

Η ΠΡΩΤΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙ ΛΑΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΤΗΤΟΥ

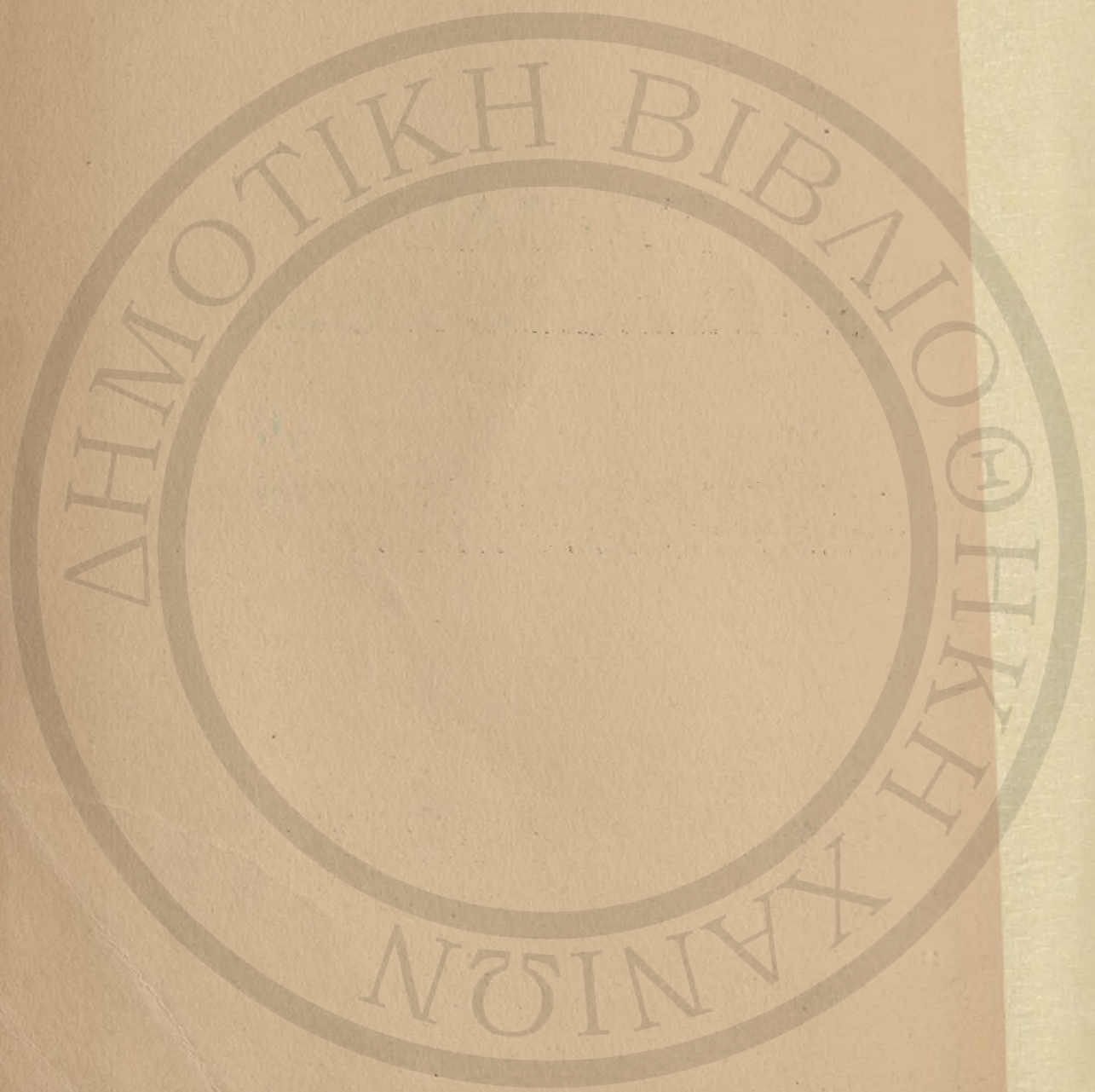
ΣΕΛΙΔΕΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΔΟΞΗΣ

- Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ
- ΠΩΣ ΕΠΕΙΣΘΗΣΑΝ ΟΙ ΒΡΕΤΑΝΝΟΙ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
- Η ΚΡΗΤΗ ΕΧΑΘΗ ΑΠΟ ΤΑ ΣΦΑΛΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤ. ΦΡΑΪΜΠΕΡΓΚ
- Ο ΥΠΕΡΟΧΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΑΧΗΝ

ε...ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΠΑΛΗΚΑΡΙΣΙΑ
ΓΕΝΙΑ, ΜΙΑ ΦΥΛΗ ΠΑΤΡΙΩΤΩΝ, ΑΠΟ ΤΑ
ΣΠΛΑΓΧΝΑ ΤΗΣ ΟΠΟΙΑΣ ΕΒΓΗΚΕ Η ΔΥΝΑΜΙ-
ΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥΣ.

(Απόσπασμα εκ της Έκθεσης του
Βρετανικού Υπουργείου Στρατιωτικών)

ΑΘΗΝΑΙ 1950

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
ΑΔΕ αριθ 54451
Χρονολ. Εισαγ. 6/12/96
Ειδικότης: Ιστορία Κρήτης
*Αριθ. 940.548.1/5TR

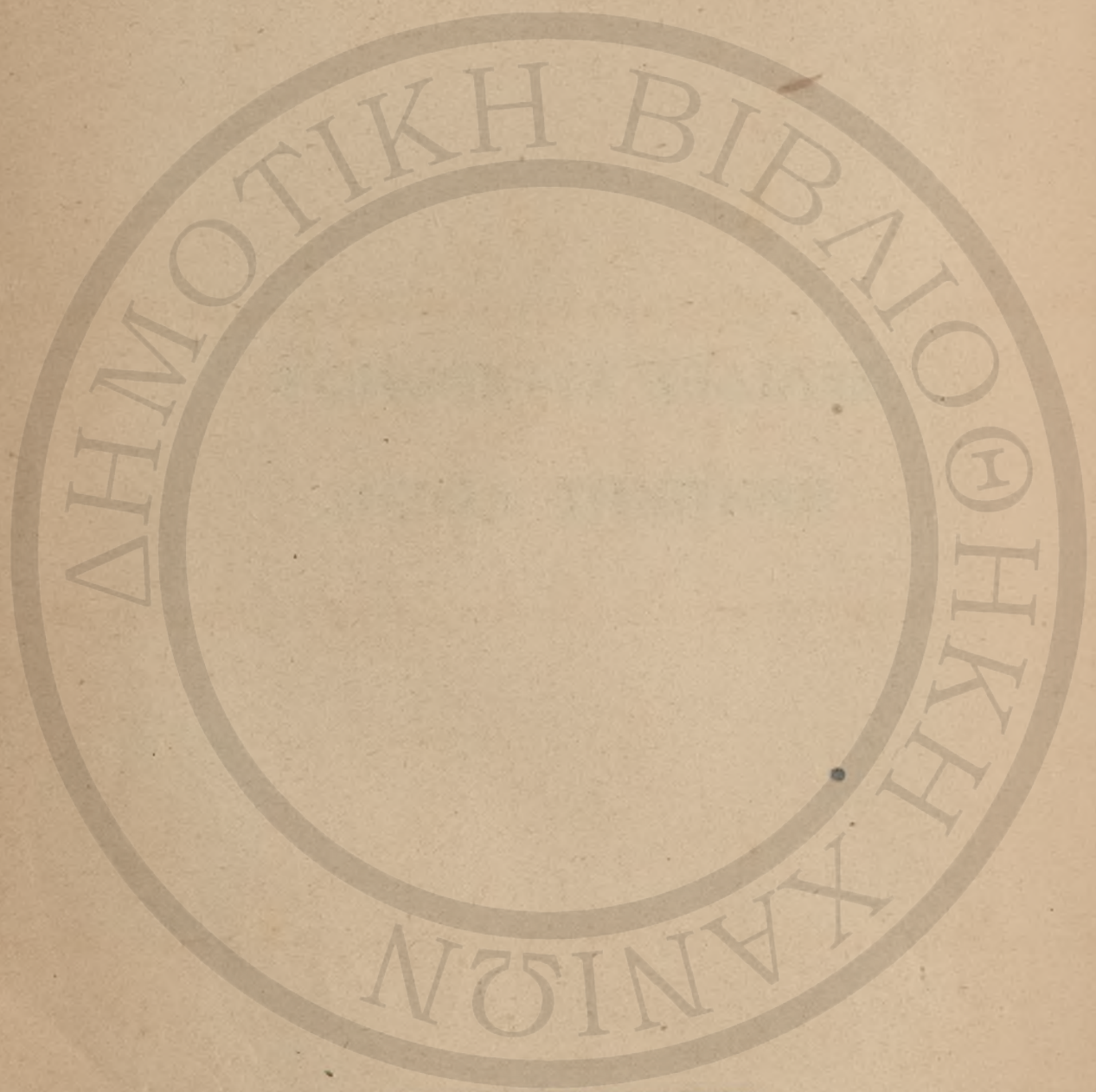
ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΟΙ ΝΕΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» Άρ. Βιβλίου 4.

**ΣΕΛΙΔΕΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ
ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΔΟΞΗΣ**

ΑΘΗΝΑΙ - 1949

940.542.
STR

Συγγραφή: ΓΙΑΝΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ

Αί Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ΠΑΥΛΟΣ καὶ ἡ Βασίλισσα ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ κατῆλθον
τότε στὴν Κρήτη ὡς Διάδοχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου καὶ
ἐξῆσαν ὅλες τὶς δύσκολες ὥρες τῆς κρίσεως.

Η Κ Ρ Η Τ Η

Μέσα στὸν Ἑλληνο-ἰταλικὸν πόλεμον

Ἡ κήρυξι τοῦ Ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου, τὸ πρωὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, εὐρήκε τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης ψυχικὰ προετοιμασμένο καὶ ἀποφασισμένο νὰ δώσῃ τὰ πάντα, καὶ τὴ ζωὴ του ἀκόμα, στὸ νέο ἀγῶνα ποῦ ἀνελάμβανε τὸ Ἔθνος, γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ νὰ διασώσῃ τὴν ἀνεξαρτησία του καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς χώρας.

Πρὶν ἀπὸ τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1940, πολλὰς ἐνέργειαι καὶ πράξεις τῆς Ἰταλίας, σαφῶς ἐχθρικὰς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ὅπως π. χ. ὁ τορπιλλισμὸς τοῦ εὐδρόμου «Ἑλλη», οἱ ἀπὸ ἀέρος βομβαρδισμοὶ ἐλληνικῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ποῦ ἀκολούθησαν τὸν τορπιλλισμό τῆς «Ἑλλης», ἡ—ἀληθινὰ κωμικὴ—διπλωματικὴ ὑποστήριξι ποῦ ἔδωκε τὸ ἰταλικὸν ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν στὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἀλβανοῦ ληστῆ Νταούτ Χότζα, ὅλα αὐτὰ ἔδειχναν καθαρὰ πὼς ἡ ἐπίσημη Ἰταλία προετοιμαζότανε σταθερὰ γιὰ νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ εἶδησι, συνεπῶς, τῆς ἐπιδόσεως τοῦ ἰταλικοῦ τελεσιγράφου τὰ ἐξημερώματα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 καὶ ἡ ἄρνησι τῆς τότε Κυβερνήσεως νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀξιώσεσιν τοῦ ἰταλοῦ δικτάτορα, προκάλεσε στὸ λαὸ τῆς Κρήτης τὸ λυτρωτικὸ αἶσθημα ἐκείνου ποῦ βαδίζει μέσα στὸ σκοτάδι καὶ ξαφνικὰ βλέπει μιὰ ἀκτῖνα ἀπὸ φῶς καθοδηγητικόν. Ἐλεγε κανεὶς πὼς ὁ Κρητικὸς λαὸς ἄκουσε τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου μὲ εὐχαρίστησιν, δὲν θὰ ἔλεγε καμμίαν ἀνακρίβειαν. Στὸ σημεῖον ποῦ εἶχε φθάσει, ἡ ἐλληνο-ἰταλικὴ ὑπόθεσι δὲν εἶχε ἄλλη διέξοδος ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ὑστερὰ ἀπὸ τὴ συστηματικὴν, διπλωματικὴν ἀρχήν, καὶ ἔμπρακτα πολεμικὴν κατόπιν, ἐπίθεσι κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ μόνη λύσις ποῦ ἀπέμενε ἦταν ὁ πόλεμος. Αὐτὸ τὸ εἶχε κατανοήσει βαθύτατα ὁ Κρητικὸς λαὸς καὶ ἀπὸ μακροῦ χρόνου, πρὸ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, εἶχε προετοιμασθεῖ γιὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἐνὸς ἐλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου.

Ἔτσι, ὅταν τὸ πρωὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 τὸ ραδιόφωνον τῶν Ἀθηνῶν ἀνήγγειλε τὴν ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας κήρυξιν τοῦ πολέμου, σύσσωμος ὁ Κρητικὸς λαὸς εὐρέθη πανέτοιμος γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ του χρέους.

Μιά απόδειξι τῆς ψυχικῆς αὐτῆς προετοιμασίας εἶναι ὁ μέγας ἐνθουσιασμός μὲ τὸν ὁποῖον οἱ ἔφεδροι τῆς μεγαλονήσου ὑπεδέχθησαν τὸ διάταγμα τῆς Γενικῆς Ἐπιστρατεύσεως καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ προθυμία μὲ τὴν ὁποία προσήλθαν στὰ κέντρα παρουσιάσεως. Καμμιά ἀπουσία στὸ ἔθνικὸ αὐτὸ προσκλητήριον δὲν ἐσημειώθη στὴν Κρήτη. Οἱ ἔφεδροι παρουσιασθήκανε στὶς μονάδες τοὺς ἐνωρίτερα ἀπὸ τὴν προθεσμία. Ἡ V Μεραρχία εὐρέθη καθ' ὅλα ἔτοιμη μέσα στὰ χρονικὰ ὅρια ποὺ ὤφειλε νὰ περατωθῆ ἡ πολεμικὴ τῆς συγκρότησι.

Τὸ γεγονός αὐτό, ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἄξιο ἰδιαίτερας μνείας, ἐπέσυρε τὸ θαυμασμό ὄλων τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Μεραρχίας, ποὺ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν πὼς γιὰ πρώτη φορὰ στὴ στρατιωτικὴ καριέρα τοὺς ἀντίκρυσαν ἕναν ὁλόκληρον κόσμον ἀπὸ νέους ἀνθρώπους νὰ προσέρχεται στὰ κέντρα ἐπιστρατεύσεως χαρούμενος, ἐνθουσιώδης καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὴ δύσκολη κατάστασι ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀντιμετωπίσῃ στὰ ἀφιλόξενα ἄλβανικὰ βουνά.

Οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοὶ δὲν ἐγνώριζαν, βέβαια, τὸν Κρητικὸ λαόν. Τὸν ἐγνώρισαν, λίγες μέρες ἀργότερα, στὸ μέτωπον καί, φυσικὰ, καλύτερα ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἐγνώρισαν οἱ Ἴταλοί.

Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν παραδέχθηκε ἀκόμα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς. Ἐσ σημειωθῆ πὼς τὴ διάκρισι αὐτὴ δὲν τὴν ἔκαμε γιὰ κανένα ἄλλο διαμέρισμα τῆς χώρας. Στὴν ἐκκλησι, λοιπόν, ποὺ ἀπηύθυνε στὸν Κρητικὸ λαόν, γιὰ τὴν παράδοσι τοῦ ὀπλισμοῦ του, καὶ ἡ ὁποία δημοσιεύεται σὲ ἄλλη σελίδα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, λέει καὶ τοῦτο: «οἱ ἡρωϊκοὶ Κρητες θὰ ἀντιληφθῶσι τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος καὶ ὅπως μετὰ φανατισμοῦ προσήλθον οἱ κληθέντες εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ...». Νομίζω πὼς πιὸ πειστικὴ καὶ πιὸ πανηγυρικὴ πιστοποίησι τῆς μεγάλης ἀλήθειας δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλη ἀπὸ τὴ βεβαίωσι αὐτὴ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ, ποὺ τόσο τιμᾷ τὸν Κρητικὸ λαόν στὸ σύνολόν του.

* * *

Ἡ τεράστια ὅμως συμμετοχὴ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ στὸν ἀγῶνα τῆς χώρας, δὲν ἐξεδηλώθη μόνον μὲ τὴν αὐθόρμητη καὶ ἐνθουσιώδη προθυμία ποὺ ἐπέδειξαν οἱ ἔφεδροι τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ἐπιστράτευσι. Σύσσωμος καὶ ὁ ὑπόλοιπος λαός τοῦ ἱστορικοῦ νησιοῦ ἔδειξε τὴν ἴδια ἀκριβῶς, μὲ τὰ στρατευθέντα παιδιὰ του, ψυχικὴ διάθεσι. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τοῦ πολέμου ἀφιερώθηκε ὁλόψυχα στὸν ἀγῶνα ποὺ ὑποχρεώθηκε νὰ ἀναλάβῃ τὸ Ἔθνος.

Μεγάλοι καὶ μικροί, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, πλούσιοι καὶ φτωχοί, ὅλοι καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τοὺς, βρεθῆκανε μέσα στὸν ἀγῶνα. Καμμιά λιποψυχία, καμμιά παραφρονία. Ὁλόκληρον τὸ νησί ζοῦσε γιὰ τὸν πόλεμον. Ὅλοι, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ, ἤξαιραν τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἐδημιουργοῦσε ὁ πόλεμος γιὰ τὸ λαόν τῶν μετόπισθεν, ἀπέναντι ἐκείνων ποὺ ἐπρομαχοῦσαν στὰ Ἠπειρωτικὰ βουνά τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ τὶς ἀνάγκες ποὺ, ἀπὸ τὶς πρώτες μέρες τοῦ πολέμου, ἄρχισαν νὰ πιέζουν

τὸ Κράτος γιὰ τὴ συντήρησι τοῦ μαχομένου Στρατοῦ. Αὐθόρμητα, καὶ χωρὶς τίς συνηθισμένες ἐκκλήσεις, ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ἄρχισε, σὲ εὐρύτατη ἔκτασι, νὰ πλέκη μάλλινα γιὰ τοὺς φαντάρους τοῦ μετώπου. Πρώτη ἢ Κρήτη ὠργάνωσε τὴ μεγάλη σταυροφορία γιὰ τὰ μάλλινα τοῦ Στρατοῦ. Σὲ κάθε κρητικὸ σπίτι στήθηκε εἰδικὸ ἐργαστήριον πλεκτικῆς. Ὅγχοι μαλλιδῶν, κρητικῆς παραγωγῆς, κατεργασθήκανε καὶ γίνανε πουλόβερ καὶ κασκόλ ἀπὸ τὰ τρισάξια χέρια τῆς ἀσύγκριτης Κρητικοπούλας, γιὰ τοὺς φαντάρους ποὺ ξεπάγιαζαν στὸ μέτωπο. Ἡ κρητικὴ ρόκκα ἔγνεθε ἀδιάλειπτα καὶ ἡ ἀνέμη γύριζε ἀκατάπαυστα. Ἡ κάθε Κρητικοπούλα ἀγωνιζότανε νὰ ξεπεράσῃ τὴ φίλη της, καὶ τὸ ἓνα σπίτι συναγωνιζότανε τὸ ἄλλο σὲ παραγωγή. Στὴ μάχη αὐτὴ γιὰ τὰ μάλλινα τῶν πολεμιστῶν—ζήτημα ζωῆς γιὰ κείνους ποὺ ὑπερασπίζανε τὴν Ἐθνικὴ τιμὴ καὶ ἐξασφαλίζανε τὴν Ἐθνικὴ ἐλευθερίαν ἐπάνω στὰ χιονισμένα Ἡπειρωτικὰ βουνὰ — ἡ Κρήτη, ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, κέρδισε τὴν πρώτη θέση.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ γενικὴ ἀμίλλα, ποὺ γιὰ τοὺς Κρητικοὺς εἶχε καταντήσῃ πάθος καὶ μανία, ἦλθεν, ἄξαφνη καὶ ἀναπάντευχη, ἡ εἶδησι πὼς ὁ ἑλληνικὸς Στρατὸς δὲν εἶχε μάλλινα σκεπάσματα. Ἡ εἶδησι προξένησε στὸν κάθε Ἕλληνα ὀδυνηρὴν κατάπληξι. Κανεὶς, βέβαια, δὲν φανταζόταν πὼς τὸ ἄνομο κάθεστὼς τῆς δικτατορίας εἶχε τόσο ἐγκληματικὰ ἀδιαφορήσει καὶ γι' αὐτὲς ἀκόμα τίς κουβέρτες τοῦ Στρατοῦ, ποὺ ἦταν τόσο εὔκολο νὰ εἶχαν ἐξευρεθεῖ ἐγκαίρως, καὶ σὲ μεγάλες μάλιστα ποσότητες, ἀπὸ ἑλληνικὰς πηγὰς.

Στὴ δύσκολη ἐκείνη ὥρα, ὁ Κρητικὸς λαὸς δὲ χασομέρησε μὲ τὴ δικτατορίαν. Ἐβλεπε μπροστά του μόνον τὴν Ἑλλάδα, τίς ἀνάγκες τῆς Ἑλλάδος. Ἐβλεπε τὰ παιδιὰ του, καὶ τὰ παιδιὰ ὄλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ κοιμοῦνται μέσα στὰ χιόνια τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν, μὲ δυὸ μόνον κουβέρτες ! Καὶ ἔσπευσε, χωρὶς συζητήσεις, πρόθυμα καὶ δλόψυχα νὰ βοηθήσῃ καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἀνάγκη τῆς χώρας.

Μέσα σὲ πολὺ λίγες μέρες, ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ μαθεύτηκε ἡ καταπληκτικὴ εἶδησι, συγκεντρωθήκανε στίς πρωτεύουσες τῶν τεσσάρων νομῶν τοῦ νησιοῦ τεράστιες ποσότητες κρητικῆς μπατανίης, ὀλοκαίνουργιες καὶ μοσχομουρισμένες, βγαλμένες κατ' εὐθειαν ἀπὸ τίς προῖκες τῶν κοριτσιῶν τῆς Κρήτης. Ἄλλο τόσο γρήγορα σταλθήκανε στὸ μέτωπο.

Δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολὴ ἂν πῆ κανεὶς πὼς πολλὰς χιλιάδες Ἑλληνόπουλα σωθήκανε ἀπὸ τὰ κρυοπαγήματα καὶ τὸ θάνατο, χάρις στίς πολλὰς καὶ ἀρίστης ποιότητος κρητικὰς κουβέρτες, ποὺ τόσο ἄφθονες καὶ τόσο πρόθυμα στείλανε στὸ μέτωπο οἱ ὑπέροχες Κρητικοπούλες.

Ἡ συμμετοχὴ ὅμως τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ στὸν ἀγῶνα τῆς χώρας δὲν περιωρίστηκε μόνον στὸν τομέα τῶν ὑλικῶν προσφορῶν. Ὁ Κρητικὸς λαὸς ζητοῦσε νὰ βοηθήσῃ πῶς θετικὰ καὶ πῶς ἀποτελεσματικὰ. Οἱ μὴ στρατευ-

θέντες Κρήτες ἐπιθυμοῦσαν νὰ βρεθοῦν στὸ πλευρὸ τοῦ μαχομένου Στρατοῦ, νὰ πολεμήσουν δίπλα στὰ παιδιά τους, κοντὰ σ' ὅλα τὰ παιδιά τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησι τῆς Μεραρχίας Κρήτης γιὰ τὸ μέτωπο, οἱ παλαιοὶ ὀπλαρχηγοὶ τῶν Μακεδονικῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων, ἄρχισαν νὰ ὀργανώνουν ἀνταρτικά σώματα ἀπὸ ἐφέδρους τῶν παλαιότερων ἑλληνικῶν πολέμων, μὲ προορισμὸ νὰ δράσουν στὰ νῶτα τῶν Ἰταλῶν. Οἱ Κρητικοὶ ὑποδεχτήκανε τὴν εἶδησι, γιὰ τὴ συγκρότησι ἀνταρτικῶν ὁμάδων, μὲ ἀφάνταστο ἐνθουσιασμὸ. Τὸ ξεσήκωμα, σ' ὀλόκληρο τὸ νησί, ἦτανε γενικόν. Κάθε Κρητικὸς, ἔστω καὶ προχωρημένης ἡλικίας, ἀρκεῖ νὰ βαστούσανε τὰ κότσια του, ζητοῦσε νὰ πάρῃ μέρος σ' αὐτὰ τὰ σώματα καὶ νὰ προσφέρῃ κι' αὐτὸς τίς ὑπηρεσίες του στὴ μαχόμενη ἑλληνικὴ πατρίδα.

Ἡ πλέον σοβαρὴ κίνησι συγκροτήσεως ἀνταρτικῶν σωμάτων πραγματοποιήθηκε στὸ Ἡράκλειο μὲ ἀρχηγὸ τὸν καπετὰν Μανώλη Μπαντουβᾶ, τοῦ ὁποῦ ἡ δρᾶσι στὸ παλιὸ ἀντάρτικο τῆς Μακεδονίας ἦταν ἐξαιρετικὴ. Ἱστορικόν, πραγματικόν, θὰ παραμείνη τὸ τηλεγράφημα ποῦ ἔστειλε ὁ Μπαντουβομανώλης στὸ Μεταξᾶ, λίγες μέρες μετὰ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ ἐγνώριζε τὴ συγκρότησι τοῦ δικοῦ τοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος, καὶ τοῦ ζητοῦσε τὴν ἄδεια νὰ προωθηθῇ στὸ μέτωπο.

Δυστυχῶς, ὁ Μεταξᾶς δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἀναχώρησι τοῦ σώματος τοῦ Μπαντουβᾶ, καὶ ἔτσι σταμάτησε καὶ κάθε ἄλλη παρόμοια κίνησι στὴν Κρήτη. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτανε, βέβαια, νὰ στερηθῇ ὁ ἀγωνιζόμενος στρατὸς τίς μεγάλες ὑπηρεσίες ποῦ θὰ τοῦ προσέφεραν τὰ Κρητικὰ ἀνταρτικά σώματα. Μὰ αὐτὸ δὲν ἐνδιέφερε τὴ δικτατορία. Ἐκεῖνο ποῦ τὴν ἐνδιέφερε ἦταν ἄλλο, καὶ ἴσως, τὴ στιγμὴ ποῦ τὸ τηλεγράφημα τοῦ Μπαντουβᾶ ἔφθανε στὸ γραφεῖο τοῦ Μεταξᾶ, ὁ δικτάτορας νὰ σκεφτότανε μὲ ποιὰ πανουργία θὰ κατάρθωνε νὰ πάρῃ τὰ ὄπλα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, πρᾶγμα ποῦ ἔγινε ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, ὅπως θὰ ἴδοῦμε πιὸ κάτω.

Φυσικά, θὰ ἦταν ἀκατανόητο γιὰ τὸ Μεταξᾶ, ποῦ ἀγωνιζότανε ἐπίμονα νὰ ἀφοπλίσῃ τὸν Κρητικὸν λαόν, νὰ ἐγκρίνη ὁ ἴδιος τὴ νόμιμη συγκρότησι ἐνόπλων ὁμάδων ἀπὸ Κρήτες. Αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ ποτέ, ὅσο κι' ἂν τὰ ἀνταρτικά αὐτὰ σώματα θὰ προσφέραν θετικὰς ὑπηρεσίες στὸν ἀγῶνα. Καὶ δὲν ἔγινε. Ἡ Κρήτη, ὅμως, ἔδειξε τότε μὲ τὸν καλύτερον τρόπο, τὸν ἐντονον πόθο της νὰ βοηθήσῃ μὲ κάθε τρόπο στὸ σκληρὸ ἀγῶνα τοῦ Ἕθνους. Ἄν δὲν ἔφθασαν στὸ μέτωπο τὰ Κρητικὰ ἀνταρτικά σώματα, αὐτὸ ὀφείλεται στὸν «πατέρα τῆς νίκης».

* * *

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ στὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα δὲν ὀλοκληρώνεται μὲ τὰ στοιχεῖα ποῦ παρέθεσα πιὸ πάνω, γιὰτὶ ἡ προθυμία του καὶ ὁ ἐντονος πόθος του νὰ βοηθήσῃ θετικὰ στὴ μεγάλη καὶ δύσκολη πολεμικὴ ὑπόθεσι, δὲν περιορίσθηκε μόνον σὲ γενικῆς μορφῆς ὕλικες

παροχές και στη συγκρότησι ἐνόπλων τμημάτων, πού θά συμπολεμοῦσαν στό πλευρό τοῦ μαχόμενου Στρατοῦ, ἀλλά ἐκδηλώθηκε σέ μεγάλη ἔκτασι και στήν περίθαλψι τῶν ἀπόρων οἰκογενειῶν πού ἐγκατέλειψαν ἀπροστάτευτες οἱ στρατευθέντες προστάτες τῶν.

Οἱ εὐποροὶ Κρήτες βρέθηκαν ἀμέσως στό πλευρό τῶν ἀπόρων και πτωχῶν αὐτῶν οἰκογενειῶν. Μὲ στοργή και συμπόνια ἐμερίμνησαν γιά κάθε ὕλική και ἥθικὴ ἀνάγκη τους. Ἀναρίθμητες εἶναι οἱ πράξεις, πού, μὲ ἀληθινὴ ἀλληλεγγύη και πραγματικὴ χριστιανικὴ ἀγάπη, οἱ εὐποροὶ Κρήτες συνέδραμαν στήν εὐρεῖα και συστηματικὴ προστασία τῶν ἀπόρων ἐφεδρικών οἰκογενειῶν.

Ἡ ἱστορία δὲν διέσωσε, δυστυχῶς, ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν Κρητῶν, πού ἔκαμαν ὀλοκληρωτικὰ τὸ καθήκον τους και ἀναδειχθῆκανε, ἔτσι, ἄξιοι τῆς ἱστορικῆς καταγωγῆς τους. Πάντως εἶναι γεγονός ὅτι μεταξὺ τῶν εὐπόρων Κρητῶν, πού εἶχαν πλήρη συνειδησι τῶν ὑποχρεώσεών τους ἀπέναντι ἐκείνων πού διεκινδύνευαν τὴ ζωὴ τους, ξεχωριστὴ θέσι, ἄξια γιά κάθε ἔπαινο, κατέχει ὁ καπετὰν Μανώλης Μπαντουβᾶς. Τὸ ὄνομα τοῦ Μπαντουβᾶ θά ἀναφέρεται συχνότατα στίς ἐπόμενες σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Ἡ ἴδια ἢ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἐπιβάλλει τὴ συχνὴ αὐτὴ ἀναφορά. Ἡ δρᾶσι τοῦ Μπαντουβᾶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, ὅσο και κατὰ τὴ μάχη τῆς Κρήτης, καθὼς και μέσα στήν τετράχρονη κατοχὴ—μὲ τὴν ὁποία θ' ἀσχοληθοῦμε στό δεύτερο τόμο—εἶναι ἡ πρώτη σὲ περιεχόμενο σ' ὅλην τὴν Κρήτη. "Ὅταν π.χ. γίνεται λόγος γιά τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῆς Κρήτης, τὸ ὄνομα τοῦ Μπαντουβᾶ ἔρχεται πρῶτο, γιατί αὐτὸς ἐξεπροσώπησε ὀλόκληρη τὴν Κρήτη στό θέμα τοῦ ἀντάρτικου." Ὅταν, ἐπίσης, περιγράφεται ἡ προστασία πού παρέσχον οἱ εὐποροὶ Κρήτες στίς ἄπορες ἐφεδρικές οἰκογένειες, θά ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἄρνησι τῆς ἀληθείας ἂν δὲν ἀναφερότανε, χαρακτηριστικὰ μάλιστα, ἡ δρᾶσι τοῦ Μ. Μπαντουβᾶ, ἡ ὁποία, ὅπως θά ἰδοῦμε εὐθύς ἀμέσως, ἐξελίχθηκε σὲ ὀλόκληρη κοινωνικὴ ὑπόθεσι. "Ἄν, λοιπόν, ὁ Μ. Μπαντουβᾶς παίρνει ξεχωριστὴ θέσι στήν ἐξιστόρησι αὐτῆς τῆς περιόδου, αὐτὸ ὀφείλεται στήν ἴδια τὴν πραγματικότητα, στοὺς ἀγῶνες του και στίς θυσίες του.

Ἡ δρᾶσι τοῦ Μ. Μπαντουβᾶ λ. χ. στὸν τομέα τῆς ἰδιωτικῆς προνοίας και ἀντιλήψεως πρὸς τίς οἰκογένειες τῶν ἐπιστρατευθέντων ἀπόρων ἐφῆδρων τῆς περιοχῆς Ἡρακλείου, δὲν εἶναι μιὰ συνηθισμένη προσφορὰ εὐπόρου σὲ ἀναξιοπαθούντας, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται σὲ μεγάλα περιθώρια και γίνεται συστηματικὴ περίθαλψι και θεραπεία τῶν ἀναγκῶν μεγάλου ἀριθμοῦ ἀναξιοπαθούντων ἀτόμων. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο, δηλαδὴ ἡ εὐρύτερη ἐκδήλωσι, πού χαρακτηρίζει κάθε πρᾶξι τοῦ Μ. Μπαντουβᾶ, τὸν παρουσιάζει ὀλόψυχα ἀφιερωμένο στὸν ἀγῶνα τοῦ "Ἐθνους.

Ἡ θέσι αὐτὴ τοῦ Μ. Μπαντουβᾶ μέσα στήν κρίσι τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸ 1940 ἕως τὸ 1944, και ἄργότερα, κατὰ τὸν ἀντισυμμορτικὸ ἀγῶνα, ἐνδιαφέρει ἐξαιρετικὰ και δίδει στὸν Μπαντουβᾶ δικαιώματα ἀναλόγου τοποθετήσεώς του μέσα στήν ἱστορία τῆς τετράχρονης ἑλληνικῆς κρίσεως.

Στή μάχη πού ἔδωσε ἡ Κρήτη γιά τόν ἐφοδιασμό τοῦ μετώπου μέ μάλλινα, ὁ καπετάν Μανώλης Μπαντουβάς ὠργάνωσε στό σπίτι του ὀλόκληρο συστηματικό ἐργαστήριο πλεκτικῆς, πού ἐπεξεργάστηκε τριακόσιες ὀκάδες μαλλιού δικῆς του παραγωγῆς καί παρέδωσε στήν Ἐπιτροπὴ Συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν μεγάλες ποσότητες πουλόβερ, κάλτσες καί κασκόλ.

Κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου προσέφερε πολλές φορές στό Ἐμπεδο Ἡρακλείου πολλές δεκάδες δικά του πρόβατα γιά τὸ συσσίτιο τῶν ἀδειούχων τραυματιῶν, γεγονός πού ἀναφέρθηκε στήν Ἡμερησία Διαταγὴ τοῦ Ἐμπέδου, ἡ Διοίκησι τοῦ ὁποίου καί ἐγγράφως τοῦ ἐξέφρασε τίς εὐχαριστίες τῶν ὀπλιτῶν καί τὰ συγχαρητήριά της. Οἱ παροχές αὐτὲς πρὸς τὸ Ἐμπεδον Ἡρακλείου εἶναι γνωστὲς σὲ εὐρύτερο κοινὸ τοῦ Ἡρακλείου καί ἰδίως μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἀξιωματικῶν πού ὑπηρετοῦσαν τότε στό Ἐμπεδο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καί πήρα τὴν πληροφορία.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού κηρύχθηκε ὁ πόλεμος καί μέχρι τὴ Γερμανικὴ εἰσβολή, ὁ Μ. Μπαντουβάς ἔδινε σὲ ἄπορες οἰκογένειες ἐφέδρων ἑκατὸ ὀκάδες γιουρτι καί γάλα τὴν ἡμέρα. Στὶς ἴδιες οἰκογένειες προσέφερε καί ἰατρικὴ περίθαλψι πάσης μορφῆς, καί σύγχρονα βοηθοῦσε καί τὰ στρατευμένα μέλη τους.

Χωρὶς ἀμφιβολία, ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τέτοιας ἐκτάσεως, σ' ἓναν τομέα τόσο σημαντικὸ καί σὲ μιὰ ἐποχὴ τόσο δύσκολη, ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τῆς στενῆς φιλανθρωπίας καί γίνεται ὀλόκληρη κοινωνικὴ ὑπόθεσι. Καί σύγχρονα, δείχνει, μέ τὴν ὀργανωτικὴ πλευρὰ της, κατὰ τὸ θετικώτερο τρόπο, τὸν πόθο τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ νὰ βοηθήσῃ, μέ κάθε μέσο, τὸ δύσκολο ἀγῶνα τοῦ Ἐθνους.

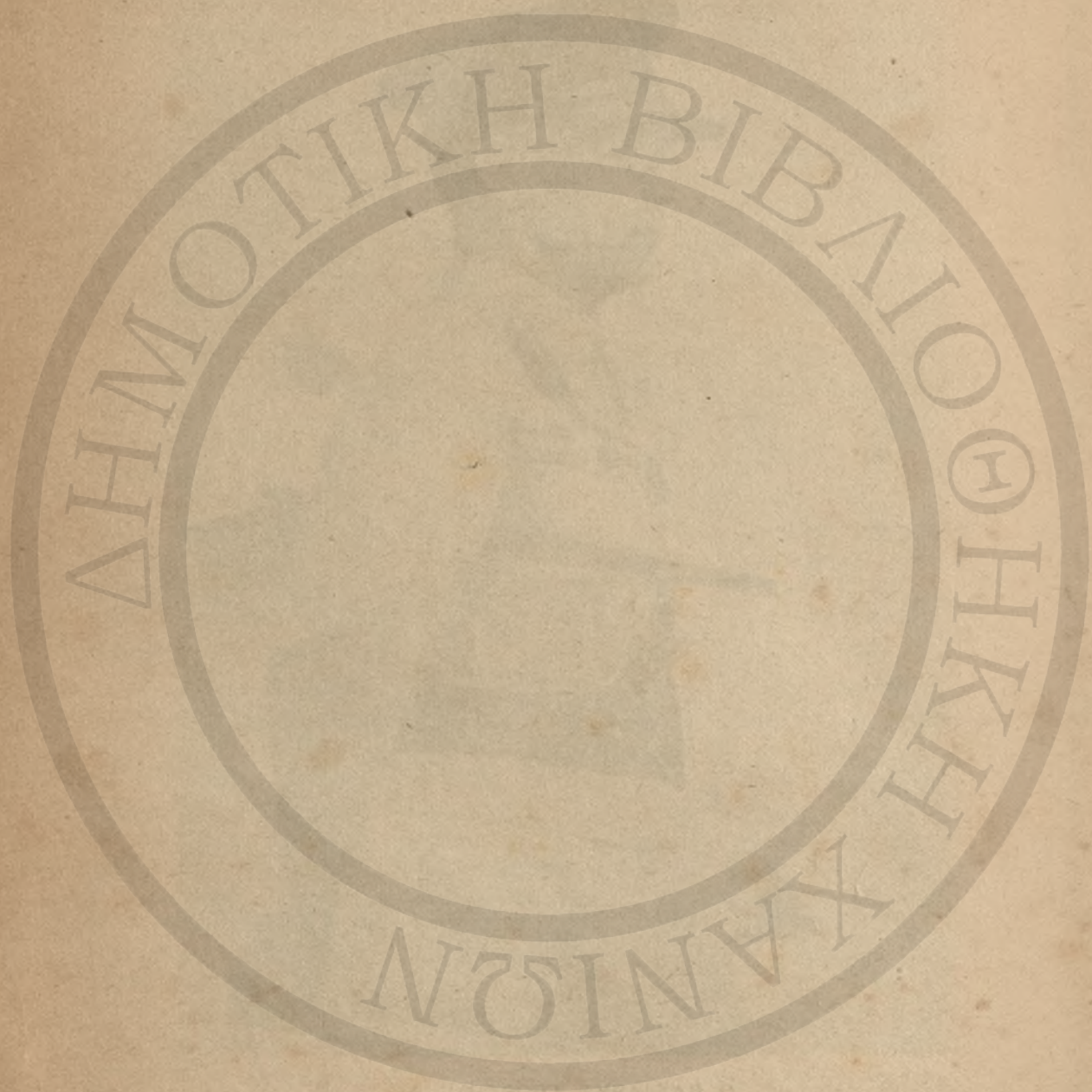
* * *

Ὁ πόθος ὅμως αὐτὸς τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ἀποδεικνύεται μέ τὸ σαφέστερο τρόπο, ἀπὸ τὴν προθυμία πού ἔδειξε στήν παράδοσι τοῦ ὀπλισμοῦ του στό Κράτος, ὅταν τοῦ τὸ ζήτησε ὁ Μεταξᾶς — γιά ἐξοπλισμὸ τάχα τοῦ μαχομένου Στρατοῦ. Τὸ κατὰ πόσον τὰ ὄπλα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ χρησιμοποιήθηκαν ἢ ὄχι γιά τὸ σκοπὸ πού τὰ ζήτησε ὁ Μεταξᾶς, δὲν ἔχει καμμιά σημασία. Αὐτὸ πού ἐνδιαφέρει καί πού δείχνει τὸν καθολικὸ πόθο τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης νὰ μὴ φεισθῇ καμμιάς θυσίας, ἀρκεῖ νὰ μπορέσῃ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀγωνιζόμενὴ πατρίδα, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς ἔδωσε πρόθυμα τὰ ὄπλα του, καί τὰ ἔδωσε γιὰτὶ πίστευε πὼς βοηθοῦσε ἔτσι τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πόσο ἡ παράδοσι τῶν ὄπλων ἦταν γιά τὸν Κρητικὸ λαὸ μιὰ πραγματικὴ θυσία, αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ κρίνῃ μόνο ἐκεῖνος πού γνωρίζει τὴν ἀγάπη τῶν Κρητικῶν στὰ ὄπλα, σὲ κάθε ὄπλο. Ὁ Κρητικὸς ἡμπορεῖ ἀξιόλογα νὰ στερηθῇ καί τὸ πολυτιμώτερο ἀγαθὸ, νὰ δεχθῇ νὰ χάσῃ ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ του, δὲν παραδέχεται ὅμως, γιά κανένα λόγο, νὰ τοῦ πάρουν ἢ νὰ δώσῃ τὰ ὄπλα του, ἔστω κι' ἂν δὲν ἔχουν ὑλικὴ ἀξία.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β΄
'Ο διαδραματίσας σοβαρώτατον
ρόλον εις την μάχην τῆς Κρήτης

“Όπως λένε πολύ χαρακτηριστικά, ό Κρητικός δίνει και τήν ψυχή του ακόμα, άρκει ν' άποκτήση ένα όπλο ή νά διασώση τό όπλο του. Και είναι, πράγματι, αύτή ή άλήθεια.

Και όμως όλόκληρος ό Κρητικός λαός έδωσε τά όπλα του στό Μεταξά,— όχι στό Μεταξά, στήν Έλλάδα. Γιατί μόνο για τήν Έλλάδα ήταν δυνατό νά τά δώση.

*
* * *

“Ο άφοπλισμός τών Κρητών δέν άφορά μόνο τή θέσι τοῦ Κρητικού λαοῦ στόν άγώνα τής χώρας, άφορά κ' ένα άλλο τομέα, μεγάλης σπουδαιότητας, γιατί έπαιξε μεγάλο ρόλο, άρνητικό πλέον, στήν άμυνα τής Κρήτης κατά τή γερμανική επίθεση.

“Ας ίδουμε όμως τήν Ιστορία, γιατί για όλόκληρη Ιστορία πρόκειται, τοῦ άφοπλισμοῦ τών κατοίκων τής Κρήτης.

“Η προσπάθεια τής δικτατορίας νά άφαιρέση τά όπλα τών Κρητών, άρχισε από τίς πρώτες μέρες τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1936 και δέ σταμάτησε παρά τό Νοέμβριο τοῦ 1940, όταν οί Κρητικοί δώσανε τά όπλα τους χάριν τής Έλλάδος, όπως τούς είπαν και όπως έπίστεψαν. Καμμιά προσπάθεια τοῦ Μεταξά δέ στάθηκε ικανή νά έκφοβίση τούς Κρητικούς και νά τούς αναγκάση νά παραδώσουνε τόν όπλισμό τους. Στήν Κρήτη, άλλως τε, οί φοβέρες και ή βία τής δικτατορίας δέν πιάνουν εύκολα. “Όπως είναι γνωστό, μόνο στό ήρωικό νησί έκδηλώθηκε, από τό 1937 κιόλας, ή ένοπλη αντίδρασι τοῦ λαοῦ κατά τοῦ άνελευθέρου Μεταξικοῦ καθεστώτος. Βέβαια για ν' άπαλλαγῆ ή χώρα από τόν τύραννο, δέν άρκοῦσε ή αντίδρασι τής Κρήτης. Τό κίνημα όμως τών Χανίων έδωσε στό Μεταξά νά καταλάβη πώς ή βία του δέν περνοῦσε στήν Κρήτη, και πώς, αν ήθελε νά στέκη στήν Αθήνα, έπρεπε νά μεταχειρισθῆ τόν Κρητικό λαό με άλλον τρόπο. Και τό έκαμε, άφοῦ κουρευλιόστηκε στα Χανιά όλόκληρο τό καθεστώς τής δικτατορίας, με τή συνθηκολόγησι πού έκαμε με τά κυριότερα μέλη τής ήγεσίας τοῦ κινήματος.

“Από τότε, όμως, ή άφαίρεσι τών όπλων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ έγινε έφιαλτική μανία και πάθος στό Μεταξά. Αὐτός ό ἴδιος και τά όργανά του μηχανευθήκανε τά πάντα για νά έπιτύχουν τό σκοπό τους. Οί ενέργειές τους ήτανε κάθε φορά πιό συστηματικές, πιό έντονες. Μά επί τέσσερα όλόκληρα χρόνια ό Μεταξάς ζητοῦσε και ό Κρητικός λαός άγρόν ήγόραζε.

“Ερχεται όμως ό έλληνο-ιταλικός πόλεμος. Σ' αὐτόν ό Μεταξάς είδε, εύθους έξ αρχῆς, τή μεγάλη εύκαιρία για νά πραγματοποιήση επί τέλους τό όνειρό του. Δέκα μόλις μέρες από τήν κήρυξι τοῦ πολέμου, ό Μεταξάς άπευθύνθηκε στόν Κρητικό λαό με τήν ακόλουθη έπίσημη έκκλησι και ζητοῦσε τά Κρητικά όπλα για... τό Στρατό πού δέν έχει όπλα.

18 - 11 - 40 Α. Φ. 1933

Ὁ Ὑπουργὸς Γεν. Διοικητῆς Κρήτης προέβη εἰς τὴν κάτωθι διακοίνωσιν :

Πρὸς τὸν Κρητικὸν Λαὸν

Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀποστείλῃ τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα :

«Ἐννοεῖτε τὴν ἀνάγκην ἣν ἔχομεν ὄπλων Μάνλιχερ, Λεμπέλ ἢ καὶ Γκρά. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι οἱ ἡρωϊκοὶ Κρήτες θὰ ἀντιληφθῶσι τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος καὶ ὅπως μετὰ φανατισμοῦ προσήλθον οἱ κληθέντες εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ, οὕτω καὶ οἱ μὴ κληθέντες ἀλλὰ κατέχοντες τοιαῦτα ὄπλα, θὰ σπεύσωσι νὰ τὰ προσφέρωσι, *ἔστω καὶ ἀποζημιούμενοι*. Νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει τῶν ὅτι ἡ πράξις αὕτη θὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ Κρήτες, ὧν τὴν λατρείαν πρὸς τὰ ὄπλα τῶν πάντες γνωρίζομεν, προβαίνουσιν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν θυσίαν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τοῦ Ἔθνους.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως»

Πολλὰ πράγματα, ἐντελῶς ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, περιέχονται στὸ ἄθλιο αὐτὸ ἔγγραφο. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἡ δικαιολογία ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Μεταξᾶς γιὰ νὰ ζητήσῃ τὰ ὄπλα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, δὲν εἶχε καμμιά βάσιν ἀπὸ τὰ πράγματα. Ἀπὸ ὅσα ξέρομε ὅλοι, λιανοτούφεκα δὲ χρειάστηκαν οὔτε στίς πρῶτες μέρες τοῦ πολέμου, οὔτε ἀργότερα. Ὁ Στρατὸς ἐφωδιάσθηκε μὲ ἄφθονα ἰταλικά καὶ ἀγγλικά ὄπλα ἐγκαίρως, ὥστε νὰ μὴ χρειαστῇ νὰ καταφύγῃ τὸ Κράτος στὸ Λαό. Ἀπὸ μιὰ πληροφορία ποὺ πῆρα ἀπὸ σοβαρὴ πηγή, τὰ Κρητικὰ ὄπλα δὲ φύγανε ποτὲ ὅλα ἔξω ἀπὸ τὴν Κρήτη, κι' ἐκεῖνα ποὺ βγήκανε ἔξω ἀπ' τὸ νησί πεταχτήκανε σὲ μιὰ ἀποθήκη στὸν Πειραιᾶ, κι' ἐκεῖ σκουριάσανε κι' ἀχρηστεύθηκαν, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ποὺ μείνανε στὰ ὑπόγεια τῶν ἀστυνομικῶν Σταθμῶν τῆς ἀγροτικῆς Κρήτης.

Ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανένας λόγος νὰ ζητηθοῦν ἀπὸ τὸν Κρητικὸν λαὸ τὰ ὄπλα του γιὰ νὰ ἐξοπλισθῇ τάχα ὁ Στρατὸς, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ ἄλλα γεγονότα. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ὁ Μεταξᾶς δὲν ἀπευθύνθηκε σὲ κανένα ἄλλο διαμέρισμα τοῦ Κράτους γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸ, ἐνῶ, ἂν ἡ ἀνάγκη ὑπῆρχε πραγματικά, ἔπρεπε νὰ τὸ κάμῃ. Ὑστερα, εἶναι τὸ ζήτημα τῆς Κρητικῆς πολιτοφυλακῆς.

Στὸ 1941, τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ ἐνέκρινε τὴ συγκρότησιν Κρητικῆς πολιτοφυλακῆς, ποὺ τὰ ὄπλα τῆς—4.000 περίπου—θὰ τῆς τὰ προμήθευε τὸ ἴδιον τὸ Γ. Ε. Σ. Ἄν ὁ Στρατὸς δὲν εἶχε ὄπλα, τὸ Γ. Ε. Σ. δὲν θὰ ἔκανε, βέβαια, τέτοιες παραχωρήσεις. Φανερὸ λοιπὸν εἶναι, πὼς ὅταν ὁ Μεταξᾶς ζητοῦσε τὰ ὄπλα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, κάθε ἄλλο παρὰ τὰ χρειαζότανε γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ τοῦ Στρατοῦ. Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσουμε πὼς τὸ Γ. Ε. Σ. θὰ ἐξώπλιζε τὴν πολιτοφυλακὴ μὲ τὰ ὄπλα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, κι' αὐτὸ ἀκόμα δείχνει πὼς τὰ Κρητικὰ ὄπλα δὲ ζητήθηκαν γιὰ ἀνάγκες τοῦ Στρατοῦ.

Τέλος, κανείς δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ πιστέψῃ πὼς ὁ Ἐθνικὸς Στρατός μας εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὶς 3 ἢ 4 χιλιάδες ὄπλα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Γιατί, τόσα ἦταν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς διαψεύδει ἄλλῃ μιὰ φορὰ τὸ δικτάτορα.

Ἡ ἐξαιρετικὴ τιμὴ ποὺ ἔκαμε στὴν Κρήτη ὁ «πατέρας τῆς νίκης» ὀφείλεται στὴ μανία ποὺ τὸν εἶχε κυριεύσει ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς Κρητικούς τὰ ὄπλα τους, γιατί, ὅσο ἤξαιρε πὼς ἐκείνοι τὰ εἶχαν στὰ χέρια τους, δὲν αἰσθανότανε καθόλου καλὰ τὸν ἑαυτό του.

Στὴν ἐπίσημη ὁμῶς ἔκκλησί του ὁ Μεταξᾶς λέει καὶ μερικὲς ἀλήθειες. Τὶς ἀνέφερε, βέβαια, γιὰ νὰ πετύχῃ καλύτερα τὸ σκοπὸ του. Σημειώνει, λοιπόν, «τὸν φανατισμὸν μὲ τὸν ὁποῖον προσήλθον οἱ κληθέντες εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ», καὶ παραδέχεται «τὴν λατρείαν ποὺ ἔχουν οἱ Κρήτες πρὸς τὰ ὄπλα των».

Μὲ τὶς δύο ἐπίσημες αὐτὲς ἀναγνωρίσεις θὰ κλείσῃ τὸ κεφάλαιο αὐτό. Ἡ Κρήτη ἔδωσε στὸν ἔθνικὸ ἀγῶνα τὰ παιδιά της, τὰ ὑλικά της ἀγαθὰ καὶ τὰ ὄπλα της.

Στὸν ὑπὲρ τῶν ὄλων ἀγῶνα οἱ Κρητικοὶ ἔκαμαν ἀκέραιο τὸ καθήκον τους. Τὸ ἀντίθετο θὰ ἦταν ἀπίστευτο καὶ ἀκατανόητο.

ΑΠΟ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ 5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1941

Ὁ ἀφοπλισμὸς τῆς Κρήτης καὶ οἱ συνέπειές του.

Ἡ ἀφαίρεσι τῶν ὄπλων ἀπὸ τὸν Κρητικὸν λαόν, ἀδιάφορο γιὰ ποιῆς αἰτίες ἔγινε, εἶχε μεγάλες συνέπειες, πού ἐκδηλωθῆκανε τραγικά στὴν ἄμυνα τοῦ νησιοῦ κατὰ τὴ μάχη τῆς Κρήτης. Λὲς καὶ ἡ δικτατορία ἀφώπλισε τοὺς Κρητικούς μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ προσφέρῃ στοὺς Γερμανοὺς τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ὑπηρεσία πού θὰ μπορούσαν οἱ Οὐννοι νὰ φαντασθοῦνε.

Ἄν οἱ Κρήτες εἶχανε στὰ χέρια τους τὰ 4.000 ὄπλα πού τοὺς πῆρε ὁ Μεταξᾶς, οἱ ζημιές τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ θὰ ἦταν χίλιες φορές μεγαλύτερες, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε πὼς δὲν ἀποκλειότανε καθόλου τὰ ἀποτελέσματα τῆς μάχης νὰ ἦταν πολὺ διαφορετικά. Τὰ πολεμικὰ γεγονότα πού ἔγιναν κατὰ τὴ μάχη τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν δίνουν στὴ γνώμη αὐτὴ— πού δὲν εἶναι καθόλου δική μας γνώμη, ἀλλὰ ἀποτελεῖ πιστὴ ἀκλόνητη ἐκείνων πού ἦσαν ἐπικεφαλῆς σὲ τμήματα στρατοῦ καὶ πολιτῶν— τὴν πιὸ πειστικὴ ὑπόστασι.

Ἔτσι, ὁ ἀφοπλισμὸς ἔγινε ἀφορμὴ μεγάλων ἐθνικῶν συμφορῶν, πού θὰ τίς ἀποφεύγαμε ἂν ὁ Κρητικὸς λαὸς εἶχε στὰ χέρια του τὰ ὄπλα του, γιὰ νὰ πολεμήσῃ, ὅπως αὐτὸς ξαίρει νὰ πολεμᾷ, τοὺς Γερμανοὺς. Μὰ τὴν ὥρα τῆς μεγάλης κρίσεως, οἱ Κρητικοὶ βρεθῆκανε ἄοπλοι καὶ πολεμήσανε τοὺς εἰσβολεῖς μὲ ξύλα καὶ τσεκούρια, ἐνῶ τὰ ὄπλα τους σαπίζανε σὲ κάποια ἀποθήκη τοῦ Πειραιᾶ καὶ στοὺς Σταθμοὺς τῆς Χωρῆκης.

Δὲν ξαίρω, μὰ ἔχω τὴ γνώμη, πὼς, ὅταν κατέβηκε στὴν Κρήτη ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ εἶδε ὁ ἴδιος τὸν ὑπέροχο λαὸ τῆς νὰ πολεμᾷ τοὺς Γερμανοὺς μὲ τσεκούρια καὶ ἀξίνες καὶ πολλὰς φορές μὲ πέτρες, θὰ καταράστηκε ἐκείνους πού τὸν ἀφώπλισαν καὶ θὰ μετάνιωσε πικρὰ γιὰ τὴν ἠθικὴ προστασία καὶ τὴν ὑποστήριξι πού εἶχε δώσει στὴ δικτατορία...

Πολιτοφυλακὴ

Ὡστόσο, ἔστω καὶ ἄοπλος ὁ Κρητικὸς λαὸς δὲν κάθησε μὲ σταυρωμένα χέρια νὰ περιμένῃ μοιρολατρικὰ τὴν ἔκβασι τοῦ τιτανικοῦ ἀγῶνα πού διεξῆγε ἡ Ἑλλάδα στὰ Ἑπειρωτικὰ βουνά. Χάρι στὴν καταπληκτικὴ εὐφυΐα πού διακρίνει καὶ τὸν πλέον ἀγράμματο Κρητᾶ, οἱ Κρήτες ἔβλεπαν καθαρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐλληνο-ἰταλικῆς συρράξεως, καὶ

προέβλεπαν τὴ Γερμανικὴ ἐπέμβασι καί, συνεπῶς, τὸν κίνδυνον ποῦ ἀπειλοῦσε τὴν Κρήτην.

Ἡ κάθε ἑλληνικὴ ἐπιτυχία στὸ Ἀλβανικὸ μέτωπον, ἔφερνε ὄλο καὶ πιὸ κοντὰ τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ εἰσέβαλε στὴν Ἑλλάδα ὁ Γερμανικὸς στρατός, γιὰ νὰ περισώσει τὸν καταξευτελισμένον συνεταῖρον του, καὶ νὰ δώσει, αὐτός, τὴ λύσι τῆς ἀξονικῆς ἐπιχειρήσεως στὴν Ἑλλάδα. Γιατί, ἂν πράγματι ἡ ἰταλικὴ ἐπίθεσι ἔγινε—τὸν καιρὸ ποῦ ἐξεδηλώθη—ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Χίτλερ καὶ χωρὶς τῆ συγκατάθεσί του, ὅταν πιά οἱ Βρεταννοὶ ἔφθασαν στὴν Ἑλλάδα, (καὶ Βρεταννοὶ ἔφθασαν πράγματι στὴν Ἑλλάδα ὄχι μετὰ τὴ Γερμανικὴ εἰσβολή, ἀλλ' ἀμέσως μὲ τὴν κήρυξι τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου), ὁ ἑλληνο-ἰταλικὸς πόλεμος ἔγινε ὑπόθεσι ποῦ ἀφορούσε καὶ ἐνδιέφερε ἀμέσως καὶ τοὺς Γερμανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πλέον ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναμειχθοῦν γιὰ νὰ διώξουν τοὺς Βρεταννοὺς ἀπὸ τὰ νῶτα τους. Γιατί μὲ καμμιά λογικὴ δὲν θὰ μπορούσαν οἱ Γερμανοὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Ρωσσίας, ὅταν θὰ εἶχαν ἀνοικτὸ τὸ ἑλληνικὸ μέτωπον καὶ τοὺς Βρεταννοὺς νὰ ὀργανώνονται ἀνενόχλητοι λίγο πιὸ πίσω.

Τὴ φυσικὴ αὐτὴ ἐξέλιξι τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου μόνο οἱ πολὺ μύωπες δὲν μπορούσαν νὰ τὴ δοῦν. Ὁ Κρητικὸς λαὸς ὅμως τὴν ἔβλεπε καθαρὰ καὶ συζητοῦσε τίς συνέπειές της. Ἀπὸ τίς ὁρθές, λοιπόν, αὐτές σκέψεις ξεπήδησε, καὶ σιγὰ-σιγὰ κατέληξε σὲ παγκρήτια ἀξίωσι, ἢ ὀργάνωσι τοπικῆς πολιτοφυλακῆς γιὰ ἄμυνα τοῦ νησιοῦ ἐναντίον τῆς Γερμανικῆς εἰσβολῆς ποῦ ὁ Κρητικὸς λαὸς τὴ θεωροῦσε βέβαιη. Σύγχρονα ἢ πολιτοφυλακὴ αὐτὴ προωριζότανε νὰ ἀντικρούσῃ καὶ ἐνδεχόμενῃ ἀπὸπειρα τῶν Ἰταλῶν νὰ καταλάβουν τὴν Κρήτην, δεδομένου ὅτι ὁ Ἰταλικὸς πολεμικὸς στόλος μπορούσε σὲ κάθε στιγμὴ νὰ ἀποβιβάσῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα.

Οἱ ἀνησυχίες αὐτές τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, γιὰ τὸ τί μπορούσε νὰ παρουσιάσῃ τὸ μέλλον, καὶ ἡ ἔντονη ἀξίωσί του, γιὰ τὴ συγκρότησι πολιτοφυλακῆς, ποῦ θὰ ἐξησφάλιζε ἀποτελεσματικὴ ἄμυνα σὲ κάθε ἐνδεχόμενον, ἦταν καθ' ὀλοκληρίαν δικαιολογημένη καὶ στηριζότανε στὸ γεγονός ὅτι καμμία, ἀπολύτως, ὀργάνωσι ἀμύνης δὲν ὑπῆρχε στὴν Κρήτην, οὔτε ὀχυρωματικὴ οὔτε ἀμυντικὴ, μετὰ τὴν ἀναχώρησι γιὰ τὸ Μέτωπον τῆς V Μεραρχίας Κρήτης.

Ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν ἀχαρακτήριστῃ αὐτὴ ἀδιαφορία, ποῦ ἔδειξαν στὸ ζήτημα τῆς ἀμύνης τῆς Κρήτης τόσο τὸ Ἑλληνικὸ ὅσο καὶ τὸ Βρεταννικὸ Στρατηγεῖο, βαρύνει καὶ τὰ δύο Στρατηγεῖα. Δὲν εἶναι ὅμως ἐδῶ ἡ θέσι τοῦ εἰδικοῦ καὶ ἐξαιρετικὰ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος. Τὸ ἀνέφερα, ὅπως ἀνέφερα καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀμύνης τοῦ νησιοῦ, γιατί συνδέονται μὲ τὴν ἀξίωσι τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ νὰ συγκροτήσῃ ἐγγώρια πολιτοφυλακὴν.

Τὴν ἀξίωσι αὐτὴ τῶν Κρητῶν δὲν μπορούσαν νὰ τὴν ἀγνοήσουν ἐπὶ πολὺ τὰ τοπικὰ ὄργανα τῆς δικτατορίας. Ἰδιαιτέρα, δὲν μπορούσαν νὰ τὴν ἀγνοήσουν οἱ ἐκεῖ στρατιωτικὰς ἀρχές, ποῦ, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, τὴν ἔκαμαν γνωστὴν στὸ Γ. Ε. Σ. Ὅφειλουμε νὰ ἀναγνωρίσουμε, στὸ σημεῖον αὐτό, τὴν προθυμίαν ποῦ ἔδειξε τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, ποῦ ὄχι

μόνο ἀπεδέχθη τὴ σχετικὴ εἰσῆγησι τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν Κρήτης, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐνθουσιασμό προχώρησε στὴ συγκρότησι τῶν Κρητικῶν Σωμάτων Πολιτοφυλακῆς, ὑπὸ ἐφέδρους ἀξιωματικούς καὶ ὑπαξιωματικούς τῶν παλαιότερων πολέμων μας, καὶ καθώρισε καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν πολιτῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ συνεκροτοῦντο τὰ τμήματα τῆς πολιτοφυλακῆς. Στὸ τέλος, τὸ Στρατηγεῖο προσεφέρθη καὶ νὰ ἐξοπλίση τὰ τμήματα αὐτὰ μὲ τὰ 4.000 ὄπλα ποὺ χρεαζόντανε.

Ὅταν ὅμως ἡ ὀργανωτικὴ ἐργασία, βάσει τῆς σχετικῆς Διαταγῆς τοῦ Γ. Ε. Σ., εἶχε περίπου ὀλοκληρωθεῖ, καὶ ἐνῶ, ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, περιμέναμε τὴν ἀφίξι τῶν ὄπλων καὶ εἶχε ρυθμισθεῖ κιόλας καὶ ὁ τρόπος τῆς διανομῆς τους στὰ διάφορα τμήματα, νεώτερη διαταγὴ τοῦ Γ. Ε. Σ. ἀκύρωσε τὴν προηγούμενη καὶ διέλυσε τὰ ἤδη συγκροτημένα τμήματα τῆς πολιτοφυλακῆς!!

Ποιὸς ἄραγε, κακὸς δαίμων τῆς Ἑλλάδος, ἐπενέβη γιὰ νὰ ἀνατραπῇ τὸ πραγματικὰ σωτήριο αὐτὸ ἔργο, ποὺ ἴσως ἔφθανε γιὰ νὰ ἀνατρέψῃ ριζικὰ τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης τῆς Κρήτης; Ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέσῃ, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ σκέφτομαι θὰ τὸ πῶ: ὁ Μεταξῆς! Ποιὸς ἄλλος εἶχε συμφέρο νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργο αὐτό; Τὸ Γ.Ε.Σ. εἶχε κάθε λόγο νὰ ἐκμεταλλεῖται, καὶ στὸ κατακόρυφο, τὴν προθυμίαν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ νὰ ὀργανωθῇ σὲ σώματα πολιτοφυλακῆς. Γιὰ ποιὸν λόγο τὸ Γ.Ε.Σ. θὰ ἀκύρωνε τὴν προηγούμενη διαταγὴ του, μὰ καὶ εἶχε συντελεσθεῖ ὅλη ἡ σχετικὴ ἐργασία; Ἀπὸ στρατιωτικὴ πλευρὰ, ἡ μόνη ποὺ ἐνδιέφερε τὸ Ἐπιτελεῖο, δὲν ὑπῆρχε κανεὶς λόγος. Ἡ διαταγὴ, ἄρα, τῆς διαλύσεως προήλθε ἀπὸ ἐπέμβασι τοῦ Μεταξῆ, ὁ ὁποῖος γιὰ κανένα λόγο δὲ μποροῦσε νὰ παραδεχθῇ ὀπλισμένους τοὺς Κρητικούς.

Στὸ ἴδιο συμπέρασμα, ἄλλωστε, καταλήγει κανεὶς ἂν σκεφτῇ τίς τεράστιες καὶ ἐπίμονες προσπάθειες τοῦ ἴδιου, προσωπικά, τοῦ Μεταξῆ, ἐπὶ τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια, γιὰ νὰ ἀφοπλίση τοὺς Κρητικούς. Κατὰ ποίαν λογικὴν θὰ τοὺς ἔδινε πίσω τὰ ὄπλα ποὺ τοὺς πῆρε ἔπειτα ἀπὸ τόσοσ κόπους;

*
* *

Δυὸ φορὲς συνεπῶς ἡ δικτατορία στάθηκε ἐμπόδιο—καὶ τί ἐμπόδιο;—στὴ διάσωσι τῆς Κρήτης. Τὴ μιὰ ποὺ πῆρε τὰ ὄπλα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ τὸν ἐστέρησε ἀπὸ τὰ μέσα νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τὴ Γερμανικὴ εἰσβολή, καὶ τὴν ἄλλη ποὺ δὲν ἐπέτρεψε νὰ λειτουργήσῃ ἡ Κρητικὴ πολιτοφυλακὴ.

Καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωσι, ἡ Κρήτη θὰ θυμᾶται μὲ ἀποτροπιασμό ἐκεῖνον ἢ ἐκεῖνους ποὺ τὴν ἀφώπλισαν.

Ἄν τώρα δὲν ὀλοκληρώθηκε, ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα, ἡ ὑπόθεσι τῆς Κρητικῆς πολιτοφυλακῆς, αὐτό, ὅπως εἶναι φανερό, δὲν ἀφορᾶ πιά τὸν Κρητικὸν λαόν. Εἶναι θέμα ὅμως ποὺ κατὰ τοῦτο μόνο ἔχει ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Κρήτη, ὅτι στάθηκε ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια ἐμπόδια ποὺ ἐπέτρεψαν στοὺς Γερμανοὺς νὰ γίνουν κύριοι τοῦ νησιοῦ.

Καὶ ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Κρήτη πέσανε θύματα ἐνὸς ἄνομου καθεστώτος, ποὺ ἡ κακὴ μοῖρα ἔκανε νὰ βρεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς χώρας στίς δυσκο-

λώτερες ὥρες τοῦ ἐθνικοῦ της βίου. Οἱ ἐθνικὲς καταστροφές ἦταν ἐπόμενο νὰ ἔλθουν καὶ ἦλθαν.

Ἡ ὀργάνωσι τῆς ἀμύνης τῆς Κρήτης καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον

Στὶς ἀμέσως προηγούμενες σελίδες ἐσημειώσαμε σὰν ἕνα ἀπὸ τοὺς σοβαρώτερους λόγους ποὺ ἀνάγκασαν τὸν Κρητικὸν λαὸ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ ἀξιῶσῃ τὴν ὀργάνωσι τοπικῆς πολιτοφυλακῆς, τὴν ἔλλειψι καὶ τοῦ πλέον στοιχειώδους εἴδους ὀργανώσεως καὶ ἀμύνης τοῦ νησιοῦ. Πραγματικά, παρὰ τὴν ἄμεση ἀπειλὴ εἰσβολῆς ποὺ ὑφίστατο ἐκ μέρους τῶν Ἱταλῶν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ πολέμου, καὶ τὴν ἀπειλὴ ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν μετὰ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941, ἡ Κρήτη παρέμεινε τελείως ἀνοχύρωτη καὶ χωρὶς ὀργάνωσι ἀμύνης κατὰ τὸ ἑξάμηνο διάστημα ἀπὸ τὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940 ἕως τὶς 6 Ἀπριλίου τοῦ 1941.

Τὸ πρᾶγμα ἔχει τὴν ἱστορία του, μιὰ ἀληθινὰ τραγικὴ ἱστορία, στὴν ὁποία ὅσο κι' ἂν ἔχουν ἀναμειχθεῖ ἐνεργὰ οἱ Βρεταννοί, τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο δὲν ἀπαλλάσσεται καθόλου ἀπὸ τὶς μεγάλες εὐθύνες του γιὰ τὴν ἀδιαφορία ποὺ ἔδειξε στὸ ζήτημα τῆς ὀχυρώσεως τῆς Κρήτης. Γιατὶ ἡ Κρήτη μποροῦσε νὰ διασωθῇ ἀξιόλογα μὲ ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ δύναμι καὶ ἑλληνικὰ μέσα καὶ μὲ μόνη τὴν ὑποστήριξι τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου, ὑποστήριξι ποὺ δόθηκε ἄλλως τε ἀμέριστη.

Ποιοὶ λόγοι ἔφεραν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό; Προβαίνοντας στὴν ἐξέτασι τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος, θὰ προσπαθῆσω νὰ δώσω εὐρύτατη ἀνάπτυξι στοὺς ἀρχικοὺς λόγους ποὺ μᾶς ὠδήγησαν στὸ ἄσχημο τέλος, γιατί πάντοτε οἱ ἀρχικοὶ λόγοι περιέχουν περισσότερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὶς λεπτομέρειες τοῦ ἀποτελέσματος, μιὰ ποὺ αὐτὲς θὰ ἐρχόνταν ὅπως δὴποτε ἀνάποδες ἀφοῦ τὸ ξεκίνημα ἦταν στραβό. Νομίζω δηλαδὴ, πὼς εἶναι πολὺ πιὸ χρήσιμο νὰ γνωσθοῦν οἱ βασικοὶ λόγοι ποὺ ἐπέφεραν τὴν πτώσι τῆς Κρήτης, παρὰ νὰ ἀσχοληθοῦμε πλατεῖα μὲ τὶς λεπτομέρειες τῆς δεκαήμερης μάχης.

Τὸ πιὸ ἄσχημο στὴν προκειμένη περίπτωσι, εἶναι ὅτι, ἐνῶ ὑπῆρχαν ἄφθονα ὄλα τὰ μέσα ποὺ θὰ ἔφερναν τὸ καλὸ, τὸ εὐχάριστο ἀποτέλεσμα, ἐξ ἐκμεταλλεῖσθαι καθόλου, κι' ἔτσι χάθηκε μιὰ κολοσσιαία ὑπόθεσι, ποὺ, πραγματικά, θὰ ἔσωζε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πολλὰς συμφορὰς καὶ δεινὰ ποὺ πέρασε. Νὰ πὼς ἔχει αὐτὴ ἡ ὑπόθεσι.

Γιὰ νὰ ἀποφασισθῇ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο ἡ μεταφορὰ τῆς V Μεραρχίας Κρήτης στὸ μέτωπο, προηγήθηκε εἰδικὴ συνεννόησι μὲ τὸ Βρεταννικὸ Στρατηγεῖο. Κατὰ τὴ συμφωνία αὐτή, οἱ Βρεταννοὶ ἀνελάμβαναν ὑπεύθυνα νὰ ὀργανώσουν τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης καὶ νὰ ὑπερασπίσουν τὸ νησί ἐναντίον κάθε ἐχθρικῆς προσβολῆς. Οἱ πρῶτοι ἐνδοιασμοὶ καὶ δισταγμοὶ ποὺ εἶχε τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποχώρησι τῆς Μεραρχίας Κρήτης, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἄμυνα τοῦ νησιοῦ ἀπὸ ἐνδεχόμενη ἰταλικὴ ἐπίθεσι, ἦταν ὀρθή, δεδομένου ὅτι πολλὰς φορὰς, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου, ὁ

Ιταλικός στόλος είχε κάμει την εμφάνισί του πολύ κοντά στις Κρητικές ακτές.

Δέν ήταν καθόλου δύσκολη ενέργεια ή απόβασι Ιταλικών στρατευμάτων στην Κρήτη με την υποστήριξι του Ιταλικού στόλου και της Ιταλικής αεροπορίας. Πολύ όρθά, συνεπώς, τὸ Γ. Ε. Σ. δέν αποφάσισε νὰ αποσύρη τὴ Μεραρχία Κρήτης ἀπὸ τὸ νησί, χωρὶς νὰ ἔχη ἐξασφάλισι προηγουμένως τὴν ἀντικατάστασι τῆς μὲ ἄλλες δυνάμεις ἰκανές νὰ προασπίσουν τὴν Κρήτη ἀπὸ κάθε ἐνδεχόμενον ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας.

Ἡ σχετικὴ συμφωνία ἐπραγματοποιήθηκε, φαίνεται, περὶ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου 1940. Ἡ V Μεραρχία Κρήτης ἀπεχώρησε καὶ τράβηξε πρὸς τὸ μέτωπο τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Νοεμβρίου, ἐνῶ οἱ πρῶτες Βρεταννικὲς δυνάμεις ἀποβιβάσθηκαν ἐπὶ τὴν Κρήτη πολὺ ἐνωρίτερα. Ἄς σημειωθῆ, ἐν παρενθέσει, καὶ τοῦτο: Τὴν ἀπόβασί τους ἐπὶ τὴν Κρήτη, οἱ Βρεταννοὶ, ἐπὶ τὴν ἐπίσημη ἔκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, τὴ λένε: «κατάληψι». Ἰδοῦ, ἀκριβῶς, ἡ φράσι: «ὅπως εἶπαμε σὲ προηγούμενον κεφάλαιον ἡ Μ. Βρεταννία κατέλαβε τὴν Κρήτη...». Γιὰ ποῖο λόγο οἱ Βρεταννοὶ χρησιμοποιοῦν τὴ λέξι αὐτή, δέν μοῦ εἶναι εὐκόλον νὰ ἐννοήσω.

Ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει, εἴτε φιλικὴ ἀπόβασι κάνανε, ὅπως εἶναι τὸ σωστό, εἴτε «κατέλαβαν» τὴν Κρήτη, ὅπως θέλουν νὰ παρουσιάξουν τὴν ἐνέργειά τους ἐκεῖνη, οἱ Βρεταννοὶ ἔφθασαν ἐπὶ τὸ νησί με ρητὲς ἀνειλημμένες ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνες: νὰ ὀργανώσουν τὴν ὀχύρωσι καὶ τὴν ἄμυνα τοῦ νησιοῦ με δικὰς τους δυνάμεις. Γιὰ τὶς ὑποχρεώσεις αὐτὰς τῶν Βρεταννῶν δέν χωραεὶ καμμιά ἀμφιβολία. Τὶς ὁμολογοῦν οἱ ἴδιοι. Ἰδοῦ τὴ λέει ἡ ἐπίσημη ἔκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν: «ἡ Μεγάλῃ Βρεταννία κατέλαβε τὴν Κρήτη τὸ Νοέμβριον τοῦ 1940, ἔπειτα ἀπὸ πρόσκλησι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, γιὰ νὰ μὴ πέση τὸ νησί ἐπὶ τὰ χέρια τῶν Ἰταλῶν». Αὐτό, τὸ «νὰ μὴ πέση τὸ νησί ἐπὶ τὰ χέρια τῶν Ἰταλῶν», σημαίνει πῶς τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης τὴν ἀνέλαβαν οἱ Βρεταννοὶ, καὶ πῶς ἀναγνώριζαν ὑποχρεώσι τους νὰ μὴν ἀφίσουν τὸ νησί νὰ πέση ἐπὶ τὰ χέρια τῶν Ἰταλῶν.

Εἶναι, λοιπόν, ἀπόλυτα ἀποδεδειγμένη ἡ εὐθύνῃ τῶν Βρεταννῶν ἐπὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀμύνης τῆς Κρήτης, καὶ ἀπόλυτα δικαιολογημένη ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγεῖου νὰ ἀποσύρη ἀπὸ τὴν Κρήτη τὴν V Μεραρχία μιὰ ποῦ εἶχε ἤδη ἐξασφαλίσῃ τὴν ἄμυνά της.

Ἐπραγματοποίησαν ὁμῶς οἱ Βρεταννοὶ τὶς ὑποχρεώσεις ποῦ εἶχαν ἀναλάβει; Καὶ τί ἔκαμαν ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ Κρήτη ἀπὸ κάθε ἐνδεχόμενον κίνδυνον; Δυστυχῶς οἱ Βρεταννοὶ δέν ἐτήρησαν τὶς ὑποσχέσεις τους.

Ἡ ἄμυνα τῆς Κρήτης παρέμεινε ἐπὶ τὴν ἴδια κατάστασι ποῦ βρισκότανε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποβάσεως τῶν Βρεταννῶν, δηλαδὴ ἀπόλυτα ἀνοργάνωτη.

Ἄς κυττάξουμε ὁμῶς καὶ πάλι ἐπὶ τὴν ἐπίσημη ἔκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. Ἰδοῦ τὴ παραδέχεται ὁ ἑνα σημεῖον: «Ἡ

φρουρά όμως που στάλθηκε εκεί ήταν μικρή. Δεν διαθέταμε τότε ούτε Στρατό ούτε πολεμικό υλικό για να μετατρέψουμε την Κρήτη σε ό,τι ευχαριστιόνταν οι Γερμανοί να αποκαλούν φρούριο». Και ο αρχιστράτηγος Ουέιβελ στην έκθεσή του για την επιχείρησι της Κρήτης μάς βεβαιώνει πώς: «Την 1 Νοεμβρίου 1940 αποβιβάσθηκε στην Κρήτη τὸ Στρατηγεῖο μῆς Ταξιαρχίας καὶ ἓνα ἀπόσπασμα Κομμάντος. Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1941 ἀπεστάλη ἓνα τάγμα τοῦ 1ου Οὐαλλικοῦ Συντάγματος. Κατὰ τὰ ἄλλα, ὡς Φρουρά παρέμειναν τρία τάγματα μέχρι ἐκκενώσεως τῆς Ἑλλάδος». Ἐκτὸς ὅμως τῆς δυνάμεως αὐτῆς ποὺ ἀναφέρει ὁ στρατηγὸς Οὐέιβελ, κατὰ τὸ τέλος Νοεμβρίου 1940 ἀποβιβάσθηκε στὴ Σούδα καὶ μιὰ ναυτικὴ δύναμις, ἡ ὁποία καὶ ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσι καὶ τὴν προστασία τοῦ λιμανιοῦ τῆς Σούδας. Τίποτε περισσότερο. Μποροῦμε, συνεπῶς, νὰ ποῦμε κι' ἐμεῖς, ἀφοῦ οἱ Βρεταννοὶ μᾶς δίνουν τοὺς ἀριθμοὺς, ὅτι οἱ φίλοι μας οἱ Ἕλληνοὶ δὲν ἐκράτησαν καθόλου τὸ λόγο τους.

Αὐτὰ ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλο ποὺ ἔπαιξαν οἱ Βρεταννοὶ στὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης. Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τὸ ρόλο τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγεῖου.

Ὁ κ. Ἀλέξ. Παπάγος, ἀρχιστράτηγος τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, σὲ ἐρώτησι τοῦ φίλου κ. Ι. Μουρέλλου, σχετικὰ μὲ τὸ ρόλο καὶ τὴν εὐθύνη τῶν Βρεταννῶν στὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης, τοῦ ἔστειλε τὸ ἀκόλουθο σημείωμα, ποὺ δημοσιεύθηκε στὴν Ἱστορία ποὺ ἐξέδωκε ὁ κ. Μουρέλλος:

«1) Ὅτε ἐξερράγη ὁ Ἰταλο-ἑλληνικὸς πόλεμος ἀπεφασίσθη ἡ εἰς ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα μεταφορὰ τῆς V Μεραρχίας. Τοῦτο ἐγένετο κατόπιν προκληθείσης συνεννοήσεως μετὰ τῶν Βρεταννῶν, οἵτινες θὰ ἀνελάμβανον αὐτοὶ τὴν ἄμυναν τῆς Κρήτης. Ἀναλαμβάνοντες οἱ Βρεταννοὶ τὴν ἄμυναν τῆς Νήσου, θὰ ἔπρεπε, ἀποδίδοντες τὴν δέουσαν σημασίαν εἰς τὴν γεωγραφικὴν τῆς θέσιν, νὰ εἶχον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου ὀργανώσῃ ἰσχυρὰν ἄμυναν ἐν αὐτῇ, ἵνα τὴν καταστήσουν ἀπόρητον. Τοῦτο δὲν ἐγένετο.

2) Ὅταν ἡ Γερμανία ἐπενέβη εἰς τὸν πόλεμον, ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνωτάτη Διοίκησις προϋτίθετο ν' ἄμυνθῇ βῆμα πρὸς βῆμα τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ ἐπομένως οὐδέποτε ν' ἀντιμετωπισθῇ ἡ μείωσις τῶν πρὸς τοῦτο διατεθειμένων δυνάμεων διὰ τῆς μεταφορᾶς τῆς V Μεραρχίας ἐκ Κρήτης. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὴν ἄμυναν τῆς Κρήτης εἶχον ἀναλάβῃ οἱ Βρεταννοί. Ἡ παρὰ τὰς διαταγὰς τῆς Ἀνωτάτης Ἑλληνικῆς Διοικήσεως αὐτόβουλος συνθηκολόγησις τῶν δυνάμεων τῆς Στρατιάς Ἠπειροῦ ἐματαιώσε τὰς προσπάθειας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνωτάτης Διοικήσεως περὶ συνεχίσεως τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἑλλάδι.

3) Οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἄμυναν τῆς Κρήτης Βρεταννοὶ οὐδέποτε ἐζήτησαν παρὰ τῆς Ἀνωτάτης Στρατιωτικῆς Διοικήσεως, ὅτε ἡ Γερμανία ἐπενέβη εἰς τὸν πόλεμον, διάθεσιν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων διὰ τὴν ἄμυναν τῆς νήσου. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνωτάτη Διοίκησις ἀψησολημμένη μὲ τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, εἶχε πάντοτε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ Βρεταννοὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἄμυναν τῆς νήσου, εἶχον λάβει ἅπαντα τὰ πρὸς τοῦτο προσήκοντα μέτρα».

Ὁ φίλος κ. Μουρέλλος, δὲν ξαίρω γιὰ ποιούς λόγους, σημειώνει, κάτω ἀπὸ τὸ σημείωμα τοῦ κ. Παπάγου τὰ ἀκόλουθα: «οἱ παραπάνω ἀπαντήσεις εἶναι τόσο σαφείς καὶ τόσο κατακάθαρες πὺ δὲν δέχονται καμμιά συζήτησι. Δυστυχῶς, ὕστερα ἀπὸ τὶς δηλώσεις αὐτὲς τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἡ εὐθύνη βαρύνει ὀλοκληρωτικὰ τὸ Ἑγγλικὸ ἐπιτελεῖο . . . ».

Κατὰ τὴ γνώμη διαφόρων ἡμετέρων ἀνωτάτων Στρατιωτικῶν, οἱ ἀπαντήσεις τοῦ κ. Παπάγου δέχονται συζήτησι. Ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποία ὁ κ. Μουρέλλος τὰ φορτῶνει ὅλα στὴ ράχι τῶν Βρεταννῶν, εἶναι ἀπαράδεκτη.

Δὲν χωρεῖ, βέβαια, ἀμφιβολία πὺς οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἐτήρησαν τὴ συμφωνία τοὺς μὲ τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, καὶ πὺς ἔγιναν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀφορμὴ μεγάλων συμφορῶν καὶ γιὰ μᾶς καὶ γι' αὐτοὺς. Φέρουν, λοιπόν, γι' αὐτὸ εὐθύνες, κι' ἂν θέλη ὁ κ. Μουρέλλος, μεγάλες εὐθύνες. Μὰ οἱ Βρεταννοὶ δὲν εἶναι οἱ μόνοι πὺ φέρουν εὐθύνες στὴν ὑπόθεσι αὐτὴ, καί, μάλιστα, τὶς σοβαρώτερες καὶ περισσότερες.

Γιατί, μὲ τὸ νὰ ὑπογράψῃ μιὰ συμφωνία τὸ Ἑλληνικὸ Γ. Ε. Σ., βάσει τῆς ὁποίας τὴν εὐθύνη τῆς ὀχυρώσεως τῆς Κρήτης ἀνελάμβαναν οἱ Βρεταννοὶ, οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ Ἐπιτελείου μᾶς δὲν ἔπρεπε καὶ νὰ ξεγράψουν τὴν Κρήτη ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοὺς. Μιὰ συμφωνία στὸ χαρτί δὲν ἐξασφαλίζει τὴν ὑπόθεσι. Ἡ ἐξασφάλισι ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμή πὺ τὰ λόγια γίνονται ἔργα καὶ οἱ συμφωνίες πράξεις χειροπιαστές.

Τὸ Γ.Ε.Σ. μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας μὲ τοὺς Βρεταννοὺς, εἶχε βασικὸ καθῆκον νὰ παρακολουθῇ μὲ μεγάλη προσοχὴ τὶς ἐνέργειες καὶ τὶς πράξεις τῶν Ἑγγλων στὴν Κρήτη, καί, ἂν ἔβλεπε πὺς δὲν ἐτήρουν κατὰ γράμμα τὴ συμφωνία ἢ τὴν ἐτήρουν ἐλλειπῶς, νὰ λάβῃ ἐγκαίρως τὰ μέτρα τοῦ γιὰ νὰ μὴ βρεθῇ πρὸ ἀπροόπτου. Ἔτσι, τουλάχιστον, θὰ ἔκανε κάθε λογικὸς ἄνθρωπος πὺ θὰ εἶχε κάποιο ἐνδιαφέρον γιὰ μιὰ τοῦ ὑπόθεσι. Τὸ Γ.Ε.Σ. ὅμως δὲν ἐτήρησε καθόλου τὴ σωστὴ αὐτὴ τακτικὴ, κ' ἔτσι βρέθηκε ἡ Κρήτη στὸ ἔλεος τῶν Γερμανῶν ὕστερα ἀπὸ ἓνα ὀλόκληρο ἐξάμηνο ἄσκοπης παραμονῆς τῶν Βρεταννῶν στὸ νησί.

Ὁ κ. Παπάγος βρῆκε μιὰ διέξοδο στὴν ἀνάμιξι τῶν Βρεταννῶν καὶ τοὺς φόρτωσε ὅλες τὶς εὐθύνες, καὶ οἱ Βρεταννοὶ, ὑπεύθυνοι οἱ ἴδιοι κατὰ ἓνα σημαντικὸ ποσοστὸ, τὸν ἄφησαν νὰ πιστεῦῃ πὺς εἶχε τὸ δίκιο μαζὶ τοῦ. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τί πιστεύουν ἢ τί σκέφτονται οἱ Βρεταννοὶ. Δὲν ἔχουμε, ἄλλως τε, ἀνάγκη τῶν βρεταννικῶν δικαιολογιῶν γιὰ νὰ ἰδοῦμε καὶ νὰ μετρήσουμε τὶς εὐθύνες τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγεῖου.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ξαίρουμε ἓνα πρᾶγμα, τοῦτο: πὺς τὸ Ἑλληνικὸ Γ.Ε.Σ. ἀδιαφόρησε τελείως γιὰ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴν ὀχύρωσι καὶ τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης, ἐνῶ ὄφειλε νὰ παρακολουθῇ μὲ μεγίστη προσοχὴ τὶς ἐνέργειες τῶν Βρεταννῶν.

* *

Τὸ Γ.Ε.Σ. εἶναι καὶ γιὰ ἓνα ἀκόμα σοβαρὸ λόγο ὑπεύθυνο γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς Κρήτης, *ὅτι δὲν ἐφρόντισε ἐγκαίρως νὰ συντάξῃ στρατηγικὸ σχέδιο ὑποστηρίξεως τῆς νήσου*. Ὑπάρχει ἓνα τέτοιο ἐπιτελικὸ σχέδιο; Ἴσως νὰ ὑπάρχη, ἐγὼ ὅμως δὲν κατάρθωσα νὰ τὸ ἀνακαλύψω πουθενά.

παρ' όλες τις προσπάθειες που κατέβαλλα, και νομίζω πως, αν υπήρχε, οι πηγές στις οποίες κατέφυγα δεν θα είχαν κανένα λόγο να μου το αποκρύψουν, αφού και η άπλη ύπαρξι ενός τέτοιου σχεδίου θα έμείωνε πάρα πολύ τις ευθύνες του πολεμικού Γ.Ε.Σ.

Πιστεύω ακράδαντα πως δεν κατηρτίσθη ποτέ έπιτελικό ελληνικό σχέδιο ύποστηρίξεως της Κρήτης, όχι μόνο γιατί το ζήτησα και δεν το βρήκα, αλλά και γιατί, αν υπήρχε ένα τέτοιο σχέδιο, ο στρατηγός Μιχ. Λιναρδάκης θα το γνώριζε ασφαλώς και δε θα κατηγορούσε το τότε Έπιτελείο για την έλλειψι του σχεδίου.

Η άδιαφορία, συνεπώς, του Έπιτελείου μας για την άμυνα της Κρήτης δεν έξεδηλώθη μόνο στην περίπτωση των Βρεταννών, αλλά υπήρχε πολύ πριν έμφανισθούν οι Βρεταννοί.

Δεν ήμπορώ να παραδεχθώ πως η κατάσταση αυτή προήλθε από έλλειψι ικανότητας του Έλληνος άρχιστρατήγου, γιατί ο Έλλην άρχιστράτηγος απέδειξε τις ικανότητες και τις στρατιωτικές άρετές του κατά τον έλληνο-ιταλικό πόλεμο. Κάθε άλλο, λοιπόν, παρά από έλλειψι ικανότητός του προήλθε η άπώλεια της Κρήτης. Η γνώμη μου είναι ότι ο κ. Παπαγος δεν είχε καλούς και ικανούς βοηθούς, για να τον πληροφορουν, όπως ώφειλαν, για ό,τι γίνεται γύρω του. Πιστεύω ακράδαντα πως αν έγνώριζε ο κ. Παπαγος το γεγονός ότι οι Βρεταννοί δεν είχαν πραγματοποιήσει τις ύποχρεώσεις που ανέλαβαν, σχετικά με την όχύρωσι και την άμυνα της Κρήτης, θα επενέβαινε ασφαλώς και θα έλάμβανε έγκαιρώς τα μέτρα του. Όμως ο κ. Παπαγος δε γνώριζε καθόλου, όπως λέει ο ίδιος στο σημείωμά του, την πραγματική στρατιωτική κατάσταση του νησιού, και είχε την έντύπωσι πως όλα πήγαιναν καλά.

Αν αυτή ήταν η γνώμη του, και δεν έχουμε κανένα λόγο να άμφιβάλλουμε γι' αυτό, η γνώμη του θα στηριζόντανε σε πληροφορίες άνάλογες που του έδιδαν οι ύφιστάμενοί του. Ο ίδιος, δεν ήτο δυνατόν να πάη στην Κρήτη και να κάμη έλεγχο. Ίδου, λοιπόν, γιατί πρέπει να δεχθούμε πως ο κ. Παπαγος δεν είχε ικανούς βοηθούς.

* * *

Από την έκθεσι του στρατηγού Μιχ. Λιναρδάκη, διοικητού της ΙΙ Στρατιωτικής Διοικήσεως Κρήτης κατά τη μάχη της Κρήτης, τα σπουδαιότερα μέρη της όποιας δημοσιεύομεν στο παράρτημα του βιβλίου, άποσπώ το μέρος εκείνο που άφορά το σχέδιο για την άμυνα της Κρήτης, το όποιον έχει τη θέσι του έδω. Όπως θα άντιληφθή ο άναγνώστης, έάν το σχέδιο αυτό κατηρτίζετο έγκαιρώς και έτίθετο εις έφαρμογήν όταν άκόμη ήταν καιρός, η Κρήτη δεν θα περιήρχετο ποτέ στα χέρια των Γερμανών. Δυστυχώς όμως, το Γ.Ε.Σ. άπεξένωσεν έαυτο από κάθε δικαιοδοσία επί της Κρήτης και άφησε τα πάντα στα ξένα χέρια, για να μη γίνη τελικώς τίποτε από όσα έπρεπε και ήταν εύκολο να γίνουν. Ίδου το σχέδιον άμύνης του κ. Λιναρδάκη :

Σχέδιον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Κρήτης

»1ον) Τὴν παραμονὴν εἰς Κρήτην τῆς Μεγαρχίας Κρήτης ἢ τὴν μεταφορὰν τῆς εἰς Κρήτην (ἐὰν αὕτη εὐρίσκετο ἤδη ἐν Ἀλβανίᾳ, βάσει τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου συγκεντρώσεως).

2ον) Τὴν ἐναποθήκυσιν μεγάλης ποσότητος παντοειδοῦς πολεμικοῦ ὑλικοῦ, πυρομαχικῶν, βενζίνης καὶ τροφίμων εἰς διαφόρους ὑπογείους ἀποθήκας.

3ον) Τὴν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τοῦ λιμένος Σούδας.

4ον) Τὴν κατασκευὴν πολλῶν βοηθητικῶν ἀεροδρομίων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Νήσου.

5ον) Τὴν ὀργάνωσιν ἰσχυρᾶς Ἀντιαεροπορικῆς Ἀμύνης εἰς τὰ νευραλγικὰ σημεῖα (λιμένες, ἀεροδρόμια κτλ.).

6ον) Τὴν συγκέντρωσιν ἐπαρκῶν μεταφορικῶν μέσων διὰ τὸν ἀνεφοδιασμόν τῶν μονάδων καὶ τὴν ταχεῖαν μετατόπισιν δυνάμεων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σημείου εἰς τὸ ἄλλο.

7ον) Τὴν μελέτην διὰ τὴν ὀργάνωσιν Πολιτοφυλακῆς, προοριζομένης νὰ ἐνισχύσῃ τὸν τακτικὸν στρατὸν (συγκέντρωσις συνεπῶς καὶ ἀποθήκευσις ὄπλων).

8ον) Τὴν ὀργάνωσιν κέντρων ἀντιστάσεως εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς Νήσου.

9ον) Τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ὀδικοῦ δικτύου.

10ον) Τὴν ὀργάνωσιν πυκνοῦ δικτύου διαβιβάσεων.

11ον) Τὸν καταρτισμὸν λεπτομερῶν σχεδίων ἀμύνης ὑπὸ τῶν Διοικητῶν τῶν Τομέων, κατόπιν λεπτομερῶν ἀναγνωρίσεων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

»Ἐὰν κατηρτίζετο ἐγκαίρως τὸ σχέδιον, τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1940 μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1941 ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ ἐκτελεσθοῦν τ' ἀνωτέρω.

»Οἱ Βρεταννοὶ σύμμαχοί μας μετ' εὐχαριστήσεως θὰ ἔβλεπον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων τούτων, τινὰ τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς ἀρμοδιότητός των καὶ τῆς τότε δυναμικότητος αὐτῶν (ἀμυντικὴ ὀργάνωσις λιμένων, ὀργάνωσις ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης, χορήγησις ὄπλων διὰ τὴν πολιτοφυλακὴν κτλ.).

»Μέγα μέρος τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀεροπορίας διώξεως τῶν Βρεταννῶν θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τελικῶς εἰς Κρήτην, ἐφ' ὅσον θὰ διετίθετο μεγαλύτερος ἀριθμὸς βοηθητικῶν ἀεροδρομίων ἀγνώστων εἰς τὸν ἐχθρόν.

»Τὸ Βρεταννικὸν Αὐτοκρατορικὸν Ἐπιτελεῖον ἀναγνωρίζον τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν εἶχε ἡ ἐπιτυχὴς ἄμυνα τῆς Κρήτης διὰ τὸ Σουέζ θὰ διέθετε περισσότερα ἀεροπλάνα διώξεως, ἐφ' ὅσον θὰ ἐπέιθετο ὅτι ὑπῆρχε ἐν σχέδιον μελετημένον τὸ ὁποῖον ἐξετελεῖτο μετὰ τάξιν καὶ ἀκρίβειαν».

»Ὅλα ὅσα σημειῶνει ἀνωτέρω στὸ σχέδιό του ὁ στρατηγὸς κ. Λιναρδάκης, τὰ βρίσκουμε κ' ἐμεῖς σωστά, παραπάνω ἀπὸ σωστά, κ' ἔχουμε τὴ γνῶμη ὅτι ἠμποροῦσε νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ σχέδιον αὐτὸ ἀμέσως, ἔστω

καί ὡς ἀνεξάρτητο σχέδιο, χωρὶς δηλαδή νὰ ἐξαρτηθῆ ἡ ἐφαρμογὴ του ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ γενικωτέρου σχεδίου ἀμύνης ποῦ ἀφοροῦσε ὁλόκληρη τὴν πολεμικὴ ὑπόθεσι τῆς Ἑλλάδος.

Δὲν εἶμαι στρατιωτικὸς γιὰ νὰ μπορῶ νὰ κρίνω ἂν τὸ γενικὸ σχέδιο ἀμύνης ποῦ συντάξαε ὁ στρατηγὸς κ. Λιναρδάκης, μέρος τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸ ἀνωτέρω «σχέδιον περὶ ἀμύνης τῆς Κρήτης», εἶναι σωστό. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸ περὶ ἀμύνης τῆς Κρήτης σχέδιο τοῦ στρατηγοῦ, βρίσκω πὼς ἦταν αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ ἐχρειάζετο, καὶ ἂν τὰ μέτρα ποῦ ὑπεδείκνυε ἐλαμβάνοντο ἐγκαίρως, ἔστω καὶ σὲ περιορισμένη κλίμακα, τότε ἀσφαλῆστα ἡ Κρήτη θὰ διεσώζετο, ἔστω καὶ ἂν μετεβάλετο σὲ ἐρείπια.

Ἐκτὸς ὅμως τὰ μέτρα ποῦ περιγράφονται στὸ σχέδιο Λιναρδάκη δὲν πραγματοποιήθηκε κανένα. Ὁρισμένα μέτρα, ὅπως εἶναι ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσι τοῦ λιμένος τῆς Σούδας, ἡ κατασκευὴ βοηθητικῶν ἀεροδρομίων, ἡ ἴδρυσι τοπικῆς πολιτοφυλακῆς καὶ ἡ ὀργάνωσι ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης, ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζονται, κανένα ὅμως δὲν ἐπερατώθη. Κάποια καλὴ σχετικῶς ἐργασία ἔγινε στὸν ὄρμο τῆς Σούδας, ἀλλὰ τίποτε περισσότερο. Κι' αὐτὴ ὅμως ἡ ἐργασία δὲν ἄντεξε ἐπὶ πολὺ στὶς γερμανικὲς ἐπιθέσεις. Ἄρα, τίποτε ἀπολύτως δὲν ἔγινε ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε νὰ γίνουιν.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου Λιναρδάκη—τῶν μέτρων δηλαδή ποῦ ὑποδεικνύει ὁ στρατηγὸς στὸ σχέδιό του—ὄφειλε νὰ ἔχη πραγματοποιηθῆ ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς ἢ τοὺς Ἕλληνας πολὺ πρὶν ἐκδηλωθῆ ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσις, γιὰ τὶ μετὰ τὴ γερμανικὴ εἰσβολὴ στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς γιὰ ἕνα τέτοιας ἐκτάσεως ἀμυντικὸ σχέδιο. Ἄν ὅμως δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς, μετὰ τὴν 6ην Ἀπριλίου 1941 γιὰ τὴν ἐκτέλεσι τοῦ σχεδίου Λιναρδάκη, ὑπῆρχε ἐν τούτοις ὁ ἀναγκαῖος χρόνος γιὰ νὰ παρθούιν ἄλλα μέτρα ποῦ θὰ ἔκαναν καὶ πάλι τὴν Κρήτη ἀπόρθητη.

* * *

Ποιὰ εἶναι τὰ μέτρα αὐτά; Καὶ ἦταν δυνατόν, ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς, νὰ διαταχθούιν καὶ νὰ πραγματοποιηθούιν; Αὐτὸ θὰ ἐξετάσουμε τώρα.

Πολλοὶ ἔχουν τὴ γνώμη ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο ὄφειλε νὰ ἀποσύρῃ ἐγκαίρως ἀπὸ τὸ μέτωπο τὴν V Μεραρχία καὶ νὰ τὴ μεταφέρῃ στὸ νησί γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης. Ὁ κ. Παπαῆγος, στὴ γνώμη αὐτῇ, ἀπαντᾷ μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς Μεραρχίας Κρήτης, ἀπὸ τὸ μέτωπο στὴν Κρήτη, δὲν ἦταν δυνατὴ.

Συμφωνῶ ἀπόλυτα μὲ τὸν κ. Παπαῆγο στὸ σημεῖο αὐτό. Καὶ ἐγώ, ποῦ συμμετεῖχα στὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Μεραρχίας, δὲν θὰ ἤθελα, γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, νὰ φύγω τὴν ὥρα ἐκείνη τῆς μεγάλης ἐθνικῆς κρίσεως ἀπὸ τὸ μέτωπο. Μοῦ φαίνεται πὼς μαζὶ μου συμφωνοῦν καὶ ὅλοι οἱ καλοὶ Κρητες, οἱ ὁποιοὶ δὲν θὰ δέχονταν, γιὰ κανένα λόγο, νὰ ἐγκαταλείψουιν τίς θέσεις τους καὶ νὰ πάνε στὴν Κρήτη γιὰ νὰ πολεμήσουιν γιὰ δικὰ τους συμφέροντα, ὅταν ὅλη ἡ ἄλλη Ἑλλάδα καιγότανε ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Βέβαια, ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ὑπεράσπισι τῆς Κρήτης ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν στρατιωτῶν, δὲν ἦταν στενὴ κρητικὴ ὑπόθεσι, ὅμως ἔτσι θὰ τὴν ἔκρινε ἡ ὑπόλοιπη Ἑλλάδα.

Καλῶς, λοιπόν, ἔπραξε τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο καὶ δὲν ἀπέσυρε τὴν Μερραρχία Κρήτης ἀπὸ τὸ μέτωπο. Ἐσκέφθη ὅμως, ἄραγε, τὸ ἴδιο Στρατηγεῖο, νὰ στείλῃ στὴν Κρήτη ἄλλες μονάδες, καὶ εἶχε στὴ διάθεσί του τίς μονάδες αὐτές; Τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, ἔστω καὶ τὴν τελευταία στιγμή, εἶδε τὸν κίνδυνο πού ἀπειλοῦσε τὴν Κρήτη ἀπὸ τὴν πλήρη ἔλλειψι ὀχυρώσεως καὶ ἀμύνης, καὶ ἀποφάσισε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸ πλέον, τὴν ὑπεράσπισί της. Ὅχι δὲ μόνον ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Κρήτη ἀλλὰ καὶ εἶχε στὴ διάθεσί του τίς ἀναγκαῖες δυνάμεις. Νὰ μιὰ πληροφορία πού ἔρχεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴ δημοσιότητα :

Εὐθὺς μὲ τίς πρῶτες ἐπιτυχίες τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων στὸ Μακεδονικὸ μέτωπο, τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο ἐξέδωσε μιὰ ἀπόρρητη διαταγὴ πρὸς τὰ Ἐμπεδα Ἀθηνῶν, μὲ τὴν ὁποία ἐδίδοτο ἐντολὴ ὅπως ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἔχει συντελεσθῆ πλήρως πᾶσα προετοιμασία γιὰ τὴ μετακίνησιν τῶν Ἐμπέδων πρὸς Πελοπόννησον. Ἡ διαταγὴ ὅμως αὐτὴ ἀκυρώθηκε εὐθὺς μόλις ἔφθασαν στὸ Στρατηγεῖο οἱ ἀναφορὰς τῶν Ἐμπέδων πού ἀνέφεραν τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προετοιμασίας τους.

Γιατί, γιὰ ποιῆς αἰτίας ἀκυρώθηκε ἡ διαταγὴ αὐτή; Ὁ κ. Παπαῆγος δὲν ἔκαμε καθόλου μνείαν αὐτῆς τῆς διαταγῆς στὸ σημεῖωμα πού ἔστειλε στὸν κ. Μουρέλλο. Ἀποκλείεται ὅμως καθ' ὀλοκληρίαν νὰ ἀμφισβητηθῆ ἡ ὑπαρξίς καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης διαταγῆς.

Δὲν πρέπει νομίζω ἡ ἀκύρωσι τῆς διαταγῆς περὶ μετασταθεμύσεως τῶν Ἐμπέδων Ἀθηνῶν στὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κρήτη, γιατί γιὰ τὴν Κρήτη προωρίζοντο τὰ Ἐμπεδα, νὰ ὀφείλεται σὲ ἐνέργειες τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγεῖου. Δὲν εἶχε κανένα συμφέρον τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο νὰ ἀκυρώσῃ τὴ σχετικὴ διαταγὴ του. Δὲν βλέπω κανένα τέτοιο λόγο. Ἀντιθέτως, ὅλα τὰ ὑπὲρ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγεῖου. Ἔτσι πρέπει, τούλάχιστον, νὰ εἶναι.

Γιατί, τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο εἶχε πλέον πεισθῆ πὼς θὰ ἐπικρατοῦσαν οἱ Γερμανοί, καί, συνεπῶς ἔπρεπε νὰ σκεφθῆ τί θὰ ἔκανε μὲ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Κρήτη. Φυσικὸ εἶναι πὼς πρώτη του σκέψις θὰ ἦταν νὰ μετακινήσῃ τίς Μονάδες Ἀθηνῶν στὴν Πελοπόννησον, προτοῦ φθάσουν στὸν Ἴσθμὸ τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα, ἀφοῦ, ὅπως μᾶς λέει σήμερα ὁ κ. Παπαῆγος, τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο εἶχε ἀποφασίσῃ «ν' ἀμυνθῆ σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τοῦ πατρίου ἐδάφους». Ἐπρεπε λοιπόν νὰ ὀργανώσῃ τὴν Πελοπόννησον γιὰ νὰ εἰσρεύσουν ἐκεῖ τὰ ὑποχωροῦντα Ἑλληνικὰ καὶ Βρεταννικὰ στρατεύματα, καὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον νὰ διαπεραιωθοῦν στὴν Κρήτη, ὅπου ἦταν φυσικὸ νὰ διεξαχθῆ ἡ τελευταία ἄμυνα τῆς Ἑλλάδος.

Ἔτσι καὶ ἔπραξε τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, γιατί αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει ἡ ἔκδοσις τῆς διαταγῆς του περὶ μετακινήσεως τῶν Ἐμπέδων Ἀθηνῶν στὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ γιατί ἀκυρώθηκε ἡ διαταγὴ αὐτή, πρὶν καλὰ-καλὰ προφθάσει νὰ λάβῃ τὸ Στρατηγεῖο τίς σχετικὰς ἀναφορὰς τῶν Ἐμπέδων Ἀθηνῶν;

Ἦταν ἄρα γε δάκτυλος ἢ ὑπόδειξι Βρεταννικῆ ἢ ἀκύρωσι τῆς διαταγῆς αὐτῆς;

“Όπως και ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, δηλαδή και ἂν ἀκόμη ἢ ἀκύρωσι τῆς διαταγῆς προήλθε ἀπὸ Βρεταννικὴ ἐπέμβασι, τὸ τότε Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο ὄφειλε νὰ μὴ ἀποδεχθῆ, ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει, τὴν ὑπόδειξι τῶν Βρεταννῶν, γιατί ἔτσι ἐδημιουργεῖτο ἄμεσος κίνδυνος ὄχι μόνο γιὰ τὴν Πελοπόννησο ἀλλὰ και γιὰ τὴν Κρήτη, ὅπως ἐδημιουργήθη μέσα σὲ λίγες μέρες. Ὁ στρατηγὸς Σόλων Καφφᾶτος σημειώνει στὴν ἔκθεσί του πὼς «οὐδενὸς Κράτους κυβέρνησις εἶναι ἐπιτετραμμένον ποτὲ νὰ ἀναθέτῃ τὴν φρούρησιν ζωτικωτάτου τμήματος τοῦ ἔθνικοῦ ἐδάφους ἀποκλειστικῶς και μόνον εἰς τὰς φροντίδας ξένου στρατοῦ, ἔστω και συμμάχου. Πλὴν τῶν καθαρῶς στρατιωτικῶν λόγων οἱ ὅποιοι ἐπιβάλλουν τὴν διατήρησιν τοῦ οὔτω εἰς ξένην φροντίδα ἀφιεμένου ἐδάφους, ὑπάρχουν πολλὰ και λόγοι ἔθνικοὶ και πολιτικοί, οἱ ὅποιοι ἐπιβάλλουν τὴν διὰ πάσης θυσίας ἀποφυγὴν τῆς ἀπωλείας του. Και οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν ἐνδιαφέρουν τὸν Σύμμαχον».

Πολὺ ὀρθῶς. Οἱ Βρεταννοὶ, ὅταν ἔβλεπαν πὼς ἐξεπληρώθησαν ἢ δὲν μπόρουν νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ στρατιωτικοὶ λόγοι ποῦ τοὺς ἔφεραν στὴν Κρήτη, θὰ τὰ ἐγκατέλειπαν ὅλα και θὰ ἔφευγαν, ὅπως κάνανε και σὲ πολλές ἄλλες περιπτώσεις, ὅπως ἐγίνε ἄλλως τε και στὴν Κρήτη. Κατὰ συνέπειαν, τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο ὄφειλε νὰ μὴ ὑποκύψῃ, κατ’ οὐδένα τρόπον, στίς τυχόν ὑποδείξεις τῶν Βρεταννῶν περὶ ἀκυρώσεως τῆς μεταφορᾶς τῶν Ἐμπέδων Ἀθηνῶν στὴν Πελοπόννησο.

* * *

Ἄς ἰδοῦμε τώρα ποιὲς δυνάμεις στρατοῦ βρισκόντανε τότε στὴν Πρωτεύουσα και ποιά θὰ ἦταν ἢ συμβολὴ τους στὴ μάχη τῆς Κρήτης, ἂν ἐγένετο κατορθωτὸ νὰ μεταφερθοῦν στὴν Κρήτη ἐγκαίρως. Ἄλλὰ πρὶν προχωρήσουμε στὴν ἀνάπτυξι τοῦ εἰδικοῦ αὐτοῦ θέματος, θὰ παραθέσω ἐδῶ ἓνα σύντομο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σκώτου ἀντισμηναρχοῦ Ἐδ. Χάουελλ, διοικητοῦ τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε, γιὰ νὰ καταδειχθοῦν ἀμέσως τὰ τεράστια ἀποτελέσματα ποῦ θὰ ἔφερναν οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις τῶν Ἐμπέδων Ἀθηνῶν ἂν μετεφέροντο στὴν Κρήτη ἔστω και ἐλάχιστες μόνο μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ εἰσβολή.

Νὰ τί λέει στὸ βιβλίον του «Ἡ φυγὴ πρὸς τὴ Ζωὴ» ὁ Σκώτος ἀντισμηναρχος: «*Ἐνας οὐλαμὸς μποροῦσε νὰ εἶχε σώσῃ τὴν Κρήτη ἂν τὸ ἤξεραν οἱ δικοὶ μας*». Δὲν πιστεύω νὰ ἔφθανε ἓνας μόνον οὐλαμὸς γιὰ νὰ σωθῆ ἢ Κρήτη. Χρειαζόντανε πολλοὶ οὐλαμοὶ και ἄφθονα πολεμικὰ μέσα, ποῦ ὑπῆρχαν ὅμως, και ἄφθονα, ἀπὸ ἑλληνικὲς πηγές. Παρέθεσα τὴ γνώμη τοῦ Σκώτου ἀντισμηναρχοῦ, ποῦ μᾶς λέει πὼς ἔφθανε ἓνας μόνον οὐλαμὸς γιὰ νὰ σωθῆ ἢ Κρήτη, γιὰ νὰ ἀντιληφθῆ ὁ ἀναγνώστης τί μποροῦσαν νὰ ἐπιτύχουν οἱ μεγάλες δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ποῦ ὑπῆρχαν στὴν Ἀθήνα, ἂν φθάνανε στὴν Κρήτη.

Ἄς ἰδοῦμε, τώρα, ποιὲς ἦταν οἱ δυνάμεις αὐτές. Στὸ Ἐμπεδο Πυροβολικοῦ Ἀθηνῶν βρισκόντανε καθ’ ὅλα ἔτοιμα τὰ ἀκόλουθα τμήματα Πυροβολικοῦ: Μία μοῖρα Βαρέος Πυροβολικοῦ πλήρως συγκεκροτημένη και ἐξωπλισμένη μὲ τὰ ἀνάλογα πυροβόλα. Δύο πυροβολαρχίαι Ὀρειβα-

τικοῦ Πυροβολικοῦ, πλήρως καὶ αὐτὲς συγκεκροτημένες καὶ ἐξωπλισμένες μὲ τὰ σχετικὰ ὀρειβατικὰ πυροβόλα, πού μᾶς εἶχαν παραχωρήσει οἱ Βρεταννοὶ ἀπὸ ἰταλικά λάφυρα. Δέκα ἢ δώδεκα Ἀντιαρματικοὶ Οὐλαμοὶ Πυροβολικοῦ, καὶ αὐτοὶ πλήρως συγκεκροτημένοι μὲ πυροβόλα καὶ αὐτοκίνητα ἔλξεως. Ὅλα αὐτὰ τὰ τμήματα Πυροβολικοῦ, μετὰ τὴν ἀκύρωσι τῆς διαταγῆς τοῦ Στρατηγεῖου, διετάχθησαν καὶ ἀνεχώρησαν γιὰ τὸ μέτωπο τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου ὅμως δὲν ἔφθασαν ποτέ, οὔτε ἔρριψαν ποτὲ ἓνα βλήμα, γιὰτὶ διαλυθῆκανε καθ' ὁδόν.

Ἄς σκεφθῆ τώρα ὁ καθένας τὰ ἀποτελέσματα πού θὰ εἶχε, κατὰ τὴ μάχη τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, μιά τέτοια πλήρως ὀργανωμένη δύναμις πυροβολικοῦ. Σήμερα ξέρουμε καλὰ πὼς γιὰ τὴν ὑπεράσπισι τοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Μάλεμε, ἡ πτώσι τοῦ ὁποίου ἐπέφερε τὴ πτώσι ὀλόκληρου τῆς Κρήτης, δὲν εἶχε διατεθῆ παρὰ ἐλάχιστο πυροβολικό. Ἄν ὑπῆρχε στὴν Κρήτη τὸ Πυροβολικό αὐτὸ τοῦ Ἐμπεδοῦ Ἀθηνῶν, καὶ ὀργανώνετο, μὲ μέρος αὐτοῦ μόνον, ἡ ἄμυνα τοῦ Μάλεμε, τὸ ἀεροδρόμιο δὲν θὰ ἔπεφτε στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν, καὶ ἂν δὲν ἔπεφτε τὸ Μάλεμε, ὀλόκληρη ἡ ἐπιχείρησι τῶν Γερμανῶν θὰ ναυαγοῦσε οἰκτρά.

Ἄλλ' ἄς προχωρήσουμε πιοῦ πέρα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀργανωμένη αὐτὴ δύναμις πυροβολικοῦ πού ὑπῆρχε στὸ Ἐμπεδο Ἀθηνῶν τὴν ἡμέρα πού ἔφθασε ἡ διαταγὴ τοῦ Στρατηγεῖου γιὰ τὴ μετακίνησι πρὸς τὴν Πελοπόννησο, ὑπῆρχε ἀκόμη μιά δύναμις ὀπλιτῶν, περὶ τοὺς 1000, ἀπὸ πρόσφατη ἐπιστράτευσι, ἡ ὁποία ἐτριπλασιάσθη μέχρι τὴν κατάρρευσι. Μὲ τὴ δύναμις αὐτὴ ὀργανώθησαν καὶ ἄλλα τμήματα πυροβολικοῦ πού αὐτοδιαλύθησαν μέσα στὸ Ἐμπεδο λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάρρευσι.

Συζητοῦντες τὸ θέμα αὐτὸ μὲ τὸ στρατηγὸ κ. Λιναρδάκη, τοῦ ἀνέφερα τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς γιὰ τὸ πυροβολικό, καὶ βεβαιώνω πὼς σηκώθησαν οἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του.

— Ἄχ, καὶ νὰ εἶχα ἐγὼ στὸ Ἡράκλειο, ὄχι πολλὰ, δυὸ ἀπ' αὐτὰ τὰ κανόνια!

Τὰ κανόνια ὅμως αὐτὰ πέσανε στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν.

* * *

Στὴν Ἀθήνα, ὥστόσο, ὑπῆρχαν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἐμπεδο Πυροβολικοῦ, δυὸ ἀκόμη Ἐμπεδα, τὸ Πεζικό καὶ τὸ Μηχανικό. Ὅπως ἐξηκρίβωσα, τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες εὐρίσκοντο στὸ Ἐμπεδο Πεζικοῦ Ἀθηνῶν περὶ τὶς 3.000 ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες ἀπὸ πρόσφατη ἐπιστράτευσι πού εἶχε ἐνεργηθεῖ στὰ νησιά.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ δύναμις ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν, μετὰ τὴν ἀκύρωσι τῆς πρώτης διαταγῆς τοῦ Γ.Ε.Σ. στάλθηκε στὸ μέτωπο. Δὲν πρόφτασε ὅμως νὰ λάβῃ μέρος στὶς μάχες, διαλυθεῖσα στὸ δρόμο. Καὶ τὸ Ἐμπεδο Μηχανικοῦ διέθετε κι' αὐτὸ ἀρκετὴ δύναμις ἀνδρῶν καὶ μηχανικὰ μέσα (ἄρματα μάχης, αὐτοκίνητα, μοτοσυκλέτες κλπ.). Καὶ ἡ δύναμις αὐτὴ διετάχθη καὶ ἀνεχώρησε πρὸς τὸ μέτωπο χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ προσφέρῃ καὶ τὴν ἐλάχιστη ὑπηρεσία στὸν ἀγῶνα.

Δέν εἶναι ὅμως μόνον οἱ δυνάμεις αὐτές τῶν ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν, πού ἐπρόκειτο νά περάσουν στήν Πελοπόννησο καί, ἀπό ἐκεῖ, στήν Κρήτη, καί πού ἦταν δυνατό νά διατεθοῦν γιά τήν ἄμυνα τῆς Μεγαλονήσου. Ἀπό τίς 14 Ἀπριλίου 1941 ἄρχισαν νά καταφθάνουν στά Ἐμπεδα Ἀθηνῶν μέγας ἀριθμός μονίμων, κατὰ τό πλεῖστον, ἀξιωματικῶν καί ἐφέδρων ὀπλιτῶν πού ἀνήκαν στή Μακεδονική στρατιά, καί πού, μετὰ τήν πτώσι τῶν ὄχυρῶν καί τή διάσπασι τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου, ὑποχωροῦσαν πρὸς τό ἐσωτερικό.

Οἱ μεγάλες αὐτές δυνάμεις στρατοῦ ἤμποροῦσαν ἀξιόλογα, ἀντί νά σταματοῦν στήν Ἀθήνα, νά κατευθύνονται πρὸς τήν Πελοπόννησο καί ἀπό ἐκεῖ στήν Κρήτη.

* * *

Ἄλλά θά μᾶς εἴπουν ἴσως ὅτι ἀπό τίς 22 Ἀπριλίου 1941 ἡ Ἑλληνική Κυβέρνησις εἶχεν ἀπαλλάξει τίς βρεταννικές στρατιωτικές δυνάμεις, πού ἐδροῦσαν στήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα, ἀπό κάθε περαιτέρω πολεμική δράσι, γιατί τή θεωροῦσε ἄσκοπη, καί εἶχε συμφωνήσει μετὰ τό Βρεταννικό Στρατηγεῖο νά βοηθήσῃ μετὰ ἑλληνικά πλοῖα στή μεταφορά τῶν βρεταννικῶν στρατευμάτων στήν Κρήτη ἢ στή Μ. Ανατολή, καί, κατὰ συνέπειαν, ὅτι τό Ἑλληνικό Στρατηγεῖο δέν ἤμποροῦσε νά λάβῃ μιᾶ τέτοιαν ἀπόφασι, δηλαδή τή μεταφορά τῶν ὑποχωρούντων ἑλληνικῶν στρατευμάτων στήν Κρήτη.

Δέν εἶναι καθόλου εὐκολο νά συμφωνήσῃ κανεῖς μ' αὐτὸν τὸν ἰσχυρισμό. Γιατί, πρῶτον, ἀπό τίς 14 Ἀπριλίου, πού ἄρχισε ἡ διαρροή τῶν στρατευμάτων τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου, ἕως τίς 22 τοῦ ἴδιου μήνα, πού ἡ Κυβέρνησι Τσουδεροῦ ἔλαβε τήν πιὸ πάνω ἀπόφασι, πέρασαν ὀκτώ ὀλόκληρα εἰκοσιτετράωρα μετὰ σχετική ἡσυχία, μέσα στά ὁποῖα ἤμποροῦσε εὐκολώτατα νά μεταφερθῇ στήν Κρήτη ὀλόκληρη ἡ δύναμι τῶν Ἐμπεδῶν Ἀθηνῶν μαζί μετὰ τό ὑλικό τους, καθὼς καί ὅλοι οἱ διαρρευόμενοι ἀπὸ τό Μακεδονικό μέτωπο στρατιῶτες.

Καί μετὰ τίς 22 Ἀπριλίου, ὅμως, τό Στρατηγεῖο μᾶς μποροῦσε ἀξιόλογα νά συνεχίσῃ τή μεταφορά ἑλληνικῶν στρατευμάτων χωρὶς νά ἐμποδισθῇ ἡ μεταφορά τῶν Βρεταννῶν. Ὅπως θά ἴδουμε στίς πιὸ πέρα σελίδες μέγας ἀριθμός Κρητῶν στρατιωτῶν μπόρεσε νά φθάσῃ στά κρητικά παράλια μετὰ δική του προσπάθεια καί πρωτοβουλία.

Ἀσφαλῶς, ἐκεῖνο πού μπόρεσαν νά πετύχουν ἀπλοῖ στρατιῶτες χωρὶς τὴ μεσολάβησι καμμιάς ἀρχῆς, θά τό κατόρθωναν καλύτερα τὰ Ἐμπεδα ἂν ὑπῆρχαν στήν Πελοπόννησο. Ἡ μεταφορά Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἀπὸ τίς ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου στήν Κρήτη, θά μποροῦσε νά λειτουργῇ μετὰ σχετικὴ ἄνεσι ἕως τήν τελευταία στιγμή πού ἐφθασαν τὰ γερμανικά στρατεύματα.

Ὅλα αὐτὰ θά ἦταν ἐξαιρετικά εὐκολο νά πραγματοποιηθοῦν ἂν δέν ἀκυρώνετο ἡ πρώτη διαταγή τοῦ Γ.Ε.Σ. καί τὰ Ἐμπεδα μετεκινούντο ὀριστικά πρὸς τήν Πελοπόννησο.

"Όπως θὰ ἰδῆ ὁ ἀναγνώστης μας σὲ ἐπόμενες σελίδες, μιά ἀπὸ τίς κυριώτερες αἰτίες ποῦ ἔπαισε τόσο εὐκόλα τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Μάλεμε στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν, προδικάζοντας τὴν πτώσι καὶ ὀλοκλήρου τῆς Κρήτης, ἦταν ἡ θανάσιμη ἔλλειψι ἀντιαεροπορικοῦ πυροβολικοῦ. Στὸ Μενίδι ὅμως, ὑπῆρχε ἄφθονο ἑλληνικὸ ἀντιαεροπορικὸ πυροβολικόν, τελείως ἄχρηστο γιὰ τὴν ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς λόγῳ τοῦ μικροῦ του βεληνεκοῦς. Αὐτὸ τὸ γνῶριζαν οἱ Γερμανοὶ — γιὰ αὐτοὶ μᾶς εἶχαν προμηθεύσει τὰ ἀντιαεροπορικά αὐτὰ κανόνια — καὶ δὲν κατέβαιναν χαμηλά. Αὐτὴ τουλάχιστον τῆ Μονάδα, τὸ 1ον Σύνταγμα Ἀντιαεροπορικοῦ Πυροβολικοῦ, μποροῦσε τὸ Γ.Ε.Σ. νὰ τὴ μεταφέρῃ ὅποια ὥρα ἤθελε στὴν Κρήτη, γιὰ καὶ ἄχρηστη γιὰ τὴν πρωτεύουσα ἦταν, καὶ ἡ μεταφορὰ τῆς ἦταν ζήτημα ἐνὸς πλοίου.

"Όταν ἔχη κανεὶς ὑπ' ὄψει πῶς τὸ ἀεροδρόμιο Ρουσσῶν Ἡρακλείου κρατήθηκε στὰ χέρια τῶν Βρεταννῶν ὡς τὴν τελευταία στιγμή τῆς συνθηκολογήσεως χάρις σὲ 3 ἢ 4 ἀντιαεροπορικά πυροβόλα ποῦ διέθετε, τότε μπορεῖ νὰ σχηματίσῃ σαφῆ γνώμη γιὰ τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα ποῦ θὰ εἶχαμε, ἂν τὸ ἀντιαεροπορικὸ πυροβολικὸ τοῦ Μενιδιοῦ μεταφερότανε στὴν Κρήτη, καὶ ἓνα μόνο μέρος διετίθετο γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ Μάλεμε.

Δυστυχῶς, οὔτε τὸ ἓνα ἔγινε, οὔτε τὸ ἄλλο. Κι' ἂν δὲν ἔγινε τίποτε ἀπ' ὅσα, πολλὰ καὶ σοβαρά, πράγματα μποροῦσαν νὰ ἐκτελεσθοῦν ἂν ἔξετελεῖτο ἡ πρώτη διαταγὴ τοῦ Γ.Ε.Σ., ποῦ διέτασσε τὴ μεταφορὰ τῶν Ἐμπέδων Ἀθηνῶν στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κρήτη, τὴν αἰτία ἢ τίς αἰτίες δὲν θὰ τίς μάθουμε ποτέ, ἂν τὸ Κράτος δὲν ἀποφασίσῃ μόνο του νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴ θλιβερὴ αὐτὴ περίπτωσι. Μὲ κανένα ἄλλο τρόπο δὲν θὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα τους οἱ ὑπεύθυνοι, παρὰ μόνο μ' ἓνα εὐρείας ἐκτάσεως συστηματικὸ ἔλεγχο τοῦ Κράτους.

* * *

Παράλληλα μὲ τὴν ὑπαρξὶ τῶν δυνάμεων ποῦ ἀνέφερα πιὸ πάνω στὰ Ἐμπεδα Ἀθηνῶν, ὑπῆρχαν ἐπὶ πλέον καὶ τεράστιες ποσότητες πολεμικοῦ ὕλικου, ἀπὸ παραδόσεις τῶν Ἀγγλῶν καὶ ἀπὸ ἀποθέματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ποῦ κι' αὐτὸ ἦταν εὐκόλο νὰ μεταφερθῇ στὴν Κρήτη. Τὸ ὕλικὸ ἐκεῖνο ἢ περιῆλθε στὴν κατοχὴ τῶν Γερμανῶν ἢ διηρπάγη ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς πολίτες τὴν παραμονὴ τῆς εἰσόδου τῶν Γερμανῶν στὴν πρωτεύουσα.

Εἶχα τὴν ἀτυχία νὰ παρευρεθῶ στὴν θυελλώδη λεηλασία τοῦ ὕλικου τοῦ Ἐμπέδου Πυροβολικοῦ Ἀθηνῶν, καὶ, μετὰ δυὸ ὧρες, στὴ διαρπαγὴ τοῦ ὕλικου τοῦ Ἐμπέδου Πεζικοῦ. Ἄλογα, αὐτοκίνητα, μοτοσυκλέττες, βενζίνες, πετρέλαιο, κάρρα, κουβέρτες, κρεβάτια, στρώματα, χλαῖνες, χιτώνια, πανταλόνια, ἐσώρρουχα, ὅπλα, πυρομαχικά, τροφές, κτηνοτροφές, πολύμορφο ὑγειονομικὸ ὕλικόν,— ὅλα αὐτὰ τὰ πολύτιμα ὕλικὰ γίνανε ἀνάρπαστα μέσα σὲ μισὴ ὥρα. Μόνο τὰ κανόνια μείνανε στὴ θέσι τους. Εἶμαι ὅμως βέβαιος πῶς καὶ τὰ κανόνια θὰ τὰ πέρνανε ἂν μποροῦσαν νὰ τὰ μετακινήσουν.

Κι' αὐτὰ μόνο στὸ Ἐμπεδο Πυροβολικοῦ. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ πυρ(κ)ὸ

υπήρχαν καί τὰ ἄλλα Ἐμπεδα γεμάτα μὲ πολύμορφο καὶ ἀφθονο ὑλικό, ὑπῆρχε ἡ Ἐφορία Ὑλικοῦ Πολέμου γεμάτη ἀπὸ πολύτιμο πολεμικό ὑλικό, ὑπῆρχαν οἱ Ἀποθήκες Πυρομαχικῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ὑπῆρχαν οἱ Ἀποθήκες Κοπῆς καὶ Ραφῆς τοῦ Πειραιῶς καὶ τόσες ἄλλες στρατιωτικὲς ἀποθήκες γεμάτες βρεταννικό πολεμικό ὑλικό. Ὑπῆρχε ἀκόμη τὸ ὑλικό τῆς Ἀεροπορίας, τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Χωροφυλακῆς, ποὺ ἔπесе ὀλόκληρο στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν. Ὁ πολεμικός μας Ναύσταθμος παραδόθηκε, ὅπως λένε, σχεδὸν ἀνέπαφος στοὺς Γερμανούς!

Ὅταν τὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του κανεῖς ὅλα αὐτά, αἰσθάνεται ἀπελπισία καὶ ἀγανάκτησι. Ξαίροντας τὶς θανάσιμες ἐλλείψεις ποὺ παρουσιάστηκαν στὴ μάχη τῆς Κρήτης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὸν πλοῦτο τοῦ ὑλικοῦ ποὺ ἔμεινε στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιᾶ καὶ ποὺ δὲν ἦταν καθόλου δύσκολο νὰ μεταφερθῆ στὴν Κρήτη, ἔστω καὶ σὲ περιορισμένες ποσότητες ἂν τὸ ὑπεύθυνο Ἑλληνικό Στρατηγεῖο ἔπαιρνε ἐγκαίρως τὰ ἀνάλογα μέτρα, — ξαίροντας ὅλα αὐτά, πραγματικὰ ἀγανακτεῖ κανεῖς.

Ἄς εἶναι. Ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ κ. Παπάγος, τὸ Ἑλληνικό Στρατηγεῖο *«εἶχε πάντοτε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ βρεταννοί, οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἄμυναν τῆς νήσου, εἶχον λάβει ὅλα τὰ πρὸς τοῦτο προσήκοντα μέτρα»*.

Πολὺ καλὰ καὶ πολὺ σωστὰ ἐπιρρίπτει ὁ κ. Παπάγος εὐθύνες στοὺς Βρεταννοὺς. Ἦτανε ὅμως τόσο μακριὰ ἡ Κρήτη, ὥστε νὰ μὴ μπορέση τὸ Ἑλληνικό Στρατηγεῖο νὰ πληροφορηθῆ, ὅπως εἶχε καθῆκον, ἂν ἐξεπλήρωναν ἢ ὄχι οἱ Βρεταννοὶ τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ εἶχαν ἀναλάβει; Τὸ Ἑλληνικό Στρατηγεῖο εἶχε μεσάνυχτα πραγματικὰ γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάστασι τῆς Κρήτης ἴσαμε τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφτασαν ἐκεῖ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις. Κατὰ ποῖον τρόπον, λοιπόν, «θὰ ἡμύνετο βῆμα πρὸς βῆμα τοῦ πατρίου ἐδάφους», ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ κ. Παπάγος σήμερα, ὅταν ἀγνοοῦσε ἐντελῶς τί συνέβαινε στὴν Κρήτη, ποῦ, μοιραῖα, θὰ ἦταν τὸ τελευταῖο ἐθνικὸ ἔδαφος ὅπου θὰ ἐπρόβαλλε τὴν ὕστατη ἄμυνα τὸ Ἑλληνικό Στρατηγεῖο;

Ἐνας ἀκόμη λόγος ποὺ μᾶς πείθει πῶς τὸ Ἑλληνικό Στρατηγεῖο ἀγνοοῦσε ὅ,τι εἶχε σχέσι μὲ τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης, εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθη διήγησι τοῦ ἀειμνήστου Στέλιου Δημητρακάκη ποὺ περιέχεται στὸ βιβλίον του «Ἡ Μάχη τῆς Κρήτης», καὶ ἀπὸ τὴν ὁποῖα βγαίνει τοῦτο τὸ συμπέρασμα: ὅτι ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ἡ Κυβέρνησις Τσουδεροῦ, ὅταν ἔφθασαν στὴν Κρήτη, δὲν εἶχαν γνῶσι τῆς πραγματικῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τοῦ νησιοῦ. Κατὰ συνέπειαν δὲν εἶχε καὶ τὸ Ἑλληνικό Στρατηγεῖο. Γιατί ἂν συνέβαινε τὸ ἀντίθετο, τόσο ὁ κ. Τσουδερός στὴ διακοίνωσι ποὺ ἐπέδωσε στὶς 29 Ἀπριλίου 1941 στὸ Βρεταννὸ πρεσβευτὴ ποὺ συνῴδευε τὴν Κυβέρνησι, ὅσο καὶ ὁ Σ. Δημητρακάκης, δὲν θὰ ἐξέφραζαν, καὶ μάλιστα τόσο ἔντονα, τὴν ἀγανάκτησι καὶ τὴν ἐκπληξί τους. Ἴδου τί λέει ὁ Δημητρακάκης:

«Στὴν Κρήτη, παρ' ὅλο ποὺ εἶχαν φθάσει ἀπὸ τὸ Νοέμβριον τοῦ 1940 οἱ Βρεταννοί, δὲν εἶχαν γίνει σχεδὸν τίποτε ἀξιόλογα ἀμυντικὰ ἔργα. Σοβαρὲς Βρεταννικὲς δυνάμεις δὲν ὑπῆρχαν στὴν νήσο».

Καί ὁ κ. Τσουδερός : « Ἡ ἐντύπωσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἶναι ὅτι ἡ παρούσα ἀμυντικὴ ἐτοιμασία τῆς Νήσου δὲν εἶναι καθόλου ἱκανοποιητικὴ ».

Ἄν, αὐτὴν τὴν κατάστασι, τὴ γνῶριζε τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, ἀσφαλῶς ὁ κ. Τσουδερός δὲν θὰ περίμενε νὰ φθάσῃ στὴν Κρήτη γιὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ στὴ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι, ἀλλὰ ἀμέσως μόλις ὠρκίσθηκε θὰ ζητοῦσε ἔντονα νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ Βρεταννικὲς ὑποσχέσεις. Ὁ κ. Τσουδερός δὲν ἦταν τυχαῖος πολιτικὸς ὥστε νὰ μὴ ἀντιληφθῇ ἐγκαίρως τὶς προθέσεις τῶν Γερμανῶν γιὰ τὴν Κρήτη. Αὐτὸ ποῦ ἔκαμε 10 ἡμέρας μετὰ τὴν ὄρκομωσίαν του, θὰ τὸ ἔκανε ἀμέσως, ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα. Ἄλλὰ γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέσι ὁ κ. Τσουδερός νὰ κάμῃ τὶς παραστάσεις τοῦ πρὸς στὴ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι, ἔπρεπε νὰ ξαίρῃ τὴν κατάστασι τῆς ἀμόνης τῆς Κρήτης. Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο θὰ ἔπρεπε νὰ κατατοπίσῃ τὸν Πρωθυπουργό ; Αὐτὸ δὲν ἔγινε. Καὶ δὲν ἔγινε γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο ἀγνοοῦσε ἐντελῶς τὴν ἐλλεινὴν κατάστασι στὴν ὁποία βρισκότανε ἡ ὀχύρωσι καὶ ἡ ἄμυνα τῆς Κρήτης.

Ὅσον, λοιπόν, κί ἂν προσπαθῇ ὁ κ. Παπάγος νὰ ἀποσεισῇ ἀπὸ τοὺς ὤμους τῶν ὑπευθύνων τὶς εὐθύνες ποῦ φέρουν, μιά εἶναι ἡ ἀλήθεια, τούτη : πὼς ἂν χάθηκε ἡ Κρήτη, δὲν χάθηκε γιὰ τὸν ἄνθρωπον νὰ διασωθῇ, ὄχι, χάθηκε γιὰ τὸν ἄνθρωπον οἱ ὑπεύθυνοι στρατιωτικοὶ μας ἠγέτες τὴν ἐγκατέλειψαν.

Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τοὺς Ἄγγλους. Μὰ αὐτοὶ εἶναι ξένοι καὶ φέρθηκαν σὰν ξένοι...

Οἱ Ἄγγλοι στὴν Κρήτη.

Βάσει τῆς συμφωνίας τους μὲ τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, οἱ Βρεταννοὶ ἀποβιβάσθηκαν στὴν Κρήτη στὶς 3 Νοεμβρίου 1940. Κατὰ τὸν στρατηγὸ Οὐέιβελ οἱ δυνάμεις τους ἦσαν οἱ ἀκόλουθοι : τὸ Στρατηγεῖο μίαν Ταξιαρχίαν (πρόκειται, ἀσφαλῶς, γιὰ τὴ 14η Ταξιαρχία), δύο Τάγματα Πεζικοῦ τῆς ἴδιας Ταξιαρχίας, μερικὰ ἄλλα στοιχεῖα, καὶ ἓνα ἀπόσπασμα Κομμάντος μὲ τὸν προορισμὸ νὰ ἐνεργῇ ἐπιδρομὲς στὰ Δωδεκάνησα. Τὸ Φεβρουάριον τοῦ 1941 ἀποβιβάσθηκε καὶ ἓνα Τάγμα τοῦ 1ου Ἀγγλικοῦ Συντάγματος. Ὁ στρατηγὸς Φρέϊμπεργκ ὅμως λέει ὅτι, ἐκτὸς αὐτῶν οἱ Βρεταννοὶ ἀποβιβάσανε στὴν Κρήτη καὶ μίαν ναυτικὴν δύναμι καὶ μίαν ἀντιαεροπορικὴν, οἱ ὁποῖες διατεθήκανε γιὰ τὴν προστασίαν τῆς Σούδας. Ὅλες αὐτὲς οἱ δυνάμεις ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ταξιάρχου Titbury.

Τὰ ἴδια στοιχεῖα, σχετικὰ μὲ τὶς πρώτες Βρεταννικὲς στρατιωτικὰς μονάδας, τὰ βρισκόμε καὶ στὴν ἔκθεσι τοῦ στρατηγοῦ κ. Σόλωνος Καφφάτου, Γεν. Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν τῆς Κυβερνήσεως Τσουδεροῦ. Καμμιά ἀμφισβήτησι λοιπόν δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ ὅσον ἀφορᾷ τὶς Βρεταννικὲς δυνάμεις ποῦ ἀποβιβάσθηκαν στὴν Κρήτη πρὶν ἀπὸ τὴν κατάρρευσι τοῦ μετώπου τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Ἡ σχετικὴ παράγραφος τῆς ἐκθέσεως τοῦ στρατηγοῦ Οὐέϊβελ κλείνει μὲ τὴν ἀκόλουθη φράσι: «Κατὰ τὰ ἄλλα ὡς φρουρὰ τῆς Κρήτης παρέμειναν τρία Τάγματα μέχρις ἐκκενώσεως τῆς Ἑλλάδος». Δίκαια, συνεπῶς, ὁ στρατηγὸς κ. Παπάγος ἐπιρρίπτει εὐθύνες στοὺς Βρεταννοὺς, γιατί ἀνεξάρτητα τοῦ τι ὤφειλε νὰ πράξη τὸ Ἑλληνικὸ Στρατηγεῖο, οἱ Βρεταννοὶ ἀνέλαβαν συγκεκριμένους ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνες χωρὶς νὰ τις ἐκπληρῶσουν. Τὶ θὰ συνέβαινε, ἄραγε, ἂν κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου, οἱ Ἴταλοὶ ἐνήργουν μεγάλης ἐκτάσεως ἀποβάσεις στὴν Κρήτη; Ἀσφαλῶς, ἓνα τέτοιο ἰταλικὸ ἐγχεῖρημα θὰ εἶχε ἀναντίρρητα ἀπόλυτη ἐπιτυχία. Μὲ τρία τάγματα Στρατοῦ θὰ ἀντιμετωπιζότανε μιὰ ἀπόβασις ἀπὸ δυὸ ἢ τρεῖς μεραρχίες, ἔστω καὶ ἰταλικές; Ὡστε καὶ σὲ ἰταλικὴ ἀκόμη ἀπόπειρα καταλήψεως τῆς Κρήτης οἱ Βρεταννοὶ δὲν μπορούσαν νὰ τὴν προστατεύσουν. Δὲν ἦταν ποτὲ σὲ θέσι νὰ προσφέρουν καμμιά ὑπηρεσίαν στὴν Ἑλλάδα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς Κρήτης. Δηλαδή, ποτὲ δὲν ἐξεπλήρωσαν τίς ὑποχρεώσεις τους.

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τὰ ἄλλα μέτρα ποὺ ἔλαβαν οἱ Βρεταννοὶ στὴν Κρήτη πρὶν ἀπὸ τὴν 22 Ἀπριλίου 1941.

Ἀεροπορία. Σύμφωνα μὲ ἀπόλυτα ἐξακριβωμένες πληροφορίες, μόνιμη Βρεταννικὴ ἀεροπορικὴ δύναμις δὲν ἐστάθμευσε ποτὲ στὴν Κρήτη κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ ἑλληνο-ἰταλικοῦ πολέμου. Σὲ καμμιά περίπτωσι, τὰ Βρεταννικὰ ἀεροπλάνα, ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὰ ἀεροδρόμια τοῦ νησιοῦ, δὲν ἔφθασαν τὸν ἀριθμὸ 5. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν, συνεπῶς, τῆς ἀεροπορικῆς προστασίας, ἡ Κρήτη εἶχε ἀφεθεῖ τελείως ἀπροστάτευτη.

Ἀεροδρόμια. Στὴν Κρήτη, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόβασις τῶν Βρεταννῶν, ὑπῆρχεν ἓνα ἀεροδρόμιον, τοῦ Ἡρακλείου, σὸ ὁποῖον δὲν ἔγινε καμμιά βελτίωσις ἐκ μέρους τῶν Βρεταννῶν, καὶ ἔτσι παρέμεινε στὴν ἴδια κατάστασιν ποὺ τὸ βρῆκαν. Στὰ Χανιά καὶ σὸ Ρέθυμνον δὲν ὑπῆρχαν ἀεροδρόμια.

Τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε, κοντὰ στὰ Χανιά, ἄρχισαν νὰ τὸ κατασκευάζουν οἱ Βρεταννοὶ, δὲν ἔγινε ὅμως κατορθωτὸ νὰ περατωθῇ ἡ κατασκευὴ του.

Στὸ Τυμπάκι, στὴ νότια ἀκτὴ τοῦ νησιοῦ, ἄρχισε ἡ κατασκευὴ ἐνὸς μεγάλου ἀεροδρομίου· ποτὲ οἱ σχετικὲς ἐργασίες δὲν προχώρησαν πέραν ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς προπαρασκευῆς. Τὸ ἀεροδρόμιον αὐτό, ἂν κατασκευαζότανε, θὰ ἦτανε ἐξαιρετικὰ χρήσιμον στὴ μάχην τῆς Κρήτης. Δὲν ἔγινε ὅμως. Ὡστε, καὶ στὴν πλευρὰ αὐτῇ, οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἐφρόντισαν καθόλου νὰ φανοῦν συνεπεῖς στὶς ὑποχρεώσεις ποὺ εἶχαν ἀναλάβει.

Ἀντιαεροπορικὴ ὀργάνωσις. Ἄν ἐξαιρέση κανεὶς μιὰ καλὴ ἀντιαεροπορικὴ προστασία ποὺ ὀργανώθηκε στὴ Σοῦδα καὶ στὴν περιοχὴ τῶν Χανίων, σὲ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Κρήτης δὲν ὑπῆρξε ἀντιαεροπορικὴ ὀργάνωσις. Στὰ τρία ἀεροδρόμια μαζί μὲ τὸ Μάλεμε, ἀντιαεροπορικὴ

άμυνα δέν υπήρχε σχεδόν. Στό Μάλεμε μόνο υπήρχαν 2 άντιαεροπορικά πυροβόλα.

Λιμένες. Ἡ Κρήτη διαθέτει δυό μόνον καλοὺς λιμένες, τῆς Σούδας καί τοῦ Ἡρακλείου. Στῆ Σοῦδα ὠργανώθηκε κάποια ἄμυνα ἄξια προσοχῆς, τὸ λιμάνι τοῦ Ἡρακλείου ὅμως ἔμεινε τελείως ἔξω ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Βρεταννῶν.

Ὀχύρωσι. Οὔτε ἵχνος ὀχυρώσεως.

Μποροῦμε, συνεπῶς, νὰ βεβαιώσουμε πὼς οἱ Βρεταννοί, παρ' ὄλο πού μείνανε στὴν Κρήτη ἔξη ὀλόκληρους μῆνες, δέν ἔκαμαν τίποτε ἄξιο λόγου σχετικὰ μὲ τὴν ὀργάνωσι τῆς ἀμύνης τοῦ νησιοῦ. Ἀλήθεια, τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἀπίθανο, ἀπίστευτο. Γιατὶ πολὺ φυσικά, ἀνακύπτει τὸ ἐρώτημα: Τὶ ἔκαναν, λοιπόν, στὴν Κρήτη ἐπὶ ἔξη μῆνες οἱ Βρεταννοί; Στὸ ἐρώτημα αὐτό, ἡ ἀπάντησι δέν εἶναι καθόλου δύσκολη, ὅταν ἔχη κανεὶς ὑπ' ὄψει του τὸ γεγονός πὼς μέσα σὲ ἔξη μῆνες ἄλλαξαν ἔξη, κατὰ σειράν, στρατιωτικὸς διοικητὰς!! Εἶναι φανερό, πόσο μεγάλη καὶ ὀλέθρια ἐπίδρασι εἶχε, στὴν ὀργάνωσι τῆς ἀμύνης τοῦ νησιοῦ καὶ σὲ ὄλον τὸν ἀγῶνα πού ἀκολούθησε κατὰ τῶν Γερμανῶν, ἡ ἀλλεπάλληλη αὐτὴ ἀλλαγὴ διοικητῶν. Τὸ ἔργο τοῦ ἐνὸς δέν ἄρесе στὸν ἄλλο, καὶ τὸ ἔργο ἐκείνου δέν ἄρесе στὸ διάδοχό του, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πράγματος σημειώνουμε ἐδῶ τὰ ὀνόματα τῶν ἔξη Βρεταννῶν Στρατιωτικῶν Διοικητῶν, (τὰ παίρνομε ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ στρατηγοῦ κ. Σ. Καφφάτου).

1) Ταξίαρχος Titbury, 2) Ὑποστράτηγος Gamdier Parry, 3) Ταξίαρχος Galloway, 4) Συνταγματάρχης Mather, 5) Ὑποστράτηγος Chappell καὶ 6) Ὑποστράτηγος Weston. Τὸν τελευταῖο, τὸν διεδέχθη ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ.

Ἄν σ' ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνας προξενεῖ βαθεῖα ἀπαγοίτευσι αὐτὴ ἡ ἀληθινὰ ἀχαρακτήριστη Βρεταννικὴ συμπεριφορὰ ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, στοὺς ἴδιους τοὺς Βρεταννοὺς ἐπροξένησε ὀδυνηρὴ κατάπληξι. Ἴδου τὶ γράφει στὸ βιβλίο «Ἀέρας Ἑλευθερίας» (σελίδα 192), ὁ διαπρεπὴς Ἄγγλος συγγραφεὺς κ. Κόμπτον Μάκενζυ: *«Γενικῶς ἐπιστεύετο ὅτι μία νῆσος, ἡ ὀποία εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ τὸν Νοέμβριον 1940 ὑπὸ τῆς Βρεταννικῆς φρουρᾶς καὶ τῆς Βρεταννικῆς ἀεροπορίας, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Βρεταννικοῦ στόλου γενομένην χρῆσιν τοῦ λιμένος τῆς Σούδας, θὰ εἶχε καταστῆ ἀπόρρητος κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἔξ μηνῶν».*

Ἐν συμπεράσματι: τὸ ἔργον τῶν Βρεταννῶν στὴν Κρήτη, στὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 1940 ἕως 23 Ἀπριλίου 1941, μπορεῖ νὰ καθορισθῆ ἔτσι: τελείως ἀνεπαρκὴς στρατιωτικὴ δύναμι, ἀνίκανη ν' ἀνταποκριθῆ ἀποτελεσματικὰ σὲ ὀποιαδήποτε περιορισμένη ἀνάγκη. Ἀεροπορία δέν υπήρχε σχεδόν καθόλου, ἀφοῦ ποτε δέν ἔγινε κατορθωτὸ νὰ σταθμεύσουν μονίμως στὰ Κρητικὰ ἀεροδρόμια περισσότερα ἀπὸ τέσσερα ἢ πέντε ἀεροπλᾶνα. Στὴν περίπτωσι τῶν ἀεροδρομίων, τὸ ἔργο τῶν Βρεταννῶν περιορίστηκε αὐστηρὰ σὲ μερικὰ στοιχειώδη μέτρα, ἐντελῶς

ανάξια λόγου. Μόνο τὸ ἀεροδρόμιο Μάλεμε ἦταν κάπως κατάλληλο νὰ χρησιμοποιηθῆ σὰν πολεμικὸ ἀεροδρόμιο, καὶ αὐτὸ ὅμως ὄχι ἀπολύτως. Ὅσο γιὰ τὰ ἀεροδρόμια Ἑρακλείου καὶ Ρεθύμνης ποτὲ δὲν μπόρεσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀποτελεσματικὰ σὰν πολεμικὰ ἀεροδρόμια.

Καὶ στὴν ἀντιαεροπορικὴ ἀμυνα οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἔκαμαν τίποτε τὸ οὐσιῶδες. Ἄν ἐξαιρέση κανεὶς τὶς περιοχὲς τῆς πόλεως Χανίων καὶ τοῦ λιμένος τῆς Σούδας, σὲ κανένα ἄλλο πολεμικὸ στόχο τοῦ νησιοῦ δὲν εἶχε ὀργανωθεῖ ἀντιαεροπορικὴ ἀμυνα ἀξία προσοχῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προστασία τῶν λιμένων σημειώσαμε πρὸ πάντων πὼς ἐγίναν μερικὰ ἀξία προσοχῆς ἀμυντικὰ ἔργα στὴ Σούδα, εἰδικὰ γιὰ νὰ γίνῃ ὁ μεγάλος αὐτὸς λιμένας Βάσι ἀνθρακεύσεως τοῦ στόλου. Κατάρθωσε ὅμως ἡ Σούδα, μὲ τὰ ἔργα αὐτά, νὰ ἀνθέξῃ ἀποτελεσματικὰ στὶς γερμανικὲς ἐπιθέσεις, πρὸς ἐστράφησαν ἐναντίον τῆς καὶ πρὸ τῆς μάχης καὶ κατὰ τὴ μάχη; Ἰσαμε ἓνα σημεῖο ναί, ὀλοκληρωτικὰ ὅμως ὄχι, γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Σούδας ἔπαυσε νὰ λειτουργῆ ἀπὸ τὴν πέμπτη ἡμέρα τῶν ἐπιχειρήσεων.

Δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχε ἡ κατάλληλη καὶ ἐπαρκὴς ἐπάκτια καὶ ἀντιαεροπορικὴ ὀργάνωσις, διὸ ἐλλείψεις πρὸς ἐπέτρεψαν στοὺς Γερμανοὺς νὰ ἀχρηστεύσουν τὸ λιμάνι σὰν ναυτικὴ βάση. Τὴν 8ῃ ἡμέρα τῆς μάχης ἡ Σούδα ἐχρησιμοποιεῖτο πιά σὰν γερμανικὸς λιμένας. Προσθαλασσωθῆκανε, μάλιστα, τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἀρκετὰ γερμανικὰ ὑδροπλάνα, πρὸς ἀποβιβάσανε νέα στρατεύματα στὰ νῶτα τῶν ὑποχωρούντων πρὸς τὰ Σφακιά Βρεταννικῶν δυνάμεων.

Μὲ λίγα λόγια, σὰν ἐπίλογος τοῦ κεφαλαίου: Οἱ Βρεταννοὶ, μολοντί ἐπῆγαν στὴν Κρήτη μὲ ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνες νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀμυνα τοῦ νησιοῦ, δὲν ἔπραξαν, κατὰ τὸ ἐξάμηνο διάστημα πρὸς ἔμειναν ἐκεῖ, σχεδὸν τίποτε γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὶς ὑποχρεώσεις πρὸς ἀνέλσβαν ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγοῦ.

Γιὰ νὰ δώσουμε ἀκριβῆ ἰδέα τῆς ἐλαφρότητας μὲ τὴν ὁποία ἔπαιρναν καὶ ἐκτελοῦσαν τὶς ἀποφάσεις των οἱ Βρεταννοὶ, θὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ τὴν περίπτωσι τῆς ἀποβάσεως στὸ Καστελλόριζο. Ἀπὸ αὐτὴν φαίνεται ἡ «σοβαρότητα» πρὸς ἐχαρακτήριζε τὸ ἔργο τῶν Βρεταννικῶν ἀρχῶν στὴν Κρήτη.

Ὁ στρατηγὸς Οὐέϊβελ γράφει στὴν ἐκθεσί του πρὸς «κατὰ τὸ τέλος Νοεμβρίου 1940 ἀπεστάλη στὴν Κρήτη ἀπόσπασμα Κομμάντος γιὰ τὰ χρησιμοποιηθῆ σὲ ἐπιδρομὲς ἐναντίον τῶν παρακειμένων ἰταλικῶν νήσων».

Ἐγινε, ἄραγε, καμμιά τέτοια ἐπιδρομή; Ὁχι! Κάποια ἀπόπειρα ἐγινε νὰ ὀργανωθῆ ἐπιδρομή ἐναντίον τοῦ Καστελλορίζου, τὸ μεγαλύτερο βάρος τῆς ὅμως ἔπεσε στοὺς Ἕλληνες, καὶ δὲν εἶχε καθόλου πολεμικοὺς σκοποὺς. Ἀξίζει νὰ σημειωθοῦν ἐδῶ οἱ λεπτομέρειες τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης, ὄχι γιὰ ἄλλο λόγο, ἀλλὰ γιὰ νὰ καταδειχθῆ, ὅπως

είπα πιό πάνω, ή σοβαρότητα πού έδειχναν οί Βρεταννοί στην Κρήτη, όταν άπεφάσιζαν νά οργανώσουν την έπιχείρησι.

Δέν κατώρθωσα νά μάθω άπό ποιά άκριβώς Στρατ. Βρετ. Ύπηρεσία του Ήρακλείου άποφασίσθηκε και οργανώθηκε ή έπιχείρησι του Καστελλορίζου, μου φαίνεται όμως πώς οργανωτής ήταν ο ΄Αγγλος λοχαγός Πεντλέμπουρυ, πού σκοτώθηκε στη μάχη της Κρήτης.

Πρός τό τέλος Δεκεμβρίου 1940 έκλήθησαν στην ΄Αγγλική Στρατιωτική Ύπηρεσία Ήρακλείου ο καπετάν Μανώλης Γ. Μπαντουβάς και ο μακαρίτης ΄Αντώνιος Γρηγοράκης ή Σατανάς, και εκεί τους δηλώσανε πώς άποφασίστηκε άπόβασι στο Καστελλόριζο, με σκοπό νά κατασχεθί ή έπίσημη Ιταλική άλληλογραφία πού συγκεντρωνότανε στο Καστελλόριζο και, άπό εκεί, διενέμετο άπό ένα Ιταλό ύπολοχαγό στα άλλα νησιά. ΄Ερώτησαν, κατόπιν τους άνωτέρω, αν δέχονται νά λάβουν μέρος στην έπιχείρησι και αν αναλάμβαναν νά βρουν τά κατάλληλα πρόσωπα πού θα έχρησιμοποιοϋντο στην άπόβασι.

Ο Μ. Μπαντουβάς δήλωσε τότε ότι δέχεται ευχαρίστως νά πάρη μέρος ο ίδιος και νά βρή τους υπόλοιπους άνδρες, άρκει νά προηγηθί συνεννόησι των Βρεταννων με την Έλληνική Κυβέρνησι ή τό Έλληνικό Στρατηγείο, χωρίς τή συγκατάθεσι των όποιων αυτός δέν ήτο διατεθειμένος νά έχη καμμιά άνάμιξι.

Στη ρητή και κατηγορηματική αυτή δήλωσι του Μπαντουβά, οί Βρεταννοί άπάντησαν πώς θα έξασφαλίζανε όπωσδήποτε τή συγκατάθεσι των άρμοδιων Έλληνικων άρχων, του υπέδειξαν όμως πώς έν τω μεταξύ, αυτός έπρεπε νά άρχιση τις σχετικές προετοιμασίες για νά είναι έτοιμος την κατάλληλη ώρα.

Ο Μ. Μπαντουβάς έθεώρησε πλέον ότι μπορούσε νά λάβη μέρος στο έργο αυτό, και, άπό τή στιγμή εκείνη, ανέλαβε μόνος του όλόκληρη την ύπόθεσι. Έκτός άπό τον ίδιο, την ομάδα Μπαντουβά άπετέλεσαν οί Γεώργιος Κόλλιας, ΄Αντώνιος Καρράς, Γεώργιος Στεφανάκης, Γεώργιος Δραμαντάκης, Λεωνίδας ΄Ασλάνης και ΄Ι. Μπρουτζαλής. ΄Ελαβαν έπίσης μέρος μιá τριμελής ομάδα ύπό τον ΄Αντώνιον Γρηγοράκη ή Σατανάν και όκτώ Βρεταννοί κομμάντος ύπό ένα ΄Αγγλον άνθυπολοχαγόν.

Όπως μου έξήγησε ο Γεώργιος Στεφανάκης, και όπως είναι άλλωστε φυσικό, ή έξεύρεσι άνθρώπων άποφασισμένων νά παίξουν κορωνα-γράμματα τή ζωή τους, δέν ήταν καθόλου εύκολη δουλειά. Χρειάσθηκε μεγάλη προσπάθεια νά πεισθοϋν οί άνθρωποι αυτοί νά λάβουν μέρος σε μιá τόσο επικίνδυνη ένέργεια, κι' αν τελικά δέχθηκαν την πρότασι πού τους έγινε, αυτό όφείλεται στο μεγάλο κύρος του Μ. Μπαντουβά, στην τυφλή έμπιστοσύνη πού τους ένέπνεε, και, στη βαθειά φιλία πού έτρεφαν οί ήρωϊκοί αυτοί άνδρες προς αυτόν, ο όποιος, όπως είναι εύνόητο ήταν ο ουσιαστικός άρχηγός της έπιχειρήσεως και όχι ο ΄Αγγλος άνθυπολοχαγός πού ξεκίνησε στα τυφλά και χωρίς νά γνωρίζη και την πιό έπουσιώδη λεπτομέρεια του έγχειρήματος.

Τόν έξοπλισμό της άποβατικής ομάδος, φαίνεται πώς τον ανέλαβαν

οί Ἕλληνες, γιὰ τὴν τροφοδοσία τῆς ὄμωσ ἐφρόντισε ὁ ἴδιος ὁ Μ. Μπαντουβᾶς, χωρὶς νὰ δεχθῆ καμμιά πληρωμὴ τῶν ἐξόδων τοῦ ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς. Ἡ ἡμερομηνία τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως ἀναβλήθηκε δυὸ τρεῖς φορές, γιὰ διάφορες αἰτίες. Ἐπὶ τέλους, ἕνα πρωῖνὸ τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1940, οἱ Βρεταννοὶ εἰδοποίησαν τὸν Μπαντουβᾶ νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ ξεκινήσῃ τὴν ἄλλη μέρα τὸ βράδυ. Νωρὶς τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας, ὁ Μπαντουβᾶς καλεῖ ὄλους τοὺς ἄνδρες τῆς ὀμάδος στὶς Πατέλες, ὅπου εἶναι οἱ ἀποθήκες τοῦ, καὶ τοὺς ἀνακοινώνει τὴν ὥρα καὶ τὸν τόπο τῆς ἐπιβιβάσεως καὶ τοὺς δίδει τὶς τελευταῖες ὁδηγίες. Σὰν ἔμεινε μόνος, συντάσσει τὴ διαθήκη τοῦ, καὶ τοποθετεῖ τὰ τρόφιμα σὲ κατάλληλα κιβώτια, φροντίζοντας γιὰ κάθε τι ποῦ ἔχει σχέση με τὴν καλὴ ἔκβασι τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὅταν πιά εἶναι ἕτοιμος καθ' ὅλα, καλεῖ τὸν Ἀντώνη Γρηγοράκη ἢ Σατανᾶ καὶ τὸν στέλνει στοὺς Βρεταννοὺς, γιὰ νὰ μάθῃ ἂν ἔδωσε τὴ συγκατάθεσι τῆς ἢ Ἑλληνικῆ Κυβέρνησι. Ἡ ἀπάντησι τῶν Βρεταννῶν εἶναι καταφατικὴ, ὁ Μπαντουβᾶς ὄμως δὲν ἐννοεῖ νὰ ξεκινήσῃ χωρὶς ἔγγραφο σημεῖωμα τοῦ Νομάρχου ἢ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Χωροφυλακῆς. Ἐπεμβαίνει ὄμως τότε ὁ μακαρίτης Ἀντώνιος Γρηγοράκης ἢ Σατανᾶς, καὶ τὸν βεβαιώνει πὼς ἡ συγκατάθεσι ποῦ ζητεῖ ἐδόθη πράγματι, καὶ τελικὰ τὸν πείθει νὰ στηριχθῆ σ' αὐτὸν καὶ νὰ μὴ ζητῆ τὴν ἔγγραφη συγκατάθεσι τοῦ Νομάρχου.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ δήλωσι αὐτῆ τοῦ Ἀντώνη Γρηγοράκη, ὁ Μπαντουβᾶς ἐθεώρησε πὼς ἔπρεπε νὰ τὸν πιστέψῃ καὶ ἀποφασίζει πλέον νὰ ξεκινήσῃ. Ὁ Νομάρχης ὄμως Ἡρακλεῖου, ὅπως καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, δὲν εἶχαν ἰδέα γιὰ τὴν ἐπιχειρήσι Καστελλορίζου. Ὁ Νομάρχης πληροφορήθηκε τὴν ὑπόθεσι σὰν ἐπέστρεψε ἡ ὀμάδα!!!

Τὴν ὠριομένη ὥρα, ἡ ὀμάδα βρέθηκε στὸ λιμάνι τῆς Σητείας, ὅπου καὶ ἐπιβιβάσθηκε σὲ μιὰ μεγάλη βενζινάκατο, ποῦ ἐπερίμενε ἐκεῖ, καὶ ποῦ τὴν εἶχαν φέρει οἱ Βρεταννοί. Σύμφωνα με ὑπόδειξι τοῦ Μπαντουβᾶ ἡ βενζινάκατος κατευθύνθηκε στὸν Κάβο - Σίδερο, καὶ ἐκεῖ ὠχυρώθηκε με σακκιά ἄμμο. Συγχρόνως παρθήκανε κι' ἄλλα μέτρα γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς ὀμάδας ἐναντίον ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸν πλοῦν.

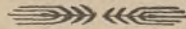
Κατὰ τὴν ἐπιχειρήσι αὐτῆ φανερώθηκαν τὰ ἡγετικά προσόντα ποῦ συναντῶνται πλοῦσια στὸν Μ. Μπαντουβᾶ. Κάθε ἄλλος στὴ θέσι τοῦ θὰ ἄφηνε ὄλην τὴν εὐθύνη τῆς ἐπιχειρήσεως στὸν Ἕλλη ἀνθυπολοχαγό, ποῦ ἦταν κι' ὁ ὑπεύθυνος. Ἔτσι ἦταν φυσικό, —τότε ὄμως καὶ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν, ὅπως θὰ ἴδοῦμε, τραγικό. Ὁ Μ. Μπαντουβᾶς ὄμως δὲν σκέφθηκε ἔτσι. Εἶχε, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, πλήρη συναίσθησι τῆς εὐθύνης ποῦ εἶχε ἀναλάβει γιὰ τὴ ζωὴ τῶσων ἀνθρώπων ποῦ τὸν ἐμπιστεύθηκαν καὶ τὸν ἀκολούθησαν. Καὶ δεύτερο, ἡ ἐπιχειρήσις ἔπρεπε νὰ πετύχῃ. Ἐπρεπε κατὰ συνέπειαν, νὰ μὴ ἀρκεσθῆ στὶς ἰκανότητες ἑνὸς ξένου ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ ἔκανε αὐτὸ τὸ ταξίδι. Κάλεσε, λοιπόν, ἕναν ἀπὸ τοὺς δυὸ ναῦτες τοῦ καΐκιου καὶ τοῦ ζήτησε νὰ τοῦ περιγράψῃ τὸ μέρος ὅπου θὰ γινόταν ἡ ἀπόβασι, με ποιὸν τρόπο θὰ γινότανε ἀσφαλέστερα, καὶ διά-

φορες άλλες λεπτομέρειες. Ὁ ναύτης στήν ἀρχή δέν ἤθελε νά ἀπαντήσῃ ἐλεύθερα στόν Μπαντουβᾶ. Ὑστερα ὅμως ἀπό ἐπίμονη προσπάθεια, ἄνοιξε τὸ στόμα καί εἶπε τήν ἀλήθεια. Εἶπε δηλαδή στόν Μπαντουβᾶ ὅτι τὸ ἀφεντικό του ἐδημιούργησε αὐτήν τήν ἱστορία γιά τὸν ἐξῆς σκοπό: Ὁ ἀδελφός του καί αὐτός εἶχαν ἀκόμη ἓνα καΐκι πού τὸ εἶχαν ἐπιτάξει οἱ Ἴταλοί στό Καστελλόριζο. Ὑπέβαλε, λοιπόν, τήν ἰδέα τῆς κατασχέσεως τοῦ ἰταλικοῦ ταχυδρομείου στοὺς Βρεταννοὺς, μὲ τὸ σκοπὸ νά γίνῃ ἡ ἀπόβασι, καί τὴν ὥρα πού θὰ διεξήγοντο οἱ ἐπιχειρήσεις, αὐτός καί ὁ ἀδελφός του νά πάρουν τὸ καΐκι καί νά φύγουν, χωρὶς, ἴσως, νά σκοτιστοῦν γιά τὸ τί θὰ γινότανε τὸ ἀποβατικὸ ἀπόσπασμα!!

Ὁ Μπαντουβᾶς, σὰν ἄκουσε τίς ἐξηγήσεις αὐτές, κάλεσε ἀμέσως τὸν καπετάνιο τοῦ καΐκιου καί τὸν ἀνάγκασε νά ὁμολογήσῃ τήν ἀλήθεια. Πραγματικά, γιά νά πάρῃ τὸ καΐκι του, ὁ κύριος αὐτός κατάφερε νά ὀργανώσῃ ὀλόκληρη ἐπιχείρησι! Καί αὐτός μὲν τέτοιος κακοήθης πού ἦτανε, κοίταζε πῶς νά κάμῃ τὴ δουλειά του. Οἱ Βρεταννοὶ ὅμως; Δέν θὰ ἔπρεπε, πρὶν ἀποφασίσουν, νά ἐρευνήσουν, νά βεβαιωθοῦν, νά ἰδοῦν ἂν τοὺς ἔλεγε ἀλήθεια ἢ ὄχι;

Φυσικά, σὰν φανερώθηκαν οἱ πραγματικοὶ λόγοι τῆς ἠλιθίας αὐτῆς ἐπιχειρήσεως, ὁ Μπαντουβᾶς τοὺς ἔκαμε γνωστοὺς στόν Ἄγγλο ἀνθυπολοχαγό, καί ὕστερα ἀπὸ συνεννόησι τοῦ δευτέρου μὲ τὴ βᾶσι του διὰ τοῦ ἀσυρμάτου, τὸ καΐκι γύρισε στὴ Σητεία.

Ἡ ἐπιχείρησι αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη πού ὀργανώθηκε ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς Κομμάντος ἐναντίον τῆς Δωδεκανήσου. Ὅπως καί ἂν κριθῇ, εἶναι εἰς βᾶρος τῶν Βρεταννῶν, καί δείχνει μὲ ποιά σοβαρότητα ἐκτελοῦσαν τὸ ἔργο τους στήν Κρήτη.

ΝΩΣΙΝ ΝΑΝΙΝ

Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἀπὸ τῆς 6 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 19 Μαΐου 1941

Στις 6 Ἀπριλίου 1941 ἐξεδηλώθη ἡ ἀνάμιξι τῶν Γερμανῶν στὴν ἑλληνοϊταλικὴ σύρραξι. Κανένας στὴν Κρήτη δὲν ἐξεπλάγη ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό. Μεγάλωσε, ὅμως, σὲ βαθμὸ πραγματικῆς κρίσεως, τὶς ἀνησυχίες τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἔλλειψι ὀχυρώσεως τοῦ νησιοῦ.

Κανένας στὴν Κρήτη δὲν εἶχε καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γερμανικῆς ἐπεμβάσεως, οὔτε γιὰ τὶς προθέσεις τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῆς Κρήτης. Καὶ ὁ Κρητικὸς λαὸς ἦταν ἄοπλος καὶ δὲν ὑπῆρχε καθόλου ὀχύρωσις καὶ ὀργάνωσις ἀμύνης τοῦ νησιοῦ, οὔτε ἀπὸ μέρους τῶν Βρεταννῶν, οὔτε ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλλήνων. Δίκαια, λοιπόν, οἱ Κρητικοὶ ἀνησυχούσαν καὶ ζητοῦσαν νὰ ὀπλισθοῦν γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ πολεμήσουν τοὺς Οὐννους τοῦ Χίτλερ. Γιατί, ἀκόμη καὶ στὴν ἀπίθανη περίπτωσι πού "Ἕλληγες καὶ Βρεταννοὶ θᾶφηναν ἀνυπεράσπιστο τὸ νησί, οἱ Κρητικοὶ ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσουν τοὺς Γερμανοὺς, ἔστω κι' ἂν ὀλόκληρο τὸ νησί θᾶφευγε ἀπὸ τὰ θεμέλια του.

Μακρὰ σειρὰ αἰώνων τῆς Κρητικῆς ἱστορίας διδάσκει πῶς κανεὶς εἰσβολέας δὲν πάτησε τὸ ἅγιο χῶμα τῆς Κρήτης χωρὶς νὰ πληρώσῃ προηγουμένως βαρῦτατο φόρο αἵματος σὰν ἔπαθλο τῆς μαύρης του νίκης. Καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ ἡ ἱστορία θὰ συνεχιζότανε ἀπαράλλακτη, αὐτούσια, χωρὶς καμμιά παραλλαγή, νέες μάλιστα σελίδες, ἐνδοξότερες καὶ πιὸ τιμητικῆς θὰ προσθέτονταν στὴν ξεχωριστὰ ἐνδοξη ἱστορία τοῦ θρυλικοῦ νησιοῦ.

Ὁ διάσημος Ἕλληνας ἱστορικὸς συγγραφεὺς κ. Κόμπτον Μάκενζυ, στὸ βιβλίον του «Ἀέρας Ἐλευθερίας», πού ὀλόκληρο εἶναι ἕνας ὑπέροχος ὕμνος γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτη, γράφει τὰ ἀκόλουθα (σελίδα 205) πού δείχνουν τὴν ἀφοσίωσι τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ στὴν Ἐλευθερία, καὶ περιγράφει μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια τοὺς αἱματηροὺς ἀγῶνες τῆς Κρήτης γιὰ τὴ διαφύλαξι καὶ τὴν προάσπισι τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ἀγαθοῦ.

«Οἱ ὀρεσίβιοι Κρήτες ἀπὸ δύο καὶ πλέον χιλιάδων ἑτῶν ἐπολέμουν σχεδὸν συνεχῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐναντίον ὀμειλικτῶν ἑχθρῶν. Εἶχον περιφρονήσει τὴν ἐξουσίαν τῶν Μακεδόνων μοναρχῶν καὶ πολεμήσει ὡς σύμμαχοι τοῦ Μιθριδάτου ἐναντίον τῆς Ρώμης. Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶχεν ἐπίσῶρει τὴν ἐχθρότητα τῆς Ρώμης, ἀλλ' ὁ Κόϊντος Μέτελος εἶχε χρειασθεῖ τρία ὀλόκληρα ἔτη προτοῦ δυνηθῆ νὰ καταστήσῃ τὴν Κρήτην ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ κερδίσῃ τὸν τίτλον τοῦ Κρητικοῦ. Μετὰ τὴν Ρώμην ἡ νῆσος περιήλθεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν διὰ νὰ περιέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος τῷ 960 μ.Χ. Κατὰ τὴν

ὑπὸ τῶν Φράγκων Δ' Σταυροφορίαν κατάλυσιν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ὁ Μαρκέσιος ὁ Μουφερατικός κατέλαβε τὴν Κρήτην καὶ τὴν ἐπώλησεν εἰς τὴν Βενετιαν, ἡ ὁποία καὶ τὴν ἐκράτησεν ἐπὶ 400 ἔτη. Οἱ Κρήτες παρέμειναν πάντοτε ἐν ἐπαναστάσει. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1207 καὶ 1365 ἐξερράγησαν ἐν Κρήτῃ 14 μεγάλα ἐπαναστάσεις. Τῷ 1645 οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀρχίσει τὴν ἀπόπειράν των πρὸς κατάληψιν τῆς νήσου, ἀλλ' ἐχρειάσθησαν ἐν τέταρτον αἰῶνος διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τοῦτο. Τὸ Ἡράκλειον ἀντέσχεν εἰς πολιορκίαν 21 ἐτῶν, τὴν μακροτέραν δηλ. πολιορκίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Αἱ ἐπαναστάσεις ἐσυνεχίζοντο ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κατοχὴν, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν δὲ Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, οἱ Κρήτες μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς ἄνδρας τῶν Σφακιῶν εἶχον ἐπίσης ἐπαναστατήσει. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Μουσουλμάνοι κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκλεισθῶν εἰς τρεῖς ὄχυρα μὲν πόλεις ἐπὶ τρία ἔτη, ἀκολούθως δὲ ὁ Τοῦρκος διοικητὴς ἀφοῦ ἔλαβε μεγάλας ἐνισχύσεις, κατόρθωσε νὰ ὑποτάξῃ καὶ πάλιν προσωρινῶς τὴν νήσον. Τῷ 1830 ἡ Ἑλλάς ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος, ἀλλὰ λόγῳ τῶν ἀμοιβαίων ἀντιζηλιῶν Βρεταννίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας δὲν ἐπετράπη ἡ προσάρτησις τῆς Κρήτης. Διὰ νὰ κάμουν τοὺς Κρήτας νὰ εἰρηνεύσουν μὲ κάποιον εἶδος μεταβολῆς, αἱ Δυνάμεις εἶχον πείσει τὸν Σουλτάνον τῆς Τουρκίας ὅπως ἐκχωρήσῃ τὴν νήσον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τῷ 1840 ἡ Κρήτη ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἀποδοθεῖσα καὶ πάλιν εἰς τὴν Τουρκίαν. Αἱ ἐπαναστάσεις ἐσυνεχίζοντο κατὰ βραχέα διαλείμματα κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ 19ου αἰῶνος. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἑλληνικὴ ἐκστρατευτικὴ δύναμις ἀπεβίβασθη εἰς τὴν νήσον, ἀλλ' αἱ Μεγάλα Δυνάμεις ἐπενέβησαν διὰ πολεμικῶν καὶ πᾶρημπόδιαν ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν. Ἐκτοτε ἡ Κρήτη ἐμάχητο μέχρι τῆς ἐπιτεύξεως ἐνώσεως τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912 ἡ Ἑλλάς ἠψήφησε τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, δεχθεῖσα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κοινοβούλιον τοὺς Κρήτας πληρεξουσίους, τὴν 18ην δὲ Ὀκτωβρίου ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας. Περιττὸν νὰ λεχθῆ, ὅτι, ὅταν ὁ Βενιζέλος εἶχεν ἀποφασίσῃ τὸν σχηματισμὸν Προσωρινῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἀμόνης τῷ 1916, τὰ Χανιά ἦσαν ἡ πρώτη πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν μεταβεῖ ἐξ Ἀθηνῶν

«Κατὰ τῆς νήσου ταύτης, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐπὶ 60 γενεάς καὶ πλέον εἶχον πολεμήσει καὶ δεινοπαθήσει διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, ἐπέπεσε τὴν 20ὴν Μαΐου 1941 μία φαντασμαγορία αἱματηρᾶς τρομοκρατίας. Παιδιά, γυναῖκες καὶ γέροντες κατεσφάγησαν ὡς ἀκριβῶς κατεσφάζοντο τότε συχνὰ εἰς τὸ παρελθόν οἱ πρόγονοί των ὑπὸ τῶν δυναστῶν τῆς νήσου των. Προγονικαὶ φωναὶ ἤχουν εἰς τὰ ὦτα τῶν Κρητῶν. Ἀναμνήσεις περασμένων μαχῶν ἐπυρπόλουν τὰς καρδίας των. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔλαβον τὰ ὄπλα. Μερικὰ τῶν ὄπλων τούτων ἦσαν «κουμποῦρες», αἱ ὁποῖαι εἶχον χρησιμοποιηθεῖ εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἐπαναστάσεις πρὸ ἑνὸς αἰῶνος. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας πῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀρνηθοῦν τὸ ὄπλοπολυβόλον τοῦ ἀλεξιπτωτιστοῦ, ἐάν ἠδύναντο νὰ τὸν φονεύσουν καὶ νὰ τὸ ἀποσπάσουν; Βόμβαι ἐξερρηγνύοντο εἰς τοὺς κήπους των, βόμβαι εἰς τοὺς ἐλαιῶνας των, βόμβαι κατὰ τῶν οἰκιῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν νοσοκομείων των. Παιδιά καὶ γυναῖκες καὶ γέροντες κατεκρεουργοῦντο ἀπὸ τὰς βόμβας καὶ τὰς σφαίρας τῶν πολυβόλων των. Κρήτες αἰχμαλωτισθέντες ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐτυφεκίσθησαν ὑπ' αὐτῶν ὡς ἔνοπλοι πολῖται. Οἱ νησιῶται οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμουν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των (καὶ μετὰ τῶν) σχεδὸν συνεχῶς ἀπὸ 2,000 ἐτῶν, δὲν ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς πολῖτας. Δὲν παραδεχόμεθα ὅτι, οἱ Κρήτες ἠκρωτηρίασαν Γερμανοὺς νεκροὺς. Ἄλλ' ἐάν ἐν τῇ δικαίᾳ ἀγανακτήσει των ἐξεδήλωσαν διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ μῖσος των πρὸς τοὺς Γερμανοὺς, διατὶ νὰ τοὺς κατηγορῶμεν; Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ κάμουν διάκρισιν μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν βαρβάρων δυναστῶν των τοῦ παρελθόντος; Δὲν δύναται ὅμως τις παρὰ νὰ τρέφῃ ὑπονοίας διὰ μίαν κατηγορίαν, ἡ ὁποία διατυπῶνται πρῶτον ἐναντίον Βρεταννῶν

στρατιωτῶν καὶ μὴ δυναμένη νὰ ὑποστηριχθῆ, διατυπῶται κατόπιν ἐναντίον τῆς κρητικῆς πολιτοφυλακῆς. Μεγαλυτέρας ὑπονοίας σχηματίζει κανεὶς ὅταν μία τοιαύτη κατηγορία διατυπῶται ὑπὸ τοῦ ἐπιδρομέως διὰ νὰ δικαιολογηθοῦν ἰδικὰ του ἐγκλήματα διαπραχθέντα καθ' ὑπέρβασιν τῶν κανόνων τοῦ πολέμου. Οἱ Γερμανοὶ ἐγνώριζον ὅτι οἱ Κρήτες θὰ ἦσαν ἄκαμπτοι πολεμισταί. Ἐγνώριζον τοῦτο καὶ οἱ Ἴταλοί, οἱ ὁποῖοι, συνετῶς πράξαντες δὲν εἶχον ἀρχίσει τὰς ἀποβάσεις ἀπὸ τὴν Δωδεκάνησον παρά μέχρις ὅτου εἶχον διαπιστώσει, ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ μεταξύ θὰ ἔτερματίζοντο. Οἱ Γερμανοὶ υἰοθέτησαν ἐσκεμμένως τρομοκρατικὴν τακτικὴν, διότι ἐπίστευον, ὅτι ἡ τακτικὴ αὕτη ἦτο ἡ μόνη μέθοδος, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῆ ἐναντίον τοιούτων πολεμιστῶν. Ἐὰν οἰσοδήποτε ἐκ τῶν Γερμανῶν τούτων ἐπλήρωσε μὲ τὴν ζωὴν του διὰ τὴν τοιαύτην τακτικὴν, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν διαστρεβλωμένην διανοίαν του. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη μερικά ἐκ τῶν πτωμάτων τῶν Γερμανῶν ἠκρωτηριάσθησαν, ὁ πεπολιτισμένος κόσμος δὲν θὰ αἰσθανθῆ ποσῶς ἀποτροπιασμόν».

Στὴν ὀρθὴ αὕτη ψυχολογία ποῦ κάμνει γιὰ τὸν Κρητικὸ λαὸ ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς, ὁ Ἑλλήν δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ τίποτε. Γιατί αὕτη, πράγματι, εἶναι ἡ ἀποστολή, ἡ μοῖρα καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ: πολεμᾷ καὶ θυσιάζεται γιὰ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅταν πρόκειται, ὅπως τῶρα μὲ τοὺς Γερμανοὺς, γιὰ τὴ δική του ἐλευθερία, ρίχνεται στὴ φωτιὰ χωρὶς νὰ λογαριάξῃ τίς συνέπειες.

Ὁ κ. Κόμπτον Μάκενζυ, σημειῶνει στὸ βιβλίον του ὅτι οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἴταλοὶ ὄφειλαν νὰ γνωρίζουν πῶς οἱ Κρήτες θὰ πολεμοῦσαν ὀπωσδήποτε κατὰ τῶν Γερμανῶν. Αὐτὸ ὅμως, δὲν ὄφειλαν νὰ τὸ γνωρίζουν περισσότερο καὶ καλύτερα οἱ Ἕλληνες ὑπεύθυνοι τοῦ πολέμου; Ἡ κυβέρνησις Μεταξᾶ ὄφειλε νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Τὸ τίμιον καὶ χιλιοδοξασμένον χῶμα τῆς Κρήτης, δὲν θὰ τὸ πατοῦσε ἐχθρικὸ πόδι χωρὶς νὰ πληρωθῆ, ὅπως διέτασσε ἡ Κρητικὴ ἱστορία, βαρὺς, βαρύτατος φόρος αἵματος. Δὲν εἶχε καμμιά σημασία τὸ ὅτι ἡ ἀντίστασις κατὰ τῶν Γερμανῶν θὰ εἶχε γιὰ συνέπεια τεράστιες ὑλικὲς ζημίες. Οἱ Κρητικοὶ δὲν λογάρισαν ποτὲ τίς ὑλικὲς καταστροφές. Ὅταν δίνῃ κανεὶς τὴ ζωὴν του δὲν λογαριάζει τὰ ἄλλα.

Πόσες καὶ πόσες ἄλλες φορές, στὰ περασμένα, δὲν καταστράφηκε συθέμελα ἡ Κρήτη! Δὲν εἶχαν, βέβαια, οἱ προηγούμενοι εἰσβολεῖς τὰ διαβολικὰ μέσα πολέμου ποῦ διαθέτανε οἱ Γερμανοί, εἶχαν ὅμως κ' ἐκεῖνοι τὴ φωτιὰ ποῦ ἐξαφάνιζε ὀλοκληρωτικὰ τίς πολιτεῖες καὶ τὰ χωριά μας, καὶ εἶχανε τὰ τεσκούρια καὶ τοὺς μπαλτάδες ποῦ ρίχνανε κατὰ γῆς ὅλην τὴ δενδροφυτεία τῆς Κρήτης. Καὶ ὅμως ὁ Κρητικὸς λαὸς δὲν ἄφησε κανένα νὰ πατήσῃ τὴν Κρήτη ἀνενόχλητος.

Αὐτὰ ἐδίδασκε ἡ Κρητικὴ ἱστορία, καὶ συνεπῶς οἱ Ἕλληνες ὑπεύθυνοι διαχειριστῆς τοῦ πολέμου, δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ τ' ἀγνοοῦν καὶ νὰ μὴ λαμβάνουν ὑπ' ὄψει τους τὴν παράδοσιν. Ὄφειλαν νὰ δώσουν ὄπλα στὸν ὑπέροχον αὐτὸ λαὸ καὶ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἄμυνα τοῦ νησιοῦ γιὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸς ὁ ἀγώνας τοῦ λαοῦ. Δὲν τὸ ἔκαναν. Καὶ ἡ κρίσις ποῦ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν γερμανικὴν εἰσβολὴν βρῆκε τὸν Κρητικὸν λαὸν ὄπλον καὶ τὴν Κρήτην εὐκόλῃ λείαν γιὰ τὸν γερμανικὸν κολοσσόν.

Κυβέρνησις Τσουδερού.

Ἀπὸ τῆς 18 Ἀπριλίου ἡ στρατιωτικὴ κατάστασι ἔγινε ἀθεράπευτη. Στῆς 19 ἡ κρίσι εἶχε ἀποκορυφωθῆ. Κανένα μέτρο πολιτικὸ ἢ στρατιωτικὸ, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν παραμικρὴν βελτίωσι. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς εἶχεν ἀνεπανόρθωτα ἐπιβληθῆ στῆς ἑλληνο-βρετανικὰς δυνάμεις, καὶ ἡ πολεμικὴ ὑπόθεσι τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ὀριστικὰ χαθεῖ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἄρχισε πλέον τὸ χάος καὶ ἡ ἀγωνία γιὰ τὸ τί θὰ φέρῃ τὸ ἄγνωστο μέλλον.

Στῆς 18 Ἀπριλίου, ὁ τότε Ἑλλην πρῶθυπουργὸς Ἀλέξ. Κορυζῆς, ὕστερα ἀπὸ μιὰ δραματικὴ συνομιλία πού εἶχε στὸ Γεν. Στρατηγεῖο μὲ τὸν Βασιλέα Γεώργιο, στὴν ὁποία ὁ Βασιλεὺς τοῦ ἐδήλωσε πὼς ἡ κατάστασι εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια του—καὶ δὲν εἶχε ἄδικο—ἐφίλησε τὸ χερί τοῦ Βασιλέως καὶ ἔφυγε γιὰ τὸ σπίτι του ὅπου καὶ αὐτοκτόνησε.

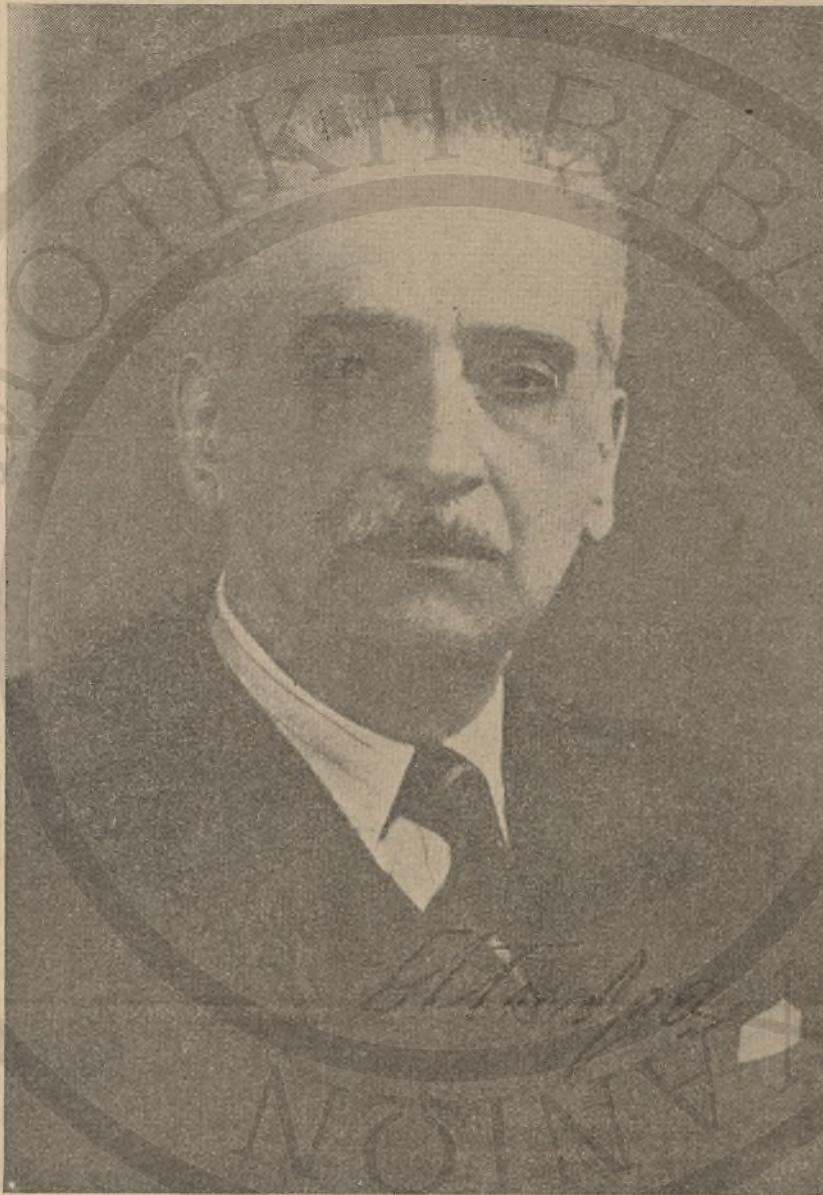
Ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ἡ εἶδησι τῆς αὐτοκτονίας ἔφερε ἀκόμη μεγαλύτερη σύγχυσι καὶ ἐπέτεινε τὸ χάος στὴν πρωτεύουσα καὶ στὸν Πειραιᾶ.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κορυζῆ, ὁ Βασιλεὺς ἀνεζήτησε τὸν κατάλληλον πρῶθυπουργό, φαίνεται ὅμως—ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Βασιλέως νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν πρῶθυπουργία—πὼς κανένας ἀπὸ τὸν πολιτικὸν μας κόσμον δὲν θέλησε νὰ ἐπωμισθῆ τὴν εὐθύναν καὶ νὰ προσυπογράψῃ μὲ μιὰ προσωπικὴ θυσίαν τὴν προσωρινὴν κατάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἡ ἄρνησι αὐτὴ τοῦ πολιτικοῦ μας κόσμου, ὅσο κι' ἂν κριθῆ ἐπιεικῶς δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ παρά σὰν προδοσία κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ βασικώτερον καθήκον τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς εἶναι νὰ διδῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ στὴν ὑπηρεσίαν τῆς χώρας τοῦ ἰδίου στῆς κρίσιμες στιγμὰς τοῦ ἔθνικοῦ βίου. Στὸ παρελθόν, κανένας Ἑλλην πολιτικὸς δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκπληρῶσῃ τὸ καθήκον αὐτό, καί, ἂν ἡ πατρίδα μας βρῖσκεται ἀκόμη στὴ ζωὴ, ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους εἶναι καὶ αὐτός.

Στὴν κρίσιν ὅμως τῆς 18ης Ἀπριλίου, φαίνεται πὼς δὲν προθυμοποιήθη κανεὶς νὰ ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ καθήκον τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἶχε ἀποφασισθῆ. Ἀπόδειξι, ἡ δραματικὴ ἀπόφασιν τοῦ Βασιλέως νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὰ πρῶθυπουργικὰ καθήκοντα, ἀφοῦ, ὡς φαίνεται, χτύπησε πολλὰς πόρτας καὶ τὴν βρῆκε ἐρμητικὰ κλειστὰς, κατὰ κλειστὰς...

Ἀλλὰ, ὅπως ἀνέκαθεν στὸ πρόσφατον καὶ στὸ ἀπώτερον ἱστορικὸν παρελθόν τῆς Ἑλλάδος, μέσα ἀπὸ τὴν θύελλαν τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς συμφορᾶς παρουσιαζότανε ὁ ἄνθρωπος πού ἔπαιρνε στὰ ἄξια χέρια τοῦ τὸν τιμὸν τοῦ Κράτους καὶ ἔβγαζε τὴν Ἑλλάδα ἀλώβητη ἀπὸ τὴν κρίσιν, ἔτσι καὶ στῆς 20 Ἀπριλίου 1941 παρουσιάσθη ἐπὶ σκηνῆς ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς καὶ διοικητὴς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος κ. Ἐμμ. Τσουδερός, ὁ ὁποῖος—παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ταλαιπωρήθη πολὺ ἀπὸ τὸ τυραννικὸν καθεστὸς πού δημιούργησε καὶ στήριξε ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος—ἔσπευσε νὰ ἀποδεχθῆ τὴν πρότασιν τοῦ Βασιλέως καὶ ν' ἀναλάβῃ θαρραλέα τὴν

Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Μάχης τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἐλευθέρως Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως κ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ

τεράστιες εϋθύνες ενός κράτους πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς διαλυμένου.

Χρειαζότανε ἀσφαλῶς μεγάλο θάρρος γιὰ νὰ δεχθῆ ὁ νέος πρωθυπουργός νὰ φορτωθῆ τίς εϋθύνες ἄλλων, ἐκείνων ποὺ ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ καταλυθῆ ἡ ἐλευθερία τοῦ τόπου, καὶ γιὰ νὰ συνεχίσῃ μιὰ νέα πολεμικὴ περιπέτεια σὲ ξένη χώρα, χωρὶς Κράτος, χωρὶς Στρατό, μακριὰ ἀπὸ τὸ Λαό. Τὸ βάρος τῶν εϋθυνῶν ἦταν τεράστιο, καὶ γι' αὐτὸ ἴσως οἱ πολιτικοὶ μᾶς ἀρνήθησαν ν' ἀναλάβουν τὴν πρωθυπουργία. Τοὺς ἔλειψε τὸ θάρρος καὶ ἡ σιδερένια θέλησι, ποὺ εἶναι τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ κ. Τσουδεροῦ.

Ὁ νέος πρωθυπουργός ὠρκίσθηκε ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως στίς 21 Ἀπριλίου. Εϋθὺς μετὰ τὴν ὀρκωμοσία του ὁ κ. Τσουδερός ἀπηύθυνε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Ἀθηνῶν ἐμπνευσμένη προκήρυξι πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ στιγμή, ἐπέδότη παλληκαρία στὸ ἔργο τῆς περισυλλογῆς. Τί μπορούσε ὅμως νὰ περισυλλεγῆ τὴν ὥρα ἐκείνη τῆς πλήρους πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξαρθρώσεως; Μερικὲς ἀποπειρὲς νὰ ἀναχαιτισθῆ ἡ κατάρρευσις, ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν ἀχαρκτήριστη ἐνέργεια τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Κυβερνήσεως Κορυζῆ περὶ ἀπολύσεως πολλῶν ἐφεδρικῶν κλάσεων, δὲν ἔφερε κατένενα ἀποτέλεσμα.

Γιατί, ἂν καὶ ἀνακλήθηκε ἀμέσως ἀπὸ τὸ νέο ὑπουργὸ τῆς κυβερνήσεως Τσουδεροῦ ἡ διαταγὴ τῆς ἀπολύσεως, ὅμως, στὸ ἀναμεταξύ, εἶχαν διαλυθῆ ὀλόκληρα τμήματα ποὺ προοριζόντανε γιὰ τὸ μέτωπο, οἱ ἀπολυθέντες ἄνδρες δὲν προφθάσανε νὰ ἐπιστρέψουν στίς μονάδες τους καὶ ἡ κατάρρευσις τοῦ μετώπου εἶχε ὀλοκληρωθῆ.

Ἔτσι, τὸ σχέδιο τῆς Κυβερνήσεως Τσουδεροῦ, νὰ δημιουργήσῃ νέα γραμμὴ ἀμύνης στίς Θερμοπύλες—Οἶτη—Τυμφρηστό—Ἀμβρακικό, δὲν μπορούσε πιά νὰ πραγματοποιηθῆ μὲ κανένα τρόπο, λόγω τῆς γενικῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ μετώπου καὶ τῶν μετόπισθεν.

Μιὰ μέρα πρὸ τῆς ὀρκωμοσίας τοῦ κ. Τσουδεροῦ, δηλ. στίς 20 Ἀπριλίου 1941, ὁ ἀντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου, μαζί μὲ τοὺς ὑποστρατήγους Μπακο καὶ Δεμέστιχα καὶ τὸ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σπυρίδωνα, εἶχαν ζητήσῃ ἀνακωχὴ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. (Ὁ κ. Τσουδερός εὔρε, συνεπῶς, τὸ μεγαλύτερο καὶ κυριώτερο μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ τελείως ἀποσυντεθειμένο, καὶ τὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωσι τῶν μετόπισθεν ὀλοκληρωτικῶς διαλυμένη).

Ἡ εἶδησι τῆς συνθηκολογήσεως—ποὺ ἡ Κυβέρνησι τὴν ἔμαθε ἀπὸ τηλεγράφημα τοῦ Διοικητοῦ τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου—προέκάλεσε ἔντονη ἀντίδρασι τόσο τῆς Κυβερνήσεως ὅσο καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγείου. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ ἀντίδρασι αὐτὴ δὲν στάθηκε ἱκανὴ νὰ σταματήσῃ τὴν κατάρρευσι, μ' ὅλο ποὺ οἱ Βρετανικὲς δυνάμεις ἐξακολουθοῦσαν νὰ πολεμοῦν ἀκόμη κατὰ τῶν Γερμανῶν.

Στίς 22 Ἀπριλίου 1941, ἡ κατὰστασι ἦταν ἀκόμη χειρότερη. Ὁ γερμανικὸς στρατός, παρὰ τίς σοβαρώτατες φθορὰς ποὺ τοῦ προξενούσε ἀκό-

μη ἢ ἑλληνοβρετανικὴ ἀεροπορία, οἱ βρετανικὲς δυνάμεις ξηρᾶς, καὶ μερικὲς ἑλληνικὲς μονάδες ποῦ πολεμοῦσαν ἀκόμη στὸ πλευρὸ τῶν βρετανῶν, κατέβαινε ταχύτατα πρὸς τὴν Ἀθήνα.

Ὁ κ. Τσουδερὸς, ἐκτιμώντας πολὺ ὀρθά τὴν κατάστασι, ἐθεώρησε πὼς ἔπρεπε νὰ ἀπαλλάξη τὰ βρετανικὰ στρατεύματα ἀπὸ κάθε περαιτέρω δρᾶσι, μιὰ ποῦ ἦταν ἄσκοπη, καὶ νὰ συστήσῃ τὴν ἀμεση ἀποχώρησίν τους ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἔστειλε στὸ βρεταννὸ πρέσβη τὴν ἀκόλουθη ἀνακοίνωσι:

«Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐκφράζουσα πρὸς τὴν Βρετανικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰ γενναῖα αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα τὴν εὐγνωμοσύνην της διὰ τὴν βοήθειαν ποῦ προσέφεραν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ ἀμύνῃ της κατὰ τοῦ ἀδίκου ἐπιδρομέως, εἶναι συγχρόνως ὑποχρεωμένη νὰ προβῇ εἰς τὰς ἀκολουθούσας δηλώσεις:

» Ἀφοῦ διεξήγαγε ἐπὶ ἕξι καὶ πλέον μηνᾶς νικηφόρον ἀγῶνα ἐναντίον πολὺ ἰσχυροτέρων ἐχθρικών δυνάμεων, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐφθασε τώρα εἰς σημεῖον ἐξαντλήσεως καὶ ἐπὶ πλέον εὐρίσκεται τελείως ἐστερημένος μερικῶν μέσων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου, ὡς εἶναι τὰ πυρομαχικά, τὰ μηχανοκίνητα ὀχήματα καὶ τὰ ἀεροπλάνα—μέσων διὰ τῶν ὁποίων ἄλλωστε ἦτο ἀνεπαρκῶς ἐφοδιασμένος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἡ κατάσταση αὕτη τῶν πραγμάτων καθιστᾷ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀδύνατον τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος μετὰ πιθανότητος ἐπιτυχίας καὶ τοὺς ἀφαιρεῖ κάθε ἐλπίδα ὅτι θὰ δυνηθοῦν νὰ παράσχουν βοήθειάν τινα εἰς τοὺς ἀνδρείους Συμμάχους των. Ταῦτοχρόνως λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς σημασίας τῶν Βρετανικῶν στρατευμάτων, τῆς εἰς τὴν διάθεσίν των ἀεροπορίας καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ μετώπου τὸ ὁποῖον ἡρωϊκῶς ὑπερασπίζουσι αἱ Αὐτοκρατορικαὶ δυνάμεις ἔχουν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς βοήθειας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ παρατείνουν τὴν ἀνίστασιν αὐτῶν πέραν τῶν ὀλίγων ἡμερῶν.

» Ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτοὺς ἢ συνέχισις τοῦ ἀγῶνος ἐνῶ οὐδὲν δύναται νὰ ἔχη ὠφέλιμον ἀποτέλεσμα, θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κατάρρευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ τὴν περιττὴν αἱματοχυσίαν εἰς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις εἶναι ἀναγκασμένη νὰ δηλώσῃ ὅτι πᾶσα περαιτέρω θυσία τῆς Βρετανικῆς ἐκστρατευτικῆς δυνάμεως θὰ ἦτο ματαία καὶ ὅτι ἡ ἔγκαιρος ἀποχώρησις των φαίνεται ὅτι κατέστη ἀναγκαία ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ ἐκ τῶν κοινῶν συμφερόντων τοῦ ἀγῶνος».

Πρὸς τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας τὸ χάος ἔγινε ἐντονώτερο. Ἡ πρωτεύουσα ἐζοῦσε μέσα στὸ χάος. Γιὰ νὰ κρατηθῇ κάποια ἰδέα τάξεως, χρειάσθηκε νὰ ληφθοῦν δραστικὰ μέτρα, καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἐξεδόθησαν ἀυστηρὲς διαταγὲς τοῦ Ἀνωτάτου Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Στρατηγοῦ Χ. Καβράκου.

Ἀναχώρησις Βασιλέως καὶ Κυβερνήσεως

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἀργά, ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις φύγανε γιὰ τὴν Κρήτη. Ὁ ἔνδοξος ἐξάμηνος ἀγῶνας τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχε ἀκόμη τελειώσει. Θὰ συνεχιζότανε τώρα ἀπὸ τὸ θρυλικὸ νησί, τὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα τοῦ ἡρωϊκοῦ πρωθυπουργοῦ. Ὁ ἀγῶνας ὅμως, εἶχε πιά κριθῆ. Ἡ Ἑλ-

λάδα υπέκυψε τέλος μπροστά στις συνενωμένες δυνάμεις δυο στρατιωτικών κολοσσών, αφού είχε κατακουρευιάσει τὸν ἕνα. Δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ διαφορετικά. Τὴν πτώσι ὅμως τῆς Ἑλλάδος τὴν ὑμνησε ὁ ἐλεύθερος κόσμος, γιατί δὲν τὴν εἶδε σάν πτώσι, ἀλλὰ σάν τεράστια νίκη, ὅπως καὶ ἦταν πραγματικά. Ἴδου μερικά σχετικὰ ἀποσπάσματα τοῦ ξένου τύπου καὶ τῶν Ραδιοφωνικῶν Σταθμῶν:

Οἱ «Τάϊμς»: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία μόνον σελίδας ἐνδόξων ἀγῶνων ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ. Τώρα προσθέτει καὶ μίαν ἀκόμη πλέον ὑπέροχον διὰ τοῦ ἡρωϊκότητου ἀγῶνος τῆς ἐναντίον δύο μεγάλων Αὐτοκρατοριῶν, ἀγῶνος τὸν ὅποιον χαρακτηρίζει ἰδίως ἢ ἐπὶ εἰκοσάημερον, σχεδόν, ἐπικὴ ἐντελῶς ἀντίστασις τῶν ἑλληνικῶν ὀχυρῶν Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου».

Ὁ «Ἡμερήσιος Τηλέγραφος»: «Εἰς τὸν ἐναντίον πολὺ ὑπερτέρων ἐχθρικών δυνάμεων ἐξάμηνον ἀγῶνα τῆς ἡ μικρὰ Ἑλλάς μόνον νίκας λαμπρὰς ἐσημείωσεν. Καὶ ὑπῆρξεν ἐκείνη ἢ ὅποια ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν πεποίθησιν ὅλων ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην. Ποτὲ εἰς τὴν Ἱστορίαν δὲν ὑπῆρξεν ἐκστρατεία ἐνδοξοτέρα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὅποιαν διεξήγαγεν ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός».

Τὸ Πρακτορεῖον Ρώυτερ: «Ἄφθιτος ἢ δόξα πού ἀπέκτησεν ἢ Ἑλλάς καὶ οὐδενὸς ἄλλου Ἔθνους κατώτερον τὸ δικαίωμα τιμῆς καὶ ἀναβιώσεως τῆς εἰς ἕναν ἐλεύθερον κόσμον».

Οἱ ἀμερικανικοὶ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ: «Ἀπροκαλύπτως καὶ ἀπεριφράστως, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται, ἔπραξαν τὸ καθῆκον τους κατὰ τρόπον πού δημιουργεῖ τὸ δικαίωμα δικαίας ὑπερηφανείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους».

Οἱ ἀγγλικοὶ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ: «Τὸ θαῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καθὼς καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον ἀντεμετώπισεν τὴν θύελλαν τῶν στρατιῶν καὶ τῶν μηχανικῶν μέσων δύο Αὐτοκρατοριῶν θὰ μείνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας».

Αἱ γερμανικαὶ ἑφημερίδες καὶ οἱ ἐκπομπές τῶν γερμανικῶν ραδιοφωνικῶν σταθμῶν: «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός ἐπολέμησε γενναίως μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς καὶ δὲν κατέθεσε τὰ ὄπλα εἰμὴ ἀφοῦ ἀντέστη ἡρωϊκῶς. Οὕτω, ὁ Ἑλλην στρατιώτης δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἐξετέλεσε τὸ καθῆκον του».

Οἱ Τοῦρκοι: «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, εἰς τῶν καλυτέρων τῆς Εὐρώπης, δοξάζει καὶ τιμᾷ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Τὰ κατορθώματα τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐπισκιάζουν τὰ μυθολογικά».

Ἄλλοι σταθμοὶ: «Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ ἔδωσαν εἰς τὸν κόσμον τὸ μέγα παράδειγμα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος δικαιούται νὰ εἶναι ὑπερήφανον διὰ τὸν Στρατὸν του».

Πρὶν τελειώσῃ τὸ κεφάλαιο αὐτό, θεωρῶ καθῆκον μου νὰ σημειώσω ἔδῳ τίς μεγάλες καὶ πολύμορφες ὑποχρεώσεις πού ἔχει κάθε καλὸς Ἕλληνας πρὸς τὸν κ. Ἐμμ. Τσουδερό. Μεγάλῃ εἶναι ἡ σημασία τῆς πράξεως τοῦ κ. Τσουδεροῦ νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὸ φοβερὸ βάρος τῆς διακυβερνήσεως τοῦ κράτους, ὅταν ὅλα γύρω του καταρρέανε — εἶχαν ἤδη καταρρεύσει καὶ καταποντισθεῖ, μέσα στὴν πιὸ τρομερὴ θύελλα πού γνώρισε ποτὲ αὐτὸς ὁ τόπος.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες πού πονοῦμε τὴν Ἑλλάδα, ἔχουμε ὑποχρέωσι νὰ μὴ ξεχνοῦμε πῶς, ὅταν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀρνήθησαν τίς ὑπηρεσίες τους στὴν πατρίδα καὶ ἀποσύρθηκαν στὰ ἀρχοντικά τους, αὐτὸς ὁ ἐξαιρετικὸς Ἕλληνας πῆρε στὰ τρισάξια χέρια του τὸ πηδάλιο ἐνὸς συντριμιοῦ πού ἔθεωρεῖτο κράτος, καὶ ὠδήγησε τὸ συντρίμι αὐτό σὲ σίγουρο λιμάνι, τὸ ἔκαμε πάλι κράτος, καὶ τοῦ ἔδωσε ἰσχύ, ἀξιοπρέπεια, τιμὴ καὶ ὑπόληψι.

Κρήτας, τούς ειδοποίησαν νά φύγουν καί κατόπιν ανέφερον ὅτι οὐδείς Κρής ὑπάρχει εἰς τήν κοινότητά των.

»Ἄλλοι τούς ἔκρουσαν καταλλήλως καί ανέφερον ὁμοίως.

ΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

»Ἐδῶ πρέπει νά ἀποτίσωμε φόρο τιμῆς πρὸς τοὺς ναυτικούς τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς καπεταναίους καί τὰ πληρώματα τῶν πετρελαιοκινήτων καί τῶν λέμβων μας ἀκόμη ποῦ ἐπετέλεσαν τὸν τεράστιον ἄθλον τῆς μεταφορᾶς χιλιάδων Κρητῶν εἰς τὰς ἐστίας των καί τῶν νέων τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐκ τῆς Κρήτης.

Ἄψηφοῦντες πάντα κίνδυνον παρὰ τὴν ἔλλειψιν καυσίμων, παρὰ τὸ μακρὸν τοῦ ταξειδίου τὸ ὅποσον εἰς ὁμαλὰς περιπτώσεις, οὐδέποτε διεκινδύνευσαν, παρὰ τὰς αὐστηρὰς κυρώσεις τῶν κατακτητῶν, διεκινδύνευσαν καί τὴν ζῶην καί τὴν περιουσίαν των ὄχι πάντοτε διὰ κέρδος ἀλλὰ ἀπὸ συναίσθησιν τῶν Ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων των καί ἀπὸ Ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην. Εἰς τὴν ἄλλην αὐτὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν, τὴν αὐθόρμητον καί ἀνοργάνωτον καί ἀπλουμένην εἰς ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀπώλεσαν πλέον ἀπὸ τὸ 1/5 τοῦ στόλου των, πολλοὶ εὗρον τραγικὸν θάνατον καί ἄλλοι ἐπλήρωσαν μὲ βασανιστήρια, φυλακὴν καί καταδικὰς τὴν ἔθνικὴν των προσπάθεια νά ἐπαναφέρουν τοὺς περιπλανωμένους νέους τῆς Ἑλλάδος καί μάλιστα τῆς Κρήτης στὶς ἐστίας τους. Οἱ θαλασσινοὶ μας δι' ἄλλην μίαν φορὰν ἀνεδείχθησαν ἥρωες, διέσπασαν ἀποκλεισμοὺς, ὑπερενίκησαν δυσκολίας καί ἐλλείψεις, χάρις εἰς τὴν φλόγα τοῦ πατριωτισμοῦ ποῦ ἐθέριαινε τὰ στήθη των πάντοτε.

»Οἱ Κρήτες Ἐφεδροὶ ἐστάθησαν τυχεροὶ, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εὐρέθησαν Κρήτες ἀνώτεροι ὑπάλληλοι εἰς τὴν Πελοπόννησον καί ἐξήσκησαν ὄλην των τὴν ἐπιρροὴν καί ἔπραξαν πᾶν τὸ δυνατόν, διὰ ν' ἀνακουφίσουν τὴν δυστυχίαν των.

»Θὰ μείνῃ ἀλησμόνητος αἴφνης ἡ δρᾶσις ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ἐφέδρων τοῦ συμπολίτου μας δικηγόρου τώρα καί τότε Διευθυντοῦ τῆς Νομαρχίας Ἀρκαδίας κ. Γεωργίου Θεοδωράκη, τοῦ κ. Γ. Καλομενοπούλου Διευθυντοῦ τῆς Νομαρχίας Καλαμῶν, τοῦ κ. Ἐμμ. Ψυλλάκη Διοικητοῦ τῆς Νομαρχίας Λακωνίας καθὼς καί ἄλλων ἀνωτέρων Κρητῶν ὑπαλλήλων ὡς τοῦ κ. Βενετᾶκη Οἰκονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰς Τρίπολιν κ. ἄ. Ὅ,τι ἦτο δυνατόν νά πράξουν τὸ ἔπραξαν ἀγογγύστως καί ἀκούραστα. Πολλοὶ εἶναι οἱ εὐεργετηθέντες, πολλοὶ δὲ οἱ πραγματικῶς σωθέντες παρ' αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ Ἐφεδροὶ ἦσαν χιλιάδες, καθημερινῶς στρατιαὶ ὀλόκληροι εἶχον ἀνάγκην στοργῆς καί ἐνδιαφέροντος καί προστασίας. Οἱ καιροὶ ἦσαν δύσκολοι, οἱ κατακτηταὶ ἦσαν σκληροὶ. Δὲν ἦτο συνεπῶς δυνατόν νά ἐξυπηρετηθοῦν ὅλοι. Ὅμως οἱ ἀναφερθέντες πρέπει νά ἔχουν ἥσυχον τὴν συνείδησιν ὅτι ἠργάσθησαν ὑπὲρ τῶν ταλαιπωρουμένων Κρητῶν, ἐβοήθησαν αὐτοὺς, πολλοὺς ἀπεφυλάκισαν καί τοὺς ἔσωσαν ἀπὸ τὰ νύχια τῶν κατκτητῶν καί πολλοὺς συνέτρεξαν καί ὑπεβοήθησαν ποικιλοτρόπως νά φθάσουν ἕως τὴν Κρήτην».

Ὁ κ. Ι. Μουρέλος δημοσιεύει στὴν ἱστορίαν του μιὰ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Κρητῆ Χ. Ν. Κρητιστάκη, ἐγκατεστημένου στὴν Καλαμάτα. Ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ παίρνω τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα: «Ἀγαπητέ μου φίλε, εἶδα Καλαμαίους νά βγάζουν τὰ ροῦχα τοὺς μέσα στὰ καφενεῖα τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς διαδόσεως ὅτι ἐπίκειται ἡ σύλληψις τῶν ἠρωϊκῶν παιδιῶν τῆς Κρήτης, καί νά ἐνδύουν τοὺς στρατιώτας μας· τὰς δὲ μοναχὰς τῆς ἐνταῦθα Μονῆς Καλογραιῶν, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν Ἠγουμένην, νά ἐπιδίδονται κρυφίως εἰς τὸ ἔργον περισυλλογῆς πολιτικῶν ἐνδυμασιῶν, νά ἐνδύουν μὲ αὐτὰς τοὺς στρατιώτας μας, καί νά χάνουν οὕτω τὰ ἴχνη των οἱ κατακτηταί».

Εἶναι ἀληθινὰ συγκινητικὴ ἡ ἀγάπη ποῦ ἔδειξαν οἱ Καλαματιανοὶ

πρὸς τοὺς στρατιῶτες τῆς Κρήτης. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ Κρήτη δὲ θὰ τὸ ξεχάσῃ ποτέ.

Στὴν Πελοπόννησο ὅμως δὲν χρωστᾶ μόνο ἡ Κρήτη εὐγνωμοσύνη. Ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα πρέπει νὰ τὴν εὐγνωμονῇ, γιατί ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα ἐτίμησαν καὶ ἐξεπροσώπησαν ἐπάξια στὸ ζήτημα τῆς περιθάλψεως καὶ προστασίας τῶν ὑποχωρούντων Βρεταννικῶν στρατευμάτων.

Ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Κάσσον, στὸ βιβλίον του «Ἡ Ἑλλάς ἐναντίον τοῦ Ἄξονος» γράφει τὰ ἐξῆς: «Οὐδέποτε ἐγνώρισα φιλοξενίαν δυναμένην νὰ συγκριθῇ μὲ ἐκείνην τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπεφύλαξαν τὰ γυναικόπαιδα τοῦ Ναυπλίου. Ἐγνώριζον ὅτι ἦτο ζήτημα χρόνου προτοῦ αἰ βόμβαι, αἱ ὁποῖαι προωρίζοντο δι' ἡμᾶς, πέσουν καὶ ἐπ' αὐτῶν. Τὸ ἀπλοῦν γεγονός τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ λιμένος τῶν διὰ τὴν ἀναχώρησίν μας, ἐσήμαινεν ὅτι αἱ οἰκίαι τῶν θὰ ἐβομβαρδίζοντο καὶ θὰ μετετρέποντο εἰς ἐρείπια, ἐν τούτοις, χωρὶς δισταγμὸν μᾶς ἔδωσαν ὅ,τι εἶχαν».

«Μὲ ὑψωμένους τοὺς ἀντίχειρας καὶ μὲ τὴν κραυγὴν: «Νίκη! Νίκη» προέπεμπαν τοὺς ἀποχωρούντας Συμμάχους τῶν οἱ Ἕλληνες—ἐθελγγραφοῦσε στὴν ἐφημερίδα του ὁ τότε ἀπεσταλμένος τῶν «Τάϊμς».

Ἀπὸ τὸ πολεμικὸ σημειωματᾶριο Βρεταννοῦ ἀξιωματικοῦ παίρνω τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα: «Ἀτέλειωτο ρεῦμα Ἑλλήνων, πεζῶν ἢ ἐφίππων, ἔσυραν κουρασμένα τὰ βήματά των, ὅμως καμμίαν πικρίαν δὲν ἠσθάνοντο ὁσάκις τοὺς ἀρνοῦμεθα θέσιν ἐπάνω εἰς τὰ μηχανοκίνητα τηλεβόλα μας».

Ὁ ἴδιος Βρεταννὸς ἀξιωματικὸς προσθέτει στὸ πολεμικὸ του σημειωματᾶριο, στίς 27 Ἀπριλίου 1941, τὰ ἐξῆς: «Εὐρισκόμην εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν πρωτὴν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς ἐπληροφόρηθη ὅτι ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις εἶχον ἀπέλθει εἰς Κρήτην. Αἱ ὁδοὶ εἶναι γεμάται ἀπὸ πλήθη. Ἄλλ' οὐδεμία ἐκδήλωσις πικρίας ἐναντίον μας, μολονότι ἦτο γνωστὸν ὅτι ἐφεύγαμε. Ἀκόμη καὶ τώρα ποῦ φεύγουμε μᾶς βοηθοῦν.... Θαυμάζω καὶ θὰ θαυμάζω πάντοτε τοὺς Ἕλληνας... Παρ' ὅλα τὰ στρατηγικὰ σφάλματα καὶ τὰ ἄλλα λάθη τῶν Ἑλλήνων, ἀποκαλύπτομαι μὲ σεβασμὸν ἐνώπιόν των».

Ὁ ἀμερικανὸς καθηγητὴς τοῦ Κολλεγίου Ἀθηνῶν κ. Ράφ Κέντ, μᾶς λέγει: «Τὴν πρωτὴν τῆς Κυριακῆς ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον κονιορτῶδες Βρεταννικὸν φορτηγὸν αὐτοκίνητον, εἶπετο δὲ ἀτελείωτος σειρὰ ἄλλων καταμέστων ἀπὸ στρατιώτας. Παραδόξως, ἢ διέλευσις διὰ τῶν ὁδῶν, ὁμοίαζε πρὸς θριαμβευτικὴν παρέλασιν. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐπευφήμουν καὶ ὑψωναν τοὺς ἀντίχειράς των, ἐνῶ οἱ ἀνθοπῶλαι ἐλάμβανον ἀπὸ τὰ περίπτερα τῶν ἄνθη καὶ τὰ ἔρριπτον εἰς τὰ αὐτοκίνητα. Οἱ Αὐστραλοὶ καὶ Νεοζηλανθοὶ ἐφαίνοντο τόσον εὐτυχεῖς, ὅσον οἱ μαθηταὶ ὅταν ἐγκαταλείπουν τὸ σχολεῖον».

Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ξεπλήρωσε τὸ χρέος τῆς σὲ κείνους ποῦ τρέξανε νὰ τὴ βοηθήσουνε σὲ μιὰ κρίσιμη ὥρα. Αὐτὴ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ Πανελληνίου χρέους τὴν ὀφείλουμε κυρίως στοὺς Πελοποννησίους.

Ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις στὴν Κρήτη

Τὰ ξημερώματα τῆς 23ης Ἀπριλίου 1941, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Ἐμμ. Τσουδερὸς ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸν Σκαραμαγκᾶ μὲ ὑδροπλᾶνο καὶ ἔφθασαν στὴ Σούδα τὸ πρωτὶ τῆς ἴδιας ἡμέρας.

Ἡ μετακίνησις τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Κρήτη, δὲν ἦταν μόνο μέτρο ἀσφαλείας τους, εἶχε καὶ τὴν ἔννοια πῶς ὁ ἀγώνας τῆς Ἑλλάδος θὰ συνεχιζότανε ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὁ πληθυσμὸς τῆς ὁποίας εἶχεν ἐκδηλώσει ἔντονη ἐπιθυμία νὰ συνεχισθῇ ὁ ἀγώνας τοῦ

Ἔθνους ἀπὸ τὸ ἠρωϊκὸ νησί, πρᾶγμα ποῦ τὸ ἐγνώριζε ἄριστα ὁ νέος Πρωθυπουργός.

Ἀπόδειξις τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἦταν ἡ μεταφορὰ στὴν Κρήτη μερικῶν ὄργανωμένων Ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ὅπως π. χ. τοῦ Σχολείου Χωροφυλακῆς Ἀθηνῶν, τῆς Σχολῆς Ἰκάρων καὶ τῆς Ἰης τάξεως τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων.

Ἄλλ' ἐνῶ αὐτὲς ἦταν οἱ σκέψεις καὶ οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἑλλάδος, ἐκπροσωπούμενης ἀπὸ τὸν Βασιλέα τῆς καὶ τὸν Πρωθυπουργό τῆς, ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις καὶ τὸ Βρεταννικὸ στρατηγεῖο οὔτε κἀν ἐσκέπτοντο παρόμοια πράγματα. Ἴδου καὶ ἡ ἀπόδειξις : Τὰ ἐπιβιβαζόμενα ἀρχικῶς ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου Βρεταννικὰ στρατεύματα δὲν ἀπεβιβάζοντο στὴν Κρήτη, ἀλλὰ πηγαίνανε κατ' εὐθείαν στὴν Αἴγυπτο. Αὐτὴ ἡ πρὸς Αἴγυπτον μεταφορὰ συνεχίσθηκε κανονικὰ ἕως τῆ στιγμῆ ποῦ ἡ δρᾶσι τῆς γερμανικῆς ἀεροπορίας καὶ ἡ ἀπειλὴ τῶν κατερχομένων γερμανικῶν στρατευμάτων τὴν ἔκαμε ἀδύνατη. Μόνον ὅταν τὰ πράγματα ἐδυσκολεύθησαν τρομερὰ, ἀπὸ τῆ ραγδαία προέλασι τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων πρὸς τὴν Πελοπόννησο, καὶ ὅταν τὰ διαθέσιμα πλοῖα δὲν ἐπαρκοῦσαν πλέον γιὰ νὰ μεταφέρουν μὲ γοργὸ ρυθμὸ στὴν Αἴγυπτο τὰ βρεταννικὰ στρατεύματα, ποῦ περιμένανε στὰ λιμάνια τῆς Πελοποννήσου, τότε ἄρχισε ἡ ἀποβίβασι στὴν Κρήτη, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ συνεχισθῆ ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Αἴγυπτο, ὅπως καὶ ἔγινε, ἄλλως τε. Ἄν ὑπῆρχε ὅμως καὶ ἡ ἐλάχιστη πρόθεσι στοὺς Βρεταννοὺς νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴν Κρήτη, τότε, βέβαια, οὔτε οἱ Βρεταννικὲς δυνάμεις, ποῦ βρισκότανε στὰ μετόπισθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ μετώπου καὶ ποῦ ἄρχισαν νὰ ἀναχωροῦν πολὺ ἐνωρίτερα ἀπὸ τὶς 23 Ἀπριλίου, θὰ στελνότανε στὴν Αἴγυπτο, οὔτε καὶ οἱ 22.000 περίπου, (κατὰ τὸν Ναύαρχον Α. Β. Κάνιγκαμ), Βρεταννοὶ στρατιῶτες ἀπὸ τὶς 50.000 ποῦ κατωρθώθηκε νὰ ἐκενωθοῦν ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα (πάλι κατὰ τὸν Ναύαρχο Κάνιγκαμ) θὰ στελνότανε στὴν Αἴγυπτο κατ' εὐθείαν.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ἐπίσης πῶς ἀπὸ τὶς δυνάμεις ποῦ μεταφερθῆκανε στὴν Κρήτη, 10.000 περίπου ἀπεσύρθηκαν καὶ μεταφέρθηκαν στὴν Αἴγυπτο. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἀπεσύροντο ὅλες οἱ δυνάμεις ποῦ εἶχαν ἀποβιβασθῆ στὴν Κρήτη, ἂν ἡ μεταφορὰ τοὺς ἦταν δυνατὴ. Ἐλλειψαν ὅμως τὰ πλοῖα ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία ἔκαμε τὴ μεταφορὰ ἀδύνατη.

Δὲν ἐπιτρέπεται, συνεπῶς, καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὸ ὅτι οἱ Βρεταννοὶ δὲν εἶχαν καθόλου στό νοῦ τους, ὄχι μόνον νὰ κάμουν πόλεμο στὴν Κρήτη, μὰ οὔτε καὶ νὰ περάσουν κἀν ἀπὸ τὴν Κρήτη φεύγοντας ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα, ἐφ' ὅσον φυσικὰ, οἱ συνθήκες θὰ τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ μεταφέρουν τὰ στρατεύματα στὴν Αἴγυπτο.

Γιὰ τὸν λόγον αὐτό, δὲν ὀργάνωσαν ἀξία τῶν περιστάσεων ὀχυρωματικὴ ἀμυντικὴ προετοιμασία στὴν Κρήτη, μέσα στοὺς ἕξι μῆνες ποῦ ἔμειναν ἐκεῖ !

Πρὸς ὀλοκληρωτικὴ ὑποστήριξι τῆς γνώμης—τῆς ἀλήθειας—αὐτῆς, ἔχουμε εὐτυχῶς ἐπίσημα ἀγγλικά κείμενα ποῦ τὰ λένε καθαρά. Ἴδου τὶ γράφει στὴν ἔκθεσί του ὁ στρατηγὸς Οὐέϊβελ, ἀρχιστράτηγος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς: «Ὁ λόγος διὰ τὴν ἀπόβασιν τῶσων ἀνδρῶν εἰς τὴν Κρήτην ἦτο νὰ βραχυνηθῆ τὸ θαλάσσιον ταξείδιον καὶ νὰ καταστοῦν οὕτω δυνατὰι ταχύτεραι διαδρομαί». Καθαρώτατα λόγια, ποῦ δὲν ἀφήνουν καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὶς πραγματικὲς σκέψεις τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Βρεταννικοῦ Στρατηγεῖου.

Ἴδου, τώρα, τὶ γράφει καὶ ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ στὴν ἔκθεσί του:

«Μὲ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν διάθεσίν μας πλοῖα δὲν ὑπῆρχε πιθανότης νὰ σταλοῦν οἱ ἄνδρες μέχρις Αἰγύπτου. Ἡ μόνη ἐλπίς, συνεπῶς, ἦταν νὰ σταλοῦν εἰς μίαν Ἑλληνικὴν νῆσον, φυσικὸν δὲ ἦτο νὰ ἐκλεγῆ ἡ Κρήτη, διότι εἶχε τὸ καλὸ λιμάνι τῆς Σούδας ἐφοδιασμένο μὲ προφυλακτικὸν δίκτυον κατὰ τῶν τορπιλλῶν».

Σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ἐκθέσεώς του, ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ σημειώνει καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ἄφου εἶδα τὸν ἀνώτερον ἀξιωματικὸν τοῦ Συντάγματος (ἓνα ἐκ τῶν Συνταγμάτων τῆς Μεραρχίας του) ἐσυμφωνήσαμεν νὰ φύγωμεν τὸ ἐπόμενο πρῶτῳ εἰς τὰς 3 μὲ τὸ ὑδροπλάνον, διὰ νὰ εἴμεθα εἰς Αἴγυπτον τὸ ἴδιο πρῶτῳ. Ὅταν ὅμως ἐξύπνησα τὸ πρῶτῳ τῆς 30ῆς Ἀπριλίου εὐρήκα ὅτι τὰ σχέδια εἶχαν ἀλλάξει... Ὁ στρατηγὸς Οὐέϊβελ εἶχε φθάσει ἀεροπορικῶς... μού εἶπεν ὅτι θέλει νὰ ἀναλάβω τὴν διοίκησιν τῶν Στρατευμάτων εἰς Κρήτην, πράγμα πού μὲ αἰφνιδίασε, διότι ἡ πρότασις ἦτο ἐντελῶς ἀπρόοπτη».

Ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ εἶχε δίκαιον πού αἰφνιδιάστηκε. Τὸ προηγούμενον βράδυ ἤξαιρε πῶς θὰ ἐφευγε γιὰ τὴν Αἴγυπτον. Τὸ πρῶτῳ τοῦ εἶπαν πῶς θὰ πολεμήσουν στὴν Κρήτη. Δὲν τοῦ ἦταν εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τὴν προχειρότητα μὲ τὴν ὁποία ἔπαιρνε τὶς ἀποφάσεις τῆς ἡ Βρεταννικῆς Κυβέρνησις, ἡ ὁποία μόνο στίς 29 Ἀπριλίου ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀντιτάξῃ ἄμυνα στὴν Κρήτη. Προηγουμένως οὔτε τὸ σκεπτότανε καν. Καὶ σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν αἰτία, δηλαδὴ στὸ ὅτι ποτὲ πρὶν ἀπὸ τὶς 29 Ἀπριλίου 1941 ἡ Κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου δὲν εἶχε ἀντιμετωπίσει περίπτωσιν πολέμου στὴν Κρήτη, ὀφείλεται καὶ ἡ ἀδιαφορία τῶν Βρεταννῶν στὸ ζήτημα τῆς ὀχυρώσεως καὶ τῆς ἀμύνης στὴν Κρήτη. Ὅχι γιὰτὶ δὲν εἶχαν τὰ μέσα. Ὅχι γιὰτὶ δὲν μπορούσαν νὰ μεταβάλλουν τὴν Κρήτην σὲ ἀπόρθητον φρούριον, ὅπως κάμανε τὴ Μάλταν. Κάθε ἄλλο. Τὰ γεγονότα ἀπέδειξαν πῶς δὲν εἶχαν καμμιά σκέψιν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν Κρήτην παρὰ ὡς ἀπλὴ βᾶσιν γιὰ τὴν ἀνθρώκευσιν τοῦ στόλου τους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς σχετικὰς διαβεβαιώσεις τῶν Βρεταννῶν Στρατιωτικῶν, ὑπάρχοντων παράλληλα καὶ οἱ γινῶμες διακεκριμένων Ἀγγλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ διαπρεπὴς συγγραφεὺς Κόμπτον Μάκενζυ. Ἴδου τὶ σημειώνει στὸ βιβλίον του «Ἀέρας Ἐλευθερίας»: «Φαίνεται ὅτι ἡ Κρήτην δὲν ἀπετέλεσεν ἐπεὶγον πρόβλημα παρὰ μετὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἀποχώρησιν τῶν Βρεταννικῶν στρατευμάτων. Καὶ ἤρξατο τότε μίαν προσπάθειαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τῇ νήσῳ δυνάμεων δι' ἀνδρῶν καὶ πολεμικοῦ ὕλικου, ἀλλ' ἦτο ἀργὰ πλέον διὰ νὰ κερδιθῆ ὁ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἐξάμηνον ἀπολεσθεὶς χρόνος».

Τὸ ζήτημα ποιὸς ἦταν οἱ σκέψεις τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὴ συνέχισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου ἀπὸ τὴν Κρήτην, δὲν εἶχε καμμία σημασίαν γιὰ τὶς ἀποφάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ του κ. Τσουδεροῦ. Ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἀποφασισμένη νὰ πολεμήσῃ τοὺς Γερμανοὺς στὴν Κρήτην. Μὲ τὴν ἀμετάκλητη αὐτὴ ἀπόφασιν ἀνεχώρησαν γιὰ τὴν Κρήτην καὶ ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πρωθυπουργός, οἱ ὁποῖοι ἐφθασαν στὸ νησί τὸ πρῶτῳ τῆς 23ῆς Ἀπριλίου 1941. Τὴν ἴδιαν μέραν, καὶ εὐθὺς μόλις ἔγινε ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Βασιλέως στὴν ἑπαυλὶ «Ἀριάδνη» τοῦ Ἐβανς, λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου, βλέπομε τὸν Ἑλληνα πρωθυπουργὸν νὰ κἀνῃ εὐρύτατην ἐξέτασιν τῆς ἀμυντικῆς καταστάσεως τοῦ Ἡρακλείου, καὶ τὴν ἄλλην μέραν νὰ φεύγῃ γιὰ τὸ Ρέθυμνον καὶ τὰ Χανιά μὲ τὸν ἴδιον σκοπόν.

Στίς 24 Ἀπριλίου, δηλαδὴ μίαν μέραν μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ κ. Τσουδεροῦ στὴν Κρήτην, τὸν βρίσκουμε στὰ Χανιά νὰ συνομιλῆ μὲ τὸν στρατηγὸν Οὐέστον γιὰ τὴν ἄθλια κατάστασιν στὴν ὁποία βρισκότανε ἡ ὀχύρωσις καὶ

Ὁ Ἄγγλος Στρατηγὸς ΑΡΤΣΙΜΠΑΛ ΟΥΕΪΒΕΛ,
Ἀρχιστράτηγος Μέσης Ἀνατολῆς

ή άμυνα τοῦ νησιοῦ, καί νά τοῦ ὑποδεικνύη τήν ἀνάγκη νά ληφθοῦν δραστικά μέτρα γιά τή βελτίωσι τῆς ἀμύνης. Ἀπό τή συνομιλία αὐτή Τσουδεροῦ—Οὔεστον πρέπει νά βγάλουμε τὸ συμπέρασμα πὼς τόσο ὁ κ. Τσουδερός, μὲ τίς παρατηρήσεις καί τίς ὑποδείξεις πού ἔκανε στὸ στρατηγὸ Οὔεστον, ὅσο καί ὁ ἴδιος ὁ στρατηγός, πού ἔδινε ἐξηγήσεις καί ὑποσχότανε πὼς θὰ πραγματοποιηθοῦνε τὰ μέτρα πού ὑποδείκνυε ὁ κ. Τσουδερός, θεωροῦσανε σάν γεγονὸς τὴν ὑποστήριξι τῆς Κρήτης ἀπὸ τὴ Μ. Βρεταννία. Αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ τίς ἐνέργειες τοῦ κ. Τσουδεροῦ στίς 23 καί 24 Ἀπριλίου 1941 καί ἀπὸ τὴ θέσι πού πήρε εὐθύς ἀμέσως ὁ στρατηγὸς Οὔεστον. Ἀναφέρουμε συμπληρωματικά, ὅτι ὁ τελευταῖος ἐβεβαίωσε τὸν κ. Τσουδερό κατὰ τὴ συνομιλία του τῆς 24ης Ἀπριλίου, ὅτι «ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις θὰ κάμῃ τὸ πᾶν γιά νά κρατήσῃ τὴν Κρήτη» (ἄρα διάλεξι Σ. Δημητρακάκη).

Ἀπὸ τὴ στάσι αὐτὴ τῶν κ. κ. Τσουδεροῦ καί Οὔεστον σχηματίζει κανεῖς τὴν ἐντύπωσι πὼς οἱ Βρεταννοὶ εἶχανε πάρει τὴν ἀπόφασιν νά ὑποστηρίξουνε τὴν Κρήτη πολὺ πρὶν ὁ Βασιλεὺς καί ἡ Κυβέρνησις φύγουνε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, καί πὼς ὁ κ. Τσουδερός ἐγνώριζε τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ πρὶν φθάσει εἰς τὴν Κρήτη. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἐνισχύεται καί ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ στρατηγοῦ Οὔεστον πού ἀνέφερα πιὸ πᾶνω.

Μὰ τότε, πὼς ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς πὼς καί μετὰ τίς 24 Ἀπριλίου 1941 συνεχίσθηκε, ἐντατικῆ μάλιστα, ἡ ἀπομάκρυνσι Βρεταννικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀπὸ τὴν Κρήτη καί ἡ μεταφορὰ τους εἰς τὴν Αἴγυπτον; Ἀκατανόητα, ἀλήθεια, πράγματα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ γεγονὸς πὼς, παρὰ τὴ δῆλωσι τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως «ὅτι θὰ πράξῃ τὸ πᾶν γιά νά κρατήσῃ τὴν Κρήτη», ἐξακολουθοῦσε ἡ ἀφαίρεσι μεγάλων δυνάμεων ἀπὸ τὸ νησί, βγαίνει ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ κ. Τσουδερός, εἰς τὴν συνομιλία πού εἶχε μὲ τὸν στρατηγὸ Οὔεστον, τοῦ εἶπε ὅτι: **διάχυτος εἶναι ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὰ Βρεταννικὰ στρατεύματα ἐτοιμάζονται νά ἐγκαταλείψουν τὴν Κρήτην, παρετηρήθησαν δὲ καί μετακινήσεις πυροβόλων τῆς Σούδας.**

Στὴν παρατήρησι αὐτὴ τοῦ κ. Τσουδεροῦ, ὁ στρατηγὸς Οὔεστον ἐβεβαίωσε τὸν Πρωθυπουργὸ πὼς «δὲν ὑπῆρχε καμμία πρόθεσις ἀναχωρήσεως».

Εὐλογος εἶναι, τώρα ἡ ἀκόλουθη σκέψι: ἂν πάρθηκε ἡ ἀπόφασιν νά ὑποστηριχθῇ ἡ Κρήτη πρὶν ἀπὸ τίς 24 Ἀπριλίου, γιὰτί ἄφησαν οἱ Βρεταννοὶ νά περάσουν τελείως ἀχρησιμοποίητες ὁλόκληρες 7 ἢ 8 μέρες, δεδομένου ὅτι ὁ στρατηγὸς Οὔεϊβελ ἦλθε εἰς τὴν Κρήτη, γιά νά ὀργανώσῃ τὴν ἄμυνά της στίς 30 Ἀπριλίου, καί ὅτι μόνον ἀπὸ τότε ἄρχισε ἡ σχετικὴ ἐργασία; Γιατί πῆγαν χαμένες ὀκτὼ ὁλόκληρες μέρες, ἐνῶ καί ἡ μιὰ ὥρα εἶχε μεγίστη σημασίαν γιά τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀμύνης;

Ἐνα ἀπὸ τὰ δυὸ συμβαίνει: Ἡ ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις πήρε σὴν σὸβαρὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Κρήτης μόνον ὕστερα ἀπὸ τίς ἐντονες παραστάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Πρωθυπουργοῦ, κί αὐτὸ ἐγίνε μόνον μετὰ τὴν ἄφιξιν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Κρήτη καί τὴν ἐπίδοσιν τῆς σχετικῆς διακοινώσεως τοῦ κ. Τσουδεροῦ πρὸς τὸν Βρεταννὸν πρέσβιν στίς 29 Ἀπριλίου, ὁπότε ὅλο τὸ ζήτημα τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἐπιτυχία τοῦ κ. Τσουδεροῦ. Ἡ, ὅτι ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις ἔλεγε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά πὼς θὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Κρήτην κί ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν τὸ εἶχε ποτὲ ἀποφασίσει σὸβαρὰ καί πήρε μιάν ἀπόφασιν μόνον μετὰ τὴν διακοινώσιν τοῦ κ. Τσουδεροῦ καί κυρίως μετὰ τὴν παραμονὴν τοῦ κ. Τσουδεροῦ εἰς τὴν Κρήτη καί τὴν ἀμέριστὴν ὑποστήριξιν πού τοῦ ἔδωσεν ὁ Κρητικὸς λαός, πρᾶγμα πού δὲν τὸ ἀνέμενεν ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις.

Πάντως, ή αλήθεια πού βγαίνει από τὰ γεγονότα είναι ότι μόνο χάρη στις ενέργειες του κ. Τσουδερού δημιουργήθηκε ζήτημα ύποστηρίξεως τή Κρήτης και πραγματοποιήθηκε ή ύποστήριξι αυτή.

Ένα πράγμα όμως δέν μπορεί νά ξεκαθαριστή, τουτο: πότε ακριβώς πήρε τή σχετική απόφασι ή Βρεταννική Κυβέρνησι, προτού ό Βασιλεύς και ή Κυβέρνησις φύγουν για τήν Κρήτη ή εϋθύς μόλις έφθασαν εκεί; Είναι τόσο φοβερά μπερδεμένες οι διάφορες ενέργειες του Βρεταννικού στρατηγείου, πού δέ μπορεί κανείς νά οδηγηθί σε άσφαλή συμπεράσματα. Τό μόνο σταθερό και έξακριβωμένο στοιχείο είναι ότι οι προσπάθειες για τήν όργάνωσι τής άμύνης τής Κρήτης άρχισαν μετά τήν 30 Άπριλίου 1941, ήμέρα πού έφθασε στην Κρήτη ό άρχιστράτηγος Ουέιβελ και ώρίσθηκε άρχηγός των Έλληνο-βρεταννικών δυνάμεων ό στρατηγός Φράιμπεργκ.

Άς ίδοιμε τώρα, πού πλατειά, ποιές ενέργειες έκαμε ή Κυβέρνησι Τσουδερού μόλις έφθασε στην Κρήτη, και ποιά ήταν ακριβώς ή στρατιωτική κατάστασι πού βρήκε και αντιμετώπισε εκεί. Έσημειώσαμε πού πάνω πώς ή πρώτη ενέργεια του Έλληνος Πρωθυπουργού ήταν νά ενεργήση εϋρύτατη και προσωπική εξέτασι τής καταστάσεως στην όποία βρισκότανε ή όχύρωσι και ή όργάνωσι τής άμύνης του νησιού. Άπό τήν εξέτασι αυτή προέκυψαν οι ακόλουθες άποκαλύψεις: όχύρωσι και άμυνα σε τραγική κατάστασι (όπως τήν περιγράφουμε στη σελίδα 37), δηλαδή στην ίδια κατάστασι πού ήτανε και όταν τήν παρέλαβαν οι Βρεταννοι κατά τό τέλος Οκτωβρίου 1940. Δέν είχε γίνει απολύτως τίποτε από όλα όσα έπρεπε νά είχαν κάμη οι Βρεταννοι.

Κατά τήν άφιξι τής ή Κυβέρνησις Τσουδερού βρήκε στην Κρήτη τις ακόλουθες Έλληνικές στρατιωτικές δυνάμεις: Ένα Τάγμα Έμπεδον στα Χανιά. Μιά Διλοχία στο Ρέθυμνο. Ένα Τάγμα και μια Διλοχία άδειούχων τραυματιών στο Ηράκλειο. (Οι μονάδες αυτές είχαν έξοπλισθί με όπλα Γκρά και Μάουζερ και με 80—100 φυσίγγια κατ' άτομον). Οκτώ Τάγματα νεοσυλλέκτων από τις κλάσεις (1940—1941) πού είχαν κληθί τελευταίως για έκπαίδευσι. Οι νεοσύλεκτοι είχαν έκπαίδευσι ελαχίστων ήμερών και ήσαν έξωπλισμένοι με όπλα διαφόρου τύπου και έφωδιασμένοι με ελάχιστα φυσίγγια κατ' άτομον. Κατενεμήθησαν σε: 2 Τάγματα στο Ηράκλειο, 2 στο Ρέθυμνο και 4 στα Χανιά.

Έπίσης υπήρχαν στην Κρήτη ή 1η τάξι τής Στρατιωτικής Σχολής Εϋελπίδων, άποτελουμένη από 300 μαθητές, ή Σχολή Ίκάρων από 800 μαθητές και ένα Τάγμα Χωροφυλακής του Σχολείου Χωροφυλακής Αθηνών από 600 άνδρες. Οι μονάδες αυτές μεταφερθήκανε στην Κρήτη τις πρώτες μέρες τής καταρρεύσεως του μετώπου. Άπό τις τρεις αυτές μονάδες, μόνο τό τάγμα Χωροφυλακής ήταν καλά έξωπλισμένο και με πλήρη όργάνωσι, από άπόψεως στελεχών.

Στις Έλληνικές στρατιωτικές αυτές δυνάμεις πρέπει νά προσθέσουμε κι' ένα αριθμόν άξιωματικούς και όπλίτες, από τους όποιους πολλοί Κρήτες, πού με δικές τους προσπάθειες κατώρθωσαν νά φθάσουν στην Κρήτη, από διάφορους λιμένες, οι όποιοι όμως δέν μπορέσαν νά λάβουν μέρος στον άγώνα έλλείπει όπλισμού.

Τέλος υπήρχαν και 5 Λόχοι ήλαττωμένης δυνάμεως οι όποιοι φρουρούσαν τους 16,000 Ίταλους αιχμαλώτους.

Η Κυβέρνησις Τσουδερού, επομένως, δέν μπορούσε νά ύπολογίξη σε σοβαρή άμυνα με τις δυνάμεις πού εύρηκε στην Κρήτη, γιατί τό μεγαλύτερο μέρος από αυτές, δηλαδή τὰ 8 τάγματα νεοσυλλέκτων, ήταν έντελώς άχρησιμοποίητοι. Δέν είχαν καθόλου έκγυμνασθί και ήταν

κακῶς ἐξοπλισμένοι. Οἱ ὑπόλοιπες μονάδες ὕστεροῦσαν κι' αὐτὲς σὲ ὄπλισμό.

Ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς, λοιπόν, ἡ Κυβέρνησις ἦταν ἀνίκανη νὰ ἀντιτάξῃ καὶ ὑποτυπώδῃ, ἔστω, ἄμυνα ἐναντίον τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς Ὡφειλε, κατὰ συνέπειαν, νὰ προστρέξῃ στοὺς Βρεταννοὺς, καὶ αὐτὸ ἔκαμε.

Πρώτη ἐνέργεια τοῦ κ. Τσουδεροῦ, μετὰ τὴν ἔρευνα ποῦ ἐνήργησε γιὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν κατάστασι ἀμύνης τοῦ νησιοῦ, ἦταν νὰ συναντηθῇ μὲ τὸ βρεταννὸ πρέσβυ κ. Πάλλιαρετ καὶ τὸ στρατηγὸ Οὐέστον, μὲ τοὺς ὁποίους συνεζήτησε γιὰ τὴν ἀθλιὰ κατάστασι τῆς ἀμύνης καὶ ἐζήτησε τὴν ἄμεση λήψι δραστικῶν μέτρων γιὰ τὴ βελτίωσι τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως ἐν ὄψει τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως ποῦ τὴν ἐθεωροῦσε ἀπολύτως βεβαίαν. Ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κ. Ἐμμ. Τσουδεροῦ, ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς Philip Graves στὸ βιβλίον του «Ἀνασκόπησις τοῦ πολέμου», γράφει τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ τότε Πρωθυπουργὸς τῆς καταφυγούσης εἰς Κρήτην Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως κ. Ἐμμ. Τσουδερός, προεῖδε τὸν κίνδυνον μιᾶς ἐπιθετικῆς ἐνεργείας τῶν Γερμανῶν καὶ τὰ καταστρεπτικὰ ἐπακόλουθα, τὰ ὁποῖα θὰ εἶχε αὕτη διὰ τὴν ὅλην συμμαχικὴν ὑπόθεσιν. Καὶ ἐζήτησε τὴν ἄμεσον βοήθειαν τοῦ Βρεταννικοῦ Στρατοῦ».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴν κατάστασι, ὁ κ. Τσουδερός συνεζήτησε μὲ τὸ στρατηγὸ Οὐέστον καὶ τὰ ζητήματα τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς Κρήτης: Ὁ Βρεταννὸς στρατηγὸς ἐβεβαίωσε τὸν πρωθυπουργὸ ὅτι «ὑπάρχουν ἱκανὰ ἀποθέματα ἐφοδίων, μολοντί, ὄχι πολλὰ», καὶ ὅτι ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις «θὰ κάμῃ πᾶν τὸ δυνατὸν γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν Κρήτη».

Σὲ μίαν ἄλλην συζήτησι τοῦ Ἑλληνοῦ Πρωθυπουργοῦ μὲ τὸ στρατηγὸ Οὐέστον, συνεζητήθη καὶ τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώσεως Πολιτοφυλακῆς, τοῦ κ. Τσουδεροῦ ἀξιόσαντος ἐπιμόνως τὴν ἀποστολὴ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ὄπλων πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν πολιτῶν. Τὰ αὐτὰ θέματα συνεζητήθησαν σὲ νέα σύσκεψι, μὲ Ἑλληνας καὶ βρεταννοὺς ἀξιωματικούς, στὴν ὁποία παρέστη καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος. Στὴ νέα αὕτη εὐρύτερη σύσκεψι, οἱ Βρεταννοὶ ἐπίσημοι ὑποσχέθησαν νὰ ἱκανοποιήσουν τίς ὑποδείξεις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐπανέλαβαν ἐκ νέου τὴν ὑπόσχεσι τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι θὰ ὑποστήριζαν τὴν Κρήτη πάσῃ θυσίᾳ.

Στὶς 26 Ἀπριλίου, ὁ Ἑλληνας πρωθυπουργὸς ἔκαμε νέα ἐπιθεώρησι τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως στὶς περιοχὰς τῶν νομῶν Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου, ὅπου καὶ ὀργανώθηκε δεξίωσι στὴ «Λέσχη Ἡρακλείου», στὴν ὁποία ὁ κ. Τσουδερός ἐξεφώνησε τὸν ἀκόλουθο λόγο, ποῦ συνέτεινε ἐξαιρετικὰ στὴν ἀναπτέρωσι τοῦ ἠθικοῦ τοῦ λαοῦ:

«Μόνον ἐὰν ἡ τιμὴ ἐχάνετο, αὕτην μόνον δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἐπανακτήσωμεν, μᾶς εἶπε τότε.

»Δὲν χρειάζεται νὰ εἶπω πολλὰ διὰ νὰ συνεννοηθῶ μὲ τοὺς συμπατριώτας μου. Ἡ Κρήτη, τὸ αἰώνιον αὐτὸ σύμβολον κάθε ἀγῶνος καὶ θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν, γίνεται καὶ σήμερον ἡ ἐσχάτη καὶ ἀνταξία τῆς σημασίας τῆς ἐπαλξις τῶν ἐλευθέρων λαῶν τῆς Ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Εἰς δύο νήσους μὲ σπουδαίους λαοὺς, ἔχει τύχει ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς κλῆρος. Εἰς τὴν μεγάλην νῆσον τῶν Βρεταννῶν καὶ εἰς τὴν μεγάλην νῆσον τῶν Ἑλλήνων. Γεμάτοι καρτερίαν, εὐψυχίαν καὶ θέλησιν, οἱ λαοὶ τῶν νήσων αὐτῶν ἀγωνίζονται σήμερον τὸν ὑπέρτατον ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων.

»Κῦμα μαῦρον ποῦ ἔρχεται ἀπὸ χώρας αἱ ὁποῖαι ἀνέκαθεν δὲν ἠνόησαν τὴν εὐγένειαν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἐθεοποίησαν τὴν βίαν ὡς ὄργανον παντὸς σκοποῦ, ἔχει χυθεῖ ἀνά τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἀνθρωπότης εἶδε διὰ μέσου τῶν

χρόνων παρομοίας βαρβάρους επίδρομάς. Ἦλθαν ὁμως καὶ παρήλθαν. Ὅπως πάντοτε, ὅ,τι ἔμεινε καὶ θὰ μείνη ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνεξαρτήτου ἀνθρώπου, ποῦ εἶναι ἡ ἐλευθέρα σκέψις καὶ ἡ αὐτοδιάθεσις αὐτοῦ καὶ ὁ ὁποῖος πολιτισμὸς ἐξεπορεύθη ἀπὸ τὴν γωνίαν αὐτὴν, ὅπου ἔφθασεν τὸ πρῶτον ἡ Εὐρώπη καὶ ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν διὰ τὴν Ἠπειρον ἐπὶ τοῦ Διός. Ἐπεξετάθη δὲ κατόπιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν κόσμον παντοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ συνειδησις δὲν διεστρεβλώθη ἀπὸ τὸ ξηρὸν καὶ ἄγριον στρατιωτικὸν βλέμμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Γερμανίαν.

»Πρὸς τὰ ἐκεῖ, πρὸς ἕνα νέον πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος κατευθυνόμεθα καὶ πάλιν διὰ μέσου τῶσων μεγάλων καὶ ὑπερανθρώπων ἀγῶνων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ αὐτοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄδελφῶν μας, διὰ τὴν ὁποῖαν πολεμοῦμεν σήμερον.

»Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς, ἐνσαρκωτῆς τῶν πόθων, τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς χώρας, εὐρίσκεται πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν μεταξὺ ὑμῶν, σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος καὶ ἀποφασιστικότητος.

»Εἶναι συγκινητικόν, ὅτι νῆσοι μικραὶ, ὅπως ἡ Σαμοθράκη, ἡ Λήμνος καὶ ἄλλαι ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας μάχονται, ὡς ἀκούεται, κατὰ τῶν εἰσβολῶν διὰ τῶν ὄπλων. Εἶναι μεγαλειώδες τὸ φαινόμενον αὐτὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ Γερμανοῦ εἰσβολέως καὶ τῶν καταπληκτικῶν μηχανῶν του, δὲν ὑπέκυψεν παρὰ ὕστερον ἀπὸ ἐπικοῦς ἀγῶνας, θαυμασθέντας ἀπὸ φίλους καὶ ἐχθρούς. Σήμερον ὅ,τι μᾶς ἀπομένει ὡς ἐλευθέρα γῆ, αἱ μικραὶ καὶ ἄοπλοι νῆσοι, ἀγωνίζονται χωρὶς νὰ καμφθῇ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ των. Αὐτὸ εἶναι μιά ἀπὸ τὰς πλέον ὑπερόχους σελίδας τῆς ἱστορίας μας. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν τὸ καθήκον των μὲ ὑψηλοφροσύνην καὶ μόνον πρὸ τῆς ἀνωτέρας μηχανικῆς βίας ἐκάμφθησαν.

Ἄπευθύνομαι τώρα πρὸς σᾶς τοὺς Κρήτας, ἀλλὰ τί νὰ σᾶς εἰπῶ; Καταλαβαίνω ὅτι δὲν ὑπάρχει λέξις διὰ νὰ ἐκφράσω τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀποφάσεις σας, ποῦ ἔχετε πάρει μόνον σας θεληματικά. Θέλετε ἀγῶνα; ὄχι μόνον ἄμυνα. Εἰ δυνατόν θέλετε καὶ ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Σᾶς ἐννοῶ πλήρως ἀλλὰ δὲν ἔμπορῶ νὰ ἐρινηνεύσω διὰ λέξεων τὸ ὕψος τῶν σκέψεών σας. Διὰ νὰ φθάσωμεν ἐκεῖ ποῦ θέλετε, γίνετε ἕνας ἀνθρώπος μὲ τὸ σύνθημα: Ὁμόνοια Πειθαρχία, Πατρίς. Ἡ εὐψυχία καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν λείπουν ἀπὸ τοὺς Κρήτας. Γνωρίζετε ὅτι δὲν ὑπάρχουν πλέον αὐτὴν τὴν ἱερὰν ὥραν, πρόσωπα, δὲν ὑπάρχουν πλέον μερίδες καὶ τάξεις. Ἠξεύρετε ὅτι τὸ χειρότερον φθοροποῖόν σκουλήκι ποῦ ὑπάρχει δι' ὅλας τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ ἰδίως δι' ἕναν ὑπέρτατον ἀγῶνα, εἶναι ἡ συζήτησις καὶ ἡ διαίρεσις. Μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς αὐτὸ τὸ σκουλήκι. Ὀλόκληρον τὸ ἔθνος στέλλει ἐδῶ γενναίους ἄνδρας νὰ συναγωνισθοῦν μαζί μας. Μὴ λησμονῆτε ὅτι εἶναι ἀδελφοὶ μας καὶ συμπολεμισταὶ μας. Ἀνοίξατε δι' αὐτοὺς τὰς ἀγκάλας σας καὶ περιπτυχθῆτε αὐτοὺς μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν σας. Ἐν τῇ ἐνώσει ἡ ἰσχύς.

»Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία εἶναι γεμάτη ἀπὸ παραδείγματα, ποῦ λέγουν, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ ἰδιαίτερος οἱ Κρήτες τῆς ἀρχαιότητος, ἄφηναν κατὰ μέρος κάθε διαφορὰν, κάθε διένεξιν ἀπέναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ καὶ ἔκαναν τὸν συγκρητισμὸν διὰ τὴν Νίκην.

»Ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις εὐρισκόμεθα ἐδῶ διὰ τὸν ἀγῶνα αὐτόν, διὰ τὴν ὑπερτάτην ἄμυναν τῆς Νήσου καὶ τῆς τιμῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δὲν πειράζει ἂν θ' ἀπαιτηθοῦν θυσίαι. Δὲν ἔχουν περάσει ἀκόμη πολλὰ χρόνια, τὸ ἐνθυμούμεθα ὅλοι, ποῦ ἐκαίσαμεν κάθε δέκα χρόνια, μέσος ὅρος ἐπὶ ἕνα καὶ περισσότερον αἶψα, τὰ σπίτια μας, τ' ἀμπέλια μας, τίς ἐλήές μας, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶμεν. Ἦμεθα τότε φτωχοὶ καὶ μόνον καὶ δὲν εἴχαμε παρὰ τὴν στοργικὴν μέριμναν τῆς μικρᾶς τότε μητέρας μας Ἑλλάδος· καὶ ὁμως ἐνίκησαμεν διότι τὸ ἠθέλαμεν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι πρὸ σαρανταπέντε χρόνων ἔφυγα

ἀπ' ἐδῶ διὰ τὰς Ἀθήνας πρόσφυγας διωκόμενος ἀπὸ τῆ φωτιά καὶ τὰς σφαγὰς καὶ γύρισα πίσω μετὰ τρία χρόνια ἐλεύθερος. Μετὰ σαρανταπέντε χρόνια κάνω τὸ ἀντίθετο ταξίδι μαζί με τὸν ἥρωα Βασιλέα μας. Ἐφύγαμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν Κρήτην, τὴν γῆν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς παλληκαριάς, διὰ νὰ μὴν ὑποδουλωθῶμεν καὶ διὰ νὰ συνεχίσωμεν τὸν ἀγῶνα, βέβαιοι, ὅτι γρήγορα θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πρωτεύουσαν, ὄχι μόνον ἐλεύθεροι, ἀλλὰ καὶ μεγαλωμένοι.

»Τί τιμὴ διὰ τὴν Κρήτην, τὴν ἑπαλξιν αὐτὴν τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ὅπου πόδι ἐχθρικό δὲν θὰ πατήσῃ καὶ ὀπόθεν θὰ ἐκπηδήσῃ καὶ πάλιν ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

»Ὁραιότερον καὶ ἀκριβέστερον σύμβολον δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐκλέξῃ ἡ ἀνώτερα Δύναμις ποὺ διέπει τὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν Κρήτην διὰ τὸν ὕστατον αὐτὸν ἀγῶνα. Ἐπικαλοῦμαι ἐν ὀνόματι τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Βασιλέως, τὸν πατριωτισμόν, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν παλληκαριάν σας, διὰ νὰ σώσωμεν τὴν τιμὴν τῆς Πατρίδος καὶ νὰ βοηθήσωμεν ὥστε, οὔτε ἡμεῖς νὰ γίνωμεν δοῦλοι, οὔτε οἱ ἄλλοι ἀδελφοί μας νὰ μείνουν δοῦλοι. Ἀκούω τὸν ὄρκον σας ποὺ δίδετε ἀπὸ μέσα σας· καὶ ἐκεῖνος ἀκόμη ὁ ὁποῖος δὲν θὰ σᾶς ἤξερε, θὰ τὸν ἤκουε, διότι τὸν ἀπαγγέλλει τόσον δυνατὰ ἡ ψυχὴ σας. Εἶναι τιμὴ μου, ὅτι εἶμαι ἐγώ, ποὺ ἀκούω ὡς Πρωθυπουργὸς τοῦ Ἔθνους, τὸν ὄρκον τῶν συμπολιτῶν μου, ὅτι δὲν θὰ ὑποχωρήσουν πρὸ οἰουδήποτε κινδύνου.

»Αἱ ὕλικαὶ καταστροφαὶ θὰ ἀνορθωθοῦν. Μόνον, ἐάν ἡ τιμὴ ἐχάνετο, αὐτὴν μόνον δὲν θὰ μπορούσαμεν νὰ ἐπανακτήσωμεν.»

Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὰ Χανιά, ὁ Πρωθυπουργὸς συνέχισε ἐντονώτερα τίς προσπάθειές του γιὰ τὴ στρατιωτικὴ ἀναδιοργάνωσι τοῦ νησιοῦ. Οἱ προσπάθειες ὅμως τοῦ κ. Τσουδεροῦ μικρὴ μόνον βελτίωσι εἶχον ἀποφέρει μέχρι τότε. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὸν Πρωθυπουργὸ νὰ ἐπιδώσῃ, στίς 29 Ἀπριλίου, ἔγγραφη διακοίνωσι πρὸς τὸν Βρεταννὸν πρέσβυ, τὴν ὁποίαν καὶ παραθέτομεν.

«Ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶχεν ἐπανειλημμένως συνομιλίας μετὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀεροπορικῶν Βρεταννικῶν Ἀρχῶν σχετικὰς μετὰ τὴν ἀνάγκην νὰ καταστῇ ὅσο τὸ δυνατόν ἰσχυρότερη ἡ ἀμυνα τῆς Κρήτης, ἐναντίον τῆς ἐχθρικής ἐπιθέσεως, εἴτε ἀπὸ ἀέρος, εἴτε ἀπὸ θαλάσσης, εἰς τρόπον ἢ ἐνδοξος νήσου νὰ εἶναι ἀπόρητη. Ἡ ἐντύπωσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἶναι ὅτι ἡ παροῦσα ἀμυντικὴ ἐτοιμασία τῆς νήσου δὲν εἶναι καθόλου ἱκανοποιητικὴ... Καὶ συνεχίζει: Ἡ νήσος λογῶ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως ἀποτελεῖ σημεῖον σημαντικὸν καὶ καίριον διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Μεσογείου ἐν τῷ συνόλῳ. Εἶναι εἰς ἕκαστον εὐκόλον νὰ βεβαιωθῇ περὶ τούτου ἀνοίγοντας τὸν χάρτην τῆς Μεσογείου, ὅπου δύναται νὰ ἴδῃ ὅτι ἡ Κρήτη δεσπάζει τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. *Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ κάμουν κάθε θυσία γιὰ τὸν ἀγῶνα* καὶ μόνον ἡ ἀπογοήτευσις θὰ ἠδύνατο νὰ περιορίσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπισύρουσα τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν δεδομένων αὐτῶν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ ὅπως τὰ ἀμυντικὰ ἔργα τῆς νήσου ἐνισχυθοῦν καὶ ὀργανωθοῦν τὸ ταχύτερον δυνατόν. Πρὸ πάντων φρονεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀεροπλάνων εἶναι ἀνάγκη νὰ αὐξηθῇ καὶ ὅτι ἡ δρᾶσις τῶν πρέπει νὰ γίνῃ ἐντονώτερα τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ἀμυντικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀντεπιθέσεως. Ἐπιβάλλονται ἐπίσης ναυτικαὶ περιπολίαι εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς ἀκτὰς τῆς νήσου ἵνα ἐμποδισθοῦν ἐχθρικαὶ ἀποβατικαὶ ἐνέργειαι, εἴτε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ Κύθηρα, εἴτε ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα. Ὁ Ἑλληνικὸς καὶ Βρεταννικὸς Στρατὸς ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὴν νήσον πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῇ καὶ νὰ ἐφοδιασθῇ μετὰ τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν ἐντὸς τοῦ βραχυτέρου χρονικοῦ

διαστήματος και, καταλήγει ή νότος; ότι ή 'Ελληνική Κυβέρνησις επίσφρουσα τήν προσοχήν τής Α.Ε. τοῦ Πρεσβευτοῦ τής Μ. Βρεταννίας ἐπί τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐπιθυμεῖ νά ὑπογραμμίσῃ ότι ή σκέψις τής ἐμπνέεται ἀπό τήν ἐπιθυμία ότι ό κοινός ἐν τῇ νήσφ άγών μας μή δυσκολευθῆ ἀπό ἐμπόδια, και πρό παντός ὅπως μή ἀποτύχη, γεγονός τό ὅποϊον θά προκαλέσῃ τήν κριτικὴν τῶν δύο χωρῶν μας.

Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ κ. Τσουδεροῦ εἶχε ἄμεσα ἀποτελέσματα. Εὐ-θὺς τήν ἐπομένην, 30 Ἀπριλίου, ἔφθασε στό Χανιά ὁ ἀρχιστράτηγος Οὐέι-βελ, ἀμέσως δέ συνεκροτήθη μεγάλη σύσκεψι, στήν ὁποία ὁ Ἄγγλος ἀρχιστράτηγος, ἀνήγγειλε στό Βασιλέα και στόν κ. Τσουδερό ἐπισήμως, τήν ἀπόφασιν τής Βρεταννικῆς κυβερνήσεως, «νά ὑπερασπίσῃ πάσῃ θυ-σίᾳ τήν Κρήτη». Στήν ἴδια σύσκεψι, ἐξετάσθηκε πλατειά ή στρατιωτική και πολιτική κατάστασι, και ἀποφασίσθηκε νά ἀνατεθῆ ή ἀρχιστρατηγία τῶν Ἑλληνοβρεταννικῶν δυνάμεων στόν Νεοζηλανδό στρατηγὸ Φράϊμ-περγκ.

Πρὸς στιγμήν, τὰ πράγματα ἔδειξαν ἀρκετὴ καλλιτέρευσι. Ἡ δια-βεβαίωσι τοῦ στρατηγοῦ Οὐέβελ για τήν «πάσῃ θυσίᾳ ὑπεράσπισιν τής Κρήτις», ὁ διορισμός ἀρχιστρατήγου και οἱ ὑποσχέσεις τοῦ Οὐέιβελ για ἀποστολή τοῦ ἀναγκαίου πολεμικοῦ ὕλικου ἀπό τῆ Μ. Ἀνατολή, ἀνα-πτέρωσαν τισ ἐλπίδες τής Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως και δημιουργήσανε μεγάλο ἐνθουσιασμό στόν Κρητικὸ λαό.

Τὸ διορισμὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἀκολούθησε ή ὀργανική ἀνασύστα-σι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Πρῶτῃ ἐνέργειᾳ τής Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τήν 1ην Μαΐου, ἦταν νά θέσῃ σέ λειτουργία τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν με Ὑπουργὸ τὸν αἰμίμηστο Μανώλη Τζανακάκη και Γενικὸ Διευθυντὴ τὸν ὑποστράτηγος κ. Σόλωνα Καφφάτο. Τήν ἴδια μέρα, τὸ νέο Ὑπουργεῖο τῶν Στρατιωτικῶν προέβη στήν ἀνασυγκρότησιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατιω-τικῶν δυνάμεων και στήν ἀνάκλησιν ἐμπειροπολέμων ἀποστράτων ἀξιω-ματικῶν στήν ἐνεργὸ ὑπηρεσία.

Ἴδου ή ὀργανική συγκρότησι τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ἀρχικῶς συγκροτηθήκανε 4 Στρατιωτικὰ Διαμερίσματα στοὺς Νομοὺς Χανίων, Ρε-θύμνης, Ἡρακλείου και Λασηθίου τὰ ἐξῆς:

I Στρατ. Διαμέρισμα, ἔδρα Χανιά, διοικητῆς συν)χης Παπαδημη-τρόπουλος.

II Στρατ. Διαμέρισμα, ἔδρα Ρέθυμνον, διοικητῆς συν)χης Ποδου-κάκης.

III Στρατ. Διαμέρισμα, ἔδρα Ἡράκλειον, διοικητῆς συν)χης Παπα-θανασόπουλος.

IV Στρατ. Διαμέρισμα, ἔδρα Νεάπολις, διοικητῆς συν)χης Μη-λιαρᾶς.

Κατόπιν, τήν 14ην Μαΐου, συνεστήθη ή Ἀνωτέρα Στρατιωτικὴ Διοί-κησις με ἔδρα τὰ Χανιά, ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον κ. Σκουλᾶν, στήν ὁποίαν ὑπῆχθησαν οἱ συγκροτηθεῖσαι με τήν αὐτῆ διαταγή I και II Στρ. Διοική-σεις. I Στρατιωτικὴ Διοίκησις (ἔδρα Χανιά) διοικητῆς ὑποστράτηγος Γα-λέρας. Ὑπὸ τήν Ι.Σ.Δ. ὑπῆχθησαν τὰ 1ον και 2ον Στρατιωτικὰ Διαμερί-σματα. II Στρατιωτικὴ Διοίκησις (ἔδρα Ἡράκλειον), διοικητῆς ὑποστρά-τηγος Μιχ. Λιναρδάκης. Ὑπὸ τήν II Στρατιωτικὴν Διοίκησιν ὑπῆχθησαν τὰ 3ον και 4ον Στρ. Διαμερίσματα.

Οἱ Στρ. Διοικήσεις εἶχαν δικαιοδοσίαν Μεραρχίας.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτό, ή Κυβέρνησις πρότεινε στό στρατηγὸ Φράϊμ-περγκ τή σύστασιν Πολιτοφυλακῆς. Ὁ ἐξαίρετος στρατιώτης δέχθηκε τήν

εισήγησι με ένθουσιασμό και ύποσχέθηκε τήν άμέριστη ύποστήριξι του στο ζήτημα τής εκπαιδεύσεως και του έξοπλισμού τής.

Δυνάμει τής ύπ' άριθ. 25]5]41 διαταγής του Έλληνικού Ύπουργείου Στρατιωτικών προς τους 4 Στρατιωτικούς Διοικητάς διετάχθη ή συγκρότησι Λόχων Πολιτοφυλακής από παλαιούς έφένδρους με επί κεφαλής μονίμους και έφένδρους άξιωματικούς άνακληθέντας στην ένέργεια. Ύστερα από έλάχιστες ήμέρες, ή συγκρότησι τών λόχων τής Πολιτοφυλακής είχε ολοκληρωθεί, χάρι στη μεγάλη προθυμία του Κρητικού λαού και τών άξιωματικών που τοποθετήθηκαν στην Πολιτοφυλακή.

Δέν ήταν όμως, φαίνεται, «τυχερό» να λειτουργήση ποτέ ή Κρητική Πολιτοφυλακή. Και ή δεύτερη αύτή άπόπειρα είχε τήν ίδια τύχη με τήν πρώτη. Και τότε και τώρα, ή ίδια αίτία επέφερε τήν διάλυσι τής όλης έργασίας που είχε γίνει: ή έλλειψι όπλων! Στην έποχή μεν τής δικτατορίας άφηρέθησαν τά όπλα, τώρα δέ δέν έδόθησαν και τό θαυμάσιο αύτό σώμα, που θά πρόσφερε άναμφισβήτητες ύπηρεσίες στον άγώνα τής Κρήτης, διαλύθηκε και πάλι. Τό όπλα που είχε ύποσχεθεί ό στρατηγός Φράϊμπεργκ, δέν έδόθησαν ποτέ.

Μερικά τμήματα όμως τής Πολιτοφυλακής έξωπλισθήκανε από τήν Έλληνική Κυβέρνησι, με όπλα που βρεθήκανε στα ύπόγεια τών Σταθμών Χωροφυλακής—με τά ίδια, δηλαδή, όπλα που είχε πάρει ό Μεταξάς από τόν Κρητικό λαό. Οί Βρεταννοί έδωσαν επίσης μερικές δεκάδες όπλων σε ομάδες πολιτών. Η δράσι τών τμημάτων αύτών, κατά τή μάχη τής Κρήτης ήτανε πράγματι έξαιρετική. Ο Γερμανός ταγματάρχης Fecher, του έπιτελείου του στρατηγού Studans, στην έκθεσί του για τίς έπιχειρήσεις τής Κρήτης, γράφει τά εξής για τή δράσι τών ένόπλων πολιτών:

«Η νήσος Κρήτη κατοικείται από υπερήφανον και άγαπώντα τήν έλευθερίαν λαόν. Γυναίκες και παιδιά λαμβάνουν μαζί με τους άνδρες τά όπλα, όταν ή νήσος άπειληθή από οίονδήποτε έχθρόν». Αυτό είχε γίνει και με τους Γερμανούς. Γυναίκες και παιδιά πολέμησαν δίπλα στους άνδρες, και πολέμησαν γενναία και άποτελεσματικά.

Ο στρατηγός κ. Σόλων Καφφάτος γράφει τά ακόλουθα στην πολύτιμο έκθεσι του, ή όποια, περισσότερο από κάθε άλλην, είναι άκριβής: «Όποιοι παρακολούθησε τήν υπέροχον συμπεριφοράν, τήν άποτελεσματικήν δράσιν, και τήν πολύτιμον, εις τόν μετέπειτα άγώνα, συμβολήν τών προχείρως και αύτομάτως, κατά τήν στιγμήν τής επιθέσεως σχηματισθεισών ομάδων χωρικών και άστών, πρωτογόνως ώπλισμένων, προστρεχουσών μετά πραγματικώς καταπλησσούσης προθυμίας και ταχύτητος από άποστάσεις πολλών ώρών προς τά σημεία του κινδύνου, μαχομένων επί ήμέρας άνευ τροφής, άνευ ούδενός έφοδίου, άνευ φαρμάκων διά τους τραυματίας των και έλπίδος διαφυγής, όστις είδε τά έκτεταμένα γερμανικά νεκροταφεία τής Άλικιανούς, τής Άγυιάς, του Βαταλάκου, του Γεράνι, του Καστελλίου, του Κανδάνου, τών Περιβολίων τής Ρεθύμνης, τής Πηγής, του Έσταυρωμένου, του Λατζιμά και τά τοιαύτα τών περι τό Ηράκλειον χωρίων σημείων, εις ά μόνον ώπλισμένους χωρικούς άντιμετώπισεν ό έχθρός, δύναται να εκτιμήση τι ό πληθυσμός αύτός, εις όν αύτοί ούτοι οί Γερμανοί απέδιδον τό ήμισυ τών άπωλειών των, θά ήδύνατο έξωπλισμένος και οργανωμένος, να άποδώση, και να καταμετρήση τό μέγεθος του κατά του άγώνος διαπραχθέντος έγκλήματος».

Τά άποτελέσματα τής δράσεως τών όλίγων τμημάτων Πολιτοφυλακής που έγινε κατορθωτό να έξοπλισθούν, και τών ομάδων χωρικών και άστών που έξωπλίσθησαν από τους Βρεταννούς μέσα στη θύελλα τής μάχης, δείχνουν ζωντανά ποιά τεράστια άποτελέσματα θά έφερνε ή Πολι-

τοφυλακή ἂν συνεκροτεῖτο πλήρως καὶ ἔπαιρνε μέρος στὴ μάχη σὰν ὀργανωμένη δύναμι.

Κατὰ τὴ γνώμη ἀνωτάτων καὶ ἀνωτέρων Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν ποῦ διοίκησαν τμήματα κατὰ τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Κρήτης, ὅπως λ. χ. ὁ στρατηγὸς κ. Μιχ. Λιναρδάκης, ἡ Κρήτη θὰ διεσώζετο ἀναντίρρητα ἂν ἡ Πολιτοφυλακὴ τῆς δικτατορίας ὀλοκληρωνότανε καὶ βρισκότανε ἔτοιμη νὰ λάβῃ μέρος στὴ μάχη τῆς Κρήτης. Τὰ ἴδια ἀποτελέσματα θὰ ἀπέδιδε καὶ ἡ Πολιτοφυλακὴ ποῦ διατάχθηκε νὰ ὀργανωθῇ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι Τσουδεροῦ στὶς 5 Μαΐου τοῦ 1941. Οἱ γνώμες αὐτὲς στηρίζονται στὰ ἀποτελέσματα ποῦ ἀπέφεραν τὰ ὀλίγα τμήματα Πολιτοφυλακῆς.

Ἀπὸ Βρεταννικῆς πλευρᾶς, ἡ ἀναγνώρισι τοῦ λαμπροῦ ἔργου τῆς Πολιτοφυλακῆς, ἀναφέρεται σὲ πολλὰ ἐπίσημα βρεταννικὰ κείμενα. Ἰδοῦ, πρώτη, ἡ ἔκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ἐκστρατεία εἰς Ἑλλάδα καὶ Κρήτην». Τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα λέγει: «Ὑπῆρχαν τέλος—παράγοντας σπουδαῖος—καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Κρητικοί, μιὰ παλληκαρίσια γενιά ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ὀποίας βγήκε ἡ δυναμικὴ προσωπικότης τοῦ Βενιζέλου, μιὰ φυλὴ πατριωτῶν ποῦ δὲν ξαίρει τί θὰ πῆ Κουϊσλιγκ».

Ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλληνο-βρεταννικῶν δυνάμεων στρατηγὸς Φράϊμπεργκ λέγει: «Δὲν ἔχω παρὰ λόγια ἐπαίνου διὰ τὸν τρόπον μὲ μὲ τὸν ὀποῖον ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς Κρήτης προσεπάθησαν νὰ ὑπερασπίσουν τὸ τελευταῖον φρούριον τοῦ Ἔθνους τῶν. Ὀλίγα ἔθνη ἔχουν τὰ εὐγενικὰ τῶν προτερήματα καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐν καιρῷ τίποτε δὲν θὰ τοὺς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποκτήσουν πλήρη ἀνεξαρτησίαν».

Ὁ ταξίαρχος Τζῶν Σῶλσμπερρυ, ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς στρατιωτικοὺς ἡγέτας τῆς μάχης τῆς Κρήτης, λέγει: «Αἱ ὑπηρεσίαι τὰς ὀποίας προσέφευρεν ἡ Πολιτοφυλακὴ, δυνατὸν νὰ μὴ γνωσθοῦν ποτέ, ἀλλὰ ἡ παρ' αὐτῆς παρασχεθεῖσα βοήθεια ἦτο τόσο ἀποτελεσματικὴ, ὥστε νὰ ἀναγκασθοῦν οἱ Γερμανοὶ νὰ ρίπτουν προκηρύξεις ἀπειλοῦντες ὅτι θὰ προβοῦν εἰς ὤμας ἀντεκδικήσεις».

Ὁ διαπρεπὴς Ἄγγλος συγγραφεὺς Κόμπτον Μάκενζυ χαρακτηρίζει ὡς «εὐγενὲς γένος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν» ἐκείνους ποῦ ἔλαβαν μέρος στὴ μάχη, στὸ πλευρὸ τῶν Ἑλληνο-βρεταννικῶν δυνάμεων.

Τέλος, ὁ κ. Phillip Graves, στὸ βιβλίον του «Ἀνασκόπησις τοῦ πολέμου», γράφει τὰ ἀκόλουθα γιὰ τὸν Κρητικὸ λαό: «Ὁ ἡρωϊσμὸς καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ θὰ γραφοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν, πολλὰ δὲ βιβλία ἡμποροῦν νὰ γραφοῦν, τὸ ἕνα καλύτερον ἀπὸ τὸ ἄλλο, διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἡρωϊκῆς μάχης τῆς Κρήτης».

Ἄν γινότανε δυνατὸ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ συγκρότησι τῆς Πολιτοφυλακῆς, τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦταν κολοσσιαῖα. Ἀσφαλῶς δὲν θὰ χανότανε ποτέ ἡ Κρήτη.

Οἱ Βρεταννοὶ στὴν Κρήτη μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀποχώρησι

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα ὅ,τι ἔχει σχέσι μὲ τοὺς Βρεταννοὺς, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὶς 23ης Ἀπριλίου, ἀπὸ τὴν ἡμέρα δηλαδὴ ποῦ ἀποβιβασθήκανε στὴν Κρήτη τὰ πρῶτα τμήματα τῶν ἀποσυρομένων ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα Βρεταννικῶν στρατευμάτων. Ἐν συνεχείᾳ, θὰ ἰδοῦμε κατὰ πόσον ἐξεπλήρωσε τὶς ὑποσχέσεις ποῦ ἔδωσε στὸν Ἑλληνα Πρωθυπουργὸ ὁ ἀρχιστράτηγος Οὐέιβελ γιὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τῆς Κρήτης.

Πρὶν ἀπὸ τὶς 23 Ἀπριλίου οἱ ἀποσυρόμενες, διὰ τῶν λιμένων τῆς

Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου, Βρεταννικὲς δυνάμεις μεταφερόντανε στὴν Αἴγυπτο. Ἀπὸ τὶς 23ης Ἀπριλίου ὡς τὶς 29 τοῦ ἰδίου μηνός, ἀλλάξανε κατεύθυνσι καὶ πηγαίνανε στὴν Κρήτη. Θὰ δώσω πῶς κάτω κατάλογο τῶν Βρεταννικῶν δυνάμεων ποὺ μεταφερθῆκανε, στὸ διάστημα αὐτό, στὴν Κρήτη. Τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὶς μονάδες τοὺς ἀντιγράφω ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, ποὺ ὑπολογίζει σὲ 27 χιλιάδες τοὺς μεταφερθέντες, μαζὶ μὲ τὴν ἀρχικὴ Βρεταννικὴ φρουρὰ τοῦ νησιοῦ. Τοὺς ἴδιους ἐπίσης ἀριθμοὺς ἀναφέρει καὶ ὁ Σ. Δημητρακάκης στὸ βιβλίο του «Ἡ μάχη τῆς Κρήτης». Καὶ οἱ στρατηγοὶ Οὐέϊβελ καὶ Φράϊμπεργκ συμφωνοῦν στοὺς ἴδιους ἀριθμοὺς. Τοὺς ἴδιους ἐπίσης ἀριθμοὺς δίνουν καὶ ὁ Κόμπτον Μάκενζυ καὶ ὁ ναύαρχος Κάνιγκαμ, καὶ ὁ δικός μας στρατηγός κ. Σόλων Καφφᾶτος. Ἡ διαφορὰ κυμαίνεται μετὰξὺ 2.000 καὶ 3.000, οἱ πλέον ἐξακριβωμένοι ὅμως ἀριθμοὶ εἶναι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν.

Ἴδου τώρα καὶ οἱ μονάδες στὶς ὁποῖες ὑπήγοντο οἱ ἀποβιβασθεῖσες δυνάμεις: 1) Ἀρχικὴ φρουρὰ: ἡ XIV Ταξιαρχία Πεζικοῦ (τὸ II Σύνταγμα Ὑόρκης καὶ τὸ I Σύνταγμα Οὐαλλῶν), 2.000 πεζοναῦτες τῆς Α. Ο. Ν. Β. Μερικὲς μονάδες Ἀντιαεροπορικοῦ Πυροβολικοῦ καὶ ἐλάχιστες ἐπάκτιες πυροβολαρχίαι. 2) Μεταφερθεῖσες δυνάμεις ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα: ἡ IV καὶ ἡ 5 Ταξιαρχία Νεοζηλανδῶν, ἡ IV Μεραρχία Αὐστραλῶν καὶ 1000 περίπου ὄπλιτες ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ τὴν Παλαιστίνη χρησιμοποιούμενοι σὲ βοηθητικὰς ὑπηρεσίαις.

Τὰ στρατεύματα αὐτὰ παρουσίαζαν θέαμα ἀληθινὰ ἀξιοθρήνητο, σὲ πολλὰς δὲ περιπτώσεις καὶ τραγικόν. Ὁ στρατηγός Φράϊμπεργκ γράφει τὰ ἀκόλουθα στὴν ἔκθεσί του: «Εἴμεθα ὅλοι κουρασμένοι καὶ τὰ στρατεύματα ἦσαν ἀνοργάνωτα καὶ κακῶς ὀπλισμένα..... Μερικὰ εὐρίσκοντο ἐν πλήρει συγχύσει». Ἴδου καὶ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ πολεμικὸ ἡμεράλογο τοῦ συνοδευόντος τὸν κ. Τσουδερόν προσωπικοῦ φίλου του: «Κατάκοποι, ὠχροὶ ἀπὸ τὸ ξενοῦχι τοῦ ἐπικινδύνου ταξιδιοῦ, ἦσαν ξαπλωμένοι κατὰ γῆς. Εἶδα ἀργότερα, τὸ ἴδιο βράδυ, μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς νὰ ζητοῦν στὸ ὄνομαστὸ Κρητικὸ κρασί τὴν τόνωσι τοῦ σώματος, τὴν λήθην τῆς χθὲς καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς αὔριον».

Καὶ ὁ στρατηγός Οὐέϊβελ, στὴν ἔκθεσί του, σημειώνει σχετικῶς τὰ ἀκόλουθα: «Ἐξ αὐτῶν τὸ μέγιστον μέρος εἶχεν ἀνάγκην ἀναπαύσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως. Ὑπῆρχεν ἔλλειψις παντοειδῶς ὑλικοῦ, μέρος δὲ τῶν στρατευμάτων ἦτο ἄοπλον. Αὐτοσχέδιοι μονάδες ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἄνδρες αὐτοὺς καὶ ἐξοπλίσθησαν μὲ ὅσα διαθέσιμα ὄπλα ὑπῆρχαν».

Τέλος, ἡ ἐπίσημος ἔκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν γράφει τὰ ἑξῆς: «Τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1941 εἶχαμε στὴν Κρήτη 27 ὡς 28 χιλιάδες ἄνδρες. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ δὲν ἦσαν ὅλοι μάχιμοι, καὶ οὔτε ἓνας στοὺς τέσσαρες δὲν ἦταν πραγματικὰ ξεκούραστος».

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιότητα τῶν ἀνωτέρω Βρεταννικῶν δυνάμεων ἱδου τί λέγει ὁ στρατηγός κ. Καφφᾶτος: «14 χιλιάδες Ἄγγλοι, Αὐστραλοὶ καὶ Νεοζηλανδοί, ἀνήκοντες εἰς μάχιμα ὄπλα, 10 χιλιάδες περίπου ἀνήκοντες εἰς διάφορα τεχνικὰ καὶ βοηθητικὰ σώματα καὶ ὑπηρεσίαις οἷτινες ἦσαν ὅλως ἀνοργάνωτοι, ἄοπλοι, καί, οἱ πλεῖστοι, ἀνεπίδεκτοι χρησιμοποίησεως εἰς ἀγῶνα, καθ' ὅσον δὲν εἶχον ὑποστῆ οὐδεμίαν πρὸς τοῦτο ἐκπαιδευσιν, καὶ 1.000 περίπου ἄνδρες διαφόρων φυλῶν καὶ προελεύσεων, Ἀραβες, Ἰουδαῖοι τῆς Παλαιστίνης, Κύπριοι, κ.λ.π. ἀποτελοῦντες ἐργατικὸς σχηματισμούς, οἷτινες, πλὴν τῶν Κυπρίων, ὀπλισμένων εἰς ἀναλογίαν 10 οἶο, ἦσαν ἄοπλοι, καθ' ὃ προοριζόμενοι ἀποκλειστικῶς

καί μόνον διά τήν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἐργασιῶν φορτοεκφορτώσεων, συγκοινωνιῶν κ.λ.π.».

Στούς ἀριθμούς αὐτούς τῶν Βρεταννικῶν δυνάμεων πρέπει νά προσθέσουμε καί τίς Ἑλληνικές στρατιωτικές δυνάμεις, πού ἔφθαναν τίς 12.000 περίπου. Βεβαίως, 40.000 ἄνδρες, ὅσοι ἦσαν στό σύνολό τους οἱ Ἑλληνοβρεταννικές δυνάμεις, ἀρκοῦσαν γιά νά ἀντιμετωπισθῇ ἡ Γερμανική ἐπίθεσι, πρέπει ὅμως νά ὁμολογηθῇ πῶς ὁ στρατηγός Φράϊμπεργκ δέν μποροῦσε νά ὑπολογίζῃ ἐπί τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ. Εἶναι ζήτημα ἂν μέσα στίς 40.000 αὐτές ὑπῆρχαν 10.000 ἢ 12.000 κατάλληλοι ἄνδρες—αὐτοὶ ἄλλως τε καί ἀγωνισθήκανε τελικῶς. Θανάσιμη ἀποδείχθηκε ἐπίσης καί ἡ ἔλλειψι ὀπλισμοῦ. Σέ πολλῆς περιπτώσεις Ἑλληνες στρατιῶτες ἦσαν ὀπλισμένοι μέ ὄπλα Γκρᾶ καί φυσίγγια Μάουζερ, ἢ ὄπλα Μάνιλχερ καί φυσίγγια Γκρᾶ. Ἡ ἴδια περίπου κατάστασι ἐπικρατοῦσε καί στίς Βρεταννικές δυνάμεις.

Στρατηγός Μπερνάρ Φράϊμπεργκ

Στίς 30 Ἀπριλίου 1941, διορίσθηκε ἀρχιστράτηγος τῶν ἠνωμένων Ἑλληνοβρεταννικῶν δυνάμεων Κρήτης, ὁ Νεοζηλανδός στρατηγός Μπερνάρ Φράϊμπεργκ. Ὁ μέχρι τότε διοικητής τῶν Βρεταννικῶν δυνάμεων ὑποστράτηγος Ουέστον περιορίσθηκε στή διοίκησι τοῦ λιμένος καί τῆς περιοχῆς τῆς Σούδας.

Ὁ διαλεκτός αὐτός ἄνθρωπος καί στρατιῶτης, πού τὸ ἔδειξε πράγματι ὅπου ἔδρασε στό ἑλληνικό μέτωπο μέ τήν ἡρωϊκή Μεραρχία του, ἀφιερῶθηκε ὀλόψυχα στήν ἀναδιοργάνωσι τῶν ἀποσυντεθημένων στρατιωτικῶν δυνάμεων πού τοῦ ἀνέθεσαν, καί στήν ὀργάνωσι τῆς ἀμύνης τῆς Κρήτης.

Τὸ ἔργο καί τίς τεράστιες προσπάθειες πού κατέβαλε ὁ στρατηγός Φράϊμπεργκ γιά νά ὀργανώσῃ ὑποφερτές συνθήκες ἀμύνης, θά τὰ παρακολουθῆσῃ ὁ ἀναγνώστης στήν ἐκθεσι τοῦ στρατηγοῦ πού δημοσιεύεται περιληπτικά στό τέλος τοῦ βιβλίου του. Ὅσον ἀφορᾶ τίς ἀρετές τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ, ἴδου τί γράφει στή σελ. 20 τοῦ βιβλίου: «Ἡ μάχη τῆς Κρήτης» ὁ ἀείμνηστος Σ. Δημητρακάκης: «Ὁ στρατηγός Φράϊμπεργκ ἀνελάμβανε, μέ τήν ἔγκρισι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τήν ἀρχιστρατηγίαν τῶν Βρεταννικῶν καί Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ὁ στρατιῶτης πού ἀνελάμβανε τήν ἀρχιστρατηγίαν ἦταν ἄνθρωπος ἀπλός καί γενναῖος. Σέ ἡλικία 27 χρονῶν, στόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, ἔγινε στρατηγός, ὁ νεώτερος στρατηγός τοῦ προηγούμενου πολέμου· ἦταν τιμημένος μέ τὸ ἀνώτερο πολεμικό Βρεταννικό παράσημο, μέ τὸ Βικτώρια Κρός, πού λίγοι καί ξεχωριστοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού τὸ ἔχουν πάρει, διότι συνήθως δίδεται μετὰ θάνατον. Ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη παλληκαριά, καί αἰσθάνεται γιά τοὺς Ἑλληνες, καί τήν Κρήτη ἰδιαίτερα, ἀφάνταστο θαυμασμό. Στίς 13 μέρες πού διήρκησε ἡ Μάχη τῆς Κρήτης, ἀπὸ τίς 20 Μαΐου μέχρι τὴν 1ην Ἰουνίου 1941, καί πού ἔτυχε νά βρισκῶμαι τίς περισσότερες ὥρες μαζί του στό Στρατηγεῖο, ἐξετίμησα τὸν ἀτρόμητο καί συνετὸ ἀρχηγό, τὸν ἀξιο τῶν περιστάσεων».

Γιὰ τὸ στρατηγὸ Φράϊμπεργκ γράφει ἐπίσης στό πολεμικό του ἡμερολόγιο ὁ φίλος τοῦ κ. Τσουδεροῦ τὰ ἑξῆς: «1η Μαΐου. Πληροφορηθήκαμε τὸ διορισμὸ τοῦ στρατηγοῦ Μπερνάρ Φράϊμπεργκ ὡς Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων Κρήτης. Ὁ στρατηγός εἶναι γνωστός ὡς στρατιωτικὴ ἀξία ἀπὸ τὸν ἄλλον πόλεμον, καί ὡς στρατιῶτης ἀτρόμητος. Πράγματι τὸ ἀπέδειξε καί εἰς τήν Κρήτην. Δέν ἤξαιρε τί θά πῆ φόβος.

Ἐκ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀναστυφιστικῆς ἀνασυγκροτήσεως».

Πραγματικά, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἀνέλαβε τὴ γενικὴ ἀρχηγία ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ, ἄρχισε ἀμέσως ἡ στρατιωτικὴ ἀνασυγκρότησι τοῦ βουλουκιῦ ποὺ ἐλέγετο Ἑλληνοβρετανικὴ στρατιωτικὴ δύναμι. Ὅσο, ὅμως, ἐξαιρετικὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ ἀρχηγὸς ἐνὸς ἀγῶνος, δὲν μπορεῖ μόνος αὐτός, νὰ ἐπιτύχη μεγάλα ἀποτελέσματα, ἂν δὲν διαθέτῃ ὅλα τὰ πολύμορφα πολεμικὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ὀργανώνεται καὶ διεξάγεται ἓνας σύγχρονος πόλεμος. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη στὴ μάχη τῆς Κρήτης. Ἐνας καλὸς, ἀριστὸς ἀρχηγός, χωρὶς ὅμως κατάλληλο ἔμπυχο ὕλικό, χωρὶς πολεμικὰ μέσα, καὶ μὲ ἀντίπαλο ἀποφασισμένον νὰ νικήσῃ καὶ τέλεια ἐξωπλισμένον—αὐτὴ ἦταν ἡ κατάστασι. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ δὲν ἀπέτυχε. Ἡ μάχη τῆς Κρήτης ἦταν νίκη γιὰ τοὺς Συμμάχους καὶ κολοσσιαία ἥττα γιὰ τοὺς Γερμανούς. Ἄν χάθηκε τελικὰ ἡ κρήνη διεσώθησαν ὅμως, χάρι στὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης, ἄλλοι πολεμικοὶ σκοποὶ, ὑψίστης σημασίας ποὺ ἀπεδείχθη κατὰ τὴ γενικὴ συμμαχικὴ ἐξόρμησι ἐναντίον τοῦ Ἄξονος.

Γιὰ νὰ τηρήσουμε τὴ χρονολογικὴ σειρὰ τῶν γεγονότων ποὺ ἐγίναν στὴν Κρήτη, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ, θὰ ἀναφέρω μὲ λίγα λόγια τὶς ἐνέργειες τοῦ Στρατηγοῦ, παραλείποντας τὶς λεπτομέρειες, ποὺ ὁ ἀναγνώστης θὰ βρῆ στὴν ἐκθεσί του, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου.

Πρῶτὴ ἐνέργεια τοῦ στρατηγοῦ ἦταν νὰ κάμῃ ἔρευνα γιὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς ὀχυρώσεως καὶ τὶς ἀνάγκας τοῦ νησιοῦ καὶ τῶν Ἑλληνοβρετανικῶν στρατευμάτων ποὺ ἐτέθησαν ὑπὸ τὶς διαταγὰς του, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ὑπερασπιζότανε τὸ νησί. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ἦταν ἀληθινὰ τραγικὰ. Ἀκόμη χειρότερα ἀπὸ ὅ, τι τὰ φανταζότανε, λέγει ὁ ἴδιος. Ὁχύρωσι, οὔτε ἴχνος. Ἀεροπορία, μόνο 6 Χαρικαῖην καὶ 6 ἄλλα παλῆου τύπου ἀεροπλᾶνα. Ἀντιαεροπορικὴ προστασία, ἀνάξια λόγου. Πλήρης ἔλλειψις πυροβολικοῦ, μεταφορικῶν μέσων, ὑγειονομικοῦ ὕλικου καὶ ἐργαλείων ἐκσκαφῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴ μαχητικὴ ἱκανότητά των στρατευμάτων, ὁ Στρατηγὸς σημειώνει στὴν ἐκθεσί του πῶς «δὲν ἐγνώριζα ὅμως τὴν ἀληθινὴν κατάστασιν, ἕως ὅτου ἐπεσκέφθην τοὺς ἀνδρας εἰς τὰ στρατόπεδά των. Δὲν ἦτο ἀσύνηθες νὰ εὐρίσκωνται ἀνδρες ἀνευ ὀπλισμοῦ καὶ ἐφοδίων, δὲν ὑπῆρχαν πιᾶτα καὶ μαχαιροπήρουνα, καὶ ὅλοι ἔτρωγαν καὶ ἐπιναν ἀπὸ τενεκέδες κρέατος ἢ τσιγάρων. Δὲν ὑπῆρχαν αὐτοκίνητα τμημάτων. οὔτε ἐργαλεῖα ἐκσκαφῶν εἰς τὰ περισσότερα τάγματα. Τὸ ἠθικὸν μερικῶν στρατιωτῶν ἦτο χαμηλόν».

Συνεχίζοντας τὴν ἐκθεσί του ὁ Στρατηγὸς λέγει πῶς ἡ κατάστασι αὐτὴ τοῦ ἐφάνη τραγικὴ, ὅταν δὲ τὸ Γεν. Στρατηγεῖο Μέσης Ἀνατολῆς τὸν ἐπληροφόρησε (1) ὅτι πρέπει νὰ περιμένη γερμανικὴ ἐπίθεσι μὲ μεγάλας ἀποβατικὰς δυνάμεις, ἐναέριες καὶ θαλάσσιες, τότε, ἔχοντας ὑπ' ὄψει τοὺς τὴν ἄθλια κατάστασιν τῶν στρατευμάτων καὶ τῆς ἀμύνης τοῦ νησιοῦ, ὅπως τὴν εἶχε ἀντιληφθῆ ὁ ἴδιος, ἔσπευσε νὰ σταίλῃ μακρὰ τηλεγραφικὴ ἀναφορὰ πρὸς τὴ Νεοζηλανδικὴ Κυβέρνησιν καὶ τὸν ἀρχιστρατηγὸ Οὐέιβελ, στὴν ὁποία ἐξηγοῦσε τὴ στρατιωτικὴν κατάστασιν καὶ ζητοῦσε νὰ τοῦ σταλοῦν ἀμέσως ναυτικὰς καὶ ἀεροπορικὰς δυνάμεις καλύψεως τῶν στρατευμάτων ξηρᾶς. Ἐπίσης ζητοῦσε τὸν ἀνεφοδιασμό τοῦ νησιοῦ μὲ τροφίμα καὶ πολεμικὸ ὕλικό, καί, σὲ ἀντίθετη περίπτωσι, συνι-

(1) Τὸ σχετικὸν τηλεγράφημα δημοσιεύεται στὸ παράρτημα.

στουσε στη Νεοζηλανδική Κυβέρνησι νά ἐνεργήση στο Λονδίνο γιά νά ἐπανεξετασθῆ τὸ θέμα «Κρήτη».

Μὲ λίγα λόγια, ὁ Στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἔλεγε στη Νεοζηλανδική Κυβέρνησι, πῶς, ἂν δὲν πραγματοποιηθοῦν τάχιστα οἱ ὑποδείξεις του, κάθε ἀντίστασι θὰ ἦταν μάταιη καὶ ἡ ὑπεράσπισι τῆς Κρήτης ἔπρεπε νά ἐγκαταλειφθῆ.

Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ Στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ δὲν ἀπέφερε καμμιά βελτίωσι στὴν κατάστασι, γιὰτι οὔτε οἱ ὑποδείξεις του, γιά ἀνεφοδιασμὸ πραγματοποιηθήκανε στὴν ἔκτασι πού ὑπέδειξε καὶ πού ἀναγκαιοῦσε γιά

Ὁ Στρατηγὸς ΜΠΕΡΝΑΡ ΦΡΑΪΜΠΕΡΓΚ

μιὰ ἀποτελεσματικὴ ἀντίστασι, οὔτε τὸ «θέμα Κρήτη» ἐξετάσθηκε ἐκ νέου ἀπὸ τὴ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι.

Τόσο ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι, ὅσο καὶ τὸ Πολεμικὸ Συμμαχικὸ Συμβούλιο δὲν ἄλλαξαν γνώμη. Οἱ ὑποδείξεις καὶ οἱ συστάσεις τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ δὲν βρῆκαν ἀπήχησι. Δύο ἡμέρες μετὰ τὴν ἔκθεσι του, ὁ Ἄρχιστράτηγος Οὐέϊβελ τοῦ ἀπάντησε (1) ὑποσχόμενος κάθε ἐνίσχυσι σὲ πολεμικὸ ὕλικὸ καὶ σὲ ἄνδρες, καὶ γνωρίζοντάς του, συγχρό-

(1) Τὸ σχετικὸ τηλεγράφημα εὑρίσκεται στὴν ἔκθεσι τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ.

νωσ, τῆ ρητῆ ἐντολῆ τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου «νά κρατήσῃ τὴν Κρήτη πάσῃ θυσίᾳ».

Ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα ποὺ δείχνουν ἡ μὲ πόσῃ προχειρότητα ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι ἀντιμετώπισε τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης, εἶναι πρῶτο ἡ διαταγὴ τῆς στὸ στρατηγὸ Οὐέιβελ «νά κρατηθῆ ἡ Κρήτη πάσῃ θυσίᾳ», παρ' ὅλη τὴν ἀπίστευτα τραγικὴ στρατιωτικὴ κατάστασι ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ νησί, καὶ ποὺ τὴν ἐγνώριζε ἄριστα ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι, ξαίροντας συγχρόνως πῶς δὲν ἦταν καθόλου κατορθωτὸ νὰ μεταβληθῆ μέσα σὲ λίγες μέρες, καὶ δεῦτερο τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν διέθετε καθόλου ἀεροπορία, ἐνῶ περίμενε εἰσβολὴ μὲ τεράστιους ἀριθμοὺς ἀεροπλάνων. Δὲν ἦταν, βέβαια, δυνατὸ νὰ ἀμυνθοῦν τὰ Ἑλληνοβρεταννικὰ στρατεύματα καὶ νὰ κρατήσουν τὴν Κρήτη χωρὶς ἔχνος ἀεροπορία.

Στὸ ἴδιο τηλεγράφημά του ὁ Οὐέιβελ λέγει: «Ἀμφίβολον ἐὰν ὑποχώρησι στρατευμάτων ἐξ ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος περατωθῆ πρὸ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως». Ὁ κίνδυνος, λοιπόν, νὰ ἐκδηλωθῆ ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσι ἀμέσως καὶ προτοῦ ἀκόμη ὀλοκληρωθῆ ἡ ἀποχώρησι τῶν Βρεταννικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὑπῆρχε πάντα, καὶ ὑπῆρχε καὶ τὴν ὥρα ποὺ ἔπαιρνε τίς ἀποφάσεις του τὸ Πολεμικὸ Συμβούλιο. Πῶς ὅμως θὰ κρατιότανε ἡ Κρήτη χωρὶς στρατεύματα, χωρὶς πολεμικὸ ὕλικό, χωρὶς ἀεροπορία, χωρὶς ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα, χωρὶς πυροβολικό;

ΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Στὴν ἴδια ἔκθεσί του ὁ Στρατηγὸς Φράϊμπεργκ λέγει : « Ἡ ἐτοιμασία πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Κρήτης ἐναντίον ἰσχυρῶν ἀεροπορικῶν ἐπιθέσεων, ἀπεκάλυψε συντόμως τὸ πρόβλημά μας ». Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἔδειχνε τὸ εἶδος τοῦ ἀγῶνος πού θὰ διεξήγετο καὶ ποιά μέτρα ἔπρεπε νὰ παρθῶν. Μὲ βᾶσι τὰ δυὸ αὐτὰ στοιχεῖα ὁ Στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ὠργάνωσε τὶς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα πού εἶχε στὴ διάθεσί του.

Ὅργανώσεις Στρατιωτικῶν Τμημάτων.

Σχετικῶς μὲ τὴ διάταξι τῶν μικτῶν ἑλληνο-βρεταννικῶν δυνάμεων, ἄλλα στοιχεῖα δίδει ὁ ἀρχιστράτηγος Οὐέϊβελ, καὶ ἄλλα ὁ στρατηγὸς κ. Καφφᾶτος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ἄλλες μονάδες καὶ δίδει ἄλλους ἀριθμούς, ἐνῶ ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ, στὴν ἔκθεσί του δὲν ἀναφέρει τίποτε. Ἴδου τὰ στοιχεῖα πού δίδει ὁ ἀρχιστράτηγος Οὐέϊβελ :

α) **Ἡράκλειον.** Διοικητὴς Ταξίαρχος Τσάππελ. 2 ἀγγλικά Τάγματα, 3 ἑλληνικά Τάγματα, 300 αὐστραλιανοὶ τυφεκιοφόροι καὶ 250 πυροβολητὲς ὠπλισμένοι ὡς πεζοί.

β) **Ρέθυμνο.** Διοικητὴς Ταξίαρχος Βάζεϋ. Στρατηγεῖο τῆς 19ης αὐστραλιανῆς Ταξιαρχίας πεζικοῦ μὲ τὰ 4 Τάγματά της. 6 ἑλληνικά Τάγματα.

γ) **Ὀρμος Σούδας.** Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Οὐέστον. 2 αὐστραλιανὰ Τάγματα, τὸ 169 καὶ τὸ 170, καὶ τὰ δυὸ αὐτοσχεδιασμένα. 1200 ἄγγλοι τυφεκοφόροι ἀπὸ διάφορες μονάδες. Τὸ 1060 Σύνταγμα ὠπλισμένο ὡς πεζικό. 2 ἑλληνικά τάγματα.

δ) **Μάλεμε.** Διοικητὴς Ταξίαρχος Πούτικ. Ἡ 4η νεοζηλανδικὴ Ταξιαρχία στὴν περιοχὴ δυτικῶς τῶν Χανίων. Ἡ 5η νεοζηλανδικὴ ταξιαρχία στὴν περιοχὴ τοῦ Μάλεμε. Ἡ 10η (αὐτοσχεδιασμένη) ταξιαρχία πεζικοῦ ἀπὸ μικτὰ Τάγματα σχηματισθέντα ἀπὸ διάφορα τμήματα Νεοζηλανθῶν καὶ δύο ἑλληνικά Τάγματα. 1 πρόσθετο ἑλληνικὸ Τάγμα.

Ἴδου τώρα καὶ τὰ στοιχεῖα πού δίδει ὁ στρατηγὸς κ. Καφφᾶτος :

Α'. ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΧΑΝΙΩΝ :

Στρατηγεῖον εἰς Ἅγιον Ματθαῖον (Λαιμὸς Ἀκρωτηρίου). Ἐπὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου, μικρὰ Βρεταννικὴ δύναμις ὡς φρουρὰ τοῦ Στρατηγεῖου καὶ εἰς ὑπερειάν φυλακίων ἐν τῇ περιοχῇ.

Πόλις Χανίων : Διάφοροι Βρεταννικαὶ καὶ Ἑλληνικαὶ ὑπηρεσίαι.— Δύναμις περίπου Ἀγγλικῶν Τάγματος, κατανεμημένη εἰς φρούρησιν ἐπικαίρων σημείων.— Ἐν Ἑλληνικῶν Τάγμα Ἐμπέδου.

Νοτίως τῆς πόλεως Χανίων μέχρι Σούδας : Δύο Αὐστραλιανὰ Τάγματα προχειρῶς ὀργανωθέντα μετὰ μιᾶς πυροβολαρχίας.— 1200 ἀνήκοντες εἰς διάφορους Μονάδας προχειρῶς ὀργανωθέντας καὶ ἐξοπλισθέντας.

Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Καλάμι, ἀνατολικῶς Σούδας : Δύναμις 1000 περίπου Βρεταννῶν κατὰ τὸ πλεῖστον πυροβολητῶν, ἄνευ ὕλικου, προχειρῶς ὀργανωθέντων καὶ ἐξοπλισθέντων ὡς Πεζικόν.

Ἄπασαι αἱ περὶ τὰ Χανιά καὶ τὴν Σούδα δυνάμεις αὗται, ἐτέλουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Στρατηγοῦ Weston.

Ἡ Νοτιῶς Χανίων καὶ περὶ τὴν Σούδαν περιοχὴ ἦτο πλήρης στρατιωτῶν ἀνοργανῶτων καὶ ἀόπλων, ἀνηκόντων εἰς μὴ μαχίμους σχηματισμούς.

Περιοχὴ Δυτικῶς Χανίων: Ἡ Νεοζηλανδικὴ Μεραρχία, ὑπὸ τὸν Ταξιαρχον Puttik, ἐκ 3 Ταξιαρχιῶν τεταγμένη ὡς ἀκολούθως:

Περὶ τὸν Γαλατᾶν: Ἡ 4η Ταξιαρχία μετὰ μιᾶς πυροβολαρχίας καὶ 2 ἄρμάτων.—Ἐν Ἑλληνικὸν Τάγμα νεοσυλλέκτων (τὸ 3ον), ὡς ἐφεδρεία.

Δυτικῶς Πλατανιά: Ἡ 5η Ταξιαρχία τῆς αὐτῆς Μεραρχίας, μετὰ μιᾶς πυροβολαρχίας. Αὕτη εἶχε τὸ ἐν τῶν Ταγμάτων τῆς (τὸ 22ον), προωθημένον εἰς ἀεροδρόμιον Μάλεμε, οἰτινος ἀπετέλει τὴν φρουράν.

Δυτικῶς Χανίων: Ἡ 10η Αὐστραλιανὴ Ταξιαρχία τῆς αὐτῆς Μεραρχίας ἀποτελεσθεῖσα ἐκ στοιχείων διαφόρων Μονάδων καὶ Σωμάτων νεωστὶ ὀργανωθέντων καὶ ἐξοπλισθέντων.

Εἰς Κολυμπάρι: Ἡ Στρατιωτικὴ Σχολὴ Εὐελπίδων, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη τακτικὴν τινα ἀποστολήν.

Εἰς Καστέλλ—Κισσάμου: Τὸ 1ον Ἑλληνικὸν Τάγμα νεοσυλλέκτων καὶ μικρὸν Ἀγγλικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 3 ὄξιωματικῶν καὶ 10—12 ἀνδρῶν.

Περιοχὴ ἀπὸ Γεφύρας Ἀλιγιανοῦς μέχρι χωρίου Ἀγυιάς: Τὸ 8ον Τάγμα νεοσυλλέκτων.

Β'. ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΡΕΘΥΜΝΗΣ:

Πόλις Ρεθύμνης: Μία Διλοχία Ἐμπέδου.—Τὸ Τάγμα τοῦ Σχολείου Χωροφυλακίης.

Περὶ τὸ ἀεροδρόμιον Ρεθύμνης: 2 Τάγματα τῆς 19ης Αὐστραλιανῆς Ταξιαρχίας, συνολικῆς δυνάμεως 1100 ἀνδρῶν, μετὰ 2 πυροβόλων καὶ 2 ἄρμάτων.— Τὰ 4ον καὶ 5ον Ἑλληνικὰ Τάγματα νεοσυλλέκτων.

Εἰς Πάνορμον: Εἷς Λόχος Χωροφυλακίης.

Ἄπασαι αἱ εἰς τὴν περιοχὴν Ρεθύμνης Ἀγγλοαμερικανικαὶ δυνάμεις ἐτέλουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐστραλοῦ Συνταγματάρχου Cambel.

Εἰς Γεωργιούπολιν: Ἡ Διοίκησις καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς δυνάμεως τῆς 19ης Αὐστραλιανῆς Ταξιαρχίας ὑπὸ τὸν Ταξιαρχον Vasey.

Γ'. ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ:

Πόλις Ἡρακλείου: Τὸ Ἑλληνικὸν Τάγμα Ἐμπέδου φρουροῦν δι' ἀποσπασμάτων του τὰς διὰ τῶν Ἑνετικῶν τειχῶν τῆς πόλεως εἰσόδους, ἀπὸ Δυσμῶν, Νότου καὶ Ἀνατολῶν καὶ τὸν λιμένα.

Περὶ τὸ Ἀεροδρόμιον: Ἡ 14η Ἀγγλικὴ Ταξιαρχία.— Ἡ 21η Αὐστραλιανὴ Ταξιαρχία, νεοσχηματισθεῖσα ἐξ ἀνδρῶν διαφόρων Σωμάτων.— 2 ἕτερα Βρετανικὰ Τάγματα τῆς 16ης Ταξιαρχίας, ὧν τὸ ἐν εἶχεν ἀφιχθῆ πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τὸ δ' ἕτερον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς.

Ἡ ὅλη Βρετανικὴ αὕτη δύναμις ἀπετελεῖτο, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὕπηρεσιῶν τῆς ἐξ 6000 ἀνδρῶν, μετὰ 2 πυροβολαρχιῶν, 2 ἄρμάτων τύπου «I» καὶ τινῶν ἐλαφρῶν τοιούτων περιπολίης.

Ἐκ τῆς δυνάμεως ταύτης ἀπόσπασμα 2 περίπου Ταγμάτων κατεῖχον θέσεις περὶ τὸ ἀεροδρόμιον Τυμπακίου καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἀπὸ Ἡρακλείου πρὸς Νότον ἀγούσων ὁδῶν.

Τὰ 6ον καὶ 7ον Ἑλληνικὰ Τάγματα Νεοσυλλέκτων καὶ τμήμα τοῦ Ἐμπέδου, παρατεταγμένα ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν Ἀγγλων δυτικῶς τοῦ ἀεροδρομίου μέχρι θαλάσσης, δυτικῶς τῆς πόλεως.

Τὴν διοίκησιν τῶν εἰς τὴν περιοχὴν Ἡρακλείου Ἀγγλοελληνικῶν δυνάμεων εἶχεν ὁ Ὑποστράτηγος Charrel.

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω διατάξεως, τὸ ἀνατολικῶς Ἡρακλείου τμήμα τῆς Νήσου παρέμεινεν ἐντελῶς ἀφρούρητον, τοῦ Ἀγγλικοῦ Στρατηγείου μὴ διαθέτοντος δυνάμεις πρὸς τοῦτο.

Ἐπί τῆς πραγματικῆς δυνάμεως τῶν Ἀγγλικῶν Μονάδων μία διευκρίνι-
σις εἶναι ἀπαραίτητος.

Ἡ κανονικὴ δύναμις ἐκάστου Βρετανικοῦ Τάγματος εἰς Πεζικὸν ἀνέρχε-
ται εἰς 1000 περίπου ἄνδρας, τῆς δὲ Ταξιαρχίας ἀποτελουμένης ἐκ 3 Ταγμά-
των εἰς 3000, μὴ ὑπολογιζομένης τῆς δυνάμεως τῶν διαφόρων ἄλλων ὄπλων
τῆς καὶ ὑπηρεσιῶν.

Εἰς τὴν προκειμένην ὅμως περίπτωσιν, οὐδεμία Μονὰς προσήγγιζεν κἄν
τὴν δύναμιν ταύτην.

Τάγματα δυνάμει 300 ἕως 400 τὸ πολὺ ἀνδρῶν ἦτο ὁ συνήθης κανὼν,
καὶ αἱ Ταξιαρχίαι σπανίως εἶχον δύναμιν ἄνω τῶν 1000.

Ὀλίγας μάλιστα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Μάχης ἡμέρας, λόγῳ ἀπωλειῶν,
διαρροῆς κλπ. ὑπῆρχον Ταξιαρχίαι μὴ ἀριθμοῦσαι δύναμιν ἄνω τῶν 300, καὶ
τὰς τελευταίας ἡμέρας καὶ 100 μόνον ἀνδρῶν.

Ἡ κατάστασις τῶν Ἑλληνικῶν Μονάδων, καὶ εἰδικῶς τῶν ἐκ νεοσυλλέ-
κτων τοιούτων, περιεγράφη ἤδη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς.

Ἡ γνώμη διακεκριμένων Ἑλλήνων στρατιωτικῶν εἶναι πῶς τὰ στοι-
χεῖα ποῦ δίδει ὁ κ. Καφφᾶτος εἶναι τὰ πιὸ πλήρη.

Ἐξετάσομε τώρα τὰ ζητήματα τοῦ ὄπλισμοῦ τῶν ἑλληνοβρε-
τανικῶν στρατευμάτων. Γενικὴ εἶναι ἡ γνώμη πῶς μιὰ ἀπὸ τίς σοβαρώ-
τερες αἰτίαι ποῦ ἔπεσε ἡ Κρήτη ἦταν ἡ ἔλλειψις ὄπλισμοῦ καὶ ἡ ἀκαταλ-
ληλότης τοῦ ὑπάρχοντος. Γιὰ νὰ λάβουμε πλήρη ἰδέαν τῆς τραγικῆς
καταστάσεως ποῦ ἐπικρατοῦσε στὸ σοβαρώτατο θέμα τοῦ ὄπλισμοῦ, θὰ
προστρέξομε πάλι στὸ στρατηγὸ κ. Καφφᾶτο καὶ στὸν ταξίαρχο Τζῶν
Σῶλσμπερρυ, οἱ ὁποῖοι, στίς ἐπιθέσεις τους, περιγράφουν μὲ τὰ μελανώ-
τερα χρώματα τὸ ζήτημα τοῦ ὄπλισμοῦ.

Ἴδου τί λέγει ὁ στρατηγὸς κ. Καφφᾶτος : Εἰς τὴν περιοχὴν Χανίων
ὁ κατ' ἄνδρα ἐφοδιασμὸς εἰς πυρομαχικὰ δὲν ὑπερέβαινε τὰ 20-30.
Ἡ ποικιλία δὲ τῶν εἰς χεῖρας τῶν ἀνδρῶν τούτων ὄπλων (ἀπετε-
λοῦντο ἐκ πέντε διαφόρων συστημάτων) ἀπέκλειε κάθε προσπάθειαν
ἀνεφοδιασμοῦ, ἄνευ προηγουμένης ἀντικαταστάσεως δι' ὁμοιομόρ-
φου ὄπλισμοῦ. Εἰς τὸ Ρέθυμνον καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Γαλατᾶ καὶ Περι-
βόλια τῶν Χανίων, ἅμα τῇ ἐξαντλήσει τῶν πυρομαχικῶν, ὀλίγας μόνον
ῥάρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, οἱ Βρεταννοὶ ἀντικατέστησαν μέρος
τοῦ ὄπλισμοῦ μὲ ἀγγλικά ὄπλα. Στὸ Ἡράκλειον ἡ κατάστασις ἦτο ἐλα-
φρῶς καλλιτέρα. Καὶ ὁ κ. Καφφᾶτος τελειώνει ὡς ἐξῆς μὲ τὸ θέμα τοῦ
ὄπλισμοῦ: «Γενικῶς ὅμως, ὀλίγας ῥάρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης,
ἅπαντα τὰ ἑλληνικὰ τμήματα εἶχον ἐξαντλήσει τὰ πυρομαχικὰ
των».

Ὁ ταξίαρχος Τζῶν Σῶλσμπερρυ γράφει τὰ ἀκόλουθα : «Τὸ σπου-
δαιότερον ὄπλων ἦτο ἡ χορήγησις ὄπλων ἵνα ἀντικατασταθοῦν οἱ διάφοροι
τύποι τυφεκίων μὲ τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐφοδιασμένα τὰ ἑλληνικὰ τμήματα.
Ἦλπιζέτο τοῦλάχιστον νὰ κατορθωθῇ ὥστε ἕκαστον τάγμα νὰ ἔχη ἓνα
τύπον τυφεκίου πρὸς ἀπλοποίησιν τοῦ ζητήματος τῶν πυρομαχικῶν. Εἶχε
δοθῆ ὑπόσχεσις ὅτι θὰ ἐχορηγῆτο ἀριθμὸς τις ἀγγλικῶν, ἰταλικῶν καὶ
πολωνικῶν τυφεκίων, μόλις ταῦτα θὰ ἦσαν διαθέσιμα, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις
μεταφορικῶν μέσων καθίστα τὴν ἄμεσον διανομὴν τῶν ἀδύνατον. Ἐπὶ
πλέον, μέρος τῶν πυρομαχικῶν ἀπωλέσθη πρὶν φθάσῃ εἰς Κρήτην».

Ἀεροδρόμια.

Συγχρόνως μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν δυνάμεων τῆς ξηρᾶς ὁ στρα-
τηγὸς Φράϊμπεργκ ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν ὀργάνωσιν καὶ προστασίαν τῶν
ἀεροδρομίων Ἡρακλείου, Ρεθύμνης καὶ Χανίων (Μάλεμε). Στὴν ἔκθεσιν
τοῦ ὁ Στρατηγὸς σημειώνει πῶς «ἦτο φανερόν ὅτι ἔπρεπε νὰ κρατήσω-

μεν τὰ ἀεροδρόμια, διότι ἄλλως θὰ ἐρριψοκινδυνεύαμεν τὴν ἄμυνάν μας».

Στὸ σημεῖο αὐτό, δηλ. στὸ ζήτημα τῶν ἀεροδρομίων, ἔχουμε νὰ κάμουμε μερικές παρατηρήσεις, καὶ θὰ εἶναι ἴσως ἡ μόνη περίπτωσι πού δὲν θὰ συμφωνήσουμε καθόλου μὲ τὸ στρατηγὸ Φράϊμπεργκ. Δυστυχῶς, ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς στρατιωτικὸς ἡγέτης ἔσφαλε θανάσιμα στὸ ζήτημα τῶν ἀεροδρομίων. Ὅπως ἀπέδειξαν τὰ πράγματα καὶ τὰ τρία ἀεροδρόμια τῆς Κρήτης ἔπρεπε νὰ ἀχρηστευθοῦν ριζικὰ γιὰ νὰ μὴ μπορέσουν οἱ Γερμανοὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν.

Ὁ καθ' ὅλα τὰ ἄλλα ἐξαιρετος αὐτὸς στρατηγὸς νοιώθει καὶ ὁ ἴδιος τὸ θανάσιμο σφάλμα του, πού σ' αὐτὸ καὶ μόνο ὀφείλεται ὁ ὀριστικὸς χαμὸς τῆς Κρήτης, καὶ προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τίς μεγάλες εὐθύνες του, ρίχνοντας ὅλα τὰ βάρη στὸ διοικητὴ τῶν ἀεροπορικῶν δυνάμεων—ποιῶν δυνάμεων;—καὶ στὸ Στρατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς.

Καμμιά ὅμως δικαιολογία δὲν τὸν σώζει. Αὐτὸς ἦταν ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων στὴν Κρήτη, καὶ εἶχε, κατὰ συνέπειαν, κάθε εὐχέρειαν νὰ παίρνη ἀποφάσεις καὶ νὰ ἔχη σὲ κάθε περίπτωσι τὴν τελευταία λέξι. Ὅπως δὲν ἐξετέλεσε τὴ διαταγὴ ἢ τὴν ὑπόδειξι τοῦ Στρατηγεῖου Μ. Ἀνατολῆς καὶ δὲν μετέφερε στρατεύματα ἀπὸ τὴν περιοχὴ Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνης στὸ μέτωπο Χανίων, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μὲ τὴν ἴδια εὐχέρεια μποροῦσε νὰ ἀχρηστεύσῃ τὰ ἀεροδρόμια, ἂν τὸ ἔκρινε ὠφέλιμο, ἔστω καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὴ γνώμη τοῦ Διοικητοῦ τῶν ἀεροπορικῶν δυνάμεων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Στρατηγεῖου Μ. Ἀνατολῆς.

Ἴδου πῶς προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὸ τεράστιο σφάλμα τοῦ ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ: «Μιὰ ἐρώτησι τὴν ὁποίαν θὰ ἔκανε ἓνας κριτικὸς θὰ ἦτο: Διατί δὲν ἀχρηστεύθησαν, διὰ τοποθετήσεως ναρκῶν καὶ δι' ἀνοίγματος ὀρυγμάτων, τὰ ἀεροδρόμια; Αὐτὸ βεβαίως ἐζητήθη, ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος ἀπερρίφθη ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τὰ ἀεροδρόμια Ἡρακλείου καὶ Μάλεμε ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις. Εἰς Ρέθυμνον ὑπῆρχε ἓνα ἄλλο ἀεροδρόμιον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ ἐχθρὸς. Ἡθέλησα νὰ τὸ ἀχρηστεύσω διὰ τοποθετήσεως ναρκῶν καὶ ἐκτινάξεων. Συνεζήτησα τοῦτο μὲ τὸν διοικητὴν τῶν ἀεροπορικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ ἤθελαν νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν ὡς βοηθητικὸν ἀεροδρόμιον διὰ τὸ Μάλεμε καὶ τὸ Ἡρακλεῖον».

Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ δὲν εἶναι σοβαρά. Ἄλλωστε οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ἀεροδρόμια γιὰτί, ἀπὸ τίς 16 Μαΐου, ἀεροπλᾶνα δὲν ὑπῆρχαν στὴν Κρήτη, καὶ τὸ μόνο πού διεσώθη ἔφυγε κί' αὐτὸ ἀπὸ τὸ νησί τὸ βράδυ τῆς 19ης Μαΐου. Ἄλλα ἀεροπλᾶνα δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθουν στὴν Κρήτη, καὶ αὐτὸ τὸ ἤξαιρε ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἀπὸ τὸ τηλεγράφημα πού τοῦ ἔστειλε ὁ ἀρχιστράτηγος Οὐέιβελ στίς 3 Μαΐου.

Ἄφοῦ, λοιπόν, δὲν ὑπῆρχε πιθανότης νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ Κρητικὰ ἀεροδρόμια ἀπὸ Ἕλληνες ἢ Βρεταννοὺς ἀεροπόρους, τὰ ἀεροδρόμια αὐτὰ ἦσαν ἀχρηστὰ γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης, ἐνῶ ἀντιθέτως, ἡ ὑπαρξὶς τους δημιουργοῦσε τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους γιὰ τὴν Κρήτη.

Τὸ πῶς παρασύρθηκε στὸ τεράστιο αὐτὸ σφάλμα ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ εἶναι ἐντελῶς ἀνεξήγητο. Ὁ Φράϊμπεργκ δὲν ἦταν τυχαῖος στρατιωτικὸς, κάθε ἄλλο. Τόσο στὸν προηγούμενον πόλεμο ὅσο καὶ σ' αὐτὸν ἔδειξε σπάνια προσόντα ἱκανωτάτου στρατιωτικοῦ ἡγέτη μὲ εὐφυΐα καὶ μὲ ἐξαιρετικὰ ἐπιτυχημένες προοπτικές. Δὲν μποροῦσε συνεπῶς νὰ ἀγνοῇ πῶς ἡ γερμανικὴ εἰσβολὴ θὰ γινότανε εἴτε ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἴτε ἀπὸ

τὸν ἀέρα, εἶτε καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μαζί. "Ὅσον ἀφορᾷ τὴ θάλασσα ἡ ὑπόθεσι ἦτανε τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ναυάρχου Κάνιγκαμ. Ἡ εἰσβολὴ ὅμως ἀπὸ τὸν ἀέρα ἀφοροῦσε ἐξ ὀλοκλήρου τὸ στρατηγὸν Φράϊμπεργκ. Καὶ ὁ στρατηγὸς ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ καὶ τὸ ἐγνώριζε, ἀπὸ σχετικὲς εἰδοποιήσεις τοῦ ἀρχιστρατήγου Οὐέϊβελ, πὼς τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν δυνάμεων εἰσβολῆς θὰ ἐρχότανε ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Τὸ ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν τῆς Μ. Βρεταννίας τονίζει στὴν ἔκθεσί του τὰ ἀκόλουθα: «"Ἄν ἐρχόταν (ὁ Γερμανὸς) ἀπὸ τὴ θάλασσα, θὰ τὸν κανόνιζε ὁ Βρεταννικὸς στόλος. Ἄν ἐρχότανε ἀπὸ τὸν ἀέρα θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἀντιμετώπισῃ τὸ ζήτημα τῆς προσγειώσεως. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλο γιὰ προσγείωσι ἀεροπλάνων... Μ' ἄλλους λόγους, ἂν μπορούσαμε νὰ κρατήσουμε τὰ τρία ἀεροδρόμια τοῦ νησιοῦ, εἴχαμε ἄφθονες ἐλπίδες νὰ ματαιώσουμε τὴν ἀεροπορικὴ εἰσβολή. Ὅσο γιὰ τὸν κίνδυνο τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ἄλλα κεντρικὰ ἢ ἐπίκαιρα σημεῖα ποὺ θὰ ἔκαναν τὴν ἀπόπειρα νὰ καταλάβουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ἀεροδρόμια, δὲν ὑπῆρχαν, οὔτε βέβαια διέθεταν οἱ Γερμανοὶ ἀνεξάντλητες ἐφεδρεῖες ἀλεξιπτωτιστῶν».

Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν τὰ ἀεροδρόμια τοῦ Μάλεμε καί, ἐν μέρει, τοῦ Ἡρακλείου, πουθενὰ ἄλλου δὲν μπορούσαν νὰ προσγειωθοῦν τὰ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα. Καὶ ἂν δὲν γινότανε κατορθωτὸ νὰ προσγειώσουν ἀεραγῆματα οἱ Γερμανοί, μόνο μὲ τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς δὲν παίρνανε ποτὲ τὴ Κρήτη. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπλή ὑπόθεσι ἢ ἀβάσιμη γνώμη. Ἄς πάρουμε σὰν παράδειγμα αὐτὸ ποὺ ἔγινε στὸ Ἡράκλειο. Στὸ ἀεροδρόμιον Ἡρακλείου δὲν προσγειώθηκαν ἀεραγῆματα, καὶ οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ποὺ πέσανε στὴν περιοχὴ ἐξοντωθῆκανε κατὰ 85 ο]ο. Ἔτσι τὸ Ἡράκλειο κρατήθηκε, καὶ συνθηκολόγησε μόνο ὅταν φύγανε καὶ οἱ τελευταῖοι Βρεταννοί. Ἄν κράτησε, λοιπόν, τὸ Ἡράκλειο, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι δὲν ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν τὸ ἀεροδρόμιον τῶν Ρουσσῶν, καὶ ἔτσι δὲν ἔπρεσαν νὰ προσγειώσουν ἀεραγῆματα. Αὐτὸ σημαίνει πὼς μόνο μὲ τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς οἱ Γερμανοὶ δὲν θὰ κατῶρθωναν ποτὲ νὰ ἐπιβληθοῦν, γιατί ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς, σ' ὅποιες περιοχὲς ἔπεσαν, ἐξοντώθηκαν κατὰ 85 ο]ο.

Τὸ Μάλεμε ἔπεσε τὴ δευτέρη μέρα στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν, καὶ ἀμέσως ἄρχισε ἡ προσγείωσι μεγάλων δυνάμεων. Ἔτσι οἱ Γερμανοὶ κατῶρθωσαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς καταστάσεως μόλις ἐκυρίευσαν τὸ ἀεροδρόμιον.

Ἡμπορεῖ, λοιπόν, νὰ ὑποστηριχθῇ πὼς ἂν οἱ Γερμανοὶ δὲν παίρνανε, ἀνέπαφο μάλιστα, τὸ Μάλεμε, ἡ Κρήτη θὰ εἶχε διασωθῇ, γιατί μὲ μόνους τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς τὸ παιγνίδι ἦταν χαμένο γι' αὐτοῦς. Τὴν Κρήτη τὴν πήρανε οἱ δυνάμεις ποὺ ἀποβιβάσθηκαν στὸ Μάλεμε. Χωρὶς τὸ Μάλεμε, ἡ Κρήτη θὰ σωζότανε, ἔστω καὶ ἐρείπια.

Μεγάλο καὶ θανάσιμο, συνεπῶς, ἦταν τὸ σφάλμα τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ νὰ ἀφήσῃ τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε, νὰ πέσῃ στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν, μὲ τὴν παιδαριώδη ἰδέα ὅτι μπορούσε νὰ χρησιμεύσῃ κάποτε στὴ Βρεταννικὴ ἀεροπορία. Μὰ ποιά ἀεροπορία; Ποῦ τὴν βρῆκε ἢ ἀπὸ ποῦ τὴν περίμενε αὐτὴν τὴν ἀεροπορία ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ;

Τὸ θέμα: ἀεροδρόμια τῆς Κρήτης καὶ οἱ συνέπειες ποὺ δημιούργησε ἡ πτώσι τοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Μάλεμε, δὲν τελειώνει μὲ τὴν παρατήρησι πὼς ἔπρεπε τὰ ἀεροδρόμια νὰ ἀχρηστευθοῦν μὲ κάθε θυσία γιὰ νὰ μὴ τὰ πάρουν οἱ Γερμανοί. Τὸ θέμα αὐτὸ παρουσιάζει δυὸ μορφές, δυὸ λύσεις: ἢ τὴν ἀχρήστευσι ἢ τὴν ὑποστήριξι. Καὶ ἢ μιὰ καὶ ἢ ἄλλη, θὰ εἶχαν σκοπὸ καὶ προορισμὸ νὰ μὴ πέσουν ποτὲ τὰ ἀεροδρόμια στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν.

Ἐξηγήσαμε τοὺς λόγους πού ἐπέβαλαν στό στρατηγὸ Φράϊμπεργκ τὴν ὑποχρέωσι νὰ ἀχρηστεύσῃ τὰ ἀεροδρόμια. Μ' ὄλο πού τὸ σκέφτηκε καὶ τὸ συζήτησε, δὲν τὸ ἀποφάσισε — δυστυχῶς. Ἀπὸ τὴ στιγμή ὅμως πού πήρε τὴν ἀπόφασιν νὰ διατηρήσῃ ἀνέπαφα τὰ ἀεροδρόμια, ὤφειλε νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ὑποστήριξίν τους, ὤφειλε νὰ λάβῃ κάθε μέτρο πού θὰ ἀπέτρεπε τὴν πτώσιν τους. Κυρίως ὤφειλε νὰ ὀχυρώσῃ τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ ἀποτραπῇ μὲ κάθε θυσία ἡ πτώσιν του, γιὰ νὰ μὴ χαθῇ, ἔπειτα ἀπ' αὐτό, ἡ Κρήτη.

Ἐγινε αὐτό; Δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς πὼς ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἔδειξε πλήρη ἀδράνεια ἢ πὼς δὲν ἐξετίμησε κάπως τὴ σημασία πού εἶχε, γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης, τὸ Μάλεμε καὶ γενικῶς ἡ περιοχὴ Χανίων — Σούδας. Καὶ τὴ σημασία τοῦ ἀεροδρομίου ἀντελήφθη, καὶ μέτρα ἀσφαλείας ἔλαβε, ἀλλὰ πολὺ πενιχρά, τρομερὰ πενιχρά, ἐνῶ ὑπῆρχαν ἄφθονα μέσα γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πού χρειαζότονε νὰ γίνῃ. Ἀπὸ Βρεταννικῆς πλευρᾶς, τὸ σφάλμα τοῦ Φράϊμπεργκ ὁμολογεῖται ἀπόλυτα ἀπὸ τὸν Αὐστραλὸ πολεμικὸ ἀνταποκριτὴ Τζῶν Ἐθερκτον στό βιβλίον του «Ἀπὸ τὴ Μάχη τῆς Κρήτης». Ἴδου ἡ σχετικὴ παρατήρησί του :

«Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τῆς Κρήτης ἦτο δυσχερεστάτη, ἐν περιπτώσει Γερμανικῆς ἐπιθέσεως, διότι τὰ ἀεροδρόμια Μάλεμε καὶ Ἡρακλείου καὶ ἡ περιοχὴ προσγειώσεως ἀεροπλάνων εἰς Ρέθυμνον, δὲν ἐπροστατεύοντο ἐπαρκῶς. Ἀτυχῶς δὲν εἶχε ληφθεῖ ἐγκαίρως πρόνοια ὅπως δημιουργηθῇ ἕν τουλάχιστον ἀεροδρόμιον εἰς τι τῶν ὀροπεδίων, τῶν εὕρισκομένων μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ παρεῖχον φυσικὴν ὀχύρωσιν».

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι κανεὶς ἐπαγγελματίας στρατιωτικὸς γιὰ νὰ ἰδῇ τὰ σφάλματα τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ στὴ περίπτωσι τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε. Ὅταν σκεφθῇ κανεὶς πὼς ἀνέθεσε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἀεροδρομίου σ' ἕνα μόνον Τάγμα, ἐνῶ εἶχε καθηλωμένες γύρω ἀπ' αὐτὸ τρεῖς πλήρεις Ταξιαρχίαι πού δὲν ἔβριξαν οὔτε μιὰ σφαῖρα στὸν ἀληθινὰ τιτάνιον ἀγῶνα τοῦ μοναδικοῦ Ταγματος τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἀεροδρομίου, εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ βγάλῃ τὰ συμπεράσματά του γιὰ τὰ σφάλματα τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ.

Ἡ περίπτωσι τοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Μάλεμε, ἀπὸ τὴν ὁποία κρίθηκε ἡ τύχη τῆς Κρήτης, εἶναι τόσο σοβαρὴ πού ἐπιβάλλεται νὰ ἀκουσθῇ καὶ ἡ γνώμη Ἑλληνικοῦ στρατιωτικοῦ ἡγέτου, πού παρακολούθησε τὰ γεγονότα ἀπὸ ὑπεύθυνη θέσι καὶ μποροῦσε νὰ σχηματίσῃ ἔγκυρη γνώμη γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ γιὰ τὰ σφάλματα πού διεπράχθησαν. Κατὰ τὴ γνώμη πολλῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἡγετῶν, ὁ μόνος Ἑλλην στρατιωτικὸς πού εἶχε ὅλες τίς ἐπαγγελματικὰς ἰκανότητες καὶ ἀρετὰς γιὰ νὰ σχηματίσῃ ὀρθὴν γνώμη καὶ νὰ ἀσκήσῃ σοβαρὴ κριτικὴ γιὰ τὰ γεγονότα, ἦταν ὁ στρατηγὸς κ. Σόλων Καφφάτος, τοῦ ὁποίου ἡ σχετικὴ λεπτομερὴς ἔκθεσι εἶναι πραγματικὰ τὸ μοναδικὸ κείμενον, στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ δίδεται ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη.

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ κ. Καφφάτου παίρνω τὸ ἀκόλουθο σχετικὸ ἀπόσπασμα πού ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἐπιλόγου τῆς ἐκθέσεως τοῦ διαπρεποῦς στρατηγοῦ. Ἀφορᾷ τὴν ἄμυνα τοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Μάλεμε καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Τὸ Ἡράκλειον ἐφρουρήθη διὰ δυνάμεως 6.000 Βρεταννῶν μετ' ἄρκετοῦ πυροβολικοῦ καὶ 2 Ἑλληνικῶν Ταγμάτων. Τὸ Ρέθυμνον διὰ Βρεταννικῶν καὶ 2 Ἑλληνικῶν Ταγμάτων, καὶ τὸ Μάλεμε δι' ἑνὸς καὶ μόνου Ταγματος, οὕτινος μάλιστα ἡ δύναμις πολὺ ἀπέιχε τῆς κανονικῆς.

Καί εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι γύρω τοῦ Μάλεμε καί εἰς ἀπόστασιν 5—10 χιλιομέτρων, ὑπῆρχε δύναμις 3 ὀλοκλήρων Ταξιαρχῶν (4η Γαλατᾶ, 5 Πλατανιά καί 10η) ὧν ἡ 5η τοῦλάχιστον ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπέμβῃ ἀμέσως.

Ἄλλὰ μολονότι τὸ ἀεροδρομιον Μάλεμε ἤρχισε προσβαλλόμενον καὶ κινδυνεῖον ἀπὸ τῆς πρωίας, καὶ μολονότι ἡ 5η Ταξιαρχία μέχρι τῆς 2.30' μ. μ. παρέμεινεν ἀνενόχλητος, οὔτε αὕτη οὔτε ἄλλη τις δύναμις ἐκινήθη πρὸς βοήθειάν του.

Τοῦτο δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ παρὰ διὰ τοῦ ὅτι αἱ δυνάμεις αὐταὶ εἶχον ὅλας ἰδιαιτέρας ἀποστολάς, ἀπολύτως ἀκάμπτους, καὶ ὅτι ἡ μέχρι τέλους ἄμυνα τοῦ ἀεροδρομίου ἦτο ὑποχρέωσις ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τῆς ἐξ ἑνὸς Τάγματος φρουρᾶς του.

Καί ἂν ὅμως παρεδέχετο τις ὅτι ἡ τοιαύτη κατανομὴ τῶν δυνάμεων κατὰ τρόπον ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὴν σημασίαν ἐκάστης θέσεως, λόγον εἶχε τὴν ἀμφιβολίαν περὶ τῶν πραγματικῶν προθέσεων τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἡ ἀμφιβολία αὕτη ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐπιθέσεως, ἢ τὸ πολὺ ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς ἐπομένης διελύθη.

Ἄδιαφορῶν, ὅπως εἶδομεν, ὁ ἐχθρὸς διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν εἰς τὰ λοιπὰ σημεῖα κατελθουσῶν δυνάμεων του, καὶ ἐγκαταλείψας κάθε ἀπόπειραν συνεχίσεως ἐκείνῃ σοβαρᾶς τινὸς προσπάθειας, ἐστράφη μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα πρὸς Μάλεμε.

Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀρχικὴ Βρετανικὴ διάταξις παρέμεινε μέχρι τέλους ἀκίνητος καὶ ἄκαμπτος.

Αἱ περὶ τὰ Χανιά καὶ τὴν Σούδαν δυνάμεις, μολονότι ἀπαλλαγεῖσαι τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, παρέμεινον ἔκτοτε ἀδρανεῖσαι ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν τῶν θέσεων.

Αἱ τοιαῦται τοῦ Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνης παρέμειναν ὁμοίως ἀμετάβλητοι, ἀκίνητοι καὶ ἀδρανεῖς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐπεβιβάσθησαν ἢ αἰχμαλωτίσθησαν ἐνῶ ἡ τύχη τοῦ ἀγῶνος ἐκρίνετο περὶ τὸ Μάλεμε.

Ἡ τοιαύτη ἀκαμψία, εἰς τινὰ σημεῖα ἤγγισεν ἀκόμη καὶ τὰ ὄρια τοῦ ἀνεξηγήτου.

Ὡς ἤδη ἐξετέθη, τὰ 2)3 τῆς κατελθούσης τὴν πρώτην ἡμέραν ἐχθρικῆς δυνάμεως κατεστράφησαν ἐντὸς ὀλίγων ὥρων.

Ἄλλὰ τοῦτο συνέβη, διότι αἱ δυνάμεις αὐταὶ κατῆλθον ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν εἰς τὰ σημεῖα καθόδου τῶν δυνάμεων τῆς ἀμύνης.

Ὅπου αὐταὶ κατῆλθον, ἔστω καὶ ὀλίγας ἑκατοντάδας μέτρων, μακρὰν τῶν φρουρουμένων θέσεων, οὐ μόνον κατῆλθον ἀνενόχλητοι, ἀλλὰ καὶ ἔκτοτε παρὰ τὸ ὅτι αἱ ἐγγὺς αὐτῶν δυνάμεις τῆς ἀμύνης ἦσαν ἀπερίσπαστοι, παρέμειναν ἀνενόχλητοι μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν αὐταὶ πλέον ἀνέλαβον τὴν ἐπίθεσιν, (Περιβόλια, Ἀγροτικαὶ φυλακαὶ Ἀγυιάς, Βαρύπετρον καὶ Πύργος Ἀνίμπαλι εἰς τὴν περιοχὴν Χανίων, Λατζιμᾶς εἰς τὴν περιοχὴν Ρεθύμνης, καὶ Λατομεῖα εἰς Ἡράκλειον).

Πλὴν τῆς κατὰ Μάλεμε ἐπιχειρηθείσης τὴν πρωίαν τῆς 22ας περιέργου καὶ παρακαίρου ἀντεπιθέσεως, καὶ ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ ὡς μία προσπάθεια ἀποσείσεως εὐθύνης διὰ τὴν μὴ καταβολὴν οὐδεμιᾶς προσπάθειας πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀεροδρομίου, οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἐπιθετικῇ κίνησις ἐσημειώθη.

Καὶ ὅμως, εἶναι σχεδὸν ἀπίστευτος ἡ εὐκολία μεθ' ἧς οἱ ἀλεξιπτωτισταὶ κατεστρέφοντο, ὅπου οὗτοι προσεβάλλοντο ταχέως καὶ ἀποφασιστικῶς καὶ προτοῦ προλάβουν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ ὀργανωθοῦν.

Τὴν 22αν Μαΐου ἤδη, ὅποτε ὁ ἀγὼν ἀπέβαινε κρίσιμος εἰς τὴν περιοχὴν Χανίων ἐν ᾧ οὐ μόνον αἱ δυνάμεις Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνης παρέμεινον ἀδρανεῖς, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τὴν Σούδαν καὶ νοτίως Χανίων τοιαῦται

ὁμοίως παρέμεναν ἀκίνητοι, τὸ Βρετανικὸν Στρατηγεῖον Μέσης Ἀνατολῆς εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς ἀμόνης τῆς Κρήτης, ἐφ' ὅσον αὐτὸς οὗτος δὲν τὸ εἶχεν ἤδη πράξει, μετακίνησιν δυνάμεων ἐξ Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνης πρὸ ἐνίσχυσιν τῆς περιοχῆς Χανίων.

Τὸ Βρετανικὸν Στρατηγεῖον Κρήτης δὲν συνεμορφώθη πρὸς τὴν λογι-
κατὰ τὴν καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως ἐνδεικνυομένην τοιαύτην ὑπόδειξιν.

Λόγοι δι' οὓς ἐθεώρει μὴ πραγματοποιήσιμον τὴν ὑποδεικνυομένην μετακίνησιν, κατ' αὐτό, ἦσαν α) ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ πραγματοποιήσει ἀπόβασιν εἰς Γεωργιούπολιν, β) ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶχε διακόψει τὴν ὁδὸν Χανίων—Ρεθύμνης καὶ Ρεθύμνης—Ἡρακλείου συγκοινωνίαν καὶ εἶχε καταστρέψει τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τεχνικὰ ἔργα καὶ γ) τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ, ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν μεταφορικῶν μέσων καὶ ἡ ἐξασκουμένη ἐπιτήρησις ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς ἀεροπορίας τῶν συγκοινωνιῶν.

Εἰς Γεωργιούπολιν ὅμως οὐδέποτε ἔλαβε χώραν Γερμανικὴ ἀπόβασις. Οἱ πρῶτοι ἐκεῖ ἐμφανισθέντες Γερμανοὶ ἦσαν οἱ τῆς φάλαγγος ἥτις τὴν 28ην Μαΐου προήλαυε ἐκ Χανίων πρὸς Ρέθυμνον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταξὺ Χανίων—Ρεθύμνης διακοπὴν τῆς συγκοινωνίας ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀνατολικῶς Ρεθύμνης δὲν ὑφίστατο ἄλλος ἐχθρὸς πλην τῶν ἐν τῇ φωλεᾷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐγκεκλεισμένων καὶ στενῶς πολιορκουμένων 40—45 Γερμανῶν Ἀλεξιπτωτιστῶν.

Οὗτοι ἠδύνατο βεβαίως νὰ βάλουν διὰ τῶν φορητῶν ὄπλων των (ἄλλου εἴδους ὄπλα δὲν διέθετον) τὴν κάτωθι αὐτῶν διερχομένην ὁδὸν καὶ νὰ παρεμποδίζουσι τὴν ἐπ' αὐτῆς κυκλοφορίαν. Ἀλλὰ κάθε ἄλλο παρά εἶναι δυνατόν νὰ συζητηθῇ σοβαρῶς ὅτι οὗτοι ἠδύνατο νὰ παρεμποδίσουσι κινήσεις στρατευμάτων μεγαλυτέρας κλίμακος, καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν ἐλάχισται βολαὶ πυροβόλου θὰ ἤρκουσι νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουσι εἰς παράδοσιν.

Ἀπὸ Ρεθύμνης μέχρις Ἡρακλείου οὐδὲν ἐχθρικὸν τμήμα ὑφίστατο πλην τῶν εἰς Λάτζιμα πολιορκουμένων καὶ τῆς ἀμέσως δυτικῶς Ἡρακλείου φωλεᾶς τῶν Λατομείων δι' ἧς ἰσχύει ὅτι καὶ διὰ τὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Ρεθύμνης τοιαύτην.

Καὶ τῶν φωλεῶν τούτων ἄλλως τε ἡ ὑπαρξίς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐπιθέσεως καὶ πέραν, βαρύνει ἐξ ὀλοκλήρου τὰς ἐγγὺς αὐτῶν Βρετανικὰς Διοικήσεις, αἵτινες, ἔχουσαι ὅλα τὰ μέσα ταχείας ἐξοντώσεώς των, δὲν ἐνδιεφέρθησαν ποτὲ νὰ τὸ πράξουσι.

Οὐδὲν τεχνικὸν ἔργον μεταξὺ Χανίων καὶ Ἡρακλείου εἶχε ποτὲ καταστραφῆ. Ἄπαντα εὐρέθησαν ἄθικτα μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Βρεταννῶν.

Τὸ μόνον πραγματικῶς σοβαρὸν κώλυμα ἦτο ἡ ἐκ μέρους τῆς Γερμανικῆς ἀεροπορίας ἐπιτήρησις τῶν συγκοινωνιῶν. Ἀλλὰ τὸ ἐμπόδιον τοῦτο παρά τὰς δυσκολίας ἅς παρουσίαζε διὰ τὴν ὑπέρβασίν του, κάθε ἄλλο παρά ἀνυπέβλητον, μέχρι σημείου νὰ χαθῆ ὁ ἀγὼν ἐξ αἰτίας του, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ. Ἐν τέλει κατωρθώθη ὥστε τὴν μάχην τοῦ Μάλεμε ν' ἀρχίσῃ καὶ τελειώσῃ ἐν καὶ μόνον Βρετανικὸν Τάγμα καὶ τὴν μάχην τῆς περιοχῆς Χανίων, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ἡ Μάχη τῆς Κρήτης, νὰ διεξαγάγῃ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ ἐν μολις τρίτον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Νήσου διατιθεμένων δυνάμεων καὶ μέσων, καὶ τοῦτο ὅμως περιορισθὲν εἰς αὐστηρῶς παθητικὴν ἄμυναν, ἐξ ἧς μόνον τὴν ἀναπόφευκτον ἦταν ἦτο δυνατόν νὰ περιμένῃ.

Ἀδιστακτικῶς ὅθεν οἴμερον δύναται τις, συμφωνῶν μὲ τὰ γεγονότα, ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο καταφατικῶς.

Αἱ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐπιθέσεως ὑπάρχουσαι ἐν Κρήτῃ δυνάμεις, εἰς χεῖρας τοῦ ἀρχηγοῦ ἀποφαστικοῦ, εὐελίκτου, μὴ διατιθεμένου νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἦτταν του πρὸ τῆς ἐξαντλήσεως καὶ τοῦ τελευταίου διαθεσίμου μέσου ἦσαν πλέον ἢ ἐπαρκεῖς.

Και τώρα ἄς ἰδοῦμε ἀπὸ τί ἀποτελεῖτο αὐτὴ ἡ περίφημη βρεταννικὴ ἀεροπορία τῆς Κρήτης. Μέχρι τινὸς ἐγνωρίζαμε μέσες-ἄκρες ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς πού μᾶς ἔδωσαν οἱ στρατηγοὶ Οὐέϊβελ καὶ Φράϊμπεργκ, πὼς ἡ δύναμι τῆς Βρεταννικῆς ἀεροπορίας δὲν ἦτανε ποτὲ μεγαλύτερη ἀπὸ 15—20 ἀεροπλᾶνα. Ὁ στρατηγὸς Οὐέστον εἶχε δηλώσει στὸν Πρωθυπουργὸ κ. Τσουδερὸ, κατὰ τὴ συνομιλία τοὺς στίς 24 Ἀπριλίου, ἕναν ἀριθμὸ ἀπὸ 60 ἀεροπλᾶνα στὸ Ἡράκλειο, ὁ ἀριθμὸς ὅμως αὐτὸς ἀπὸ καμμιὰ ἄλλη πηγὴ δὲν ἐπιβεβαιώνεται.

Σήμερα ὅμως ἔχουμε πῶς θετικὲς πληροφορίες. Περιέχονται στὸ βιβλίον «Ἡ φυγὴ πρὸς τὴ ζωὴ» τοῦ Σκώτου ἀντισμηναρχοῦ Ἐδ. Χάουελλ. Ἴδου μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτό:

«Εἶχα φθάσει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μὲ μερικοὺς ξεκούραστους πιλότους. Βρισκόμασταν στὸ Μάλεμε—τὸ μικρὸ ἀεροδρόμιο ἀνῆκε στὴν ἀεροπορία τοῦ στόλου. Ἦταν ἐπίσης ἐκεῖ τὰ ὑπολείμματα ἑνὸς στολίσκου καταδιωκτικῶν ἀεροπλάνων τοῦ στόλου μὲ διοικητὴ τὸν Ἄλαν Μπλάκ. Εἶχαν δύο-τρία παλῆὰ Γκλαντιέϊτορ καὶ δυὸ Φούλμαρ. Ἐμεῖς εἶχαμε γιὰ λίγες μέρες καὶ τὰ ὑπολείμματα τοῦ 300οῦ στολίσκου, δυὸ ἢ τρία Μπλενχάϊμ παλῆὰ καὶ ξεχαρβαλωμένα, πού μόλις μπορούσαν ν' ἀπογειωθοῦν ἀπὸ τὸ μικρὸ ἀεροδρόμιο.

Μ' αὐτὴ τὴν ἑτερόκλητὴ δύναμι ἔπρεπε νὰ ὑπερασπίσωμε τὴ δυτικὴ Κρήτη μαζί μὲ τὸ μεγάλο φυσικὸ λιμάνι τοῦ κόλπου τῆς Σούδας. Μὲ μηχανήματα ραντάρ καὶ ἐλέγχου φτιαγμένα ἐκ τοῦ προχείρου, εἶχαμε πολὺ λίγες ἐλπίδες νὰ ἀποκρούσωμε ἀποτελεσματικὰ τὴν ἔκτασι τῆς ἐχθρικής ἐπίθεσις. Μόνο μικρὲς δαγκωματιῆς μπορούσαμε νὰ τοὺς προξενήσωμε. Τὰ Μπλενχάϊμ καὶ τὰ Γκλαντιέϊτορ ἦταν ἄχρηστα ἀπέναντι στὰ ἀεροπλᾶνα νεωτέρου τύπου καὶ τὰ Φούλμαρ δὲν εἶχαν καμμιὰ πιθανότητα νίκης σὲ ἀντιπαράταξι μὲ ἕνα ME-109. Ἔτσι, ἡ ἄμυνα τῆς Κρήτης ἀπόμεινε στὰ λίγα Χαρρικέϊν τοῦ 33 στολίσκου τοῦ Μάλεμε, μαζί μὲ μερικὰ ἀκόμη τοῦ 112ου στολίσκου στὸ Ἡράκλειο, ὡς ἐβδομήντα μίλια ἀνατολικά.

»Ἦταν φανερὸ πὼς δὲν εἶχαμε ἀρκετὲς δυνάμεις στὴ Μέση Ἀνατολὴ ὥστε νὰ κατορθώσωμε νὰ μειώσωμε κάπως σημαντικὰ τὴν ἀεροπορικὴ προσπάθεια τοῦ ἐχθροῦ πάνω ἀπὸ τὴν Κρήτη. Στὴν πραγματικότητά, δὲν εἶμασταν παρὰ ἕνα σύμβολο, ἕνα σύμβολο τῆς ἀκράτβλητης βρεταννικῆς ἀντίστασις, ἕνα σύμβολο γιὰ τὸ μέλλον, ὅταν θὰ ἀντιστρέφονταν οἱ ὅροι.

».....Ἡ σημερινὴ μάχη μείωσε τὴ μαχητικὴ μας δύναμι σὲ ἕνα μόνο Χαρρικέϊν κι' ἔτσι ἡ δράσι μας περιορίστηκε σὲ παρεμβάσεις ἐναντίον ἐχθρικῶν ἀναγνωριστικῶν ἀεροπλάνων. Στείλαμε πίσω κι' ἕνα Σόντερλαντ γεμάτο σμηνίτες γιὰ νὰ ἀναπαυθοῦν καὶ νὰ ἀναλάβουν. Μαζί τους ἔφυγε καὶ ὁ Ἄλαν Μπλάκ πού εἶχε διοικήσει μὲ τόση γενναιοσύνη τὰ παλληκάρια τῆς ἀεροπορίας τοῦ στόλου ὅλες αὐτὲς τίς δύσκολες μέρες. Πήγαινε νὰ προσπαθῆσῃ νὰ τοῦ δώσουν περισσότερα ἀεροπλᾶνα.

Καὶ ἦρθαν πράγματι κι' ἄλλα ἀεροπλᾶνα! *Ἔνα μοναχικὸ Χαρρικέϊν*, πού ἔφθασε χωρὶς νᾶχη προειδοποίησι καὶ χωρὶς νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν ἀσύρματο, ἀκριβῶς πάνω στὴν ὥρα μιᾶς ἐχθρικής ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου. Εἶχε κατεβάσει τίς ρόδες του καὶ προσγειωνότανε ὅταν τὸ ἀνακάλυψαν τὰ Μέσερμιτ. Χτυπήθηκε σχεδὸν πρὶν νᾶχη ἀντιληφθῆ τί συμβαίνει. Δὲν τὸ ξανάδαμε.

»Ἡ κατάστασι ἦταν πραγματικὰ ἀφόρητὴ ἀπὸ ἀεροπορικὴ ἄποψι. Δὲν μπορούσαμε νὰ κάνωμε ἐπιχειρήσεις μὲ ἀρκετὸ ἀριθμὸ ἀεροπλάνων, ὥστε νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὲς οὔτε καὶ νὰ προφυλάξωμε τὰ ἀεροπλᾶνα μας ἀπὸ τὸ νὰ καταστραφοῦν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

»Ὁ Μπήμις μὲ κάλεσε στὸ τηλέφωνο: «Πᾶρε μαζί σου στὴν Αἴγυπτο ὅσα

αεροπλάνο να είναι σε κατάσταση να χρησιμοποιηθούν, μου είπε, προσδιορίζοντας μου και σε ποιά αεροδρόμιο να προσγειωθώ. 'Υπάκουσα στη διαταγή και έτοιμασα τὸ μοναδικό μου Χαρρικέιν. 'Εκείνο πού ένδιέφερε, ήταν ποιός θά τὸ ὀδηγοῦσε. 'Εγὼ θεώρησα ὀρθὸ νὰ μείνω μὲ τοὺς ἄνδρες μου».

"Ἐτσι, στις 19 Μαΐου τὸ βράδυ, παραμονή τῆς εἰσβολῆς, δὲν ὑπῆρχε στὴν Κρήτη οὔτε ἴχνος βρεταννικοῦ αεροπλάνου! Μὰ οὔτε κατὰ τὴ διάρ-
κεια τῆς δεκαήμερου μάχης προσγειώθηκε στὴν Κρήτη βρεταννικό αερο-
πλάνο. "Όλα αὐτὰ τὰ ἐγνώριζε ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ καὶ γι' αὐτὸ
ὤφειλε νὰ ἀχρηστεύσῃ τὰ αεροδρόμια τῆς Κρήτης. "Όπως λέει καὶ ἡ
ἐκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, τὸ γερμανικὸ πρόβλημα
ἦταν «ζήτημα προσγειώσεως». "Αν ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ κατέστρεφε
τὰ μόνια πεδία προσγειώσεως, ἴδιως τὸ Μάλεμε, ἡ γερμανικὴ ἐκστρατεία
θὰ εἶχε οἰκτρότατο τέλος.

"Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ, μιὰ καὶ ἀποφά-
σισε νὰ μὴ ἀχρηστεύσῃ τὰ αεροδρόμια, ἐφρόντισε κάπως γιὰ τὴν προ-
στασία τους. "Ἐτσι, γιὰ τὴν ὑποστήριξι τοῦ αεροδρομίου Ρεθύμνης μετε-
κίνησε δύο Τάγματα Αὐστραλῶν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Σούδας καὶ τὰ
συνεχῶνευσε μὲ δύο ἑλληνικά Τάγματα, διέθεσε δὲ 2 πυροβόλα καὶ 2
ἄρματα. Στὴν περιοχὴ τοῦ Μάλεμε διέθεσε τὶς τρεῖς Ταξιαρχίες τῆς
Μεραρχίας του καὶ δύο ἑλληνικά Τάγματα, καὶ στὸ αεροδρόμιο ἓνα βρε-
ταννικὸ Τάγμα. Τὸ αεροδρόμιο τοῦ Ἡρακλείου τὸ ὑπεστήριξε ἡ 14ῃ ἀγ-
γλικὴ Ταξιαρχία, ἡ 21ῃ αὐστραλιανὴ Ταξιαρχία καὶ δύο βρεταννικά Τάγ-
ματα τῆς 16ῃς Ταξιαρχίας. Στὸ ἴδιο αεροδρόμιο διετέθησαν 2 ἐλαφρά
ἄρματα καὶ δύο πυροβολαρχίες, καθὼς καὶ μιὰ ἑλληνικὴ Διλοχία πού
ἀναπτύχθηκε στὴν τοποθεσία Καρτεροῦ. Γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ διετέθησαν
καὶ μερικὰ ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα στὰ αεροδρόμια, κάπως περισσό-
τερα στὸ Μάλεμε καὶ πολὺ λίγα στὰ ἄλλα δύο.

Παράλληλα μὲ τὴν ὀργάνωσι τῆς ἀμύνης τῶν αεροδρομίων ὁ στρα-
τηγὸς Φράϊμπεργκ διέταξε τὴν ὀργάνωσι μερικῶν ἡμιμονίμων ὀχυρώ-
σεων καὶ τὴν περίφραξι διαφόρων στόχων μὲ ἀγκαθωτὸ σῦρμα. Τὸ
σῦρμα ὅμως αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ἐργαλεῖα ἐκοκαφῆς ἐφθασαν μόλις τὶς
τελευταῖες μέρες, ἂν καὶ εἶχαν σταλῆ δυὸ καὶ τρεῖς φορές ἀπὸ τὴν Αἴ-
γυπτο. "Ο ἴδιος ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ γράφει σχετικῶς μ' αὐτό: «Μό-
νον δυὸ μέρες πρὸ τῆς ἀναμενομένης ἐπιθέσεως ἤρχισε νὰ ἔρχεται
σῦρμα εἰς μεγάλας ποσότητας». Δηλαδή, ὅταν δὲν χρειαζότανε πιά.

Στις 7 Μαΐου ὁ ἀρχιστράτηγος Οὐέιβελ εἰδοποίησε τηλεγραφικῶς
ὅτι ἐφρόντιζε γιὰ τὴν ἀποστολὴ 6 τάνκς καὶ τοῦ 16ου Τάγματος, ὑπὸ
τὸν ὄρον ὅτι θὰ εὔρισκε μεταφορικά μέσα. Στὸ ἴδιο τηλεγράφημα ἔδιδε
ἐντολὴ στὸ στρατηγὸ Φράϊμπεργκ νὰ τοῦ γνωρίσῃ ἀμέσως τὶς ἀνάγκες
του σὲ ὄπλισμό καὶ μεταφορικά μέσα. Τὴν ἴδια μέρα ὁ στρατηγὸς Φράϊ-
μπεργκ ἀνέφερε τηλεγραφικῶς τὰ εἶδη καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ ὄπλισμοῦ
καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων πού χρειαζότανε.

'Ἰδοῦ, τώρα, ποιὰ ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τηλεγραφήματος αὐτοῦ
πρὸς τὸν Οὐέιβελ. Τὰ ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ στὴν
ἐκθεσί του : «Μὲ ἄμεσον τηλεγραφικὴν ἀπάντησί μου ἐζήτησα ἀμέ-
σως τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν τοῦ ὁποίου εἶχομεν ἄμεσον ἀνάγκην. Λόγω
ὅμως τῶν δυσκολιῶν τῆς διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς, αὐτὸ τὸ ὁποῖον
ἐλάβομεν ἦτο διαφοροτικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου εἶχομεν ἀνάγκην.
Μᾶς ἐστάλησαν ἑκατὸ πεδινὰ πυροβόλα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῆ
ὅτι πολλὰ δὲν ἐφθασαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐλάβαμε ἄλλα ἐφθασαν

χωρίς τὰ εξαρτήματά των, μερικά χωρίς προστόμια, μερικά χωρίς πυρομαχικά, καί ἔπειτα ἔφθασαν πυρομαχικά χωρίς πυροσωλήνας».

Τὸ ὑλικὸ πού ἔφθασε στήν Κρήτη εἶχε μιὰ τραγικὴ περιπέτεια. Τὸ πλοῖο πού τὸ μετέφερε ἔφθασε σῶο στό λιμάνι τῆς Σούδας. Ἐκεῖ ὁμως χτυπήθηκε ἀπὸ τὰ Στούκας καί βυθίσθηκε κατὰ τὰ 2)3. Αὐθόρμητα τότε οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες, Κρητικοὶ καί ἄλλοι, καί λίγοι Βρεταννοί, μεταβληθήκανε σὲ δῦτες καί κατορθώσανε νὰ βγάλουνε ἀπὸ τὰ κύτη του τὸ ὑλικὸ πού ἀναφέρει ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ, δηλ. 16 ἑλαφρά τάνκς, 46 πεδινὰ πυροβόλα, αὐτόματα ὄπλα, ὀλμοβόλα, ἀγκαθωτὸ σῦρμα καί ἄλλα.

Παράλληλα μὲ τὶς πολεμικὲς προπαρασκευές, ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἀσχολήθηκε καί μὲ τὴν ὀργάνωσι τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν στρατευμάτων του καί κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἀξιόλογη νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία, πού προσέφερε μεγάλες ὑπηρεσίες στό στρατὸ καί στοὺς μαχόμενους πολῖτες.

Ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἐμερίμνησε ἐπίσης καί γιὰ τὴν ἐξασφάλισι ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς αἰχμαλώτους—16,000 ἐν συνόλῳ—πού εἶχαν συλληφθῆ στήν Ἀλβανία ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα καί ἐκρατοῦντο στήν Κρήτη. Οἱ αἰχμάλωτοι αὐτοὶ θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργήσουν σοβαρὰ ζητήματα, ἂν τυχὸν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἔρριχναν ὄπλα. Οἱ Ἰταλοὶ ὁμως ἔμειναν ἀπαθείς καί δὲν ἔλαβαν καθόλου μέρος στὴ μάχη, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἔρριξαν ἄφθονα ὄπλα.

Στὸν κύκλο τῶν ἐνεργειῶν τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ ἀνήκει καί ἡ ἀναδιοργάνωσι τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ὑστερα ἀπὸ ἐνέργειές του, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἄρχισε νὰ ἐκπαιδεύεται στὰ Βρεταννικὰ ὄπλα καί στό Βρεταννικὸ σύστημα πολέμου. Βρεταννοὶ ὀξίωματικοὶ ἐτοποθετήθηκαν ὡς ἐκπαιδευτὲς στὰ Ἑλληνικὰ τμήματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ὑπαχθῆ στὶς διαταγὲς τῶν Βρεταννῶν Διοικητῶν Τομέων. Στὰ ζητήματα τῆς πειθαρχίας τὰ τμήματα αὐτὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὑπάγωνται στὶς διαταγὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγείου.

Ἴδου τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ στρατηγὸς σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαίδευσι καί τὸ ἔργο τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων: «Ἀκολουθήσαμε σύστημα ἐκπαίδευσεως τὸ ὁποῖον ὠνόμασα «φυσικὴν μέθοδον». Μὲ τὴν μέθοδον αὐτὴν ἔγινε ἡ διανομὴ ὄπλων εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅπου ἦτο δυνατόν, καί κατόπιν ἐφέρναμεν ἕνα Βρεταννικὸν λόχον πρὸς ἐπίδειξιν. Διὰ μέσου διερμηνέων ἐλέγαμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ μᾶς μιμηθοῦν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι καλοὶ μαθηταί. Μαθαίνουν τὰς ἀναγκαίας λεπτομερείας πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ τοὺς δικoὺς μας. Δὲν ἔχω παρὰ λόγια ἐπαίνου διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς καί ὁ πληθυσμὸς τῆς Κρήτης προσεπάθησαν νὰ ὑπερασπίσουν τὸ τελευταῖον φρούριον τοῦ ἔθνους των. Ὀλίγα ἔθνη ἔχουν τὰ εὐγενικὰ των προτερήματα».

Γενικά, ἡ δραστηριότητα πού ἀνέπτυξε ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἦτανε πραγματικὰ καταπληκτικὴ σὲ ἔκτασι. Ἀπὸ τὸ μηδὲν καί μέσα ἀπὸ ἕνα χαλασμὸ, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ κάποιον ὀργανωμένον μέτωπο, ἀδιάφορο ἂν τὸ μέτωπο αὐτὸ δὲν στεκότανε καλὰ στὰ πόδια του ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἔλλειψι κάθε εἴδους ἐφοδίων. Σ'αὐτὸ βέβαια δὲν εὐθύνεται καθόλου ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ. Ἀντίθετα, ὅ,τι μικρὸ ἢ μεγάλο πραγματοποιήθηκε, αὐτὸ ὀφείλεται ἐξ ὀλοκλήρου σ' αὐτόν. Νὰ γιατί ὁ Κρητικὸς λαὸς δὲν θὰ τὸν λησμονήσῃ ποτέ.

Ἀναχώρησις τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ

Στις 8 Μαΐου, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Βρεταννοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς συνταγματάρχου Χαίηγουντ ἐδημιουργήθη ζήτημα ἀναχωρήσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Τσουδεροῦ ἀπὸ τὴν Κρήτη. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ συνοδεύοντος τὸν κ. Τσουδερόν προσωπικοῦ φίλου του περιέχει ἀπολύτως ἐξακριβωμένα στοιχεῖα τοῦ ζητήματος, σχετικὰ μέρη τοῦ ὁποῖου παραθέτω ἀκολούθως :

6 Μαΐου.— Ἄρχισε μία ἀτελείωτη καὶ δύσκολη συζήτησις μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ, τοῦ πρεσβευτοῦ Πάλαιρει καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ περὶ τῆς ἀμέσου ἢ μὴ ἀναχωρήσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τὴν Κρήτη. Ὁ στρατηγὸς ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παραμείνουν εἰς τὴν νῆσον, ἢ ὅποια ἦτο πολεμικὴ ζώνη, καὶ οὐσιαστικῶς ἡ Ἀνωτάτη Ἀρχὴ τῆς νήσου ἀνῆκε μόνον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Ἐπομένως ἦτο μοιραία ἡ σύγκρουσις τῆς δικαιοδοσίας του μὲ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἀνωτάτων κρατικῶν ἀρχῶν ἂν θὰ παρέμεναν εἰς τὴν νῆσον. Πλὴν τοῦ λόγου τούτου ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ὑπεστήριζεν ὅτι αὐτός, ὡς ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Βασιλέως, δὲν ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ τὰς εὐθύναις τῶν κινδύνων τοῦ διέτρεχεν ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐλευθερία αὐτοῦ καθὼς καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, λόγῳ τῶν μεγάλων κινδύνων τοῦ θὰ παρουσίαζαν αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Κρήτης. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐφρονούσεν ὅτι ἡ ἀποχώρησις τῆς δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐσπευμένη διότι θὰ προεκάλη ἐντυπώσεις, *οἱ ὁποῖοι θὰ ἐμείωναν τὴν δυναμικότητα τῶν πολεμιστῶν*. Ὑπεστήριζε δὲ ὅτι ἐν περιπτώσει ἀποχωρήσεώς της α) ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθοῦν εἰς τὸν λαόν, μὲ ἐπίσημη ἀνακοίνωσι οἱ λόγοι τῆς ἀποχωρήσεως, καὶ β) ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐπὶ ἐπὶ τόπου μία κυβερνητικὴ ἀντιπροσωπεῖα ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τῶν Στρατιωτικῶν Ε. Τζανακάκην καὶ Δικαιοσύνης Στ. Δημητρακάκην, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐλληνικὴν πολιτικὴν ἀρχὴ τῆς χώρας.

12 Μαΐου.— Τῆ συζήτησις αὐτὴ διεκόψεν ὀριστικὰ τὸ πρὸς Φράϊμπεργκ τηλεγράφημα τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μέσης Ἀνατολῆς Οὐεΐβελ καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς συμμαχικῆς ἀεροπορίας, οἱ ὁποῖοι διέτασσαν ὅτι «ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει ν' ἀναχωρήσουν ἐκ Κρήτης πρὸς τὸ παρὸν ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις», συμφωνοῦντες μὲ τὴν ἀποψὶν τοῦ ὑπεστήριζεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις.

Τότε ὁμως ἄρχισεν ἄλλη συζήτησις. Περὶ τῆς κατοικίας τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἐφρονούσεν ὅτι *δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκτεθῶν εἰς τὸν κίνδυνον αἰχμαλωσίας*. Ὑπεστήριζε ὅτι τὸ ἀσφαλέστερον μέρος, θὰ ἦτο νὰ κατοικήσουν εἰς τὸ Στρατηγεῖον, ὅπου πιθανὸν νὰ διέτρεχε κίνδυνον ἡ ζωὴ των, ἀλλὰ κίνδυνος αἰχμαλωσίας των δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Βασιλεὺς τῶρα κατῴκει εἰς τὴν ἔπαυλιν «Πελεκαπίνα» ποῦ βρίσκεται πλησίον εἰς τὰ Περιβόλια τῶν Χανίων εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ καπετάν Γιώργη Βολάνη. Ὁ Πρωθυπουργὸς δὲν ἐσυμφωνοῦσε μὲ τὴν γνώμη τοῦ Φράϊμπεργκ, διότι κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν, οἱ κίνδυνοι θὰ ἦσαν μεγάλοι ἂν ὁ Βασιλεὺς ἐγκαθίστατο εἰς τὸ Στρατηγεῖον, ποῦ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἐκ Χανίων ἄνοδον πρὸς τὸ Ἀκρωτήρι, κοντὰ εἰς τὸν τάφο τοῦ Βενιζέλου. Τελικῶς ὑπερίσχυεν ἡ γνώμη τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἰδίως μετὰ τὴν ἀεροπορικὴν ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν τῆς 17ης Μαΐου κατὰ τὸν Βρεταννικοῦ Στρατηγεῖου, ὅπου παρ' ὀλίγον νὰ ἐφονεύοντο καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ ὁ Πρωθυπουργός, ἐνῶ συνδισκέπτοντο εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Φράϊμπεργκ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀμύνης τῆς νήσου. Ὁ Πρωθυπουργὸς ἀπερχόμενος ἀπὸ τὴν συνδιάσκεψιν μετὰ τὸν βομβαρδισμόν καὶ τὸν πολυβολισμόν μέχρι καὶ τῆς θύ-

ρας του γραφείου του Φράϊμπεργκ, του έδήλωσεν ότι τὰ συμβάντα απέδειξαν όριστικά, ότι ό τόπος ήταν άκατάλληλος διά την άσφαλή έγκατάστασίν των. Τήν έπομένην άπεφασίσθη νά έγκατασταθοῦν εἰς τήν οικίαν Βολάνη εἰς τὰς ὕπωρείας του βουνοῦ «Μπουτσουάρια».

‘Ο στρατηγός Φράϊμπεργκ συμφωνεῖ πλήρως με τὰ στοιχεῖα καί τις λεπτομέρειες πού αναφέρονται στό άνωτέρω άπόσπασμα. Προσθέτει όμως ότι, παρά τήν έντολήν του Φόρειν ‘Οφφικ νά μείνουν ό Βασιλεύς καί ό Πρωθυπουργός στήν Κρήτη, ό ἴδιος εἶχε τή γνώμη πώς ό Βασιλεύς καί ό Πρωθυπουργός έπρεπε νά φύγουν μέχρι τις 14 Μαΐου «διότι παραμένοντες γι’ άργότερον θά έξετίθεντο εἰς μέγιστον κίνδυνον». ‘Ο Βασιλεύς καί ό Πρωθυπουργός, ὕστερα άπό τήν έπιμονή του Φράϊμπεργκ, συνεφώνησαν νά φύγουν στις 14 Μαΐου. ‘Ο στρατηγός Φράϊμπεργκ σημειώνει τὰ έξής στήν έκθεσί του :

«Θέλω νά διευκρινίσω ότι οὔτε ό Βασιλεύς, οὔτε τό ‘Υπουργικόν Συμβούλιον ήθελε νά φύγη εκ Κρήτης. ‘Αμφιβάλλω εάν έγγώριζαν τόν κίνδυνον εἰς τόν όποιον εύρισκοντο, καί θέλω νά μνημονεύσω, ότι ό Βασιλεύς καί ό Πρωθυπουργός με έβοήθησαν πολύ διά τής συνεργασίας των.

Πάντως τό ζήτημα δέν έξηρτάτο άπό μένα πλέον, καί έτηλεγράφησα ως έξής εἰς τὰς 12 Μαΐου :

‘Απόρρητον δι’ ‘Αρχιστράτηγον.

»‘Απέστειλα μέσω Dorman Smith αντίγραφον γράμματος συντεταγμένου ὑπό τὰς οδηγίας Βασιλέως καί Πρωθυπουργοῦ πρὸς δημοσίευσιν, έν περιπτώσει έπειγούσης άποχωρήσεώς των εκ Κρήτης. Φρονούν τοῦτο αναγκαῖον διά πολιτικούς λόγους, καί προτείνεται δημοσιευθῆ καί τό άνακοινωθέν των συγχρόνως. Αισθάνομαι άναρμόδιος κρίνω άποψιν Φόρειν Οφφικ, ότι οὔτε Βασιλεύς, οὔτε Κυβέρνησις έπρεπεν έκτεθοῦν εἰς ὑπερβολικούς κινδύνους, καί δέν ήθέλησα άποφασίσω περι του καιροῦ τής άποχωρήσεώς των. Εἶπα εἰς τόν Πρωθυπουργόν ότι δέν ήδυνάμην νά λάβω άπόφασιν τινά άνευ οδηγίων σας. Συμπεραίνω εκ τηλεγραφημάτων σας άπεφασίσθη ὅπως παραμείνουν. Δι’ αυτό θά φυλάξω γράμμα καί θά πληροφορήσω Βασιλέα καί Πρωθυπουργόν ότι πρὸς τό παρόν δέν ὑπάρχει λόγος άναχωρήσεώς των. Θά σας κρατῶ ένήμερον αλλά δέν θά λάβω καμμίαν άπόφασιν επί ζητήματος, καί φαντάζομαι θά λάβω οδηγίας εκ Μέσης ‘Ανατολής όταν άποχώρησις θεωρηθῆ αναγκαία.

Βεβαίως ήμουν άκόμη ὑπεύθυνος διά τήν άσφάλειαν του Βασιλέως. ‘Εκεί τάλαβα ότι κανένα μέρος έντός τής περιοχής τής Σούδας δέν ήδύνατο νά θεωρηθῆ άσφαλές έξ έπιθέσεων διά του άέρος. ‘Αντιθέτως, ὅλη ή περιοχή ήδύνατο νά προσβληθῆ ὑπό άλεξιπτωπιστών. ‘Ενεκα αὐτοῦ άπεφάσισα ότι έπρεπε νά μείνουν εἰς ὠρισμένον σημείον. ‘Εξήγησα τήν κατάστασιν καί εἰς τόν Βασιλέα καί τόν κ. Τσουδερόν. Τους εἶπα διά τήν άπόφασίν μου καί τους έπρότεινα νά έλθουν καί νά ἴδουν τήν οικίαν πού τους εἶχα έτοιμάσει, ‘Ο Πρωθυπουργός συνοδευόμενος άπό τόν ὑπουργόν των Στρατιωτικῶν Ε. Τζανακάκην καί τόν Πρίγκηπα Πέτρον ήλθαν πρὸς τοῦτο εἰς τό Στρατηγεῖον μου τό άπόγευμα τής 17ης, ὅποτε ή περιοχή αὕτη έβomberδίζετο ὑπό άεροπλάνων καθέτου έφορμήσεως. Συμπεριεφέρθησαν θαυμάσια. Διαρκούντος του βομβαργισμού συνεζήτησαν διά κάθε τι έκτός του βομβαρδισμού, καί όταν αὐτός έληξεν, έφυγαν, δέν έφάνησαν όμως ευχαριστημένοι άπό τήν περιοχήν. Τό βράδυ μου έστειλαν τόν Πρίγκηπα Πέτρον, ό όποῖος ήτο άξιωματικός Σύνδεσμος, νά με έρωτήσῃ εάν θά ήδυνάμην νά συναντήσω τόν Βασιλέα τό έπόμενο πρωί. ‘Εταί καί έκανα. ‘Ο Βασιλεύς καί ό Πρωθυπουργός μου εἶπαν ότι ή οικία πού έπρότεινα διά τήν διαμονήν του Βασιλέως ήταν εἰς τήν περιοχήν

τοῦ Στρατηγείου, καὶ δι' αὐτό θά ἦτο ἴσως γνωστὴ εἰς τὸν ἐχθρόν, καὶ ἀσφαλῶς θά ἦτο μία ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις τὰς ὁποίας θά ἐβomberδίζεν. Δὲν ἐβλεπαν συνεπῶς τὸν λόγον νὰ ἔλθουν ἐκεῖ. Μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ Πρόεδρος ἦτο Κρητικὸς καὶ ὅτι ὑπῆρχον πολὺ καλοὶ Κρήτες ὁδηγοὶ καὶ ἄνδρες ἔτοιμοι νὰ τοὺς πρoστατεύουσιν, ἐὰν ἠναγκάζοντο νὰ καταφύγουν εἰς τὰ βουνά. Συνεπλήρωσαν ὅτι ἐὰν τὰ πράγματα ἐλάμβανον πολὺ ἀσχημὴ τροπὴν θά κατέφευγον εἰς Ἁγίαν Ροῦμέλην εἰς τὴν Νότιον ἀκτὴν, ὅπου Συμμαχικὸν ὑδροπλάνον ἢ πολεμικὸν πλοῖον ἠδύνατο νὰ τοὺς συναντήσῃ.

Τοὺς ἀπήντησα ὅτι θά ἠδυνάμην νὰ ἰδῶ τὸν Βασιλέα νεκρὸν ἢ πληγωμένον εἰς τὴν μάχην διὰ τὴν Πατρίδα του, δὲν θά ἠνεχόμην ὁμως τὴν αἰχμαλωσίαν του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐφοβούμην ἀπὸ ἐπίθεσιν ἀλεξιπτωτιστῶν. Τέλος ὁμως συνεφώνησαν νὰ μετακινηθῇ ὁ Βασιλεὺς ἀπὸ τὴν οἰκίαν του πού εὑρίσκετο πλησίον τοῦ τηλεγραφικοῦ σταθμοῦ ἀσυρμάτου, νοτιώτερον εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν, ὅπου κατῶκει ὁ Πρωθυπουργός, ἔτοιμοι νὰ ἀποχωρήσουν ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὰ βουνά, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ διατάξω μίαν φρουρὰν Νεοζηλανθῶν νὰ εἶναι ὑπεύθυνα ἀπέναντί μου διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Βασιλέως. Ἡ φρουρὰ αὕτη ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Ryan ἐξελέγη ἀπὸ τὴν 18ην Νεοζηλανδικὴν Ταξιαρχίαν. Κατόπιν ἐτηλεγράφησα περὶ τούτου εἰς Μέσην Ἀνατολήν, καὶ τοὺς παρεκάλεσα νὰ ἔχουν ἓνα πολεμικὸν ἢ ὑδροπλάνον ἔτοιμο εἰς περίπτωσιν κινδύνου. Ὁ ταγματάρχης Blunt, ὁ Βρεταννὸς Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος, ἀνέλαβε ὅλην τὴν ὁμάδα, καὶ τὸ σχέδιον ἦτο ἔτοιμον διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν καιρῷ ἀνάγκης. Ἀντίγραψον ἐστάλη εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον Μέσης Ἀνατολῆς. Αὐτὸ ἔγινεν εἰς τὰς 18. Εἰς τὰς 20, ὀλίγον ἔλειψε νὰ συμβῇ τὸ χειρότερον, ὅταν ἀλεξιπτωτισταὶ ἔπεσαν ἐγγύτατα τῆς Βασιλικῆς κατοικίας. Πάντως ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰδικῆς μας φρουρᾶς καὶ ἀριθμοῦ τινος ὀπλισμένων Κρητῶν, ὁ Βασιλεὺς μετὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ ἡ ὁμάς διέφυγαν πρὸς τὰ βουνά, καὶ μετὰ δύο ἡμερῶν περιπετειώδη διαδρομὴν, ἄνευ ἐπαφῆς μὲ ἡμᾶς, ἔφθασαν εἰς τὸν προορισμὸν τῶν εἰς τὴν Ἁγίαν Ροῦμέλην τῆς Νοτίου ἀκτῆς τῆς Κρήτης. Τὸ ἔμμαθα αὐτὸ ἀπὸ ἓνα τηλεγράφημα πού ἐλάβαμε τυχαίως εἰς τὰς 23. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἔλαβα εἰς τὰς 21 τηλεγράφημα ἀπὸ τὴν Μέσην Ἀνατολήν πού ἔλεγε:

«Φρονοῦμεν ὅτι παροῦσα περίστασις δὲν χρειάζεται ὄψεσον ἀποχώρησιν τῆς Βασιλικῆς ὁμάδος ἢ καὶ τοῦ Πρεσβευτοῦ. Πρόωρος ἢ ἐσπευσμένη ἀποχώρησις ἔχει σοβαρὰν καὶ κακὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ Ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης. Ἀνακοίνωσον εἰς Πρωθυπουργὸν διὰ νὰ κρίνῃ».

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΝ

Μὲ εὐχαρίστησιν ἐτηλεγράφησα εἰς τὰς 22 ὅτι ἡ Βασιλικὴ ὁμάς καὶ ὁ Πρωθυπουργός ἔλειπαν καὶ ὅτι ἠλπίζα νὰ εἶχαν διαφύγει. Δὲν ἐγνώριζα πού ἦσαν, ἀλλὰ ἠλπίζα ὅτι εἶχαν διαφύγει καὶ εἶχαν φθάσει εἰς τὴν Νότιον ἀκτὴν. Τὸ τηλεγράφημά μου διεσταυρώθη μὲ ἄλλο τηλεγράφημα ἐκ Μέσης Ἀνατολῆς πού ἔδιδεν ὁδηγίαν πῶς θά διωργανώναμε τὴν ἀναχώρησιν των. Φαίνεται ὅτι δὲν εἶχαν λάβει γνώσιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ σχεδίου μας, δι' αὐτὸ τοὺς ἐπαραπέμψαμεν εἰς προηγούμενον τηλεγράφημα σχετικῶς μὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ τέλος ἐλάβαμεν αὐτὸ τὸ πολὺ εὐχάριστο τηλεγράφημα ἀπὸ τὸν Βρεταννὸν Πρέσβυν:

«Ὁμάς Πρέσβευς ἔφθασεν ἀσφαλῆς μετὰ Βασιλέως, ὁ ὁποῖος στέλλει θερμὰ συγχαρητήρια διὰ θαυμασίαν μάχην Κρήτης. Τίς καλλίτερές μας εὐχῆς διὰ ἐπιτυχίαν».

Ἐν παρενθέσει, θέλω νὰ προσθέσω ὅτι παρ' ὅλο πού δὲν κρίνω διπλωματικὰ ἢ πολιτικὰ ζητήματα, μπορῶ νὰ διεκδικήσω τὸν τίτλον ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ κρίνω ἀνθρώπους. Καὶ μετὰ εἴκοσι ἡμερῶν στενὴν καὶ φιλικὴν συνεργασίαν εἰς δυσκόλους καὶ ἐπικινδύνους ἡμέρας, θέλω νὰ μνημονεύσω

τὴν ἡρωϊκὴν στάσι μετὴν ὁποῖαν ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Τσουδερὸς ἀντιμετώπισαν τὰς πολλὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους εἶχον ἔμπροσθέν των.

Θέλω νὰ ἀποδώσω φόρον τιμῆς εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀπεριόριστον βοήθειάν των, εἰς καιροὺς ποὺ ἦσαν δύσκολοι, ἂν ὄχι τραγικοί».

Ἐποῦ, ὕστερα ἀπὸ τὴ γνωστὴ ἐντολὴ τοῦ Φόρεϊν Ὁφφίς, ἀποφασίστηκε νὰ παραμείνῃ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις στὴν Κρήτη, ὁ κ. Τσουδερὸς ἐσυνέχισε ἐντατικὰ τὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς Πολιτοφυλακῆς καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸ μετὴ τροφίμα καὶ πολεμικὸ ὕλικὸ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Σὲ πολυήμερες συνεργασίες του μετὸ στρατηγὸ Φράϊμπεργκ ὀλοκληρώθηκε ἡ προεργασία τῆς ἐκπαιδεύσεως ἑλληνικῶν δυνάμεων καὶ ἡ διοικητικὴ των συγκρότησις. Παράλληλα μετὴ προσπάθειές του αὐτές, ὁ Ἑλλην Πρωθυπουργὸς παρακολουθοῦσε, μετὰ διαρκῶς μεγαλύτερη ἀνησυχία τὴν ἄθλια κατάστασι τῆς ἀμόνης τοῦ νησιοῦ. Στις 14 Μαΐου ἀναγκάσθηκε νὰ ἀποτανθῇ, γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, στὴ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι, μέσφ τοῦ Ἑλληνος πρεσβευτοῦ, μετὸ ἀκόλουθο τηλεγράφημα:

«Δι' ἐμὲ ὑπάρχει πάντοτε τὸ ἐρώτημα ἂν θὰ κρατηθῇ ἡ Νῆσος. Τὰς περὶ τούτου παρατηρήσεις μου ἐξέθηκα εἰς τὴν πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας ἐπιδοθεῖσαν ἀνακοίνωσιν τῆς 26ης Ἀπριλίου. Δὲν πρέπει νὰ κρύψωμεν ἀπὸ τὴν Σύμμαχον Κυβέρνησιν τοὺς φόβους ποὺ ἐξακολουθῶ νὰ ἔχω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, λόγφ τοῦ ἀτελοῦς ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἐν τῇ Νήσφ στρατευμάτων. Τὰ ἰδικὰ μας, ἀποτελούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ μὴ Κρητὰς κληρωτοὺς καὶ ἐπομένως ἀπειροπολέμους, εἶναι σχεδὸν ἄοπλα. Τὰ βρεταννικὰ εἶναι ἀνεπαρκῆ, καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι νὰ πιστεύω ὅτι μεταξὺ των ὑπάρχει ἀρκετὴ δόσις ἀταξίας καὶ ἀπειθαρχίας. Ἐξ ἄλλου, ἡ δύναμις τῶν συμμαχικῶν ἀεροπλάνων εἶναι κατὰ τὴν κρίσιν μας μικρά, καὶ ἀναυτικαὶ περιπολῖαι ἔχουν περιορισθῆ σοβαρῶς. Ὁ στρατηγὸς πιστεύει ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ διορθωθοῦν ἐντὸς μηνός. Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Γερμανοὶ ἀρχίζουσι νὰ ἐπιτίθενται μετὰ σοβαρὰς ἀεροπορικῆς δυνάμεως, καὶ δὲν πιστεύω νὰ μᾶς δώσουν καιρὸν διὰ προπαρασκευῆν. Οἱ Κρητὰς, γενναῖοι πάντοτε, βλέπουσι τὴν ἄνω ἐκτεθειῶσαν κατάστασιν μετὰ φόβον, ἀπὸ ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων καὶ ἰδίως διότι εἶναι ἐντελῶς ἄοπλοι, ἡ Κυβέρνησις Μεταξῶ τοὺς εἶχεν ἀφοπλίσει, ἂν εἶχον οἱ κάτοικοι ὄπλα, αἱ στρατιωτικαὶ ἐλλείψεις θὰ εἶχον ὀλιγοτέρα σημασίαν. Ἐπρότεινα εἰς τοὺς Βρεταννοὺς νὰ συσταθῇ πολιτοφυλακὴ ἐν τῇ Νήσφ ὑπὸ ἐμπειροπολέμους Κρητὰς ἀξιωματικούς. Δέχονται μὲν ὅλοι τὴν ὀρθότητα τῆς προτάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν οὔτε ὄπλα, οὔτε φυσίγγια διὰ νὰ ἀπλῶσιν τοὺς κατοίκους. Πρέπει νὰ προσθέσω ἀκόμη ὅτι τὸ ἄκρον ἀνατολικὸν μέρος τῆς Κρήτης, ἐνῶ εἶναι πλησιέστατα πρὸς τὰ Δωδεκάνησα, εἶναι σχεδὸν ἀφροῦρητον ἀπὸ συμμαχικὸν στρατόν, διότι ὅλη ἡ προσοχὴ ἔχει στραφῆ πρὸς Σούδαν καὶ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Νήσου. Παρακαλῶ βάσει τῶν ἀνωτέρω νὰ ὀμιλήσητε ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως καὶ ἐμοῦ πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν ἀφίνοντες καὶ ἔγγραφον σημείωμα, διὰ νὰ κρίνη καὶ αὐτὴ πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς πρὸς διόρθωσιν τῆς καταστάσεως, πρὶν τὰ γεγονότα μᾶς προκαταλάβουν. Πρέπει πάντως νὰ τονισθῇ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ νὰ ἐννοηθῇ παρ' αὐτοῦ ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἐκτίθενται πρὸς μόνον σκοπὸν, ὅπως γίνῃ τὸ ταχύτερον ὅτι ἀπαιτεῖται διὰ νὰ καταστῇ ἡ ἄμυνα τῆς Νήσου βεβαία καὶ ἀσφαλής, διότι πάντες, Κυβέρνησις καὶ κάτοικοι θέλομεν νὰ μὴ περιέλθῃ ἡ Κρήτη εἰς χεῖρας Γερμανῶν».

Είς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀπήντησε τὴν 22αν Μαΐου ὁ πρεσβευτὴς μας ὡς ἑξῆς :

«Ὡμίλησα σήμερον εἰς τὸν κ. ᾤντεν ἀφήσας καὶ σημείωμα. Μοῦ εἶπεν ὅτι κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν διάστημα ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ὑμετέρου τηλεγραφήματος ἐστάλησαν ἐνισχύσεις. Ναυτικαὶ περιπολῖαι ἀγρυπνοῦν, ὡς ἀπεδείχθη. Ἐφαίνεται ἐμπνεόμενος ἀπὸ αἰσιοδοξίαν διὰ τὴν τροπὴν τῶν μέχρι σήμερον ἐπιχειρήσεων, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκρύπτῃ τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως. ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν νὰ πράξωσι τὸ πᾶν πρὸς ἄμυναν νήσου».

Ἐκ. Τσουδερός ἀπήντησεν εἰς τὸν πρεσβευτὴν εὐχόμενος «νὰ μὴν ἐπαληθεύσουν τοὺς φόβους του τὰ γεγονότα... ».

Οἱ προβλέψεις τοῦ κ. Τσουδεροῦ ἐπαληθεύσανε, δυστυχῶς, μέχρι κεραίας. Οἱ ὑποσχέσεις τοῦ κ. ᾤντεν πῶς θὰ στέλνανε ὑλικὸ καὶ ἐνισχύσεις, πῶς θὰ παρείχον ἀεροπορικὴ καὶ ναυτικὴ ὑποστήριξι καὶ πῶς «θὰ ἔκαναν τὸ πᾶν διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς νήσου», δὲν ἦταν βέβαια ψεύτικες, κάθε ἄλλο ἀλλ' ὅταν ἄρχισαν νὰ ἐκτελοῦνται ἦταν πολὺ ἀργά. Δὲν εἶχανε ἄλλο, ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ κρατήσῃ ἡ μάχη λίγες μέρες περισσότερο.

Στις 14 Μαΐου ὁ κ. Τσουδερός ἐξέδωσε ἐμπνευσμένη προκήρυξι πρὸς τὸν Κρητικὸ λαὸ στὴν ὁποίαν ἐτόνιζεν μεταξὺ τῶν ἄλλων τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν Κρητῶν καὶ τῶν ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος προερχομένων συμπολεμιστῶν τῶν.

Στις 17 τοῦ ἰδίου μηνὸς ὁ κ. Τσουδερός ἐξ ἀφορμῆς παρατηρηθειῶν κομματικῶν τινῶν διενέξεων ἀπηύθυνεν πρὸς τὰς ἐνόπλους Ἑλληνικὰς δυνάμεις ἡμερησίαν διαταγὴν, στὴν ὁποίαν ἐπεξηγοῦσε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὑπεδείκνυε καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην συναδελφώσεως ὄλων πρὸς καλυτέραν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆ λησμονιᾶ τῶν κομματικῶν διενέξεων τοῦ παρελθόντος.

Στις 23 Μαΐου 1941, κυριολεκτικῶς μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Τσουδερός ἐγκατέλειψαν τὰ Χανιά καὶ τράβηξαν πρὸς τὴν νότια ἀκτὴν, ὅπου, στίς 25 Μαΐου, ἐπεβίβασθήκανε, ἀπὸ τὴν Ἁγία Ρούμελη σὲ Ἀγγλικὸ πολεμικὸ καὶ φύγανε γιὰ τὴν Αἴγυπτον.

Τὴν ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ κ. Τσουδεροῦ κοινοποιήθηκε στὸν Κρητικὸ λαὸ κοινὴ προκήρυξις Βασιλέως καὶ Τσουδεροῦ, στὴν ὁποίαν ἐπεξηγοῦσαν τοὺς λόγους τῆς ἀναχωρήσεώς των καὶ ὑπεδείκνυαν στὸ λαὸ, τὰ καθήκοντα καὶ τίς ὑποχρεώσεις του ἔναντι τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ. Βασιλεὺς καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς δὲν μπορούσαν νὰ μείνουν στὴν Κρήτη οὔτε μιὰ ὥρα περισσότερο. Ἡ ζωὴ τους ἐκινδύνευε κάθε λεπτό, καὶ εἶχε μεγάλο δίκιο ὁ Στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ὅταν ζητούσε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Κρήτη ὅπωςδήποτε. Στις 23 Μαΐου ἡ παραμονὴ τους στὰ Χανιά ἐγίνε ἀδύνατη πιά. Σύμφωνα μὲ σχέδιο διαφυγῆς ποῦ εἶχε ἐτοιμάσῃ ἀπὸ πρὶν ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ, καταρτίσθηκε ἕνα ἀπόσπασμα συνοδείας ἀπὸ τῆ 18ῃ Ταξιαρχίᾳ Νεοζηλανδῶν, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Ryan καὶ ἀπὸ μιὰ ομάδα Ἑλλήνων χωροφυλάκων, ὑπὸ τὴ γενικὴ διεύθυνσιν τοῦ Ἀγγλοῦ συνταγματάρχου Ζάππερ Μπλόυντ. Τὸ τμήμα ἀσφαλείας τοῦ Βασιλέως τὸ συνώδευε ἕνας Κρητικὸς, ὁ καπετὰν Μανώλης, ὁ ὁποῖος γνῶριζε τὸν τόπον καὶ φρόντιζε γιὰ τὴν τροφοδοσίαν καὶ τὴν στέγασιν τῆς ομάδος στὰ διάφορα χωριά.

Ἱστορικὴ καὶ συγχρόνως δραματικὴ εἶναι ἡ τριήμερη περιπέτεια τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Καὶ ἀκριβῶς γιὰτὶ ἔχει ἱστορικὴ ἀξία

παραθέτω ἐδῶ σχετικὲς λεπτομέρειες. Ὁ κ. Τσουδερός στὸ βιβλίον του «Λόγοι», ποῦ ἐξεδόθη στὴν Ἀμερική, σημειώνει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐνα ξεχωριστὸ γιὰ τὸν Βασιλέα σημεῖο ἦταν ὅτι παραμείναμε μαζί στὸ Νησί, κοντὰ στοὺς ἀγωνιζομένους ἀνδρας, μέχρι τὴ στιγμή ποῦ οἱ ἀλεξιπτωτιστὰί πέσανε σχεδὸν μέσα στὰ σπίτια ὅπου διαμείναμε. Ἄν ὁ Βασιλεὺς εἶχε κοιμηθῆ στὶς 20 Μαΐου, τὴ Δευτέρα τὸ βράδυ, εἰς τὴν «Μπελακομπίνα», τὸ ἀγρόκτημα ὅπου διέμενε ἕως τότε, τὴν ἄλλη μέρα τὴ πρωΐ θὰ ἦταν σκοτωμένος ἢ αἰχμάλωτος. Τὴν Τρίτη τὸ πρωΐ, ἑκατοντάδες ἀπὸ τοὺς ἐξ οὐρανοῦ Γερμανοὺς δαίμονες πέσανε μέσα στὸ κτῆμα αὐτό. Τὸ βράδυ τῆς Δευτέρας εἶχε δεχθῆ τὴν πρόσκλησί μου καὶ διέμεινε στὸ αὐτὸ φιλόξενο σπίτι, ὅπου ἔμεινα ἐγώ· τοῦ ἀνδρείου καπετάν Γιώργη Βολάνη, τὸ ὅποιον κεῖται λίγο παραπάνω εἰς τὰ περιβόλια τῆς Κυδωνίας.

»Μπροστὰ πλεον ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γερμανῶν στρατιωτῶν φύγαμε μαζί με τὸν Βασιλέα ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Βολάνη πρὸς τὴν Παναγιά τῆς Κυδωνίας, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὸ Θέρισσο, πρὸς τὶς Ἀλικιές, εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη, εἰς τὰ Φαράγγια τῆς Σαμαρίας καὶ τῆς Ἀγ. Ρούμελης, ὅπου τὰ ἀγγλικά καράβια μᾶς πήρανε μέσα στὰ βαθειὰ μεσάνυχτα, γιὰ τὴν ξενητεία.»

Ὁ Κρητικὸς λαὸς μέσα στὰ πρὸ τῆς μάχης γεγονότα.

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασι τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως στὴν Κρήτη καὶ τὴν ἀνάληψι τῆς ἀρχιστρατηγίας ἀπὸ τὸ στρατηγὸ Φράιμπεργκ, ἡ στρατιωτικὴ κατάστασι στὸ Νησί ἐδειξε κάποια βελτίωσι. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει οἱ δημιουργηθεῖσες νέες συνθήκες ἀμύνης δὲν ἦταν αὐτὲς ποῦ ἀπαιτοῦσε ἡ ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπισι τοῦ κινδύνου. Κάθε ἄλλο. Στὴν πραγματικότητα ἡ βελτίωσι ἦταν πολὺ πενιχρή, μόνο κατὰ τι καλύπτερη ἀπὸ ἐκείνη ποῦ βρῆκε ἡ Κυβέρνησι Τσουδεροῦ.

Ἄς κάνουμε μιὰ ἀνακεφαλαίωσι, ἀναγκαῖα ἄλλως τε, γιὰ τὴν πρόκειται τώρα νὰ ἐξετάσουμε τὴν κυρίως μάχη τῆς Κρήτης, καὶ πρέπει νὰ ἔχουμε μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τῆς γενικῆς καταστάσεως ποῦ παρουσίαζε ἡ ὀργάνωσι τῆς ἀμύνης τοῦ Νησιοῦ στὶς παραμονὲς τῆς Γερμανικῆς εἰσβολῆς.

Ἄπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς.

Ἐπῆρχε ἀρκετὴ στρατιωτικὴ δύναμι, ἀλλὰ ἄοπλη στὴν πραγματικότητα καί, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος της, χωρὶς ἀξία λόγου στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσι, ἀκατάλληλη συνεπῶς γιὰ πόλεμον. Τὸ ἠθικὸ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ἦταν ἀκμαιότατο, κι' αὐτὸς ὅμως ἦταν χωρὶς ὄπλισμό.

Ἄπὸ Βρετανικῆς πλευρᾶς. Μεγάλαις δυνάμεις στρατοῦ, ἀλλὰ στρατοῦ κουρασμένου, με τσακισμένο τὸ ἠθικὸ, καὶ με ἐλλειπῆ καὶ ἀκατάλληλο ὄπλισμό. Ὁχύρωσι, μόνο κατ' ὄνομα. Ἀεροπορία, ἐντελῶς ἀνυπαρκτή. Ἀντιαεροπορικὴ προστασία μηδαμινή. Πυροβολικὸ καὶ ἄρματα μάχης ἀνάξια λόγου.

Γενικὸ συμπέρασμα: Στὴν παραμονὴ τῆς μάχης, κατάστασι τραγικὴ! Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀληθινὰ ἀπελπιστικὴν κατάστασι, ὁ Κρητικὸς λαὸς δὲν ἔμεινε ἀδιάφορος καὶ με σταυρωμένα χέρια. Καθολικὴ ἦταν ἡ θέλησι κι' ἡ ἀξίωσι του νὰ λάβῃ μέρος στὸν ἀγῶνα καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Νησί του με τὴ ζωὴ του.

Ὅσο πλησιάζαμε στὶς παραμονὲς τῆς εἰσβολῆς, τόσο μεγαλώνανε οἱ διαμαρτυρίαι τῶν Κρητικῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι καὶ τοὺς Βρε-

ταννοὺς γιὰ τὴν ἄθλια στρατιωτικὴ καὶ ἀμυντικὴ κατάστασι. Ἡ ἀξίωσι τοῦ νὰ τοῦ δώσουν ὄπλα ἦταν τώρα ὁμαδική, καὶ ἀπειλοῦσε γενικὴ ἐξέγερσι. Ὅταν ἡ κατάστασι αὐτὴ ἄρχισε νὰ ἐξελισσεται πρὸς ἀνώμαλες λύσεις, οἱ Βρεταννοὶ ἀποφασίσανε ἐπὶ τέλους νὰ καλέσουν τοὺς προύχοντας τῶν νομῶν σὲ συσκέψεις μὲ σκοπὸ νὰ συζητηθοῦν τὰ πολλαπλὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦσαν τὴ χρησιμοποίησι τοῦ πληθυσμοῦ στὴν ἀμυνα τοῦ Νησιοῦ.

Τέτοιες συσκέψεις ἔγιναν στὰ Χανιά, στὸ Ρέθυμνο καὶ στὸ Ἡράκλειο, εἶχαν ὅμως ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μὴ γίνῃ ἀπολύτως τίποτε.

Στὸ Ἡράκλειο—γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχουμε θετικὰ στοιχεῖα— τὴ σύσκεψι τὴν προεκάλεσε ὁ Ἄγγλος λοχαγὸς Πεττλέμπουρου. Ἐλαβαν μέρος σ' αὐτὴ πολλοὶ Ἡρακλειώτες, οἱ τὰ πρῶτα φέροντες, κ' ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ Μ. Μπαντουβᾶς καὶ ὁ Ἄντ. Γρηγοράκης ἢ Σατανᾶς. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς, ἔλαβαν μέρος Ἕλληνες στρατιωτικοὶ καὶ οἱ ἀρμόδιοι Βρεταννοὶ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας Ἡρακλείου.

Ἀπὸ πληροφορίες ποὺ πῆρα ἀπὸ πρόσωπο ποὺ ἔλαβε μέρος στὴ σύσκεψι αὐτὴ, τὰ πράγματα ἐξελίχθησαν ὡς ἐξῆς: Εἰσηγητὴς ἦταν ὁ μακαρίτης Πεττλέμπουρου, ποὺ ἐπρότεινε νὰ ἀφαιρεθοῦν τὰ ὄπλα ἀπὸ τοὺς Παλαιοελλαδίτες χωροφύλακες, ἐπειδὴ δὲν ἐμπνέανε ἐμπιστοσύνη, καὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἐξοπλισθοῦν ὁμάδες πολιτῶν ποὺ θὰ παίρνανε μέρος στὴ μάχη. Ὁ Πεττλέμπουρου ἐξήγησε πῶς, κατὰ τὴ γνώμη τῶν Βρεταννικῶν στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς θὰ πέφτανε μᾶλλον στὸ ὄροπέδιο τῆς Νίδης καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ κατεβαίνανε στὸ ἀεροδρόμιο τῶν Ρουσσῶν καὶ στὸ Ἡράκλειο. Στὸ τέλος ἐζήτησε τὴ γνώμη τῶν Ἡρακλειωτῶν γιὰ τὰ μέτρα ποὺ πρότεινε νὰ ληφθοῦν, ὥστε νὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἀποτελεσματικὰ οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς.

Ὁ ἀείμνηστος Ἄντ. Γρηγοράκης ἐπρότεινε τότε στὸν Πεττλέμπουρου νὰ δώσῃ τὸν λόγο στὸν Μπαντουβᾶ, ὡς πιὸ ἱκανὸ νὰ ἔχῃ ὀρθὴ γνώμη. Παραθέτω ἐδῶ τίς κρίσεις τοῦ Μπαντουβᾶ, πάνω στίς προτάσεις τοῦ Πεττλέμπουρου καὶ τὰ μέτρα ποὺ ὑπέδειξε, εἶναι δὲ φανερό πῶς ἂν οἱ Βρεταννοὶ δεχόντανε τὴν εἰσήγησι τοῦ Μπαντουβᾶ καὶ ἐφαρμόζανε σ' ὅλοκληρῆ τὴν Κρήτη τὰ μέτρα ποὺ ὑπέδειξε, ἡ ἔκβασι τῆς μάχης θὰ ἦταν ἐντελῶς διαφορετικὴ.

Πρῶτα—πρῶτα, ὁ Μπαντουβᾶς ἀντέκρουσε μὲ τὸν πιὸ ἔντονο καὶ κατηγορηματικὸ τρόπο τὴ γνώμη τοῦ Πεττλέμπουρου πῶς οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς θὰ πέφτανε στὸ ὄροπέδιο τῆς Νίδης, μολονότι, ὅπως παραδέχθηκε, τὸ μέρος ἦταν πολὺ πρόσφορο γιὰ ἀσφαλὴ προσγείωσι. Τὰ σχετικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Μπαντουβᾶ ἦταν ἀκαταμάχητα. Ἄν οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς πέσουν στὸ ὄροπέδιο τῆς Νίδης, εἶπε, σκοπὸς τους θὰ εἶναι νὰ καταλάβουν τὸ Ἡράκλειο καὶ τὸ ἀεροδρόμιο τῶν Ρουσσῶν. Ὁ δρόμος ὅμως ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθήσουν εἶναι γεμάτος ἀπὸ θανάσιμα γι' αὐτοὺς ἐμπόδια. Τὸ ἔδαφος δὲν τοὺς βοηθεῖ, ἐνῶ ἀντίθετα βοηθεῖ τοὺς ἀμυνομένους. Ἐξ ἄλλου, σὲ λίγες ὥρες μετὰ τὴν πτώσι τοῦ πρώτου ἀλεξιπτωτιστῆ, θὰ ἐξεγερθῇ ὅλος ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ καὶ θὰ τοὺς κλείσῃ τὸ δρόμο μὲ ἀναρρίθμητες ἐστῖες ἀντιστάσεως. Οἱ Γερμανοὶ θὰ βρεθοῦν ἔτσι κλεισμένοι σ' ἓνα θανάσιμο κλοιό.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, συνέχισε ὁ Μπαντουβᾶς, οἱ τακτικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις ποὺ ὑποστηρίζουν τὸ Ἡράκλειο καὶ τὸ ἀεροδρόμιο, θὰ ἔχουν ὅλη τὴν εὐχέρεια νὰ προωθηθοῦν στὸ χῶρο τῆς προσγειώσεως τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν ἢ στὰ μέρη ὅπου θὰ γίνονταν μάχες μεταξὺ Γερμανῶν καὶ πολιτῶν, καὶ νὰ κάμουν ἀδιάσπαστο τὸ θανάσιμο κλοιό, καθηλώνοντας τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐξόντωσί τους. Μὲ λίγα λόγια, ἀπὸ τὴν Νίδη οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς δὲν ἔχουν ἐλπίδα, ὄχι νὰ φτάσουν

στον άντικειμενικό σκοπό τους, αλλά ούτε νά γλυτώσουν τή ζωή τους. Καί φυσικά, κατέληξε ό Μπαντουβάς, τόν άπλούστατο αυτό συλλογισμό εΐναι άδύνατο νά μη τόν έχη κάμη τό Γερμανικό Στρατηγείο, και συνεπώς πρέπει νά αποκλεισθῆ ἡ ιδέα πως θα πέσουνε άλεξιπτωτιστές στην Νίδη.

Τό έπιχείρημα ήταν πραγματικά άκαταμάχητο, και οι Βρεταννοί στρατιωτικοί, ιδίως ό μακαρίτης Πεττλέμπουρυ, άναγκάσθηκαν νά σιωπήσουν. "Ετσι δέν συζητήθηκε πιά αυτή ἡ άποψη.

Έκει επίσης πού ἡ αντίδρασι τοῦ Μπαντουβά έκδηλώθηκε άπόλυτη και κατηγορηματική ήταν στό ζήτημα τών όπλων τών Παλαιοελλαδιτών χωροφυλάκων. Ό Μπαντουβάς έτόνισε πως δέν θα δεχότανε ούτε καν συζητησι γι' αυτό, γιατί θεωρούσε πως τέτοιο μέτρο άποτελοῖσε άτιμία και έθνική προσβολή και θα τραυματίση τήν ψυχή τών παιδιών αυτών τοῦ Έλληνικοῦ Λαοῦ πού κατέβηκαν στην Κρήτη άποφασισμένοι νά πολεμήσουν τούς κοινούς έχθρούς, γιά τή μιá και άδισίρετη πατρίδα.

Ευτυχώς, αλήθεια, πού βρέθηκε εκεί ό λαμπρός και συνετός αυτός Έλληνας γιά νά έμποδίση, με τό μεγάλο κύρος τῆς γνώμης και τῆς παλληκαριάς του, τήν άχαρακτήριστη αυτή ένέργεια. Καί ευτυχώς ακόμα ότι όλοι οι Κρήτες, πού πήραν μέρος στη σύσκεψι, συνεφώνησαν με τόν Μπαντουβά και έτσι ἡ κακή αυτή σκέψι, έμεινε μιá γνώμη και τίποτε περισσότερο.

"Όπως απέδειξαν δέ τά μετέπειτα πολεμικά γεγονότα, οι χωροφύλακες, πού κατήγοντο από τήν Παλαιά Ελλάδα, πολέμησαν σαν λιοντάρια τούς έχθρούς τῆς Ελλάδος και πάρα πολλά απ' τά γενναία αυτά παιδιά βρήκαν τό θάνατο υπερασπίζοντας τήν αγαπημένη τους Κρήτη. Δέν πρέπει νά ξεχνάμε καθόλου πως οι έπιτυχίες πού πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή τῆς Ρεθύμνης κατά τών Γερμανών Άλεξιπτωτιστών, οφείλονται κατά μέγα μέρος στη λαμπρά δράσι τῆς Έλληνικῆς Χωροφυλακῆς, τό μεγαλύτερο μέρος τῆς όποιας άπηρτίζετο από τό Σχολείο Χωροφυλακῆς Άθηνών.

Και τώρα άς έξετάσωμε τις άλλες υποδείξεις πού έκαμε ό Μπαντουβάς ως έκπρόσωπος τών Κρητών μελών τῆς συσκέψεως. Ός πρώτο μέτρο υπέδειξε τή συγκρότησι ένόπλων ομάδων πολιτών υπό υπευθύνους άρχηγούς και με σαφώς καθορισμένη άποστολή, οι όποιες θα ύφίσταντο ανάλογη εκπαίδευσι, ώστε νά πραγματοποιήσουν τήν άποστολή τους κατά τόν καλύτερον δυνατόν τρόπον. "Επειδή δέ οι ομάδες αυτές θα συγκροτούντο κατά τό πλείστον από έργάτες και πτωχούς, συνέστησε νά τους δοθῆ ένα μικρό χρηματικό βοήθημα, ώστε άπερίσπαστοι από τήν ανάγκη τῆς συντηρήσεως τών οικογενειών τους, ν' άφιερωθοῦν ολοκληρωτικά στις υποχρεώσεις πού θ' άνελάμβαναν.

"Άλλο μέτρο πού υπέδειξε ό Μπαντουβάς ήταν νά συγκεντρωθοῦν άμέσως σε διάφορες άγροτικές τοποθεσίες ίκανές ποσότητες πυρομαχικών και τροφίμων γιά τή συντήρησι τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ και τών ομάδων πολιτών, τοῦτο δέ γιάτι ἡ πόλις τοῦ Ηρακλείου, όπου ήταν συγκεντρωμένα τά τρόφιμα και τά πυρομαχικά, θα έβομβαρδίζετο άνηλεώς κατά τή διάρκεια τών έπιχειρήσεων και θα κατεστρέφετο άσφαλώς, πράγμα πού θα επέφερε τεράστιες δυσκολίες στον άγώνα.

"Ένα άλλο μέτρο πού υπέδειξε ό Μπαντουβάς και πού τό θεωρούσε έξ ἴσου σημαντικό, ήταν νά ειδοποιηθῆ άμέσως ό πληθυσμός τών αστικών κέντρων περί τῆς έπικειμένης εισβολῆς και περί τοῦ τρόπου τῆς εισβολῆς, ώστε ό κάθε οικογενειάρχης νά έχη στη διάθεσί του τόν αναγκαίον χρόνον νά έξασφαλίση τήν οικογένειά του και έλευθερούμενος έτσι από τή μεγάλη αυτή ευθύνη, νά διαθέση τόν έαυτό του στον άγώνα.

Αὐτὰ περίπου εἶναι τὰ μέτρα πού ὑπέδειξε ὁ Μπαντουβᾶς κατὰ τὴ μεγάλη σύσκεψι τοῦ Ἡρακλείου πού εἶχε παγκρήτιο ἐνδιαφέρον, γιατί ἂν οἱ Βρεταννοὶ ἔκαναν ἀποδεκτὲς τὶς ὑποδείξεις του καὶ ἐλάμβανον τὰ ἀνάλογα μέτρα ἐγκαίρως καὶ τὰ μέτρα αὐτὰ ἐφηρμόζοντο σ' ὀλόκληρη τὴν Κρήτη, τ' ἀποτελέσματά των θᾶταν, ὀληθινά, καταπληκτικά.

Καὶ νὰ γιατί: ἡ συγκρότησι, ἐγκαίρως, ἐνόπλων ὀμάδων πολιτῶν μὲ ἀνάλογον ἐξάσκησι καὶ ἐκπαίδευσι στὸ εἶδος τοῦ ἀγῶνος πού ἀνεμένετο καὶ μὲ σαφῶς καθορισμένη ἀποστολή, θὰ προσέφερε τεράστιες ὑπηρεσίες πρᾶγμα πού βγαίνει ἀπ' τὴν ἀξιοθαύμαστη δρᾶσι τῶν ἀτάκτων καὶ ἀνοργανῶτων ὀμάδων πού ἐπολέμησαν στὴ μάχη. Οἱ Γερμανοὶ, ἂν τελικὰ κατόρθωναν νὰ ἐπιβληθοῦν στὶς ὀμάδες αὐτές, θὰ τὸ πλήρωναν πανάκριβα σὲ αἶμα. Ὅπως θὰ δοῦμε στὶς ἐπόμενες σελίδες, ἡ ἐξόντωσι τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ὀφείλεται κατὰ 80 ὀσο στὴ δρᾶσι τῶν ὀμάδων πολιτῶν.

Ἐχῶ τὴ γνώμη πῶς ἂν οἱ Βρεταννοὶ συνεκρότουσαν τέτοιες ὀμάδες καὶ ἀνέθεταν σ' αὐτές τὴν προστασία τῶν ἀεροδρομίων καὶ εἰδικότερα τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε, τὸ ἀεροδρόμιο δὲ θὰ περιήρχετο ποτὲ στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν. Οἱ ἥρωϊκοὶ Χανιώτες θὰ διέσωζαν ὀπωσδήποτε τὸ Μάλεμε ἔστω κι' ἂν θὰ χρειαζόντανε νὰ θυσιασθοῦν ἑκατοντάδες παλληκαριῶν. Τὰ περίφημα παλληκάρια τῶν Χανιῶν, μαζί μὲ τοὺς θρυλικοὺς ἥρωας τοῦ 22ου Νεοζηλανδικοῦ Τάγματος, πού ὑπερίσπιζαν τὸ ἀεροδρόμιο καὶ ἐθυσιάσθησαν μέχρις ἐνός ὑπερασπίζοντας τὶς θέσεις τους, δὲ θὰ ἐπέτρεπαν κατ' οὐδένα τρόπον στοὺς Γερμανοὺς νὰ πάρουν τὸ Μάλεμε. Δυστυχῶς ὅμως οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἀντελήφθησαν, ὅταν ἔπρεπε, τὴν κολοσσιαία σημασία πού θὰ εἶχε ὁ παράγοντας τῶν πολιτῶν. Ὅταν, τέλος εἶδαν τὸ λάθος τους καὶ ἐκτόταξαν πῶς θὰ τὸ διορθώσουν, ἦταν πιά ἄργά.

Μεγάλη ἐπίσης σημασία γιὰ τὸν ἀγῶνα εἶχε καὶ ἡ δημιουργία τῶν ἀγροτικῶν κέντρων ἐφοδιασμοῦ, ὅπως ὑπέδειξε ὁ Μπαντουβᾶς, πρᾶγμα πού δὲν ἔγινε. Ἀπὸ τὴ δευτέρα ἀμέσως ἡμέρα τῆς μάχης, ὁ τακτικὸς στρατὸς καὶ οἱ ἔνοπλες ὀμάδες μείνανε χωρὶς σφαῖρες καὶ χωρὶς ψωμί!

Ὁ Στρατηγὸς κ. Σ. Καφφᾶτος ἐπιβεβαιώνει τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης τοῦ Μπαντουβᾶ καὶ τὶς τραγικὲς συνέπειες πού εἶχε ἡ ἔλλειψις τῶν ἀγροτικῶν κέντρων ἐφοδιασμοῦ, μὲ τὰ ἀκόλουθα πού περιέχονται στὴν ἐκθεσί του: «Οἱ Ἑλληνικὲς Μονάδες, ὡς ἦδη ἐλέχθη, δὲν διέθετον ἰδίας ἀποθήκας τροφίμων καὶ ἄλλου ὕλικου. Ὁ εἰς τροφίμα καθημερινὸς ἐφοδιασμός των ἐγένετο διὰ τῶν Βρεταννικῶν Μονάδων, ὅφ' ἄς τακτικῶς ὑπήγοντο. Δεδομένου ὅμως ὅτι, πολλὰ τῶν Ταγμάτων τούτων κατεῖχον θέσεις μακρὰν ὀπωσδήποτε τῶν Μονάδων, ἐξ ὧν ἐτροφοδοτοῦντο, αἱ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Μάχης, ἀνάγκαι τούτων ἐπέβαλον τὴν ἀπομάκρυνσιν των ἐξ αὐτῶν καὶ πᾶσα μετὰ τῶν Ἀγγλικῶν Μονάδων ἐπικοινωνία διεκόπη— ἔμειναν καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων, ὄχι μόνον ἄνευ τροφίμων ἀλλὰ καὶ ἄνευ φαρμάκων καὶ ὕλικου ἀκόμη ἐπιδέσεως. Ὅπου ταῦτα δὲν διελύθησαν, λόγῳ τῆς καταστάσεως ταύτης, τοῦτο κατορθώθη διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν κατοίκων τῶν ἐγγυτέρων χωριῶν. Τὶς ἴδιες παρατηρήσεις κάνει καὶ ὁ Στρατηγὸς Μιχ. Λιναρδάκης στὴν ἐκθεσί του πού ἀφορᾶ τὴν περιοχὴ Ἡρακλείου.

Ἐπίσης, ἂν ἐγκαίρως εἰδοποιεῖτο ὁ πληθυσμός τῶν ἀστικῶν κέντρων, θ' ἀπεφεύγετο ὁ πανικὸς πού δημιουργήθηκε ἀμέσως στοὺς πρώτους βομβαρδισμοὺς τῶν πόλεων καὶ ἡ λεηλασία καὶ ἡ καταστροφή τοῦ κινητοῦ ἰδιωτικοῦ πλοῦτου δὲ θὰ ἐγένετο στὴν ἔκτασι πού ἔγινε. Δυστυχῶς κανένα μέτρο ἀπ' αὐτὰ πού ὑπέδειξε ὁ Μπαντουβᾶς, κατὰ τὴν τελευταία πού ἔγινε Ἑλληνοβρεταννικὴ σύσκεψι στὸ Ἡράκλειο, δὲν πραγματοποιήθηκε, ἐνῶ ὅλα τὰ μέτρα αὐτὰ καὶ εὐκολο ἦταν νὰ παρθοῦν καὶ ἐξόφθαλμος ἡ σκοπιμότης τους. Ὅμως τίποτε δὲν ἔγινεν ἀποδεκτὸ καὶ τὸ μόνον πού

υποσχέθησαν οί Βρεταννοί, μέλη τῆς συσκέψεως, ἦταν ὅτι θὰ εἰδοποιήσουν ἐγκαίρως τοὺς Καπεταναίους περὶ τῆς πτώσεως τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν γιὰ νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος στὴ μάχη. Κι' αὐτὴ ἡ ὑπόσχεσις δὲν ἐξεπληρώθη.

Οἱ πρὸυχοντες Ἑρακλείου, ποὺ ἐξεπροσώπων ὀλόκληρην τὴν Κρήτην, ὅταν πλέον ἐβεβαιώθησαν πῶς οἱ Βρεταννοὶ δὲν εἶναι διατεθειμένοι ν' ἀποδεχθοῦν τὶς ὑποδείξεις τοὺς καὶ ἐπικειμένης πλέον τῆς εἰσβολῆς, ἐπέδωξαν δραστήρια στὴν ὀργάνωσι ὁμάδων ἀπὸ φίλους τοὺς καὶ στὴν ἐξεύρεσι τῶν ἀναγκαίων ὄπλων γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ τοὺς.

Ἡ ἐξεύρεσι ὅμως ἐνὸς καὶ μόνον ὄπλου τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, ποὺ ὄλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐφλέγοντο ἀπὸ τὸν ἔντονον πόθον νὰ πολεμήσουν τοὺς Γερμανοὺς, ἦταν ὑπόθεσι ἀπ' τὶς πιὸ δύσκολες καὶ ἀκατόρθωτες. Κανεὶς δὲν ἤθελε ν' ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὸ ὄπλο του, ὅσο κι' ἂν τὰ χρήματα ποὺ τοῦ προσέφεραν ἦταν δεκαπλάσια ἀπὸ τὴν ἀξία του. Γιὰ νὰ κατορθώσῃ ὁ Μπαντουβάς ν' ἀγοράσῃ μερικὰ ὄπλα, διέθεσε ὀλόκληρην περιουσίαν. Ἡ ἴδια κατάστασι συναντᾶτο καὶ στοὺς ἄλλους Νομοὺς καὶ ἰδίως στὰ Χανιά ὅπου ἡ τιμὴ ἐνὸς ὄπλου ἐφθασε σὲ ἀστρονομικὰ ποσά. Παρὰ τὶς τεράστιες αὐτὲς δυσκολίες, οἱ Καπεταναῖοι τῶν τριῶν Νομῶν κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν ἓνα περιορισμένο ἀριθμὸ ὄπλων ἕκαστος, μὲ τὰ ὁποῖα ὀργάνωσαν καὶ ἐξόπλισαν τὶς ὁμάδες ποὺ ἔδρασαν κατὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ τὶς ὁποῖες ὁ Κόμπτον Μάκενζυ τὶς ὀνομάζει «εὐγενὲς γένος ἀνδρῶν» καὶ ἡ ἐπίσημη ἔκθεσι τοῦ Βρεταννικοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν τὶς χαρακτηρίζει ὡς «παλληκαρίσια γενιά, φυλὴ πατριωτῶν ποὺ δὲν ἐξέρει κἄν τι θὰ πῆ Κουῖσλιγκ».

Σχετικὰ μὲ τὶς προετοιμασίες τῶν Κρητῶν Καπεταναίων, ὁ Τζῶν Ἐθερκτον, Αὐστραλὸς πολεμικὸς ἀνταποκριτῆς, ποὺ παρηκολούθησε τὶς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, βεβαιώνει τὰ ἀκόλουθα στὸ βιβλίον του «Ἀπὸ τῆς Μάχης τῆς Κρήτης»: «Οἱ Κρήτες, ἐν τῷ μεταξύ, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε ἀνακοινωθῆ, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπὸ τὸν Φράϊμπεργκ, ὅτι ἀνεμένετο ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἢ εἰσβολή, ἄρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ προετοιμάζωνται. Ὁ Ραδιοσταθμὸς τοῦ Βερολίνου μὲ τὰς ἐκπομπὰς του εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν: «Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς Κρήτης, ἡ νῆσος τοῦ Μίνωα ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου θὰ εὐρίσκειται εἰς χεῖρας μας», τοὺς εἶχε πληροφορήσει. Καὶ ἔλαβαν τὴν ἀπόφασιν νὰ πολεμήσουν κατὰ τοῦ ἀητιήτου γερμανικοῦ κολοσσοῦ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀγαπημένης των γενετείρας. **Ἔστω καὶ ὀλίγοι, ἀνοργάνωτοι, μὲ ἐλάχιστα τυφέκια—τὰ περισσότερα ἦταν κυνηγητικά—μὲ ξύλα καὶ πέτρες ἀκόμη, διότι καὶ αὐτὸ ἔγινε».**

Τὶ μεγάλο, θαυμαστὸ καὶ μοναδικὸ μέσα στὴν πανανθρώπινη ἱστορία ἔπραξαν οἱ λεοντόκαρδοι αὐτοὶ ἥρωες μὲ τὰ κυνηγητικά ντουφέκια, μὲ τὰ ξύλα καὶ τὶς πέτρες ἀκόμη, θὰ τὸ ἰδοῦμε μέσα στὴ θύελλα τῆς Μάχης. Αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ σημειωθῆ ἐδῶ εἶναι τοῦτο: ὅτι ὁ Κρητικὸς Λαὸς ρίχθηκε μέσα στὴ κόλασι τῆς φωτιᾶς ὅπλος, τελείως ἄοπλος καὶ ὀπλισθηκε σὰν ἄστακὸς μὲ τὰ ὄπλα τῶν Γερμανῶν ποὺ ἐσκότωσεν, μεταχειριζόμενος ὡς ὄπλα: ξύλα καὶ πέτρες!

Πρέπει ἀκόμα νὰ σημειωθῆ ὅτι μὲ τὴ καθολικὴ καὶ αὐθόρμητη συμμετοχὴ τοῦ Λαοῦ τῆς Κρήτης στὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Γερμανῶν, εὐρίσκει γιὰ μυριοστὴν φορὰ, τὴν ὠραιότερη πραγμάτωσι τῆς ἡ χιλιοδοξασμένη ἱστορίας τοῦ υπερῆφανου καὶ μοναδικῶν γενναίου Λαοῦ τῆς.

Οἱ Κρητικοὶ εἶχαν δηλώσει, πρὶν ἀπὸ τὴ Μάχην, πῶς λόγω τοῦ ἀφοπλισμοῦ των, ἤμπορεῖ τελικὰ νὰ κυριεύσῃ τὸ Νησί τους ὁ Γερμανός. Προσέθεταν, ὅμως, πῶς πρὶν πέση στὰ χεῖρα του ἡ Κρήτη, θὰ πληρώσῃ πανάκριβα τὴ μαύρη του νίκη. Καὶ πλήρωσαν πράγματι οἱ Γερμανοὶ πανάκριβα τὴν ἐπιτυχίαν τους. Οἱ χιλιάδες τῶν σταυρῶν ποὺ καλύπτουν τὰ

ἀπέραντα καὶ πολυάριθμα γερμανικά νεκροταφεῖα, ποὺ βρίσκονται ἀκόμα ἀκέραια σὲ διάφορες τοποθεσίες γύρω ἀπὸ τὰ Χανιά, τὸ Ρέθυμνον καὶ τὸ Ἡράκλειο, μαρτυροῦν ζωντανά, πόσο πανάκριβα, σὲ αἷμα καὶ σὲ ἀνθρώπινες ζωές, πληρώθηκε ἡ γερμανικὴ νίκη.

Δὲν ἦτο νοητὸ καὶ δυνατὸ νὰ γίνῃ διαφορετικὰ. Ἡ πέντε χιλιάδων χρόνων κρητικὴ ἱστορία ζητοῦσε νὰ μάθῃ, ἂν οἱ σημερινοὶ Κρήτες θὰ προσέθεταν νέες σελίδες δόξας στὴν ἱστορία τοῦ Νησιοῦ, ἢ ἂν ἡ ἱστορία αὐτὴ ἢ τρισένδοξη, θὰ ἔκλεινε τοὺς δέλτους τῆς στῆ σημερινὴ κρητικὴ γενεά.

Οἱ ἀδάμαστοι κάτοικοι τοῦ θρυλικοῦ Νησιοῦ ἔγραψαν, ὅμως, νέα κεφάλαια δόξης καὶ ἔθνικοῦ μεγαλείου στὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους, ποὺ ἐφώτισαν τὴν οἰκουμένη μὲ νέο καὶ ἀνέσπερο ἐκτυφλωτικὸ φῶς. Οὔτε ἐγνώρισε, οὔτε θὰ γνωρίσῃ ποτὲ ὁ κόσμος καὶ οἱ αἰῶνες, ποὺ ἔρχονται, παρόμοιο μεγαλοῦργημα, ὡσὰν τὴ δεκαήμερη μάχη τῆς Κρήτης ποὺ συνεκλόνησε καὶ ἐγένεψε ἀπὸ χαρὰ καὶ ἔθνικὴ ὑπερηφάνεια τὴ Σαλαμίνα, τὸ Μαραθῶνα, τὰ 300 παλληκάρια τοῦ Λεωνίδα καὶ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, τοὺς Παλαιολόγους καὶ τὸ Φερραῖο, τοὺς ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀρκαδιοῦ, τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸ Ναύαρχο Κουντουριώτη, τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο καὶ τοὺς ἥρωας τῆς Πίνδου.

Ἡ Κρητικὴ ἀντρεωσύνη ἔφθασε σὲ ἀπαράμιλλα ὕψη δόξης καὶ ἔθνικοῦ μεγαλείου. Ἐνας τρομακτικὸς σεισμὸς ἐτράνταξε τὴν οἰκουμένη. Ἐνα φοβερὸ ἠφαιστεῖο ἐξερράγη ἐκεῖ στὸ ξερὸ βόαχο τῆς Κρήτης, ποὺ οἱ ποταμοὶ τῆς φωτεινῆς λάβας του ξεχύθησαν ὀρμητικὰ καὶ ἐκάλυψαν τὴν ἀνθρωπότητα, μὲ τὸ ἐξάισιο ἐκτυφλωτικὸ φῶς τους.

Ἦταν ἡ Κρητικὴ παλληκαριά ποὺ ἐξέπεμψε τὴν ἀστραπὴ τῆς. Καὶ μέσα ἀπὸ τὴ θύελλα τοῦ ἀνεσπέρου φωτός τῆς, ἀνέτειλε καὶ πάλι ἡ Κρήτη!

— ὦ, Κρήτη! ὦ θεῖα Κρήτη!

Γερμανικὲς προετοιμασίες

Ἡ γενικὴ διεύθυνσις τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Κρήτης, εἶχε ἀνατεθῆ στὸ Στρατάρχη τῆς γερμανικῆς ἀεροπορίας Γκαϊριγκ. Τὸ σχέδιον τῆς εἰσβολῆς ἀπεδείχθηκε ἄριστο στὸ σύνολο καὶ στίς λεπτομέρειές του. Ἡ ἐφαρμογὴ δὲ τοῦ σχεδίου ἀνετέθη στὸ Στρατηγὸ ΛΟΕΗΡ, ὑπὸ τίς διαταγὰς τοῦ ὁποῖου ὑπῆχθη τὸ 4ον ἀεροπορικὸ Γερμανικὸ Σῶμα τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσι τῆς εἰσβολῆς.

Στὴ Μάχη τῆς Κρήτης ἐχρησιμοποιήθησαν ἡ 7η Μεραρχία Ἀλεξιπτωτιστῶν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Στόουντεν, ἓνα Σύνταγμα μοτοσυκλετιστῶν καὶ ἄλλες τινὲς μονάδες μεταγωγικοῦ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ρίγκλ ποὺ θὰ ἀνελάμβανεν ὡς Διοικητὴς τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς νήσου. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δυνάμεων ὁ ΛΟΕΗΡ διέθετε μεγάλους σχηματισμοὺς ἀεροπλάνων πάσης μορφῆς, ποὺ ἐτέθησαν ὑπὸ τίς διαταγὰς τοῦ Στρατηγοῦ φὸν Ριχτόφεν.

Τὸ σχέδιον τῶν Γερμανῶν ἦταν : νὰ καταστρέψουν τὴ Βρεταννικὴ ἀεροπορία καὶ τὸ ἀντιαεροπορικὸ πυροβολικὸ, ποὺ ὑπῆρχαν στὴν Κρήτη καὶ σύγχρονα νὰ ἐξαναγκάσουν τὸ Βρεταννικὸ Στόλο ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ κρητικὰ παράλια. Τὸν σκοπὸν αὐτὸ ἐπεδίωκαν οἱ ἐντατικοὶ ἀεροπορικοὶ βομβαρδισμοί, ποὺ ἄρχισαν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Ἀπριλίου καὶ κράτησαν ὡς τὴν παραμονὴ τῆς εἰσβολῆς, ἔφθασαν δὲ σὲ ἀφάνταστη ἀγριότητα λίγες ὥρες πρὶν τῆς εἰσβολῆς, γεγονὸς ποὺ ἀνάγκασε τὸν ἀστικὸ πλῆθυσμὸ τῆς νήσου νὰ ξεχυθῇ ὁμαδικὰ στὴν ὕπαιθρο, καὶ νὰ γιατί οἱ ἀνηλεῖς βομβαρδισμοὶ τῶν κρητικῶν πόλεων καὶ τῶν ἐγγύς των χωρίων δὲν εἶχαν πολ-

λά ανθρώπινα θύματα. Με την έξουδετέρωσι τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων, οἱ Γερμανοὶ ἐπεδίωκαν νὰ στερήσουν τις ἑλληνο - βρεταννικὰς δυνάμεις ξηρᾶς ἀπὸ κάθε, ἀπὸ ἀέρος καὶ θαλάσσης, ὑποστηρίξεως, γιὰ νὰ μπορέσουν ἔτσι νὰ ἐπιτύχουν μεγαλύτερη ἀσφάλεια στὶς ἀποβάσεις τους, στὸν πλησίον τοῦ Μάλεμε χῶρον, πρᾶγμα κατορθωτό, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲ θὰ ὑπῆρχε καμμιά ἀντίδρασι ἀπὸ ἀέρος καὶ θαλάσσης, ἔτσι δὲ θὰ ἐγίνοντο εὐκόλα κύριοι τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε. Περιεχομένου στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν τοῦ σημαντικωτάτου τούτου ἀεροδρομίου, οἱ Γερμανοὶ θὰ προσγείωναν μεγάλους ἀριθμοὺς στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι, μαζὺ με τις ἀπὸ θαλάσσης ἀποβιβασθησόμενες δυνάμεις καὶ τις δυνάμεις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ποὺ θᾶχαν προσγειωθῆ γύρω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀεροδρομίου, θ' ἀπετέλουν, ὅπως ἀπετέλεσαν, τὴ μεγάλη γερμανικὴ στρατιωτικὴ δύναμι, ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσε τὴν έξουδετέρωσι τῆς Ἑλληνοβρεταννικῆς ἀμύνης καὶ θὰ πραγματοποιοῦσε τὴν κατάληψι τῆς Κρήτης.

Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἐφαρμόσθηκε ἐπακριβῶς, με μόνην παρέκκλισιν τὸν χρόνον καὶ τις θυσίες ποὺ χρειάσθησαν γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ὁ σκοπός,

Οἱ Γερμανοὶ, ἀμέσως μόλις ἐδραιώθησαν στὰ ἑλληνικὰ ἀεροδρόμια, περὶ τὸ τέλος Ἀπριλίου 1941, ἄρχισαν χωρὶς καμμιά καθυστέρησι ἐντατικοὺς ἀεροπορικοὺς βομβαρδισμοὺς κατὰ τῶν λιμένων καὶ τῶν ἀεροδρομίων τῆς Κρήτης καὶ κατὰ τῶν κέντρων τοῦ ἀντιαεροπορικοῦ πυρῆκου. Μέχρι τῆς 10ης Μαΐου ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία ἀναγνωρίσεως καὶ βομβαρδισμοῦ, ἐνεργοῦσε 5 ὡς 6 ἡμερήσιες ἐπιθέσεις, ποὺ εἶχαν ἐξαρθρώσει κυριολεκτικὰ τὴ ζωὴ στὸ νησί. Πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐνεργοῦσαν χωρὶς νὰ συναντοῦν σοβαρὴ ἀντίστασι. Ἡ βρεταννικὴ ἀεροπορία ἦταν σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε. Μόλις καὶ μετὰ βίας κατῶρθοναν νὰ σηκωθοῦν μερικὰ βρεταννικὰ καταδιωκτικὰ, ποὺ ὄλο καὶ ἐμίκραινεν ὁ ἀριθμὸς τους ἀπὸ τις συνεχεῖς καταρρίψεις.

Ἐδῶ ὅμως ὀφείλουμε νὰ σημειώσουμε τὴν ἐξαιρετικὰ ἡρωϊκὴ δρᾶσι ποὺ ἔδειξαν οἱ ἐλάχιστοι βρεταννοὶ ἀεροπόροι, ποὺ ἐπολέμησαν τις ἐκατοντάδες τῶν γερμανικῶν ἀεροπλάνων, με ἀληθινὰ λεονταρίσια καρδιά. Τί μποροῦσαν ὅμως νὰ κάμουν τὰ θαυμάσια αὐτὰ παλληκάρια, με τὸ ἐλάχιστο καὶ πεπαλαιωμένο ὑλικό, ποὺ εἶχαν στὴ διάθεσί τους :

Ὁ ἀντισμήναρχος Ἐδ. Χάουελλ μᾶς ἔδωσε τὴν πραγματικὴ εἰκόνα καὶ μᾶς εἶπε τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴ βρεταννικὴ ἀεροπορία, ποὺ ὑπεστήριζε τὴν Κρήτη. Μιὰ σκιά, ἓνα σύμβολον, μᾶς εἶπε, ἦταν ἡ βρεταννικὴ ἀεροπορία, τίποτε περισσότερον. Ἡ Κρήτη ὅμως καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν θὰ λησμονήσουν ποτέ τους θρυλικούς, ἀλήθεια, βρεταννοὺς ἀεροπόρους, ποὺ πέσανε στὴν Κρήτη, ὑποστηρίζοντας τὴν κοινὴ ὑπόθεσι καὶ ποὺ οἱ περισσότεροι ἔμειναν ἄταφοι καλυφθέντες με τὰ συντρίμια τῶν ἀεροπλάνων τους.

Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ γιατί ὁ γερμανικὸς ἀεροπορικὸς γίγας κατῶρθωνεν νὰ δρᾶ ἀνενόητος καὶ νὰ ἐξαρθρώνη, ἡμέρα με τὴν ἡμέρα, περισσότερον τὴν ἄμυνα τοῦ νησιοῦ. Καὶ ἡ ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα, ἐλάχιστη καὶ αὐτὴ σὲ ἀριθμὸ πυροβόλων, δὲν κατῶρθωσε μεγάλα πράγματα. Τὴν ὥρα τῆς εἰσβολῆς τὰ ἑννέα δέκατα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων εἶχαν έξουδετερωθῆ, με μεγάλες, εἶναι ἀλήθεια, ἀπώλειες τῶν Γερμανῶν πάντως ὅμως τὴν ὥρα τῆς εἰσβολῆς δὲν ὕφιστατο ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα καθόλου.

Ἔτσι, τὸ πρῶτο μέρος τοῦ γερμανικοῦ σχεδίου, ποὺ ἀφοροῦσε τὴν ἀεροπορία καὶ τὸ ἀντιαεροπορικὸ πυροβολικό, εἶχε καθολικὰ πραγματοποιηθῆ. Ἀπέμενε ὁ βρεταννικὸς στόλος. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσουμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο.

*Ἀπὸ τις 15 Μαΐου ἡ γερμανικὴ τακτικὴ ἤλλαζε ριζικὰ. Τὴ νέα

φάσι του αεροπορικού πολέμου έχαρακτήριζε τώρα μεγαλύτερη ένταση των βομβαρδισμών και πύκνωση των επιδρομών. Παράλληλα οι Γερμανοί αεροπόροι άρχισαν να κατεβαίνουν χαμηλότερα προς το έδαφος και να ένεργοϋν άγρίους βομβαρδισμούς και πολυβολισμούς κατά του άμάχου πληθυσμού και να προβαίνουν σε συνεχείς άναγνώσεις,

Αποτέλεσμα των έντατικών αυτών βομβαρδισμών ήτο ή καταστροφή του λιμένος της Σούδας, που έχρησιμοποιείτο πλέον μόνον την νύκτα, αλλά μόνον εις μίαν νύκτα δέν ήτο δυνατόν να έκφορτωθί ένα πλοϊον και ή έντός της αυτής νυκτός άποχώρησί του. Έτσι κατέστη άχρησιμοποίητος. Το λιμάνι του Ηρακλείου έπίσης υπέστη άγρίους βομβαρδισμούς, αλλά εύτυχώς οι ζημιές υπήρξαν ελάχιστες και άνώδυνες.

Το άεροδρόμιο Μάλεμε υπέστη μεγάλη καταστροφή. Το Μάλεμε έφλέγετο κυριολεκτικά επί όλόκληρες ήμέρες. Όλα τά ύλικά, που είχαν έναποθηκευθί εκεί, έγιναν στάκτη. Τα άεροδρόμια Ηρακλείου και Ρεθύμνης δέν υπέστησαν μεγάλες ζημιές. Το άντιαεροπορικό όμως πυροβολικό κατέστράφη ριζικά.

Η νέα αύτή γερμανική τακτική έδειξε καθαρά, ότι έπλησίαζε ή ήμέρα της εισβολής, ότι δηλ. οι γερμανικές προετοιμασίες εύρίσκοντο προς το τέρμα τους. Πραγματικά, οι Γερμανοί είχαν όλόκληρώσει περίπου, κατά τις 18 Μαΐου, τις προετοιμασίες τους, που άφορούσαν τή συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων άλεξιπτωτιστών και άεραγημάτων, μεταγωγικών, βομβαρδιστικών και καταδιωκτικών άεροπλάνων και παντοειδούς πολεμικού ύλικού στα άεροδρόμια της Άττικής, της Πελοποννήσου και της Δωδεκανήσου. Στα λιμάνια δέ του Πειραιώς και της Πελοποννήσου, οι Γερμανοί είχαν συγκεντρώσει πολυάριθμα πλοιάρια παντός τύπου και μεγάλους άριθμούς στρατιωτών.

Η ήμερομηνία της εισβολής άνεβλήθηκε—Ισχυρίζονται διάφοροι συγγραφείς—δυό και τρεις φορές και στηρίζουν τή γνώμη τους αύτή στο ότι οι Γερμανοί, άνέβαλαν τήν εισβολή, γιατί δέν είχαν περατώσει ακόμα τις προετοιμασίες τους. Η γνώμη μου είναι, ότι δέν υπήρξε ποτέ ζήτημα άναβολής, ότι δηλαδή ποτέ πριν άπό τήν 20ήν Μαΐου οι Γερμανοί δέν είχαν όρίσει ήμερομηνίαν εισβολής, άναγκασθέντες έπειτα να τήν άναβάλουν.

Ούτε ή γνώμη του Τζών Έθερκτον, κατά τήν όποιαν οι Γερμανοί άνέβαλαν τήν εισβολή δυό και τρεις φορές γιατί έπιδίωκαν να καταστρέψουν πρώτα και το τελευταίο βρεταννικό άεροπλάνο, που υπήρχε στη Κρήτη, και έπειτα να άπιχειρήσουν τήν εισβολή, είναι σωστή και άποδίδει τήν πραγματικότητα.

Και να ή έξήγησι: οι Γερμανοί γνώριζαν άριστα, πώς βρεταννική άεροπορία, ίκανή να τους προξενήσιν ζημιές, δέν υπήρχε στην Κρήτη. Τή διαπίστωση αύτή τήν είχαν κάμει άρκετές φορές άπό τις άερομαχίες, που έλαβαν χώραν στον ούρανό της Κρήτης, κατά τις όποιες μόλις πέντε-έξη βρεταννικά άεροπλάνα λαβένανε μέρος. Ασφαλώς, για τον άνάξιο λόγου άριθμό των βρεταννικών άεροπλάνων, δέ θα άνέβαλαν επί τόσες φορές τήν εισβολή, άναβολή που έδιδε καιρό στο Φράϊμπεργκ να οργανώνεται καλύτερα, πράγμα που είχε άναντίρρητα πολύ μεγαλύτερη σημασία για τους Γερμανούς, άπό το να άντιμετωπίσουν πέντε και δέκα άεροπλάνα. Δέν ήταν τόσο άφελείς και άνόητοι οι Γερμανοί, ώστε να μη άντιληφθοϋν τή διαφορά και να διαπράξουν ένα τέτοιο τεράστιο στρατηγικό λάθος.

Καμμιά, συνεπώς, άναβολή δέν έμεσολάβησε. Οι Γερμανοί ποτέ πριν άπό τήν 20ήν Μαΐου 1941 δέν είχαν όρίση ήμέρα εισβολής. Ζήτημα άναβολής της εισβολής υπήρξε μόνον στους Βρεταννούς, ασφαλώς άπό έσφαλμένες πληροφορίες, που τους έδιδαν οι ύπηρεσίες τους στην ήπειρωτική

Ἑλλάδα ἢ ἀπὸ εἰκασίης πού ἔκαναν, στηριζόμενοι πάλι σὲ ἀνάλογες πληροφορίες καὶ φαινόμενα.

*
* *

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πού ἐξεδηλώθη ἡ εἰσβολή, ἡ κυρία προσπάθεια τῶν Γερμανῶν στρέφεται κατὰ τοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Μάλεμε. Τὸ γερμανικὸ στρατηγεῖο εἶχε ἀντιληφθῆ πλήρως τὴν ἐξαιρετικὴ σημασία τοῦ ἀεροδρομίου καὶ ἔστρεψε τὸ μεγαλύτερο βᾶρος τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν ὑπερασπιστῶν του. Οἱ Γερμανοὶ ἔπραξαν ὀρθῶς, ὅπως ἀπέδειξαν τὰ γεγονότα. Ἄν δὲν ἔπαιρναν τὸ Μάλεμε, ὀλόκληρη ἡ ὑπόθεσί των πῆγαινε χαμένη.

Ἡ βρεταννικὴ στρατιωτικὴ ἡγεσία τῆς Κρήτης, δὲν ἐξετίμησε ὅμως ἀνάλογα τὸ ρόλο πού θὰ ἔπαιζε τὸ ἀεροδρόμιο στὴν ἄμυνα τοῦ Νησιοῦ. Ὁ Στρατηγὸς Φράϊμπεργκ ἀπέδωσε—μὲ τὰ μέτρα πού ἔλαβε—στὸ Μάλεμε τὴν ἴδια ἀκριβῶς σημασία πού ἔδωσε σιὰ δυὸ ἄλλα ἀεροδρόμια. Δὲν εἶδε τὴν ἐξαιρετικότητα πού παρουσίαζε τὸ Μάλεμε, πράγμα ὅμως πού τὸ ἀντελήφθησαν καὶ τὸ ἐξεμεταλλεύθησαν ἀπόλυτα οἱ Γερμανοὶ.

Ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος ἔπρεπε ν' ἀποτελέσει πολύτιμο διδάγμα γιὰ τὸ Φράϊμπεργκ. Γιατί, ὡσάκις κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπεχειρήθη εἰσβολὴ στὴν Κρήτη, ὁ ἐχθρὸς ἀπεβιβάσθη στὴν περιοχὴ τοῦ Μάλεμε λόγω τῆς καταλληλότητος πού παρουσίαζαν οἱ ἀκτῆς καὶ τὸ ἔδαφος. Στὴν προκειμένη μάλιστα περίπτωσι, ἡ περιοχὴ τοῦ Μάλεμε, παρουσίαζε καὶ ἄλλο πλεονέκτημα καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἐχθρὸ, τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐκεῖ εὐρίσκετο τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Μάλεμε, τὸ μοναδικὸ δηλαδή πεδίο προσγειώσεως γιὰ μεγάλο ἀριθμὸ ἀεροπλάνων καὶ δεδομένου ὅτι ἡ εἰσβολὴ θὰ ἐπεχειρεῖτο κυρίως ἀπὸ ἀέρος, ἡ στρατιωτικὴ ἡγεσία πού ὑπερήσπιζε τὴ Νῆσο, ὄφειλε νὰ ρίξη τὸ σημαντικώτερο μέρος τῶν δυνάμεων πού διέθετε στὴν ἄμυνα τοῦ ἀεροδρομίου καὶ ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς: Πλατανιάς—Μάλεμε—Κολυμπήρι.

Τοῦτο, δυστυχῶς, δὲν ἔγινε. Ὑπῆρχε ἐν τούτοις πλήρες σχέδιο προστασίας τῆς Κρήτης, καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς V Μεραρχίας Κρήτης ἐπὶ διοικήσεως τοῦ Ὑποστρατήγου κ. Ἀναστ. Ρουσοπούλου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἦτο φυσικόν, ὑπεδείχθη καὶ ἀνεπτύχθη στὸ Στρατηγὸ Φράϊμπεργκ, ὁ ὁποῖος ὅμως περιωρισμένα τὸ ἔλαβε ὑπ' ὄψιν του σιτὸν καταρτισμὸ τοῦ ἰδικοῦ του σχεδίου.

Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ σχέδιο ἐκεῖνο εἶχε δυὸ φορές ἐφαρμοσθῆ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ ἀπόλυτη ἐπιτυχία, ἐπρόκειτο δὲ περὶ σχεδίου πού καθιερώθη βάσει τῶν πορισμάτων τῶν προηγουμένων εἰσβολῶν, τῶν συγχρόνων μέσων πολέμου καὶ προσηρμοσμένον στὴν περιοχὴ Πλατανιάς—Μάλεμε—Κολυμπήρι πού ἦταν ἡ καταλληλότερη γιὰ ἀπόβασι καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία τελικά, ἔγινε ἡ εἰσβολή.

Στὸ σημεῖο ἀκριβῶς αὐτὸ ἀνακύπτει τὸ μεγάλο κενὸ πού παρουσίασε ὁ ἀγῶνας στὴν Κρήτη: ἡ ἀπουσία τῆς ἐλληνικῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας ἀπὸ κάθε συμμετοχῆ τῆς σιτὸν καταρτισμὸ τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου ὑποστηρίξεως τῆς Νήσου καὶ ἀπὸ τῆ διοίκησι τῆς διεξαγωγῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἄν εἶχε ὑπεύθυνο καὶ ἴση συμμετοχὴ ἡ ἐλληνικὴ στρατιωτικὴ ἡγεσία στὴ διοίκησι τοῦ πολέμου, ὁ Στρατηγὸς Φράϊμπεργκ θὰ ὑποχρεώνετο νὰ ἐφαρμόσει καθολικά τὸ σχέδιο—ἄφου θὰ συνεπληροῦτο βέβαια βάσει τοῦ ἀεροπορικοῦ παράγοντος πού δὲν περιείχετο στὸ σχέδιο τῆς V Μεραρχίας—ὅποτε τὸ Μάλεμε δὲν θὰ ἔπεφτε κατ' οὐδένα τρόπο στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν καὶ θὰ διεσώζετο ἀναμφισβήτητα ἡ Κρήτη.

Δὲν κατηγοροῦμεν τοὺς Βρεταννοὺς. Ἐκεῖνοι ἐφορτώθησαν ὄλα τὰ βάρη τοῦ ἀγῶνος καὶ ἦτο φυσικώτατο νὰ ἔχουν καὶ τὴ διοίκησι στὰ χέρια τους, γιατί ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν μέσων, διέθεταν καὶ ἄφθονο ἀνθρώπινο ὑλικὸ ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ οδηγήσουν αὐτοὶ στὴ μάχη, ἀλλὰ καὶ γιατί ἡ μάχη τῆς Κρήτης ἦταν κατα μέγα μέρος ὑπόθεσι ποὺ ἀφοροῦσε τὸν τιτάνειο ἀγῶνα ποὺ διεξήγαγον σὲ διάφορα μέτωπα καὶ ὁ ὁποῖος ἀφοροῦσε τὴν ἴδια τὴν ὑπόστασι τοῦ ἔθνους τους.

Ἐπῆρχε ὁμως πάντοτε ὁ τρόπος ποὺ θὰ ἔκανε δυνατὴ τὴν πολύτιμη συμβολὴ τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας στὴ διοίκησι τοῦ πολέμου, χωρὶς μ' αὐτὸ νὰ ξεφύγη ἀπὸ τὰ χέρια τῶν βρεταννῶν ἢ βασικῆ του διοίκησι.

Νομίζω πὼς ἂν ὁ ἑλλην ἀρχιστράτηγος τοῦ ἑλληνο—ἰταλικοῦ πολέμου κ. Ἀλέξανδρος Παπαῆγος ἐσουνόδευε τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησι στὴ Κρήτη καὶ βρισκόντανε ἐκεῖ ὅταν ἀνετίθετο στὸ Στρατηγὸ Φράϊμπεργκ ἢ ἀρχιστράτηγία τοῦ πολέμου στὴν Κρήτη, οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἦτο καθόλου δυνατὸν νὰ ἠγνόουν τίς ἀρετὲς καὶ τὴ δόξα του καὶ θὰ ἐπρότειναν μόνοι τους τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ του στὴ διοίκησι τοῦ πολέμου, ὅποτε ὄλα θὰ ἐπήγαιναν καλὰ, παρὰ πάνω ἀπὸ καλὰ.

Η ΜΑΧΗ

Οι επόμενες σελίδες αφορούν τα καθαρώς πολεμικά γεγονότα της Μάχης, από 20 Μαΐου 1941 ως την απόχώρησι των Βρετανών από την Κρήτη. Αισθάνομαι έδω την υποχρέωσι να δώσω σπέν αναγνωστή μου μερικές εξηγήσεις, που έχουν σχέση με τη σύνθεσι του κειμένου των σελίδων αυτών.

Το βιβλίον μου, όσον αφορά τη συμβολή των 'Ελλήνων και ιδίως των Κρητών στη «Μάχη της Κρήτης», δέν είναι, δυστυχώς, εκείνο που έπεθύμησα να παρουσιάσω. Οι αιτίες είναι πολλές και διάφορες. Κυριώτερη αιτία είναι ότι εκείνοι από τους Κρήτες, που έδρασαν και έκαμαν τη Μάχη, δέν φαίνονται πρόθυμοι να δώσουν πληροφορίες και στοιχεία.

Έτσι, δέν κατορθώνει κανείς να πληροφορηθῆ την αλήθεια και να έχη έμπιστοσύνη στα στοιχεία που συνέλεξε και που αφορούν τη συμμετοχή των Κρητών στις πολεμικές επιχειρήσεις της Μάχης. Έν τούτοις, η συμμετοχή αυτή υπήρξε πελωρία. Ήρθαν όρες και μέρες δλόκληρες, που ο άγωνας διεξήγετο μόνον μεταξύ Κρητών και Γερμανών. Τα 80 % των φονευθέντων Γερμανών όφείλονται σε δράσι Κρητών!

Τά Χανιά έτίμησαν τό όνομά τους. Ό ιστορικός της Μάχης, είναι υποχρεωμένος ν' άφιερώση στα Λεοντόκαρδα παλληκάρια των Χανιών τιμητική θέσι στις σελίδες της νεώτερης έθνικής μας Ιστορίας. Αύτή είναι η γνώμη και η κρίσι και αυτών άκόμη των Γερμανών, που γνώρισαν τους Χανιώτες μέσα στην κόλασι της μάχης. Δυστυχώς, τά στοιχεία που θά παρουσίαζαν τη σύγχρονη δόξα των Χανιών, δέν μου δόθηκαν.

Τό Ρέθυμνο δέν με βοήθησε καθόλου. Ούτε και αυτός ο 'Ηγούμενος της Ιστορικής Μονής του 'Αρκαδιου θέλησε να συνδράμη την προσπάθειά μου. Άπ' ό,τι κατορθώσα να μάθω, στο Ρέθυμνο όφίσταται σοβαρωτάτη διαφωνία μεταξύ όλων εκείνων που έλαβαν μέρος στη Μάχη. 'Η έκθεσι λ. χ. του κ. Χρ. Τζιφάκη, 'Επιτελάρχου της Στρατ. Δ)σεως Ρεθύμνης κατά τις επιχειρήσεις, ηγειρε θέλλα αντίρρήσεων. 'Η έκθεσι αυτή, έν τούτοις, είναι τό μοναδικό έπίσημο κείμενο που υπάρχει για τό Ρέθυμνο.

Στό 'Ηράκλειο η κατάσταση παρουσιάζεται κάπως καλύτερα. Άπό τά στοιχεία που έχω ύπ' όψι μου, θγαίνει τό συμπέρασμα πώς τό 'Ηράκλειο δέν νικήθηκε ποτέ άπό τους Γερμανούς, πώς ο κυριώτερος παράγων της νίκης αυτής ήταν η άξιοθαύμαστη δράσι των γενναίων 'Ηρακλειωτών και πώς τον πρώτο ρόλο, μέσα στη δράσι αυτή, διεδραμάτισε ο Καπετάν Μ. Μπαντουβάς.

Πληροφορούμαι πώς υπάρχει σήμερα μιá μερίς 'Ηρακλειωτών, που εύρίσκεται σε πολιτική αντίδικία με τον Μ. Μπαντουβά. 'Η αντίδικία αυτή δέν ένδιαφέρει τό βιβλίον αυτό. Έκείνο που ένδιαφέρει την Ιστορία είναι, έν προκειμένω, ότι έννηά χρόνια, σήμερα, έπειτα από τη Μάχη της Κρήτης, όποιον κι' άν ρωτήσης στην Κρήτη για την πατριωτική δράσι του Μ. Μπαντουβά, σου άπαντά :

— "Α, όλα κι' όλα, ο Καπετάν Μανώλης υπήρξε ο ήρωας της Μάχης του 'Ηρακλείου και η ψυχή της 'Εθνικής 'Αντιστάσεως!

ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΑΤΑΛΗΨΕΩΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΑΕΡΟΣ

Τό άκόλουθο σχέδιο καταλήψεως της Κρήτης από άέρος, παρελάβαμεν από την κριτική μελέτη του 'Αντ)ρχου G. T. SCHMIDT, καθηγητού της Σχολής 'Επιτελών των Η. Π. Α.

«...Διά την άλωσιν της Κρήτης ώργανώθησαν ειδικά άεροκίνητοι στρατιωτικά δυνάμεις. Διοικητής ήτο ο στρατηγός Λαίρ, προερχόμενος έκ της 'Αεροπορίας. Είς τό Fliegerkorps VII, υπό τον στρατηγόν Ριχτχόφεν, άνετέθη η άναγκαιούσα έναέριος ύποστήριξις. 'Υπολογίζεται ότι ο έπιτιθέμενος είχαν εις την διάθεσιν του περί τά 300 μέσα βομβαρδιστικά, 150 καθέτου έφορμήσεως και 300 καταδιωκτικά άεροπλάνα. Τό Fliegerkorps XI, υπό τον στρατηγόν Στουντέντ, θά άπέτελει την άεροκίνητον δύναμιν κρούσεως. 'Ο Στουντέντ, πιλότος του Α' παγκοσμίου πολέμου, ήτο έκ των σκαπανέων της τεχνικής των μικτών — έναερίων και κατά ξηράν — επιχειρήσεων έν Γερμανία. Έτελος προσετίθεντο ομάδες έναερίων μεταφορών, περιλαμβάνουσαι περί τά 350 Ju—53 μεταγωγικά και 53 ρυμουλκούμενα άνεμοπλάνα.

Αι διαθέσιμοι δι' εισβολήν δυνάμεις μάχης εκ τής 7ης 'Αεροκινήτου Μεραρχίας ἐνισχυμένοι δι' ἐνός Σύντάγματος ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ ἀνεμοπόρων (ἐν συνόλῳ 15.000) καὶ τὴν 5ην 'Ορεινὴν Μεραρχίαν (δυναμένην νὰ μεταφερθῆ δι' ἀέρος). Τελευταίον, ἐδόθη εἰς τὸν Στουτνέντ ἐν Σύνταγμα πεζικοῦ τῆς 6ης 'Ορεινῆς Μεραρχίας. Τὰ ὄρεινὰ στρατεύματα ἐξελέγησαν, διότι ὁ ὄπλισμός των ἐπέτρεπε τὴν δι' ἀεροπλάνων μεταφορὰν. Ἡ 5η Μεραρχία εἶχε μετᾶσχει εἰς τὰς μάχας τῆς Βαλκανικῆς ἑκστρατείας, ἡ δὲ δυνάμις τῆς εἶχε μειωθῆ εἰς 10.000 ἄνδρας. Τὸ γενικὸν σύνολον τῆς ἀεροκινήτου δυνάμεως ἀνῆρχετο εἰς 25.000 ἀνδρῶν περίπου.

Ἐπὶ πλέον, δυνάμις ἐκ 5.000 περίπου, περιλαμβανούσα ἐν τάγμα τῆς 'Ορεινῆς Μεραρχίας, 25 ἄρματα, ἀντιαεροπορικὰ καὶ ἀντιαρματικά πυροβόλα καὶ πεδίων πυροβολικὸν ἐπρόκειτο νὰ μεταφερθοῦν διὰ θαλάσσης ἐπὶ 30 μικρῶν πλοίων. Ὁ στολίσκος αὐτὸς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ναυάρχου Σουστερ, ἔδει νὰ προσεγγίσῃ τὴν ἄκτὴν παρὰ τὸ Μάλεμε πρὸ τοῦ τέλους τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς ἐφόδου. Ἐλέχθη, ὅτι ἡ θαλασσία αὕτη δυνάμις προσετέθη καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Χίτλερ. Ὡς θὰ ἴδωμεν αὕτη δὲν ἐπῆρσεν τὴν ἐκβασιν τῆς μάχης.

Τὰ στρατεύματα τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ τῶν ρυμουλκουμένων μεταφέρθησαν ἐκ Γερμανίας εἰς Ἑλλάδα, μὰζι μὲ τὸν εἰδικὸν ἐξοπλισμὸν των, τέλη Ἀπριλίου με ἀρχὰς Μαΐου. Τὰ ὄρεινὰ στρατεύματα, εὑρισκόμενα ἤδη ἐν Ἑλλάδι, ἠσκήθησαν μόνον ἐπὶ δεκαήμερον εἰς τὴν τεχνικὴν τῶν μικτῶν ἐπιχειρήσεων.

Τὸ σχέδιον τακτικῆς ἐνεργείας καθόριζεν ὅτι ἡ 7η 'Αεροκινήτος Μεραρχία μὲ τὸ προσκεκολλημένον αὐτῇ Σύνταγμα ἐφόδου, θὰ ἐπιπτεν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιθέσεως εἰς 4 ἰκανῶς ἀπεχούσας ἀλλήλων θέσεις. Κατὰ μίαν καθορισθεσομένην ὥραν, τὸ ἥμισυ τοῦ 1ου τάγματος τοῦ Σύντάγματος Ἐφόδου θὰ προσγειοῦτο διὰ 29 ἀνεμοπλάνων εἰς τὸ ἀεροδρῆμιον τοῦ Μάλεμε, θὰ κατέστρεφε τὰ ἀντιαεροπορικὰ καὶ θὰ ἐκάλυπτε τὴν κάθοδον τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἡ δοθεῖσα εἰς τὴν προσγειώσιν τῶν ἀνεμοπλάνων προτεραιότης ἐν Κρήτῃ τελεῖ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κρατούσαν εἰς Ἠνωμένης Πολιτείας γνώμην. Οἱ Γερμανοὶ, εἰκάζεται, ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ προδοῦν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν προσγειώσιν τῶν ἀνεμοπλάνων, παρὰ τοὺς κατὰ τεκμήριον μεγαλύτερους κινδύνους μίᾶς τοιαύτης ἐνεργείας, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐπιτεύξεως μεγαλύτερου αἰφνιδισμοῦ. Οὕτω τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ προσγειώσις τῶν ρυμουλκουμένων προεῖχε τῆς καθόδου τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Τὰ 2ον καὶ 3ον τάγματα ὄφειλαν νὰ ριφθοῦν δι' ἀλεξιπτῶτων 15 λεπτὰ μετὰ τὴν ὥραν τῆς ἐπιθέσεως εἰς Μάλεμε καὶ νὰ καταλάβουν τὸ πεδῖον προσγειώσεως. Τὸ ἔτερον ἥμισυ τοῦ 1ου τάγματος θὰ κατήρχετο, διὰ 24 ἀνεμοπλάνων, πλησίον τῶν Χανίων, 10 μίλια ἀνατολικῶς τοῦ Μάλεμε καὶ θὰ κατέστρεφε τὰς ἀποτὸθι ἀντιαεροπορικὰς πυροβολαρχίας. Ὁμοίως τὸ 3ον Σύνταγμα Ἀλεξιπτωτιστῶν θὰ ἐπιπτε παρὰ τὰ Χανιά καὶ θὰ κατελάμβανε τὸν ὄρειον τῆς Σούδας. Ὅκτω ὥρας μετὰ τὴν ὥραν ἐπιθέσεως, στοιχεῖα τοῦ 2ου Σύντάγματος Ἀλεξιπτωτιστῶν θὰ κατελάμβανον τὴν πόλιν καὶ τὸ ἀεροδρῆμιον τῆς Ρεθύμνου (38 ἀεροπορικὰ μίλια ἀνατολικῶς τοῦ Μάλεμε). Ταυτοχρόνως τὸ 1ον Σύνταγμα Ἀλεξιπτωτιστῶν θὰ κατελάμβανε τὸ Ἡράκλειον, πόλιν καὶ ἀεροδρῆμιον, 72 ἀεροπορικὰ μίλια ἀνατολικῶς τοῦ Μάλεμε. Αἱ τέσσαρες ὁμάδες ἔδει νὰ ἀποκαταστήσουν ἀμέσως τὸν μεταξὺ τῶν σύνδεσμον. Ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν πεδίων προσγειώσεως, καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις, ἀργὰ, τὴν ἡμέραν ἐπιθέσεως, ἡ 'Ορεινὴ Μεραρχία θὰ μετῆγετο διὰ μεταφορικῶν ἀεροπλάνων καὶ ἡ νῆσος θὰ ἐξεκαθαρίζετο καὶ θὰ κατελαμβάνετο. Ὡς ἐσημειώθη, τὰ διὰ θαλάσσης μεταφερόμενα στοιχεῖα θὰ ἀπειδιόάζοντο παρὰ τὸ Μάλεμε πρὸ τοῦ τέλους τοῦ εἰκοσιπενταρῶρου μετὰ τὴν ἡμέραν ἐπιθέσεως, ὡρα ἐξορμήσεως ὠρίσθη ἡ 08.00 τῆς 20ῆς Μαΐου.

'Αεροπλάνα διὰ τὸν ἀπὸ ἀέρος ἀνεφοδιασμὸν προσεβλήθησαν διὰ δεκαήμερον ἀγῶνα. Ἡ τακτικὴ ἀντικατάστασις τῶν πυρομαχικῶν καὶ τοῦ ὄπλισμοῦ ὑπελογίσθη εἰς 150 τόνους ἡμερησίως. Ἐπιλεκτοὶ συντηρηταὶ κινητήρων καὶ ὀδηγοὶ εἶχον ἀσκηθῆ εἰς τὴν ἐπισκευὴν λαφυραγωγουμένων ὀχημάτων. Οἱ ἄνδρες οὗτοι θὰ ἐρρίπτοντο ὁμοίως δι' ἀλεξιπτῶτων. Ἐνεκα τῆς μεγάλης ἀνυδρίας θὰ ἐρρίπτοντο δι' ἀλεξιπτῶτων 25.000 φιάλαι ψοίμου ὕδατος ἡμερησίως. Τὰ ἐσθρὰ ἐφόδια θὰ ἐφθασον διὰ θαλάσσης. Τὸ γερμανικὸν σχέδιον προέβλεπε μετὰ πεποιθήσεως τὴν πᾶσιν τῶν τριῶν ἀεροδρομίων ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας. Ἡ θεσπιότης αὕτη ἐβασίσθη ἀναμφιβόλως εἰς σοβαρὰν ὑποτίμησιν τῆς βρετανικῆς ἀμύνης. Ὅπως δὲ ἔφατον, ἀμφοτέρω τὰ σχέδια καὶ τὰ διαθέσιμα μέσα ἦσαν ἐπαρκῶς ἑλαστικά διὰ νὰ ἐπιτρέψουν ταχυτάτην ἀναπροσαρμογὴν εἰς πᾶσαν μετᾶθεσιν τοῦ προβλεφθέντος χρόνου. Ἡ οὐσία τοῦ σχεδίου ἐπέκειτο εἰς τὴν ἄλωσιν ἐνός ἢ περισσοτέρων γηπέδων προσγειώσεως, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀμέσως μεταφορὰ ἐνισχύσεων διὰ τὴν κάμψιν τῆς ἀμύνης.

Ἐν ὄψει τῆς γερμανικῆς εἰς τὸν ἀέρα κυριαρχίας, μικρὰ θὰ ἦτο ἡ διαφορὰ εἰς τὴν ἐκβασιν τῆς μάχης ἐάν κατελαμβάνοντο δύο τρία ἢ ἐν ἀεροδρῆμιον. Ἐλεγχος ἐνός μόνον πεδίου προσγειώσεως θὰ ἦτο ἀρκετὸς.

ΧΑΝΙΑ

20 ΜΑΪΟΥ 1941. (ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Τὸ πρῶτὸ τῆς 20ῆς Μαΐου 1941 ὁ οὐρανὸς τῶν Χανίων ἐκαλύφθη ἀπὸ ἑκατοντάδες γερμανικὰ ἀεροπλάνα κάθε τύπου. Δὲν ἦταν θέθια ἡ μοναδικὴ φορὰ σήμερα ποὺ τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα ἐπισκέπτοντο τὴν Κρήτῃ καὶ ξεφόρτωναν τὸ ἀπεχθὲς φορτίο τους πάνω στὶς πόλεις τῆς Νήσου καὶ στὰ χωριά της.

Ὅπως ἐσημειώσαμεν σὲ προηγούμενες σελίδες, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου 1941, ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία ἐπέτιθετο κάθε μέρα ἐναντίον τῆς Κρήτης, μὲ δεκάδες ἀεροπλάνα, καὶ ἔτσι ὁ Κρητικὸς λαὸς εἶχε συνηθίσει στῆ θαρσαρότητα καὶ στῆ κτηνωδία τῶν ἀεροπόρων τοῦ Χίτλερ.

Σήμερα ὅμως ἡ ἐπιβρομὴ δὲν ἔμοιαζε καθόλου μετὰ τῆς προηγούμενης. Σήμερα ἐπρόκειτο περὶ ἑκατοντάδων καταδιωκτικῶν καὶ βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων. Τὰ ψέμματα εἶχαν πὰ τελειώσει. Ἡ εισβολή, ποὺ ἀνεμένετο ἀπὸ ἐβδομάδες, ἦταν τώρα γεγονός.

Τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα κατήρχοντο ὡς τίς στέγες τῶν σπιτιῶν καὶ ἀπολότως ἀνενόχλητες

ἀπὸ ἀντίπαλον ἀεροπορίαν (οὐδὲν βρετανικὸν ἀεροπλάνον ὑπῆρχεν) ἐνέσπειραν τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν πανικό. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἀμέσως ἐπιθέσεως τῶν βομβαρδιστικῶν, εἶχεν ἀχρηστευθῆ ὀλόκληρη ἡ ἀντιαεροπορικὴ ἀμύνα τῶν περιοχῶν Χανίων — Σούδας — Μάλεμε, ὅπως καὶ οἱ κυριώτεροι στρατιωτικοὶ στόχοι. Ἔτσι, ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία ἐκυρίαρχησε, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρον καὶ ἔβρασε χωρὶς ἐμπόδια.

Ἡ ἐπίθεσι εἶναι πρωτοφανοῦς ἐκτάσεως καὶ ἀγριότητος. Οἱ καταστροφῆς πού προξενοῦνται στὴν πόλι Χανίων εἶναι πελώριες. Τὰ Χανιά φλέγονται καὶ καταρρέουν. Κόλασι πυρός καὶ καταστροφῆς. Ὅλα λυγίζουν καὶ μόνον ἡ ἀδάμαστη ψυχὴ τῶν γενναίων Χανιωτῶν στέκει ἀλύγιστη καὶ ὑπερήφανη.

Μεταξὺ τῶν πρώτων καταστροφέντων δημοσίων κτιρίων τῆς πόλεως εἶναι τὸ Ἐπισκοπικὸ Μέγαρο καὶ μεταξὺ τῶν πρώτων τραυματιῶν ὁ ἠρώϊκός Ἐπίσκοπος Χανίων κ. Ἀγαθάγγελος Ξηρουχάκης, τοῦ ὁποίου ἡ ἠρωϊκὴ καὶ ἔθνικὴ δρᾶσι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Μάχης καὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς ὑπῆρξε, πράγματι, ἀξία πάσης ἐξάρσεως.

Τὴν ὥρα τῆς καταστροφῆς, κανεὶς δὲ σκέφθηκε καὶ δὲν ὑπελόγησε τὸν κίνδυνον. Ὅλοι τοὺς στὰ Χανιά, τὸ μόνο πού ζήτησαν ἦταν νὰ τοὺς δώσουν ὄπλα γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸν εἰσβολέα.

— Ὅπλα καὶ φυσίγγια νὰ μᾶς δώσουν!

Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἐπιθυμία καὶ ἀξίωσι ὄλων τῶν Χανιωτῶν.

Δυστυχῶς, ἀγνωστον ἀκόμα γιὰ ποιους λόγους, οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἐξώπλισαν τὰ παλληκάρια πού τρέξαν νὰ πολεμήσουν στὸ πλευρὸ τους. Ἄφησαν τοὺς γενναίους πολεμιτοὺς τῶν Χανιωτῶν ἀοπλοῦς, μολονότι οἱ ἀποθήκες τοῦ τελωνείου ἦταν γεμάτες ἀπὸ ἐκλεκτὰ ὄπλα!

Νὰ τί γράφει στὴν ἔκθεσί του ὁ Βρεταννὸς ταξίαρχος Σούλμπερυ Τζόουν, σχετικὰ μὲ τὸν πόθο τῶν Κρητῶν ν' ἀποκτήσουν ἕνα ὄπλο: «Ἦτο ὑπέροχο τὸ θέαμα νὰ θλέψη τις τοὺς χωρικοὺς ὄλων τῶν ἡλικιῶν νὰ ἐκλιπαροῦν νὰ τοὺς δώσουν ὄπλα. Τὸ ἡλικιῶν τῶν Κρητῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῆ».

Ὁ Αὐστραλὸς παρατηρητὴς John Hetherington, ὁ ὁποῖος παρηκολούθησε τὰς ἐπιχειρήσεις, στὸ διέλλιο του «Ἄερος Εἰσβολῆς», γράφει τὰ ἀκόλουθα γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα: «Ἡ δρᾶσι τῶν Κρητῶν πολιτῶν καὶ χωρικῶν ὑπῆρξεν ὑπέροχος, πραγματικὰ ἀπίστευτος. Ὅλοι οἱ κάτοικοι, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, οἱ δυναμένοι νὰ πολεμήσουν, ἐγκατέλειπον τὰ σπίτια των καὶ ἔσπευδον ν' ἀντιταχθοῦν κατὰ τῶν εἰσβολέων, μὲ τὰ πρωτόγονα μέσα πού εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς αὐτοὺς εἶχον πανάρχαια πολεμικὰ ἢ κυνηγετικὰ ὄπλα καὶ φυσίγγια. Τὸ γεγονός δὲμος τοῦτο δὲν τοὺς ἀπεγοήτευσε. Ἐπολέμησαν μὲ ἀπαράμιλλον καὶ ἀξιοθαύμαστον ἠρωισμόν, τοῦ ὁποίου ἡ περιγραφή εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀπὸ ἀνθρώπινο χέρι. Οἱ περισσότεροι ἐπολέμησαν μὲ μαχαίρια, μὲ ξύλινα ρόπαλα, μὲ δρεπάνια ἢ μὲ σιδερένιες βέργες. Ἄλλοι πάλιν, ἰδίως γυναῖκες, ἐχρησιμοποίησαν σχοινιά, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπιπυαν τοὺς ἀλεξιπτωτιστὰς πρὶν προλάβουν νὰ ἀμυνθοῦν».

Τὰ ἴδια γεγονότα πιστοποιοῦσε ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ ὅταν ἔλεγε σὲ λόγο του, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπιχειρήσεων: «Ὁ λαὸς τῆς Κρήτης πολεμᾷ τοὺς στρατιώτας μας μὲ τέτοια ἀγριότητα, τὴν ὁποῖαν μόνον εἰς τὸν Πολωνικὸν πόλεμον ἐγνωρίσαμεν».

Οἱ ὑπεύθυνοι ὅμως Βρεταννοὶ Στρατιωτικοὶ στὰ Χανιά ἀρνήθησαν νὰ δώσουν ὄπλα στὸν ὑπέροχον αὐτὸν λαόν, πού ποθοῦσε ν' ἀγωνισθῆ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του. Μὲ ποιὸ δικαίωμα ὅμως φέρθηκαν ἔτσι οἱ Βρεταννοὶ στὸ λαὸ μας; Ἡ Μάχη τῆς Κρήτης δὲν ἦταν δικὴ τους ὀπότε, ἡ τοῦλάχιστον δὲν ἦταν μόνον δική τους.

Μέσα στὸ χαλασμὸ πού δημιουργήσε ἡ γερμανικὴ εἰσβολή, καὶ πρὸ τῶν ἐπαναστατικῶν διαθέσεων τοῦ λαοῦ τῶν Χανίων ὅταν ἠρνήθησαν νὰ τοῦ δώσουν ὄπλα, ἀποφασίσθηκε ὁ σχηματισμὸς ἐνὸς ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ τάγματος ἀπὸ πολῖτες, πού θὰ ἐξοπλιζότανε μὲ τὰ ελάχιστα ὄπλα πού διέθετε τὸ Ἑλληνικὸ Στρατιγεῖο.

Τὸ τάγμα σχηματίσθηκε μὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἀνδρῶν. Ἐν τούτοις τὰ ὄπλα ἦταν πάρα πολὺ ὀλίγα. Ἐκατοντάδες παλληκαριῶν δὲν κατορθώθη νὰ ἐξοπλισθοῦν καὶ τοὺς ἔβλεπε νὰ τρέχουν ἀλλόφρονες ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς στοὺς Ἕλληνας καὶ ζητοῦν ὄπλα.

Ὁ ἀείμνηστος Στέλιος Δημητρακάκης ἀναφέρει στὴ Διάλεξι του «Ἡ Μάχη τῆς Κρήτης»: «Ὁ πληθυσμὸς τῶν Χανίων ἐζητοῦσε ὄπλα διὰ νὰ ἀμυνθῆ. Αὐθόρμητα, ἑκατοντάδες ἀνθρώπων, παρ' ὄλον τὸν ἐντατικὸν βομβαρδισμόν καὶ τις ἀλλεπάλληλες καὶ τρομακτικὰς ἐκπυροσκοπησεις, μαζεύθηκαν ἔξω ἀπὸ τὸ Ξενὸν «Μινώα» πού ἔμενα κι' ἐζητοῦσαν ὄπλα. Κατέβηκαν ἀμέσως, ἐπήγαμε μαζί μέχρι τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατιγεῖου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διέταξα νὰ παραθιάσουν μιά ἀποθήκη καὶ νὰ ὀπλίσουν τὸν πληθυσμόν».

«Ὅπλα καὶ φυσίγγια! Αὐτὴ ἦταν ἡ μοναδικὴ ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ τῶν Χανίων τῆς στιγμῆ πού κατέρρεον τὰ σπίτια τους καὶ ἀγνοεῖτο ἡ τύχη τῶν οἰκογενειῶν τους. Πολλὸ δικαίως, συνεπῶς, ὁ Βρεταννικὸν ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν ὀνομάζει τοὺς Κρήτας: «Παλληκαρία Γενιά καὶ Φυλὴ Πατριωτῶν».

Καὶ ὅταν ἡ ἴδια ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησι ἀναγνωρίζει τὴν ἀνωτερότητα τῶν Κρητῶν καὶ τὴν βετικὴν συμβολὴν τους στὴ Μάχη τῆς Κρήτης, κανεὶς δὲν δικαιούται νὰ ὀμνῆ καὶ νὰ χαρακτηρίζει τὴ Μάχη μόνον ὡς Βρεταννο-Γερμανικὴ ὑπόθεσι.

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ

Δυὸ ὥρες περίπου, μετὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ πρώτου, μεγάλης ἐκτάσεως, βομβαρδισμού, ἄρχισε ἡ πτώσι τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἡ ἀκριβὴς ὥρα δὲν εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη γνωστὴ. Πάντως ἡ ἐμφάνισι τῶν πρώτων ἀλεξιπτωτιστῶν ἐγένετο μετὰ τῆς 8ης καὶ 8.30' τὸ πρωὶ τῆς 20ῆς Μαΐου.

Ἡ ἐμφάνισι τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν στὶς διάφορες περιοχὰς τοῦ νομοῦ Χανίων, δίδει τὸ σύνθημα τοῦ γενικοῦ συναγερμοῦ τῶν κατοίκων τῶν κοινοτήτων, μὲ γενικὴ καθωνοκρουσία τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῶν χωριῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας καὶ

φύλου, συγκεντρώθηκε τάχιστα στις τοποθεσίες που έρριπτοντο οι άλεξιπτωτισταί και έπετέθη λυσσώδως εναντίον τους. Ένα ξεχωριστά χαρακτηριστικό δείγμα της γενικής αυτής έξορμήσεως των Κρητών κατά του εισβολέως, μά και του μοναδικού πράγματι ήρωισμού τους, αποτελεί ή περίπτωση του έβδομηντάρη Έμμ. Μαρινάκη από τὸ Σκορβαλό Λάκκων Κυθωνίας. Ὁ ήρωϊκὸς γέρον Κρητικὸς, παρά τις προτροπές των παλληκარიῶν του χωριοῦ του νά μή τους ἀκολουθήσῃ στή μάχη, δεδομένου ὅτι ήτο και ἄσπλος, αὐτὸς πήρε τὸ ραβδί του και ήκολούθησε ἀπὸ κοντά τήν ὁμάδα. Στή θέσι Χοιροσπηλιο ήταν κρυμμένος ἕνας Γερμανὸς και πυροβόλουσε. Σκότωσε ἕναν Ἕλληνα δεκανέα και τραυμάτισε τὸ χωρικὸ Παπαγιαννάκη. Σκοπεύει ἔπειτα τὸν γέρο Μαρινάκη, ἀλλὰ τὸ ὄπλο του παθαίνει ἔμπλοκή. Ὁ γενναῖος γέρος τρέχει τότε ἔπάνω στὸ Γερμανὸ και με τὸ ραβδί του τὸν σκοτώνει και ἐξοπλίζεται σάν ἀστακὸς με τὰ ὄπλα του Γερμανοῦ. Ἐκτοτε ἔλαθε μέρος σὲ ὄλες τις μάχες πὸυ ἐδόθησαν ἐκεῖ.

Χιλιάδες εἶναι τὰ παραδείγματα Κρητῶν πὸυ σκότωσαν Γερμανοὺς με μαχαίρια και ξύλινα ραβδία, τις περίφημες Κρητικὲς θέργιες, και τοὺς πήρανε τὰ ὄπλα τους, με τὰ ὁποῖα πολέμησαν σάν λέοντες στή Μάχη τῆς Κρήτης και στήν κατοχή.

Τὸ θράδυ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς Μάχης, οἱ ἄσπλοι χωρικοὶ ἐπέστρεψαν στὰ χωριά τους ἐξοπλισμένοι με τὰ ὄπλα των Γερμανῶν πὸυ εἶχαν σκοτώσει. Τοῦτο ἐξήγγειρε θύελλα ἐνθουσιασμοῦ στὰ χωριά, ὥστε τήν ἄλλη μέρα δὲν ἔμεινε ψυχὴ πὸυ νά μή λάθῃ μέρος στίς μάχες με τήν ἐλπίδα τῆς ἀποκτήσεως ὀπλισμοῦ.

Δύναμι ἀπὸ 500 ἀλεξιπτωτιστῶν καταμετρήθησαν σὲ πέντε τμήματα, ἐπετέθη ἀπὸ πέντε σημεία ἐναντίον τῆς πόλεως Χανίων. Ἐντὸς ἐλαχίστης ὥρας οἱ ἐπιτεθέντες ἐξηναγκάσθησαν νά ἀποσυρθοῦν, διασκορπισθέντες πρὸς τοὺς ἀγρούς, χάρις σὲ δραστικὴ κοινὴ προσπάθεια τακτικῶν δυνάμεων στρατοῦ και κατοικῶν τῆς πόλεως.

— Στήν περιοχή Καστελλίου Κισσάμου, ἐρρίφθη ὀλόκληρος λόχος ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἐντὸς δύο ὥρων, ἀπὸ τῆ συνολικῆς δύναμι τοῦ λόχου εἶχαν ἀπομείνει 22 ἀλεξιπτωτισταί παραδοθέντες και 11 θραεῖα τραυματισθέντες. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχαν φονεῦθῃ. Ἀπὸ τὸν πλοῦστο γερμανικὸ ὄπλισμὸ, πὸυ ἔλασε στὰ χέρια των συμμαχικῶν δυνάμεων, ἐξοπλίσθησαν ἑκατοντάδες κατοικῶν τῆς περιοχῆς Καστελλίου και συνεπληρώθη ὁ ὀπλισμὸς τμημάτων τοῦ 1ου Ἑλληνικοῦ Συν)τος. Στή μάχη αὐτῆ τῆς περιοχῆς Καστελλίου ἔδρασαν οἱ πολῖτες Έμμ. Κουτσογιαννάκης, Εὐτόχιος Κουτσογιαννάκης, Σπυρίδων Μαυροδημητράκης, Έμμ. Μυλιωνάκης, Ἄντ. Καλαμαρίδης ἐκ Καλερυγιανῶν Καστελλίου. Ἐπίσης οἱ : Θεμιστοκλῆς Τσιγκουνάκης και Νικ. Σημαϊάκης, ὁ ἀνθ)γὸς Ἄργυριοῦ, ὅστις φονεῦθη, Ἰωάννης Πατεράκης, Ν. Χουδαλάκης ἀπὸ τήν Ποταμίδα, και ἄλλοι ἀπὸ τήν κοινότητα Καλουδιανῶν-Δραπανιά, ἐκ των ὁποῖων ἐτραυματίσθησαν οἱ Νικ. Γιαννούλης και Έμμ. Ἄλεξανδράκης.

Οἱ ἀνωτέρω ήρωικοὶ Κρητες ἐφόνευσαν περὶ τοὺς 60 ἀλεξιπτωτιστῶν και συνέλασαν 13, τοὺς ὁποῖους παρέδωσαν στήν Ὑπο)σιν Χωροφυλακῆς Καστελλίου.

Κατὰ τήν μάχην ἐφονεῦθησαν οἱ Μιχ. Βουρεξάκης ή Λιγοψυχάκης, Θεμ. Τσιγγουνάκης, Νικ. Σημαϊάκης, Ἄνας. Φριτάκης, Εὐάγ. Λιατσάκης, ὁ ἀνθ)γὸς Ἄργυριοῦ και 7 Ἕλληνες στρατιῶται.

ΜΑΛΕΜΕ

Τῆς καθόδου των ἀλεξιπτωτιστῶν στήν περιοχή Μάλεμε, ὅπου τὸ ἀεροδρόμιον, προηγήθη ἀγριὸς βομβαρδισμὸς τὸ ἀεροδρομίου. Ἰδοῦ μία παραστατικὴ περιγραφή τοῦ βομβαρδισμοῦ ἀπὸ τὸν Βρεταννὸ Διοικητῆ τοῦ ἀεροδρομίου, ἀντιστήναρχον Ἐδουάρδον Χάουελλ:

«Οἱ μπόμπες χτυποῦσαν δώδεκα-δώδεκα μαζί, τὰ χῶματα τινάζοντοσαν ὡς τὰ οὐράνια, οἱ δονήσεις και τὸ μπουμπουνητὸ ἀπὸ τις ἐκρήξεις πλησίαζαν ἐδῶ πὸυ θρικόμασαν, πάνω στὸ λόφο. Ὁ κρότος ήταν κάτι τὸ ἀπερίγραπτο. Τὸ ἔδαφος ἀναρριγοῦσε και κλονιζότανε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, καθὼς αὐλάκωναν οἱ μπόμπες τὸν ἀέρα πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας.

Ὁλόκληρη ή περιοχή σκεπάστηκε ἀπὸ μιὰ σκόνῃ πυκνῇ και ἀποπνιχτικῇ, παντοῦ ἔπεφταν χῶματα και πέτρες. Δὲν μπορούσαμε νά δοῦμε μακρύτερα ἀπὸ λίγες γιάρδες. Ἀκούαμε ὀλοένα ὅμως τις μπόμπες νά σφυρίζουν πέφτοντας και μέναμε ξαπλωμένοι μέσα στὸ χαράκωμα. Τὸ τράνταγμα πὸυ ἔκαναν ὄσες ἔσκαζαν κοντὰ μας, τίναζε πρὸς τὰ μέσα τὰ τοιχῶματα τοῦ χαρακώματος. Μᾶς σκέπασαν τὰ χῶματα. Τὰ μάτια μας και τὸ στόμα μας γέμισαν σκόνῃ και πετραδάκια. Καὶ ὁ βομβαρδισμὸς ἐξακολουθοῦσε. Ἡ δόνησι τῆς γῆς, μᾶς τράνταζε σὲ σημειὸ πὸυ τὰ δόντια μας χάλάρωσαν μέσα στὰ ὄπλα, σχεδὸν δὲν θλέπαμε. Γύρω μας ὄλα θρυματίζονταν σὲ συντρίμια, τὰ τοιχῶματα τοῦ χαρακώματος γκρέμισαν. Χάσαμε τήν ἔννοια τοῦ χρόνου.

Δὲ σώπαινε τὸ ἀδιάκοπο βοητὸ των ἀεροπλάνων και τὸ ἀδιάκοπο κλαμῆμαρμα, πὸυ ἔκαναν οἱ μπόμπες καθὼς ἔπεφταν. Ὑστερότερα, μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς κρότους ξεχώριζαν οἱ ἐκπυροσκοπήσεις των κανονιῶν και τὰ πυρὰ των πολυβόλων ἀπὸ τὰ μαχητικὰ ἀεροπλάνα, πὸυ ἔφθαναν πετώντας χαμηλά γιὰ νά χτυπήσουν τὰ ἀντιαεροπορικὰ μας μέσ' στὰ δρύγματα. Αὐτὰ εἶχαν σωπάσει κιόλα κάτω ἀπὸ τὸν τρομερὸ ὄγκο τῆς ἐπίθεσης, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα Μποφόρ, κοντὰ στήν παραλία. Ἐξακολουθοῦσε νά ἐβάλλῃ γιὰ ἕνα διάστημα, ὥσπου ἕνα σήμα Σ τοῦκας και ΜΕ-109 ἔπεσαν πάνω του και τὸ τίναξαν στήν ἀνυπαρξία. Μαῦ μένει ἕνα αἶσθημα θαυμασμοῦ γι' αὐτοὺς τοὺς ἀποφασισμένους Βρεταννοὺς πυροβολητές.»

Μεγάλῃ δύναμι ἀλεξιπτωτιστῶν κατῆλθε στήν περιοχή τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε, ὑποστηριζομένου μόνον ἀπὸ τὸ 22ον τάγμα Νεοζηλανδῶν και ὀμάδων χωρικῶν. Τὸ τάγμα τοῦτο, πραγματικὰ ἐδόξασε τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος του.

Ἡ πίεσι των Γερμανῶν, ἀπὸ τήν πρώτη στιγμή, ὕπῃρξε ἔξαιρετικὰ μεγάλῃ, ὥστε τὸ τάγμα τοῦτο ήναγκάσθη ἀμέσως νά ὑποχωρήσῃ ἐλαφρῶς, τὸ δὲ ὑποστηρίζον τὸ ἀεροδρόμιον ἀντιαεροπο-

ρικών πυροβολικών κατεστράφη μέσα σε ελάχιστη ώρα.

Έναντιον του αεροδρομίου επετέθη και άλλη δύναμι αλεξιπτωτιστών προερχομένη από την περιοχή Καμισιανῶ-Πολεμάρχοι, ὅποτε ἡ μάχη ἔλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις καὶ πραγματικῶς ἄγρια μορφή. Τὸ 22ον τάγμα Νεοζηλανδῶν, ἐν τούτοις, κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὶς θέσεις του μέχρι τὸ θράδυ τῆς 20ῆς Μαΐου, ὅποτε ὑπὸ τὴν κάλυψιν τοῦ σκότους ὑπεχώρησε κανονικὰ στὰ νύκτια ὄψωματα τοῦ αεροδρομίου, ἀπὸ τὰ ὁποία πάλι ἐδέσποζε τοῦ αεροδρομίου καὶ εἶχε ὑπὸ τὰ πύρα του τὸ πεδίο προσγειώσεως αὐτοῦ.

— Περὶ τὴν 2.30' μ. μ. ἡ δυτικῶς τοῦ Πλατανιά 5ῃ ταξιαρχία Νεοζηλανδῶν, ἀδρανοῦσα μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης, εἰσήλθε στὸν ἀγῶνα, κατορθώσασα νὰ ἐξοντώσῃ 500 ἐκ τῶν 600 αλεξιπτωτιστῶν ποὺ ἐρρίφθησαν στὴν περιοχή τῆς. Οἱ 100 διασωθέντες, ὑποχωρήσαντες πρὸς τὸ Μάλεμε, ἐξοντώθησαν μέχρις ἐνὸς ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τοῦ Πλατανιά. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγὸς Ἑλλήν ἀξιωματικὸς τοῦ Πλατανιά καὶ ὁ ἡρωϊκὸς ἱερεὺς τῆς κοινότητος. Κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς Μάχης στὴν περιοχή Μάλεμε καὶ Πλατανιά ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 2.000 αλεξιπτωτιστῆς, κατεστράφησαν δὲ ὅλα τὰ ἀποπειραθέντα νὰ προσγειωθοῦν γερμανικὰ ἀεροπλάνα.

Ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς κρίνεται ὡς θαυράτατο σφάλμα τοῦ Στρατηγοῦ Φράϊμπεργκ τὸ γεγινὸς ὅτι ἄφησε ἐπὶ ὀλόκληρον ἐξάωρο τελείως ἀκίνητοῦσαν τὴν 5ῃ ταξιαρχία, ἐνῶ ἂν διέτασσε ἀμέσως τὴν ἐπέμβασί τῆς στὸν ἀγῶνα, ἡ κατάστασι θάταν τελείως διαφορετικὴ.

Τὸ αεροδρόμιον Μάλεμε, παρὰ τὶς τεράστιες φθορὰς τῶν Γερμανῶν σὲ ἄνδρες καὶ ὕλικό, περιήλθε πάντως στὰ χέρια τοὺς τὸ θράδυ τῆς 20ῆς Μαΐου. Αὐτὸ ἐπεδίδωκαν οἱ Γερμανοὶ καὶ τὸ πέτυχαν. Αὐτὴ ἡ πρώτη ἐπιτυχία τοὺς ἔκρινε ἀμέσως τὴν τύχην τῆς Κρήτης.

— Ἄλλη δύναμι αλεξιπτωτιστῶν κατήλθε στὴν περιοχή Καμισιανῶ καὶ κατέλαβε τὸ Κολυμπάρι, ἐξαναγκάσασα σὲ ὑποχώρησιν τὴν ὑποστηρίζουσα τὴν περιοχή, Α' τάξιν τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων. (Σὲ ἐπόμενο κεφάλαιον δὲ παραθέσουμε τὴν ὁρσὴν τῆς Σχολῆς).

ΜΑΧΗ ΓΑΛΑΤΑ

Στὴν περιοχή τῆς κοινότητος Γαλατῶ προσεγειώθη κατ' ἀρχὴν δύναμις ἀπὸ 500 αλεξιπτωτιστῆς. Τὴν περιοχή Γαλατῶ ὑπερήσπιζε τὸ VI Ἑλληνικὸ Σύνταγμα ὑπὸ τὸν ἀντ/ρχην Μιχ. Γρηγορίου, δυνάμειος 2.000 περίπου νεοσυλλέκτων, καὶ δύο τάγματα Νεοζηλανδῶν, δυνάμειος 1000 ὀπλιτῶν, ὑπὸ τὸν ταγ/ρχην Μάρτζορη Σμιθ. Οἱ Νεοζηλανδικὲς δυνάμεις ἔδρασαν ὅσπασεν τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμειων, αἰτίως ἀντιμετώπισαν ὀλόκληρον τὸ θῆρος τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως, μέχρι τὸν προκεχωρημένον ἀπογευματινῶν ὥρῶν, ὅποτε ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα οἱ Νεοζηλανδοί.

Κατὰ τὴν γνῶμην ἐγκύρων στρατιωτικῶν, ἡ μάχη τοῦ Γαλατῶ ἐβάδυν ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς Μάχης τῆς Κρήτης, γιατί ἡ πτώσι τοῦ Γαλατῶ ἀπέφερε ταχύτερον τὴν πτώσιν τῶν Χανίων. Ἐν τούτοις, οὔτε στὰ Βρετανικὰ κείμενα, ποὺ ἀφοροῦν τὴ Μάχην τῆς Κρήτης, οὔτε σὲ Ἑλληνικὲς ἐκθέσεις, ἀποδίδεται ἀνάλογη σημασία στὴ μάχην τοῦ Γαλατῶ.

Ἡ ἐμφάνισι τῶν πρώτων κατερχομένων αλεξιπτωτιστῶν προκαλεῖ πρὸς στιγμὴν σύγχυσιν στὶς Ἑλληνικὲς δυνάμεις, τὴν διαδέχεται ὁμως ἀμέσως φρενίτις ἐνθουσιασμοῦ καὶ γενικὴ ἐξόρμησι ἐναντίον τῶν Γερμανῶν ποὺ κυριολεκτικὰ ἐξοντῶντο πριν προφθάσων νὰ πατήσουν στὸ Κρητικὸ ἔδαφος. Ἡ ἐπίθεσι εἶναι θεαληδῶδης καὶ ἡ γενναϊότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιτίθενται τὰ ἀγύμναστα ἀκόμη παῖδια τοῦ VI Ἑλληνικοῦ Συντάγματος προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν ὄλων.

Οἱ πρώτοι αλεξιπτωτισταὶ ξεκαθαρίζονται ἀμέσως. Οἱ ἐλάχιστοι ποὺ κατορθῶνουν νὰ φθάσουν στὸ ἔδαφος φονεύονται καὶ αὐτοί. Ἡ μάχη παίρνει σιγὰ-σιγὰ μεγαλύτερες διαστάσεις καὶ προσλαμβάνει πρωτοφανὴ ἀγριότητα. Ἐπὶ 2½ ὥρες συνεχῶς ρίχνονται νέες δυνάμεις αλεξιπτωτιστῶν. Τὰ παλληκάρια μας πολεμοῦν ὡς λιοντάρια, ἀλλὰ καὶ οἱ Γερμανοὶ δὲν ὕστερον σὲ γενναϊότητα. Ἐχουν ἄριστον ὄπλισμό, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες φαντᾶροι τοὺς ἀντιμετωπίζουν μὲ παλιὰ λιανοτοφέρα σκουριασμένα καὶ χλωασμένα. Δυσμιση ὥρες κρατᾶ ἡ λυσσώδης μάχη, χωρὶς κανένα δεῖγμα τοῦ ποῖος θᾶναι στὸ τέλος ὁ νικητῆς. Οἱ Ἕλληνες κρατᾶνε γερά. Ὡς πότε ὁμως θὰ κρατήσουν;

Οἱ αλεξιπτωτιστῆς πέφτουν τώρα δεξιᾶ, ἀριστερᾶ, μπροστὰ καὶ πίσω ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς δυνάμεις. Ἡ κύκλωσι ἔχει συντελεσθῆ καὶ ὁ κλοιὸς ὄλο καὶ περισφίγγει τὰ ἡρωϊκὰ παλληκάρια τοῦ VI Συντάγματος. Ἡ στιγμὴ εἶναι ἐξαιρετικὰ κρίσιμη. Οἱ Νεοζηλανδοί, ποὺ μποροῦσαν εὐχερῶς νὰ ἀνακουφίσουν τοὺς Ἕλληνας, παρακολουθοῦν τὴ γιγαντομαχίαν καὶ τὴν ἀγωνία τοὺς μὲ δὲν ἐπεμβαίνουν. Μέσα στὴν τραγικότητα αὐτὴ τῆς καταστάσεως διαπιστώνεται ὅτι τὰ πυρομαχικὰ τελειοῦν. Ἐλάχιστες σφαῖρες ἀπομένουν. Αὐτὸ σημαίνει πλήρη αἰχμαλωσία.

Οἱ εἰδήσεις καταφθάνουν στὴ διοίκησιν τοῦ Συντάγματος ὄλο καὶ πὸ ἀπελπιστικῆς. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ ἀξιοθαύμαστη ἡρωϊκὴ προσπάθειά τῆς ἡ Πολυβολαρχία τοῦ Συντάγματος ἐσίγησε μιὰ γιὰ πάντα. Ὁ ἡρωϊκὸς διοικητῆς τῆς ὀπολογαγῶς Ξηρογιάννης φονεύεται δίπλα στοὺς γενναίους, ὡς καὶ αὐτῶν, στρατιώτες του, γεγονός ποὺ ἐπιφέρει τὴν πλήρη διάλυσιν τῆς Πολυβολαρχίας.

Ὁ 5ος Λόχος παραδόθηκε χωρὶς νὰ δώσῃ μάχην, τὸ ἴδιο καὶ ὁ 1ος Λόχος. Οἱ Λόχοι ποὺ μάχονται ἀκόμη καὶ κρατοῦν τοὺς Γερμανοὺς, εἶναι ὁ 2ος ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Γιαννουλάκη, ὁ 3ος ὑπὸ τὸν ἐφεδρὸν λοχαγὸν Γεώργιον Συλαμιανῆ, ὁ ὁποῖος ἔδρασε ὡς ἕνα ἀνεξάρτητο τμήμα καὶ κατώρθωσε, μαχόμενος ἐπὶ τριήμερον, νὰ διασώσῃ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ λόχου του μὲ τὸ ἀπαράμιλλον θάρρος του, καὶ ὁ 6ος ὑπὸ τὸν ὀπολογαγὸν Ἀνάστην Εὐμορφόπουλον, τὸν ἥρωα τῆς μάχης τοῦ Γαλατῶ.

Ἡ κατάστασι, ἀπὸ κάθε πλευρᾶ, εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἀπελπιστικὴ. Ἐν τούτοις οἱ 3 Λόχοι παραμένουν σταθερὰ στὶς θέσεις τους, χωρὶς στὴν παλληκαριά καὶ στὴν αὐτοθυσίαν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν μας, ποὺ κυριολεκτικὰ θερίζονται ἀπὸ τὰ γερμανικὰ πολυβόλα. Ἡ Ἑλληνικὴ ἄμυνα δίδει τὴν εὐκαιρία στοὺς Νεοζηλανδοὺς νὰ οργανωθοῦν μὲ εὐχέρεια σὲ κατάλληλες θέσεις καὶ νὰ εἰσέλθουν στὸν ἀγῶνα, ὅταν πιά εἶχε μειωθῆ ἡ ἔντασι τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως. Μέχρι τῆς ὥρας αὐτῆς, οἱ Νεοζηλανδοὶ παραμένουν ταμπουρωμένοι στὶς θέσεις τους, πυροβολοῦν καὶ φονεύουν αλεξιπτωτιστῆς, ἀλλὰ δὲν ἐπιτίθενται. Καὶ ὅταν πιά ἡ κατάστασι ἐχειρο-

τέρευσε σὲ σημείο νὰ κινδυνεύῃ μὲ αἰχμαλωσία ὀλόκληρη ἡ δύναμι τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, τότε οἱ Νεοζηλανδοὶ ἐπιτίθενται καὶ κρατοῦν ἔκτοτε μόνοι τους τὸν ἀγῶνα.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης παρατηρεῖται καθολικὴ ἔλλειψις ὀργανισμικοῦ ὀλικοῦ. Οἱ τραυματίαις ὄλο καὶ αὐξάνουσι σὲ ἀριθμὸν. Τραυματιοφορεῖς καὶ νοσοκόμοι δὲν ὑπάρχουσι. Οἱ τραυματίαις μας δένονται μὲ φύλλα λεμονιάς καὶ μὲ ὄχι πρῶχειρο θρεβθῆ. Οὕτε ἕνας ἐπίδεσμος! Δεκάδες ἡρώων πεθαίνουσι ἀπὸ αἰμορραγία στὸ δρόμον πρὸς τὸν Γαλατᾶ!

Καὶ μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Νεοζηλανθῶν οἱ Ἑλληνικαὶ δυνάμεις συνεχίζουσι τὸν ἀνίσον ἀγῶνα. Οἱ Γερμανοὶ ἐπιχειροῦσι νῦν αἰμορραγία στὸ δρόμον πρὸς τὸν Γαλατᾶ. Καὶ ἐπιτύχη, ὁ Λόχος θὰ αἰχμαλωτισθῇ ὀλόκληρος. Ἐγκαίρως δὴμῶς ὁ ἡρωϊκὸς ὕπολοχαγὸς Εὐμορφόπουλος διατάσσει ἐλαφρὰ ὑποχώρησι, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας οἱ Νεοζηλανδοὶ ἀπὸ παρεξήγησι θάζουσι ἐναντίον τοῦ Λόχου, μαζὶ μὲ νέο κύμα ἀλεξιπτωτιστῶν ποῦ ἐπέπεσε καὶ αὐτὸ ἐναντίον του. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ χαλασμὸν, ὁ ὕπολ)γὸς διατάσσει ἐφ' ὄπλου λόγῃ. Δὲν ὄφηρχαν πλέον σφαίραις!! Οἱ Νεοζηλανδοὶ ἀντιλαμβάνονται κάποτε ὅτι κτυποῦν τοὺς Ἑλληνας καὶ σταματοῦν νὰ θάζουσι ἐναντίον τους. Αὐτὸ ἀνακουφίζει κάπως τὸν 6ο Λόχον καὶ τοῦ δίδει τὴν εὐχέρεια νὰ ἐπιτεθῇ μὲ τὴν λόγῃν ἐναντίον τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Οἱ στρατιῶταις μας φονεῖται ἀρκετοὺς Γερμανοὺς, συλλαμβάνουσι αἰχμαλώτους καὶ ἐπιτυχάνουσι νὰ ὑποχωρήσουσι τὴν περιοχὴν τοῦ καταυλισμοῦ τοῦ Λόχου τους, ἀποφεύγοντες τὴν αἰχμαλωσία. Ὁ ἔλιγμος αὐτὸς ἀποτρέπει τὸ ἀνοιγμα ρήγματος στὴς γραμμὰς τοῦ κεντρικοῦ τομέως, γεγονός ποῦ ἀπέτρεψε τὴν ὑπερφάλαγγισιν τοῦ Γαλατᾶ ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν τοῦ 6ου Λόχου, οἱ Νεοζηλανδοὶ ἀνέλαβαν γενικὴ ἐπίθεσιν καὶ ἐπέτυχαν τὴ σταθεροποίησιν τῆς συμμαχικῆς γραμμῆς. Οἱ διαλυθέντες Ἑλληνικοὶ Λόχοι ἀνασυγκροτήθησαν ὑπὸ τὸν διοικητὴν τοῦ 2ου Λόχου λοχαγὸν Γιαννουλάκη καὶ ἔλαβαν μέρος στὴ γενικὴ ἐξόρμησιν, ποῦ εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ σημαντικοῦ λόφου τοῦ Νεκροταφείου, καὶ σὲ ὅλες τὴς μετέπειτα μάχας ποῦ ἐβῶσαν οἱ Νεοζηλανδοὶ. Ἀπὸ τῶρα καὶ ἔπειτα τὸν ἀγῶνα ἀνέλαβαν οἱ Νεοζηλανδοὶ, ἐξαναγκάσαντες τοὺς Γερμανοὺς νὰ ὑποχωρήσουσι πρὸς τὴς φυλακὰς Ἀγυιάς, ὅπου εἶχε ὀργανωθῆ μεγάλη δύναμις ἀλεξιπτωτιστῶν, γιατί ἔθρῃκαν τὴν περιοχὴν ἀφροῦρητη.

Αὕτη ἦταν ἡ μάχη τοῦ Γαλατᾶ σὲ γενικὰς γραμμὰς. Καὶ ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποῦ παρετέθησαν ἀνωτέρω, ἡ θύελλα τῆς μάχης ἀντιμετωπίσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ κερδίθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, γιατί σ' αὐτοὺς ξέσπασε ἡ μεγάλη θύελλα τῆς ἐπιθέσεως, αὐτοὶ ἀντιμετώπισαν τοὺς Γερμανοὺς ἀπὸ τὸ πρῶν ὡς ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα. Ὅταν ἐπενέθησαν οἱ Νεοζηλανδοὶ, ἡ μάχη εἶχε πάρει ἤδη τακτικὴ μορφή καὶ κρίθηκε ἔκτοτε μέσα στὸ ὄλο θέμα τῆς Μάχης τῆς Κρήτης. Ἡ κυρία μάχη τοῦ Γαλατᾶ ἦταν ἀπὸ τὸ πρῶν τῆς 20ῆς Μαΐου ὡς τὴς 5 τὸ ἀπόγευμα καὶ τὴ μάχη αὕτη τὴ δώσανε οἱ Ἑλληνας καὶ τὴν κέρδισαν οἱ Ἑλληνας.

Μετὰ τὴν μὴ ἡρωϊκὴν νεκρῶν τῆς μάχης τοῦ Γαλατᾶ εἶναι ὁ ὑπέροχος διοικητὴς τοῦ Ἑλλην. Συντάγματος Μιχ. Γρηγορίου, ὁ ὑποδιτῆς λοχαγὸς Ἰ. Ψυχούλης, ὁ ὕπολ)γὸς Κ. Ξηρογιάννης, ὁ ἀνθ)γὸς Καλογριδης, ὁ ἀνθ)γὸς Κουλάκος Παναγ. καὶ ὁ δόκιμος ἀξ)κὸς Πιπέρης.

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΟΥ ΓΑΛΑΤΑ

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τάκη Ἀκρίτας «Ἡ μάχη τοῦ Γαλατᾶ», παίρνομε μερικὰ ἀποσπάσματα σχετικὰ μὲ τὴν δράσιν τῶν κατοίκων τοῦ Γαλατᾶ κατὰ τὴ μάχη τῆς 20ῆς Μαΐου. Ὁ κ. Τ. Ἀκρίτας ἔλαθε μέρος στὴ μάχη τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἐξῆσε ὁ ἴδιος τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν γενναίων κατοίκων τοῦ Γαλατᾶ.

Γράφει, λοιπὸν, ὁ κ. Ἀκρίτας: «Παρ' ὄλο ποῦ τὰ ἀεροπλάνα ἐσάρωναν κυριολεκτικὰ τὸ Γαλατᾶ, ἐν τούτοις ὁ πληθυσμὸς ἀτρόμητος ξεχύνονταν στὸ δρόμον. Ἦταν συγκινητικὸ νὰ βλέπη κανεὶς θρακοφόρους Κρητικοὺς μὲ τὰ ὄπλα στὰ χέρια νὰ τρέχουσι νὰ βροῦν κανένα ἀλεξιπτωτιστὴ. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν λευτερίαν ἦταν γι' αὐτοὺς περισσότερο ἰσχυρὴ ἀπὸ τὸ φόβον τοῦ θανάτου. Τὸ συγκινητικώτερον ὅμως ἦταν τὸ θέμα τῶν γερόντων ποῦ ὄπλοφοροῦσαν, ὅπως καὶ τῶν γυναικῶν. Ἐθαύμαζα ὄλο αὐτὸ τὸ πλῆθος, ποῦ σὴν ἕνας ἀνθρωπῶπος ξεσηκώθηκε ν' ἀντισταθῇ ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ ἀψηφῶντας τὸ θάνατον. Μοῦ φαίνεται πὼς ἦταν ἡ πρώτη ὀργανωμένη αὐθόρμητη ἀντίστασις ἐναντίον τοῦ εἰσβολέως. Ὅπως ἔμαθα δὲ ἀργότερα, ὄχι μόνον στὸ Γαλατᾶ παρατηρήθηκε αὐτὸ, ἀλλὰ σὲ ὀλόκληρην τὴν Κρήτην. Στὸ Γαλατᾶ ἡ ἀντίστασις τοῦ πληθυσμοῦ ἐπῆρε τὴ μορφή ἀληθινῆς ἐποποιίας. Ἐνας γέρονς Κρητικὸς ἀποτελείωσε ἕνα ἀλεξιπτωτιστὴ μὲ μιὰ κατσοῦνα (Κρητικὴ θέρρα) ποῦ τοῦ εἶχε φύγει τὸ κράνος καὶ εἶχε πέσει μέσα στὴν αὐλή του. Ἐναν ἄλλο μιὰ λεβέντισσα Κρητικὴ τὸν σκότωσε μὲ μπαλντὰ μέσα στὸν κῆπον. Μὰ εἶναι ἄπειρα τὰ ἡρωϊκὰ ἐπεισόδια τῆς ἀντιστάσεως τῶν Γαλατῶν ποῦ θὰ τὰ διηγοῦνται στὰ παιδιὰ τους».

Ὁ κ. Τ. Ἀκρίτας συνεχίζει: «Ὅπως διεπίστωσα, τὰ κορίτσια τοῦ Γαλατᾶ, οἱ ἀφθαστες σὲ πατριωτισμὸν καὶ γενναίτητα καὶ καλωσύνη καλὰς αὐτῆς Κρητικοποῦλες, ἐβῶσαν δεῖγματα ἀληθινῆς αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας. Μιὰ ὀμάδα κοριτσιῶν, ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ κορίτσια τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Γαλατᾶ, ἡ Ἐλένη Σμυρλάκη, ἡ Φωφῶ Τοράκη, ἡ Δέσποινα... καὶ ἄλλα τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα μοῦ διαφεύγουσι, ἔτρεχαν, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἀληθινὴν ἡρωίδα Κε Κατσούλη, μητέρα 4 παιδιῶν, καὶ ἔφεραν τραυματίαις. Τοὺς ἐνοσηλεύαν, ἐφρόντιζαν γιὰ τὸ φαγητὸ τους, ἀδιαφοροῦσαν τελείως γιὰ τοὺς κινδύνους ποῦ διέτρεχαν. Γιὰ τὴ μάχη εἶχε ἐπεκταθῆ καὶ μέσα στὸ Γαλατᾶ. Πολλὰς ἐθυσίαςαν τὴς προίκαις τους. Ἐσχίζαν καινούργια σεντόνια, τὰ ἔκαναν λουρίδες γιὰ ἐπιδέσμοι καὶ ὄσαν τὴς ρατοῦσαις γιὰτὶ κατέστρεφαν πράγματα χρήσιμα, ἀπαντοῦσαν σὰν ἀληθινὰς Ἑλληνοποῦλες: «Τί νὰ τὴς κάνουμε τὴς προίκαις σὰν σιλαβωθοῦμε; Ἐπειτα τ' ἀδέλφια μας κινδυνεύουσι καὶ ἐμεῖς θὰ κυττάζομε προίκαις». Γιὰ τὴν ἡρωϊκὴν αὕτη διαγωγή τους οἱ κοπέλλαις τοῦ Γαλατᾶ πρέπει νὰ παρασημοφορηθοῦν μὲ τὸν πολεμικὸν σταυρὸν γιὰ τὴν ἡρωϊκὴν τους προσπάθειαν κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης».

Αὐτὰ διηγεῖται στὸ ὄρασι βιβλίον τοῦ «Ἡ μάχη τοῦ Γαλατᾶ» ὁ κ. Τ. Ἀκρίτας γιὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Γαλατᾶ. Ἄλλες ὄμως πληροφορίες παρουσιάζουσι τὴν δράσιν τῶν Γαλατῶν στὴ μάχη τῆς πρώτης ἡμέρας σὰν ὀμαδικὴ ἐνέργεια, ὄπο τὸν πραγματικὸν ἥρωα ἀπόστρατον λοχαγὸν Σπυρ.

Γερογιάννην, τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσι ἀπὸ τῆς 21ης Μαΐου μέχρι πέρατος τῶν ἐπιχειρήσεων, ὕπηρεε, πράγματι, ἀξία πάσης ἐξάρσεως καὶ θαυμασμοῦ.

Τὴν πρώτην μέραν τῆς μάχης τοῦ Γαλατᾶ ἐφρονεύθησαν 400 περίπου ἀλεξιπτωτισταὶ ἀπὸ τοῦς 500 πού προσγειώθησαν ἐπὶ τὴν περιοχὴν καὶ περιήλθε ἐπὶ τὴν κατοχὴν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων πλοῦσιος γερμανικὸς ὄπλισμός.

ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ἈΛΛΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Ἄλλη δύναμι ἀπὸ 500 περίπου ἀλεξιπτωτιστῆς ἔπεσε ἐπὶ τὴν περιοχὴν Βαρυπέτρου, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη ἀνενόχλητη, γιατί ἡ περιοχὴ αὐτὴ, περιέργως, δὲν ἐφρουρεῖτο!! Ἐν τούτοις ἡ τοποθεσία αὐτὴ παρουσίαζε ἐξαιρετικὴν στρατηγικὴν σημασίαν, πράγμα πού ἀπεδείχθη ταχύτατα. Ἐπρεπε, συνεπῶς, νὰ εἶχε ἐπισύρει, ἰδιαίτερος μάλιστα, τὴν προσοχὴν τῆς Βρετανικῆς Διοικήσεως.

Ἡ προσγειωθεῖσα ἐπὶ τὴν περιοχὴν Ἄγυιᾶς — Ἀλικιανοῦς — Βατολάκκου — Κουφοῦ, δύναμι ἀλεξιπτωτιστῶν ἦτο, σὲ ἀριθμοῦς, ἡ σοβαρώτερα, 600 περίπου ἀλεξιπτωτιστῶν προσγειώθησαν καὶ ἐπετέθησαν συγκεντρωτικῶς κατὰ τοῦ φρουροῦντος τὴν περιοχὴν Ἑλληνικοῦ τάγματος, κατορθώσασα νὰ τὸ διασπᾶσιν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ὀλόκληρα τμήματα αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιβολὴ τῶν Γερμανῶν κατέστη πρὸς στιγμὴν ἀπόλυτος, ἐγκυμονοῦσα μεγάλους κινδύνους γιὰ ὅλη τὴν πολεμικὴν γραμμὴν τῆς μεγάλης αὐτῆς περιοχῆς. Ἐδῶ τώρα παρουσιάζεται ἀνάγλυψη ἡ μεγάλῃ ἀξία καὶ σημασία πού εἶχε ἡ συμβολὴ τῶν Κρητῶν ἐπὶ τὴν Μάχην τῆς Κρήτης. Ἡ γνώμη πού ὑποστηρίζομε ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Κρητες πολεμιστῆς ἀντιμετώπισαν, ἐπὶ κρισιμώτερες ὁδούς τῆς Μάχης, τὸ μεγαλύτερον θάρρος τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως καὶ ἐπολέμησαν μόνον αὐτοὶ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς νίκησαν, θρίσκει ἐπὶ τὴν μάχην τῆς περιοχῆς αὐτῆς, τὴν ἀπόλυτην δικαιοσύνην. Τὴν στιγμὴν πού ὅλα ἐθεωροῦντο, μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ τάγματος καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν τμημάτων του, χαμέναν, ἐμφανίζονται ἐπὶ τὸ πεδίου τῆς μάχης οἱ κάτοικοι τῶν κοινοτήτων τῆς περιοχῆς καὶ μετὰ μὴν θυελλώδη τοὺς ὁμαδικὴν ἐξόρμησιν, ἐνέτρεψαν τοὺς Γερμανοὺς, ἀπέλευθέρωσαν τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας στρατιώτες καὶ ἐφόνευσαν 400 περίπου ἀλεξιπτωτιστῆς.

Ἡ πάλη διεξήχθη σῶμα πρὸς σῶμα μετὰ τῶν Κρητῶν καὶ Γερμανῶν καὶ ἦταν, πραγματικῶς, ἕνας ἀγὼν μετὰ τῶν Γιγάντων. Ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἐπιθέσιν τῶν Κρητῶν, οἱ ἀξιοματικοὶ τοῦ τάγματος κατῶρθωσαν ν' ἀνασυγκροτήσων δύο λόχους καὶ νὰ λάβουν εὐθὺς ἐνεργὸν μέρος ἐπὶ τὸν ἀγῶνα. Οἱ στρατιώτες μας ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὸ μοναδικὸν ὑπέροχον παράδειγμα τῶν πολιτῶν καὶ ἐφοδισθέντες μετὰ πλοῦσιον γερμανικὸν πολεμικὸν ὕλικον, ἐπολέμησαν σάν λέοντες ἐπὶ τὸν πλευρὸν τῶν γενναίων Κρητῶν.

Οἱ διασωθέντες 200 περίπου ἀλεξιπτωτιστῶν ὄχυρῶθησαν ἐπὶ τὴν χωρίαν Ἄγυιᾶ καὶ Κιττομάδου, ὅπου καὶ πολιορκήθησαν ἀπὸ τοὺς Κρητες καὶ τοὺς στρατιώτες τῶν δύο Ἑλληνικῶν λόχων. Γιὰ ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκηθέντων προσγειώθη καὶ νέα δύναμις ἀπὸ 200 ἀλεξιπτωτιστῆς.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ἀριθμὸς τῶν Κρητῶν εἶχε ἀυξήσῃ διπλάσιαν. Οἱ προσερχόμενοι χωρικοὶ ἐξοπλίζονται ἀμέσως μετὰ γερμανικὸν πολεμικὸν ὕλικον καὶ λαμβάνουν μέρος ἐπὶ τῆς μάχης. Πρὶν θραυδάσῃ ὀλόκληρη ἡ περιοχὴ ἀπὸ Ἄγυιᾶς μέχρι Βατολάκκου ἔχει καθολικῶς ξεκαθαρισθῆ καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖον Γερμανόν.

Πῶς μπόρεσαν οἱ φίλοι μας οἱ Βρεταννοὶ, ὕστερα ἀπὸ τέτοια κατορθώματα τῶν Κρητῶν, νὰ παρουσιάσων τὴν Μάχην τῆς Κρήτης ὡσαν Βρεταννο-γερμανικὴν μόνον σύγκρουσιν; Ἐχουν ἄραγε ὄπ' ὅσιν τοὺς τὴν μάχην πού ἔδωσαν καὶ κέρδισαν οἱ Κρητες;

Τὸ σφάλμα τοῦ Βαρυπέτρου ἐπανελήθη καὶ ἐπὶ τὴν περιοχὴν τῶν Ἀγροτικῶν φυλακῶν Ἄγυιᾶς. Τὸ Βρετανικὸν Στρατηγεῖο εἶχε ἀφήσει τελεῖαν ἀφροῦρητη τὴν περιοχὴν αὐτὴν παρὰ τὴν ὑποδείξειν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γ.Ε.Σ., τὸ ὅποιον μετὰ φορτικότηταν ὑπέδειξε πολλὰκις τὴν ἀνάγκην ὄχυρωσεως καὶ ἀναλόγου φρουρήσεως τῆς περιοχῆς, κί' αὐτὸ γιατί γινώριζε τὸ Ἑλληνικὸν Γ.Ε.Σ. ἀπὸ πείραν τῶν Κρητικῶν Ἐπαναστάσεων, πῶς ὅποιος κατέχει τὴν λοφοσειρὰ Μονοδένδρι, αὐτὸς δεσπόζει ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς ἐκτάσεως ἀπὸ Χανίων ὡς τὸ Μάλεμε.

Οἱ Βρεταννοὶ ἐποπέθησαν ἐπὶ τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν ἕνα λόχον Νεοζηλανδῶν, δύο μέρες ὅμως πρὸ τῆς ἐισβολῆς, τὸν ἀπέσυραν!! Οἱ συνέπειες τῆς καταπληκτικῆς αὐτῆς ἐνέργειας ὑπῆρξαν τραγικῆς, γιατί οἱ Γερμανοὶ κατῶρθωσαν νὰ ὀργανώσων ἐπὶ τῶν φυλακῶν σοβαρὸν προγεφύρωμα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐξαπέλυσαν μετὰ δύο μέρες, μεγάλη καὶ πλήρως ὀργανωμένη ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν συμμαχικῶν γραμμῶν.

Ἐν τὸ ὕψωμα ὅμως αὐτὸ ἦτο ὄχυρῶμένο, οἱ Γερμανοὶ πού προσγειώθησαν ἐκεῖ (1 ὀλόκληρον Σύνταγμα πλὴν 1 τάγματος πού προσγειώθη ἐπὶ τὴν ἀφροῦρητη Βαρυπέτρου) θὰ ἐξοντάνοντο μετὰ χρις ἐνόος. Ἀνενόχλητοι ἐπίσης οἱ Γερμανοὶ κατέλαβαν τὴν ἴδιαν μέραν καὶ τὸ λόφον «Πύργος Ἀνιμπαλ». Ἐτσι, οἱ Γερμανοὶ κατῶρθωσαν νὰ σταθεροποιηθῶν ἀσφαλῶς ἐπὶ τὴν κυρίως περιοχὴν Ἄγυιᾶς καὶ νὰ ἐγκατασταθῶν σταθερὰ ἐπὶ τὰ κτίρια τῶν φυλακῶν, τὰ ὅποια κατέστησαν κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ καὶ ὀργανώσεως μεγάλης δυνάμεως ἀλεξιπτωτιστῶν.

Τὴν ἱστορικὴν μάχην τῆς περιοχῆς Ἄγυιᾶς — Ἀλικιανοῦς — Βατολάκκου — Κουφοῦ κατὰ τὴν 20ὴν Μαΐου, ἔδωσαν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων: Βατολάκκου, Ἀλικιανοῦς, Κουφοῦ, Μεσκόλων, Ζοῦρβα, Σκινη, Ψαθογιάννη, Κοντομάρι, Μπαπολῶ, Μόνι, Πρασσῆς, Ν. Ρουμάτων, Χωστῆς, Σεμπρῶνα, Ντερῆ, Ὀρθοῦνιου, Σκονίζου, Ἀποθήκης, Ἄγ. Μαρτίνου καὶ Νέου Χωρίου.

Ἐναντίον τῶν 600 Γερμανῶν, πού ἦταν σάν ἀστακοὶ ἐξοπλισμένοι, πού διέθεταν ὄλιμους καὶ πολυθόλα, ἀντετάχθησαν 219 ἡρωικοὶ Κρητες ὑπὸ τὸν γενναῖον ἀρχηγὸν Γεώργιον Γαλάνην καὶ πολέμησαν μετὰ παλαιούς Γκράδες καὶ δίκαιαν κυνηγετικὰ ὄπλα, μετὰ μαχαίρια καὶ ἐϋλίνας θέρμες!!

Νεκροὶ: Γερμανοὶ περὶ τοὺς 400. Ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν, οἱ Λιονάκης Παναγι, ἐκ Σκονίζου Κυθωνίας, Κόρκακας Γεώργ, ἐκ Κουφοῦ Κυθωνίας, χωροφύλαξ Προβατινῆς Νικ, ἐκ Κουφοῦ καὶ ἕνας τραυματίας, ὁ Γαλανάκης Δημήτριος τοῦ Ζαχαρία.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΧΑΝΙΩΝ — ΠΥΡΓΟΥ — ΜΟΥΡΝΙΕΣ

Στην περιοχή αυτή προσεγιάθη δύναμη από 1000 περίπου άλεξιπρωτιστές, ύποστᾶσα πραγματικήν πανωλεθρίαν. Τὰ Ἑλληνο-Βρετανικά στρατεύματα πού φρουροῦσαν τὴν περιοχή, βοηθούμενα ἐνεργᾶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Χανίων καὶ τῶν πέριξ χωρίων, ἐξεκαθάρισαν τελείως ὄλους τοὺς κατελθόντας ἀλεξιπρωτιστές, ὥστε τὸ θράδυ τῆς 20ῆς Μαΐου, ἀπὸ τῆ μεγάλης αὐτῆς δυνάμει, οὐδεὶς εἶχε διασωθῆ.

Τὴν οὐσιωδέστερη συμμετοχὴ στὴ μεγάλη αὐτὴ μάχη εἶχαν καὶ πάλιν οἱ Κρήτες ἀγωνιστές. Ἐλευθεροὶ ὅπως ἦταν στίς κινήσεις τους καὶ ἀγνοοῦντες τί θὰ εἴη κίνδυνος καὶ φόβος, ριχνόντανε πάνω στοὺς ἀλεξιπρωτιστές πρὶν ἀκόμα προφθάσουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ ἀλεξιπρωτικά τους, καὶ τοὺς σκότωναν. Μεγάλες ἐπίσης φθορὲς προξένησαν στοὺς ἀλεξιπρωτιστές εὐρισκομένους ἀκόμα στὸν ἀέρα. Ὁ κατερχόμενος ἀλεξιπρωτιστής ἀπετέλει ἰδεώδη στόχο γιὰ τὸν κάθε Κρήτη πολεμιστῆ, πού ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παλληκαριά πού τὸν διακρίνει, εἶναι πάντοτε καὶ θαυμάσιος σκοπευτής. Ἔτσι ἐξηγῶνται πλήρως οἱ τεράστιες ἀπώλειαι τῶν Γερμανῶν.

Πολὺ ἐλάχιστοι γλύτωσαν ἀπὸ τοὺς Κρήτες. Ὅσοι τοὺς διέφυγαν, ἐξοντώθηκαν ἀπὸ τὴν κοινὴ δρᾶσι τῶν Ἑλληνο-Βρετανικῶν δυνάμεων.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ἡ κατελθούσα στὰ Περιθόλια δύναμις ἀλεξιπρωτιστῶν εἶχε τὴν ἀποστολὴ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸ Βασιλεῖα Γεώργιο καὶ τὸν Πρωθυπουργὸ κ. Ἐμμ. Τσουδερό, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ γερμανικὸ σχέδιο εἰσβολῆς, πού ὁμιλεῖ περὶ καταλήψεως τοῦ «Βασιλικοῦ Οἴκου».

Οἱ προοριζόμενοι γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ ἀλεξιπρωτιστές προσγειώθηκαν 200 μόλις μέτρα ἀπὸ τὸ σπίτι πού κατοικοῦσαν ὁ Βασιλεῖας καὶ ὁ Πρωθυπουργός καὶ ἀσφαλῶς θὰ τοὺς εἶχαν αἰχμαλωτίσει, ἂν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς Περιθολίων καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ 2ου Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, δὲν ριχνόντανε ἐγκαίρως καὶ σὺν θερῶν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. (Σὲ προηγούμενες σελίδες περιγράφομεν τὰ τῆς διασώσεως καὶ ἀναχωρήσεως εἰς Μ. Ἀνατολὴν τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ). Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀπὸ τοὺς 200 Γερμανοὺς ἐφονεύθη, πλοῦσιος δὲ ὄπλισμός περιήλθε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξωπλίσθησαν νέαι δμάδες Κρητῶν.

Τὴν περιοχὴ Μουρνιῶν ὑπερήσπιζε Ἑλληνικὸ Τάγμα νεοσυλλέκτων, τὸ ὁποῖον ἐπέδειξε ἀρίστη πολεμικὴν δρᾶσι, βοηθούμενον ἀπὸ Βρεταννοὺς στρατιῶτες καὶ δμάδες χωρικῶν. Ἡ ἀρχικὴ ἀπὸ 300 ἄνδρες δύναμις τοῦ Τάγματος, ἠύξηθη, πρὸς τὸ ἑσπέρας, σὲ 750, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἐξ 150 ὀπλισμένων χωρικῶν τῆς περιοχῆς Κεραμῶν—Θερίσσου δυνάμεως.

Οἱ προσελθόντες ἄοπλοι χωρικοὶ, ἐξωπλίσθησαν ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ κυριευθέντα γερμανικῶν ὀπλισμῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ Βρεταννικά ὄπλα, πού παρεχωρήθησαν ἐκ μέρους τοῦ Βρεταννοῦ διοικητοῦ τῆς θέσεως. Τὸ Τάγμα διεξήγαγε ἐπιθετικὰς ἐνέργειαι πρὸς κατάληψιν τοῦ λόφου Ἀνύμπαλη, ἀνεχαιτίσθη ὅμως ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς. Παρὰ ταῦτα ἀνέκοψε τὴν πρὸς Μουρνιὰς προέλασί τους.

Στὸ Ἀκρωτήρι κατῆλθε κατ' ἀρχὰς μικρὴ δύναμις ἀλεξιπρωτιστῶν, ἐνισχυθεῖσα κατὰ τὶς ἀπογευματινὰς ὥρες μὲ 2 Λόχους ἀλεξιπρωτιστῶν, ὅποτε προήλασε καὶ κατέλαβε τὴν ἀφρούρητη Μονὴ τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ συνέλαβε τὴν μικρὴν δύναμιν τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ Παραστηρητηρίου.

Ἐναντίον τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐπετέθησαν Βρεταννικά ἀποσπάσματα καὶ ὀργανωμέναι δμάδες χωρικῶν τῆς περιοχῆς, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πλήρη ἐξόντωσιν τῶν Γερμανῶν καὶ τὴ σύλληψιν τοῦ διοικητοῦ των κατὰ τὴν 22αν Μαΐου.

ΠΩΣ ΕΙΧΕ Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙ ΤΟ ΒΡΑΔΥ ΤΗΣ 20ΗΣ ΜΑΪΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΧΑΝΙΩΝ

1) Ὁ πρῶτος καὶ σοβαρώτερος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ ἐχθροῦ ἐπραγματοποιήθη. Τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε περιήλθε στὴν κυριαρχία τοῦ ἐχθροῦ, μολονότι τὸ πεδῖον προσεγιάσεώς του ἐξακολουθεῖ νὰ εὐρίσκεται ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ 22ου Νεοζηλανδικοῦ Τάγματος.

2) Ἐξ ὄλων τῶν περιοχῶν, ὅπου προσεγιάθησαν ἀλεξιπρωτισταί, μόνον στίς περιοχὰς Βαρυπέτρου καὶ Ἀγυιάς, κατάρθρωσαν νὰ σταθεροποιηθοῦν.

3) Ἐκ τῆς κατελθούσης συνολικῆς δυνάμεως ἀλεξιπρωτιστῶν, ἀνερχομένης σὲ 4.000 περίπου ἄνδρες, ἐξοντώθησαν οἱ 2.500.

4) Οἱ νίκαι στίς περιοχὰς Ἀλικιανοῦς — Βατολάκκου — Κουφοῦ — Γαλατᾶ καὶ Περιθολίων ἀνήκουν στοὺς Ἑλληνας καὶ Κρήτες.

5) Ἡ Μάχη τῆς Κρήτης ἔχει ἤδη κριθῆ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, δεδομένου ὅτι τὸ Μάλεμε εὐρίσκεται στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

20Η ΜΑΪΟΥ. (ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἡ μάχη τῆς εἰσβολῆς στὰ Χανιά ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ τῆς 8.30' τὸ πρωῖ. Τὸ Ρέθυμνο καὶ τὸ Ἡράκλειο τὸ ἀγνοοῦν!! Καμμιά ἐπίσημη ἀρχὴ στὰ Χανιά, εἴτε Ἑλληνικὴ, εἴτε Βρετανικὴ, δὲ σκέφθηκε νὰ εἰδοποιήσῃ τὰ διαιμερίσματα Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου.

Τὸ Ρέθυμνο λαμβάνει γνῶσι τῆς εἰσβολῆς ὕστερα ἀπὸ ἕξ ὀλόκληρες ὥρες, ὅταν ἀρχίσει ἡ κάθοδος τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν στὸ Ρέθυμνο! Εἶναι ἀπίστευτο ἀλήθεια τὸ γεγονός αὐτό. Ὅμως ἔτσι εἶναι!

Ὁ Αὐστραλὸς πολεμικὸς παρατηρητὴς Τζῶν Ἐθερκτων ἐπιθεωροῦναι, ἀπὸ Βρετανικῆς πλευρᾶς, τὴν πληροφορίαν, στὸ θηβλίο τοῦ «Ἀπὸ τῆς Μάχης τῆς Κρήτης»:

«Οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Ρεθύμνου καὶ τοῦ Ἡρακλείου δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη ὅτι ἤρχισεν ἡ εἰσβολὴ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς νήσου. Αὐτοὶ δὲν ἐδέχθησαν εἰσβολὴν παρὰ μόνον ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα. Ὅτε κἂν εἶχαν πληροφορηθῆ ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μάλεμο εἶχαν προσγειωθῆ ἀλεξιπτωτιστὲς καὶ διεξήγετο μάχη. Ἡ φρουρὰ τοῦ Ἡρακλείου δὲν εἶχεν εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπιθέσεως ἀλεξιπτωτιστῶν εἰς ἄλλα μέρη τῆς νήσου, παρὰ μόνον τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸ μεσημέρι, ὅτε μετέδωσε τὴν ἐπίθεσιν ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ Λονδίνου»!!

Πῶς ἦταν δυνατόν μετέτοις τραγικῆς παραλήψεις νὰ μὴ χαθῆ ἡ Κρήτη;

Στὶς 2.45' μ.μ. ἐνεφανίσθη στὸν οὐρανὸ τῆς Ρεθύμνης ὁ γερμανικὸς ἀεροπορικὸς στόλος εἰσβολῆς. Προηγήθησαν τὰ καταδιωκτικὰ καὶ βομβαρδιστικὰ ἀεροπλάνα, ἐνεργήσαντα γενικὸ βομβαρδισμὸ τῆς πόλεως καὶ τῶν περὶ ἐξόχων, ρίψαντα περὶ τὶς 3.000 βόμβες, καὶ ἀμέσως μετὰ, στὶς 3.15' μ.μ., ἤρχισεν ἡ κάθοδος τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν ἀπὸ Περιθέλια — Μυσίρια — Πλατανὲ — Σταυρωμένο.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν πρώτων ὁμάδων ἀλεξιπτωτιστῶν προκαλεῖ γενικὴ ἐξέγερσι τῶν κατοίκων Ρεθύμνης, οἱ ὅποιοι συγκεντρώνονται στὸ Φρουραρχεῖο καὶ ζητοῦν ὄπλα. Οἱ αὐτὲς σκηνῆς πού διεδραματίσθησαν στὰ Χανιά, ἀκολουθοῦν παύνομιότυπες καὶ ἐδῶ. «Οἱ θέλουσι νὰ πολεμήσουν. Ἐνα ὄπλο ζητοῦν καὶ λίγες σφαῖρες. Ἄγνοοῦν τοὺς κινδύνους, ἐγκαταλείπουσι τὶς οἰκογενεῖς τοὺς στὰ ἐρείπια τῶν γκρεμιζομένων σπιτιῶν τους, καὶ τὸ μόνον πού ζητοῦν καὶ ἐπιθυμοῦν εἶναι ἕνα ὄπλο!

Εὐτυχῶς, ἐδῶ, θρίσκειται ἕνας ἀποφασιστικὸς ἄνθρωπος, εἶναι ὁ ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως Ρεθύμνης ἀντ' ἄρχης κ. Χ. Τζιφάκης. Μὲ δική του πρωτοβουλία ἀνοίγονται οἱ ἀποθήκες τῆς Ἀγρονομικῆς Ὑπηρεσίας καὶ οἱ ἄλλες ἀποθήκες ὀπλισμοῦ, καὶ μετὰ τὰ ὄπλα πού εὐρέθησαν (εἶναι τὰ ὄπλα πού πήρε ὁ Μεταξᾶς ἀπὸ τὸν Κρητικὸ λαὸ μετὰ τὴν δικαιολογία πῶς χρειάζονται στὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο) ἐξωπλίζει τοὺς Ρεθυμιώτες.

Ἡ κυρία προσπάθεια τῶν Γερμανῶν στρέφεται καὶ ἐδῶ ἐναντίον τοῦ μικροῦ ἀεροδρομίου τῆς πόλεως. Οἱ Γερμανοὶ κατορθάνουν, μέσα στὴν πρώτη σύγκυσι πού ἐπέφερε ἡ ἐμφάνισί τους, νὰ πλησιάσουν τὸ ἀεροδρόμιο καὶ νὰ κυριεύσουν τὰ δύο, μοναδικὰ, πυροθόλα καὶ τὰ δύο ἄρματα τύπου «I», πού διέθεταν οἱ Βρεταννοὶ.

Ἐναντίον τῶν Γερμανῶν ἐξαπελύθη συνδυασμένη Ἑλληνο-Βρετανικὴ ἐπίθεσις μετὰ ἀποτελεσματικὴν πανώλεθριαν τῶν Γερμανῶν. Ἐκατοντάδες ἐφονεύθησαν, καὶ οἱ διασωθέντες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Τὶς τακτικὰς συμμαχικὰς δυνάμεις, πού πολέμησαν μετὰ ἀφθαστῆ γενναιότητα καὶ ἀπαράμιλλῃ αὐτοθυσίᾳ, ἀκολούθησαν ὁμάδες ἐνόπλων πολιτῶν τοῦ Ρεθύμνου πού ἀπέτελεσαν κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, τὸ μαχητικώτερον τμήμα τῆς ἐξορμητικῆς.

Οἱ Βρεταννοὶ ἐξαίρουν ἰδιαιτέρως τὴ δρᾶσι τοῦ 4ου καὶ 5ου Ἑλληνικῶν Ταγματῶν, πού ὑπερήσαν τὸ ἀεροδρόμιο μαζί μετὰ τὶς αὐστοαλιανῆς μονάδες.

μετὰ τὴ μάχη τοῦ ἀεροδρομίου, ὁ Βρεταννὸς ταγματάρχης Φόρντ ἀπέστειλε μετὰ τὸν ἀσύρματο, πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ 5ου Ἑλληνικοῦ Τάγματος τὸ ἀκόλουθον σῆμα:

«Διοικητὴν 5ου Τάγματος,

Οἱ Αὐστραλοὶ ἀναφέρουν ὅτι εἶναι ὑπερήφανοι πολεμῶντες παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Κρητῶν οἱ ὅποιοι ἔδρασαν κατὰ θαυμάσιον τρόπον. Ἀποσπάσατε ἕνα ἐκ τῶν λόγων σας εἰς τὸ Ἀνεξάρτητον Αὐστοαλιανὸν Τάγμα. Ἐπιστρέψατε ὕστερον εἰς τὰς ἀρχικὰς σας θέσεις ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον.

Συγχαρητήρια διὰ τὴν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν σας.

ΦΟΡΝΤ Ταγματάρχης»

Μεταξὺ τῶν γενναίων Ρεθυμιωτῶν πού πρωτοστάτησαν στὶς μάχες τῆς πρώτης ἡμέρας καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἡμερῶν θέξια ἦτο καὶ ὁ ἠγούμενος τῆς ἱστορικῆς Μονῆς τοῦ Ἀσκαδιοῦ Διονύσιος ὅστις παρέμεινε στὸ πλευρὸ τῶν μαχομένων ποικιλοτρόπως ἐνισχύσας τὸν ἀγῶνα τους.

Ἐτέρα δύναμις ἀλεξιπτωτιστῶν κατήλθε καὶ ὠχυρώθη στὰ σπῖτια τοῦ χωριοῦ Περιθέλια, ἐκεῖ ὀργανώθηκε καὶ ξεκίνησε πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως Ρεθύμνης. Ἐναντίον τῆς δυνάμεως

αυτής επετέθησαν, κυρίως, Ένοπλοι πολίτες και τὸ Τάγμα Χωροφυλακῆς Ρεθύμνης. Στὴ μάχη αὐτὴ τὸ Τάγμα τῆς Χωροφυλακῆς ἐδέχθηκε πρᾶγματι τὸ ἱστορικὸ Σῶμα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νεκρῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν του, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐνθουσιάζων Χλεμπογιάννης καὶ ὁ ὑπενωμοτάρχης Λαμπρόπουλος Κ. καὶ ὁ χωροφύλαξ Γιάννακας μαρτυρεῖ γιὰ τὸν ἥρωισμό καὶ τὴν αὐτοθυσία πού ἐπέδειξε κατορθώσαν τελικῶς νὰ διασώσῃ τὸ Ρεθύμιον καὶ νὰ τρέψῃ σὲ ἄτακτο φυγὴ τοὺς Γερμανοὺς.

Καὶ οἱ ἥρωικοὶ Ρεθυμιώτες ἐτίμησαν τὴ Κρήτη καὶ ἐδικαίωσαν τὴ φήμη τῆς μοναδικῆς παλληκαριᾶς τους, στὴ πολυήμερη ἐκείνη τιτανομαχία πού πληρώθηκε μὲ ἑκατοντάδες νεκρῶν, ἀπὸ ἀμφοτέρω τὰ μέρη.

Μιὰ μικρὴ ὁμάδα ἀπὸ διασωθέντες Γερμανοὺς πρόλαβε καὶ κλείσθηκε στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ στὸν περίβολο τοῦ νεκροταφείου, ὅπου καὶ πολιορκήθηκε στενά ἀπὸ ἐνόπλους πολίτες καὶ τμήματα χωροφυλακῆς. Οἱ Γερμανοὶ αὐτοὶ, τελικῶς ἀπομονωμένοι ἐπὶ ἡμέρας, ἐδέχθησαν νὰ παραδοθῶν. Ἀπὸ παρεξήγησιν ὁμως συμβάσαν στὴν στιγμὴν τῆς ἐξόδου τῶν πρώτων Γερμανῶν, οἳτοι ἐπέστρεψαν καὶ πάλιν στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας καὶ παρέμειναν ἐκεῖ μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Ρεθύμνης.

Ἄλλη ἱκανὴ δύναμι ἀλεξιπτωτιστῶν κατέλαβε θέσεις στὴν περιοχή τοῦ Σταυρωμένου, ἀποκόμισα τὴν ὁδὸ Ρεθύμνης—Ἡρακλείου. Ἐναντίον τῆς ἐχθρικῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐπετέθησαν οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωριῶν καὶ τμήματα χωροφυλακῆς ὑπὸ τὸν ἀντίρρητην κ. Χ. Τζιφάκη, ἐξαναγκάσαντες τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς θέσεις τους καὶ νὰ ὀχυρωθῶν στὰ σπίτια τοῦ Συνοικισμοῦ καὶ στὸ ἐργοστάσιο ἐλαιουργίας. Συνελήφθησαν 18 Γερμανοὶ αἰχμάλωτοι καὶ ἀφθονοπολεμικὸ ὕλικὸ περιήλθε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὸ ὁποῖον ὀπλιστῆκαν ἄοπλοι πολίτες.

Ἐτέρα δύναμις 200 περίπου ἀλεξιπτωτιστῶν κατέλαβε ἀνενόγητη τὴ θέσι Λατζιμᾶ πλησίον τῆς ὁδοῦ Ρεθύμνης—Ἡρακλείου, χωρὶς νὰ προηβῇ σὲ ἄλλη ἐνέργεια, ἐνῶ μπορούσε εὐχερῶς ν' ἀποκόμῃ τὴ μετὰ τοῦ Ἡρακλείου συγκοινωνία.

Εὐθὺς μόλις ἔγινε γνωστὴ στὰ πέριξ χωριά ἡ κάθοδος τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν τούτων, οἱ κάτοικοι συγκεντρώθησαν σὲ μεγάλους ἀριθμοὺς καὶ ἐπετέθησαν λυσσοῶδως ἐναντίον τους, βοηθούμενοι ἀπὸ τὴ δύναμι χωροφυλακῆς Πανόρμου. Ἡ μάχη τοῦ Λατζιμᾶ ἤμπορε νὰ χαρακτηρισθῇ δίκαια ἢ ἐνδοξώτερη μάχη στὴν περιοχή τῆς Ρεθύμνης πού πρόσθεσε νέες σελίδες στὴ σύγχρονη ἱστορία τῆς Κρήτης. Οἱ γενναῖοι Ρεθυμιώτες ὑπερέβησαν κάθε προηγούμενον σὲ αὐτοθυσία καὶ ἥρωισμούς. Ἄνδρες κάθε ἡλικίας (γέροι 75 χρόνων εὐρέθησαν νεκροὶ) γυναῖκες καὶ παιδιὰ, χωρὶς οἱ δίπλα στοὺς ἐπιστήμονες, ἱερεῖς παράπλευρα στὸ στρατιώτη, οἱ περισσότεροι ἄοπλοι, ρίχθησαν σὰν λιοντάρια κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς θέσεις τους καὶ νὰ ὀχυρωθῶν, οἱ ἐλάχιστοι διασωθέντες, στοὺς μανδρότοιχους τῶν ποιμιστοσσιῶν, ὅπου παρέμειναν πολιορκημένοι μέχρι τῆς προελάσεως τῶν Γερμανῶν ἐκ Χανίων.

Ἀπὸ τοὺς προσγειωθέντες ἀλεξιπτωτιστῆς, 1762 ἐφονεύθησαν καὶ 250 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, μεταξύ αὐτῶν δὲ καὶ ὁ διοικητῆς τους. Οἱ ὀπόλοιποι εὐρίσκονται πολιορκημένοι στὶς θέσεις: Ἁγ. Γεώργιος — Περιβόλια — Σταυρωμένος — Λατζιμᾶ. Κατὰ τὴς 20 Μαΐου κατεστράφησαν ἀποδεδειγμένως 18 γερμανικὰ ἀεροπλάνα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς κατέπεσε στὴ θάλασσα. Δύο ἐκ τῶν καταρριφθέντων ἀεροπλάνων κατερρίφθησαν ὑπὸ τοῦ πολυβολητοῦ Ἁν. Μανουρά.

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ κ. Χρ. Τζιφάκη παίρνουμε μερικὰ ἀποσπάσματα πού διδοὺν ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς καταστάσεως, πού ἐπικρατοῦσε τότε στὴν περιοχή Ρεθύμνης:

«Εἶναι ἀληθές, ὅτι τινὲς τῶν ἐν Κρήτῃ τότε, δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἠθελαν νὰ πιστεύσουν, εἰς ἐπαπειλούμενον κίνδυνον καταλήψεως τῆς Νήσου μας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, τινὲς δὲ, καὶ συγκεκριμένως οἱ ἀρμόδιοι, ἠδύνασαν εἰς ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν προπαρασκευὴν κατὰ μιᾶς τοιαύτης ἐνδεχομένης ἐνεργείας τῶν Γερμανῶν.

Οἱ τοιοῦτοι, ὡς δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἠσυχολοῦντο κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκεῖνας ἡμέρας, ἄλλοι μὲν ζητοῦντες ὡς ἀντάλλαγμα τῆς συμμετογῆς των διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἀντιστάσεως, διακανονισμὸν διπλωματικῶν σκέσεων τῆς Ἑλλάδος μὲ δύναμι μεγάλην καὶ ἀναμειγμένην τότε εἰς τὸν πόλεμον, ἄλλοι διεκδικοῦντες θέσιν Ὑπουργοῦ, ἄλλοι θέλοντες νὰ διακανονίσουν πολιτικῶν καὶ πολιτειακῶν ζήτημα, καὶ πολλοὶ, ἀπομακρυνθέντες τῆς θέσεως των διὰ πολιτικοῦς λόγους, τὴν ἄμεσον ἀποκατάστασιν των. Μεταξὺ τούτων θὰ εἴχωμεν νὰ μνημονεύσωμεν τοὺς Στρατηγὸν Μάντακαν, τέως βουλευτὰς Ἀσκούτην κλπ. καὶ δυστυχῶς ἀρκετοὺς ἐφέδρους ἐκ μονίμων Ἀξιωματικῶν.

Ὁ ἐν Κρήτῃ ἀποθιβάσθεις τότε Ἀγγλικὸς στρατὸς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν μέχρι σήμερον διὰ τίνα λόγον δὲν ἐπεδόθη ἀμέσως εἰς τὴν προπαρασκευὴν ὀργανωμένης ἀντιστάσεως, καίτοι ἡ δύναμις του ἢ ἀριθμητικὴ, καθ' ἡμᾶς, ἦτο ἀρκετὴ.

«Τὴν αὐτὴν ἀρίαν ἔχομεν καὶ ὡς πρὸς τὴν μὴ πρόσκλησιν τῶν ἀποτάκτων ἀξιωματικῶν 1933—1935 ἐκ μέρους τῆς τότε Κυβερνήσεως. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι μία τοιαύτη ἄμεσος πρόσκλησις τῶν ἀποτάκτων, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ἐγένετο ἐπιστράτευσις, θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συγκρότησιν ἀξιομάχων τμημάτων ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἐν Κρήτῃ τότε ἐφέδρων τοῦ Ἀλεξανικοῦ μετώπου καὶ λοιπῶν, δεδομένου ὅτι καὶ ἀρκετὸς παντοειδῆς ὀπλισμὸς ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ, εἰς τε τὰς ἀποθήκας τοῦ Δημοσίου καὶ εἰς χεῖρας των.

«Τὴν γνώμην μας αὐτὴν ἀνεπτύξαμεν εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀφίξεως τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν κύριον Πρόεδρόν της, ὅστις μᾶς προσέκάλει εἰς συνάντησιν, δηλώσαντες ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς θέσεως τῶν ἀποτάκτων ἀξιωματικῶν θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσῃ δευτερευούσαν μέριμναν της. Ὡς ἐπιληροφορήθη ἀργότερον, ἡ Κυβερνήσις τότε δὲν ἔμενεν ἀνεπλήραστος καὶ ἀνενόγητος νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν μελέτην τυχόν ἀντιστάσεως καὶ οὕτω τὰ πρᾶγματα ἐμελλον νὰ ἀκολουθήσουν τὸν μοιραῖον δρόμον.

«Ὁ ὑποφαινόμενος ἀνεκλήθη ἐν τῆς Κυβερνήσεως τότε (ἐξ ἀποτάξεως 1935) κατὰ τὸ β'

δεκαήμερον Μαΐου 1941 και την 16ην ιδίου ανελάμβανον 'Επιτελάρχης του ΙΙ Στρατιωτικού διαμερισματος Κρήτης υπό τον Συνταγματάρχην Πεζικού κ. Ποθουλάκη Σαματί. με έδραν την πόλιν Ρεθύμνης.

«Η κατάστασησ αὐτή, ως εν συντομία εκτίθεται ανωτέρω, ετύγχανε γνωστή εις ολόκληρον τον πληθυσμόν της Κρήτης, οστις διασθανόμενος τον κίνδυνον της υποδουλώσεώς του, παρηκολούθει έναγωνίως την εν γένει εξέλιξιν, ελπίζων εις ταχείαν λήξιν ταύτης.

«Ως πρώτην παρηγορίαν του ο πληθυσμός έβλεπε την κατονομήν των εις Κρήτην αποθιθασθεισών, ως προσαναφέρω, 'Αγγλικών δυνάμεων και των κληρωτών ανυμνάστων, οτινες μετηνέχθησαν εκ Πελοποννήσου εις Κρήτην και εις αὐτοίς ο πληθυσμός απέβλεπε με εμπιστοσύνην.

«Η τοιαύτη κατανομή έφευεν εις Νομόν Ρεθύμνης ένα Τάγμα 'Αγγλικού στρατού (Αύστραλόν) παρά την πόλιν Ρεθύμνης—'Αεροδοσίμον Πηγής—και δύο Τάγματα νεοσυλλέκτων καταυλισθέντων εις χώρον παρὰ τὰ χωρία Πηγὴ—'Αδελει.

«Εις την πόλιν Ρεθύμνης έδραυεν Φρουραρχείον και 'Εμπειρον εις α' ετοποθετοῦντο οι ληξαιδειοβγοι και οι διάφοροι καταφρόνοντες εκ του 'Αλθονικού Μετώπου 'Αξιωματικοι και οπλίται και τὸ Σχολεῖον Χωροφυλακῆς υπό τον ταγματάρχην Χανιώτην 'Ισκόβον.

«Δυστυχῶς ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ νήσῳ τότε γενικὴ σύγχυσις εἶχεν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῶν τοποθετούμενων εἰς τὸ Φρουραρχεῖον καὶ 'Εμπειρον Ρεθύμνης 'Αξιωματικῶν καὶ οπλιτῶν τῶν ἐκ τοῦ 'Αλθονικοῦ μετώπου ποσεογοιμένων. 'Αταξία, ἀπειθαρχία, ἀδιαφορία, ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ στρατοῦ τούτου, ἀσφαλῶς δὲ ἀπόροια τῆς γενικῆς καταστάσεως. Τὰ δύο Τάγματα τῶν κληρωτῶν, καίτοι καταυλιζόντο μακρὰν τῆς πόλεως (εἰς τὰ χωρία Πηγὴ—'Αδελει) δὲν ἔμειναν καὶ αὐτὰ τελείως ἀνεπηρέαστα καὶ οὕτω οὕτοιοι ἡ ἐκπαίδευσίς των.

«Τέσσαρας ἡμέρας διετέλεσα ἐπιτελάρχης, ἐπὶ 16—20 Μαΐου 1941, καὶ παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς μου δὲν κατάθῃσκα νὰ ἐξακριθῶσαι ποιά ἦτο ἡ ποσυματικὴ δυνάμις τῶν παρόντων ἀξιωματικῶν, ὑπαξιωματικῶν καὶ στοασιωτῶν τοῦ Φρουραρχεῖου Ρεθύμνης—τοῦ 'Εμπέδου καὶ τῶν Ταγματῶν, ποῖον ὄπλισμόν καὶ πυρομαχικά διέθετον, καὶ ποῖα ἡ μαχητικὴ ἱκανότης τούτων. Τὸ μόνον ποῦ ἐπληροφόρηθη ἦτο ὅτι τὰς τελευταίας ἡμέρας, τὰ Τάγματα τῶν νεοσυλλέκτων εἶχον ὄπλισθῆ δι' 'Αγγλικῶν τυφεκίων καὶ ὅτι οἱ νεοσυλλεκτοὶ τοῦ Σχολεῖου Χωροφυλακῆς, ὅσο εἶχε μεταφερθῆ εἰς Ρεθύμιον, περὶ τοῦς 400 ἄνδρες, εἶχον ὄπλισθῆ διὰ τυφεκίων (ἀοσβίδων) μάλιγγερ καὶ ὅτι εἶχον ἐκτελέσει μοναδικὴν βολὴν ἀπὸ ἠλστωμένης ἀποστάσεως 5 φουσιγγίων.

«Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάσταση ἐν τῷ Νομῷ Ρεθύμνης, ὅτε τὴν 16ην Μαΐου 1941 ὁ 'Αγγλος λοχαγὸς Χάμψων παρουσιασθεῖς ἐκ Χανίων, μοὶ ἐζήτησε νὰ τοῦ δώσω δδηγὸν ἱκανὸν νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς Νίδαν, ἐνθα θὰ ὀργάνωνε τμήμα ἐκ πολιτῶν (πολιτοφυλακῆ) ποδὲς δημιουργοῦσαν ἀντιστάσεως τυγὸν ἐκεῖ πιπτόνων ἀλεξιπτωτιστῶν Γερμανῶν, καὶ πράγματι τῷ ἔδωσα ὡς τοιοῦτον τὸν ὄπολ)γὸν Βουλγαράκη Γ.

«Οὕτως εἶχον τὰ προκείμενα ὅτε τὴν 9ην πρωῒνην τῆς 20 Μαΐου 1941 ὁ μοίραχος Χαλκιαδάκης Γεώργιος παρουσιασθεῖς μοὶ ἀνέφεσον, ὅτι ἔχει ἀνεξακριβῶτον πληροφορίαν ὅτι εἰς τὸ χωρίον 'Επισκοπὴ Ρεθύμνης εἶχον πέσει ἀλεξιπτωτισταί.

«Κατὰ τὴν διέλευσιν μου ἐκ τῆς θέσεως Κολούμπου 'Αταιποπούλου ἐθλήθημεν διὰ 18 ὀβίδων ἀεροπλάνων ἀνευ θύματος.

'Απεδειγθῆ ὅτι ἡ πληροφορία πώσεως ἀλεξιπτωτιστῶν εἰς 'Επισκοπὴν ἦτο ἀναληθῆς δι' ὃ καὶ ἐπανήλθομεν εἰς τὰς θέσεις μας.

«Καὶ ὁμοίως ἡ καθυσχύσις αὐτὴ δὲ θάσασζε πολλὰς ὄρες, γιὰτι κατὰ τὴς τρεῖς παρὰ τέταστο τὸ ἀπόγευμα ἀκούστικε ὁ ἔμβος πολλῶν ἀεροπλάνων, ποῦ ἐσογότανε ἀπ' τὸ βοροῶ, κύματα ὄπλιταυγῶν μεγάλων ἀεροπλάνων ἀκολουθοῦσαν τὰ καταδιωκτικὰ καὶ θουβαοδιστικά, ποῦ κατέβαιναν χαμηλὰ κ' ἔροιχον ὄμβρος καὶ πολυβολοῦσαν ἴδιως πρὸς τ' ἀνατολικά μέρη τῆς πόλεως, ἐτοιμάζοντα καὶ ἐξακαθρίζοντα τὰ σημασιμένα μέση ποῦ θάροιχον τὸς ἀλεξιπτωτιστάς.

«Περὶ τὴν 2.45' μ.μ. τῆς ἴδιας ἡμέρας πολυάριθμα ἀεροπλάνα περιῒπταντο τῆς Ρεθύμνης καὶ τῶν περιγύρων βορβαρδίζοντα ἵνα μετὰ 20' ἀρχίσουν νὰ ρίπτουν τὸς ἀλεξιπτωτιστάς εἰς τὴν ἀνατολικὴν παρυφὴν τῆς πόλεως Περιθόλια — Μυσίρια — Πλατανὲ — Σταυρωμένο, κατὰ πολὺλὰς ἑκατοντάδας.

«'Υπέστημεν αἰφνιδιασμόν, ἀδικαιολόγητον ὡς κατωτέρω θ' ἀναφέρω. Σύγχυσις ἐπεκράτησεν ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ἦτις ἐπετεινετο ὡς ἐκ τῆς ἀνικανότητος καὶ ὀλικῆς ἀδυναμίας τῶν ἐν τῇ πόλει ἔδρευόντων τμημάτων νὰ συναχθῶσι καὶ μετὰ τὰ γλσχροῶ εἶτω μετὰ ἀτινα διέθετον, ν' ἀντιταχθῶσιν.

«Εἰς τὸ φρουραρχεῖον καὶ τὸ ἔμπειρον μετέβην μετὰ τοῦ ὄπολογαγοῦ Κωτζαλῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θουβαοδισμοῦ πρὸς συγκρότησιν τμήματος ἱκανοῦ πρὸς μάχην. Εἶναι λυπηρὸν νὰ ἐκθέσῃ κανεῖς τὴν κατάστασιν ποῦ ἀντικρούσαμεν.

«Πολῖται συγκεντρωμένοι ἐκεῖ ἐζήτησαν ἠγήτορας καὶ ὄπλα. «Πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως διέταξα, ἀναλαμβάνων πᾶσαν εὐθύνην διὰ τοῦς προσβάλλοντας αἰτιάσεις ὑπευθυνότητος, τὸ σπᾶσιμο τῆς ἀποθήκης 'Αγρονομικῆς 'Υποσεσίας καὶ ἄλλων ἀποθηκῶν ὄπλισμοῦ, διένειμα τὰ ὄπλα ὄπλα παντοειδοῦς σοστήματος, ἄτινα εὑρίσκοντο ἐκεῖ εἰς τοῦς προθύμους πολίτας καὶ εἶτα μετέβην εἰς τὸ Σχολεῖον Χωροφυλακῆς οὔτινος τὸν διοικητὴν, τοῦς ἀξιωματικούς καὶ ἄνδρας εῦραυ ἀπαντας ἐντὸς τῶν γρακακιωμάτων.

«Μετὰ σύντομον ὀμιλίαν ποδὲς παρότρυνσιν συμμετοχῆς των εἰς τὸν ἀγῶνα, ὀμολογῶ με συγκίνησιν ποδὲς τιμὴν των, ὅτι ἐδρον πάντας, ἀπὸ τοῦ διοικητοῦ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου μαθητοῦ, ἐνθουσιῶδεις καὶ προθύμους νὰ μετᾶσχουν, καίτοι μοὶ ἐδηλώθη παρὰ τοῦ διοικητοῦ καὶ λοιπῶν θερμοφῶρων ὅτι ὁ θαθὸς ἐκπαίδεῦσεως των καὶ ἡ ἱκανότης των δὲν ἦτο οἶος θὰ ἐπροεπεν. 'Εστηρίξαμεν εἰς αὐτοῦς καὶ τοῦς ἔβελοντάς τὰς ἐλπίδας μῖας ἐπιτυγοῦς ἀντιστάσεως καὶ ἐτέθημεν ἐπὶ κεφαλῆς των με συμπαροστάτην καὶ βοηθὸν τὸν διοικητὴν σχολεῖου χωροφυλακῆς Χανιώτην 'Ισκόβον καὶ τινὰς ἀξιωματικούς δι' ἕκαστον τῶν ὄπολων ποιήσωμαι μνεῖαν ἐν καιῶσ.

Χ. ΤΖΙΦΑΚΗ Σ

Σ ἐ ἐπόμενες σελίδες θὰ παραθέσωμεν καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Τζιφάκη. 'Επίσης παραθέτομεν τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἀνθ)στοῦ Χωροφυλακῆς κ' Ε. Στρατηδάκη, ὁ ὀποῖος

δίδει μιὰ ζωντανή εικόνα τῆς θλακείας τῶν Γερμανῶν, ἀλλά καί τοῦ ἠρωϊσμοῦ τῶν ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς καί τῆς προθυμίας μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ἀμαχος πληθυσμὸς ἐβρέθηκε στὸ πλευρὸ τῶν πολεμιστῶν μας :

« Ἦταν ἡ ὥρα 2½ μ.μ. Ὁ οὐρανὸς τῆς Ρεθύμνης εἶχε γεμίσει ἀπὸ γερμανικὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα συνεχῶς διέγραφαν ἀπὸ πάνω μας κύκλους ἀπὸ μαχητοῦ ὕψους, πολυβολοῦντα καί ρίπτοντα χαλάζι βόμβες, οἱ ὁποῖες ἐξερρηγνύοντο γύρωθεν καί νὰ ἐνοσπεῖρον τὸν τρόμον, τὸν φόβον καί τὸν πανικὸν εἰς τὸν πληθυσμὸν. Ὁ λαὸς ὁμῶς ἀντιμετώπισε μὲ καρτερικότητα, θάρρος καί περιφρόνησι τὶς ἀγριότητες τῶν νεοβαρβάρων Οὐρῶν. Κρίσεις καί σχόλια ἤκούοντο ἀπὸ τὸν ἀμαχον πληθυσμὸ, ὅτι αἱ βόμβαι ποὺ ἐρίπτοντο ἦσαν ἀπὸ τσιμέντο, γιὰτὶ οἱ Γερμανοὶ δὲν διέθεταν πρῶτες ὕλες. Παντοῦ αἰσιοδοξία, παντοῦ μῖσος καί προετοιμασία ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ πέσουν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διὰ νὰ καταλάβουν τὸ Ρέθυμνον. Τὸ θάρρος δὲν ἐγκατέλειψε κανένα. Μόνον μιὰ σκέψι μιὰς ἀπησχόλει, τὸ πῶς θὰ διαφεύγαμε τὴν αἰχμαλωσία. Ἐν τούτοις δὲν τὸ ἐπετύχαμεν. Ἡ ἐπιθυμία καί ὁ πόθος ὁμῶς τῆς λευτεριᾶς θαυματουργεῖ.

Ἐνῶ λοιπὸν συνελήφθημεν καί ὠδηγοῦμεθα ἀπὸ πανόπλους Γερμανοὺς πρὸς ἄγνωστον διεύθυνσιν, ἐπροσποιοῦμεθα ἀναισθησίαν, μὲλον ὅτι ἐφάγαμε περὶ κερκὲς ὑποκοπανιᾶς καί ποτολιᾶς στὰ πόδια. Καί ἀπὸ ἐπαίξε τὸ ρόλο του. Ἐφησυχάσε τοὺς φρουροὺς καί τοὺς ἐπίεισε διὰ τὴν ἀσημαντότητά μας.

Σὲ μιὰ στιγμή λοιπὸν τέτοιας νωθρότητάς τους ἐδώσαμε τῆς φυγῆς. Τρέχοντας νὰ ἀποφύγομε τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ, φθάσαμε σ' ἕνα ξεροπόταμο. Ἐκεῖ κάπου ἀκούσθησαν οἱ δικοὶ μας. Ἄλλοι φώναξαν καί ἄλλοι ἔδιναν διαταγές. Ξάφνου παρουσιάζεται ὁ ἠρωϊκὸς ἀνθυπολοχαγὸς Κωνσταντῖνος Κοτσάλης. Ἀναπνεύσαμε. Τοῦ ζητῶ πυρομαχικὰ νὰ χτυπήσω τοὺς πλησίον μας εὐρισκομένους Γερμανοὺς. Μ' ἐρωτᾷ ποῦ εἶναι. Τοῦ ἔδειξε καί τοὺς χτύπησε ὁ ἴδιος. Μαζὶ μ' αὐτὸν καί ὄλοι οἱ ἀπειροπόμενοι, δόκιμοι χωροφύλακες, ποὺ εὐρίσκονται ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ θρυλικοῦ ἀνθυπομοιράρχου Νικ. Χλεμογιάννη. Στὶς πρῶτες ὁμοθρονιῆς οἱ Γερμανοὶ τάχασαν. Σὲ λιγάκι κλονίζονται, πέφτουν, σηκώνονται, κρῦβονται, οὐρλιάζουν, πυροβολοῦν στὰ κουτουροῦ καί στὸ τέλος ἐγκαταλείπουν τὰς θέσεις τους: Ἄφησαν ἐκεῖ ἐπὶ τόπου τοὺς νεκροὺς καί τραυματίες τους καί ὀπισθοχώρησαν. Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Κοτσάλης ποὺ στὸ ἀναμεταξὺ χτυπήθηκε θραεῖα, δὲν παύει νὰ δίνει ὀδηγίες καί διαταγές. Οἱ πόνοι του ὠστόσο ἦταν φριχτοί. Σπεύδω κοντὰ του, φιλιούμαστε σὰν ἀδελφία καί ξάφνου θρίσκειτα κάπου ἐκεῖ γύρω μιὰ γυναικοῦλα, ἡ Μαρία Κουγαλάκη. Τὴν παρακάλεσα φωνάζοντας νᾶρθῃ. Πλησίασε παρὰ τὰ διασταυρούμενα πυρὰ. Εἶχε γάζες καί ἐπίδεσμοις. Μᾶς δίνει θάρρος! Ἡ Γυναίκα! «Κουράγιο, παιδιά μου. Δὲν θὰ πατήσουν γιὰ πολὺ οἱ Γερμανοί!» Ὁ Κοτσάλης ἀπαντᾷ: «Δὲ μὲ πειράζουν τὰ τραύματα. Ἐπῆρα ἄλλα δυὸ στὴν Ἀλβανία. Μὴν ἀνησυχῆς γιὰ μένα!» Σφαῖρες ὄλων τῶν ὄπλων σφουρίζουν στ' αὐτιά μας, στὸ πλάι, στὰ πόδια, παντοῦ, κοντὰ μας. Μεταφέρω ἀπὸ τὸ ἐκτεθειμένο ἐκεῖνο μέρος στοὺς ὠμους μου τὸν ἠρωϊκὸ τραυματία καί φωνάζω χτυπώντας τὸ ὄπλο μου: «Τοὺς φάγαμε Κωστάκη. Τὸ αἷμα μας θὰ τὸ πάρω πίσω!».

Γυναίκες ποὺ θρέθησαν ἐκεῖ ποὺ τὸν μετέφερα τρέχουν, τὸν παίρνουν καί τὸν περιποιοῦνται. Σχίζουν σεντόνια καί τὸν ἐπίδωκναι. Ταυτόχρονα δίνουν πυρομαχικὰ καί νερὸ στοὺς πολεμιστὰς καί προσφέρουν ὅτι μποροῦν. Ἐνας χωρικός περνώντας μοῦ δείχνει ἄλλους πολλοὺς Γερμανοὺς ποὺ εἶχαν κατεθῆ δεξιὰ καί ἀριστερὰ, πίσω καί ἐμπρὸς μας, ἐτόιμοι νὰ μᾶς αἰχμαλωτίσουν καί πάλιν. Τρέχουμε, ἐπιτιθέμεθα ἐναντίον τῆς μεγαλύτερας ὁμάδας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἠρωϊκοῦ ἀνθυπομοιράρχου Χλεμογιάννη καί τοὺς διαλύουμε. Οἱ Οἰνοὶ φεύγοντας οὐρλιάζουν σὰν λύκοι. Δεχόμεστε ὁμῶς ἀπὸ ἄλλους δραστικὰ πυρὰ.

Σκοτώνεται ὁ ἀρχηγὸς καί ἀνθυπομοιράρχος, ἀλλὰ φεύγει εὐχαριστημένος, γιὰτὶ πρόφθασε νὰ ἰδῆ τὴν καταστροφὴ τῶν Γερμανῶν. Σκοτώθηκε καί ἕνα ἄλλο παλληκάρι ἐκεῖ. Ὁ Κοτζαμπασάκης. Τραυματίζονται καί καμιά εἰκοσαριά ἄνδρες καί μαζὶ μ' αὐτοὺς κι' ἐγὼ. Ἄλλὰ τὸ σύνθημα τῶν ἄλλων ποὺ ἦσαν γεροί, ἦταν: «Θάνατος! Ἐκδίκησις! Φωτιά στοὺς Γερμανοὺς! Τοὺς φάγαμε!» Ὁρισμένως τὸ κλίμα δὲν ἐσήκωνε συνθήκες καί ἀθρότητας. Οἱ θαυματοῦροι παρακαλοῦν λέγοντας: «Σιγά-σιγά. Προσοχή. Προσοχή. Οἱ Γερμανοὶ κρῦβονται». Οἱ ἄνδρες μας δὲν κρατιοῦνται. Τοὺς κυνηγοῦν. Στὸ τέλος τοὺς ἐκλείσαν στὸν Ἄη-Γιῶργη τῶν Περιβολίων. Οἱ γεροὶ ἀρχίζουν τὴν πολιορκίαν. Ἐμεῖς οἱ τραυματίες μεταφερόμαστε μὲ φορεῖα στὸ Ρέθυμνο. Ὁ ἀντισυνταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς Στυλ. Μανιουδάκης μᾶς πλησιάζει στὴν εἴσοδο τῆς πόλεως, μαζὶ μὲ τὸν ἐπιτελάρχη ταγματάρχη Τζιφάκη, μᾶς καταφιλοῦν καί προσθέτουν: «Ἐννοια σας, παιδιά μου. Οἱ Γερμανοὶ ἔμαθαν ποιοὶ εἶναι οἱ πολεμιστὰς τῆς Κρήτης. Αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πολλὰς πραγματικὰς ἱστορίες ποὺ ἔγιναν καί στὴν ὁποῖα ἦμον αὐτόπτης μάρτυς. Συνέβη στὶς 20 τοῦ Μαΐου τοῦ 1941 στὰ Περιβόλια τοῦ Ρεθύμνου».

Ε. ΣΤΡΑΤΗΔΑΚΗΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙ ΣΤΟ ΡΕΘΥΜΝΟ ΤΟ ΒΡΑΔΥ ΤΗΣ 20ΗΣ ΜΑΪΟΥ

- 1) Ἀπόλυτη κυριαρχία τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων. Οἱ Γερμανοὶ ἐνίκηθησαν παντοῦ ὅπου ἔδωσαν μάχην.
- 2) Τὸ ἀεροδρόμιο καί ἡ πόλις Ρεθύμνης στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.
- 3) Οἱ ἐλάχιστοι διασωθέντες Γερμανοὶ εὐρίσκονται στενωπὸς πολιορκημένοι.
- 4) Κυριώτερος παράγων τῆς νίκης ἀνεδείχθησαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ μάχες δόθησαν κυρίως μεταξὺ Ἑλλήνων καί Γερμανῶν.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

20Η ΜΑΪΟΥ. (ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Και τὸ Ἡράκλειον ἀγνοεῖ μέχρι τῆς 3.40' ὥρας τὴν εἰσβολὴν στὰ Χανιά. Οἱ ἀρχὲς τῶν Χανίων οὐδένα εἰδοποίησαν καὶ ἐδῶ!!

Ἀπὸ τῆς πρώτης πρωινῆς ὥρας τὸ Ἡράκλειο δέχεται ἀλλεπάλληλες ἀεροπορικὲς ἐπιδρομὲς, πού στρέφονται ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου Ρουσῶν, τοῦ λιμανιοῦ καὶ τῆς νοτίας παρυφῆς τῆς πόλεως. Οἱ ἐπιδρομὲς εἶναι σήμερα σφοδρότερες καὶ πῶ πυκνὲς ἀπὸ τῆς προηγούμενης μέρας. Τοῦτο τὸ γεγονός προκαλεῖ χίλιες δυὸ σκέψεις καὶ ἀνησυχίες. Κανείς ὅμως δὲν ἀποφασίζει νὰ παραδεχθῆ πὼς εἶναι τὸ προοίμιον τῆς εἰσβολῆς. Ὁ πλῆθυσμός γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ ἔχει καταφύγει στὰ Ἐνετικά Φρούρια, στὴν Καινούργια Πόρτα καὶ στὴν Πόρτα τῶν Χανίων.

Οἱ ἐπιθέσεις συνεχίζονται μέχρι τῆς 12ης ὥρας, ὁπότε διεκόπησαν αὐτόματα, καὶ ξανάρχισαν ἀπὸ τῆς 3 ὥς στῆς 4 μ.μ. Ἀκριβῶς τῆ 16ῃ ὥρᾳ 150 ὄπλιταγωγὰ ἀεροπλάνα ἐκάλυψαν τὸν οὐρανὸν καὶ ἤρχισε ἀμέσως ἡ κάθοδος τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν.

Οἱ τοποθεσίαι πού ρίχθηκαν οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ἔδειξαν ἀμέσως ὅτι οἱ Γερμανοὶ γινώριζαν μὲ ἀκρίβεια τῆς θέσεις τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων. Εἶναι φανερὸ πὼς μέσα στὸ Ἡράκλειο λειτουργοῦσε ἐλεύθερα ὀργάνωσις πληροφοριῶν, πού εἶχε ἐγκαίρως κατατοπίσει τὸ Γερμανικὸ Στρατηγεῖο. Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ἐρίφθησαν ἀκριβῶς στῆς θέσεις πού κατεῖχαν οἱ συμμαχικὲς δυνάμεις, δηλαδὴ ἡμικύκλιον περὶ τὴν πόλιν καὶ ἐιδικὰ στῆς θέσεις: Ἀεροδρόμιον Ρουσῶν — Προάστειον Πόρου — Χρυσοπηγὴ — Πατέλες — Ἄγ. Ἰωάννης — Μεσαμπελιές — Μασταμπά — Θέρισσο — Γιόφυρο — Σταυρωμένο — Ἐργοστάσιον Σταφιδικῆς — παραλία καὶ πλῆσιον τῶν ἐνετικῶν τεχνῶν τῆς πόλεως. Ἄλλες ὁμάδες ἀλεξιπτωτιστῶν, μικροτέραις δυνάμεως, προεγειώθησαν ὅπισθεν τῶν συμμαχικῶν γραμμῶν, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ νομοῦ.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν γίνεται τὸ σύνθημα γενικοῦ συναγερμοῦ τῶν κατοίκων τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν γειτονικῶν πρὸς τὴν πόλιν χωριῶν καὶ συνοικισμῶν. Μέσα σὲ ἐλάχιστον χρονικὸ διάστημα σχηματίζονται διάφοραι ὁμάδες ἐνόπλων πολιτῶν καὶ τίθενται ὑπὸ καπετανέως. Τὸ ἴδιον γίνεται καὶ στὰ κοντινὰ χωριά, ὅπου σχηματίζονται νέαι ὁμάδες μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς διοικητὰς τῶν ἀστυνομικῶν σταθμῶν ἢ ἀποστράτους ἀξιωματικοῦ.

Στὸ νομὸ Ἡρακλείου καὶ ἰδιαίτερα στὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου, ἡ συμμετοχὴ τοῦ πλῆθυσμοῦ παρουσιάζεται πολυπληθέστερη καὶ περισσότερο συγκροτημένη ἢ προσπάθεια, γιὰτὶ καὶ κάποια προεργασία εἶχε πραγματοποιηθῆ καὶ οἱ ἐκεῖ βρετανικὲς ὀπηρεσίαι εἶχαν δεῖξει σχετικὴ κατανόησι συνεργασίας μὲ τοὺς Ἡρακλειώτας. Διέθεσαν γιὰ τοὺς Κρήτες ἐφέδρους καὶ τὸν πλῆθυσμὸν 1600 ὄπλα, πράγμα πού δὲν ἔγινε στὰ Χανιά καὶ στὸ Ρέθυμνον.

Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν Κρητῶν καὶ ἡ πίστις τοὺς πρὸς τὴν Ἑλλάδα δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ ἕνα διαμέρισμα στὸ ἄλλο. Ὅλοι ἔχουν τὴν ἴδια ἀποφασιστικότητητα καὶ τὴν ἴδια αὐτοθυσιάειν δεῖχνουν. Ὅλοι τοὺς εἶναι Κρήτες, παιδιὰ τῆς ἴδιας μητέρας καὶ πολεμοῦν γιὰ τὴν ἴδια πατρίδα καὶ τὰ αὐτὰ ἰδανικά. Πάντα ὅμως συναντῶνται καὶ ἐξαιρέσεις. Μερικοὶ ἐξαχωρίζουν μέσα στὸ σύνολο. Ὅλοι ὅμως ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἴδια ἀφετηρία καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια ἐλατήρια καὶ διακρίνονται οἱ ὄλγιοι μέσα στὴν κοινὴν προσπάθειαν, χάρις στῆς ἰδιαίτερες ἀρετὲς τους.

Στὴ μάχην τοῦ Ἡρακλείου ἔχομε μίαν τέτοιαν διάκρισι: τὸ Μανώλη Μπαντουθᾶ. Δὲν εἶναι ὁ Μπαντουθᾶς ὁ μόνος πού πολέμησε σὺν λιοντάρι τοὺς Γερμανοὺς τοῦ Χίτλερ. Κάθε ἄλλο. Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού πολέμησαν γενναῖα καὶ τιμῆσαν καὶ τὸν ἑαυτὸν καὶ τὴν πατρίδα τους. Κανείς ὅμως δὲν προσέφερε τόσα πολλὰ ὅσα ὁ καπετὰν Μανώλης Μπαντουθᾶς καὶ κανενὸς οἱ ἠρωϊκὲς πράξεις, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τῆς δικῆς του, πού ξεπερνοῦν, ἀλήθεια, τὰ μυθικὰ ἠρωϊκὰ κατορθώματα.

Ὁ ἀγῶνας, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ πού ἔπεσαν οἱ πρώτοι ἀλεξιπτωτιστὲς, διεξάγεται σκληρότατος καὶ αἱματηρὸς. Ἐκατοντάδες ἀλεξιπτωτιστὲς σκοτώνονται στὸν ἀέρα, πρὶν προφθάσουν νὰ πατήσουν στὴ γῆ. Ὅσοι κατορθῶνουν νὰ προσγειωθοῦν σκοτώνονται κι' αὐτοί, στὸ σύνολόν τους σχεδόν, ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικὰ εὐστοχα πυρᾶ τῶν Ἑλληνο-Βρετανικῶν δυνάμεων. Οἱ μεγαλύτερες φθορὰς ὅμως προξενοῦνται καὶ ἐδῶ ἀπὸ τοὺς ἠρωϊκοὺς Ἡρακλειώτας, πού εἶναι ἀριστοὶ σκοπευτὲς καὶ ἀληθινὰ παλληκάρια.

Οἱ Βρετανικὲς δυνάμεις ἀνέλαβαν τὴν προστασίαν τοῦ ἀεροδρομίου Ρουσῶν, οἱ δὲ Ἑλληνικὲς τὴν προστασίαν τῆς πόλεως Ἡρακλείου. Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπιχειρήσεων οἱ Βρεταννοὶ περιορίσθησαν αὐστηρὰ στὸν τομέα τους, οἱ Ἕλληνες δὲ ἀντιμετώπισαν ὀλόκληρον τὸ ἐᾶρος τῆς ἐπιθέσεως ἐπὶ ἀναπεπταμένου τομέως, δεκαπλασιῶς μεγαλυτέρου σὲ ἔκτασι ἐκείνου πού ὑπερήσισαν οἱ Βρεταννοί. Ὁ ἀγῶνας στὸν Ἑλληνικὸν τομέα διεξήχθη μεταξὺ Κρητῶν καὶ Γερμανῶν καὶ μικρᾶς δυνάμεως Ἑλλήνων στρατιωτῶν, τῶν ταγματῶν νεοσυλλέκτων, ἀποσυρθέντων τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς τρίτης ἡμέρας.

Φονικὲς μάχαι διεξήχθησαν στῆς περιοχὰς Καμίνια, Μασταμπά, Ἀτσαλένιο καὶ Ἀη Γιάννης, καθὼς καὶ στῆς Μεσαμπελιές. Στῆς τοποθεσίαις αὐταῖς οἱ Γερμανοὶ κατάρθωσαν νὰ σχηματίσουν ἐπιθετικὸς πυρῆνας καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἐστίας ἐξορμήσεως. Ταχύτατες ὅμως καὶ θεαλλῶδεις ἐπιθέσεις Κρητῶν καὶ Ἑλλήνων στρατιωτῶν, ἐπέτυχαν νὰ ἐξοντώσουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Γερμανῶν καὶ νὰ διασκορπίσουν τοὺς ἐλαχίστους ἐπιζήσαντας.

"Όπως στα Χανιά και στο Ρέθυμνο, έτσι και εδώ. Στην κρίσιμη ώρα της μάχης εξηγηθήσαν τα πυρομαχικά!! 15—20 σφαίρες είχε ο κάθε στρατιώτης. Οι πολίτες διέθεταν πολύ λιγώστερες!! Σφαίρες όμως δεν υπήρχαν πουθενά. Και τότε μπήκε μπροστά η λόγχη και ο υποκόπας. Μόλις πατούσε στο έδαφος ο άλεξιπτωτιστής και πριν προφθάσει ν' άπαλλαγεί από το άλεξιπυρωτό, οι Κρήτες ριχνόντανε πάνω του και τον τρύπαγαν με τη λόγχη ή τον σκότωναν με τον υποκόπασο και του παίρνανε τον πλούσιο όπλισμό του. Οι περισσότεροι δεν γνώριζαν τη χρήση του γερμανικού όπλισμού. Χρειάστηκε, πάνω στην ώρα του άγώνος, να γίνει ειδική διδασκαλία του χειρισμού του όπλισμού στους πολίτες του 'Ηρακλείου και τους άπειρους "Ελληνες στρατιώτες.

'Εξωπλισμένοι κάπως οι Κρήτες με το γερμανικό όπλισμό, προξενούν τεράστιες φθορές στους πανικόβλητους Γερμανούς. 'Η κυριαρχία των 'Ελλήνων στον τομέα που είχαν αναλάβει να υπερασπίσουν και που ήταν ο μεγαλύτερος, είναι άπόλυτος. 'Ο έξθρος δεν πρέπει πλέον να υπολογίζεται. 'Από τις 2.500 που πέρασαν στον 'Ελληνικό τομέα οι 2.200 έχουν φονευθεί και οι υπόλοιποι 300 έχουν διασκορπισθή. Και οι Βρετανοί επίσης κυριαρχούν επί του αεροδρομίου. Και εκεί η συμφορά των Γερμανών είναι τεραστία. 200 μόνον σώθηκαν από τους 1200 που πέρασαν κοντά και γύρω από το αεροδρόμιο. 'Αλλά και οι "Ελληνες έχουν ύποστη ζήμιες. 45 παλληκάρια σκοτώθηκαν και 200 έχουν τραυματισθή. 10 Στούκας κατερρίφθησαν και άλλα 12 μεταγωγικά πλήρη στρατού κατεστράφησαν μαζί με το φορτίον τους.

Με την επέλευσι του σκότους ήρχισε η εκκένωσις του πληθυσμού της πόλεως προς τα χωριά.

'Εσημειώσαμε πιο πάνω πως ο πληθυσμός της πόλεως και των κοντινών χωριών, έσπευσε άθόρμητα στα σημεία που ριχνόντανε οι άλεξιπτωτιστές και όσοι μόν είχαν όπλα πέρασε με όλη τους την ψυχή στη φωτιά της μάχης, όσοι δέν είχαν βοηθήσαν τους άλλους όσπου ν' άποκτήσουν ένα όπλο. Σε ελάχιστο χρονικό διάστημα από της πρώτης εμφάνισεως των άλεξιπτωτιστών, δημιουργήθηκαν διάφορες ένοπλες ομάδες υπό καπετανούς, που έτέθησαν οι περισσότερες στη διάθεσι των στρατιωτικών άρχων. 'Εκτός όμως από τις οργανωμένες ομάδες, στη μάχη πολέμησαν εκατοντάδες μεμονωμένοι 'Ηρακλειώτες, όπως έγινε και στα άλλα διαμερίσματα των Χανίων και της Ρεθύμνης, οι άνώνυμοι ήρωες της μάχης.

Στη συγκρότησι των ομάδων παρετηρήθη τουτό το περίεργο: Πολλές ομάδες είχαν συσταθή μέρες πριν από την 20ή Μαΐου και είχαν άσκηθή κάπως στον άγώνα εναντίον των άλεξιπτωτιστών. Είχε φυσικά συμφωνηθή και το σημείο συγκεντρώσεως των μελών της ομάδος κατά την πτώσι των Γερμανών. Καμμιά από τις ομάδες αυτές, όπως λ. χ. του Μανώλη Μπαντουβά, δέν μπόρεσε να συγκροτηθή κατά τα συμφωνηθέντα. Τουτό οφείλεται στο γεγονός ότι το 'Ηράκλειο δέν είδοποιήθηκε από τα Χανιά περί της έναρξεως της εισβολής και παρέμεινε ήσυχο. 'Η πραγματική κόλασι πυρός και καταστροφής που δημιούργησαν τα πρώτα κύματα των βομβαρδιστικών και των Στούκας, επέφεραν τέτοιαν άναταραχήν και κατέστησαν τόσο δύσκολες τις κινήσεις, ώστε να μη ήμπορη, δικαίως, το άνθρωπινο μυαλό να σκεφθή ή ν' άποφασίση τί πρέπει να κάμη.

"Έτσι, οι κάπως καλά οργανωμένες ομάδες, δέν συγκροτήθηκαν την πρώτη μέρα, συγκροτήθηκαν όμως πολλές άλλες πάνω στη φωτιά της μάχης και προσέφεραν μεγάλες πράγματι υπηρεσίες στον άγώνα.

Δυό είναι οι άρχηγοί περίξ των οποίων συγκεντρύται η έμπιστοσύνη των πολεμιστών: 'Ο Μ. Μπαντουβάς και ο 'Αντ. Γρηγοράκης ή Σατανάς. 'Ο μόν Μ. Μπαντουβάς δρά στην έκτασι "Ασσαλένιου — Μεσαμπελιές — "Αη Γιάννη — Πατέλες. 'Ο δέ 'Αντ. Γρηγοράκης από Μασταμπά — Θέρισσο — Γιόφυρο. 'Αμφότεροι οι άρχηγοί έχουν προετοιμάσει τον πυρήνα των ομάδων τους. Και ο μόν 'Αντ. Γρηγοράκης κατορθώνει να συγκεντρώση κατά μέγα μέρος τον πυρήνα αυτόν ο οποίος ηύξήθη τάχιστα. 'Ο Μπαντουβάς όμως δέν έχει την ίδια τύχη. "Ένας μόνον, ο Κ. Καργιώτης, από τα 50 μέλη της ομάδος του ένεφανίσθη την ώρα του συναγεμμού στο σπίτι του Μπαντουβά, για να τεθή στις διαταγές του!! 'Ο Μπαντουβάς έν τούτους είχε κάμη μία έξαιρετικά καλή προεργασία και ήταν καθ' όλα έτοιμος να λάβη μέρος στον άγώνα επί κεφαλής μεγάλου αριθμού ανθρώπων. Είχε έξεύρει, με δικά του φυσικά κεφάλαια, 18 όπλα. Είχε έναποθηκεύσει στις άποθήκες του τροφές για 100 άτομα ήμερησίως. Είχε καταρτίσει συνεργεία που θα φροντιζαν για τον έφοδιασμό της ομάδος και για όλα τα άλλα άπαιτούμενα. Δυό μέρες μετά τη μάχη ο στρατός επέβη, στερήθηκε και της κουραμάνας, γιατί είχαν γκρεμισθή οι στρατιωτικοί κλίθενοι. 'Ο Μπαντουβάς το είχε προβλέπει αυτό και συνέστησε να γίνει συγκέντρωσις τροφίμων σε έπαρχιακά κέντρα, αλλά δέν τον άκουσαν. 'Εκείνος όμως έφρόντισε για τους ανθρώπους του, που ήταν οι μόνι που δέν έπείνασαν.

'Η ομάδα του άειμνήστου 'Αντ. Γρηγοράκη και άλλες μικρότερες ομάδες, όπως του Χρ. Μπαντουβά και του Γ. 'Επιτροπάκη, μικτές μικροομάδες από χωροφύλακες από χωρικούς, υπό την κατεύθυνσι και καθοδήγησι του άντ'χου Εύαγγ. Χαϊρέτη, διοικητού των 'Ελληνικών δυνάμεων στην έκτασι από Θερίσσο — Καμίνια — Γιόφυρο — Κιτρική, Γιαλι — Κισκό, έπολέμησαν σαν θεριά τους άλεξιπτωτιστές και δέν τους επέτρεψαν να οργανωθούν και ν' άποτελέσουν, έτσι, μεγάλα έπιθετικά τμήματα. 'Αν συνέβαινε αυτό, άν δηλαδή οι Γερμανοί κάθρθαναν να κρατηθούν στα μέρη αυτά, να συγκεντρωθούν και να οργανωθούν, δέν χωρεί άμφιβολία ότι η πόλις του 'Ηρακλείου, εναντίον της οποίας έστρέφετο η προσπάθειά τους, θα έκινδύνεσε να περιέλθη στα χέρια τους, άν όχι από την ίδια μέρα, άσφαλώς όμως την έπαύριον. Δέν πρέπει να λησμονώμεν ότι παρ' όλες τις κολοσιαίες φθορές που υπέστησαν την πρώτη και δεύτερη μέρα στην περιοχή αυτή, την τρίτη ήμερα επέτυχαν να παρασιάσουν την άμυνα της πόλεως από την Πόρτα των Χανίων. Διερωτάται τώρα δικαίως κανείς: Τί θα συνέβαινε άν δέν μεσολάβουσε η ύπέροχη πολεμική δράσι των άνωτέρω ομάδων, η οποία άνέτρεψε σύρριζα τις προβλέψεις και τα σχέδια του γερμανικού Στρατηγείου; Τί άλλο, από την άμεσο κατάλληψι του 'Ηρακλείου. Στο άποτέλεσμα θέβαια αυτό έχει τη μετοχή του και ο τακτικός 'Ελληνικός στρατός, κανείς όμως δέν δικαιούται να ισχυριθή πως ο στρατός μας ήτο σε θέσι να κρατήσει άμυνα και να επιτίθεται συγχρόνως, όπως άπαιτούσε ο ίδιόρρυθμος άγώνας εναντίον των άλεξιπτωτιστών. 'Η κυριότερη μορφή του άγώνος αυτού ήτο η έπίθεσι. Την έπίθεσι αυτή την έκαμαν, κυριώτατα, οι ένοπλες ομάδες πολιτών

και οι μεμονωμένοι πολίτες και εδώ ακριβώς παρουσιάζονται οι τεράστιες υπηρεσίες που προσέφεραν στον αγώνα.

Αυτά στην έκταση από Μασαταμπά — Θέρισσο — Γιόφυρο ως την παραλία. Στην άλλη πλευρά του Έλληνικού τομέως από Άτσαλένιο — Μεσαμπελιές — Άη Γιάννη — Πατέλες, ο αγώνας παρουσιάζεται με τις ίδιες φάσεις και τις ίδιες συνέπειες, με την προσθήκη ότι εδώ μεσολαβεί πλέον ουσιαστική ή συμβολή των τακτικών Έλληνικών δυνάμεων. Μεταξύ Άη Γιάννη και Μεσαμπελιών δρᾷ ἡ ομάδα του Χρ. Ζαμπετάκη. Στο Μασαταμπά δρᾷ ἄλλη ομάδα με τὸν ἑνωμ. Έμμ. Πυροβολάκη, που βρήκε τὸν πῶδι τιμημένο θάνατο τὴν ἴδια μέρα. Μιά μικτή, ἀπὸ χωρφυλάκας και κατοίκους τῆς Φορτέσσα ομάδα με τὸν ἑνωμ. Μαυροκουκουλάκη Σπυρ. ἐπὶ κεφαλῆς, δρᾷ ἐναντίον μεγάλης δυνάμεως ἀλεξιπτωτιστῶν κατευθυνομένης πρὸς τὴν πόλι Ἑρακλείου και κατορθώνει νὰ ἐπιβραδύνη αἰσθητῶς τὴν πορεία της, ὥστε νὰ προλάβῃ νὰ ἐπέμβῃ τακτικὴ δύναμι. Στο πρόστιο τοῦ Πόρου δροῦν με ἀποτελεσματικότητα ὀργανωμένοι πολίτες και κατορθώνουν νὰ κρατοῦν σὲ ἀπόστασι τοὺς ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου ἐπιτιθεμένους ἀλεξιπτωτιστῆς, πράγμα πού ἐπιτρέπει στοὺς Ἄγγλους νὰ ἐξασφαλίσουν ἀπολύτως και με πλήρη ἄνεσι τὸ ἀεροδρόμιο, δεδομένου ὅτι και ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κακοῦ Ὅρους και τοῦ Καρτεροῦ, τῆς θέσεως κρατοῦν δυνατὰ οἱ ὅπιοι τοὺς λοχαγοὺς Κ. Κολίν και Κ. Γαλεμιανὸν Ἑλληνικὲς δυνάμεις, σὲ συνεργασία με ἑνοπέδους δυνάμεις χωρικών και χωροφυλακῆς τῶν Σταθμῶν Ἀνωπόλεως και Μοχού.

Ἡ μοναδικὴ ἐπιτυχία τῶν Γερμανῶν στὴν περιοχή αὐτὴ ἦταν ἡ κατάληψι τοῦ Σταθμοῦ Ἄσυρμάτου στὶς Γοῦρνες και ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ Ἑρακλείου και Λασηθίου, πράγμα πού ἦτο εὐκόλο νὰ ἀποτραπῆ ἂν εἶχε προβλεφθῆ ἐγκαίρως ἡ φύλαξις τῆς περιοχῆς με μικρὴ στρατιωτικὴ δύναμι.

Κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ αγῶνος εἶναι ὁ ἑθνοσσιασμὸς και ἡ πίστι τῶν Ἑλλήνων στὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης. Ὅσο περνοῦν οἱ ἄρες και ὅσο περισσότερο ἀνάβει ἡ φωτιά τῆς μάχης, τόσο πῶδι μαχητικότεροι γίνονται οἱ Ἕλληνες, ἐν ἀντιθέσει με τοὺς Γερμανοὺς πού παρουσιάζονται με μειωμένη μαχητικότητα και ἔντονη ἀποθάρρυνσι. Οἱ σύμμαχοι νικοῦν παντοῦ καὶ τῆ νίκῃ τῆ δύνουν οἱ Κρήτες και οἱ Ἕλληνες. Ἐν τῷ μεταξὺ νέες πάντοτε δυνάμεις ἀλεξιπτωτιστῶν ἐμφανίζονται στὸν οὐρανὸ τοῦ Ἑρακλείου. Τὸ γερμανικὸ Στρατηγεῖο δὲν φειδεταί δυνάμεων, ἀδιαφορεῖ γιὰ τῆς ἀπώλειες, ἀρκεῖ νὰ σταθεροποιῆ κάποιο προγεφύρωμα. Μπροστὰ σχεδὸν στὴν Πόρτα τῶν Χανιῶν, ρίχεται σοβαρὰ δύναμι ἀλεξιπτωτιστῶν πού κυριολεκτικὰ θερίζεται ἀπὸ τὰ λιανουτούφεκα τῶν ἐλαχίστων ὑπερασπιστῶν. Ἡ φρουρῆσι τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ τοῦ σημείου(1) ἔχει ἀνατεθῆ σὲ εἴκοσι στρατιώτες τοῦ λοχαγοῦ Μανωλεσάκη και σὲ μερικὲς δεκάδες βοηθητικῶς τοῦ Λόχου Διοικήσεως ὑπὸ τὸν ὑπολ)γὸ Κ. Γουναλάκη. Μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν στρατιωτῶν και τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν διεξάγεται λυσσώδης αγῶνας, με μεγάλες φθορᾶς ἐκατέρωθεν. Οἱ Γερμανοὶ ἀποκροῦνται, ἐνισχύονται ὅμως ἀμέσως με νέες δυνάμεις και ὅλοι μαζί τώρα κινουῦνται ἐναντίον τῆς πόλεως ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ φῶρο, ἀπὸ τῆς ἀποθήκης Τζουλάκη και ἀπ' τὴν Κιτρικὴ.

Ὁ κίνδυνος διασπάσεως τῆς ἀμύντης τῆς πόλεως εἶναι ἀμεσος. Δυνάμεις, ἐκτὸς ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω, δὲν ὑπάρχουν, δὲν ὑπάρχουν και πυρομαχικά, ὅπως δὲν ὑπάρχουν καθόλου και σύγχρονα ὅπλα, πού θὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ γερμανικά. Τὴν κατάστασι σώζουν και πάλιν οἱ ἡρωϊκοὶ Ἑρακλειώτες. Οἱ περισσότεροι εἶναι ἄοπλοι. Τρέχουν ὅμως στὸν κίνδυνο χωρὶς νὰ σκέπτονται τῆς συνέπειες. Κοντὰ στὶς ἀποθήκες Τζουλάκη ἀνακαλύπτεται μιὰ ἀποθήκη με 450 Ἀμερικανικά ὅπλα. (Ὅπως ἔλεπομε ὅπλα ὑπῆρχαν στὴν Κρήτη γιὰ νὰ ἐξωπλισθῆ μεγάλος ἀριθμὸς πολιτῶν. Δὲν τὰ ἔδωσαν ὅμως στὸν πληθυσμὸ, δὲν τὰ ἔδωσαν οὔτε στὸν τακτικὸ Ἑλληνικὸ στρατὸ. Τὰ 450 αὐτὰ Ἀμερικανικά ὅπλα ἂν δὲν ἀνεκαλύπτοντο τῆ στιγμῇ ἐκείνη, θὰ περῆντρον σὲ λίγες μέρες στὴν κατοχὴ τῶν Γερμανῶν!! Χάρις ὅμως σ' αὐτὰ κυρίως σώθηκε τὸ Ἑράκλειο). Με τὰ ὅπλα αὐτὰ ἐξωπλιζονται 450 παλληκάρια και ρίχονται στὴ μάχη σὰν θερὰ. Μαζὶ με τοὺς ὑπερασπιστῆς θρῖσκεται και ὁ Ἀντώνης Γρηγοράκης, ὁ ὁποῖος ἐμψύχωνε τοὺς πάντας και γίνεταί ἡ ψυχὴ τοῦ αγῶνος. Ἡ μάχη εἶναι ἐξαιρετικῆς σφοδρότητας και ἀγριότηας. Οἱ Γερμανοὶ ἐπιτίθενται και πολεμοῦν με πραγματικὴ λύσσα. Οἱ Κρήτες ἀμύνονται με ἀπαράμιλλον γενναϊότητα και ἀποφασιστικότητα. Ἄλλεπάλληλες ἐπιθέσεις τῶν Γερμανῶν ἀποκροῦνται με τεράστιες ἀπώλειες εἰς θάρος τους. Χρησιμοποιοῦν ὄμιους, ὄπλοπολυβόλα, αὐτόματα, χειροβομβίδες, Σωστὴ κόλασι φωτιάς και σιδήρου, χαρακτηρίζε τὴ μάχη αὐτὴ ὁ κ. Πυτικάκης. Τελικῶς οἱ Γερμανοὶ ἀπωθήθηκαν με ἐκατόμβες νεκρῶν. Καὶ οἱ Κρήτες ὅμως ἔχουν μεγάλες ἀπώλειες, μεταξὺ τῶν ὁποίων και οἱ λοχαγοὶ Μανωλεσάκης και Έμμ. Στρατῆκης και ὁ λοχίας Βασιλάκης.

Στὴν «Καινούργια Πόρτα» ἄλλῃ ἀπόπειρα τῶν Γερμανῶν τὴν ἴδια ὥρα, νὰ ποῦν στὴν πόλι. Μπροστὰ στὰ τείχη παρουσιάσθηκαν ξαφνικά πυκνὲς ομάδες ἀλεξιπτωτιστῶν, κατευθυνόμενοι πρὸς τὴν πόλι. Κι' ἐδῶ ἡ φρουρὰ ἦτο ἀνεπαρκέστατη. Μερικὲς δεκάδες ἀγυμνάτων κληρωτῶν και χωροφυλάκας ἀποτελοῦν τοὺς ὑπερασπιστῆς τῆς εἰσόδου. Ἡ πρώτη ἐπίθεσι τῶν Γερμανῶν ἀποκροῦεται με τὰ λιανουτούφεκα τῆς φρουρᾶς πού σκορπίζουν τὸ θάνατο στοὺς εἰσβολεῖς. Ἡ πάλῃ ἦτο, ἐν τούτοις, ἄνισος. Οἱ Γερμανοὶ μοιραίως θὰ ἔκαμπαν τὴν ἀντίστασι τῆς μικρᾶς φρουρᾶς ἂν δὲν ἦρχοντο ἐγκαίρως ἐνισχύσεις. Εὐτυχῶς, τῆ στιγμῇ πού ἐχρειάζετο πραγματικὰ ἡ βοήθεια, ἐλεύθεροι σκοπευτῆς και χωροφυλάκας ἔδωσαν χεῖρα βοήθειας στὴ φρουρὰ μέχρις ὅτου κατέφθασε μικρὸ Ἀγγλικὸ τμήμα με μερικὰ πολυβόλα. Ἔτσι ἡ ἄμυνα σταθεροποιήθηκε και ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσι ἀποκρούσθηκε τελικῶς με τεράστιες ἀπώλειες τῶν Γερμανῶν. Οἱ ἐλάχιστοι πού διεσώθησαν στράφηκαν πρὸς Μασαταμπά και Ἄτσαλένιο. Ἄν ἡ μάχη τούτη κερδίσθηκε και κράτησε λίγο χρονικὸ διάστημα, ἐν ἀντιθέσει με ἐκείνην τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς (Χανιῶν Πόρτα), τούτο ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι οἱ Γερμανοὶ δὲν κατάρβωσαν νὰ ἐνισχύσουν τὰ τμήματά τους με νέες δυνάμεις, ὅπως ἔκαναν στὰ δυτικά.

Ἡ πρώτη μέρα τῶν ἐπιχειρήσεων δὲν στάθηκε πολὺ τυχερὴ και εὐχάριστη γιὰ τὸ Μανῶλη

(1) Έμμ. Πυτικάκης: «Θύελλα στὴν Κρήτη», σελὶς 79.

Μπαντουθά. "Άλλα έπερίμενε ό ήρωικός αυτός άνθρωπος και άλλα τόν θρήκανε. Ήταν ό μόνος στό Ήρακλείο πού είχε έγκαίρως έτοιμασθή για τή σημερινή μάχη. Όλα τά είχε έτοιμα και όμως ό πόθο του διεψεύσθησαν. Πρώτον, οι "Άγγλοι δέν τόν ειδοποίησαν — δέν ειδοποίησαν κανένα άλλωστε — όπως είχε συμφωνηθή, περί τής έναρξεως τής εισβολής στό Χανιά. Δεύτερον, οι άνδρες τής ομάδος του δέν παρουσιάσθηκαν στό σπίτι του, πού είχε καθορισθή ως τόπος συγκεντρώσεως, τήν ώρα τής καθόδου τών άλεξιπρωτιστών. Ή άπογοήτευσί του ήταν μεγάλη και δικαιολογημένη.

Τήν εισβολή στό Ήρακλείο τήν πήρε ειδησι έυρισκόμενος στό κατάσταμά του. Εύθύς ξεκίνησε μαζί με τόν Γιάννη Παναγιωτάκη, για τό σπίτι του, πού βρίσκεται στού «Μπεντεβή τήν Καμάρα», 1000 περίπου μέτρα έξω τοΰ Ήρακλείου. Τή στιγμή πού έφθασε έξω τοΰ Νεκροταφείου διεξήγετο σκληρός άγώνας μεταξύ άλεξιπρωτιστών και Έλληνικών δυνάμεων, χωροφυλακής και ένόπλων πολιτών. Οι σφαίρες τών Γερμανών τών τριγυρίζουν. Άναγκάζεται να προφυλαχθή στόν περίβολο τοΰ νεκροταφείου και άμέσως κατόπιν με μύριες προφυλάξεις κατορθώνει να θρεβή μεταξύ μιάς Έλληνικής διμοιρίας στρατιωτών, πού βρισκόντανε ταμπουραμένη άριστερά τοΰ νεκροταφείου. Ή άπογοήτευσί του τή φορά αυτή είναι ακόμη μεγαλύτερη, γιατί βρίσκεται πρό μιάς έλευεινής καταστάσεως. Ή διμοιρία δέν πολεμούσε, αλλά παρέμενε σε άδράνεια με κίνδυνο να συλληφθή από στιγμή σε στιγμή αιχμαλώτη, πράγμα πού έγινε λίγο πύ έπειτα. Ο Μπαντουθάς ζητά ένα όπλο και τοΰ τό άρνούνται. Τους προτρέπει να λάθουν ένεργό μέρος στη μάχη και τους εξηγεί τους κινδύνους πού διατρέχουν να συλληφθούν. Τοΰ άπαντοΰν ότι δέν μπορούν να πολεμήσουν... γιατί, λένε, δέν έχουν άξιωματικούς!!!

Άπελπισμένος ό πραγματικά ήρωικός αυτός Έλληνας, συνοδευόμενος από τόν Παναγιωτάκη, τράβηξε τώρα προς τό σπίτι του, για να οργανώσει τή δική του ομάδα και να λάβη τό ταχύτερο μέρος στόν άγώνα. Επίστευε πάντοτε πως τά παλληκάρια πού τοΰ δώσανε τό λόγο τους, θα τόν τηρούσαν και κυρίως θα τηρούσαν τό λόγο τους γιατί θέλανε ν' άποκτήσουν όπλο και έξερανε πού μόνο εκείνος είχε φροντίσει να έξασφαλίση άνάλογον όπλισμό.

Με τίς σκέψεις αυτές τράβηξε προς τό νοικοκυριό του. Εκεί όμως τόν άνέμενε ή τραγικότερη άπογοήτευσί. Από τούς 50 άνδρες τής ομάδος του, θρήκε μόνο τόν Κ. Καργιώτη!! Οι άλλοι ή δέ μόρσεσαν να φθάσουν ως τό σπίτι του ή θρήκαν στό δρόμο τους τόν τρόπο τών όπλισθοΰν με γερμανικό όπλισμό και στάθηκαν κοντά σε άλλους και πολέμαγαν. Έτσι δικαιολογήθηκαν τήν έπαύριον και έτσι ήταν πράγματι, γιατί όλοι τους λάθανε μέρος στη μάχη. Δέν ήταν, λοιπόν, ό φόθος ή ή δειλία πού τους έκαμαν να μη θρεθούν στην ώρα τους στόν τόπο τής συγκεντρώσεως τους. Έν πάση περιπτώσει, ό Μπαντουθάς παίρνει πάντοτε άμεσες και γρήγορες άποφάσεις. Έ-στώς και με τους δυο πού τον άκολούθησαν, έστω και μόνος του άλλωστε, θα λάθαινε μέρος στόν άγώνα. Δίδει άμέσως ένα όπλο στόν Καργιώτη — ό Παναγιωτάκης είχε κατορθώσει να πάη ένα όπλο από "Έλληνα φαντάρο — και ξεκινούν για τό νεκροταφείο, όπου άφησε τήν Έλληνική διμοιρία έτοιμη να πέση στα χέρια τών Γερμανών.

Λίγα μέτρα πύ κάτω από τό σπίτι του συναντοΰν μιά ομάδα από 14 Γερμανούς να έχουν στη μέση τήν Έλληνική διμοιρία και να τήν κατευθύνουν προς τό «Κόκκινο Σπίτι». (Τό σπίτι αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τόν Μπαντουθά και τους Γερμανούς). Δίδει άμέσως οδηγίες στους δυο συνηφους του να κρυφθούν στό άμπέλι πού βρίσκεται στη στροφή προς τοΰ «Μπεντεβή τήν Καμάρα» και να κτυπήσουν όταν πλησιάσουν κοντά και μόνον όταν αυτός ριζή πρώτος και φωνάζη τή λέξη άέ ρ α. Έτσι και έγινε. Όταν οι πρώτοι Γερμανοί έφθασαν κοντά στοΰ Μπαντουθά αυτός πυροβολεί, πυροβολούν και οι δυο άλλοι, φονεύουν και τούς 6 Γερμανούς. Οι υπόλοιποι 8 τά χάνουν κυριολεκτικά. Ο Μπαντουθάς έπωφελείται άμέσως τής συγχύσεως πού τημιουργεί τό ξαφνικό αυτό θανατικό, πετιέται όρθιος και ζητά από τους Γερμανούς να πετάξουν τά όπλα τους. Τρομοκρατημένοι οι αιδηρόφρακτοι αυτοί ήρωες, πετούν πράγματι τά όπλα τους, πού τά παίρνουν οι επίσης τρομοκρατημένοι στρατιώτες και αιχμαλωτίζει τους Γερμανούς, τους όποιους συνοδεΰει τώρα στους σταύλους του στις Πατέλες, όπου τους προσφέρει φαγητό και ασφάλεια. Φαγητό επίσης προσφέρει και στους 30 φαντάρους, τους όποιους έξωπλίζει πλήρως με δικά του όπλα, γιατί τά δικά τους τά έσπασαν οι Γερμανοί. Έτσι, τό θράδυ τής πρώτης ήμέρας έχει δημιουργήσει τόν πυρήνα τής μεγάλης αΰριανής ομάδος του, πού θα έξελιχθή σε όλόκληρο στρατό. Για σήμερα έχει προσφέρει μιά μεγάλη πρώτη έπιτυχία στόν άγώνα. Γιατί δέν είναι ή μόνη έπιτυχία του αυτή και ή ούσιαστικότερη. Θ' άκολουθήσουν άπειρες άλλες, πολλαπλάσια σημαντικότερες, μερικές δέ πράξεις του, τελείως προσωπικές του, έπερνούν τά όρια τοΰ πιστευτοΰ. Και όμως αυτή είναι ή αλήθεια. Θα τό ιδούμε στη συνέχεια.

Μόλις έξησφάλισε τους αιχμαλώτους κινήθηκε άμέσως προς τίς Μεσαμπελιές, όπου από ένωρίς διεξήγετο σφοδρά μάχη. Δέ χρειάσθηκε όμως ή επέμβασί του εκεί, γιατί έν τώ μεταξύ είχε ξεκαθαρισθή ή περιοχή από καινή ένέργεια τακτικών Έλληνικών δυνάμεων και πολιτών, περιορισθεί να τοποθετηθή φρουρές σε έπικαιρες θέσεις, ώστε να άποτραπή ή έλευθερά κίνησις τών Γερμανών, ιδίως προς τό άεροδρόμο.

"Ένας άθληνά ήρωας τής Μάχης τοΰ Ήρακλείου άναδείχθηκε τήν πρώτη κι' όλας μέρα ό άρχιμανδρίτης τής Μητροπόλεως Κρήτης Φώτης Θεοδοσάκης, πού δίκαια ή πατριωτική δράσι του τόν κατέταξε στη χορεία τών μεγάλων Έλλήνων ήερομένων, πού θυσίασθηκαν για τήν έθνική μας έλευθερία και τήν προάσπισί τής Χριστιανικής πίστεως.

Ο ύπεροχος αυτός Έλλην κατήγετο από πτωχή οικόγενεία τοΰ Μεραμβέλλου πού μετώκησε στοΰ Νομό Ήρακλείου για μιά καλύτερη οικονομική άποκατάστασι. Ο άδελφός του Μανώλης Θεοδοσάκης, άριστος οικοδόμος, πανδρεύθηκε στοΰ Σκαλάμι Πεδιάδος και έδημιούργησε λαμπρά οικόγενεία. Ο Φώτιος είχε κλίσι προς τή θρησκεία και μικρός ακόμα εισήλθε στη Μονή 'Αρέτη με τήν προσασία τοΰ τότε Έπισκόπου Πέτρας και μετά Μητροπολίτου Κρήτης άειμνήστου Τίτου Ζωγραφακή. Από τή Μονή 'Αρέτη μετέβη στοΰ Οίκουμενικό Πατριαρχείο, όπου έχειροτονήθη Διάκονος και μετά στάς 'Αθήνας, τοποθετηθείς Άρχιδιάκονος τής έκκλησίας "Άγιος Γεώργιος Καρύοτοπ. Από τής θέσεως του εκείνης ανέπτυξε έξαιρετικά λαμπράν χριστιανοκοινωνικήν δράσι,

Ιδρύσας πρώτον αὐτὸς τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα Ἀθηνῶν, χειροτονηθεὶς ἀπὸ τὸν τότε Μητροπολίτην Ἀθηνῶν Χρυσόστομον σὲ Ἀρχιμανδρίτην.

Κατόπιν ἐπιμόνην παρακλήσεων τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Διονυσίου ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ στὴ Μητρόπολιν Ἡρακλείου, ὅπου ἐξηκολούθησε τὸ θαυμασίον κοινωνικὸν ἔργον του. Ἡ γερμανικὴ εἰσβολὴ τὸν εὗρεκε πανέτοιμον ψυχικὰ νὰ ἀγωνισθῆ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔτρεξε πράγματι πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων νὰ ζητήσῃ ἕνα ὄπλο ἀπὸ τὸ φρουράρχο Ἡρακλείου καὶ τὸ ὄπλο τοῦ δόθηκε. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ ἠρωϊκὸς Φώτιος τὸ εἶχε ἀντικαταστήσει μὲ ἕνα θαυμασίον γερμανικὸ πολυβόλο, λάφυρο ἀπὸ ἀλεξιπτωτιστῆς ποῦ σκότωσε.

Δὲν περιορίστηκε ὁ Φώτιος σὲ μεμονωμένη δρᾶσι ἐναντίον τῶν εἰσβολέων. Βγήκε ἀμέσως σὸ Σκαλάνι, ποῦ ἦτο ἰδιαιτέρα ἀγαπητὸς, καὶ κατήρτισε δική του ὁμάδα ἀπὸ παλληκάρια τοῦ Σκαλανιοῦ καὶ ἄρχισε ἀμέσως ἔντονη δρᾶσι στὰ μετόπισθεν τῶν Γερμανῶν. Τὴ δευτέρῃ μέρα τῶν ἐπιχειρήσεων εἶχε τὴν πρώτη του μεγάλη ἐπιτυχία. Συνέλαβε 7 Γερμανοὺς αἰχμαλώτους ποῦ παρέδωσε στὴ στρατιωτικὴ διοίκησιν μὲ τὴ ρητὴ ἀξίωσιν νὰ μὴ τοὺς πειράξουν καὶ βέβαια δὲν τοὺς ἐπείραξαν.

Τὶς ἐπόμενες μέρες ἡ ὁμάδα τοῦ Φωτίου αὐξήθηκε σὲ δύναμι ἀνδρῶν καὶ ὄπλισμοῦ καὶ ἔλαβε ἐνεργὸ μέρος σὲ ὅλες τὰς ἀλλεπάλληλες καὶ φονικὰς μάχας ποῦ δόθηκαν στὴν ἔκτασιν ἀπὸ Κνωσοῦ — Ἀη Λιά — Σκαλανίου — Καρτεροῦ. Τὴν τρίτῃ μέρα τῆς μάχης ἡ ὁμάδα τοῦ Φωτίου συμμετέσχε στὴν ἐκκαθάρισιν τῆς περιοχῆς ἀπὸ Καρτεροῦ ὡς τὸ Κακὸ Ὄρος. Ἡ ὁμάδα τοῦ Φωτίου ἔπειτα ἀνέλαθε τὴν ἐσθὴν νὰ ἔξακαθρίσῃ μὴ ὁμάδα δέκα τριῶν Γερμανῶν, ποῦ εἶχαν ὀχυρωθῆ σ' ἕνα σπήλαιον τοῦ ὄρους Καστέλλου καὶ προξενούσαν μεγάλες φθορὰς στοὺς ἀποπειρωμένους νὰ πλησιάσουν τὸ σπήλαιον.

Ὁ Φώτιος ἀνέλαθε μόνος τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ κατάφερε, μὲ μιά ἠρωϊκὴ καὶ τολμηρὴ πρᾶξιν τοῦ Γ. Κ. Κουκάκη, ἀπὸ τοὺς Κουνάβους, νὰ ρίξῃ δυὸ χειροβομβίδες μέσα σὸ σπήλαιον, πράγμα ποῦ ἀνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ ὑψώσουν λευκὴ σημάια καὶ νὰ ζητήσουν νὰ παροδοθῶν. Ὁ Φώτιος τοὺς ἔδωσε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του καὶ τῆς ἰερωσύνης ποῦ εἶχε ἀναλαβῆ θάνατι προσωπικῶς τὴν ἀσφάλειά του, κατόπιν δὲ τούτου οἱ Γερμανοὶ παρέδωσαν τὸν ὄπλισμό του καὶ παρεδόθησαν.

Μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ἦτο καὶ ἕνας θραεὶά τραυματισμένος, τὸν ὁποῖον ὁ Φώτιος ἐπεριποιήθη ἀμέσως ἐπίδεξας τὰ τραυμάτιά του. Κατόπιν ἡ ὁμάς τοῦ Φωτίου μὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἐκίνησε γιὰ τὶς Ἀρχάνες, ὅπου τὸ Ἑλληνικὸ Φρουραρχεῖο. Πολλὰς φορὰς σὸ δρόμο πρὸς Ἀρχάνες ἐκινδύνευσε ἡ ζωὴ τῶν αἰχμαλώτων ἀπὸ ἀτίθασα μέλη τῆς ὁμάδος καὶ ἀπὸ κατοίκους τῶν χωριῶν ποῦ περνοῦσε ἡ ὁμάς, ὡς λ. γ. τὸ Σκαλάνι, ὅπου ὁ Νικόλας Λουλακάκης ἐπετέθη ἐναντίον τῶν αἰχμαλώτων καὶ μόνον γιὰτὸ ὁ Φώτιος τὸν ἀπειλήσε ὅτι θὰ τὸν σκοτώσῃ ὁ ἴδιος ἂν πειράξῃ τοὺς αἰχμαλώτους, οἱ Γερμανοὶ σώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐξαγριωμένους Κρήτες.

Μὲ κίνδυνον τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς του ὁ Φώτιος κατάρθωσε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Γερμανοὺς στὶς Ἀρχάνες καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ στὸ Ἑλληνικὸ Φρουραρχεῖο.

Τέσσερες μέρες μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τοῦ Ἡρακλείου, στίς 4 Ἰουνίου, ἕνα ἀπόσπασμα Γερμανῶν φθάνει στὸ Σκαλάνι καὶ καλεῖ τοὺς κατοίκους στὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀη Γιάννη. Ἐκεῖ παρουσιάσθηκε ὁ τραυματίας Γερμανὸς τῆς ὁμάδος τῶν δεκατριῶν ποῦ εἶχε συλλάβῃ ὁ Φώτιος, καὶ ὑπέδειξε τὸν Φώτιον, τὸν Γ. Τσακαλιουδάκη, τὸν Εὐάγγ. Λουλακάκη καὶ τὸν Κ. Τζανακίη, τοὺς ὁποίους συνέλαβαν καὶ μετέφεραν στὸν Ἄγ. Ρωμανό, δίπλα στὸ Κακὸ Ὄρος. Ἐκεῖ τοὺς ὑπέβαλαν σὲ φρικτὰ βασανιστήρια γιὰ νὰ μαρτυρήσουν τοὺς συντρόφους τους, ποῦ λάθαινε μέρος στίς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Κανεὶς τους ὅμως δὲν μαρτύρησε, κι' αὐτὸ ὀφείλεται στὴν κατῆχησιν ποῦ εἶχε καμὶ στὰ τρία παλληκάρια ὁ θαυμασίος Φώτιος. Τὴν ἄλλη μέρα τοὺς πῆγαν ξανά στὸ Σκαλάνι. Μάζεψαν τοὺς κατοίκους στὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ καὶ μπροστὰ τὸν κόσμο τουφέκισαν τοὺς τρεῖς. Τὸ Χατζάκη τὸν ἀπέλυσαν κτυπώντας τον μὲ κλωτσές.

Ὁ Φώτιος(1) στάθηκε ἀξίος καὶ τιμημένος καὶ στὸ θάνατό του. Ὑψωσε τὸ λεβέντικο κορμί του μπροστὰ στὸ ἀπόσπασμα καὶ δέχθηκε τὸ βόλι τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὸ ἐλμέλιο ἐστραμμένο πρὸς τὸν οὐρανό. Αἰωνία του ἡ μνήμη! Τὸ χῶμα τοῦ τάφου του καὶ τῶν ἄλλων συντρόφων του καὶ ὄλων τῶν θυμάτων τῆς γερμανικῆς θηριωδίας, ἄς εἶναι εὐλογημένοι καὶ ἄς σκορπίσῃ μύρον ἀρετῆς!

Ἐνας ἄλλος ἐξαιρετὸς Ἕλληνας μὲ πολὺμορφον πατριωτικὴν δρᾶσιν κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικὰς Ἑλληνικοὺς ἀγῶνας καὶ ἀπὸ τοὺς φανατικώτερους μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας, ἀξιόλογος δὲ τῶρα παράγων τῆς μάχης, ὄντηξε ὁ Κωνσταντῖνος Γ. Πολιτάκης, ὄπλαρχηγὸς τῶν Μακεδονικῶν ἀγῶνων.

Ὁ ἀγῶνας, σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς ποῦ ριχθῆκαν ἀλεξιπτωτιστῆς, διεξήχθη μὲ φονικὴ ἀγριότητα. Οἱ Γερμανοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ δημιουργήσουν κανένα ἀξιόλογο σταθερὸ κέντρο συγκεντρώσεως καὶ οργανώσεως. Τὸ κυνηγητὸ ὑπῆρξε ἀνελέητο παντοῦ. Μόνο στὸ Γάζι καὶ στὸ Κокκίνη τὸ Χάνι, κοντὰ στίς Γοῦρνες, κατάρθωσαν νὰ δημιουργήσουν μιά ἀξιόλογη ἐστία ἀντιστάσεως, καταστρέψαντες τὸν ἀσύρματο καὶ ἀποκόψαντες τὴν συγκοινωνίαν Ἡρακλείου—Λασηθίου. Ἡ ἐστία ὅμως αὐτὴ οὐδέποτε ἔπαιξε κανένα ρόλο εἰς θῆρος τῆς συμμαχικῆς προσπάθειας ἢ ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν. Ἦτο πάρα πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὸ κύριον πεδῖον τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἡ διακοπὴ τῆς συγκοινωνίας δὲν ὑπῆρξεν οὐσιώδης, γιὰτὸ δὲν παρεκώλυσε καθόλου τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν δύο νομῶν.

(1) Ἡ ἀφήγησιν τῆς δρᾶσεως καὶ τοῦ τουφεκισμοῦ τοῦ ἀειμνήστου Φωτίου Θεοδοσάκη δὲν εἶναι πλήρης. Ζήτησα τρεῖς φορὰς περισσότερα στοιχεία ἀπὸ τὸν ἀνεψιὸν του ἱερέα τοῦ Σκαλανίου Γεώρ. Θεοδοσάκη, ἀλλὰ δὲν μοῦ ἐδόθησαν!!

Ὁ Στρατηγός κ. Σ. Καφφάτος σημειώνει στήν ἔκθεσί του ὅτι: «Ἄργά τὸ θράθυ τῆς πρώτης ἡμέρας ἢ κατὰσταις κατέστη δυνατόν νὰ διευκρινισθῇ. Πλέον τῶν δύο τρίτων τῆς ὅλης κατελήθησιν δυνάμεις εἶχον πέσει νεκροὶ ἢ ἦσαν αἰχμάλωτοι».

Ὁ ἀείμνητος δὲ Στρατηγὸς Μιχ. Λιναρδάκης, Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Ἡρακλείου, γράφει στήν ἔκθεσί του: «Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους, ὅποτε τὸ πλεῖστον τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν εἶχεν ἐξουδετερωθῇ, κυρίως δὲ εἰς τὸ ἀεροδρόμιον καὶ τὴν Νοτίαν παρυφὴν τῆς πόλεως. Εἰς τινὰ σημεῖα παρέμειναν πυρηνεὶς ἀντιτάσσας, ὡς εἰς Μασταμπάν, Θέρισσον καὶ Γάζι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον, εὐρισκόμενον παρὰ τὴν κεντρικὴν ἀρτηρίαν Ἡρακλείου—Χανίων, ἀπετέλει, ὡς φαίνεται, τὸν ἄκρον συγκεντρώσεως καὶ ἀνασυγκροτήσεως τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ἐκεῖ δὲ, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, ἐγκαθίστατο καὶ ἡ διοίκησις τῶν κατὰ τῆς περιοχῆς Ἡρακλείου δρῶντων ἀλεξιπτωτιστῶν».

Παρὰ ὅμως τὴν ἐπέλευσι τοῦ σκότους οἱ ἔνοπλοι πολῖτες ἐπεχείρησαν μυρίας νυκτερινὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον μικροεστιῶν τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ὥστε καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἤκούοντο σὲ ὅλον τὸν τομέα συνεχῆ πυρὰ.

Μὲ λίγα λόγια ἢ ἐπιχειρήσι ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου εἶχε ἀποτύχει κατὰ τρόπον πραγματικῶν τραγικῶν γιὰ τοὺς Γερμανοὺς. «Ὅταν ἔχη κανεὶς ὑπ' ὄψι του τὸ εὐχάριστο αὐτὸ γεγονός καὶ τὸ ἀκόλουθο σημεῖωμα πού βρέθηκε σὲ Γερμανὸ ἀξιωματικὸ, μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ τὴ λύσσα τοῦ Χίτλερ. Νὰ τὸ κείμενον τοῦ ἱστορικοῦ σημειώματος: «Ἐχει κανονισθῇ ὥστε ἡ πλήρης κατάληψις τῆς νήσου νὰ συντελεσθῇ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην ἡμέραν. Ἐπομένως, ὁ εἰς τῷ φάσμα ἀνεφοδισμὸς δὲν πρέπει νὰ σὰς ἀπασχολήσῃ, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν Χανίων ὑπάρχουν μεγάλα ἀποθέματα τροφίμων».

Τὸ συμπέρασμα γιὰ τὴν πρώτη μέρα τῶν ἐπιχειρήσεων στὸ Ἡράκλειον εἶναι: Πλήρης κυριαρχία τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως καὶ καθολικὴ συντριβὴ τῆς γερμανικῆς προσπάθειας.

ΧΑΝΙΑ

21 ΜΑΪΟΥ (2ᾶ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Λίγο πρὶν τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ἄρχισε καὶ πάλι νέος ἔντονος βομβαρδισμὸς. Στις 8.30 τὸ πρωὶ κάνουν τὴν ἐμφάνισίν τους τὰ ὀπλιταγωγὰ καὶ ρίχνουν νέες δυνάμεις ἀλεξιπτωτιστῶν.

Τὸ 22ο Νεοζηλανδικὸ Τάγμα, πού φρουροῦσε τὸ Μάλεμε, ἀπὸ τὶς νέες θέσεις του νοτίας τοῦ ἀεροδρομίου, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ βάζῃ μὲ τὰ πυροβόλα του ἐναντίον τῶν ἐπὶ τοῦ ἀεροδρομίου προσγειουμένων ἐχθρικών ἀεροπλάνων.

Ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου ἐπίσης βάζουν τὰ διασωζόμενα πυροβόλα τῶν Ταξιαρχιῶν, πού εὐρίσκονται στὸ Γαλατὰ καὶ στήν περιοχὴ Πλατανιά. Οἱ προξενούμενες ζημίαι εἶναι τεράστιαι. Ἐν τούτοις οἱ Γερμανοὶ ἐξακολουθοῦν πάντοτε μὲ τὴν ἴδια ἀποφασιστικότητά νὰ προσγειώνονται ἐπὶ τοῦ ἀεροδρομίου. Ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Στουντεντ γράφει: «ὑπὸ τὰ ἀμυντικὰ πυρὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ πυροβολικοῦ ξεφορτῶναι τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ἀεροπλάνα μας στὸ Μάλεμε. Τὶ σημασία ἔχει ἂν καταστρέφονταν καὶ μερικὰ ἀεροπλάνα;» Ἀπὸ τὶς 9 τὸ πρωὶ ὡς ἄργά τὸ ἀπόγευμα, οἱ Γερμανοὶ κατῶρθωσαν ν' ἀποθιβάσουν στὸ ἀεροδρόμιον καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ 4 Τάγματα τῆς Μερρχίας Ἀλπινιστῶν μετὰ τοῦ ἐπιτελείου τῆς.

Ἡ θέσι τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ 22ου Νεοζηλανδικοῦ Τάγματος κατέστη σήμερα πραγματικῶς ἀπελπιστικῆ. Στις 4 τὸ ἀπόγευμα τὸ Τάγμα ἐδέχθη ἐξαιρετικὰ ἀγριον βομβαρδισμὸ καὶ ἀμέσως δύναντι ἀπὸ 500 νέους ἀλεξιπτωτιστῆς κατήλθε στὰ νῦτα του κ' ἔτσι τὸ ἡρωικὸ αὐτὸ Τάγμα θρέθηκε πανταχόθεν κυκλωμένο. Ἐν τούτοις κατῶρθωσε νὰ κρατήσῃ τὶς θέσεις του.

Καὶ ἡ 5ῃ Νεοζηλανδικὴ Ταξιαρχία, παρὰ τὶς πιέσεις πού ἐδέχθη ἀπὸ μεγάλας δυνάμεις ἀλεξιπτωτιστῶν, ἐπιχειροῦντων νὰ προελάσουν ἀνετολικώτερον, κατῶρθωσε καὶ αὐτὴ νὰ κρατήσῃ τὶς θέσεις τῆς.

Οἱ Γερμανοὶ ἐπιχειροῦν τὴν κατάληψιν τῆς κωμοπόλεως Καστελλίου Κισσάμου. Μιά γερμανικὴ φάλαγγ, ἀπὸ αἰχμάλωτοιθέντα Ἀγγλικά αὐτοκίνητα, ἀνέλαθε τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῆ. Οἱ Γερμανοὶ θὰ πετύχαιναν ἀσφαλῶς νὰ καταλάβουν σήμερα τὸ Καστέλλι, ἂν οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως καὶ τῶν πέριξ χωριῶν δὲν προέτασσαν ἐξαιρετικὰ ἰσχυρὴ ἀμυνα στήν τοποθεσίαν Πλακάλωνα. Ὑστερα ἀπὸ φονικὸ ἀγῶνα, κατὰ τὸν ὅποιον ἔπεσαν πολλοὶ κάτοικοι τοῦ Καστελλίου καὶ τῶν ἄλλων κοντινῶν χωριῶν, δολόκληρη ἡ γερμανικὴ φάλαγγ κατεστράφη, οὐδενὸς Γερμανοῦ διασωθέντος.

Κατόπι ἐντόνου ἀεροπορικῆς προπαρασκευῆς, οἱ Γερμανοὶ ἐπιχειροῦν τὴν 4ην μ.μ. ἐπιθεσὶν ἐναντίον τοῦ Γαλατᾶ καὶ κατορθώνουν νὰ καταλάβουν τὸ σημαντικὸν ὄψωμα νοτίως τοῦ χωρίου, Ντάπια. Ὁ Βρετανὸς στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς θέσεως ταγματάρχης Σμιθ ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἡρωικοῦ λοχαγοῦ Σπύρου Γερογιάννη, πού εἶχε καταρτίσει μιὰ ἐξαιρετικὰ ἰσχυρὴ ὁμάδα ἀπὸ 60 κατοίκους τοῦ Γαλατᾶ. Ὁ Γερογιάννης ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Σμιθ, τοῦ ὁποιοῦ ἐσχέθη μάλιστα πῶς θὰ ἐπανακτήσῃ τὴν Ντάπια. Ὁ Σμιθ ἐνίσχυσε μὲ πυροβολικὸ τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἔφερε ἀπὸ τὸ Δαρὰτσο ἕνα μικρὸ τμήμα Νεοζηλανθῶν, πού ἔλαβε μέρος στὴ μάχη.

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γερογιάννη παίρνομε τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα, τὸ σχετικὸ μὲ τὴ μάχην τοῦ Γαλατᾶ:

«Μετὰ ὀλιγόλεπτον προπαρασκευῆν καὶ ἐπιθεώρησιν τῶν ἀνδρῶν μου, διαιερέθentes εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ καλυπτόμενοι ὅπῃ τῶν ἐλαιῶνων, μετέβημεν καὶ ἐλάθομεν θέσεις ἐναντι τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου μέτρων. Καθ' ὅδων συναντήσαντες τὸν ἀνθυπολοχαγόν Στεφανόπουλον μετὰ 20 ἀνδρῶν περίπου, παρελάβομεν καὶ τούτους μαζί μας. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν θέσεων καὶ τὴν ἐπ' ὀλίγον προπαρασκευῆν τῆς ἐπιθέσεως διὰ πολυβόλων ἐκ τοῦ δυτικῶς τοῦ χωρίου ὀψώματος «Ἀλώνια» διὰ τῆς γνωστῆς ἰαχῆς «Ἀέρα, Ἀέρασα, ἐρὲ παιδιὰ!» ἤρχισεν ἡ ἐπιθεσίς μας καὶ μετὰ πάλιν σκληροῦ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνος, μιάς καὶ πλέον ὄρας, ἐθέσαμεν πόδα ἐπὶ τοῦ ὀψώματος ἐκτοπίσαντες τὸν ἐχθρὸν καὶ κατεδιώξαμεν τούτον ἐντὸς τῶν ἐλαιῶνων, ἀναγ-

κάσαντες τον να επανέλθη εις την θάσιν εξορμησεάς του, τας Φυλακάς 'Αγυιάς. 'Επελθόντος όμως του σκότους και ελλείψει αυτομάτων όπλων ή άλλων πολεμικών μέσων και μη διαθέτοντες παρά μόνον τὰ άτομικά μας τουφέκια, ήναγκάσθη ν' ανακόψω την περαιτέρω καταδίωξιν. Μετ' όλιγον καταφθάσας άγγελιφόρος, ό έκ του χωριού Γαλατά Γεώργιος Ν. Πατεράκης (άγγλομαθής), με είδοποίησε κατά διαταγήν του "Αγγλου λοχαγού να επανέλθωμεν εις την προτέρα μας θέσιν, ειπών ότι ήτο έπιφορτισμένος να μάς όδηγήση πόθεν θα εισερχόμεθα πρὸς άποφυγήν παρεξηγήσεως.

'Επανέλθόντες άπεκομίσαμεν πολλά τουφέκια, άτομικά πολυβόλα, πιστόλια, ως και δύο ζευγιά διόπτρων, επί δε του πεδίου της μάχης κατεμετρήσαμεν τριάκοντα Γερμανούς νεκρούς, μεταξύ των όποιων και ό ταγματάρχης άλεξιπτωτιστής Δέρμπα. Δύο συνελήφθησαν αιχμάλωτοι· ό εις τούτων μάς έπληροφόρησεν ότι την επομένην τό χωριό μας θα έδέχεται άεροπορικοί βομβαρδιζόμεν, τόν όποιον και έδέχθη.

'Εκ των ήμετέρων έφονεύθησαν ήρωϊκώς μαχόμενοι τρεις πολίται, οι Τσουρουνάκης, 'Αθανάσιος, Πατεράκης 'Αλκιβιάδης και Δρεπανός Βασιλείος και έτραυματίσθησαν οι Καντηλιεράκης 'Αντώνιος, Κουράκης Γεώργιος, χωροφύλαξ Τσιωννάκης Νικόλαος και ό στρατιώτης 'Ιωαννίδης Νικόλαος, κάτοικος Συνοικισμού Χανίων.

— Στην περιοχή 'Αλικιανού ρίχθησαν σήμερα νέοι άλεξιπτωτιστές, άλλ' ύστερα από μία ήρωϊκή προσπάθεια των κατοίκων και τμήματος 'Ελληνικού στρατού, οι Γερμανοί άπωθήθησαν και πάλι. Στην περιοχή Σούδας-Χανίων επεκράτησε ήρεμία.

ΑΕΡΟΝΑΥΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τη νύχτα της 21ης πρὸς την 22α, διεξήχθη στό Κρητικό πέλαγος μία πολύ πρωτότυπη άεροναυτική έπιχείρησι. Πρέπει να τονίσουμε πὸς τό Βρετανικό πολεμικό ναυτικό, παρά τό γεγονός ότι ένεργούσε σέ στενές θάλασσες και μάλιστα χωρίς άεροπορική κάλυψι, έπέτυχε άπόλυτα τό σκοπό του, πού ήταν να ματαιώση την από τη θάλασσα εισβολή στην Κρήτη. Οι πνιγμένοι άνέρχονται εις 5.000. Ούτ' ένας Γερμανός έφτασε στην Κρήτη με πλοίο.

'Από την έπίσημη έκθεσι του ναυάρχου Κάνινγκαμ, διοικητού του Στόλου Μεσογείου, παραλαμβάνουμε τό ακόλουθο άπόσπασμα., πού άφορά τις ναυτικές αυτές έπιχειρήσεις:

«Τό πρωί της 21ης Μαΐου αι ναυτικά μας δυνάμεις όπέστησαν θωρείς βομβαρδισμούς. "Ολα αι ομάδες σκαφών ύφίσταντο πολυώρους έπιθέσεις. Εις τας '12.49' τό «Ιουδιον» έπλήγη και έβυθίσθη εντός δύο λεπτών. Τό «Αίας» όπέστη ζημίας. Αι έπιθέσεις συνεχίζοντο μέχρι της έπελεύσεως του σκότους.

'Εν τῷ μεταξύ αι έπιθέσεις εις την Κρήτην συνεχίζοντο και τό Μάλεμε έπεσεν εις χείρας του έχθρού. 'Απόθασις από θάλασσης δέν είχε γίνει άκόμη, άλλα αι άεροπορική άναγνωρίσεις άνέφερον συγκεντρώσεις μικρών μεταφορικών σκαφών, πλαισιουμένων από άντιτορπιλλικά. Την ίδιαν ήμέραν και ώραν 23.30' ή δύναμις D έπέσημανε μίαν έχθρικήν νησοπηγήν, πλαισιουμένην από τορπιλλακάτους, 18 μίλια βορείως των Χανίων. Τά καΐκια της νησοπηγής ήσαν υπερπλήρη γερμανικών στρατευμάτων. Δύο άτιμόπλοια και τουλάχιστον 12 Ιστιοφόρα, ένα μικρόν άτιμόπλοιον και μία θαλαμηγός έβυθίσθησαν ή έγκατέλειψθησαν φλεγόμενα μετά σύντομον έπίθεσιν εκ μέρους των μογάδιων μας. Μία από τας τορπιλλακάτους έξαπέλυσε τορπίλλας, άλλα καταστράφη από τά πυροβόλα της «Διδούς» και του «Αϊαντος». 'Υπολογίζεται ότι τά βυθισθέντα σκάφη μετέφερον 4.000 Γερμανούς.

Την 22αν Μαΐου ή διάταξις των δυνάμεών μας ήτο διαφορετική. 'Η όμάς έβύθισεν ένα μεμονωμένον Ιστιοφόρον, υπερπλήρες στρατού, παρά την Μήλον. Δέκα λεπτά άργότερον ένα έχθρικών άντιτορπιλλικών και 4—5 Ιστιοφόρα έπεσημάνθησαν βορειότερον. Τό άντιτορπιλλικόν έβλήθη και άπεσύρθη, αναδίδον καπνούς. Τά άντιτορπιλλικά μας όμως δέν συνέχισαν την καταδίωξιν έλλείψει έπαρκών έφοδίων. 'Η δύναμις C όπέστη τετράωρον βομβαρδισμόν. Τό «Νάϊαντ» όπέστη ζημίας και ή ταχύτης του ήλαττώθη. Τό «Κάρλιολ» έπίσης όπέστη ζημίας, άλλα ελαφροτέρας. 'Η δύναμις B έπίσης ειχεν ύποστή σφοδρούς βομβαρδισμούς και τά σκάφη «Φίξι» και «Γκλώστερ» ειχαν ύποστή ζημίας. Τό «Γώρπαϊτ» ειχεν έπίσης πηγή ύπό βόμβας. Τό «Γκρευχάουντ» έβύθισε ένα μεγάλο Ιστιοφόρον κοντά εις τά 'Αντικύθηρα, έπιστρέφον όμως εις την θάσιν του, έβομβαρδίσθη και έβυθίσθη μεταξύ Πόρου και 'Αντικυθήρων. Τά σκάφη «Κάνταχαρ» και «Κίνγκστον» έσπευσαν πρὸς περισυλλογήν των ναυαγών. Τό έργον της διασώσεως διεξήχθη ύπό σφοδρόν βομβαρδισμόν και πολυβολισμόν από γερμανικά άεροπλάνα. Οι ναυαγοί περισυνελέγησαν, όλιγον ώραν άργότερα όμως τό «Γκλώστερ» έπλήγη από βόμβας και άκίνητοποιήθη εις άπόστασιν 9 μιλίων από τον Πόρον. Τό «Φίξι» έγκατέλειψε πᾶσαν πρόθεσιν ένισχύσεως. Τό «Βάχλιαντ» της δυνάμεως ΑΙ όπέστη έπίσης ζημίας. 'Ολίγας ώρας άργότερα τό «Φίξι», πού ειχε διαφύγει 20 βομβαρδισμούς, όπέστη έπίθεσιν και καταστράφη. Τό «Κάνταχαρ» και τό «Κίνγκστον» ειχαν ύποστή 22 άεροπορικές έπιθέσεις, άνεπιτυχώς όμως. Κατά την ήμέραν αήτην δύο καταδρομικά μας και ένα άντιτορπιλλικόν έβυθίσθησαν και δύο σκάφη μάχης και δύο καταδρομικά όπέστησαν ζημίας.

Τό θράδυ της 21ης Μαΐου ή στρατιωτική κατάσταση στην περιοχή Χανίων παρουσιάζεται ως ακόλουθος: Μάλεμα, στην κυριαρχία των Γερμανών. Τό 22ο Τάγμα Νεοζηλανδών έχει πλήρως κερλωθή. Πρόελασις Γερμανών από Μάλεμα έναντιόν της 5ης Ταξιαρχίας Νεοζηλανδών, της όποιας ή θέσις συνεχώς καθίσταται δυσχερεστέρα. Στις άλλες περιοχές δέν σημειώθηκε σοβαρά δράσι.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

21 ΜΑΪΟΥ (2Α ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Στην περιοχή Ρεθύμνης δὲν ἔγιναν σήμερα νέες ρίψεις ἀλεξιπτωτιστῶν. Οὔτε καὶ μάχες σοβαρῆς διεξήχθησαν. Στις 5.30 μ.μ. διετάχθη ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν ἄχυρωμένων στὰ σπίτια τοῦ συνοικισμοῦ Σταυρωμένου, Γερμανῶν. Ἡ ἐπιχείρησις διεξήχθη ἀπὸ Λόχον τοῦ 5ου Ἑλληνικοῦ Τάγματος καὶ ἀπὸ ομάδες χωρικῶν καὶ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐξαναγκασθοῦν οἱ Γερμανοὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ συνοικισμό καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν μέσα στὰ οἰκήματα τοῦ Ἐργοστασίου Ἐλαιουργίας, στὰ ὁποῖα καὶ ἄχυρώθησαν. Ἀποχωροῦντες οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τὸ Σταυρωμένο, πῆραν μαζί τους ὡς ὁμήρους 20 χωρικοὺς, οἱ ὁποῖοι ἕως, ἐπιφελοῦμενοι τῆς ζητηθείσης ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς διώρου ἀνακωχῆς διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν νεκρῶν τους, διέφυγαν.

Συνεχίστηκε πλεόν συστηματικὴ ἢ πολιορκία τῶν Γερμανῶν στὶς τοποθεσίας Ἁγίου Γεωργίου Νεκροταφείου — Λατζιμά. Ἡ πολιορκία γίνεται καὶ σήμερα ἀπὸ ομάδες χωρικῶν, ἀπὸ χωροφύλακες καὶ ἀπὸ στρατιῶτες τοῦ 4ου Ἑλληνικοῦ Τάγματος. Οἱ αὐτὲς δυνάμεις προσέθησαν στὴν ἐκκαθάρισι τῶν ἐχθρικών ομάδων πού ἔρισκόντανε σὲ θέσεις περὶ τὸ χωριὸν Περιβόλια. Μεταξὺ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν πού ἔπεσαν στὰ Περιβόλια ἦτο καὶ ὁ ἄλλοτε παγκόσμιος πρωταθλητὴς τοῦ μπόξ Μάξ Σμέλικ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐτραυματίσθη σοβαρῶς. Κατὰ τὶς ἐκκαθαριστικὰς αὐτὲς ἐπιχειρήσεις συνελήφθησαν νέοι αἰχμάλωτοι, περιήλθε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων ἄφθονος καὶ ἐκλεκτὸς γερμανικὸς ὄπλιμος, μεταξύ τοῦ ὁποῖου ἀφθονα ταχυβόλα, καὶ ἐφονεύθησαν πολλοὶ Γερμανοὶ.

Μέσα στὴν πόλι τῆς Ρεθύμνης ἄρχισε νὰ δημιουργηθῆι κατάστασις ὄχι εὐχάριστη. Κακοποιὰ στοιχεῖα προσβαίνουν σὲ διαρπαγὰς σπιτιῶν καὶ καταστημάτων, πού ἔχουν βληθῆ ἀπὸ βόμβες ἀεροπλάνων. Εὐτυχῶς τὴ διοίκησι τῆς Χωροφυλακῆς Ρεθύμνης ἔχει ἀναλάβει ἀπὸ τῆς χθρῆς ὁ ἐξαιρετικὰ δραστήριος μίραρχος Γ. Χαλκιαδάκης, ὁ ὁποῖος κατάρθωσε νὰ περιστελῆ τὶς διαρπαγὰς καὶ νὰ προῆθῃ στὴ σύλληψι 30 λωποδυτῶν, πρᾶγμα πού ἐπέφερε αὐτομάτως ἀλλαγὴ στὴν ἔκρυθμο κατάστασι πού ἄρχισε νὰ δημιουργηθῆι στὴν πόλι.

Γιὰ τὴ δευτέρη μέρα τῆς Μάχης στὸ Ρέθυμνο, ἡ ἔκθεσι τοῦ κ. Χρ. Τζιφάκη ἀναφέρει τ' ἀκόλουθα : «Τὴν ἐπομένην ἐσυνέχισθη ὁ ἀγὼν, ἀπωθήθησαν οἱ Γερμανοὶ τῶν θέσεων τῶν καὶ ἀγῶν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διεξήγετο ἐντὸς τοῦ χωριοῦ Περιβόλια καὶ τὰ περίε ὕψωματα, ἄνισος καὶ τραχὺς. Νέοι αἰχμάλωτοι περιήλθον εἰς χεῖρας μας καὶ ἀφθονον ὄλικον εἰς ταχυβόλα καὶ τυφέκια, νεκροὶ πολλοὶ. Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων συνελήφθη αἰχμάλωτος ὁ λοχίας Ἀνδρέας Ρόμπολας, ὃν μετὰ πινος Ἄγγλου στρατιώτου εἶχον στείλει ὡς σύνδεσμον διὰ τὸν Δ)τὴν Ἄγγλικοῦ Τάγματος Πηγῆς. Οἱ ἄνδρες μας στεροῦνται τῶν πάντων: τροφῆς, πυρομαχικῶν, ὕδατος, καὶ συντηροῦν τὸν ἀγῶνα ἐκ λαφύρων δεικνύοντες καρτερικότητα καὶ ἀντοχὴν ἀξιοθαύμαστον. Τοὺς ἐνθουσίαζεν τὸ ἀποτελεσματικὸν τῶν πῦρ, διότι, ἐκτὸς τῶν πολυαριθμῶν νεκρῶν τοῦ ἐχθροῦ, βλέπουν νὰ πῆττον κατὰ τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας 6 ἐχθρικά ἀεροπλάνα, μόνον ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν τυφεκίων τῶν».

Στὴν περιοχὴ τοῦ ἀεροδρομίου ἐξηκολούθησαν ἐντατικὰ οἱ ἐκκαθαριστικὰς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ ἐνοπλες ομάδες χωρικῶν καὶ Ἑλληνο-Αὐστραλιανὰ ἀποσπάσματα. Ἡ δρᾶσι τῶν χωρικῶν καὶ πολιτῶν τῆς Ρεθύμνης καὶ κατὰ τὴ σημερινὴ μέρα ὑπῆρξε ἀξιοθαύμαστον σὲ μαχητικότητα καὶ ἡρωϊσμό. Οἱ ἐπιτυχίαι τῆς ἡμέρας στὴν περιοχὴ τοῦ ἀεροδρομίου, καθ' ὁμολογίαν τῶν Αὐστραλιῶν, ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος, ὅπως καὶ χθρῆς, στὰ ἡρωϊκὰ παλληκάρια τῆς Ρεθύμνης. Μεταξὺ τῶν διακριθέντων σήμερον ἀγωνιστῶν ἦταν ἡ ομάδα τοῦ ἥρωος Πέτρου Πετράκη ἢ Πέτρακα, ἀπὸ τὴν Ἀσὴ Γωνιά.

Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Πέτρου Πετράκη ἢ Πέτρακα:

«Τὴν 21ην Μαΐου 1941 λίαν πρῶι, κατήλθον εἰς Ρέθυμνον καὶ ἐζήτησα νὰ ἀνεύρω τὸν τότε στρατιωτικὸν διοικητὴν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν τὸν ἀνεύρον' καὶ ἐπιστρέφω εἰς τὴν θέσιν Καστελλάκια, ὅπου εἶχα τοποθετῆσαι τοὺς ἄνδρας μου ἐναντι τοῦ ἐχθροῦ, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ πολεμήσωμεν ὅσον μᾶς ἦτο δυνατόν, ἀνεξάρτητα μὲ τὰ μέσα πού διεθέταμεν. Ἐκεῖ ἀνεύρον καὶ τοὺς ἐνωμοτάρχας, ὅπου εἶχον ἀφίχθῃ καὶ αὐτοὶ μαζί μὲ ἐμένα τὸ ἴδιο ἔραδον, Παναγιώτην Καλαϊτζαντωνάκην σταθμάρχην Ἀσὴ Γωνιάς καὶ τὸν σταθμάρχην Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης μὲ δολόκληρον τὴν δύναμιν τῶν ἀτυνομικῶν σταθμῶν Ἀσὴ Γωνιάς καὶ Ἐπισκοπῆς. Συναρμολογησάμεν καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιτεθῶμεν κατὰ τῶν Γερμανῶν, ἐφ' ὅσον εἶχε μαζευθῆ ἀρκετὴ δύναμις ἐλευθέρων σκόπευτῶν καὶ ὕπολογίζαμε ὅτι ἦτο ἀρκετὴ ἢ δύναμις αὐτὴ διὰ νὰ ἐκτοπίσωμεν τὸν ἐχθρόν. Πρωτίστως ἕως ἦτο ἀπαραίτητος ἢ συνεννόησις καὶ μὲ ὄλον τὸ μέτωπον. Εὐρίσκειτο ἐπὶ τοποῦ ἕνας ἀνθυπολοχαγός, τοῦ ὁποῖου δυστυχῶς τὸ ὄνομα δὲν ἔμαθα, μὲ μίαν δύναμιν στρατιωτῶν.

Αὐτὸν ἐθεώρησα τὸν καταλληλότερον καὶ τῷ ἐπρότεινα νὰ ἀναλάβῃ τὴν σχετικὴν συνεννόησιν μὲ τὰ ἄλλα τμήματα, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ ἐν λόγω ἀνθυπολοχαγὸς μὴ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἀναλαμβάνει καμμίαν ἐργασίαν, διότι ἔχει δύο ἡμέρας νὰ φάγῃ. Τότε κατάλαβα ὅτι ἦτο ἕνας ἀνίκανος καὶ τὸν ἐγκατέλειπα καὶ προσπαθοῦσα νὰ ἔλθω εἰς συνεννόησιν μόνος μου. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν εὐρίσκειτο ἀρκετὴ δύναμις τῆς Σχολῆς Χωροφυλακῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς χωρὶς ἀξίωματικούς. Εἶχον μόνον ἕνα ἢ δύο ἀπαξιωματικούς. Ἐπιπροσφορήθη τότε ὅτι οἱ ἀξίωματικοὶ τῶν εἰχόν φανευθῆ ἢ τραυματίσθη τὴν προεραίαν, εὐθὺς μετὰ τὴν πῶσιν τῶν Γερμανῶν. Ἐπίσης ἐπιπροσφορήθη ὅτι ὁ ταγματάρχης Χρ. Τζιφάκης εὐρίσκειτο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ἐργοστασίου ΕΤΕΛ καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ γενικὸν πρόσταγμα. Καθ' ἦν ὥραν ἠτοιμαζόμεν νὰ στείλω ὀπλοφόρον διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφὴν, μία ὁμάς Γερμανῶν ἐπετίθετο εἰς τὸ δεξιὸν τῆς

παρατάξεώς μας. Ἐπετέθημεν εὐθὺς κατὰ τῶν ἐξορμούντων Γερμανῶν καὶ τοὺς ἐξαναγκάσαμεν εἰς ὀπισθοχώρησιν».

Τὸ θράδου τῆς 21 Μαΐου ἡ πολεμικὴ κατάστασις στὸ Ρέθυμνο παρουσιάζει τὶς νησιδῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, τοῦ Σταυρωμένου καὶ τοῦ Λατζιμά σκληρῶς πολιορκουμένους. Ἡ ἐκκαθάρισις τῶν Γερμανῶν στῆ θέσι Περιβόλια ὀλοκληροῦται. Ὁλόκληρη ἡ ἄλλη περιοχὴ τῆς Ρεθύμνης ἔχει ἐκκαθαρισθῆ.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

21 ΜΑΪΟΥ (2^Α ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἡ 2^α μέρα τῶν ἐπιχειρήσεων στὸ διαμέρισμα Ἡρακλείου ἤρχισε μὲ νέους ἀνηλεεῖς βομβαρδισμοὺς ἐναντίον τῶν Ἑλληνο-Βρετανικῶν στρατιωτικῶν θέσεων, καὶ κατὰ τῶν ἐνετικῶν τειχῶν ποὺ περιβάλλουν αὐτήν.

Λίγο μετὰ τὴν ἀεροπορικὴ προπαρασκευὴ ἐνεφανίσθησαν τὰ ὀπλιταγωγὰ καὶ ἔρριψαν νέες δυνάμεις ἀλεξιπτωτιστῶν στὶς θέσεις: Μασταμπά, Θέρισσο, Καμίνια, Γιόφυρο, Κιτρικὴ ὡς τὴν παραλία. Οἱ νῆες αὐτῆς δυνάμεις μὲ ἄλλες δυνάμεις τῆς ἴδιας περιοχῆς, κινήθησαν, ἔχουσες ὡς προκάλυμμα γυναικόπαιδα, πρὸς τὴ δυτικὴ εἴσοδο τῆς πόλεως, μὲ καταφανῆ προορισμὸ τὴν εἰσοδὸν τοὺς στὸ Ἡράκλειο. Οἱ φρουρῆς, τόσον τῆς «Καινουργίας Πόρτας», ὅσο καὶ τῆς «Πόρτας τῶν Χανίων» δὲν ἔχουν ἐνισχυθῆ. Ἡ χθεσινὴ ὀλιγάριθμος φρουρὰ παραμένει ἡ αὐτῆ. Στῆ μὲν «Καινουργία Πόρτα» μικρὴ Ἑλληνικὴ δύναμι μὲ μιὰ ὀμάδα Ἀγγλῶν. Στὴν «Πόρτα Χανίων» μιὰ φρουρὰ ἀπὸ 25 στρατιῶτες, ὑπὸ τὸν ἀνθ)γὸ Λέλο καὶ μερικὸς ἐνοπλοὺς πολῖτες ὑπὸ τὸν Ἀντώνιο Γρηγοράκη ἢ Σατανᾶ. Ἐναντίον τῆς μικρᾶς αὐτῆς δυνάμεως κινδυνεὺν τῶρα αἱ δυνάμεις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Μάχης διεξάγονται σκληρότατες καὶ τελικῶς ἡ μικρὰ φρουρὰ ὑποκύπτει. Ὁ ἐχθρὸς εἶναι δεκαπλάσιος σὲ ἀριθμὸ καὶ χιλιαπλάσια ἰσχυρότερος σὲ πολεμικὰ μέσα. Οἱ Ἕλληνες ὑπερασπιστῆς τῆς εἰσοδου σκοτώνονται μέχρις ἐνός, 200 Γερμανοὶ θρίσκονται μέσα στὴν πόλι. Φράσσεται ἀμέσως τὸ ρήγμα ἀπὸ ἓνα μικρὸ στρατιωτικὸ τμήμα καὶ μιὰ μικρὴ δύναμι χωροφυλακῆς ποὺ κατέφθασε ὑπὸ τὸν ἐνωμοτάρχην Παπαδουλάκη Γεώργιο καὶ μερικὰ παλληκάρια τοῦ Ἡρακλείου. Οἱ Γερμανοὶ ὅμως εἶναι μέσα στὸ Ἡράκλειο.

Ἡ εἰδησιὸς πὺς οἱ Γερμανοὶ μῆχαν στὴν πόλι διαδόθηκε ἀστραπιαία σ' ὀλόκληρο τὸ Ἡράκλειο καὶ ἐπέφερε στὴν ἀρχὴ πανικὸ καὶ ἀμέσως ἔπειτα τὴν ἀντίδρασι, ποὺ σὲ τέτοιες περιπτώσεις, διαδέχεται πάντα τὸ κακὸ μῆνυμα. Μέσα σὲ ἐλάχιστα λεπτὰ ὁ ἄρρην πληθυσμὸς τοῦ Ἡρακλείου θρέθηκε σὲ συναγερμὸ. Κατὰ δεκάδες τρέχουν οἱ ἄνδρες πρὸς τὰ σημεῖα ποὺ θρίσκονται οἱ Γερμανοὶ καὶ παίρνουν θέσεις γιὰ νὰ τοὺς ἀνακόψουν τὴν προέλασι καὶ νὰ τοὺς περιορίσουν σὲ ὀρισμένα σημεῖα, ὅπου θ' ἀρχίσῃ ἡ ἐξόντωσι του.

Σκοπὸς τῶν Γερμανῶν φαίνεται πὺς εἶναι ἡ κατάληψι τοῦ λιμένος καὶ ἡ δημιουργία ἐστῆν μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ ἐστῆς αὐτῆς ἔπειτα καὶ νὰ ἀποτελέσουν κέντρα ἐξορμήσεως γιὰ τὴν πλήρη κατάληψι τῆς πόλεως.

Οἱ Γερμανοὶ χωρίζονται σὲ δύο τμήματα. Τὸ ἓνα, 120 ἄνδρες, ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν «Πόρτα Χανίων» καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸ «Γυαλι-Κιόσκ» καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ λιμάνι. Τὸ ἄλλο τμήμα παίρνει τὴν «Πλατεῖα Στράτας» καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸ «Μεϊντάν», ὅπου ἡ καρδιά τῆς πόλεως. Τὸ τμήμα ποὺ κατευθύνεται πρὸς τὸ «Μεϊντάν» ξεκινᾶ καὶ φθάνει ἀνενόηλο σχεδὸν ὡς τὸ κατὰστημα Καθαλάκη, ὅπου συναντᾶ τὴν πρώτη ἀντίστασι, ἐκ μέρους ὀμάδος χωροφυλακῆς ὑπὸ τὸν ἐνομ. Βουτυράκη καὶ τὸν ὕπενωμ. Γ. Κουρομιχελάκη, ἐνισχυμένη ἀπὸ πολλοὺς ἐνόπλους Ἡρακλειώτες. Οἱ Γερμανοὶ προχωροῦν ριπτόντες δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ χειροβομβίδες. Ἐαφνικὰ δέχονται τὰ πυρὰ τῶν χωροφυλακῶν καὶ τῶν πολιτῶν ποὺ ἔχουν στὴ διαθέσει τους ὀπλοπολυβόλο καὶ λίγα αὐτόματα. Σκοτώνονται δύο Γερμανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι τρέχουν ἀλλόφρονες νὰ προφυλαχθοῦν. Πλησιάζουν ἓνα παπλωματάδικο κ' ὀχυρώνονται ἐκεῖ, ἀφοῦ σκότωσαν τὸν ἰδιοκτήτη του, ποὺ πολέμησε κ' αὐτός. Πίσω ἀπὸ τὴν ὀμάδα αὐτὴν ἐρχόντανε ἄλλες ὀμάδες Γερμανῶν.

Ἡ ἐπίθεσι γενικεύεται. Ἀπὸ παντοῦ οἱ Γερμανοὶ δέχονται φοινικὰ πυρὰ ποὺ τοὺς θερρίζουν. Ἔχουμε κ' ἐμεῖς ἓνα θῆμα. Τὸν ταγματάρχην Μιχάλη Τζουλάκη, ποὺ ἀφήφιστα καὶ ἀσυλόγηστα ἐξέθεσε τὸν ἑαυτὸ του στὸν κίνδυνο. Μιὰ ριπὴ πολυβόλου τὸν ρίχνει λίγο πῖδ κάτω ἀπὸ τὸ «Μεϊντάν». Ἔτσι χάθηκε ὁ λεβέντης αὐτός, ποὺ ἦταν πρότυπο τῆς κρητικῆς λεβεντιάς. Μαζὶ του πολεμᾶ καὶ ὁ ἡρωϊκὸς Φώτιος Θεοδοσσάκης μὲ τὴν ὀμάδα του.

Οἱ Γερμανοὶ ἔχουν τῶρα κυκλωθῆ ἀπὸ παντοῦ. Ὅλοι οἱ πάροδοι τῆς Πλατεῖας Στράτας ἔχουν κλεισθῆ. Ἀπὸ τοὺς δρόμους, ἀπὸ τὰ κατὰστηματα, ἀπὸ τὰ σπίτια, ἀπὸ παντοῦ δέχονται φοινικὰ βόλια. Καὶ ἀναγκάζονται οἱ περισσότεροι νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὴν «Πόρτα Χανίων», ὅπου καὶ κλεινοῦναι στὴν ἀποθήκη Κωνσταντινίδη. Οἱ ἄλλοι, ποὺ παρέμειναν μέσα στὰ μαγαζιά, ξεκαθαρίστηκαν ὡς τὸν τελευταῖο. Ἡ σκοτώθηκαν ἢ παρεδόθησαν αἰχμάλωτοι. Ἐκεῖνοι ποὺ θρίσκονται τῶρα πολιορκημένοι στὴν ἀποθήκη τοῦ Κωνσταντινίδη ἀρνούνταν νὰ παραδοθοῦν. Σὰν εἶδαν πὺς φέρανε βενζίνα νὰ τοὺς κάψουν ζωντανούς, δέχθησαν νὰ παραδοθοῦν καὶ ἔτσι ξεκαθαρίστηκε τελειῶς τὸ τμήμα αὐτὸ, ποὺ αἰχμαλωτίσθηκε καὶ θρῆκε τὴν ἡσυχία του στὰ ὑπόγεια τοῦ Δικαστικοῦ μεγάρου.

Τὸ ἄλλο τμήμα τῶν 120 ἀλεξιπτωτιστῶν χωρίστηκε σὲ διάφορες ὀμάδες καὶ τράθηξαν πρὸς τὸ λιμάνι. Μιὰ ἀπ' αὐτῆς τῆς ὀμάδες κατέλαβε τὸ ἐργοστάσιο τῆς Ἡλεκτρικῆς καὶ ὕψωσε τὴ Βάστικα. Ἐναντίον τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐπετέθη ἡ ὑπὸ τὸν ὕπεν. Γ. Παπαδουλάκη ὀμάδα χωροφυλακῶν, τὴν ὁποῖαν ἐπλασιώσεως μεγάλος ἀριθμὸς ἐνόπλων Ἡρακλειωτῶν. Ἡ μάχη κράτησε τρεῖς ὀλόκληρες ὄρες καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατάληψι τοῦ ἐργοστασίου καὶ τὴ σύλληψι τῶν Γερμανῶν. Τρεῖς ἀλεξιπτωτιστῆς σκοτώθηκαν. Σκοτώθηκαν ὅμως καὶ πέντε Ἕλληνες. Ἡ σθάστικα περιήλθε στὰ χέρια τῶν νικητῶν.

Μία άλλη ομάδα χωρίσθηκε πάλι σε δύο τμήματα και τὸ μὲν ἓνα τράθηξε πρὸς τὸ λιμάνι, τὸ δὲ ἄλλο πρὸς τὴν δδὸ 25ης Αὐγούστου. Τὸ τμήμα πού τράθηξε πρὸς τὸ λιμάνι ἔχει ὡς προκάλυμμα τὸν καμμιὰ τριανταριά μαύρους στρατιώτες, πού συνέλαθε κατευθυνόμενον πρὸς τὰ κτίρια τῶν Λαϊκῶν Συσσιτίων. Ἡ φρουρά τοῦ «Κοῦλε» στὸ λιμάνι μόλις ἐμφανίζονται οἱ Γερμανοὶ ἀρχίζει καὶ θάζει μὲ τὸ πολυβόλο της. Οἱ κακόμοιροι οἱ μαῦροι σκοτώνονται οἱ περισσότεροι. Ἀπὸ τὸ Κοῦλε καὶ τὸν λιμενοβραχίονα δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ διακρίνουν περὶ τίνος ἐπρόκειτο.

Οἱ Γερμανοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ προχωροῦν ἀκάλυπτοι πλέον. Τὸ προκάλυμμα χάθηκε καὶ τὸ εἶσος δὲν τοὺς βοηθοῦσε. Παθαίνουν πραγματικὴ πανωλεθρία. Οἱ περισσότεροὶ σκοτώνονται. Οἱ ἐλάχιστοι πού σώθηκαν τρέχουν νὰ προφυλαχθοῦν στὰ Δημοτικὰ οὐρητήρια. Ἐκεῖ κλείνονται καὶ ρίχνουν συνεχῶς χειροβομβίδες, πού κρατοῦν, μοιραίως, μακριὰ τοὺς διδάκτες τους. Σὲ λίγο ὅμως καταφθάνουν μερικοὶ Ἕλληνες καὶ Βρετανοὶ στρατιῶτες καὶ ρίχνουν χειροβομβίδες στὰ οὐρητήρια. Οἱ χειροβομβίδες σκότωσαν τοὺς περισσότερους καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἐπιζήσαντες νὰ ζητήσουν νὰ παραδοθοῦν. Πρὶν ἐκδηλώσουν ὅμως διαθέσεις παραδόσεως ὁ ὑπολιγὸς Μαρινέλλης πηλίσασε πρὸς τὰ οὐρητήρια μὲ τὴν πρόθεσι νὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσί τους καὶ νὰ τοὺς ὑποσχεθῇ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς τους. Τὰ ἑρωμερὰ κτήνη τὸν σκότωσαν. Ἡ ἄτιμία αὐτῆ τῶν ἐγκλεισμένων Γερμανῶν ἐξαγρίωσε τὸ πλήθος, τὸ ὁποῖον ἐπέπεσε ἐναντίον τοῦ κρησφυγείου τῶν Γερμανῶν καὶ τοὺς ἐξετέλεσε ἐπὶ τόπου. Ὁ ἄτυχος Μαρινέλλης θάφτηκε τὴν ἴδια μέρα μαζί μὲ τὸν Μιχ. Τζουλάκη ὄπισθεν τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἁγίου Τίτου.

Ἡ ἄλλη ομάδα τῶν Γερμανῶν, χωρισμένη σὲ δύο τμήματα, τράθηξε ἀπὸ δύο κατευθύνσεις πρὸς τὸ «Μεϊντάνι», μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸ τμήμα πού, διὰ τῆς «Πλατείας Στράτας», κατηθύνετο κι' αὐτὸ πρὸς τὸ «Μεϊντάνι».

Τὸ ἓνα τμήμα φθάνει στὴν πλατεία τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ὅπου καθηλώνεται. Ἐναντίον του θάζουν ἀπὸ παντοῦ. Ὁ Ἀντώνιος Γρηγοράκης μὲ τὴν ομάδα του βρίσκεται ἐγκατεστημένος στὴν ταράτσα τῆς Ἴονικῆς Τραπεζῆς ἀπ' ὅπου προξενεῖ μεγάλες φθορὰς στοὺς Γερμανοὺς. Ἐπίσης οἱ πολῖτες τοῦ Ἡρακλείου εἶναι ἐγκατεστημένοι σὲ διάφορα σπῖτια ἐπὶ τῆς πλατείας καὶ κτυποῦν ἀλύπητα τοὺς Γερμανοὺς. Ἀπὸ παντοῦ δέχονται φονικά πυρὰ. Οἱ ἀπώλειές τους εἶναι τεράστιες. Ἀναγκάζονται τότε νὰ κλειστοῦν στὸ σπῖτι τοῦ Γ. Κωνσταντινίδη, ὅπου πολιορκοῦνται στενά.

Τὸ ἄλλο τμήμα, κατορθώνει καὶ φθάνει ὡς τὴν δδὸ τῆς 25ης Αὐγούστου. Ἐναντίον τοῦ τμήματος αὐτοῦ θάζει τὸ πολυβόλο τοῦ Δημαρχείου καὶ ἀπαγορεῖει στοὺς Γερμανοὺς νὰ προχωρήσουν ὡς τὴν πλατεία τοῦ «Μεϊντανίου». Ὁμάδες ἐνόπλων Ἡρακλειωτῶν ἔχουν πιάσει ὅλες τίς παρόδους καὶ θάζουν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Μία ομάδα χωροφυλάκων ὑπὸ τὸν ἐνωμ. Βουτυράκη προξενεῖ μεγάλο θανατικὸ στὸν ἔχθρο. Οἱ Γερμανοὶ εἶται ἀναγκάζονται νὰ ὀπισθοχωρήσουν πρὸς τὰ οἰκήματα τῶν Λαϊκῶν Συσσιτίων, ὅπου καὶ ὀχυρώνονται καὶ πολιορκοῦνται, ἀρνούμενοι ὡς ἀργὰ τὸ θράδυ νὰ παραδοθοῦν.

Τελικῶς ὅμως, μὲ προσωπικὴ ἐπέμβασι τοῦ φρουράρχου Ἡρακλείου Ἐμμ. Τσαγκαράκη, παρεδῶθησαν, ἀφοῦ οὗτος τοὺς ἠπειλήσε ὅτι θὰ τοὺς κάψῃ ζωντανούς μὲ βενζίνα. Τότε ἐξήλθαν ἀσπλοὶ καὶ ἦταν 45, μετὰ τοῦ τῶν ὁποίων καὶ ἓνας ταγματάρχης.

Τὴν ἴδια τραγικὴ τυχὴ εἶχε καὶ μιὰ ἄλλη ἐπιχειρήσι τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς «Τρυπητῆς» ἐναντίον τοῦ Κοῦλε, μὲ θάρκες λαοτιχίνες πού ρίχθηκαν ἀπὸ ἀεροπλάνα. Ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τῆς «Τρυπητῆς» ἐπετέθησαν ἐνοπλες ὁμάδες πολιτῶν, πού προξένησαν μεγάλες φθορὰς στοὺς Γερμανοὺς. Ὅσοι διεσώθησαν συνέληφθησαν αἰχμάλωτοι.

ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ

Ὁμάδες ἀπὸ νέους ἀλεξιπτωτιστῆς, πού ἐρρίφθησαν σήμερα περὶ τὸ ἀεροδρόμιο, ἐπεχείρησαν διάφορες ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου. Οἱ Βρετανικὲς δυνάμεις εὐχερῶς ἀπέκρουσαν τίς ἐπιθέσεις αὐτῆς καὶ κατάφεραν νὰ πλῆγῃντα κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τους νὰ μειωθῇ κατὰ πολὺ.

Κατὰ τὴ σημερινὴ μέρα παρατηρεῖται μεγαλύτερη προσέλευσι πολιτῶν στὶς ἐπιχειρήσεις. Ἡ χθεσινὴ μέρα ἀπέδειξε τὸ εὐκόλο τοῦ ἐξοπλισμοῦ ἑνὸς ἀσπλοῦ. Ἔτσι, ὅλοι πού δὲν εἶχαν ὄπλισμὸ προσήλθαν σήμερα στὸ πεδίο τῶν ἐπιχειρήσεων μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀποκτήσουν ἓνα γερμανικὸ ὄπλο. Σήμερα συμμετέχουν καὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀκόμα. Παραφυλᾶνε τοὺς Γερμανοὺς σ' ἀμπέλια, στὰ λιόφυτα, στὰ χαντάκια, μὲσ' στὰ στάχυα καὶ κρατᾶνε γιὰ ὄπλο ἓνα δρεπάνι, κάποιον ἀγροτικὸ εργαλεῖο, ἓνα τσεκούρι ἢ μιὰ ξύλινη θέρυγα. Μ' αὐτὰ τὰ ὄπλα ἀντιμετωπίζουν καὶ νικοῦν τοὺς ἀλεξιπτωτιστῆς, πού εἶναι ἐξοπλισμένοι σὰν ἀσπλοὶ. Ἡ σκηνὴ τῆς ἐπιθέσεως τῶν πολιτῶν αὐτῶν ἐναντίον τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν εἶναι πραγματικὰ ἀδύνατον νὰ περιγραφῆ. Παραφυλᾶνε τὸν ἀλεξιπτωτιστὴ τὴν ὥρα πού προσγειώνεται καὶ τὴ στιγμὴ πού προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ ἀλεξιπτωτο, μὲ ἀποφασιστικὰ ἄλλατα χυμίζου ἀγριεμένοι κατ' ἐπάνω του καὶ πρὶν συνέλθῃ ἀπὸ τὴ ζάλη, δοκιμάζουν ἐναντίον του τὰ πρωτότυπα ὄπλα πού κρατοῦν. Σὲ καμμιὰ περίπτωσι δὲν γλύτωσε ἀλεξιπτωτιστῆς. Ἔτσι ἐξοπλίσθησαν τὰ 90% τῶν πολιτῶν τοῦ Ἡρακλείου.

Ἐξω ἀπὸ τὰ Ἐνετικὰ τεῖχη ἓνα ἀνελέητο ἀνθρωποκυνῆγι χαρακτηρίζει τὴ σημερινὴ μέρα, μὲ πρωταγωνιστῆς τοὺς ἥρωϊκοὺς Ἡρακλειώτες. Οἱ τακτικὲς Ἑλληνικὲς δυνάμεις, συμμετέχουν βέβαια ἐνεργᾶ στὸ ξεκαθάρισμα τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ἀλλὰ ὁ κύριος παρᾶγων τοῦ σημερινοῦ ἀγῶνος εἶναι ὁ ἐλεύθερος στρατὸς, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς Ἡρακλειώτες. Λίγα μέτρα ἔξω ἀπὸ τὴν Πόρτα τῶν Χανίων, στὸ οἰκίμα τοῦ Δημοτικοῦ Φόρου καὶ σὲ ἄλλα κτίρια ὡς τὴ θάλασσα, εἶναι ἐγκατεστημένες μικροομάδες ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἐναντίον τῶν μικροεστιῶν αὐτῶν ἐπετέθησαν διάφορες ὁμάδες πολιτῶν. Στὴν ἀποθήκη τοῦ Τζουλάκη ἓνα τμήμα Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Μιχαὴλ Φιλιππάκη, ἐνεργεῖ ἐπίθεσι μὲ χειροβομβίδες καὶ ἐξοντώνει ὀλόκληρη τὴ γερμανικὴ δύναμι. Τὸ ἴδιο κατορθώνεται καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων ἐστιῶν, ἀπὸ ἐνοπλες ὁμάδες πολιτῶν, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ Γερμανοὶ νὰ ὀπισθοχωρήσουν πρὸς τὸ Σταυρωμένο καὶ τὸ Μετόχι Τσαλικῆ, ὅπου ἤρρισαν νὰ ὀργανώνωνται.

Στις περιοχές Μασσαπιά, Μεσσαμπελιές, "Αη-Γιάννη, Πατέλες, συνεχίζεται η ίδια πολεμική τακτική με πρωταγωνιστές και εδώ τις ομάδες πολιτών.

Σου «Κοκκίνη το Χάνι» δίδεται μιὰ τρίωρη μάχη μεταξύ των εκεί προσγειωθέντων χθές Γερμανών και μιὰς ισχυρῆς Ἑλληνικῆς ομάδος ὑπὸ τὸν ἐνωμοτάρχη Φραγκάκη, με ἀποτέλεσμα τὸν φόνον 30 Γερμανῶν και τὴ σύλληψη αἰχμαλώτων.

Μιὰ ἄλλη μάχη δίδεται ἐν συνεχείᾳ στὸ «Κακὸ Ὅρος» μεταξύ ἑνὸς τμήματος ἀλεξιπτωτιστῶν και Ἑλληνικοῦ Λόχου ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Κολλῖνον. Πρὸς στιγμήν οἱ Γερμανοὶ ἐπιβάλλονται, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ ἐπέμβασιν τῆς ομάδος Γαλενιανοῦ, οἱ Γερμανοὶ ἀναχαίττονται, ἀλλ' ἀντεπιτίθενται σχεδὸν ἀμέσως. Οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις ὅμως δὲν εἶναι πλέον σὲ θέσιν νὰ κρατήσουν ἄμυνα, γιατί ἔχουν ἐξαντλησθεῖ τελείως τὰ πυρομαχικά τους. Τότε διατάσσεται ἐφ' ὄπλου λόγγη και ἐπίθεσιν με ἰσυνθηματὸ γνωστὸ Ἑλληνικὸ: Ἄερα! Οἱ Γερμανοὶ τὰ χάνουν μπροστὰ στὴ θυελλώδη σάθη ἐξόρμησιν τῶν Ἑλλήνων, λυγίζουν, ἀνατρέπονται, σηκώνουν τὰ χέρια και ἄλλοι θυελλώδη σάθη ἐξόρμησιν τῶν Ἑλλήνων, ἀπισθοχωροῦν πρὸς τὸ «Κακὸ Ὅρος». Οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις χωρὶς πυρομαχικά και μόνο με τὶς λόγγες, κυνηγοῦν τοὺς Γερμανοὺς ὡς τοὺ «Κοκκίνη το Χάνι» και ἀνακαταλαμβάνουν τὸν ἀσφύματο. Κατόπιν τὰ Ἑλληνικὰ τμήματα ἐπιδίδονται στὴ συστηματικὴ ἐκκαθάρισιν τῆς περιοχῆς.

Μεταξὺ τῶν ομάδων πού ἔδρασαν στὶς ἐπιχειρήσεις αὐτὲς εἶναι μιὰ ομάδα Καστελλιανῶν ἀπὸ τοὺς Κ. Ζωγραράκη, Γ. Πολεμαρχάκη, Γ. Βαγιώτη, Ἀδελφῶν Κοντάκηδων, Ν. και Σ. Γαριφαλάκη, Ε. Ἐργαζάκη, Ν. Καμπάνη και Ἐμ. Βεληθασάκη. Οἱ δυὸ τελευταῖοι εἶναι 70 χρονῶν, ὁ δὲ Βεληθασάκης ἐκίνησε γιὰ τὴ μάχη με τσεκουρί! Κατὰ τὶς ἐπιχειρήσεις αὐτὲς οἱ ἀπώλειες τῶν Γερμανῶν εἶναι τεράστιες: 130 νεκροὶ, 38 αἰχμάλωτοι και ἄπειροι τραυματίες. Δυστυχῶς και οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὶς ἀπώλειές τους. Ἀνάμεσα στοὺς νεκροὺς ἦταν οἱ λοχίες Γ. Χαριτάκης και Ὁρέστης Ἀνδρεαδάκης, ὁ δεκανεὺς Ν. Ζαχαριουδάκης και οἱ πολῖτες Ε. Κοκκινάκης και Λεωνίδας Σουβατζῆς.

Ἄργα τὸ θράδυ ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλληνικὴ Στρατιωτικὴ Διοίκησιν ὁ Σύνδεσμος με τὸ Ἑγγλέζικον Στρατηγεῖο συνηκῆς Μάκ-Κόρτυ. Ὁ ἐνθουσιασμός του γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων στὴ μάχη τοῦ «Κακοῦ Ὁρους», ἦταν ἀκράτητος: «Τί ἦταν αὐτὸ τὸ πράγμα; Οἱ στρατιῶτες ἤσαν χύδηκαν νὰ τοὺς φάνε με τὰ δόντια. Καὶ ριχνόντουσαν κατὰ πάνω τους ὅαν νὰ μὴν κρατοῦσαν στὰ χέρια τους οἱ ἔχθροί τους, οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς, πολυθῶλα και αὐτόματα, παρὰ καλὰ μάλιστα!».

Τὸ ἔμφυχο ὄλικο τῆς διλοχίας ἐκείνης ἦταν ἐξαιρετικὸ. Ἀλλὰ τὸ διοικοῦσαν καὶ δυὸ ἀξίωματικοὶ ἀπὸ κείνους πού μονάχα ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διαθέτει. Ὁ ὑπολοχαγὸς Κολῖνος πού διοικοῦσε τὸν πρῶτο λόχον και ὁ ἐφεδρὸς ἀνθυπολοχαγὸς Γαλελιανός, πού διοικοῦσε τὸ δεύτερο. Τὴν ὅλη διλογία τὴν διοικοῦσε ὁ ἐφεδρὸς λοχαγὸς Μπετεινάκης.

Γιὰ νὰ σχηματίσθῃ ὁ ἀναγνώστης πλήρη εἰκόνα τῶν διαφόρων ἐξελίξεων πού εἶχε ὁ πρωτότυπος πόλεμος ἐναντίον τῶν ἀπὸ ἀέρος εἰσβολῶν στὶς δυτικὲς τοποθεσίες τοῦ Ἡρακλείου, παραθέτουμε ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἐκθεσὶ τοῦ κ. Εὐάγγ. Χαϊρέτη.

Ἡ ἐκθεσὶ τοῦ ἀντιλόχου κ. Εὐάγγ. Χαϊρέτη :

«Τὴν πρῶταν τῆς 21ης Μαΐου ἐγένετο ἐπιθετικὴ ἀναγνώρισιν πρὸς Καμίνια και Θέρισσο, διεπιστώθη δὲ ὅτι ἐβρίσκοντο ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θέσεων ἐλαφρὰ προκαλυπτικά τμήματα τοῦ ἔχθρου. Τὴν 7ην πρῶτην ἤρξατο ἀνεληπτὸς θυμωδισμὸς τῶν ἡμετέρων δυνάμεων ἐπὶ τοῦ Τείχους, ὡς ἐπίσης και ὑπὸ ὄλμων τοποθετηθέντων εἰς τὰς θέσεις Καμίνια — Στοιμίου. Συνεληφθησαν περὶ τοὺς 15 αἰχμάλωτοι, ἐξ ὧν 2 ἀξίωματικοὶ, ἡ δὲ γερμανικὴ δύναμις ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ ἐπὶ τοῦ προμαχώνου Γαλι Κιάσκι και νὰ διατηρῇ πρὸς ἐξοδὸν μόνον τὴν παραλιακὴν ὁδόν. Ἄμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ σκότους ἡ ὡς ἄνω δύναμις και ἐξελίσσεται ταχύτατα σὲ πλήρως ὀργανωμένον ἐνοπλο τμήμα, πού εἶναι σὲ θέσιν νὰ διδῇ μάχης και νὰ ἐκτελῇ ὑπεύθυνες σημαντικὰς ἀποστολάς.

Τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο εἶναι ἀσθηρὰ προσωπικὸ του δημιοῦργημα. Ἀπὸ καμινὰ πλευρὰ, Ἑλληρικὴ ἢ Βρετανικὴ, ἐπίσημη ἢ ἀνεπίσημη, δὲν συνήντησε κατανόησιν και συνδρομῇ. Τοὺς ἀνδρες τοὺς ἔρῃκε μόνος του. Τὸν ὄπλισμόν του ἔρῃκε μόνος του. Τὴν τροφοδοσίαν τοῦ Σώματός του τὴν προσέφερε ὁ ἴδιος. Ὅλα μόνος του, χωρὶς τὴ βοήθεια οὐδενός. Γι' αὐτὸ και τὸ μοναδικὸ πατριωτικὸ ἔργο του ἔχει τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του.

Ἄς παρακολουθήσομε τώρα τὸν καπετὰν Μανώλη Μπαντουῆα στὴν ἀξιοθαύμαστη πολεμικὴ και πατριωτικὴ δρᾶσιν του.

Ἡμερῶματα ἀκόμα τῆς 21ης Μαΐου, εἶναι ὄρθιος και ἀφιερώνεται στὴ συγκρότησιν τῆς ομάδος του. Ὁ χθεσινὸς πυρῆνας τῶν 30 Ἑλλήνων στρατιωτῶν πού δίσωσε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἄρχισε ν' αὐξάνῃ σὲ ἀριθμοὺς ἀπὸ πολῖτες πού ἔτρεξαν νὰ τεθοῦν στὶς διατάγας του. Σ' ὄλους αὐτοὺς ἔδωσε ὄπλισμόν, ἀπὸ γερμανικὰ λάφυρα πού περιῆλθαν στὰ χέρια του, τοὺς τροφοδοτήσε πλοῦσια και ἔταξε τὸν καθένα σὲ ὑπεύθυνη ἀποστολῇ.

Ἐκινώντας νωρὶς τὸ πρωὶ γιὰ τὸ Ἡράκλειον, με τὸ σκοπὸ νὰ πληροφορηθῇ γιὰ τὴν τύχην τῶν δυὸ του παιδιῶν, πού ἀπὸ χθὲς μάχονται κι' αὐτὰ ἐναντίον τοῦ εἰσβολέως, μακριὰ ὅμως ἀπὸ τὸν πατέρα τους, και νὰ μάθῃ ἀπὸ τὴ Στρατιωτικὴ Διοίκησιν ποῖα ἦταν ἡ πραγματικὴ κατάσταση, βλέπει κίνησιν Γερμανῶν στὸ Κόκκινον Σπίτι, ἐλάχιστα μέτρα πὸς κάτω ἀπὸ τὸ δικὸ του σπιτί, στὸ δρόμον πρὸς τὸ Ἡράκλειον.

Επιστρέφει τότε στο σπίτι του και παίρνει μαζί του τον νεαρόν Μπουτζαλή και ένα ακόμη παλληκάρη της ομάδος του και κατευθύνεται προς το Κόκκινο Σπίτι. Πλησιάζοντας με προφυλάξεις, διακρίνει ένα Γερμανό σκοπό, που περιφερόντανε γύρω από το Κόκκινο Σπίτι, έρευνώντας με άνησυχία δεξιά κι' αριστερά. Τόν σκοπεύει με το όπλο του Μπουτζαλή — ο ίδιος δεν κρατά μακρὸ όπλο — και τόν σκοτώνει με την πρώτη τουφεκιά.

Άμέσως κατόπιν τοποθετεί τὰ δύο παλληκάρια του σε κατάλληλες θέσεις και σὰ θύελλα, άψηφώντας κάθε κίνδυνο για τὸν εαυτό του, βρίσκεται σε ελάχιστοι δευτερόλεπτα κοντά στην πόρτα του Κόκκινου Σπιτιού. Πρὶν παραβιάσει τὴν πόρτα, πετὰ μέσα στο σπίτι μιὰ χειροβομβίδα, που κάνει καλά τὴ δουλειά της. Προχωρεῖ αμέσως πρὸς τὴν πόρτα, τὴ σπάζει με μιὰ δυνατὴ κλωτσιά και παρουσιάζεται με ἄλλη χειροβομβίδα στο χέρι, πρὸ τῶν Γερμανῶν που ἔχουν παραλύσει κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὸ φόβο τους. Δὲν εἶχαν ἄδικο. Δὲν τοὺς ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθοῦν ὅτι ἕνας και μόνος ἄνθρωπος θάχε τὴν τόλμη νὰ τὰ θάλη με μιὰ δόκιμη ομάδα 26 ὄπλισμένων ανθρώπων. Τί ἄνθρωπος μπορούσε νάταν αὐτός; *Οχι βέβαια συνηθισμένος. *Υπεράνθρωπος, ὅπως ἦταν ἄλλωστε τὴ στιγμή ἐκείνη ὁ Μ. Μπαντουβάς. Αὐτὲς τίς σκέψεις κάμανε ἀσφαλῶς ἀστραπιαία οἱ Γερμανοὶ τοῦ «Κόκκινου Σπιτιού», γι' αὐτὸ και παρέλυσαν, γι' αὐτὸ και παρεδόθησαν ἀμέσως, χωρίς τὴν ελάχιστὴ ἀντίρρηση, στο Μπαντουβά.

Μπορούσαν νὰ τὸν εἶχαν σκοτώσει ἀσφαλῶς και με κάθε εὐχέρεια. 26 ἦταν και ὁ Μπαντουβάς μόνος του! *Ὅσο φόβο κι' ἂν τοὺς προκαλοῦσε ἡ χειροβομβίδα που κρατοῦσε σὰ χέρια του, πάλι ὑπῆρχε ἡ εὐχέρεια και ὁ τρόπος νὰ τὸν ξεκάμουν. Κανείς δὲν τὸ σκέφθηκε. *Ἡ παράτασι τοῦ Μπαντουβά τοὺς εἶχε παραλύσει. Τὸν εἶδαν σὰν μυθικὸ Γιγαντα. Δὲν τὸν ἀντιμετώπισαν σὰν κοινὸ ἄνθρωπο. Μὰ τί ἄλλο ἦτο, σὴν πραγματικότητα, ὁ Μπαντουβάς τὴν ὥρα ἐκείνη;

*Ἡ χειροβομβίδα τοῦ καπετάν Μανώλη σκότωσε 7 ἐκ τῶν 26, μεταξύ τῶν ὁποίων και τὸ διοικητὴ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν(1), γιὰ χάρι τοῦ ὁποίου στήθηκε ὕστερα στὴ θέση αὐτὴ, τὸ πρῶτο γερμανικὸ νεκροταφεῖο, 7 τραυματίσθηκαν, 2 διέφυγαν και 10 συνέλαθε αἰχμαλώτους. *Ὅπλισμὸς ἄφρονος και ἐκλεκτός, τὸν ὁποῖον μετέφερε στο σπίτι του και ἐξώπλισε νέα παλληκάρια τῆς ομάδος του.

*Ἡ στιγμή τῆς ἐξόδου τῶν Γερμανῶν, ἀπὸ τὸ Κόκκινο Σπίτι, μπροστά στο Μπαντουβά, δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφῆ ἀπὸ ἀνθρώπινο χέρι. *Αποτελεῖ μιὰ εἰκόνα που μόνο ἕνα κινηματογραφικὸ φιλμ μποροῦσε νὰ τὴν ἀποδώσει και νὰ τὴν ἀπαθανάτισει. Εἰκοσι ἔξη γερά παλληκάρια, ἐξωπλισμένα με τὸν πιὸ σύγχρονο και πλούσιο ὄπλισμὸ, περνοῦν μπροστά ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπο και παραδίδουν στὰ πόδια του τὸν ὄπλισμὸ τους! Εἶναι δολογοιμένως ἀσύλληπτο τὸ θέαμα και ἀπίστευτὴ ἡ πράξι. *Ἄν δὲν τὴν ζοῦσαμε, πὼς ἦτο δυνατόν νὰ τὴν παραδεχθοῦμε;

Συγκλονιστικὴ ἦταν ἡ ἐντύπωσι που προκάλεσε στὸν κόσμο τοῦ Συναϊσμοῦ *Ἀτσαλένιον, που ἔτρεξε γύρω στὸν Μπαντουβά, τὸ καταπληκτικὸ αὐτὸ θέαμα. Οἱ γυναῖκες τὸν ἀγκάλιαζαν και τὸν φιλοῦσαν. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τοῦ κρέμασε στο λαιμὸ ἕνα εἰκόνισμα τῆς Παναγίας, γιὰ νὰ τὸν προστατεύη στὸν ἑρὸ ἀγῶνα του. Οἱ ἄνδρες τοῦ Συναϊσμοῦ τὸν κύτταζαν με δέος, ἀμίλητοι. Τὰ εἶχαν κυριολεκτικὰ χαμένα. *Ἐβλεπαν τὸν εαυτὸ τους μικρὸ, πολὺ μικρὸ, μπροστά στο μεγάλο αὐτὸν ἄνθρωπο και *Ἦρωα.

Σὲ λίγα λεπτά μέσα ὁ ὄπλισμὸς και οἱ αἰχμαλῶτοι φορτώθηκαν σε αὐτοκίνητα και ὀδηγήθηκαν στις ἀποθήκες του στις Πατέλες. Περιποιήθηκε τοὺς τραυματίες και προσέφερε σε ὄλους γάλα και τροφή. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ἐδῶ πὼς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μεταφοράς τῶν αἰχμαλώτων ἐνεφανίσθησαν ἀεροπλάνα με τὴν πρόθεσι νὰ πολυβολήσουν τὴν ομάδα. *Ὁ καπετάν Μπαντουβάς ὑποχρέωσε τοὺς αἰχμαλώτους νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς ἀεροπόρους ὅτι πρόκειται περὶ ομάδος Γερμανῶν και ἔτσι ἀπετράπη ὁ πολυβολισμὸς.

*Άμέσως μετὰ τὴν ἐξασφάλισι τῶν αἰχμαλώτων, ὁ καπετάν Μανώλης μ' ἕνα τμήμα ἀπὸ τὴν ομάδα του κινήθηκε γιὰ τὴν καταδίωξι τῶν διαφυγόντων, πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ «Κόκκινου Σπιτιού». *Ὁ νεαρὸς Μπουτζαλὴς ἀνεκάλυψε πρῶτος τοὺς Γερμανοὺς και εἰδοποίησε τὸν ἀρχηγὸ του. *Ὁ Μπαντουβάς τότε διέταξε τίς κατάλληλες κινήσεις τῆς ομάδος, ὥστε σε ελάχιστοι λεπτά οἱ διαφυγόντες, με μερικοὺς ἄλλους Γερμανοὺς, κλείστηκαν μέσα σε θανάσιμη πύλιν και παρεδόθησαν. *Ἀπὸ τοὺς ὀκτὼ, οἱ 2 σκοτώθηκαν και οἱ ἔξη συνελήφθησαν.

Κατὰ τίς πρώτες ἀπογευματινὲς ὥρες προχώρησε πρὸς τίς Μεσαμπελιές γιὰ ν' ἀντιληφθῆ τὴν κατάστασι, ἀπὸ ἀπόψεως ὑπάρξεως ἐστίων τοῦ ἐχθροῦ και τῆς ἀναλόγου ἀντιμετωπίσεώς τους. Προχωρῶν πρὸς τὸν προορισμὸ του, συνήνησε μιὰ μεγάλὴ ομάδα ἀπὸ 70 περίπου *Ἑλληνες στρατιῶτες, που κατηυθύνοντο πρὸς τὸ Ἡράκλειο, ἔχοντας ἐπὶ κεφαλῆς *Ἑλληνα ἀνθυπολοχαγὸ. *Ὁ καπετάν Μανώλης πλησιάζει τὸν ἀνθυπολοχαγὸ και τοῦ κάνει δριμυτιτάς παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἀξιοβήρητὴ κατάστασι που παρουσιάζει ἡ ομάδα του, και τὸν προτρέπει νὰ λάβῃ ἀμέσως θέση στὸν ἀγῶνα. *Ὁ ἀνθ' γὰς τοῦ ἀπαντὰ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἄνδρες του γιὰτὶ δὲν ἔχει πυρομαχικά και στερεῖται τροφῶν ἀπὸ διημέρου. *Ὁ Μπαντουβάς τότε τὸν διώχνει, παραλαμβάνει τοὺς 70 στρατιῶτες, τοὺς ὀδηγεῖ στις ἀποθήκες του στις Πατέλες, ὅπου τοὺς παρέχει πλούσιου συσσίτιου και πυρομαχικά. Με τὴ νέα αὐτὴ δύναμι ὁ ἀριθμὸς τῆς ομάδος Μπαντουβά ἔχει ἀξιεθῆ τώρα σε 150 περίπου ἄνδρες, που πειθαρχοῦν στις διαταγὲς του και δεκνόντων μεγάλὴ προθυμία νὰ συμμετάσχουν στις ἐπιχειρήσεις. Τὴ δύναμι του αὐτὴ ὁ Μπαντουβάς τὴν κατανέμει σε διάφορες ἐπίκαιρες τοποθεσίες και ἐδικώτερον σε σημεία τῶν θέσεων «Πεντεθῆ Καριάρα», *Ἄη Γιάννης, «Μεσαμπελιές» και «Ἀτσαλένιον», δεσπόζοντας, ἔτσι, τῆς ἐκτάσεως ἀπὸ τὸ Νεκροταφεῖο ὡς τὸ Μετόχι Ξανθοῦδισθ. Τὴν ἴδια μέρα, ὁ Μπαντουβάς ἔχοντας μαζί του 20 παλληκάρια του, ἀπελευθέρωσε 150 γυνακόπουδαι που χρησιμοποιοῦσαν οἱ Γερμανοὶ ζωντανὸ προπέτασμα. Σκότωσε τοὺς Γερμανοὺς και συνδέθηκε ἀμέσως με τὸ *Ἀγγλικὸ φυλάκιο, και ἀπελευθέρωσε ἕνα *Ἑλληνα τραυματία πουχε κλεισθῆ σ' ἕνα ἀγροτικὸ σπίτι κι' ἡ ἀπελευθέρωσί του ἐμποδιζόταν ἀπὸ τοὺς πλησίον δρώντας Γερμανοὺς.

(1) Στὸν ἀξιωματικὸ αὐτὸν ἐρέθηκε μιὰ διαταγὴ τοῦ Χίτλερ, που τὸν ὤριζε Διοικητὴ τῶν δυνάμεων τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Τὴ διαταγὴ αὐτὴ μετέφρασε ὁ Πλάτων Χρονίδης.

Οι άποθήκες του Μπαντουδά στις Πατέλες μετεβλήθησαν σε δλόκληρο στρατόνα. Αιχμάλωτοι έδω, γυναικόπαιδα εκεί, μαχητές της ομάδος του σε άλλα οικήματα. Καζάνια έχουν στηθή και ψήνονται παχύτατες άγελάδες των σταύλων του. Άσκοι ώραιων τυριών, παραγωγής του, σχίζονται και προσφέρονται στο σασσίτι αιχμαλώτων, γυναικοπαιδων και άγωνιστών. Λείπει το ψωμί. Όμάδες γυναικων ζυμώνουν άκατάπαυστα και στέλνονται τά ψωμιά στους γύρω άγροτικούς φούρνους.

Σ' όλα αυτά έπιστατεί άεικίνητη, πρόσχαρη και πρόθυμη η σύζυγος του καπετάν Μιχάλη, η Ειρήνη Μπαντουδά.

"Άλλες ομάδες όπλιτών, που έδρασαν κατά τις σημερινές επιχειρήσεις, είναι η ομάδα του ηρώικου Χρήστου Ζαμπετάκη στην περιοχή "Άη Γιάννη, Μεσαμπελιές, Μασσαμπά και Κνωσό. "Άλλη ομάδα ήταν του Χρήστου Μπαντουδά, του Άντωνή Γρηγοράκη ή Σατανά, που έδρασαν ενάντιον των άλεξιπτωτιστών που εισήλθαν στο "Ηράκλειο. Μιά άλλη επίσης ομάδα με άξείολογη δράσι ήταν του Γερωνυμάκη και άλλη του Κώστα Πολιτάκη, της οποίας η δράσι εξάίρεται. Και η μαθητική νεολαία του "Ηρακλείου είχε κι' αυτή άξείολογη συμμετοχή στις σημερινές και σ' άλλες τις άλλες επιχειρήσεις. Μιά από τις δυνατώτερες ομάδες μαθητών, που προσέφερε θετικές όπηρεσίες στην περιοχή του έργοστασίου «Τάλωσ» και ειδικά ενάντιον των άλεξιπτωτιστών που ήταν ταμπουρωμένη στο έργοστάσιο αυτό, ήταν η ομάδα του Γιώργου Έμμ. Μπαντουδά, υιού του καπετάν Μανώλη, τον όποιον θα συναντήσωμεν στις μεθαιριανές επιχειρήσεις πολεμώντα στο πλευρό του πατέρα του και τραυματιζόμενο σοβαρώς.

Η ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗ

"Άξία πάσης εξάρσεως και ιδιαιτέρου θαυμασμού είναι η ηρώική δράσι της δυνάμεως Χωροφυλακής "Ηρακλείου. Με επί κεφαλής τον ηρώικόν Δ)τήν της ταγματάρχην κ. Έμ. Πιτικάκην και άλλους άξιωματικούς της Διοικήσεως "Ηρακλείου, η Χωροφυλακή διεδραμάτισε πρωτεόντα ρόλον, τόσοσ όσον άφορά την τήρησι της τάξεως και την παροχή συνδρομής στον άμαχο πληθυσμό, όσο και σε καθαρές πολεμικές ενέργειες ενάντιον του εισβολέως. Μεταξύ των άνδρών της Χωροφυλακής που έδρασαν θετικώς είναι, εκτός των ήδη άναφερθέντων, και οι: Ένωμοτάρχαι Ε. Κ. Κερνωτάκης, Έμ. Σηφάκης, Ν. Μοχλιανάκης, οι χωροφυλακες Έμ. Κλινάκης, Δ. Καφετζάκης, Ν. Σαρής, Γ. Άρκαλάκης, Ν. Μωραϊτάκης, Ι. Δισάσκος, Κ. Κοτσώνης, Χαρ. Καραγιάννης και Έλ. Άντανογεωργάκης και άπειροι άλλοι, των όποιων τά όνόματα δεν κατέστη δυνατόν να διασωθούν. Ό Ιστορικός που θα περιγράψη μελλοντικά τη μάχη της Κρήτης, θα εδρεθή ύποχρεωμένος ν' άφιερώσει πολλές σελίδες για τη δράσι της Χωροφυλακής Κρήτης, που πραγματικά έτίμησε και έδόξασε το Σώμα της Έλληνικής Χωροφυλακής.

Μεταξύ των Έλλήνων στρατιωτικών, που διεδραμάτισαν σημαντικόν ρόλον στις επιχειρήσεις της μάχης του "Ηρακλείου, πρέπει να συγκαταλέξουμε τον ταγματάρχη Μπετεινάκη, με τον όποιον εν τούτοις ο καπετάν Μπαντουδάς ήλθε σε έντονη αντίδικία για την άδράνεια που επέδειξε, ως έκρινε μιά του ενέργεια ο Μπαντουδάς, τον έφεδρο άνθ)γό Έλευθ. Μαλαγαρηή, τον άνθ)γό Άελο, τον ηρωικό λοχαγό Μανωλεσάκη, τον έφ. άνθ)γό Κων. Μπύρη, του όποιου η ηρώική δράσι εξάίρεται από παντού ιδιαιτέρως, τον άνθ)γό Ι. Ρουκανάκη, τον άνθ)γό Βουνιουκλάκη, τον άνθ)γό Γ. Γιωτάκη, τον άνθ)γό Γ. Ζερβάκη, τον όπολοχαγό Ι. Μαρινέλλη που σκοτώθηκε στο λιμάνι, τους άξ)κούς Εύάγγ. Τακάκκο και Εύάγγ. Ψαλτάκην και άλλας ιδιαιτέρας τον φρουράρχο "Ηρακλείου Έμμ. Τσαγκράκη, τον άντισυν)ρχη Εύάγγ. Χαιρέτη, το λοχαγό Μιχαήλ Άλεξιάκη και το λοχαγό Φ. Φιλιππάκη.

Να και ένα εύχάριστο επεισόδιο. Στα χέρια των Βρετανών είχε περιέλθει από την πρώτη μέρα μυστικός κώδιξ των Γερμανών, τον όποιον είχαν κατορθώσει να άποκρυπτογραφήσουν. Από την άποκρυπτογράφησι έμαθαν οι Βρετανοί πως ο κάθε Δ)της ομάδος άλεξιπτωτιστών είχε μαζί του διάφορα πολύχρωμα σινιάλα—φωτοβολίδες, που το κάθε χρώμα τους άντεπροσώπευε και από μιά αίτησι. "Ένα σινιάλο φωτοβολίδας ήταν για τουφέκια, άλλο για τρόφιμα, άλλο για πιστόλια, χειροβομβίδες, άντισαρκικά, δλωμοι, ύγειονομικό ύλικό, πολυβόλα, όπλοπολυβόλα κλπ. Μόλις οι Έγγλέζοι άποκρυπτογράφησαν τά σημάτα, άρχισαν να ζητούν από τ' άεροπλάνα του έχθρου ό,τι τους χρειαζόνταν και οι Γερμανοί πιλότοι, μη γνωρίζοντας τί συνέβαινε, έρριχναν ό,τι τους ζητούσαν. "Έτσι σε μιά στιγμή που ζήτησε τηλ)κώς δυο βαρείς δλωμοι ο Παπαθανασόπουλος από τον ταξ)ρχο Τσάμπελ, ούτος του άπήντησε από τ' άλλο μέρος του σύρματος με τη λέξι: "Άμέσως!! Και συνέχισε: "Εμεις δεν έχουμε, άλλα έχουν οι Γερμανοί! Πραγματικά σε τρία τέταρτα οι δλωμοι έβρισκόταν στη διάθεσι του Παπαθανασόπουλου, χωρίς στην προθυμία των Ιταμένων Γερμανών μπόφων. Μεγάλες ποσότητες πολεμικού ύλικού περιήλθε στα χέρια των συμμάχων κατά τον τρόπον αυτόν.

Μεταξύ των νεκρών της σημερινής μέρας συγκαταλέγεται και ο "Άγγλος λοχαγός Τζών Πεντλέμπουρ, εξάιρετικά άγαπητός σ' όσους τον γνώρισαν. "Η άπώλεια του ήταν ένα βαρύ πλήγμα για τη συνεργασία Έλλήνων και Βρετανών.

"Η πολεμική κατάστασι το θράδυ της 21 Μαΐου παρουσιάζει την ακόλουθο μορφή:

«Ό πυρην άντιστάσεως Μασσαμπά, λέγει η έκθεσι Λιναρδάκη, έκκαθαρίζεται. Μέχρι της 9 ώρας, είχαν πλήρως έξουδετερωθή οι άλεξιπτωτιστές που έπεσαν εις το άεροδρόμιον και την νοτίαν παρυφήν της πόλεως. Οι εισελθόντες εις την πόλιν Γερμανοί είχαν πλήρως έκκαθαρισθή τας θραδυνάς ώρας. "Εστία άντιστάσεως όψηρχον εισέτι εις τον χώρον Σαυρωμένο — Γιόφυρο — Γάζι, ένισχυόμενοι δια προσγεώσεως νέων άλεξιπτωτιστών. Κατά την νύκτα έτροποποιήθη η διάταξις, ώστε να φρουρούνται έπιμελώς άπασαι αι έκ της δυτικής παρυφής της πόλεως εισοδοι.

ΧΑΝΙΑ

22 ΜΑΪΟΥ (3^Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Οι Γερμανοί εξηκολούθησαν και σήμερα να ενισχύουν με άνδρες και όπλο το προγεφύρωμα του αεροδρομίου Μάλεμε. Πριν καλά-καλά ξημερώσει νέοι αριθμοί μεταγωγικών αεροπλάνων προσγειώνονται επί του αεροδρομίου έκφορτώνοντα κυρίως βαρύ όπλισμό.

Η κατάσταση, από συμμαχικής πλευράς, καθίσταται από ώρα σε ώρα περισσότερο δύσκολη. Οι Γερμανοί έχουν δημιουργήσει σε διάφορες περιοχές σοβαρότατες εστίες αντίστασως, τις οποίες κατορθώνουν εύχερος να ενισχύουν με άνδρες και όπλο. Αντιθέτως, η Βρετανική Διοίκηση δεν κατορθώνει πλέον να άσκη πλήρη έλεγχο επί των μονάδων της, πολύ δε περισσότερο να παρακολουθή τους Γερμανούς και ν' αντίδρα στις άνόλογες προσπάθειές τους. Τα σφάλματα του Στρατηγού Φράνκμπεργκ άρχίζουν να έχουν τις τραγικές τους συνέπειες. Ο άρχιστράτηγος έχει αντίληψη ήδη τα σφάλματά του, άλλα δυστυχώς, και δι' αυτόν και δι' όλην την ύπθεση, είναι πλέον πολύ άργά δια να διορθωθούν. Η μη καταστροφή του αεροδρομίου Μάλεμε άπεδείχθη τραγική, όπως άνεμένετο. Στις 5 το άπόγευμα άποστέλλει άπορρητον προσωπικόν τηλεγράφημα προς τόν Άρχιστράτηγον Μέσης Άνατολής Στρατηγόν Ουέιβελ, εις το όποιον του λέγει:

«ΚΑΝΕΤΕ Ο,ΤΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΕΤΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΝ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟΥ.
ΦΡΑ·Υ·ΜΠΕΡΓΚ».

Αυτό που έπρεπε να είχε κάμει ο ίδιος όταν ητο καιρός, το ζητά τώρα από τους άλλους. Τώρα όμως πιά τίποτα άπολύτως δεν είναι δυνατόν να γίνει.

Στην έκθεσί του σημειώνει πως: «Το άπόγευμα της 21ης έκατάλαβα ότι η θέσι μας έγινε έπισφαλής λόγω της ικανότητας του έχθρου να προσγειώνη τα μεταφορικά του αεροπλάνα». Πλήρης δηλ. και έλικρινής παραδοχή του τραγικού του σφάλματος, χάρις στο όποιο και μόνο χάθηκε η Κρήτη.

Από την εξέλιξι των επιχειρήσεων κατά τις δύο προηγούμενες μέρες ο Φράνκμπεργκ άντελήφθη και το άλλο τραγικό σφάλμα του, το ότι άφησε σχεδόν άφρούρητο το αεροδρόμιο του Μάλεμε. Αντελήφθη δηλαδή, ότι έχασε τη μάχη εκ του γεγονότος ότι το αεροδρόμιο περιήλθε στην κατοχή του έχθρου. Δυστυχώς, μόνον όταν έχασε το Μάλεμε, άντελήφθη τόν ρόλον του και τις συνέπειες που θα είχε εις θάρος ολοκλήρου της συμμαχικής ύποθέσεως.

Άποφασίζει πλέον να επιχειρήση άπόκτησι του αεροδρομίου. Άλλά και πάλιν δεν κάνει σωστή τη δουλειά του. Οι Γερμανοί έχουν ήδη πλαισιώσει το αεροδρόμιο και την περιοχή με μεγάλες δυνάμεις στρατού και έχουν προβή σε σοβαρότατα όχυρωματικά έργα, πράγμα που δεν το έχει άντιληφθή καθόλου το Στρατηγείο του Φράνκμπεργκ, ώσαν να έρισκότανε στην άλλη άκρη του κόσμου.

Ενώ διαθέτει μεγάλες δυνάμεις πλήρως συντεταγμένες άκόμη, άποφασίζει την άντεπίθεσι με δυο μόνον Τάγματα!! Δυο μόνον Τάγματα έναντιον τριών, τουλάχιστον, χιλιάδων Γερμανών, που διαθέτουσιν τώρα άφθονο πυροβολικό και πλούσιο βαρύ όπλισμό. Ώς ητο έπόμενο, η έπιχειρησι ναυαγει πριν καλά-καλά ξεκινήση.

Ο Στρατηγός κ. Σ. Καφάτος, περιγράφων στην έκθεσί του την άντεπίθεσι, σημειώνει τ' ακόλουθα:

«Η Άγγλική διοίκησης ώργάνωσεν άντεπίθεσιν προς άνακατάληψιν του αεροδρομίου Μάλεμε. Εκτός όμως του ότι ητο πλέον πολύ άργά, δεδομένου, πράγμα άγνωστον άκόμη, εις το Άγγλικόν Στρατηγείον, ότι ο έχθρος είχε ήδη συγκεντρώσει εις την περιοχήν του μεγάλας δυνάμεις, η έπιχειρησις έπρόκειτο μόν να έκτελεσθη παρά της πάντως άνεπαρκούς δυνάμεως 2 Ταγμάτων, εις την πραγματικότητα όμως έπεχειρήθη παρ' ενός και μόνον Τάγματος.

Τα δύο Τάγματα άτινα θα εξέτελουσιν την άντεπίθεσιν, ητοι 1 Τάγμα Αυστραλών και 1 Τάγμα Μαόρις θα εξώρμον, συμφώνως τη διαταγή, πολύ πρό της ήμέρας, προς άποφυγήν του εκ της γερμανικής αεροπορίας κινδύνου.

Την όρισθείσαν ώραν μόνον το Τάγμα των Μαόρις έκινήθη. Το Αυστραλιανόν Τάγμα έκινήθη και τουτό, άλλα 2 και ½ ώρας μετά την άνατολήν του ήλιου.

Το άποτέλεσμα ύπηρεσεν οίον ηδύνατο πώς τις να περιμένη.

Το Τάγμα των Μαόρις προσέκρουσεν επί μεγάλων Γερμανικών δυνάμεων καλώς έγκατεστημένων, και μετά σκληρόν άγώνα, άπολέσαν τά 3/4 της δυνάμεώς του, ήναγκάσθη να συμπτυχθί.

Το Αυστραλιανόν Τάγμα εύρέθη, άμα τη έξορμήσει του, υπό τας θόμβας των «Στούκας» και τα πυροβόλα των καταδιωκτικών αεροπλάνων του έχθρου, και διεσκορπίσθη μετά μεγάλων άπωλειών.

Εθύς μετά την άπόκρουσιν της άντεπίθέσεως, η γερμανική φρουρά του αεροδρομίου έπιχειρεί έπίθεσι έναντιον του εις τα νοτίως του αεροδρομίου ύψώματα, έγκατεστημένου 22ου Τάγματος Νεοζηλανδών. Το Τάγμα ύφισταται τερραστία πίεσι και τελικώς κυκλούται. Ο ήρωϊσμός των Νεοζηλανδών έχει ύπερβή, όμολογουμένως, κάθε προηγούμενον. Δεν έχει περιγραφή, πραγματικά, η άνδρεία και η αυτοθυσία των ήρώων αυτών. Η Κρήτη σεμνύνεται και δι' εκείνους που έπέζησαν, κυρίως όμως δι' εκείνους που άναπαύονται στην Κρητική γή.

Μετά την κύκλωσι του Τάγματος, δυο άπομένουν λύσεις: ή η αιχμαλωσία ή η έξοδος εκ

του κλοιοῦ. Οἱ ἐλάχιστοι ἐπιζήσαντες ἐκ τῆς τριήμερου σφαγῆς, πίπουν καὶ αὐτοὶ πρὸ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τοῦ ἔχθρου. Διασώζονται μερικοὶ στρατιῶτες καὶ συλλαμβάνονται αἰχμαλῶται. Ἔτσι, ἔσθῃσε τελείως ἡ ἡρωϊκώτερη μονάδα τῶν Βρετανικῶν δυνάμεων, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ, ἢ θυσία τῆς, ν' ἀποθῆ ὠφέλιμος στὸ συμμαχικὸ ἀγῶνα, ἀπὸ σφάλμα τῆς ἀνωτέρας διοικήσεώς τῆς.

Ἡ Κρήτη θὰ θυμᾶται μὲ συγκίνησι τοὺς ἀληθινοὺς αὐτοὺς ἥρωες καὶ θὰ τιμᾷ τὴ μνήμη τους αἰωνίως. Τοὺς Νεοζηλανθοὺς ὁμοίως τοῦ 22ου Τάγματος θὰ ἐνθυμοῦνται ἐπίσης καὶ οἱ Γερμανοὶ. Χάρῃ στὸν τριήμερο τίτάνιο ἀγῶνα τους, οἱ ἀπώλειες σὲ ἄνδρες καὶ ὕλικὸ τῶν Γερμανῶν, εἶναι πελώριες. Ὁκτακόσια πτώματα τῶν Γερμανῶν κατὰκείνται πρὸ τῶν θέσεων τοῦ Τάγματος. Τεράστιοι σωροὶ κατεστραμμένων μεταγωγικῶν ἀεροπλάνων, τὰ πλείστα μὲ τὸ ἀνθρῶπινον φορτίον τους ἀπνηρακωμένον, κατὰκείνται πυρπολημένα γύρω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀεροδρομίου. Πὼς μποροῦν νὰ λησμονήσουν τοὺς Νεοζηλανθοὺς τοῦ 22ου Τάγματος, τὰ γερμανικὰ κτήνη;

Οἱ πελώριες ὁμοίως αὐτὲς θυσίαι τῶν Γερμανῶν τοὺς ἔδωσαν τὸ ἀεροδρόμιον. Τὸ Μάλεμε εἶναι τώρα ξεκάθαρον καὶ ἀπόλυτα στὴν κατοχὴ τους. Ὁ ἐφιάλτης τοῦ 22ου Τάγματος ἐξέλειπε. Καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς οἱ ἀπώλειές τους σταματοῦν. Ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς σακάτευαν δὲν ὑπάρχουν πλέον.

Κατὰ τὶς πρωινὲς ὥρες τῆς σήμερον μερικὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα προσγειοῦμενα στὸ Μάλεμε, ἀποσύρουν στρατὸ καὶ ὄπλισμό. Τοῦτο παρέχει τὴν ψευδαίσθησιν πὼς οἱ Γερμανοὶ ἀρχίζουν ν' ἀποσύρωνται ἀπὸ τὴν Κρήτην. Δὲν ἀποκλείεται καθόλου νὰ ἦταν ἀληθινὴ αὕτη ἡ γνώμη. Ἀνεξакριβώτερες, ἀκόμη, πληροφορίες, λέγουν πὼς ἡ Ἀναστάτη Γερμανικὴ Ἡγεσία εἶχε ἐκδόσει τοιαύτη διαταγὴ. Ἐπενέθη ὁμοίως, κατὰ τὰς ἰδίας πληροφορίας, τὸ Βερολίνον καὶ ἀνεστάλη ἡ διαταγὴ καὶ ἐνευχερίσθη ἐντακτικώτερα ἡ ἐνίσχυσι τοῦ προγεφυρωμένου.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ Γερμανοὶ συνέχισαν ἐντακτικῶς νέες προσγειώσεις μεταφορικῶν ἀεροπλάνων σὲ μεγάλην ἔκτασιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀεροδρομίου, εὐρισκομένου τώρα πλέον ἐκτὸς θαλῆς τῶν Βρετανικῶν πυροβόλων. Σήμερον μάλιστα, διὰ πρώτην φοράν, προσήγγισαν στὶς ἀκτὲς τοῦ Κολυμπαρίου πολυάριθμα πλοίαρρα, ἀποθιβάσαντα στρατὸ καὶ ὕλικόν. Ὅλα πλέον πραγματοποιοῦνται ἐλεύθερα καὶ ἀνενόχλητα στὸ Μάλεμε. Οἱ Βρετανοὶ ἔχουν ἀπωθηθῆ μακριὰ ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιον.

Παράλληλα μὲ τὶς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τοῦ 22ου Τάγματος, γερμανικὲς δυνάμεις εὐρισκόμενες ἐναντι τῆς 5ης Ταξιαρχίας Νεοζηλανθῶν, ἐπιχειροῦν λυσσώδη ἐπίθεσι ἐναντίον τῆς, ὑποστηριζόμενες ὑπὸ πυροβολικῆ καὶ ἀεροπορίας. Ἡ Ταξιαρχία ὀφίσταται μεγάλης φθορῆς, κατορθώνει ὁμοίως νὰ διατηρήσῃ σταθερὰ τὶς θέσεις τῆς ὡς ἀργὰ τὸ ἔσπρας.

Οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις Γαλατᾶ, σὲ συνεργασίᾳ μὲ τὸ 2ο Ἑλληνικὸ Σύνταγμα περιοχῆς Μουρνιῶν, ἐπιχειροῦν ἀνακατάληψιν τοῦ Πύργου, ἀλλὰ εὐρεθεῖσαι πρὸ ὑπερτέρων δυνάμεων καλῶς ὀργανωμένον ἔχθρου, ἐπανέρχονται στὶς θέσεις τους μὲ σοβαρὰς ἀπώλειαι σὲ νεκρούς καὶ τραυματίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ λοχαγὸς Λιακόπουλος. Ἀμέσως σχεδὸν ἐπιχειρεῖται καὶ ἄλλη ἐπίθεσι κατόπιν διαταγῆς Ἀγγλοῦ ταξιαρχοῦ. Ἡ ἐπίθεσι εἶχε τὴν τύχην τῆς προηγούμενης. Ἡ κατάστασι, ἐν τούτοις, στὴν περιοχὴ τοῦ Γαλατᾶ δὲν ἔχει μεταβληθῆ, παρὰ τὶς ποσκαίρες ἐπιτυχίαι τῶν Γερμανῶν, γιατί ἀντεπίθεσι Ἑλληνικῶν τακτικῶν τμημάτων καὶ τῆς ομάδος Γερογιάννη, βοηθουμένων ὑπο μικρὰς δυνάμεως Νεοζηλανθῶν, ἀπόθῃσε τοὺς Γερμανοὺς στὶς ἀρχικὰς θέσεις.

Δύναμι Λόχου Γερμανῶν ἐξαπέλυσε καὶ πάλιν ἐπίθεσι ἐναντίον τοῦ Καστελλίου Κισσάμου, θαδίζουσα διὰ τῆς ὁδοῦ Κολυμπαρίου—Καστελλίου. Ἐναντίον τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐκινήθη ἀμέσως καὶ δραστικῶς Ἑλληνικὸ τακτικὸν τμημα στρατοῦ καὶ ἐνοπλες ομάδες κατοίκων τοῦ Καστελλίου καὶ τῶν πέριξ χωρίων, ἐξαναγκάσαντες τοὺς Γερμανοὺς νὰ ὑποχωρήσουν κακῆν-κακῶς καὶ μὲ βαρείας ἀπώλειαι. Ἀπὸ τῆς σύγκρουσι αὕτη περιήλθε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων σημαντικὸς γερμανικὸς ὄπλισμός, μὲ τὸν ὅποιον συνεπληρώθη ὁ ὄπλισμός τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος καὶ ἐξωπλίσθη ἱκανὸς ἀριθμὸς χωρικῶν.

Στὸ Σκηνὲ τῆς Κυδωνίας, ὄπῃρχε μεγάλος καταυλισμός Ἱταλῶν αἰχμαλῶτων, οἱ σκηνῆς τοῦ ὁποίου ἐπέσυραν τὴν προσοχὴ τῶν Γερμανῶν ἀεροπόρων, οἵτινες ἐβομβάρδισαν ἀνηλεῶς καὶ τὸν καταυλισμὸν καὶ τὸ χωριόν.

Ἀπὸ τὸ «Σκηνὲ» κατὰγεται ὁ παλαιὸς ὄπλαρχηγὸς Ἐλευθέριος Α. Βολάνης, ὁ ὁποῖος συμμετέτοχε στὶς ἐπιχειρήσεις τῆς μάχης ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ σώματος δράσαντος στὴν περιοχὴ Ἀλικιανοῦ. Τὸν ἀγῶνα τῆς ομάδος Βολάνη ἐβοήθησαν ὁ ἀνεμῖος τοῦ Ἀνδρέως Βολάνη, σημαντὸς, ὁ διοικητὴς τοῦ στρατοπέδου Ἱταλῶν αἰχμαλῶτων λοχαγὸς Ἐμ. Παπαδογιάννης, ὁ λοχαγὸς Μαυρομμάτης, ὁ ἀνθ)γὸς Π. Νικολακάκης καὶ ὁ ἐνθ)τρος Νίκας. Ἡ πρώτη ἐπιτυχία τοῦ σώματος Βολάνη ἦτο ἡ ἐκκαθάρισις ομάδος ἀλεξιπτωτιστῶν, ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθῆ στὰ δυτικὰ ὄρματα τοῦ Ἀλικιανοῦ, καὶ κρατοῦσαν ἡμίρους περισσότερους ἀπὸ χίλια γυναϊκόπαιδα καὶ ἀπλόους χωρικοὺς. Σὲ λίγαις ὥραις κατόρθωσαν νὰ ξεκαθαρίσουν τοὺς Γερμανοὺς, πιάνοντας αἰχμαλῶτους καὶ ἐλευθερώνοντας τὰ γυναϊκόπαιδα. Τὸ σῶμα Βολάνη μετὰ τὴν ἐπιτυχία αὕτη ἐνώθηκε μὲ τὸ σῶμα τοῦ Γαλάνη στὴν τοποθεσία Κερίνης ποταμοῦ, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένη σοβαρωτάτη δύναμι ἀλεξιπτωτιστῶν. Τὰ δύο σώματα μαζί ἔδωσαν σκληρὰς μάχας καθ' ὅλον τὸ μήκος τοῦ τομέως. Λόγω ἰσχυρὰς πίεσεως τῶν Γερμανῶν, ἡ ομάδα ποὺ ὑπερήσπιζε τὸ χωριὸ Κωφοῦ κάμφθηκε καὶ οἱ Γερμανοὶ κατόρθωσαν πρὸς στιγμὴν νὰ καταλάβουν τὸ χωριόν. Ἀλλὰ ἀμέσως ἄλλες ομάδες τῶν δύο σωμάτων ἀντεπετέθησαν καὶ κατόρθωσαν νὰ ἀπωθήσουν τοὺς Γερμανοὺς στὶς ἀρχικὰς θέσεις μὲ ἀπώλειαι 7 νεκρούς καὶ ἄφθονο ὄπλισμό. Οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις εἶχαν ἕναν τραυματία τοῦ Χρίστο Μανουσάκη ἀπὸ τὸ Κωφοῦ.

Ἄλλαι δυνάμεις τῶν δύο σωμάτων ἐνήργησαν γενικὴ ἐξόρμησι ἀπὸ Κωφοῦ μέχρι Χειροσπηλίου μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ τακτικοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τῶν ὁποίων ἐπὶ κεφαλῆς εὐρίσκετο ὁ ταγματάρχης Βελεγγρῆς Ἰωάν., οἱ ἀξ)κοὶ Παντελάκης, Σπανουδάκης Στυλ. Κούδας, τμημα χωροφυλακῆς ὑπὸ τὸν ὑπομοίραρχον Κότσιραν Βασ. Ἡ ἐπίθεσι εἶχεν ὡς ἀπο-

τέλεσμα τὴν ἐκδίωξι τῶν Γερμανῶν ἐκ τῶν θέσεών τους καὶ τὴν ὑποχώρησίν τους εἰς Ἄγυιά. Ἡ ἐπιτυχία ὀφείλεται κυρίως στὸν ἀπαράμιλλο ἥρωισμό πὺ ἐπέδειξαν οἱ Κρήτες ἀγωνιστές. Παρὰλλήλως μὲ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴ διεξήχθη καὶ ἄλλη ἐπιχείρησι τοῦ σώματος Ἐμ. Ἀρτεμιάκη, ἐναντὶον προελαύνοντος ἐχθρικοῦ τμήματος στὰ ὄρηματα Γερανίου. Οἱ ἥρωικοὶ μαχητὲς τοῦ σώματος τοῦτου κατάρθωσαν ν' ἀνακόψουν τὴν προέλασιν τῶν Γερμανῶν καὶ νὰ τοὺς διασκορπίσουν. Κατ' αὐτὴν ἐτραυματίσθη ὁ Ἰωάννης Δ. Σολιδάκης, ἀπὸ τὸ χωριὸ Ψαθογιάννη.

Στὶς μάχες αὐτὲς ἔλαθε μέρος ἕνα πραγματικὰ ἥρωϊκὸ Κρητικὸπούλο, ὁ λοχίας Ἄλκ. Ε. Μαραγκουδάκης. Μονάχος τοῦ σκότωσε 4 Γερμανοὺς καὶ ἀπελευθέρωσε ἑλληνα αἰχμάλωτο τῆ στιγμῆ ἀκριβῶς πὺ θὰ τὸν τουφέκιζαν. Τὸ ἥρωϊκὸ αὐτὸ Κρητικὸπούλο τὸ τουφέκισαν οἱ Γερμανοὶ τὴν 1η Αὐγούστου 1941 ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια, γιὰτὶ εἶχαν πληροφορηθῆ ἀπὸ συχαμεροὺς προδότες τὴν ἀξιοθαύμαστη αὐτὴ δρᾶσιν του.

Τὰ σώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν Βολιάνη καὶ Γαλιάνη μετὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπιτυχίης τους ἐγκατεστάθησαν σὲ θέσεις κοντὰ στὸν Ἄλικιανό. Μέσα στὸ χωριὸ εἶχε σκοταθῆ ἕνας Γερμανὸς ταγματάρχης. Ὁπίσθοχωρῶντας οἱ Γερμανοὶ πρὸς τὴν Ἄγυιά, σκότωσαν ἑπτὰ γέροντες μισοπαράλυτους πὺ παρέμειναν στὸ χωριὸ.

Μεταξὺ τῶν ἰδικῶν μας νεκρῶν τῆς ἡμέρας εἶναι ὁ λοχίας Λαζόπουλος, ὁ Εὐάγ. Μενεγάκης καὶ οἱ ἀδελφοὶ Μανουσάκη.

Γιὰ πρώτη φορὰ σήμερα οἱ Οἰνοὶ τοῦ Χίτλερ, πάτησαν τὸ πόδι τους μέσα στὴν πόλιν τῶν Χανίων. Ἐνα γερμανικὸ ἀνεμόπτερο προσγειώθηκε στὴ συνοικία «Βὼμ» στὴ Χαλέπα. Κανεὶς τους δὲ γλύτωσε. Οἱ περισσότεροὶ σκοτώθησαν ἀπὸ ἔνοπλους πολίτες καὶ οἱ ἐλάχιστοι διασωθέντες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Ἡ κατάστασι τὸ βράδυ τῆς 3ης μέρας τῶν ἐπιχειρήσεων ἔχει ὡς ἀκολουθῶς:
Τὸ ἀεροδρόμιον Μάλεμο εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ὁποῖου κάμνει τώρα ἀνενόχλητον χρῆσιν. Ἡ Βρετανικὴ ἀντιπέθεσι ἀπεκρούσθη. Γερμανικὲς ἐπιχειρήσεις Γαλιτᾶ καὶ Καστελλίου ἀπεκρούσθησαν χάρις στὴ δρᾶσιν τῶν Κρητῶν. Ἡ 5η Ταξιαρχία πιέζεται δεινῶς. Στους ἄλλους τομεῖς οὐδεμίαν ἀξία λόγου μεταβολή.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

22 ΜΑΪΟΥ (3Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Συνεχίσθηκε καὶ σήμερον ὁ βομβαρδισμὸς καὶ πολυβολισμὸς τῶν θέσεων τῆς συμμαχικῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως καὶ ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῶν ἐχθρικῶν τμημάτων. Ἡ γερμανικὴ βομβαρδιστικὴ ἀεροπορία ἐνεργεῖ, πρώτη φορὰ σήμερα, ἐλληναλλήλους βομβαρδισμοὺς πὺ προξενοῦν μεγάλας καταστροφὰς σὲ δημόσια κτίρια καὶ σὲ ἰδιωτικὰ οικήματα. Σημειοῦνται τὰ πρῶτα θύματα ἐκ βομβαρδισμῶν. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἀναφέρονται ὁ Νομάρχης Γ. Τσαγκρῆς καὶ ὁ ἀντ' ἄρχης Χαρκῆς Στυλ. Μανιουδάκης.

Στρατιωτικὰ ἑλληνικὰ τμήματα προωθοῦνται ἀνατολικά τῆς γεφύρας Κόρακα καὶ ἐπιτυχῶν στενωτέρω πολιορκία τῶν εἰς Ἄγ. Γεώργιον καὶ Νεκροταφεῖον ὠχυρωμένων 250 Γερμανῶν, τῶν ὁποῖων ἡ δύσκολη θέσι καθίσταται ἔτσι ἀκόμα δυσκολωτέρω.

Τὸ ἀεροδρόμιον Πηγῆς καὶ ἡ περὶ αὐτὸ περιοχὴ κρατοῦνται σταθερὰ ὑπὸ τῶν Ἑλληνο—Βρετανικῶν δυνάμεων. Γενικῶς ἡ πολεμικὴ κατέστασι εἶναι ἐξαιρετικὰ καλὴ. Τοῦτο ὑποχρεώνει τὸν ταξιαρχο Βεύζυ ν' ἀποστείλῃ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγο Φράϊμπεργκ τὸ ἀκόλουθο τηλεγράφημα δι' αὐρυμάτου:

«Στρατηγὸν Φράϊμπεργκ, Χανιά,
Κρήτες καὶ Ἕλληνες στρατιῶτες μάχονται ὑπέροχα. Οἱ ἄνδρες μου εἶναι ὑπερήφανοὶ πὺ μάχονται παρὰ τὸ πλευρόν τους.

BE-YZY

Τρομερὲς ἐλλείψεις ἄρτου καὶ πολεμοφοδίων παρατηροῦνται σὲ ὅλες τῆς Ἑλληνικῆς Μονάδες καὶ στὰ ἔνοπλα τμήματα πολιτῶν. Ἀπὸ τῆς χθεσινῆς μέρας δὲν τροφοδοτοῦνται πλέον οἱ μονάδες μας μὲ συσσίτιο καὶ ψωμί. Τὸ γεγονός προκαλεῖ πλέον φοθερὲς ἀνησυχίης στους ὑπευθύνους στρατιωτικοὺς ἡγέτες. Ἐγκαταλείμμενοι καὶ ἀπομονωμένοι ἀπὸ κάθε πλευρὰ, ἀγωνίζονται μόνοι τους νὰ τακτοποιήσουν τὸ ζήτημα τῆς τροφοδοσίας, χωρὶς νὰ ἔχουν στὴ διάθεσίν τους τὰ ἀνάλογα μέσα.

Ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεός ἔρχονται οἱ κάτοικοι τῶν κοντινῶν πρὸς τὸ Ρέθυμνο Κοινοτήτων, πὺ προσφέρονται νὰ τροφοδοτήσουν τὰ Ἑλληνικὰ τμήματα μὲ ψωμί καὶ πρόχειρα φαγητά. Εἶναι καὶ ἡ προσφορὰ αὐτῆ ἕνα ζωντανὸ δείγμα τοῦ μεγάλου πόθου τῶν Κρητῶν νὰ βοηθήσουν τὸν ἀγῶνα τῆς Πατρίδος τους καὶ τὸν βοηθοῦν πράγματι μὲ τὰ ἀγαθὰ τους καὶ τὴ ζωὴ τους. Γι' αὐτὸ ἔχουν προκαλέσει τὸ θαυμασμὸ τῶν Βρετανῶν πὺ παρίστανται μάρτυρες τῶν πὺ μεγαλειωδῶν ἐκδηλώσεων πατριωτισμοῦ καὶ αὐτοθυσίας.

Καὶ ἐνῶ ἡ στρατιωτικὴ κατέστασι ἔβαινε παρὰ πάνω ἀπὸ καλὰ, ξαφνικὰ διαδίδεται ὅτι ἡ ἔδρα τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως μετεφέρθη στὴ Γωνιά ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη ὁ Διοικητὴς Συντ' ἄρχης Σταμ. Ποθουλᾶκης μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του. Γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπόφασίν του αὐτὸ ὁ κ. Ποθουλᾶκης, ἐδήλωσε πὺς τὸ Ρέθυμνο καταλήφθηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ πιάστηκε αἰχμάλωτος ὁ ἐπιτελάρχης του κ. Χρ. Τζιφᾶκης. Ὁ ἄνθρωπος εἶχε μεσάνυκτα. Οὕτε ὁ Τζιφᾶκης πιάστηκε αἰχμάλωτος, οὔτε καὶ οἱ Γερμανοὶ κατέλαβαν τὸ Ρέθυμνο. Ὁ Τζιφᾶκης εἶχε βέβαια καταπλακωθῆ μὲ εἰκοσιπέντε ἄλλους συντρόφους του σ' ἕνα χαράκωμα κοντὰ στὸ σπίτι τοῦ Τσουρλάκη, κατάρθωσε ὁμως νὰ διασωθῆ αὐτὸς καὶ 14 ἄλλοι ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, χάρις

στις προσπάθειες του άνθ)γού 'Αν. Λέτινα. 'Αλλά κι' αν ακόμα είχε σκοτωθῆ ὁ Τζιφάκης, ἦταν λόγος αὐτὸς νὰ μετατοπίσῃ ὁ κ. Ποθουλᾶκης τὴν ἔδρα του ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο ;

Ὁ κ. Ποθουλᾶκης φθάνοντας στὴν Γωνιά, ἐξέδωκε διαταγὴ ἀντικαταστάσεως τοῦ ἐπιτελάρχου κ. Τζιφάκη ἀπὸ τὸν ταγ)χη κ. Χανιώτη. Βέβαια, μετὰ τὴν ἀρσί τῆς «παρεξηγήσεως» ἤρθε καὶ ἡ διαταγὴ ἀντικαταστάσεως τοῦ κ. Τζιφάκη. "Ὀλη αὐτὴ ἡ ἱστορία εἶναι ἓνα δεῖγμα τῆς ἐλαφρότητας μὲ τὴν ὁποία κι' ἡμεῖς οἱ ἴδιοι διεξήγαμε τὴ μάχη. Δὲν φταῖνε μόνον οἱ Βρετανοί.

Θεωρῶ ὑποχρέωσί μου νὰ σημειώσω ἐδῶ τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, ποὺ διοίκησαν τμήματα καὶ δώσανε τὴ μάχη τῆς Ρεθύμνης. Ἐκτὸς τῶν ἤδη ἀναφερθέντων, εἶναι καὶ οἱ : Ἄντ)ρχης Μιχ. Τρύφωνας, ὑπολοχαγὸς Στυλ. Καρακατσάνης, ἑφεδρος ὑπολοχαγὸς Εὐάγ. Παπουτσάκης, ἀνθ)γὸς Ἰωάννης Γρατσέας, ἀνθ)γὸς Μποζᾶς ἐκ Κορίνθου, ἀνθ)γὸς Πατερᾶκης ἐκ Λαρίσης, ἀνθ)γὸι Κυριακούλακος, ἐκ Γυθείου, Κοτσαρᾶς καὶ Τρεχαντήρης, ἐξ Ἀθηνῶν, ἑφεδρος ἀνθ)γὸς Γ. Χ. Δημητριάδης, ἐκ Θεσσαλονίκης, ὁ ἀνθ)γὸς Στ. Παναγιωτάκος καὶ ὁ ἐνωματάρχης Ι. Χ. Τερεζάκης.

Στις μάχες ποὺ δόθηκαν στὸ ἀεροδρόμιο, στὸ Σταυρωμένο, στὰ περιθώλια καὶ στὸ Λατζιμά, ἔλαβαν μέρος οἱ πολῖτες Ν. Πολυχρονάκος, Ν. Χατζηπουλάκης, Πέτρος Χουρδᾶκης, Ἐμμαν. Ἀνδρουλιδάκης, Μιχ. Στεφανογιάννης, Ἐμμ. Καζαλάκης καὶ Γ. Στριλιγκᾶς. Ἐπίσης ὁ ἀνθ)χος Ν. Δραμιτινός, οἱ ἐνωματάρχαι Μελιδωνιώτης καὶ Ι. Καστανάκης, ὁ παλιὸς ἀγωνιστὴς καπετᾶν Μᾶρκος Δεληγιαννάκης καὶ ὁ γέροντας Μιχ. Τζελήσης.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

22 ΜΑ-Ι-ΟΥ (3Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἀπὸ νωρὶς σήμερα τὸ πρωὶ συνεχίσθησαν μὲ ὁλοὺν αὐξάνουσα δραστηριότητα, οἱ βομβαρδισμοὶ διαφόρων στρατιωτικῶν στόχων καὶ οἱ πολυβολισμοὶ ἐναντίον τῆς πόλεως καὶ τῶν γύρω συνοικισμῶν. Νέα κύματα ὀπλιταγωγῶν ἔρριπταν ἀλεξιπτωτιστὰς σὲ διάφορα μέρη ἔξω τῶν τειχῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πυρήνων ἀντιστάσεως.

Ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα, τρίτῃ μέρᾳ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ἔλλειψι κάθε εἰδήσεως ἀπ' τὰ Χανιά. Τὸ Ἡράκλειο ἀγωνίζεται τελίως ἀπομονωμένο καὶ ἐγκαταλελειμμένο ἀπὸ τὴν κεντρικὴ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ διοίκησι τῆς νήσου.

Στὸν τομέα τοῦ ἀεροδρομίου ἄρχισε ἀπὸ τὸ πρωὶ ἐντατικὸς βομβαρδισμός. Τὰ Βρετανικὰ ἀντιαεροπορικὰ εἶζον ἐξακολουθητικῶς καὶ προξενοῦν τεράστιες φθορὰς στὰ Γερμανικὰ βομβαρδιστικά. Τὸ ἀεροδρόμιο Ρουσῶν παραμένει σταθερὰ στὴν ἐξουσία τῶν Βρεταννῶν, χάρις στὴν ἀξία πάσης ἐξάρσεως μαχητικότητά τῶν ὑπερασπιστῶν του, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀξιοθαύμαστη γενναιότητα τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ Κρητικῶν ὁμάδων ποὺ ὑποστηρίζουν τὰ πλεῖρα τοῦ ἀεροδρομίου.

Καθ' ὅλη τὴ σημερινὴ μέρα δὲν ἐξεδηλώθη καμμιά προσπάθεια τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῆς πόλεως τοῦ Ἡρακλείου. Τὸ φαινόμενο προκαλεῖ διάφορες σκέψεις κατὰ μίαν δὲ γνώμη, οἱ Γερμανοὶ παρουσιάζονται ἀβρανονῦτες, γιατί ἔχουν ἀποφασίσει νὰ ἀποσυρθοῦν. Ἡ γνώμη αὐτὴ εἰσκει, βέβαια, τὴν λογικὴ τῆς ἐξήγησι στὶς μεγάλες ἀπώλειες τῶν Γερμανῶν καὶ στὸ μάταιο τῶν τριημέρων προσπαθειῶν τους. Ἡ ἀλήθεια, ἐν τούτοις, εἶναι ἄλλη. Οἱ Γερμανοὶ τοῦ Ἡρακλείου ἔχουν πληροφρηθῆ ἀπὸ τῆς χθές, ὅτι τὸ ἀεροδρόμιο Μάλεμπε περιῆλε καθολικὰ στὴν κατοχὴ τους, πράγμα ποὺ ἔκρινε ἥδη τὴν πλήρη ἐπιτυχία τῆς εἰσβολῆς καὶ κατὰ συνέπεια ἡ σπατάλη ἀνθρώπινου ὕλικου δὲν κρίνεται ἀναγκαῖα, δεδομένου ὅτι σήμερα ἢ αὔριο τὸ Ἡράκλειο θὰ ἐξαναγκασθῆ μοιραίως νὰ ὑποκύψῃ.

Τὰ Γερμανικὰ προγεφυρώματα στὶς θέσεις «Γάζι» καὶ «Σταυρωμένο» ἐξακολουθοῦν πάντως νὰ ἐνισχύονται μὲ νέες δυνάμεις ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ ὕλικου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτὲς ἐστῆς καὶ ἑτέρα ἐστία ἐδημιουργήθη στὸ ὕψωμα "Αη—Λιάς, ἀριστερὰ τῆς Κνωσσοῦ καὶ πλησίον τοῦ χωριοῦ Σκαλόνη. Ἐναντίον τῆς Γερμανικῆς αὐτῆς ἐστῆς κινήθηκαν ἀπὸ νωρὶς τὸ πρωὶ ἑνόπλες ὁμάδες πολιτῶν συνολικῆς δυνάμεως 80 περίπου ἀνδρῶν καὶ ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες συγκρούσεις καὶ ἐναλλασσόμενες διακυμάνσεις τοῦ ἀποτελέσματος, οἱ ὁμάδες τῶν πολιτῶν κατῶρθωσαν τελικῶς νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς Γερμανοὺς ἀπὸ τὸ ὕψωμα μὲ βαρύτατες ἀπώλειες εἰς θάρος τους. Συνελήφθησαν 5 αἰχμάλωτοι καὶ πλοῦσιο πολεμικὸ καὶ ὀγειονομικὸ ὕλικὸ περιῆλε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Μιὰ ὁμάδα διαφυγόντων Γερμανῶν ὀπισθοχωροῦσα πρὸς τὰ «Δυὸ ἀσράκια», ἔπεσε πάνω σὲ Ἀγγλικὸ φυλάκιο, ἐνισχυμένο μὲ χωροφύλακες τοῦ σταθμοῦ Χωροκῆς Φορτέτσας καὶ ἐνόπλιος πολιτῆς καὶ κυριολεκτικῶς ἀποδεκατίσθη. Συνελήφθησαν 10 αἰχμάλωτοι.

Στὴ φονικὴ αὐτὴ μάχη, τῆς ὁποίας ἠγήθη ὁ ἀνθ)γὸς Φρίξος Δασκαλάκης, ἔλαβαν μέρος οἱ: Χρῖστος Ζαμπετᾶκης, Γ. Νηριανός, Ε. Χιαράκης, Ι. Νάνης, Σ. Ὀρφανουδάκης, Ε. Πετρουδάκης, Γ. Μάνιλας, Ι. Γιάννικας, Σ. Σπανάκης, Γ. Ἀστρινάκης, Μ. Κοσμοδάκης, Γ. Ἀλεξανδράκης, Ι. Δασκαλάκης, Γ. Κουκάκης, Ἐμ. Σπανάκης καὶ Ἐμ. Κουκάκης. Διεκρίθησαν ἰδιαίτερος οἱ: Ἐλ. Παναγιωτάκης ἀπὸ τὰ πεζᾶ καὶ Μ. Κόκκινος ἀπὸ τὸ Σκαλάκη. Ἑλληνες νεκροὶ οἱ: Σ. Τ. Σκουληκέρης, Γ. Πασπάτης καὶ Παν. Ζερβός. Λίγο πῶς κάτω ἀπ' τὸν "Αη—Λιάς, στὶς «Πρασές», ἔδρασε ἡ ὁμάδα τοῦ Κουβεταιοῦ, ποὺ κατῶρθωσε νὰ πιάσῃ 18 αἰχμάλωτους τοὺς ὁποίους σκότωσε, γιατί εἶχαν ἐκτελέσει οἱ Γερμανοὶ γυναῖκες καὶ γέροντες.

Ἐξω ἀπὸ τὴ δυτικὴ πλευρὰ τῶν τειχῶν, στὶς θέσεις «Κιτρικὴ», «Καμίνια» καὶ «Γιόφυρο», ὀφίστανται ἀκόμη μικροομάδες Γερμανῶν. Ἐναντίον τῶν ὁμάδων τούτων ἐπιχειρεῖται ἐπίθεσι μικρῶν στρατιωτικῶν τμημάτων, τμημάτων Χωροφυλακῆς ὑπὸ τοὺς ἐνωματάρχους Κατζηδάκη καὶ Γαλανάκη, ὁμάδες ἐνόπλων πολιτῶν ὑπὸ τὴν διοίκησι τοῦ ταγ)ρχου Χαϊρέτη καὶ τοῦ λοχαγοῦ Ἀλεξάκη. Ὁ ἀγῶνας ὑπῆρξε ἐξαιρετικῶς ἀγριος. Οἱ Γερμανοὶ ἐξετοπίσθησαν περὶ τὸ ἑσπέρας,

όπισθοχωρήσαντες προς Γάζι και Σταυρωμένο. Οι Γερμανοί είχαν εξαιρετικά βαρείες απώλειες, 8 δὲ ἐξ αὐτῶν συνελήφθησαν αιχμάλωτοι. Καὶ οἱ Ἕλληνες ὁμως εἶχαν ἐπίσης βαρύτερες απώλειες. Σὲ 50 ὑπολογίζονται οἱ νεκροὶ Ἕλληνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ἕμισυ ἦσαν ἑνοπλιοὶ πολῖτες. Κατὰ τὴ μάχη αὐτὴ πού κράτησε ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ θράδυ, τραυματίστηκε ὁ λοχαγὸς Ἀλεξάκης καὶ ὁ ἀνθ)γὸς Κεχαγιαδάκης. Ἐξαιρετικὴ ἰδιαίτερως ἡ δράσι τοῦ ἀνθ)γοῦ Φωκέα, ἡ χεριστοῦ ἐνὸς Γερμανικοῦ ὄλμου, πού προξένησε τεράστιες ζημιές στοὺς Γερμανούς. Μεταξὺ τῶν νεκρῶν μας εἶναι καὶ ὁ ὄπο)γὸς Ρουσιάκης καὶ οἱ ἀνάηροι στρατιῶτες πολεμιστὲς τοῦ Ἀλβανικοῦ Μετώπου Φραγκάκης Μιχαήλ ἢ Πύλαρης καὶ Ἐμ. Μιχελινάκης.

Μία ἀξιόλογη ἐπιθεσι ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τῶν ἐγκατεστημένων ἐκεῖθεν τοῦ Σταυρωμένου, ἐπεχειρήθη ἐκ μέρους τῆς ὀμάδος Χρήστου Μπαντουῶ, πού τὴν ἀποτελοῦσαν ἐκλεκτὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ Ἀσιτῶν καὶ δύναμι Χωροφυλακῆς Ἀγίου Μύρωνος ὑπὸ τὸν μοίραρχον Καλαποθάκη, στὴν ὁποία συμμετέσχον καὶ ὁ στρατηγὸς Ν. Ζουδιανός, συνολικῆς δυνάμεως 200 ἀνδρῶν, πανάθλια ὄμως ἐξωπλισμένων. Ἡ ἐπιθεσι κατ' ἀρχάς ἐξεδηλώθη θεελλῶδης ἐκ μέρους τῶν ἐπιτιθεμένων καὶ θὰ εἶχεν ὀμολογουμενως ἄριστα ἀποτελέσματα ἂν ὑπεστηρίζετο θετικῶς ὑπὸ τῆς Βρετανικῆς δυνάμεως, πού ἔκαμε τὴν ἐμφάνισί τῆς μὲ δυὰ τάνκς ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς ἀνωθεν τοῦ Σταυρωμένου καὶ ἂν οἱ ἐπιτιθέμενοι εἶχαν στὴ διάθεσί τους κατάλληλο ὄπλισμὸ καὶ ἀφθονα πυρομαχικά. Οἱ Βρεταννοὶ ὁμως παρήλυσαν ἀπλῶς ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς καὶ ἀπεσύρθησαν, ὁπότε οἱ Γερμανοὶ ἀντιληφθέντες ὅτι οἱ ἐπιτιθέμενοι ἔστεροῦντο θαρέος ὄπλιμοῦ καὶ πυρομαχικῶν, ἀντεπετέθησαν πρὸς τὸ ἐσπέρας καὶ διέλυσαν τοὺς ἐπιτιθεμένους.

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Ἡ τρίτη μέρα τῆς μάχης δίδει καὶ πάλι τὴν εὐκαιρία στὸ Μανῶλη Μπαντουῶ νὰ πραγματοποιήσῃ νέους ἀθλους αὐτοθυσίας καὶ ἡρωϊσμοῦ πού ξεπεροῦν ὄλα τὰ γνωστὰ ὄρια ἀνθρωπίνης ἀντοχῆς καὶ ἀποδόσεως καὶ περοῦν στὴ σφαῖρα τοῦ μυθικοῦ.

Πολὺ νωρίς πάλι σήμερα ὁ Μπαντουῶς ἔχει περατώσει τὴν ἐπιθεώρησι τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ Σώματός του, ἔχει μεριμνήσει γιὰ τὴν τροφοδοσία τους καὶ κατευθύνεται τώρα πρὸς τὸ Ἡράκλειο γιὰ νὰ πληροφορηθῇ τὰ τῆς καταστάσεως καὶ νὰ ρυθμίση ἀνάλογως τὴν δράσι τοῦ Σώματός του.

Ἐξω ἀπὸ τὸ κρατικὸ συνοικισμὸ συναντᾶται μὲ τοὺς Ἀγῶνιον Μπετεινάκη, διοικητὴ στρατιωτικοῦ τμήματος καὶ τὸν Ἀντώνιο Καρρᾶ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πληροφορεῖται πῶς στὸ σπίτι τοῦ Μπαλοῦρδου, στὸν Κρατικὸ συνοικισμὸ, εἶναι κλεισμένη μιά ἰσχυρὴ ὀμάδα Γερμανῶν πού χτυπᾶ ἀπ' τὰ παράθυρα τὸ σπίτι καὶ ἐμποδίζει τὴν κίνησι τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων.

Ὁ Μπαντουῶς ἀναστατώνεται κυριολεκτικῶς γιὰτὶ πίστευε πῶς ἡ τοποθεσία αὐτὴ τουλάχιστον εἶχε ἐκκαθαριστῆ τελειῶς ἀπὸ τίς τακτικῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεις τῆς περιοχῆς ὑπὸ τοῦ ἀντισ)ρχη Μπετεινάκη. Ἐπιτίθεται τότε ὁ Μπαντουῶς δριμύτατα ἐναντίον τοῦ Μπετεινάκη, τὸν ὁποῖο θεωρεῖ ὑπεύθυνον τῆς ἀδράνειας αὐτῆς καὶ τοῦ ὑποδεικνύει τὴν ὑποχρέωσι πού ἔχει ὁ τακτικὸς στρατὸς νὰ λάβῃ ἐνεργὸ μέρος στὶς ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ μὴ ἀφῆνι τὸ θέρος τοῦ ἀγῶνος στοὺς ὄμους τῶν πολιτῶν. Ἐτσι νοιώθει ὁ Μπαντουῶς τὸ ρόλο ἐνὸς τακτικοῦ στρατοῦ. Καὶ ἔτσι ἦταν πράγματι.

Εἰδοποιεῖ ἀμέσως καὶ ἔρχονται κοντὰ του ἐξῆ παλληκάρια ἀπὸ τὴν ὀμάδα του. Τὰ τοποθετεῖ σὲ κατάλληλες θέσεις γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι Μπαλοῦρδου καὶ τοὺς δίδει ὀδηγίες σχετικῆς μὲ τὸ βοηθητικὸ ρόλο πού θὰ διαδραματίσουν στὴν ἐπιχειρήσι αὐτὴ, τὴν ὁποίαν ἔχει ἤδη ἀποφασίσει νὰ φέρῃ εἰς πέρας μόνος του. Ὁ ρόλος τῶν παληκαριῶν του ἦταν νὰ κτυποῦν τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Μπαλοῦρδου γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἔτσι τοὺς κλεισμένους Γερμανούς νὰ μὴ διαφύγουν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποστολὴ πού ἔταξε στὰ παλληκάρια του καὶ δὲν μποροῦσε ἄλλωστε νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τοῦ νὰ φυλᾶνε τοὺς Γερμανούς νὰ μὴ διαφύγουν.

Μόνος του καὶ πάλι, μὲ μιά νέα χειροθεσίδα στὸ χέρι καὶ τὸ πιστόλι του καὶ ὑπὸ τὰ ἐκπληκτικὰ ὀμματα τοῦ Μπετεινάκη, προχωρεῖ πρὸς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ὄπως καὶ χθές, τὴ σπάζει μὲ μιά κλωτσιὰ καὶ παρουσιάζεται πρὸ τῶν Γερμανῶν. Ἀσφαλῶς τὰ ἴδια συναισθήματα τρόμου καὶ δέους πού παρέλυσαν τοὺς χθεσινούς 26 Γερμανούς, κυριεῖον τώρα καὶ τοὺς σημερινούς, πού εἶναι 42 καὶ ὄχι 7, ὄπως ἀναφέρει ὁ κ. Μουρέλλος.

Τέσσερις ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ἀξιωματικοί, ὄλοι τους δὲ εἶναι ὀγιέστατοι καὶ ἐξωπλισμένοι ὡς ἀσπυκτοί. Ἡ σοδειὰ εἶναι ἐξαιρετικῶς πλούσια. 42 πολεμιστὲς τοῦ Χίτλερ ἀχρηστεύονται ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτὴ καὶ ἀφθονος ὄπλισμὸς, ὄλμοι, πολυθῶλα καὶ πυρομαχικά περιέχονται στὰ χέρια του. Οἱ 42 Γερμανοὶ παραδίδονται στὸ Μπαντουῶ ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ μεγάλου στρατιωτικοῦ τμήματος ἐναντίον τοῦ ὁποῖου δὲν μποροῦσαν ν' ἀντιδράσουν. Ἡ σκηνὴ τῆς παραδόσεως εἶναι ἀσύλληπτη, ὄπως εἶναι καὶ μεγαλειώδης. Ἐδῶχρῆς ἔκεινοι πού τὴν ἀπήλυσαν. Ἀσφαλῶς ποτὲ ἄλλοτε στὴ ζωὴ τους δὲν θὰ παραστοῦν πρὸ ἐνὸς παρόμοιου ἐκπληκτικοῦ φαινομένου, γιὰτὶ περὶ φαινομένου ἐπρόκειτο. Τέτοια γεγονότα μόνον σὲ κινηματογραφικὰ φιλμ μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντικρύσῃ. Γιατὶ μόνον μιά πολὺ τολμηρὴ φαντασία ἐνὸς σκηνοθέτου εἶναι δυνατό νὰ συλλάξῃ. Ὁ νέος αὐτὸς ἄθλος τοῦ Μπαντουῶ ἐξεπερνᾶ ὅτι καταπληκτικὸ εἶχε δὴ νὰ πραγματοποιηθῆ μὲχρι σήμερα στὴ σφαῖρα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἢ ἀνθρωπίνῃ ἰκανότητι. Ἐνας ἐναντίον ἐνὸς καὶ δυὰ καὶ τριῶν καὶ πέντε, ἦταν κάτι πού εἶχε πραγματοποιηθῆ. Ἐνας ἐναντίον δέκα ἦταν ἐξαιρέσις πού προκαλοῦσε δέος καὶ κατάπληξι. Ἐνας ὄμως ἐναντίον ἄσσανταδυὸ ἀποτελοῦσε ἀπαράδεκτη πράξι εἰς τὴν 22αν Μαΐου. Γιατὶ ἔνα τέτοιο ἀποτέλεσμα ἐξέφυγε τῆς ἀνθρώπινης ἰκανότητος καὶ ἡ λογικὴ ἠρνεῖτο νὰ παραδεχθῇ. Ὁ Μπαντουῶς τὸ πραγματοποιήσας, τὸ ἔκαμε γεγονὸς χειροπιαστό, ὄπαρκτο, ἀδιάμφεστο. Ἐνας ἦταν καὶ πάλι στὴν πραγματικότητι σήμερα, ὄπως ἔνας ἦταν καὶ χθές. Οἱ ἄλλοι ἐπτά ἐξω ἀπὸ τὸ σπίτι δὲν παίζανε κανένα ἀπολύτως ρόλο στὴν παράδοσι τῶν 42 Γερμανῶν. Τὸν ἔνα εἶδαν καὶ σ' αὐτὸν ὑπετάγησαν. Νὰ γιὰτὶ ἡ πράξι αὐτὴ τοῦ Μπαντουῶ θὰ μείνι στὴν ἱστορία τῆς μάχης καὶ στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἔνα γεγονὸς πού θὰ χα-

ρακτηρίζη ώς ποῦ εἶναι κατορθωτὸ νὰ φθάσῃ ὁ ἥρωϊσμός ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ πιστεύει στὰ ἰδανικά τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος!

Πρὶν καλά-καλά περατωθῆ ἡ παράδοσι τῶν 42 Γερμανῶν, ὁ Μπαντουβάς εἶχε φέρει κιόλας ἕνα φορτηγὸ αὐτοκίνητο, στὸ ὁποῖο φόρτωσε τὸν πλοῦσιον ὄπλισμό του καὶ τὸν μετέφερε στὸ σπίτι του, αὐτὸς δὲ μὲ τὰ 7 παληκάρια του, συνώδευσαν τοὺς αἰχμαλώτους στὶς ἀποθήκες του, στὶς Πατέλλες, ὅπου τοὺς περιώρισε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους του. Τοὺς 4 ἀξιωματικούς μετέφερε στὸ σπίτι του καὶ τοὺς ἐνέκλεισε στὸ δωμάτιο ποῦ θρίσκειται ἀριστερὰ τῆς ἐξωτερικῆς πόρτας τῆς ἐπαύλεως καὶ τοὺς προσέφερε γάλα καὶ τρῶφιμα. Τόσο πολὺ εὐχαριστήθηκαν οἱ Γερμανοὶ, ὥστε πρότειναν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐκπαιδευτὲς στοὺς ἄνδρες τοῦ Μπαντουβά, γιὰ τὸν χειρισμὸ τῶν γερμανικῶν ὄπλων, ποῦ περιήλθαν στὰ χέρια του.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας μέρας ὁ Μπαντουβάς, ἐνεργῶντας ἐπιχειρήσεις στὶς θέσεις "Αἰ—Γιάννης—Φορτέσσα, συνέλαθε ἄλλους 27 αἰχμαλώτους. Τῆ νέα αὐτὴ ἐπιτυχία τοῦ καπετὰν Μπαντουβά διηγήθηκε ὡς ἀκολούθως σὲ ἀνοιχτὴ του ἐπιστολῇ, δημοσιευθεῖσα στῆν ἔφημερίδα «Δράσι» τοῦ Ἡρακλείου τὴν 28ην Αὐγούστου 1948 ὁ κ. Θεόδωρος Βασιλογαμβράκης: «Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις παρὰ τῷ προαστείῳ Ἁγίου Ἰωάννου, ὁ καπετὰν Μπαντουβάς διέταξε τοὺς ἄνδρας του νὰ θαδίσουν εἰς μίαν ἀτραπὸν πρὸς ἀνακάλυψιν ἀλεξιπτωτιστῶν, μόλις δὲ ἐπροχώρησεν ὁ ἀρχηγὸς δεξιότερον, ἀντελήφθη ὅτι ἐρρίπτοντο πυροβολισμοὶ ἔκ τινος οἰκίσκου εὐρισκομένου ἐκεῖ πλησίον. Ὁ ἀρχηγὸς ὀπλισμένος μὲ μίαν χειροβομβίδα εἰς τὸ ἕνα χεῖρ καὶ εἰς τὸ ἄλλο τὸ πιστόλι του, ὄρμᾳ δι' ἄλματος θανάτου πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, κραυγάζων: Παραδοθῆτε! Πράγματι, ὁ ἐδῶ κεφαλῆς Γερμανὸς ἀξιωματικὸς εὐρισκόμενος εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, πελώριος καὶ πάνοπλος, ἐτρομοκρατήθη ἀπὸ τὸ αἰφνίδιον καὶ παράτολμον τοῦ ἀνδρός καὶ ὑψώσας τὰς χεῖρας παρεδόθη. Ὁ ἀρχηγὸς τὸν ἀφώπλισε, προχωρήσας δὲ μέσα στὴν οἰκίαν ἐξηνάγκασε τοὺς ἐκεῖ εὐρισκομένους 26 Γερμανοὺς νὰ παραδοθῶν καὶ παρέδόθησαν, ὑποθέσαντες ὅτι εἶχον κυκλωθῆ ἀπὸ πολυαριθμοὺς ἄνδρας. Ὅταν δὲ μετὰ παρέλευσιν λεπτῶν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σπίτι, τὸ θαῦμα εἶχε συντελεσθῆ.

Θεόδωρος Βασιλογαμβράκης»

Κατὰ τὴν σημερινὴν μέρα προσῆλθε καὶ προσεχώρησε στὸ σῶμα Μπαντουβά, τὸ ἥρωϊκὸ Κρητικὸποῦλο ἐφεδρὸς ἀνθ)γὸς Κωνσταντῖνος Μπίρης, ὁ ὁποῖος ἀνέλαθε τὴν διδασκαλίαν χειρισμοῦ τοῦ γερμανικοῦ ὄπλισμοῦ καὶ ἔδωσε στὸ σῶμα κάποια στρατιωτικὴ ὀργάνωσι. Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος Μπαντουβά ἀνῆλθε σήμερα στοὺς διακόσιους, ἐνῶ ἀπὸ τῆς χθὲς τὸ ἑσπέρας εἶχε ἀρχίσει ἡ διάλυσι τῶν τμημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐλλεῖψει τροφῆς καὶ πυρομαχικῶν.

Στὸν τομέα τοῦ «Κακοῦ Ὄρους», ὅπου δροῦν οἱ λόχοι Κολλίνου καὶ Γαλιεναοῦ καὶ ὁμάδες χωρικῶν, ἐπεκράτησε σήμερα σχετικὴ ἡρεμία.

Ἡ πολεμικὴ κατάστασις τὸ θράδῳ τῆς 22ας στὸ Ἡράκλειο παρουσιάζεται ὡς ἀκολούθως:

1ον) Τὸ ἀεροδρόμιον καὶ ἡ πόλις, σταθερὰ στὰ χέρια τῶν συμμάχων.

2ον) Ὁλόκληρος ἡ ὑπαίθρος ἔχει ἐκκαθαρισθῆ, πλὴν τῶν θέσεων «Γάζι» καὶ «Σταυρωμένο», ὅπου ὀφίστανται καὶ ὀργανοῦνται σοβαρὰ Γερμανικά προγεφυρώματα.

3ον) Ὁ Ἑλληνικὸς τακτικὸς στρατὸς, στερούμενος ἐπὶ τριήμερον τροφοδοσίας καὶ πυρομαχικῶν, παρουσιάζει στοιχεῖα ἀποσυνθέσεως.

ΕΜΜ. Ι. ΜΠΑΝΤΟΥΒΑΣ

Ο ήρωϊσμός είναι μία από τις βασικές αξίες που δημιούργησε η ζωή. Από τους πανάρχαιους χρόνους, που ο άνθρωπος ζούσε περισσότερο κοντά στη φύσι και αντιμετώπιζε την εχθρότητα των στοιχείων της, η εξαιρετική μορφή του δυνατό και του ταλμηρού έβαινε στα μάτια των άλλων μία δυνατή έξαρσι, σάν μορφή όχι μόνον του προστάτη, αλλά και σάν μορφή ενός ανωτέρου όντος, που εξέψανε την αξία του ανθρώπινου γένους. Μετά τὸ θάνατό τους ελατρεύονταν οι ήρωες σάν θεοί και οι αρχαίες πολιτείες ήταν γεμάτες από τὰ «ήρωα», τὰ πολυσεβαστα ιερά που ύψωναν γιά νά τιμήσουν τους ήρωες. Τους ένοιωθαν νά παίζουν σπουδαίο ρόλο στη ζωή τους και όταν ακόμη δέν υπήρχαν πιά μεταξύ των θνητών. Τὰ πιο επίσημα γένη και πολιτείες όλόκληρες ένοιωσαν τὴν ανάγκη ν' ανεβάσουν τὴν καταγωγή τους σ' ένα ήρωα και όταν δέν είχαν ένα πραγματικό τέτοιο πρόγονο, επενέβαινε ἡ μυθοπλαστική ικανότητα του λαοῦ γιά νά τὸν δημιουργήσει. Γιατί ὁ ήρωϊσμός είναι μία βασική αξία που εξεραίζει και εξυψώνει τὴ ζωή.

Ἡ εξέλιξη του πολιτισμοῦ ἀντί νά φθείρη τὴν ἀρχέγονη αξία του ήρωϊσμοῦ, τὴν ετώνωσε περισσότερο. Ὁ Καρλάλ θεωρεῖ λίγες ήρωϊκές μορφές ὡς δημιουργοὺς τῆς ιστορίας και του πολιτισμοῦ του ἀνθρώπινου γένους.

Μέσα στον ήρωϊσμό εὐνύπαρχει ἡ έννοιά τῆς φυσικῆς ὑπεροχῆς πάνω από τὸν κανονικό και τὸ μέσο τύπο. Ὑπάρχει ακόμη ἡ έννοια τῆς ἐμπνευσμένης ἀποφάσεως και τῆς κατάλληλης ἐκλογῆς τῆς στιγμῆς, που ἡ ἀπόφασι γίνεται πράξι. Γιατί ὁ ήρωας είναι ὁ κατ' ἐξοχίην πραγματοποιός. Ὑπάρχει ακόμη ἡ έννοια του αὐτοματικῦ προσδιορισμοῦ τῆς αξίας τῆς ἀντιστάσεως που θά συναντήσει κατὰ τὴν ήρωϊκή του ἐνέργεια. Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως ὑπάρχει ἡ έννοια τῆς ἀποφασιστικῆς τόλμης και όταν ακόμη ὅλα δείχνουν ὅτι ὁ ἀγώνας είναι ἀπελπις. Ὁ ήρωας δέν συνταυτίζεται με τὸν ἱκανό. Ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ στιγμή που πείθεται ὅτι μία ἐπιχείρησι είναι κατὰ βάθος χαμένη, ἀλλά δέν μπορεί παρά νά ἐνεργήσει, ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτή ἀρχίζει νά ὑπάρχη στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων σάν ήρωας.

Γιατί ἡ πιο βασική έννοια που πλουτίζει τὴν πολυσύνθετην εικόνα του ήρωα, είναι ἡ έννοια τῆς αὐτοθυσίας. Τίποτε δέν κατακτήθηκε ποτέ χωρίς τόλμη, ἀλλά δέν ὑπῆρξε και ὑπεροχή τόλμη που νά μὴ ἐπισύρη ἀπάνω τῆς τὴν φθορά, ακόμη και τὴν καταστροφή. Ἡ έννοια τῆς ὑπεράτης θυσίας, του θανάτου, δέν είναι ἀγνωστή στον ήρωα ἀντιθέτως του είναι οικεία. Καί σὸ τέλος του γίνεται προσφιλις. Ὁ φόβος του κινδύνου κατεβάζει τὴν αξία τῆς ζωῆς, τὴν φτωχαίνει. Ἀλλά είναι τόσοσ ἀνθρώπιнос! Ἐν τούτοις ἡ περιφρόνησι του κινδύνου — και ὅχι ἡ ἀγνοία του — ἔχει μέσα τῆς κάτι τὸ ὑπεράνθρωπο, κάτι τὸ θείο — κάτι τὸ ήρωϊκό. Καί αὐτὸ τὸ κάτι, αὐτὸ που ξεχωρίζει τὸν ἐκλεκτό ἀπὸ τὴ μάζα, αὐτὸ συγκρατεῖ τὴ ζωή, αὐτὸ δημιουργεῖ τις ἀνώτερες μορφές του πίνακος τῶν αξιῶν, αὐτὸ δικαιολογεῖ ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν δόσι τῆς παραφροσύνης, τῆς θείας μανίας που εὐνύπαρχει μέσα σὲ κάθε ήρωϊκή πράξι.

Ρώτησαν κάποτε τὸν Κανάρη τί αἰσθανότανε και τί σκεπτότανε όταν πήγαινε με τὸ δαυλὸ σὸ χέρι νά ἀνατινάζη τὴν τούρκικη ναυαρχίδα. Καί ὁ θεῖος Ψαριανός μπουρλοτιέρης, με τὴν ἀπλότητα του ήρωα, του σεμνοῦ παλληκαριοῦ, ἀπάντησε:

— Ἐλεγα μέσα μου: θά πεθάνης Κωσταντή!

Ἀπὸ τὴν ἴδια τούτη φλέσα, του ἀπλοῦ, ἀγνοῦ και ἀληθινοῦ ήρωα, καταγότανε και ὁ δικός μας, ὁ Μανώλης ὁ Μπαντουβάς. Ἡ Μάχη τῆς Κρήτης, ἡ πρωτόφαντη αὐτή μάχη, ἀνάμεσα στίς μάχες τῆς παγκόσμιας ιστορίας τῶν αἰῶνων, στάθηκε ἀφορμή στήν ἀποκάλυψη τῆς μορφῆς του ήρωϊκοῦ μεγαλείου του.

Ἐθελοντής στή Μάχη τῆς Κρήτης ήταν ὁ Μανώλης Μπαντουβάς. Ἐθελοντής ὅπως ὄλοι, ἀντρες, γυναικες, παιδιὰ. Ἐθελοντής, ὅπως ακόμη και τὰ ζωντανὰ του νησιοῦ(1). Ὅμως, ὅπως θά δοῦμε, ὁ Μανώλης Μπαντουβάς ξεχώρισε ἀπὸ τους ἄλλους, γιατί στή Μάχη τῆς Κρήτης αὐτὸς στάθηκε ἕνας Διγενής, και τὰ ἔργα του τὰ ήρωϊκά ἔφτασαν σὸ ὕψος τῶν θρύλων του μισό-Θεου προγόνου του, που τραγουδιούνται, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, σὸ νησι με τις ἀψηλές Μαδάρες.

Ἀπὸ μικρὸ παιδί ακόμη, ὁ Μανώλης φανέρωσε πὸς ἡ φύσι του εἶχε δώσει φτερά γιά τρανά και μεγάλα πετάγματα. Πὸς τὸν εἶχε ταγμένο γιά νά σημαδέψη με τὴν προσωπικότητά του ένα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα φύλλα τῆς πανένδοξης Κρητικῆς ιστορίας. Γιατί, ἀπὸ μικρὸ παιδί, ὁ Μανώλης Μπαντουβάς, σὲ κάθε κρίσιμη ὥρα τῶν φίλων του, τῆς οἰκογένειας και τῆς γειτονιάς, στάθηκε πάντα ἀγωνιστής και πρωτοπαλλήκαρο, πάντα με τὸ μέρος του σωστοῦ και του δικαίου.

Τὰ ἴδια ἔκανε κι' ἀργότερα ὁ Μανώλης γιά τὰ δίκαια τῆς πατρίδας.

Μόλις πάτησε τὰ χρονια τῆς ἡθῆς, ἡ λαχτάρα του γιά τὸ μέγαλωμα τῆς Ἑλλάδας τὸν ἔφερε, πολεμιστὴ ἀτρόμητο, μαζί με τ' ἀντάρτικα σώματα, στή σκλαθωμένη γῆ τῆς Μακεδονίας, ὅπου κι' ἔδωσε τὰ πρώτα δείγματα τῆς μεγάλης παλληκαριάς και τῆς καταπληκτικῆς τόλμης του.

Ὁ τραγὸς ἐκείνος ἀγώνας, που τὸν ἐψύχωσαν, με τὸ ντουφέκι και με τὰ Γράμματα, μορφές σάν τοῦ Παύλου Μελά και του Ἰωάνη Δραγοῦμη, τὸν μέσῳσε γρηγορά και τὸν ἔκανε ἄντρα. Κι' ἀργότερα, όταν κληρωτὸς ἔφερε τὰ μηνύματα τῆς κρητικῆς λεβεντιάς στὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς Μικρῆς Ἀσίας, ἡ Ἑλλάδα, ἡ πολυαγαπημένη πατρίδα του, που τῆς ἀφιερῶθηκε ἀπὸ παιδί, τὸν φόρτωσε με τιμές.

Μά, ὅπως κάθε ἀληθινὸς ἄντρας, ἔτσι κι' ὁ Μανώλης Μπαντουβάς ἀρνήθηκε τὰ μεγαλεῖα αὐτῶν τῶν τιμῶν, και καλλιέργησε μέσα στήν ψυχῆ του μονάχα τις ἀρετές που τὸν είχαν καταστήσει ἀντάξιο τους. Σεμνός, λοιπόν, στήν εἰρήνη, ὅπως και σὸν πόλεμο, ἀφοσιώθηκε στή δουλειά του, δίχως καυχησιές και αὐτοπαίνεματα.

(1) Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἔκθεσι Γερμανοῦ ἀλεξιπτωτιστῆ: «Στὴν Κρήτη, μονάχα οι πέτρες δέν σηκώνονταν ἀπὸ δικὸ τους νά μας χτυπήσουν. Κάθε ἄλλο ἔμψυχο μᾶς πολέμησε ὡς τὴν ὑστατη πνοή τῆς ζωῆς του».

**Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΠΑΝΤΟΥΒΑΣ
Ο ΗΡΩΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**

“Όμως, ακριβώς γι’ αυτό, οι συμπατριώτες του άρχισαν να τόν άγαπούν, να τόν σέβονται και να τόν τιμούν δλοένα και περισσότερο.

Ήταν γι’ αυτούς ή προσωποποίηση της λεβέντικης κρητικής παράδοσης. Τής παράδοσης που ξεκινά από τή βάση της περήφανης ιστορίας της και που φωτίζεται από τή άσθηστο άχτιδοβόλημα τών αδωάντινων χαρακτήρων τών μεγάλων μαχητών και ήρώων που σφυρηλάτησαν τήν άκατάλυτη λευτερία του Νησιού. “Αν ό Μανώλης ήταν πρώτος στα έργα τής ειρήνης, όπως στάθηκε πρώτος στις μάχες, αν ό λόγος τής συμβουλής του ήταν για τούς φίλους χρυσόφι, αν ήταν πρώτος στο τραγουδι και στο χορό, αν ήτανε ντροπαλός σαν παιδούλα μπροστά στην άξια και τή γεράματα και δυνατός σαν θειό μπροστά στους πανίσχυρους οπαδούς τής κακίας, αν ήταν ύπομονετικός μπροστά στην άνεύθυνη αυθάδεια και άγριας σαν άστροπελέκι μπροστά στην άδικη δύναμι, αν ήτανε γενναιόδωρος μπροστά στη φτώχεια αν, τέλος, ήτανε προσάτης του κάθε άδύνατου κι’ έχθρός του καθ’ έκμεταλλευτή, για όλ’ αυτά ό Μανώλης δέ μόχθησε με πρόγραμμα και με σχέδιο. Γιατί, όπως είδαμε, όλες τούτες οι ιδιότητες αποτελούν τή συστατικά του “Ηρωα, και με έκρυβε μέσ’ στο αίμα του, τή συστατικά του άνώτερου όντος. Δέ μόχθησε λοιπόν ό Μανώλης, με πρόγραμμα, για να φτάση εκεί που έφτασε, άφου ή ψυχή, ή σκαρωσιά και τή ήθος του Μπαντουβά, από φυσικού τους, θρίσκονται σε άρμονία με τή φύσι, τή ψηλά θουνά, τή δέντρα, τούς ελαιώνες, τή περιγιάλια, τόν ήλιο, τόν χώμα, τή σύννεφα και τόν ουρανό τής πεντάμορφης Κρήτης. Τής Κρήτης που έθρεψε και θά τρέφει πάντα γενεές από Ψαρομιλιγγους, Καντανολέους και Μπαντουβάδες.

“Έτσι κύλησαν τή ειρηνικά χρόνια για τόν ήρωά μας, ως τήν ώρα του μεγάλου πολέμου, που έντράνταξε αυτή τή φορά, συθέμελα τήν πατρίδα.

Τώρα πιά, όμως, ό Μανώλης δέν ήτανε κληρωτός όπως άλλοτε. Τώρα, δέν ήτανε καν ούτε στη σειρά τών εφεδρειών που θά είχαν τήν τύχη να προσκληθούν. “Αν οι άνθρωποι όμως δέν τόν έκριναν ικανό για τόν πόλεμο, να που ό ίδιος ό πόλεμος ήρθε και τόν άντάμωσε, εκεί στο νησι, για ν’ αναδείξη τή μεγαλειό τής άντρειωσύνης του ως τή σφαίρα του θρόλου.

“Από τήν πρώτη μέρα που έσπασε τή μέτωπο του στρατού μας στα σύνορα, ως τής 23 ‘Απριλίου, που ό Μπαντουβάς είδε τήν Κυβέρνησι τής κατακτημένης πατρίδας ν’ αποδιέάζεται στο λιμάνι του ‘Ηρακλείου, έτοιμαζόταν ψυχικά για τήν ύποδοχή αυτού του πολέμου, γιατί τόν έρχομό του αυτός τόν είχε μαντέψει με τή αλάθητο ένστικτό του. “Έτσι, όταν άντίκρυσε τή Βασιλιά και τήν Κυβέρνησι ν’ αποδιέάζεται στο νησι, μιά άγρια πολεμική ίαχη ξεσηκώθηκε μέσ’ στα στήθια του, για εκείνη τής προδομένης πατρίδας.

Γιατί, όπως ό λαός πίστευε στο άνίκητο τής ‘Ελλάδας, χωρίς τήν ήττοπάθεια τών πολιτικών και στρατιωτικών ύπευθύνων, έτσι κι’ ό Μπαντουβάς, μαζί μ’ όλο τήν Κρήτη, πίστευε ότι πάνω στα ιερά χώματα του νησιού τής θά πληρώνονταν όλες οι άμαρτίες του Χίτλερ και τών ναζιδων του. Κι’ όταν άκόμα (στο διάστημα που μεσολάβησε από τήν άφιξη τής Κυβέρνησης ως τήν έναρξη τής τρομερης Μάχης) διαπίστωσε τήν έγκληματική άνεπαρκεία και τήν άτζαρωσύνη τών Βρετανικών σχεδίων για τήν άμυνα του νησιού, ό Μπαντουβάς δέν έχασε καθόλου τή θάρρος και τήν πίστι του για τή νίκη.

Σεμνός, άθρόυος και σγεδόν άθάνατος, ό Μανώλης Μπαντουβάς στάθηκε ένας από τούς πιο άποφασιστικούς βοηθούς και έμπυχωτές τής άντίστασης και τής κινητοποίησης ύπερ θωμών και έστίων τής πατρίδας. Τό καταπληκτικό φαινόμενο τής έλλειψης όλων και πυρομαχικών, σε κείνες τής τρομερές στιγμές, γεγονός που θά μείνη σαν αιώσιο στίγμα εις έάρος τών ύπευθύνων που άναφέραμε, άναπτέρωνε δλοένα και πιο πολύ τή ήρωικά του συστατικά και έμψυσε, κατά λόγον άντίστροφο, όλες εκείνες τής περιφρονητικές ιδιότητες τών άλλων ήρώων όταν άντικρούζον τόν κίνδυνο.

Τό θετικό μυαλό και τή αλάθητο ένστικτό του Μανώλη δέν ‘έλέπουν τώρα τή πράγματα ρόδινα. “Από τής 18 του Μάη, οι ήπτάμενες μηχανές τών ναζιδων έχουν άνασκάψει κιόλας τόν τόπο με τήν άκατάπαυτη, νύκτα μέρα, θροχή τής φωτιάς και τής μύμπας. Τό μόνο που στέκεται όρθιο και άτρόμητο είναι ή άκατάλυτη ψυχή του Κρητικού, που τήν εκφράζει σε κείνη τήν κρίσιμη ώρα, περισσότερο από κάθε άλλο, ή ψυχή του Μανώλη.

“Αλλά, από τί θρέφεται, τάχα, αυτή ή ψυχή; Τι είναι εκείνο που θερειύει τήν άντρειωσύνη, τήν άποφασιστικότητα και τή θάρρος τής, σ’ αυτή τήν ώρα του μεγάλου κινδύνου; Τίποτ’ άλλο εκτός από τόν ίδιον αυτόν τόν κίνδυνο. Γιατί ό κίνδυνος είναι ακριβώς τών “Ηρώων ή “Ωρα. Αυτός είναι που τούς ξεχωρίζει από τούς άλλους κοινούς ανθρώπους. Δέν ήπαμε, κιόλας, πώς ή απεριφρόνησι του κινδύνου — και όχι ή άγνοιά του — έχει μέσα τής κάτι τή υπεράνθρωπο και τή θείο;». Πώς αυτό τή κάτι είναι που οδηγεί στην άνωτερη σφαίρα τής υπεράτης θυσίας; “Εκεί που ή τρομερή έννοια του Χάρου καταντά να γίνεται προσφιλης, ακριβώς για να προσδώση περισσότερη άξια στην όμορφιά τής έλευθέρης ζωής, για χάρι τής όποιας γίνεται ολοκαύτωμα;

— Θά πεθάνω, Κωνσταντή! είπε ό μπουρολιτέρης του Είκοσιένα.

— Θά πεθάνουμε όλοι! είπαν οι ήρωες τ’ ‘Αρκαδιού στα ‘Εξηντάεξη.

— Θά πεθάνω, Μανώλη! είπε ό δικός μας ό Μπαντουβάς στα 1941.

“Η «θεία μανία» ήταν ώριμη μέσα του κι’ έτοιμη να δημιουργήση τής «παράλογες» και καταπληκτικές εκείνες πράξεις, που σαστίζουν τόν άπλο και ήσυχο νοικοκύρη που τής διαβάζει. Τις ήρωικές πράξεις του Μανώλη Μπαντουβά, που ξεσπασαν άπανωτά από κείνο τή πρώτο άγριο πρωινό τής μεγάλης και πρωτόφαντης, στην ιστορία, Μάχης τής Κρήτης.

ΧΑΝΙΑ

23 ΜΑΪΟΥ (4Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

“Η έλευθέρη χρησιμοποίησι του αεροδρομίου Μάλεμε υπό τών Γερμανών, έχει άνταρτήσει από χθές όλόκληρη τή μορφή του άγώνος. “Η άθρόα προσγειώσει μεγάλων αριθμών δυνάμεων και

ύλικού κατέστησε τὸν ἔχθρὸν ἱκανὸν νὰ μεταπηδήσῃ ἀπὸ τὴν ἄμυνα στὴν ἐπίθεσι. Οἱ πρῶτες ἐπιθετικὰς ἐνέργειες τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τὸ προγεφύρωμα τοῦ ἀεροδρομίου, ἐξαναγκάζουν τὴν 5ῃ Ταξιαρχία νὰ ἐγκαταλείψῃ τὶς θέσεις τῆς καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ συνδεθῆ μετὰ τῆς 4ῆς Ταξιαρχίας πεζικοῦ. Ἡ Ταξιαρχία δεινῶς πιεζομένη καθ' ὅλη τὴν ἡμέρα, κατάρθρωσε νὰ κρατήσῃ τὶς θέσεις τῆς καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ κανονικῶς πρὸς ἀνατολὰς μετὰ τὴν ἐπέλευσι τοῦ σκότους.

Ἀπὸ νωρὶς τὸ πρῶτὸ σήμερα ἀρχίσει μεγάλῃς ἐκτάσεως θομβαρδισμὸς ἐπὶ ὅλων τῶν περιοχῶν καὶ ἐσυνεχίσθηκε μετὰ τὴν ἄσπιν ἔντασι ὅλη τὴν ἡμέραν. Ἰδιαιτέρως ἐβλήθησαν τὰ Χανιά, ἢ Σούδα, Κοινότητες καὶ Συνοικισμοί. Ὁ Στρατηγὸς Φράνκμπεργκ, γράφει τὰ ἐξῆς τὴν ἔκθεσί του: «Δὲν εἶδα ποτέ μου τόσον τρομερὸ θομβαρδισμὸν. Ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ ἐπολυβόλειτο καὶ ἐβομβαρδίζετο συστηματικῶς». Ἀπὸ σήμερα ἀρχίζει νὰ παρατηρῆται ἑλλειψις τροφίμων καὶ πυρομαχικῶν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνατὸς ἐξῶθεν ἀνεφοδιασμός. Μέσα στὶς δυσκολίες αὐτές, ἐκδηλοῦνται καὶ διάφοροι νόσοι μετὰξὺ τῶν στρατευμάτων. Ἡ κατάστασι αὐτὴ, ὡς ἦτο φυσικὸν, κλονίζει σοβαρῶς τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ προκαλεῖ σοβαρὰς ἀνησυχίας στὸ Βρετανικὸν Στρατηγεῖο. Ὁ Στρατηγὸς Φράνκμπεργκ διαπιστώσας τὸ δύσκολον τῆς καταστάσεως, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Στρατηγὸν Οὐτέβελ τηλεγράφημα τοῦ ἀπεικόνιζε πλήρως τὴν κατάστασι.

Καὶ σήμερα νωρὶς τὸ πρῶτὸ γερμανικὰ πλοίαρῖα προσήγγισαν στὸν παρὰ τὸ Καστέλλι ὄρμον «Νοπήγια». Ὅμαδες ὅμως κατοίκων τοῦ Καστελλίου καὶ Ἕλληνες στρατιῶτες κατάρθρωσαν ν' ἀποτρέψουν τὴν ἐπιβίαι, ἐξαναγκάσαντες τοὺς Γερμανοὺς νὰ πέλουν στὴ θάλασσα, τὰ δὲ πλοίαρῖα ν' ἀποπλεύσουν ἐσπευσμένως πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις. Ἐνα ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐπέτυχεν ν' ἀποβίβασθαι 50 Γερμανοὺς, οἱ ὅποιοι συνέλαθον γυναικόπαιδα καὶ τὰ χρησιμοποίησαν ὡς προπέτασμα γιὰ τὴν προστασία τους. Ἐπικολούθησε ἀνηλεὲς θομβαρδισμὸς τῆς κωμοπόλεως Καστελλίου καὶ τῶν θέσεων τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνικοῦ Τάγματος, τοῦ ἀποσυντετέῃ τελείως. Εὐθὺς ἀμέσως ὁ κατὰ τὴν χθεσινὴν ἡμέρα ἐπιχειρήσας κατὰ τοῦ Καστελλίου καὶ ἀποκρουσθεὶς γερμανικὸς Λόχος, ἐπανέλαθε καὶ σήμερα τὴν προσπάθειά του, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, χάρις στὸν ἡρωικὸν ἀγῶνα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς.

Ἐνας ἄλλος λόχος μοτοσυκλετιστῶν ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ τὴν Παλαιόχωραν πρὸς ἀσφάλειαν, ἀσφαλῶς, τοῦ ἀεροδρομίου, προσέκρουσεν ὅμως θορείως τῆς Κανδάνου ἐπὶ ἰσχυροῦ σώματος ἐνόπλιον χωρικῶν, ἐξαναγκάσαντες τοὺς μοτοσυκλετιστὰς νὰ ὀπισθοχωρήσουν καθὴν κακῶς, ἐγκαταλείψαντες τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τραυματίας τους, καθὼς καὶ ὅλο τὸ ὄλικό τους. Ὅπισθοχωροῦντες πρὸς τὸ χωριὸ Φλώρια, προσέκρουσαν ἐπὶ ἄλλων ὁμάδων χωρικῶν καὶ μετὰ σκληρὰν μάχην ἐπέτα παρεδόθησαν, ἕνας διέφυγε, καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἐφονεύθησαν. Ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα ἡ γερμανικὴ διοίκησι τοῦ Μάλεμε, ἀπέστειλε στὴν Κανδάνο αεροπορικὴ ἀναγνώρισι γιὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν τύχην τοῦ μὴ ἐπιστρέψαντος Λόχου. Διαπιστωθείσης τῆς πλήρους ἐξασφαλίσεώς του, συνεκροτήθη ἀμέσως ὀλόκληρος Ταξιαρχία μετὰ πυροβολικοῦ μὲ προορισμὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐπαύριον ἐναντίον τῆς Κανδάνου.

Η ΔΡΑΣΙ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Σῶμα ἀρχηγοῦ Γ. Βολάνη: Τὴν 23ην Μαΐου, ὁ ἔχθρὸς ἐνήργησε ἐπίθεσι ἀπὸ τὸ Μάλεμε, μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις καὶ ἐπέτυχε τὴν διάσπασι τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς μετὰξὺ Ζουνακίου καὶ Ψαθογιάνη. Προελθόντες τοῦ ἔχθρου πρὸς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ἀλικιανοῦ, κατέλαθον οὗτος τὸ χωριὸν ὤφου, ὅπου καὶ πολιορκήθη στενῶς ὑπὸ τῶν ὁμάδων τοῦ σώματος Γαλάνη. Κατὰ τὰς διεξαχθείσας μάχας ἐφονεύθησαν ἐκ τῶν ἡμετέρων οἱ: Ἀνδρεαδάκης Σταύρος καὶ Εὐστρ. Φραγκεδάκης ἐκ Ψαθογιάνου, Γ. Μαρουλάκης ἐκ Κωφοῦ καὶ ἐτραυματίσθησαν οἱ: Παντελῆς Γιατράκης ἐκ Κοινοταρίου, Κυριάκος Μαθιουδάκης ἐκ Κωφοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ὑπέκυψε εἰς τὰ τραύματά του. Ἰδιαιτέρως ἔδρασαν οἱ Πολ. Μαρκουλάκης, Δημ. Γαλάνης καὶ Σταμ. Σταφυλοράκης.

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ καπετὰν Βολάνη παίρνομε τὸ ἀκόλουθο σχετικὸ ἀπόσπασμα: «Τὴν 23ην Μαΐου μετὰ τῶν ἀνδρῶν μου ἐπροχωρήσαμεν μέχρι Ἀγυιάς καὶ συνεπλάκημεν μετὰ τοῦ ἔχθρου· εἰς δὲ τὰς 2 μ. μ. οὗτος ἐπεχείρησεν ἀντεπίθεσιν ἐπιβαίνων αὐτοκινήτων ὅτινα ἐκινούντο οὐχὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἀλλὰ προήρχοντο ἀπὸ διαφόρους παρόδους καὶ ἀγροτικὰς ἀρτηρίας· ἀλλὰ τὴν ἀντεπίθεσιν αὐτὴν καὶ πάλιν ἀπεκρούσαμεν, κυριεύσαντες καὶ ἕνα αὐτοκίνητον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὤπηξεν ἕνας νεκρὸς καὶ ἕνας τραυματίας, τῶν λοιπῶν τραπέντων εἰς φυγὴν. Ἐν τῷ μετὰξὺ κατέφθασαν ἐκ Μάλεμε καὶ νέες ἐνισχύσεις τοῦ ἔχθρου εἰς τὰ μετόπισθεν μας, ἀλλ' ἀντιληφθέντες τούτους ἐγκαίρως μὲ μεγάλην τολμηρὰν ἐπιδειξίτητα, τοὺς ἐπλησιάζσαμεν καὶ τοὺς ἐβάλαμεν διὰ τῶν ὄπλων καὶ πολυβόλων μας. Ἐπῆλθε τότε μετὰξὺ τῶν σύγχυσις καθ' ἣν οὗτοι ἀλληλοσυγκρούοντο ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, μέχρις ὅτου μᾶς ἀντελήφθησαν καὶ παύσαντες τὸ μετὰξὺ τῶν πῦρ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν κατευθυνόμενοι πρὸς τὴν Ἀγυιάν καὶ καταδιωκόμενοι ὅψ' ἡμῶν, ἕως ὅτου ἐπῆλθε τὸ σκότος καὶ ἔπαυσαν αἱ ἐπιχειρήσεις· ὅποτε καὶ ἡμεῖς ἐπανήλθομεν εἰς τὰς θέσεις μας».

Κατὰ τὶς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς σήμερον ἐλήφθη τὸ ἀκόλουθο τηλεγράφημα τοῦ Ἀγγλοῦ πρωθυπουργοῦ Οὐίνστον Τσώρτσιλ πρὸς τὸν Φράνκμπεργκ: «Ὁ κόσμος ὅσους παρακολουθεῖ τὸν ἔξοχον ἀγῶνα σας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτῶνται σπουδαῖα πράγματα. Τσώρτσιλ».

Ἡ κατάστασι τὸ βράδυ τῆς 23ης Μαΐου παρουσιάζεται ὡς ἀκόλουθος:

1ον) Ἀπόλυτος κύριος τοῦ Μάλεμε ὁ ἔχθρὸς προσγεγύμει ἀπὸ τοῦ χθεσινοῦ ἀπογεύματος ἐλευθέρως μεγάλης δυνάμεις στρατοῦ.

2ον) Ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς σήμερον ὁ ἔχθρὸς κατέστη ἱκανὸς δι' ἐπιθετικὰς ἐνέργειας, τὰς ὁποίας καὶ κατευθύνει κυρίως ἐναντίον τῆς 5ῆς Ταξιαρχίας.

3ον) Ἐγένετο ἔναρξις ἐντατικοῦ θομβαρδισμοῦ ἐναντίον ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς Χανίων.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

23 ΜΑΪΟΥ (4^Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἡ πολεμικὴ κατάστασι στοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς περιοχῆς Ρεθύμνης παρέμεινε καὶ σήμερον σχεδὸν ἀναλλοίωτη.

Ἀπὸ μέρους τῶν Βρεταννῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων οὐδεμία ἀξία λόγου ἐπιχειρήσις ἐπεχειρήθη, πλὴν τῆς ἐμφανίσεως δύο Βρεταννικῶν αὐτοκινήτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπέβαινον ἑκατὸ περίπου ἄνδρες μετὰ δύο πυροβόλων, προερχομένων ἐκ Χανίων, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ συνδράμουν στὴν ἀπελευθέρωσι τῆς ὁδοῦ Ρεθύμνης—Ἡρακλείου. Τὰ δύο αὐτοκίνητα ἔρριψαν μερικὲς βολῆς πυροβόλου ἐναντίον τῶν εἰς Ἅγιον Γεώργιον πολιορκημένων Γερμανῶν καὶ ἀμέσως ἐπέστρεψαν στὰ Χανιά. Ἡ μικρὴ αὐτὴ ἐν τούτοις ἐνέργεια ἀπέφερε πλουσίους καρπούς. Οἱ Γερμανοὶ πιστεύσαντες ὅτι ἐπρόκειτο περὶ σοβαρᾶς ἐπιχειρήσεως ἐναντίον τους καὶ πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ σκοτωθοῦν ὅλοι ἀπὸ τὰ ἐλήματα τοῦ πυροβολικοῦ, ζήτησαν κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν νὰ παραδοθοῦν σὲ τακτικὴ στρατιωτικὴ μονάδα καὶ ἔδωκεν ὁ διοικητὴς αὐτοὺς χωρικούς. Μὴ ὑπαρχούσης ὁμοῦ ἐκεῖ πλησίον κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην στρατιωτικῆς μονάδος, ἡ παράδοσι ἀνεβλήθη γιὰ τὸ ἐπόμενον πρωῒ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπομένην δὲν ἐπραγματοποιήθη, ὥπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια.

Περὶ τῆ 1 μ. μ. ὥραν ἐπεχειρήθη νέα ἀεροπορικὴ ἐπίθεσι ἐπὶ μετώπου εἰκοσι χιλιομέτρων περίπου καὶ εὐκαίρως 6 χιλιομ. Ὁ βομβαρδισμὸς ὑπῆρξεν ἀνηλεὴς καὶ ὁ σφοδρότερος τῶν μέχρι τοῦδε, ἐκράτησε δὲ ὡς τις 8 τὸ βραδύ, προξενήσας κολοσσιαίας ζημίας στὰ κτίρια τῆς πόλεως. Δυὸ ὥρες πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ κατέφθασε ἐπ' αὐτοκίνητου ἐκ Χανίων ὁ ὑπολοχαγὸς Ἐμ. Χαλκιαδάκης, ὁ ὁποῖος παρέδωσε στὸ φρούραρχο Ρεθύμνης ἀντιστράτηγον κ. Γεώργιο Περακάκη 210 βπλα ἰταλικὰ, χειροβομβίδες καὶ πυρομαχικά, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐξωπλισθὴν ἀνασυγκροτήσις ἑνας Λόχου ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Τσανάκα Γεώργιο, ὁ ὁποῖος ἐγκατεστάθη στὰ «Τρία Μοναστήρια», 4 χιλίομ. νοτίως τῆς Ρεθύμνης.

Φαίνεται ὅτι ἀπεφασίσθη κάποια ἀξιοπρόσεκτη συνδυασμένη ἐπίθεσι ἐναντίον τῶν εἰς Ἅγ. Γεώργιον πολιορκουμένων Γερμανῶν, ἀλλὰ τελικῶς τὸ μόνο τμήμα ποὺ ἐπέχειρησε ἐναντίον τῶν Γερμανῶν ἦτο τὸ σῶμα τοῦ καπετὰν Πέτρακα. Νὰ πῶς περιγράφει ὁ ἴδιος στὴν ἔκθεσί του τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς :

«Ἐπὶ τὴν ἐπομένην 23 Μαΐου ἐδόθη διαταγὴ νὰ ἐπιτεθῶμεν κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ἐκκαθαρίσωμεν τὰ Περιβόλια καὶ τὴν ἐκκλησίαν Ἅγιος Γεώργιος, ὅπου εἶχον ὀχυρωθῆ. Πράγματι, μόλις ἐνύκτωσεν ἐπετέθημεν, καὶ οἱ Γερμανοὶ ὀπισθοχώρουν καθ' ὅλον τὸ μέτωπον. Ἐγὼ μὲ τοὺς ἄνδρας μου καὶ καθ' ἣν ὥραν εὐρισκόμεθα 40 μέτρα πλησίον τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τὴν μεταξὺ τῆς ἐκκλησίας Ἅγιος Γεώργιος καὶ τοῦ χωρίου Περιβόλια, τὴν στιγμήν ὅπου εἶχον τὴν ἀντίληψιν ὅτι οἱ Γερμανοὶ ζητοῦσαν συνεννόησιν διὰ νὰ παραδοθοῦν — καθότι ἐφώναζαν χωρὶς νὰ πυροβολοῦν: «Ἰγγλις—Αὐστράλια κλπ.», ὅλους αἰφνιδίως, ἀντελήφθη ὅτι οἱ ἴδιοί μας εἶχον ὀπισθοχωρήσει εἰς ὄλην τὴν γραμμὴν. Διὰ τὰ θεσπισθῶν ἂν πράγματι ὅλοι εἶχον ὀπισθοχωρήσει, ἤρχισα νὰ φωνάζω καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ὤπηρχε. Τότε κατ' ἀνάγκην ὀπισθοχώρησα καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς ἄνδρες μου καὶ κατέλαβα θέσις δυτικώτερας.

Ἡ τετάρτη μέρα τῆς μάχης δὲν παρουσιάζει καμμίαν ἀλλαγὴν στὴν κατάστασι τῆς περιοχῆς Ρεθύμνης.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

23 ΜΑΪΟΥ (4^Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἡ Παρασκευὴ 23 Μαΐου ὑπῆρξε γιὰ τὸ Ἡράκλειο μιά πολὺ ἄσχημη μέρα. Ἐνῶ τὴν προηγουμένη ὅλα πῆγαιναν καλὰ, ἀπὸ τῆς χθεσινῆς νύκτα ἡ κατάστασι μετεβλήθηκε αὐτομάτως καὶ παρουσίασε τὰ πρῶτα ἴχνη ἀποσυνθέσεως. Αἰτία ἦτο ἡ πῦσι τοῦ Μάλεμε, ποὺ ὅσο κι' ἂν δὲν ἔγινε γνωστὴ στὸν πληθυσμὸν καὶ στὴν Ἑλληνικὴν Στρατιωτικὴν Διοίκησιν, εἶχε ἐν τούτοις τὸν ἀντικτυπὸ τῆς στοῦς Βρεταννοὺς καὶ στοῦς Γερμανοὺς, κατὰ διάφορον θέθειαν τρόπον.

Μιά σοβαρὴ αἰτία τῆς μεταβολῆς τῆς καταστάσεως ἦτο ἡ ἔλλειψι τροφῶν, ποὺ κυριολεκτικὰ ἐνέκρωσε τὴς τακτικὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις. Οἱ προηγούμενοι βομβαρδισμοὶ ἐναντίον τῆς πόλεως εἶχον καταστρέψει τοὺς στρατιωτικοὺς κλιβάνους ποὺ παρήγαγον κουραμάνα καὶ ἔτσι ὁ στρατὸς στερήθηκε καθολικὰ τοῦ ψωμοῦ ἀπὸ τῆς δευτέρας μέρας. Κατεστράφησαν ἐπίσης καὶ οἱ ἀποθήκες τροφίμων τοῦ στρατοῦ. Τὰ πράγματα αὐτὰ τὰ εἶχε προβλέψει ἐγκαίρως ὁ Μ. Μπαντουβάς καὶ εἶχε ὑποδείξει τὴν ἀνάγκη νὰ δημιουργηθοῦν κέντρα ἀνεφοδιασμοῦ στὰ χωριά, δὲν τὸν ἤκουσαν ὁμοῦ οἱ ὑπεύθυνοι καὶ νὰ τῶρα πῶς πληρώνεται ἡ ἀδράνειά τους.

Ὅπως μὰς πληροφορεῖ ἡ ἔκθεσι τοῦ ἀειμνήστου Στρατηγοῦ Μιχ. Λιναρδάκη, ἀπὸ τὸ πρωῒ τῆς Παρασκευῆς προσήρχοντο στὸ σταθμὸ τῆς διοικήσεώς του κάτοικοι τῆς πόλεως Ἡρακλείου καὶ τοῦ παρεπονοῦντο ὅτι οἱ οἰκογένειές τους, ἐγκατεστημένες σὲ διάφορες ἀγροικίαι, σπῆλαια καὶ πρόχειρα μέσα στ' ἀπέλεια στεγνάματα, ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς προπέτασμα κατὰ τὴν προέλασίν τους πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου. Κατόπιν τούτου διέταξε τὸν ταγματάρχη φρούραρχο Ἡρακλείου κ. Ἐμμ. Τσαγκαράκη νὰ μεταβῇ στὴς γεωργικὰς γραμμὰς καὶ ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τῶν Γερμανῶν διοικητῆν ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερα τὰ γυναικόπαιδα, γιὰτὶ ἂν ἤρνεϊτο θὰ ἐπέβαλε ἀντίποινα κατὰ τῶν αἰχμαλώτων.

Ὁ φρούραρχος κ. Τσαγκαράκης παρεκάλεσε τὸν αἰχμάλωτο Γερμανὸν ταγματάρχη ν' ἀπευθύνῃ

ἐπιστολή στὸν Γερμανὸ διοικητὴ τοῦ Σταυρωμένου, στὴν ὁποία νὰ τονίξῃ τὸ μάταιο τῆς ἀντιστάσεώς του. Ἄλλ' ἔάν δὲν θέλῃ νὰ παραδοθῇ δύναται νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερα τὰ γυναικόπαιδα. Τὸ φρουράρχο συνάδευσαν ἕνας αἰχμάλωτος ἀνθρώπος καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Ἡρακλείου κ. Μπουρλώτος.

Ἡ ἐπιστολή ἐπεδόθη στὸ Γερμανὸ διοικητὴ, ὁ ὁποῖος ἀπήντησεν ὅτι ἀποδέχεται τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμάλωτων καὶ ἐξήγησε στὸ φρουράρχο κ. Τσαγκαράκη ὅτι οἱ Γερμανοὶ εἶναι κύριοι τῆς Κρήτης καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ τοῦ παραδοθῇ ἡ πόλις, ὁ δὲ Ἑλληνο-Βρετανικὸς στρατὸς νὰ παρελάσῃ ἐνώπιόν του διὰ τῆς παραλίας Γιαλί — Κίσκι — Γιόφυρο πρὸς Γάζι, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει θὰ ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν τῶν Στούκας καὶ θὰ κατέστρεφε τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοίκους.

Ὁ φρουράρχος Ἡρακλείου μόλις ἔλαθε γνῶσιν τῶν προτάσεων τοῦ Γερμανοῦ διοικητοῦ, τὶς ἀπέρριψε ἀσυζητητῆ καὶ τὸν εἰδοποίησε ὅτι ἦτο ἐλεύθερος νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοποὺς του. Ἡ ἀπελευθέρωσις ὁμως τῶν γυναικοπαίδων ἐπραγματοποιήθη ἀμέσως. Τὴν ἀπόρριψιν τοῦ τηλεγραφήτου ἐνέκριναν ἀνευ συζητήσεως ὁ Στρατηγὸς Λιναρδάκης, ὁ συνεχὴς Παπαθανασάπουλος καὶ οἱ Ἄγγλοι στρατιωτικοὶ Ἡρακλείου.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ φρουράρχου Τσαγκαράκη στὸ Γερμανὸ διοικητὴ ἔγινε ἀφορμὴ ταχδαίας ἐξελιξέως τῶν γεγονότων. Πρῶτον, ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴ ἐπληροφορήθησαν οἱ στρατιωτικοὶ τοῦ Ἡρακλείου, γιὰ πρώτη φορὰ, τὴ γερμανικὴ ἐπικράτησιν στὸν τομέα Χανίων, πράγμα ἀληθέστατο καὶ τρομερὰ ἀνησυχαστικόν. Δεύτερον, ἐδόθη ἔτσι τὸ μέσον στὸ Γερμανὸ διοικητὴ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως καὶ ὅταν ἔλαθε τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῶν ὑπερασπιστῶν, διέταξε τὸν βομβαρδισμόν τοῦ Ἡρακλείου, γεγονόςν τοῦ ἐπεξέτεινε τὴ σύγχυσι καὶ συμπλήρωσε τὴν ἀποσύνθεσιν.

Ἡ ἀπειλὴ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς πόλεως πραγματοποιήθηκε σὲ ὅλη τῆς τῆς ἀγριότητα. Στις 4 μ.μ. ἀκριβῶς κατέφθασαν ἀλλεπάλληλα κύματα Στούκας ὑπεράνω τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἄρρησαν νὰ βομβαρδίζουσαν ἀνηλεῶς τὴν πόλιν, μὲ ἐκρηκτικὰ καὶ ἐμπρηστικὰ βόμβες, χωρὶς διακοπὴν ἐπὶ τρίωρον. Οἱ καταστροφῆς εἶναι τεράστιαι, καταπληκτικαί. Συνοικίαι ὀλόκληραι ἔχουν συθῆμελα καταστραφῆ. Τεράστιοι λάκκοι ἔχουν ἀνοιχθῆ σὲ διάφορας τοποθεσίας. Τὸ ἠλεκτρικὸν δίκτυον ἔχει καταστραφῆ ἐπίσης. Τὸ ἴδιον καὶ τὸ δίκτυον τοῦ νεροῦ, τεράστιαι πυρκαϊαὲς ἔχουν καλύψει τὴν πόλιν πού ζῆ μέσα στὴν κόλασιν τῆς φωτιάς καὶ τῆς καταστροφῆς.

Πρὶν δύσιν ὁ ἥλιος νῆαι κύματα Στούκας ἐμφανίζονται ὑπὲρ τὴν πόλιν καὶ συνεχίζουσαν τοὺς βομβαρδισμοὺς. Νέαις καταστροφῆς καὶ νέα ἐρήμωσι. Σωστικὴ κόλασι εἶναι τώρα τὸ Ἡράκλειον. Τὰ κτήνη τοῦ Χίτλερ, ἀφοῦ δὲν κατάρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν στοὺς κατοίκους τῆς, ἐξεδικήθησαν πάνω στὴν πόλιν τοὺς καὶ τὴν μετέβαλαν σὲ ἐρείπια. Τὸ εἶπαν καὶ τὸ ἔκαμαν. Τὸ λαὸν τῆς ὁμοῦ οὐτε καὶ τώρα τὸν ἐνίκησαν. Ἡ γενναία ψυχὴ τῶν Ἡρακλειωτῶν παρέμεινε πάντα ἀδάμαστη καὶ ἀδόουλωτη. Οἱ μηχανεὶ κατέστρεψαν ἄψυχα δημιουργήματα. Οἱ Γερμανοὶ ὁμως δὲν κατάρθωσαν νὰ ὑποτάξουσαν τὴν Κρητικὴν ψυχὴν. Ἐχρειάζοντο γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ ἥρωῖσμοι μεγαλύτεροι ἀπὸ τὸν Κρητικὸν ἥρωισμόν καὶ οἱ Γερμανοὶ δὲν ἦταν παλληκάρια.

Οἱ τεράστιαι καταστροφῆς τῆς πόλεως καὶ ὁ φόβος νέων βομβαρδισμῶν ἀνάγκασε τὸν πληθυσμὸν πού παρέμεινε ἀκόμα μέσα στὴν πόλιν, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σπιτία του καὶ νὰ προφυλαχθῆ στὴν ὑπαίθρου. Τὸ Ἡράκλειον ἀδειασε τελείως τὸ θράδιν τῆς 23 Μαΐου. Ἐφυγαν καὶ οἱ ἀρχεῖς, πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ. Μέσα στὴν πόλιν παρέμεινε μόνον ὁ ἐφ. ὄπολ. Ἐμμ. Καθρὸς μὲ 4 στρατιώτες ὡς φρουροὶ τῶν Γερμανῶν αἰχμάλωτων, μ' αὐτὰ δὲ τὰ ἐλάχιστα παλληκάρια κατάρθωσαν ὁ ἥρωϊκὸς Καθρὸς νὰ ματαίωσῃ δυὸ ἀπόπειρας τῶν Γερμανῶν ν' ἀποδράσουσαν.

Τὸ Ἡράκλειον εἶναι τώρα μιὰ νεκρὴ πολιτεία, πνιγμένη στοὺς καπνοὺς καὶ στίς φλόγας. Ὁ ἀγῶνας τελείωσε γιὰ τὴν ὑπεράσπισίν τῆς. Ἐξω ἀπὸ τὰ τεῖχη θὰ δώσουσαν ἀκόμα μερικὰς μάχας τὰ παλληκάρια τῆς γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦσαν τὴν καταστροφὴν τῆς ἀγαπημένης τῶν πολιτείας. Ὅλα ὁμως ἔχουν τελειώσει στὴν πραγματικότητι γιὰ τὸ Ἡράκλειον. Ἀπὸ τώρα εἶναι σὴ διαθέσει τῶν ἐχθρῶν. Μποροῦσαν, ἂν δὲν φοβόντανε, νὰ μπουὶν κ' ἀπόψε στὴν ἐρειπωμένην πολιτεία. Θὰ μπουὶν ὁμως ὕστερα ἀπὸ πέντε μέρες, ὅταν δὲ θάχουν πιά νὰ φοβηθοῦσαν τίποτε.

Ὁ ἀγῶνας μερικῶν καλῶν ὀργανωμένων τμημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅπως οἱ Λόχοι Γαλεμιανοῦ καὶ Κολλίνου, κρατοῦν καὶ σήμερον περίφημα τὸν ἀγῶνα καὶ δὲν ἐπιτρέπουσαν στοὺς Γερμανοὺς νὰ κινηθοῦν πρὸς τὸ ἀεροδρόμιον. Σήμερον μάλιστα ἔχουν νέαις ἐπιτυχίαις. Σκότωσαν 13 Γερμανοὺς ἀλεξιπτωτιστὰς καὶ συνέλαβαν 7 αἰχμάλωτους.

Ἐπίσης ἡ ομάδα τοῦ Ι. Νάθενα πού βροῦσε, ἀπὸ τὴν πρώτην μέραν, σὴν θέσιν Κοιμηδέες, ἐκέχθη ἀπὸ τὸ Γάζι, εἶχε μιὰ ἀγρία συμπλοκὴν μὲ τοὺς Γερμανοὺς τοῦ Γάζι καὶ τοῦ Ἀγάκου Μετόχι. Παράλληλα μὲ τὴν ὁμάδα τοῦ Νάθενα ἔδρασαν οἱ ὁμάδες τῶν Ἀνωγειανῶν ὑπὸ τὸν Γ. Δραμουντάνην, καὶ τὸν παπὰ Γιάννην Σκουλά, τὸν Ἀστυρακίου ὑπὸ τὸν Μ. Ἀναγνωστάκη, τῆς Τυλίσσου ὑπὸ τὸν Ἐμμ. Μαμουτζάκη, καὶ τῆς Μαράθου ὑπὸ τὸν ὕπερ. Β. Βερναδάκη καὶ Ι. Μαρή. Ἰδιαιτέρως ἐξαιρεταί ἡ δρᾶσι τοῦ Γ. Τζιντάρη ἀπὸ τῆς Γωνιᾶς Μαλεβυζίου στίς συγκρούσεις αὐτὰς. Τὸ ἥρωϊκὸν αὐτὸ Κρητικὸν πούλο ἐπέτυχεν νὰ σκοτώσῃ ἕνα Γερμανὸν πολυβόλητην καὶ νὰ τοῦ πάρῃ τὸ πολυβόλον του μὲ τὸ ὁποῖον προξένησε μεγάλας φθορὰς στοὺς Γερμανοὺς.

Τὸ Σῶμα τοῦ καπετᾶν Μ. Μπαντουεᾶ παρέμεινε σταθερὰ στίς θέσεις πού τοῦ ἔταξε ὁ ἀρχηγὸς του καθ' ὅλη τὴν νύκταν τῆς 22ας πρὸς τὴν 23ην Μαΐου καὶ ἐπὶ μετῶπον ἀκτίους 2000 μέτρων. Στίς θέσεις Ἀτσαλένιου, Μεσαμπελιᾶς, Μπεντεβῆ, Ἄη Γιάννης — Φορτέσσα, δὲν ὑπάρχει πλέον ἄλλη Ἑλληνικὴ ἢ Βρετανικὴ δύναμις, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σῶμα τοῦ Μπαντουεᾶ, τοῦ ὁποῖου ἡ δύναμις σὲ ἀνδρες ὑπερβαίνει σήμερον τοὺς 250 καλῶς ἐξοπλισμένους καὶ ἄριστα τρεφομένους μὲ ἐξοδα τοῦ ἀρχηγοῦ τους.

Εὐθὺς μετὰ τὴν πρωϊνὴν ἐπιθεώρησιν τῶν διαφόρων φρουρῶν τοῦ Σῶματος του, ὁ καπετᾶν Μπαντουεᾶς παραλαμβάνει καὶ ὀδηγεῖ τοὺς αἰχμάλωτους ἀξιωματικούς πού ἔχει σὸ σπιτί του, σὸ Ἡράκλειον. Στὸ δρόμον, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, κάποιος ἀνόητος θέλησε νὰ κτυπήσῃ τοὺς αἰχμάλωτους, μὰ μετάνοισεν πικρὰ, γιὰτὶ ὁ καπετᾶν Μανώλης τοὺς τὶς ἔβρεξε φαίνεται σὰ καλὰ,

πράγμα που προξένησε βαθεία εντύπωση στους Γερμανούς, που άσφαλώς δέν περίμεναν τέτοια πολιτισμένη και ανθρώπινη συμπεριφορά από τόν άγριο καπετάνιο που τούς συνώδεε.

Μετά την παράδοση τών αιχμαλώτων, ο καπετάν Μπαντουβάς ήρθε σ' έπαφή με την Έλληνική Στρατιωτική Διοίκηση και πήρε πληροφορίες για την κατάσταση, άνεχώρησε δέ άμέσως για την περιοχή που είχε τάξει τó Σώμα του και ενέταξε σ' αυτό νέους πολίτες. Στό μεταξυ μεσολάθησε ο θομβαρδισμός τού 'Ηρακλείου, γεγονός που τόν ύποχρέωσε νά παραμείνει κοντά στό Σώμα του, φοβούμενος άπρόοπτη επέμβαση τών εις "Αη Λιά εύρισκομένων Γερμανών. Δέον νά σημειωθή έδώ, ότι έπειτα από τις έκκαθαριστικές επιχειρήσεις που ένήργησε τó Σώμα Μπαντουβά κατά τή χθεσινή ήμέρα, ούδεις Γερμανός άπέμεινε σέ άκτίνα πέντε χιλιομέτρων, πλην τής έστίας τού "Αη Λιά, που εύρίσκετο κυρίως στην περιοχή τών Βρετανών.

'Αργά τή νύκτα τού φέρουν την πληροφορία ότι ή Έλληνική Στρατιωτική Διοίκηση άπεχώρησε έκ τού 'Ηρακλείου και έγκατεστάθη στό Σπήλια, όπου θά διαρρεύσουν κατά τή νύκτα και τά διασπώζόμενα τμήματα τού Έλληνικού στρατού.

Συνοδεύόμενος υπό τού άνθ'γου Κ. Μπύρη, που παραμένει έκτοτε κοντά του, μεταβαίνει στό Σπήλια και συναντάται μετά τού Στρατηγού Μ. Λιναρδάκη, με τόν όποιον συζητεί τά της καταστάσεως, όπως αυτή διεμορφώθη μετά τούς θομβαρδισμούς τού 'Ηρακλείου. 'Η συνομιλία ύπήρξε μακροτάτη και καθόλου φιλική. 'Ο καπετάν Μπαντουβάς είχε εύλογους λόγους νά μñ είναι εύχαριστημένος με την συμπεριφορά μερικών στρατιωτικών, που ποτέ τους δέν πήραν στό σοβαρά τόν άγώνα έναντι τών Γερμανών και άφιναν έτσι τó μεγαλύτερο έθρος της πάλης στους πολίτες, αυτοί δέ έλεγαν ότι έκαναν πόλεμο.

Και έναντι τής Διοικήσεως είχε πολλούς λόγους νά μñ είναι εύχαριστημένος ο καπετάν Μανώλης. Ένας λόγος ήταν ή έλλειψη σύνεργασίας της διοικήσεως μετά τών οργανωμένων ενόπλων ομάδων τις όποιες άφησε χωρίς οδηγίες και χωρίς συντονισμό της δράσεώς τους με τή δράση τών τμημάτων τού στρατού. Έπίσης άλλος λόγος ήταν ότι ή Στρατιωτική Διοίκηση κράτησε σέ πλήρη άγνοια τούς άρχηγούς τών οργανωμένων ομάδων σχετικά με την πραγματική μορφή που είχε έκάστοτε ή πολεμική κατάσταση και άκόμη ότι ή Στρατιωτική Διοίκηση ώφειλε νά φέρη σέ στενή σύνεργασία τις ένοπλες ομάδες με τή Βρετανική Διοίκηση, για τήν ένίσχυσι τους και τόν καρταρισμό σφειδίου κοινής δράσεως.

'Ο Μπαντουβάς είχε πέρα για πέρα δικηο στίς έντονες παρατηρήσεις που έκαμε στό Στρατηγό Λιναρδάκη, πράγμα που έγινε παραδεκτό από τó Στρατηγό, με τή διαφορά πώς βρήκε χιλίες δυό δικαιολογίες για νά δικαιολογήση την άχαρακτήριστη αυτή τακτική της ύπ' αυτόν Διοικήσεως έναντι τών πολιτών αγωνιστών.

Κατά την συνομιλία τους εκείνη ο άείμνηστος Λιναρδάκης ανέφερε στόν Μπαντουβά ότι σταθμό της Διοικήσεώς του ώρισε τά Σπήλια και ότι ο στρατός θά διαρρεύση στην περιοχή αυτή, όπου θά οργανωθή και θά κρατήσει άμυνα έναντι τών έξ 'Ηρακλείου επιχειρούντων Γερμανών, τού έξήγησε δέ ότι από τó θράδυ της σημερον τις θέσεις που κατέχει ο Έλληνικός στρατός θά εις καταλάβουν Βρετανικές μονάδες, κατά συμφωνία μετά τού ταξίρχου Κιάπελ.

Τή συνομιλία αυτή μου τήν επεκύρωσε ο άείμνηστος Λιναρδάκης και μου πρόσθεσε πώς είχε εισηγηθί τó θράδυ έκείνο στό Μπαντουβά ν' άποσύρη κι' αυτός τó Σώμα του άπ' τις επικίνδυνες θέσεις που κρατούσε και νάρθη πρós τά Σπήλια. 'Ο Μπαντουβάς άρνήθηκε έντονα και τού δήλωσε πώς θά παραμείνη στίς θέσεις του ως έμπροσθοφυλακή και προκεχωρημένο κλιμάκιο τού Έλληνικού στρατού, πράγμα που τó έπραξε.

Δημοσιεύομεν άπόσπασμα από την έκθεσι τού Στρατηγού Λιναρδάκη στό όποίο αναφέρονται ή αίτησις τού Στρατηγού πρós τόν ταξίρχο Κιάπελ περί άντικαταστάσεως τών Έλληνικών τμημάτων διά τμημάτων τού Βρετανικού στρατού, ή άπόφασις τού ίδιου περί άποχωρήσεως τών Έλληνικών δυνάμεων στην περιοχή Σπήλια.

Δέον νά σημειωθή ότι ο Έλληνικός στρατός είχε τελείως έξαντλήσει τά ελάχιστα πυρομαχικά του, ότι, λόγω της καταστροφής τών στρατιωτικών κλιθάνων και της έγκαταλείψεως της πόλεως υπό τών άρτερογατών, ο στρατός στερήθηκε τού άρτου και έπεινάσε. Νά τó άπόσπασμα της έκθέσεως Λιναρδάκη :

«Περί τήν 19ην ώραν μετέβην εις τó Σ. Δ. τού ταξίρχου Κιάπελ και κατέστησα αυτόν ένήμερον της όλης καταστάσεως, ζητήσας την άντικατάστασιν τών Έλληνικών τμημάτων υπό 'Αγγλικών. 'Ο 'Αγγλος ταξίσοχος ένέκρινε την πρότασιν μου και κατόπιν τούτου διέταξε την συγκέντρωσιν τών δυνάμεων εις χώρον Κνωσός—Σπήλια πρós άνάπαυσιν, άνασυγκρότησιν και άνεφοδισμόν».

Κατόπιν της συμφωνίας αυτής ο ταξίρχος Κιάπελ μετέφερε Βρετανικές δυνάμεις και άνέλσθαν τις θέσεις Θέρισσο — Καμίνια — Στόμιο.

'Η κατάσταση τó θράδυ της 23ης Μαΐου παρουσιάζεται ως άκολουθώς:

1) Τάς Έλληνικές δυνάμεις έτοιμούς ν' άποχωρήσουν τού άγώνος και νά καταυλισθούν στό Σπήλια.

2) Τó 'Ηράκλειο εύρίσκεται μέσα στίς φλόγες και σέ σωρούς έρειπίων.

3) 'Η μοναδική οργανωμένη Έλληνική δύναμι που είναι Ικανή ν' άντιμετωπίση τόν έχθρόν είναι τó Σώμα τού καπετάν Μανώλη Μπαντουβά.

4) Οι γεωμετρικές έστίες άντιστάσεως Γάζι — Σταυρωμένου έχουν καταστή Ισχυρές και προκαλούν σοβαρές άνησυχίες.

5) Ούδεμία Έλληνική άρχή εύρίσκεται πλέον έντός τού 'Ηρακλείου, έκκενωθέντος υπό τού πληθυσμού.

ΧΑΝΙΑ

23 ΜΑΪΟΥ (5Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ο έχθρος, κύριος του αεροδρομίου Μάλεμε, καθίσταται από ώρα εις ώρα ικανότερος και χρησιμοποιεί έντατικά την ικανότητα αυτή προς έκκαθάρισιν της καταστάσεως.

Από τὸ πρωὶ σήμερα ἐπανεληφθήσαν έντατικώτεροι οἱ βομβαρδισμοὶ ἐναντίον τῆς πόλεως Χανίων, τῶν κομποπόλεων, τῆς Σούδας καὶ τῶν κοντινῶν πρὸς τὴν πόλιν χωριῶν. Οἱ Γερμανοὶ ἀεροπόροι δὲν κάμνουν πλέον διάκρισι στόγων. Βομβαρδίζουν ἀνηλεῶς τὰ Χανιά, τὰ ὁποῖα μεταβάλλονται σὲ σωρὸ φλεγομένων ἐρείπιων.

Οἱ Βρετανικαὶ δυνάμεις οὐδεμίαν ἐπιθετικὴ ἐνέργεια ἐνεργοῦν καὶ σήμερα. Ἀντιθέτως ἡ 5η Ταξιαρχία Νεοζηλανθῶν, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις ἔχει περιορισθῆ στὸ ἥμισυ, ἐγκαταλείψασα τὶς ἀρχικὰς θέσεις τῆς, περὶ τὸ Μάλεμε, ὑπεχώρησε, ἐγκατασταθεῖσα ὀπισθεν τῆς 4ης Ταξιαρχίας, ἀνατολικά τοῦ Γαλατᾶ.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

— Ἡ κατὰ τὴν χθεσινὴ μέρα συγκροτηθεῖσα γερμανικὴ Ταξιαρχία, ἡ προοριζομένη γιὰ τὴν Κάνδανον, ἐκινήθη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς νωρὶς τὸ πρωὶ τῆς σήμερον καὶ ἤλθε σ' ἐπαφὴν περὶ τὴν 9ην ὥραν μετ' αἰμάτων ἐνόπλων χωρικῶν. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τῆ γερμανικῆ ἐπίθεσις ὑπεστήριξε καὶ ἀεροπορία, ἐν τούτοις οἱ ἠρωϊκοὶ κάτοικοι τῆς Κανδάνου καὶ τῶν πέριξ χωριῶν κατάρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἐχθρική ἐπίθεσιν καὶ νὰ κρατήσουν τὶς θέσεις σταθερὰ καθ' ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ νύκτα.

— Στὸν τομέα Ἀλικιανῶν ἐξεδηλώθη γερμανικὴ ἐπίθεσις ἀπὸ δυνάμεις ἀλεξιπτωτιστῶν βοηθουμένη ὑπὸ γερμανικῆς φάλαγγος προερχομένης ἀπὸ τὸ Μάλεμε καὶ κατευθυνομένης εἰς Ἀγυιάν. Οἱ Γερμανοὶ κατάρθωσαν πρὸς στιγμὴν νὰ εἰσέλθουν στὸν Ἀλικιανόν, ἀμέσως ὅμως Ἑλληνικὴ ἀντιπέθεσις ἀπὸ ὁμάδες χωρικῶν ἐπέτυχεν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Γερμανοὺς, οὐδενὸς διασωθέντος, περὶ ἧλθε δὲ ἀφθονο ὄλικὸν στὰ χέρια τῶν χωρικῶν, μεταξύ τοῦ ὁποίου καὶ ἓνα πυροβόλον μετὰ τῶν πυρομαχικῶν του.

Τῆ μάχῃ αὐτῇ ἔδωκε τὸ ὑπὸ τὸν ὄπληρχογὸ Βολάνη ἔνοπλον Σῶμα καὶ ἡ ὁμάδα τοῦ γέροντος ὄπληρχογῶ Σαρρηδογιάννη, φονευθέντος, ὅστις ἠγεῖτο κατοίκων τῶν Λάκκων Κυδωνίας. Σπουδαίως ἐπίσης συνέτεινε στὴ σημερινὴ νίκη μιὰ ὁμάδα ἀπὸ εἰκοσι ἐφέδρους, πού κυριολεκτικὰ συνέτριψε τοὺς ἀπέναντί τῆς Γερμανοὺς. Στῆ μάχῃ αὐτῇ ἐφανεύθη ὁ ἠρωϊκὸς γέρον Σαρρηδογιάννης, ὁ καπετὰν Γιάννης Κουτρούλης καὶ ὁ Στ. Μπαράκης.

— Ἄλλη μεγάλη ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῶν Γερμανῶν ἐξεδηλώθη σήμερον ἐναντίον τοῦ Καστελλίου Κισσάμου. Ἡ ἐπιπέθεσις γερμανικὴ δύναμις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν χθὲς ἐπιχειρήσαντα κατὰ τοῦ Καστελλίου Λόγον μοτσοκλετιστῶν καὶ καθηλωθέντα ἐνατολικά τοῦ Δραπανιά καὶ ἑτεροῦς δύο Λόγους. Ἡ ἐπίθεσις ἤρχισε ἔπειτα ἀπὸ έντατικὸ ἀεροπορικὸ βομβαρδισμό τοῦ Καστελλίου, τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλύτερον μέρος κατεστράφη σὺνθέμελα. Ἡ μάχῃ ὑπῆρξε ἐξαιρετικὰ ἀγρία καὶ φονικὴ. Μετὰ πείσματα ἀγῶνα οἱ Γερμανοὶ διέσπασαν τὶς γραμμὰς τῶν ἠρωϊκῶν Καστελλιανῶν καὶ κατέλαβον τὴν κομποπόλιν. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἔπεσαν ἠρωϊκώτατα μαχόμενοι 50 κάτοικοι τοῦ Καστελλίου καὶ τῶν πέριξ χωριῶν.

— Κατόπιν πολυῶρου έντατικοῦ βομβαρδισμοῦ τῶν Ἑλληνο-Βρετανικῶν θέσεων ἐπὶ τοῦ Γαλατᾶ, ἐξεδηλώθη γερμανικὴ ἐπίθεσις ὑπὸ ἰσχυροτάτης δυνάμεως ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ στρατευμάτων ξηρᾶς, κατορθώσασα νὰ δισπᾶσῃ τὶς συμμαχικὰς θέσεις καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν Γαλατᾶ. Εὐθὺς ἀμέσως κοινὴ ἀντιπέθεσις Ἑλληνο-Βρετανικῶν δυνάμεων καὶ ὁμᾶδων χωρικῶν βοηθουμένων ἀπὸ δύο ἄρματα, κατάρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Γερμανοὺς ἀπὸ τὸν Γαλατᾶ, τῶν Γερμανῶν ἐγκατασταθέντων 1000 περίπου μέτρα δυτικῶς τοῦ χωριοῦ. Μετὰ μιὰ ὥρα ἡ γερμανικὴ αὐτὴ δύναμις προσέθη σὲ νέα ἐπίθεσις, συγγούτως μετ' ἄλλῃ ἐπίθεσιν Γερμανῶν ἐκδηλωθεῖσα ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς Ἀγυιάς. Καὶ ἡ διμετῶπη αὐτῆ προσπάθεια τῶν Γερμανῶν ἐμταϊώθη, ὅπως ἐμταϊώθη καὶ ἄλλῃ γερμανικῆ προσπάθεια ἀποσκοποῦσα νὰ θαδίσῃ πρὸς τὰ Χανιά μέσω τῆς θορείως τοῦ Γαλατᾶ παραλιακῆς ὁδοῦ.

Σπουδαιότατο ρόλο διεδραμάτισε καὶ πάλι σήμερα ἡ ὑπὸ τὸν Γερογιάννη ἠρωϊκὴ ὁμάδα τῶν Γαλατιανῶν.

— Στὸν τομέα Μουριῶν οἱ Γερμανοὶ ἐπέτεθησαν ἐναντίον τῶν συμμαχικῶν θέσεων ὕστερα ἀπὸ έντατικὴ ἀεροπορικὴ προπαρασκευὴ, κατορθώσαντες ν' ἀπωθήσουν τὶς συμμαχικὰς δυνάμεις καὶ νὰ καταλάβουν τὶς θέσεις τους, ἀποκόμψαντες καὶ κάθε ἐπικοινωνία ἀνεφοδισμοῦ τους.

Κατόπιν ἐπαναστατικῶν ἀξιώσεων τῶν κατοίκων Μουριῶν—Κασσιμεῶν, ὁ Ἀγγλος ταξίαρχος τοὺς παρεχώρησε ἀφθονα καινούργια ὅπλα μετὰ ὅποια ἐξοπλίθη μεγάλος ἀριθμὸς χωρικῶν. Ὅπως πάντοτε, ἐν τούτοις, ἔτσι καὶ τώρα, ἡ πράξις αὐτῆ τῶν Βρετανῶν δὲν εἶχε ὠφέλεια γιὰτὶ ἤρθε πολὺ ἀργά.

— Ἑλληνικὰ τμήματα στοαστοῦ, χωροφυλακῆς καὶ ἐνόπλων πολιτῶν, ἐλλείπει τροφῶν καὶ πυρομαχικῶν καὶ δεινῶς πιεζόμενα ὑπὸ τῆς θομβαρδιστικῆς ἐνθρικής ἀεροπορίας, ἐξηναγκάσθησαν νὰ συμπυκνωθῶν σὲ νέα γραμμὴ στὶς θέσεις Νεροκούρου — Μαλάξας — Θερίσσου, ὅπου μετ' ἀνάλογο ἀνεφοδισμό ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῶν ἐπὶ μακρῶν.

— Ἡ κατάσταση τὸ θράδυ τῆς 24ης Μαΐου παρουσιάζεται ὡς ἀκόλοισθας:

1) Οἱ συνεχεῖς καὶ ἀνηλεεῖς βομβαρδισμοὶ ἐναντίον τῶν Χανίων καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις σημαντικῶν τμημάτων πού ὑπερήσπιζαν τὴν πόλιν, ἐκ τῶν ἀρχικῶν τους θέσεων, κατέστησαν τὴν θέσιν τῶν Χανίων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ πού παρέμενεν εἰσέτι στὰ σπίτια τους, τοσυνική.

2) Οἱ Γερμανοὶ ἀποκατέστησαν συνεχὲς μέτωπον ἀπὸ θαλάσσης — Γαλατᾶ — Ἀγυιάς — Βαθυπέτρα ὡς τὸν Πύργο Ἀνίμαλη.

3) Ἡ ἐπιθετικὴ πρωτοβουλία περιῆλθε ἀπὸ χθὲς στοὺς Γερμανοὺς.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

24 ΜΑΪΟΥ (5^Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἡ γερμανικὴ βομβαρδιστικὴ ἀεροπορία ἐνήργησε καὶ σήμερα ἰσχυροτάτας ἐπιθέσεις ἐπὶ τῶπου 20 χιλιομέτρων καὶ σὲ βάθος ὡς 6 χιλιομέτρων, δηλαδὴ ἀπὸ Κομπέ — Σταυρωμένου — Λατζιμᾶ, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴ νέων οἰκημάτων στὴν πόλι Ρεθύμνης, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Νοσοκομεῖον.

Ἐπίσης ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία ἐνίσχυσε προσπάθεια τῶν εἰς Ἁγ. Γεώργιον πολιορκουμένων ἀλεξιπτωτιστῶν πρὸς θελτίωσι τῆς δεινῆς θέσεώς τους, Παρὰ ταῦτα οἱ ἔνοπλοι πολῖτες καὶ οἱ χωροφύλακες πῶν ὑπερήπιζαν τὴ θέσι καὶ κρατοῦσαν πολιορκημένους τοὺς Γερμανοὺς, παρέμειναν σταθερὰ στὶς θέσεις τους, παρὰ τίς μεγάλες ἀπώλειες πού εἶχαν. Στὴ σύγκρουσι αὐτὴ ἐφανεύθη ἡρωικότητα μαχόμενος ὁ δόκ. ἀξιωματικὸς Καφαντάρης, ἔληθεις στὴν κεφαλῇ.

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ μοιράρχου Γ. Χαλκιαδάκη, διοικητοῦ Χωροφυλακῆς Ρεθύμνης, ἀποσπῶμεν τ' ἀκόλουθα μέρη, λίαν χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπικρατοῦσης καταστάσεως στὸ Ρέθυμο:

«Ἡ κατάστασις ἐντὸς τῆς πόλεως ἀπέβαινε καθ' ἐκάστην χειροτέρα. Ὁ πληθυσμὸς μὴ διασθετῶν ἀσφαλῆ καταφύγια εἶχεν ἐγκαταλείψει ταύτην καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ κατ' εὐτυχί σύμπτωσιν εὐρισκόμενα περὶ αὐτῆς σπήλαια. Αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι καὶ ἡ Παθητικὴ Ἀεράμυνα εἶχαν παραλύσει ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας. Τὴν καταστολὴν τῆς διαρπαγῆς, τὴν ὅποιαν εἶχαν ἐπιτύχει διὰ τῶν ἐφαρμοσθέντων μέτρων, ἠκολούθησεν ἄλλο ἔντονον κακόν, αἱ πυρκαϊαί, αἵτινες ἐξηπλοῦντο ἀνὰ τὰς συνοικίας κατὰ τὸν τρόπον ἀπειλοῦντα τὴν τελείαν καταστροφὴν αὐτῆς.

«Μὴ ἀπαρχόντων μέσων ἐνεργοῦ Ἀεραμύνης, ἐκτὸς δύο πολυθόδων τὰ ὅποια ἐξηναγκάσθησαν νὰ σιγήσουν τὴν τρίτην ἡμέραν, τ' ἀεροπλάνα κατήρχοντο μέχρι τῆς στέγης τῶν οἰκίων καὶ ἐνέσπειρον τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν πανταχοῦ. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ πρὸς παροχὴν βοήθειας πρὸς συνανθρώπους του.

«Τὰ ἄταφα πτώματα τῶν φονευθέντων ἀνθρώπων καὶ ζῶων ἐσύρθησαν ὑφ' ἡμῶν τῶν δύο ἐκτελούντων χρέη νεκροθάπτου καὶ ἐρίφθησαν εἰς διάφορα ὄρυγματα ταφέντα προχείρως. Μόνον τὰ πτώματα τοῦ φονευθέντος Διοικητοῦ Χωροφυλακῆς καὶ Νομάρχου Γεωργίου Τσαγκρῆ κατέστη ἀδύνατον ν' ἀνασurrῶσι τότε ἐκ τῶν ἐρείπιῶν λόγῳ τοῦ ὄγκου τῶν πεσόντων ἐπ' αὐτῶν ὀλίκων, παραμεινάντα αὐτόθι ἐπὶ ἡμέρας μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐπιχειρήσεων.

«Ὁ ἐπιστισμὸς τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλεσε μίαν τῶν προσωπικῶν φροντίδων μου. Διὰ προσωπικῆς ἀκολουθίας ἐπεμθέσεως εἰς Ἀργυρούπολιν, Ρούστικα καὶ Ἐπισκοπὴν ἐπιστρατεύθησαν ὑπ' ἐμοῦ τὰ οἰκεία ἀρτοποιεῖα διὰ τὴν παρασκευὴν ἄρτου, ἐπετάχθησαν δὲ τ' αὐτοκίνητα τῆς περιφερείας διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀλεύρων ἐντεῦθεν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀνεκουφίσθησαν οἱ δίκην τραγολοδῶν παραμένοντες εἰς τὰ σπήλαια πολῖτες.

«Ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀργυρουπόλεως καὶ πολιτῶν τῆς ἰδίας περιφερείας, τοὺς ὁποίους ὡς προεῖπον ἀπέστειλα εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, εἶχον ἤδη φονεῖν εὐάριθμοι καὶ τραυματισθῆ περισσότεροι.

«Ὁ κίνδυνος τὸν ὅποιον διατρέχοντες παραμένοντες ἐκεῖ, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἦτο μικρότερος μὲν ἀπὸ τοὺς μὴ ἐξουδετερωθέντας εἰσέτι ἀλεξιπτωτιστάς, οἱ ὁποῖοι πιεζόμενοι ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ Σχολείου, τῆς Διοικήσεως Χωροφυλακῆς Ρεθύμνης καὶ τῶν ἀνταρτῶν, ὄν πάντων ἡγεῖτο ὁ ἐπαξίως καὶ δεξιῶς διευθύνων τὰς ἐπιχειρήσεις, γενναίως δὲ μαχόμενος εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ταγματάρχης Χρήστος Τζιφάκης, ἐκείθεν ὑπὸ τῶν ὀλίγων Ἀγγλων τοῦ ἀεροδρομίου Πηγῆς, εἶχαν περιορισθῆ εἰς τὸν περιβόλον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τὸν συνοικισμόν Περιβόλια, μεγαλύτερος δὲ ἀπὸ τὰ ὑπεριπτάμενα ἀεροπλάνα, τὰ ὅποια κατευθυνόμενα διὰ τροχιοδεικτικῶν θλιμάτων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῆς ὡς ἄνω Ἐκκλησίας πρὸς τὰς θέσεις μας, ἔβαλον συνεχῶς καθ' ἡμῶν προκαλοῦντα οὐκ ὀλίγας ἀπώλειας. Ἀναφέρω ἐνδεικτικῶς ὅτι ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης θόμβας πεσοῦσε ἐπὶ ὄρυγματος εὐρισκομένου ἐγγύς τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐφανεύθησαν 16 χωροφύλακες τοῦ Σχολείου καὶ εἰς πολῖτες. Μετ' αὐτῶν κατεπλάκωθη καὶ ὁ διευθύνων τὴν μάχην ἐπιτελάρχης Τζιφάκης, ἀνασurrῶθεις μετὰ τριῶρον ἀπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν πεζικοῦ Λιτιαν Ἀντ.».

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

24 ΜΑΪΟΥ (5^Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Οἱ ἐναντίον τῆς ἐρείπωμένης πόλεως τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν Συνοικισμῶν τῆς, ἀνηλεεῖς βομβαρδισμοί, ἐξηκολούθησαν καὶ σήμερα μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα καὶ ἀγριότητα. Οἱ ζημιεῖς πού προξενήθησαν στὴν πόλι εἶναι τεράστιες καὶ ἀκόμη μεγαλύτερες ἀπὸ τὴ χθεσινὴ μέρα.

Ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου γίνονται καὶ σήμερα νέοι βομβαρδισμοί, πού δὲν φέρνουν ὅμως κανένα ἀποτέλεσμα γιὰ τοὺς Γερμανοὺς. Τὸ ἀεροδρόμιο παραμένει πάντοτε στὰ χέρια τῶν Βρετανῶν.

Κατὰ τίς 11 π.μ. σημειοῦνται νέα ρίψεις ἀλεξιπτωτιστῶν στὶς θέσεις ἀνατολικά καὶ νοτιοανατολικά τοῦ ἀεροδρομίου, στὸ Σταυρωμένο, στοῦ Τσαλικῆς Μετόχι καὶ στοῦ Κεφαλογιάννη Μετόχι.

Παρὰ τοὺς ἐντατικὸς βομβαρδισμοὺς τῶν Ἑλληνικῶν θέσεων καὶ παρὰ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πυρομαχικῶν, τὰ Ἑλληνικὰ τμήματα παρέμειναν στὶς θέσεις τους ἀπαγορευσάντα στὸν ἐχθρὸ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν πόλι. Ἀπόπειρα 50 Γερμανῶν νὰ εἰσέλθουν στὸ Ἡράκλειο ἀπὸ τὴν Πόρτα τῶν Χανίων, ἀντιμετωπίσθηκε ἀποτελεσματικὰ ἀπὸ μιὰ μικρὴ Ἑλληνικὴ δύναμι ὑπὸ τὸν

- 1) Πλήρης απόσύνθεσι των Ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἡ μόνη δρῶσα Ἑλληνική δύναμι ἀπομένει τὸ Σῶμα Μπαντουδά.
- 2) Οἱ ἐστίαι ἀντιστάσεως Γάζι — Σταυρωμένου ἔχουν ἐνισχυθῆ καὶ καταστῆ ἐπικίνδυνος γιὰ τὴν πόλι.
- 3) Τὸ ἀεροδρόμιο στὰ χέρια πάντα τῶν Βρετανῶν.
- 4) Τὸ Ἡράκλειο ἔχει ἐρειπωθῆ καὶ ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τὶς ἀρχές καὶ τὸν πληθυσμό.

ΧΑΝΙΑ

25 ΜΑΪΟΥ (6ῆ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Τὸ ἑσπέραιον τῆς 24ης πρὸς τὴν 25ῃ Μαΐου ἑκατοντάδες χιλιάδες γερμανικὲς προκηρύξεις ρίχθηκαν στὰ Χανιά, στὰ χωριά καὶ στοὺς συνοικισμοὺς. Οἱ προκηρύξεις ἀπειλοῦσαν τοὺς πληθυσμοὺς ὡς ὅτι ἐπεβάλλοντο φασεραὶ κυρώσεις εἰς τοὺς Κρητικοὺς οἱ ὁποῖοι πολεμοῦσαν ἐναντίον τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων.

Τὸ τραγικὸν δράμα τῶν Χανίων ὁλοὲν καὶ πλησιάζει πρὸς τὸ τέλος του. Ἡ πόλι κατεστράφη καὶ καίγεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ γύρω τῆς πόλεως φρουρὲς ἔχουν ἀποσυρθῆ σὲ νέες θέσεις, πρᾶγμα ποὺ ἐντείνει τὴν ἀποθέρρυνσι. Καὶ σὰν ἐπισφράγισι τῆς συμφορᾶς, κυκλοφορεῖ ἡ πληροφορία ὅτι τὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, πλὴν τοῦ Σ. Δημητρακάκη, ἀνεχώρησαν τὸ ἑσπέραιον γιὰ τὴ Μ. Ἀνατολή. Τοῦτο λέει καθαρὰ πὺς ἡ τύχη τῆς πόλεως καὶ ὁλόκληρης, ἄλλωστε, τῆς Κρήτης, ἔχει κριθῆ καὶ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τραγική. Ἐπίσης οἱ Βρετανικὲς δυνάμεις τῆς περιοχῆς Χανίων ἀπεσύρθησαν κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς χθεσινῆς νύκτας, σὲ νέες θέσεις πρὸς τὴ Σούδα. Τὰ Χανιά ἔχουν, ἔτσι, πλήρως ἐγκαταλειφθῆ.

Οἱ Γερμανοὶ ἐπιχειροῦν ἀπὸ πρωῒας σήμερον μεγάλη ἐπίθεσι ἐναντίον τοῦ Γαλατᾶ. Ὑστερα ἀπὸ συνεχεῖς ἐπιθέσεις καὶ ἀντεπιθέσεις ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνοβρετανικῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐνόπλων ὁμάδων, ὁ Γαλατᾶς ἔπεσε δυὸ φορές στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν καὶ δυὸ φορές ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων. Τελικῶς ὁμως οἱ Γερμανοὶ ἔγιναν κύριοι τοῦ Γαλατᾶ κατὰ τὶς πρώτες πρωῒνες ὥρες τῆς 26ης Μαΐου.

Στὴν πολύνεκρον μάχην τοῦ Γαλατᾶ ἔλαθε μέρος ἡ ὑπὸ τὸν γενναῖον ἀρχηγὸν Γερογιάννη ὁμάδα τῶν Γαλατιανῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἠρωϊσμός ὑπερέβη κάθε προηγούμενον. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐφανεύθησαν οἱ: Παντελῆς Π. Γερογιάννης, Νικ. Κωνσταντουλάκης, Ἄντ. Μακράκης, Ι. Χρυσουλᾶκης, Γ. Ἀνδρουλακάκης, Μ. Γ. Σταματάκης, Χ. Μαστοράκης, Γ. Μαστοράκης, Ἄντ. Μακράκης, Σ.π. Χρυσουλᾶκης, Σ.π. Δρακάκης, Γ. Κυρκιλῆς, Γ. Σταθάκης, Ἄπ. Κλινάκης καὶ Ι. Κοκολάκης.

Ἐδῶ δέον νὰ ἐξαερθῆ ἰδιαίτερος ἡ δρᾶσι τοῦ ἱερέως τοῦ Γαλατᾶ Βασ. Ρουμελιωτάκη, ὁ ὁποῖος ἐπὶ κεφαλῆς ὁμάδος κυριῶν τοῦ Γαλατᾶ, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας στὴν περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν.

Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἰδίου ἱερέως προκύπτει ὅτι οἱ νεκροὶ τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἀνῆλθον: Βρετανοὶ 149, Ἕλληνες 71. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Γερμανῶν νεκρῶν πρέπει νὰ ἦτο ἀνώτερος τῶν 500.

Πρὸς συγκράτησιν τῶν προελαιονόντων Γερμανῶν καὶ γιὰ τὴν εὐχερεστοέρα διαρροὴν πρὸς τὴν Σούδα μεγάλων ἀριθμῶν ἀσυντάκτων Βρετανῶν κυρίως στρατιωτῶν, διετάχθη ἐπίθεσι στὴν περιοχὴ Μουρινές—Περιθέλια πρὸς κατάληψιν τοῦ λόφου Ἀνίμπαλη. Ἡ ἐπίθεσι θὰ ἐνεργεῖτο ἀπὸ 1 Ἑλληνικὸ Λόχο καὶ 1 Σῶμα ἐνόπλων χωρικῶν, τοὺς ὁποῖους θὰ ὑποστήριζε μιὰ Βρεταννικὴ πυροβολοαρχία καὶ Ἀγγλικὸ ἀπόσπασμα ἐπιτιθέμενον ἀπὸ τὰ δεξιὰ. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις ἐξώρμησαν κατὰ τὴν καθορισθεῖσα ὥρα, τὸ ἀγγλικὸν τμημα σὺδῶλος ἐνεφανίσθη, ἡ ἐνίσχυσι δὲ τοῦ πυροβολικοῦ περιωρίσθη σὲ 6 βολὰς πυροβόλου. Ὡς ἦτο ἐπόμενον ἡ ἐπιχείρησι ἀπέτυχε μὲ τεράστιες ἀπώλειαι εἰς θάρος τῶν Ἑλλήνων.

Σήμερα ἐδόθη ἡ ἱστορικὴ μάχη τῆς Κανδάνου. Ἡ κατὰ τὴ χθεσινὴν μέρα ἀναχαιτισθεῖσα γερμανικὴ δύναμι, ἐνισχυθεῖσα, ἐπανελάθε σήμερον τὴν ἐπίθεσιν. Οἱ ἠρωϊκοὶ κάτοικοι τῆς ὥρειας κομποπόλεως θρίσκονται ὅλοι στὶς ἐπάλλξεις. Κοντὰ τοὺς θρίσκοντας ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. Ἡ ἀμυνα εἶναι ἀποτελεσματικὴ, ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς προξενεὶ μεγάλας φθορὰς στοὺς ὑπερασπιστὰς. Αὐτοὶ πολεμοῦν μὲ λιανοτούφεκα καὶ κνηγετικά ὄπλα καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀπαντοῦν μὲ ὄλμους, μὲ σότματα καὶ μὲ πολυβόλα. Τὰ μέσα εἶναι ἄνισα, εἰλλὰ ἡ παλληκαριὰ τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀδάμαστη. Κρατοῦν 48 ὥρες συνεχῶς μαχόμενοι, ὡς τὸ ἀπόγευμα τῆς 26ης Μαΐου, ὁπότε ὑποκύπτουν γιὰτὶ δὲν ἔχουν πιά πυρομαχικά. Οἱ Γερμανοὶ ρίχονταν ἐναντίον τῆς Κανδάνου ὡσὰν μενόμενα θηρία. Ἐκδικιοῦνται τὴν ἐξωλόθρευσιν τοῦ Λόχου ποὺ ἔστειλαν πρὸ δυὸ ἡμερῶν καὶ δὲ γύρισε παρὰ μόνον ἕνας. Οἱ Γερμανοὶ συμπεριφέρονται σὰν κτῆνη, ὅπως ἦταν ἄλλωστε. Καταστρέφουν εἰκόνας ἁγίων, ἀνατινάσσουν σπιτία, σκοτώνου καὶ καίου τὸν ἡμιπαράφροννα Δ. Κουντετάκη, σκοτώνουν γέροντας 70 καὶ 80 χρόνων καὶ παιδιὰ 4 χρόνων, σκοτώνουν ἑρμῆς, ὅπως τὸν παπὰ Ἀντώνη Λιοδάκη καὶ τὸν παπὰ Προγαυλῆ, σκοτώνουν τὴν Κουριδάκη ἐνῶ ἐόζαινε τὸ παιδί της, σκοτώνουν τὴν ὀδοκοντούτιδα σεβαστὴν γραίαν Μπουζουιεράκη, στὶς Βουκολιὰς ζέθου σ' ἕνα ἀμαξάκι Ἀγγλον ἀξιωματικὸν αἰχμάλωτο κ' ἀπάνω κάθισεν Γερμανὸς ἀξιωματικὸς ποὺ τὸν κτυποῦσε μὲ τὸ μαστιγιο καὶ χίλιες δυὸ ἄλλες ἀτίμιες διαπράττει, δεικνύει τοῦ πολιτισμοῦ τους, καὶ τέλος θάζουν φωτιά καὶ πυρπολοῦν συβέμελη τὴν ὥρειαν κομποπόλι. Ἐπειτα, συνέχισαν κανονικὰ τὴν πορείαν τους πρὸς τὴν Παλαιόχωρα.

Οἱ Γερμανοὶ ἐπεξέτειναν τὶς ἐπιχειρήσεις τους καὶ πρὸς τὴν περιοχὴ Ἀλικιανοῦ — Σκηνὴ — Βατολάκου, μὲ ἀποτελεσματικὴν κατάληψιν τῶν χωριῶν αὐτῶν. Στὶς μάχαις ποὺ ἔλασαν χώρον, πολέμησαν μὲ λιονταριὰ γενναϊότητα οἱ ὑπὸ τὸν καπετὰν Βολάνη ὁμάδες, ὑποκύψανται τελικῶς, ὅπως καὶ ἡ στὴν περιοχὴ αὐτὴ εὐρισκομένη Ἑλληνικὴ δύναμι, ὕστερα ἀπὸ πολὺ ὥρον ἄνισα ἀγῶνα.

Ἡ 4η Ταξιαρχία Νεοζηλανδῶν ὑπεχώρησε πρὸς τὴν περιοχὴ Νταράτσο, ἐγκατασταθεῖσα τελικὰ ὀπισθεν τοῦ ποταμοῦ Κλαδισοῦ.

- 1) Οί Γερμανοί κατέλαβαν τὸ Γαλατᾶ, τὴν Κάνδανο καὶ τὴν Παλαιόχωρα, ἐξασφαλίσαντες ἐστὶ πλήρως τὴν περιοχὴ καὶ τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Μάλεμε.
- 2) Τὰ Χανιά ἐγκατελείφθησαν.
- 3) Βρετανικὲς μονάδες ἀποσύρονται πρὸς Σούδαν.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

25 ΜΑΪΟΥ (6ῃ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἡ πολεμικὴ καὶ στρατιωτικὴ κατάστασις στὸ διαμέρισμα Ρεθύμνης, δὲν παρουσίασε κατὰ τὴ σημερινὴν μέρα καμμιὰ οὐσιώδη μεταβολή. Τὸ ἀεροδρόμιο ἐρίσκεται πάντα στὰ χέρια τῶν Βρετανῶν. Ἡ περὶ τὸ ἀεροδρόμιο περιοχὴ ἔχει πλήρως ἐκκαθαρισθῆ, νέοι δὲ ἀλεξιπτωτιστὲς δὲν ἐρρίφθησαν οὔτε καὶ σήμερα.

— Οἱ στὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ τὸν περίβολο τοῦ Μεκροταφείου πολιορκουμένοι Γερμανοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ διέρχωνται δύσκολες ὥρες, δὲν ἀποφασίζουν ὅμως νὰ παραδοθῶν, παρ' ὅλον ὅτι στεροῦνται ἀπὸ προυθῆς τσοφῶν.

— Ἡ ἄλλη ἐστία τοῦ Συνοικισμοῦ Σταυρωμένου ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη πάντοτε, συνεχίζει δὲ κάθε μέρα ἀκόμα περισσότερο τὴν ὀργάνωσίν της. Ἡ πληροφορία τοῦ κ. Μουρέλλου καὶ τοῦ Στρατηγοῦ Καφφάτου περὶ πτώσεως τοῦ Σταυρωμένου κατὰ τὴν 24ην Μαΐου, εἶναι ἐσφαλμένη, ὅπως ἐσφαλμένο εἶναι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἐκκαθαριστικὴν ἐπιχείρησιν διοικητοῦ τοῦ Λόχου. Ὁ Σταυρωμένος ἔπεσε τὴν 26ην Μαΐου καὶ διοικητὴς τοῦ Λόχου ἦτο ὁ ἐφεδρὸς ὑπολοχαγὸς Ἄντ. Ν. Βιστάκης.

Ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Βιστάκη ἐξάγεται ὅτι ὁ Σταυρωμένος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν καὶ κατὰ τὴν 25ην Μαΐου.

Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μου νὰ ἐξουδετερωθῶν τὸ ταχύτερον αἰ ἐν Σταυρωμένῳ Γερμανικὰ ἀντιτάξεις, παρουσιάσθην εἰς τὸν Δ) τὴν τῶν Αὐστραλιανῶν στρατευμάτων καὶ ἐζήτησα νὰ μοι ἐπιτραπῆ ὅπως ἐνεργήσω ἐπίθεσιν ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ὁ ἐν λόγῳ Δ) τῆς μοῖ τὸ ἀπέκλεισε φοβηθεὶς ὅτι θὰ ἔγω ἀπωλείας καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπογοητεύσιν τῶν ὀπλιτῶν.

Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου καταφαίνεται ὅτι τὴν 25ην Μαΐου ὁ Σταυρωμένος εὐρίσκειτο ἀκόμα στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

25 ΜΑΪΟΥ (6ῃ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς χθὲς διετάχθη καὶ ἐπραγματοποιήθη σύμπτυξις ὅλων γενικῶς τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων ἐπὶ τὴν περιοχὴ Σπῆλια, ἡ δὲ ἔδρα τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως μετεφέρθη εἰς τὴν Ἀρχάνες. Βρετανικὲς δυνάμεις ἀντικατέστησαν ἀμέσως τὰ ἀποχωρήσαντα Ἑλληνικὰ τμηματα πρὸς ὅλες τὰς θέσεις πού κατεῖχαν ταῦτα.

Ἔτσι, ὀλόκληρον τὸν τομέα τῶν ἐπιχειρήσεων κρατοῦν ἀπὸ τῆς σημερινῆς πρωΐας, οἱ Βρετανικὲς μονάδες καὶ τὸ Σῶμα τοῦ καπετᾶν Μανώλη Μπαντουβά.

— Μεμονωμένοι ἐλεύθεροι σκοπευτὲς καὶ μικρομάδες κινουῦνται καὶ σήμερα εἰς τὰς θέσεις πού ἔπεσαν ἀλεξιπτωτιστὲς, ἡ δὲ ὄρασις ὅμως αὐτὴ δὲν ἔχει ἄλλη σημασίαν ἀπὸ τοῦ νὰ δεῖξῃ τὸν ἥρωισμό τῶν Ἡρακλειωτῶν καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην τους.

— Σκοπὸς τῆς Ἑλληνικῆς συμπτύξεως ἦταν, λένε οἱ σχετικὲς ἐκθέσεις, ἡ ἀνασύνταξις καὶ ἀνάπαυσις καὶ ἀνεφοδιασμὸς τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων. Ὅμως οὔτε ἀνασύνταξις ἔγινε, οὔτε καὶ ἀνεφοδιασμὸς ἐπραγματοποιήθη. Οἱ Βρεταννοὶ δὲν τήρησαν τὴν ὑπόσχεσιν πού δώσανε στὸ Στρατηγὸ Λιναρδάκη. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, κατόπιν τούτου, ἐπισυνετέθη τελείως καὶ σχεδὸν διελύθη ἐπὶ τὴν περιοχὴ Σπῆλια — Καπιιστοῦ Μετόχι.

— Ἐξακολούθησε καὶ σήμερα ἐντατικὸς ὁρμητισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Βρετανικῶν θέσεων.

— Ἡ πόλις τοῦ Ἡρακλείου ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ φλέγεται ἀπὸ μύριες πυρκαϊῆς. Οἱ δρόμοι τῆς πόλεως εἶναι γεμάτοι ἀπὸ πτώματα, τὸ ἴδιο παρατηρεῖται καὶ στοὺς χώρους ἔξω τῶν τειχῶν. Γερμανοὶ, Βρεταννοὶ καὶ Ἕλληνες νεκροὶ παραμένουν ἐπὶ πέντε τώρα μέρες ἀταφοί. Τὸ θέαμα εἶναι φρικτὸ καὶ εἶναι ἀδύνατον, δυστυχῶς, νὰ περισυλλεγοῦν καὶ νὰ ταφοῦν. Ἡ δημοτικὴ ὑπηρεσία διελύθη καὶ καμμιὰ ἄλλη ὑπηρεσία δὲν λειτουργεῖ οὔτε ἐπὶ τὴν πόλιν οὔτε ἔξω τῆς πόλεως.

— Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα συνώδευσαν, κατὰ τὴν ἀποχώρησίν τους, χιλιάδες γυναικόπαιδα τοῦ Ἡρακλείου καὶ εἶναι τώρα συναγμένα στὰ Σπῆλια, ὅπου περιφέρονται πεινασμένα, γυμνά, φοβισμένα, θλιβερὰ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ ράκη. Ὁ Στρατὸς στερούμενος καθολικὰ τροφοδοσίας, δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς προσφέρῃ κανενὸς εἶδους βοήθεια καὶ συνδρομῆ.

— Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Λόχων Κολλίνου καὶ Γουλεμιανοῦ ἀπὸ τὸ «Κακὸ Ὅρος», τὶς θέσεις τῶν τμημάτων αὐτῶν κατέλαβον ὁμάδες ἐνόπλων χωρικῶν καὶ χωροφυλακῆς ὑπὸ τοὺς ἐνωμ. Φραγκάκη καὶ Δ. Τζατζαδάκη, παραμείναντες ἐπὶ τὸ πλευρὸ τῶν Βρετανῶν.

— Ἄλλη ὁμάδα ὑπὸ τοὺς Γ. Κωστάκη, Ε. Μ. Κριτωτάκη, ἦλθε πρὸς σύγκρουσιν μετὰ Γερμανοὺς ἐπὶ τὴν Πρασὰ καὶ πέτυχε νὰ συλλάβῃ δώδεκα αἰχμαλώτους.

— Καὶ ἡ ὁμάδα τοῦ Ἀνδρέα Νάθενα, τῶν Κρουσανιωτῶν ὑπὸ τὸν Δημ. Δαμαλάκη καθὼς

και η ομάδα των Γωνιών, είχαν μιὰ σοβαρή σύγκρουσι με Γερμανούς στο Μετόχι 'Αγάκου και κατώρθωσε να ξεκαθαρίση αρκετούς απ' αυτούς.

— Τò απόγευμα σήμερα, ύστερα από νέο έντατικό βομβαρδισμό, ρίχθηκαν οι ίδιες γερμανικές προκηρύξεις που ρίχθηκαν τò πρωί σήμερα στα Χανιά με τις οποίες οι Γερμανοί άπειλοῦσαν να προδούν σε φοβερές κυρώσεις έναντίον του πληθυσμοῦ.

— 'Ο άειμνηστος Στ. Δημητρακάκης, ο μόνος ὄπουργός της Κυβερνήσεως Τσουδεροῦ που παρέμεινε ως τὴν τελευταία στιγμή στην Κρήτη, σημειώνει σ' έκθεσί του πως «τόση ήταν η αίσιοδοξία του Στρατηγοῦ Φράϋμπεργκ τὴν ἡμέρα της 25ης Μαΐου, ὡστε με παρεκάλεσε να καλέσω για τὴν ἐπομένη τούς ἀρμοδίους για να συσχεφθοῦν για τὸ ζήτημα του... ἐπισιτισμοῦ της νήσου». "Αν εἶναι ἀληθινή, και εἶναι ἀσφαλῶς, η πληροφορία αὐτή, τότε ἀναγκάζεται κανεὶς να σκεφθῆ χίλια δυο πράγματα εἰς βάρος της λογικῆς του Φράϋμπεργκ. Τη στιγμή που ὅλα καλύτερρεαν και οι Γερμανοὶ εἶχαν ἤδη ἀρχίσει να δημιουργοῦν σταθερὸ μέτωπο και να ἐνεργοῦν μεγάλης ἐκτάσεως ἐπιθέσεις, τὴ στιγμή που ο ἴδιος ο Φράϋμπεργκ εἶχε τηλεγραφῆσει στο Στρατηγεῖο της Μ. 'Ανατολῆς να ετοιμασθῆ για τὴ μεταφορὰ των στρατευμάτων του, που συνεπτύσαντο ἀπὸ χθές, ἀμιλλοῦσε περὶ τρόπο ἐπισιτισμοῦ. 'Εδῶ ἀσφαλῶς ἔχει τὴ θέσι της ἡ παροιμία: «'Όλα τάχει η Μαργιορῆ μόνο ο φερετζές της λείπει». Κακόμοιρη Κρήτη, πόσο ἀδίκαια χάθηκαν και πόσο ἀδίκαια πλήρωσε ο λαός σου τὰ σφάλματα και τις ἐπιπολαιότητες των διαφόρων Στρατηγῶν!!

Τὸ Σῶμα του Μπαντουβά εἶχε σήμερα τὴν πρώτη του ἐπαφή και σύγκρουσι με σοβαρές δυνάμεις Γερμανῶν και τὴν πρώτη του συνεργασία με τούς Βρεταννοῦς, με τούς Μεσοαμπελιές, Βρεταννικὸ τμήμα ἀπὸ Αὐστραλοῦς και μιὰ 'Ελληνικὴ διμοιρία, ἡ μόνη που εἶχε ἀπομείνει, εἶχαν μπλεχτῆ ἀσχημα με ἰσχυρὴ γερμανικὴ δύναμι, που κρατοῦσε γερές θέσεις και τούς ἀπειλοῦσαν με σκληρὴ ἐξόντωσι.

'Ο καπετάν Μπαντουβάς παίρνει τότε μαζί του ἕνα ἰσχυρὸ τμήμα ἀπὸ τὴν ομάδα του και τὸν ἀνθ)γὸ Κ. Μπύρη που τοῦ προσφέρει σημαντικές ὕπηρεσίες, και τραβᾷ πρὸς τις Μεσοαμπελιές.

"Ερχεται σ' ἐπαφή με τούς ἀξιωματικούς των Αὐστραλῶν και ἐνεργεὶ προσεκτικὰ κατόπτευσι του ἐδάφους. Δίνει οδηγίες στους Αὐστραλοῦς και τούς ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκη να παραμείνουν στις θέσεις τους, χωρίς να κινηθοῦν πρὶν ἀκούσουν τὴ λέξι ΑΕΡΑ. Οι Αὐστραλοὶ τοῦ ὑπόσχονται να κρατήσουν τις οδηγίες του, ὁπότε ξεκινᾷ με τούς ἀνδρες του και ἐνεργεὶ κυκλωτικὸ ἔλιγμο γύρω ἀπὸ τις θέσεις που κρατοῦσαν οι Γερμανοὶ. Δὲν προλαβαίνει ὅμως να περατώσῃ τὴν κύκλωσι, και οι Γερμανοὶ ἀποσύρονται των θέσεῶν τους και τραβοῦν πρὸς τ' ἀνατολικά. Διακόπτει τότε τις κινήσεις τους, καλεῖ κοντὰ του ὅλη τὴ δύναμι του τμήματός του και ἐπιτίθεται ἐναντίον της γερμανικῆς φάλαγγος τὴν ὁποῖαν κατορθώνει ν' ἀποκόψῃ σε δυο τμήματα. Χωρίζει τότε τὴν ομάδα του σε δυο τμήματα και ἡγεῖται ο ἴδιος τοῦ ἐνός. Τὸ ἄλλο τμήμα δίδει στὸν ἀνθ)γὸ Μπύρη. Μέσα σε λίγα λεπτά οι περισσότεροι των Γερμανῶν σκοτώθηκαν, συνελήφθησαν ἀρκετοὶ αἰχμάλωτοι και οι ἐλάχιστοι διασωθέντες καταφεύγουν στα ρυάκια για να σωθοῦν, και ἀπηλευθερώθη μιὰ ομάδα Αὐστραλῶν που εἶχαν πιάσει αἰχμάλωτοι οι Γερμανοὶ.

Οι Αὐστραλοὶ, που ἔβριχε καθηλωμένοι ο Μπαντουβάς και τούς συνέστησε να παραμείνουν ἀποσδηπότε στις θέσεις τους, και να μὴ κινηθοῦν ἀν δὲν ἀκούσουν τὴ λέξι «'Αέρα», δὲν τήρησαν, ὡς τὸ τέλος, τις οδηγίες του καπετάν Μπαντουβά. Χωρὶς προειδοποίησι ἔκαμαν ἐξόρμησι και σκοτώθηκαν ὅλοι τους σχεδὸν ἀπὸ μιὰ ἄλλη ομάδα Γερμανῶν που ἦταν ὄχυρωμένη στο σπῆτι του Νησιώτη.

'Επιστρέψας ο καπετάν Μανώλης στὸν τόπο που εἶχε ἀφήσει τούς Αὐστραλοῦς, πληροφορεῖται τὰ της ἐξορμησεῶς τους και τὸ σκοτώμ τους και ἀποφασίζει ἀμέσως ἐπίθεσι ἐναντίον του σπιτιοῦ Νησιώτη. Μόνος του και πάλι, ὅπως συνηθίζει να κάνῃ, μπαίνει στο σπῆτι και συλλαμβάνει τούς 29 ἐπιζῶντας Γερμανούς.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκκαθάρισι της ἐστίας αὐτῆς, κινεῖται πρὸς ἐνίσχυσι του Μπύρη, που κυνηγᾷ ἀπὸ κοντὰ τὰ λείψανα της γερμανικῆς φάλαγγος, που ἔκοψε ο Μπαντουβάς στα δύο. Με τὴν ἐνίσχυσι του καπετάν Μανώλη, ξεκαθαρίσθηκαν ὅλοι οι Γερμανοὶ και συνελήφθησαν 22 νέοι αἰχμάλωτοι.

Μετὰ τὴν πλήρη ἐκκαθάρισι της περιοχῆς Μεσοαμπελιῶν ἀπὸ κάθε γερμανικὴ ἐστία, τὸ Σῶμα Μπαντουβά τράδηξε για τις ἀρχικὲς θέσεις του, ἀφοῦ πρώτα ο ἀρχηγός του τακτοποίησε τὴν ἀσφαλῆ μεταφορὰ των αἰχμαλῶτων και τοῦ ἀφθόνου ὀπλισμοῦ, που περιῆλθε στα χέρια του.

Πρὶν τὸ Σῶμα φθάσῃ στις θέσεις του, εἶχε και μιὰ ἀκόμη ἐπιτυχία. Κτύπησε μιὰ ἰσχυρὴ ομάδα Γερμανῶν που εἶχε πιάσει ὀκτώ "Αγγλοῦς στρατιῶτες και τούς κατηύθινε πρὸς τὸν "Αη-Λιά, ὅπου εἶχε δημιουργηθῆ ἐν τῷ μεταξύ ἰσχυρὸ γερμανικὸ προγεφύρωμα.

Τὸ ἑράδου της 25ης Μαΐου ἡ περιοχή του "Αη Γιάννη και των πέριξ θέσεων εἶχε τέλεια ἐκκαθαρίσθη ἀπὸ τὸ Σῶμα Μπαντουβά. Κατὰ τις ἀλλεπάλληλες αὐτές ἐπιχειρήσεις, ο Μπαντουβάς ἔχασε ἀρκετὰ παλληκάρια, τὰ καλύτερα του Σώματός του, μεταξύ των ὁποῖων και τὸν πραγματικὸ ἥρωα Βισκαδουράκη.

Τὸ ἑράδου της 25ης Μαΐου ἡ στρατιωτικὴ κατάστασι ἔχει χειροτερεῦσει. Οι Γερμανοὶ δὲν ἐπιτίθενται ἀκόμα, στην πραγματικὴτητα ὅμως εἶναι ἀπόλυτα κύριοι της καταστάσεως. Σημειοῦται ὅτι τὸ μόνον 'Ελληνικὸ τμήμα που μάχεται ἀκόμα κατὰ των Γερμανῶν εἶναι τὸ Σῶμα του Μπαντουβά.

ΧΑΝΙΑ

26 ΜΑ-Ι-ΟΥ (7Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

'Απὸ τὸ πρωὶ σήμερα ὀλόκληρη ἡ συμμαχικὴ γραμμὴ ἐδρῖσκειται ἐν ὑποχωρήσει. Πρὸ της δημιουργηθείσης καταστάσεως ο Στρατηγός Φράϋμπεργκ, ἐπρότεινε εἰς τὸ Στρατηγεῖον Μέσης

Ἀνατολῆς τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν πλοίων πρὸς παραλαβὴν τῶν στρατευμάτων. Ὁ Στρατηγὸς Οὐείβελ ἀπορρίπτει τὴν πρότασιν τοῦ Φράϋμπεργκ καὶ συνιστᾷ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Χανίων καὶ σὺμπτυξι πρὸς τὸ Ρέθυμνον. Ὁ Φράϋμπεργκ δὲν ἀποδέχεται τὴν πρότασιν αὐτὴν ὡς μὴ ἐφαρμοσίμον ἐπιμένων ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς του προτάσεως, ἀπέστειλε δὲ πρὸς τὸν Οὐείβελ τὸ ἀκόλουθο σχετικὸ τηλεγράφημα: «Εἶναι καταφανές ὅτι δὲν ἀντιλαμβάνεσθε τὴν ἐδῶ κατάστασιν. Εἰς Ρέθυμνον ὑπάρχει τελεία ἔλλειψις τροφίμων καὶ πυρομαχικῶν. Ὅλο τὸ πυροβολικὸν εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ἐχάθη. Δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ ἐξακολουθοῦμεν νὰ ὑπάρχωμεν ὡς μάχιμος δύναμις, ἐὰν δὲν ἔχωμεν κατάλληλον ὑποστήριξιν ἀπὸ ἀέρος. Ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ἡ πεδιάς τοῦ Ρεθύμνου κινδυνεῖ νὰ ὑποστῇ συμφορὰν. Ἡ μόνη μας ἐλπίς μὲ τὰς παρούσας δυνάμεις αἱ ὁποῖαι ἔχουν κλονισθῆ ἀπὸ μιαν ὑπερέχουσαν ἀεροπορίαν, εἶναι νὰ κρυθῶμεθα τὴν ἡμέραν καὶ νὰ κινούμεθα τὴν νύκτα πρὸς καταλλήλους ἀτάκτας. Ὅταν ἀναγκασθῶμεν νὰ δώσωμεν μάχην θὰ εἴμεθα εὐκολοσ κεία διὰ τὰ βομβαρδιστικά. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον αἱ προτάσεις μου ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι νὰ δράσῃ ἡ ὀπισθοφυλακῆ. Δύνασθε νὰ διαθῆσατε Κομάντος διὰ νὰ καλύψουν τὴν ὑπόλοιπον εἰς τὸν κόλπον τῆς Σούδας ἀπὸψε τὴν νύκτα. Μὲ τὴν ὀπισθοχώρησιν θὰ ἐκδιώσωμεν μακρὰν τῶν ἐφοδίων καὶ πυρομαχικῶν μας».

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Στρατηγοῦ Φράϋμπεργκ ἀποσπῶμεν τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα, χαρακτηριστικά τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν 26ην Μαΐου:

«Τὸ μέτωπον, δυτικῶς τῶν Χανίων, διεσπάρθη. Στρατεύματα ὑποχωροῦν ἐν ἀταξίᾳ. Καταβάλλονται προσπάθειαι νὰ σχηματισθῇ γραμμὴ τῶν Χανίων διὰ νὰ καλύψῃ ἐκφόρτους εἰς τὸν κόλπον τῆς Σούδας ἀπὸψε τὴν νύκτα. Μὲ τὴν ὀπισθοχώρησιν θὰ ἐκδιώσωμεν μακρὰν τῶν ἐφοδίων καὶ πυρομαχικῶν μας».

«Ἐν τῷ μεταξύ ἡ θέσις τοῦ μετώπου εἶχεν ἐπιδεινωθῆ. Εἰς τὰς 2 τὸ ἀπόγευμα ὁ ἐχθρὸς ἐπέτεθη καὶ εἰσεχώρησεν εἰς τὴν δεξιάν πτέρυγα, πιέζοντας συγχρόνως εἰς τὸ κέντρον κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἀλικιανοῦ — Χανίων, καὶ ἀνεφέρθη ἐπίσης ὅτι μᾶς πλησιάζει ἐξ ἀριστερῶν. Ἀργότερον, τὸ ἀπόγευμα, κατόπιν καὶ ἄλλων ἐπιθέσεων, ὁ ἐχθρὸς εἰσεχώρησεν ἐπικινδύνως εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα».

«Εἶδα ἰδεῖ τὸν Στρατηγὸν Οὐέστον εἰς τὰς 10, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀνεκοίνωσε τότε ὅτι οἱ Αὐστραλοὶ ὑποχωροῦσαν, ἀλλὰ τὰ Νεοζηλανδικὰ στρατεύματα ἐκρατοῦσαν τὰς θέσεις των. Οἱ Οὐαλλοὶ ἐδέχθησαν σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἀπὸ πολυβόλα καὶ ὄμβρους καὶ ὑπέστησαν σοβαρὰς ἀπώλειας. Αὐτὸ ἦταν δυνατόν κτύπημα, τὸ χειρότερον ποῦ ὑπέστημεν, λόγω τῆς καταστροφῆς τῶν μέσων μεταφορᾶς».

«Ἀχρηστα στρατεύματα συνεσωρεύθησαν εἰς τὸν τομέα τοῦ κόλπου τῆς Σούδας καὶ ἡ μόνη λύσις ἦτο νὰ σταλοῦν πίσω εἰς μιαν περιοχὴν τοῦ Στύλου. Εἰς τὸ μεταξύ ἔγινε γνωστὴ ἡ ὀπισθοχώρησις καὶ τοῦτο κατέστησε τὴν κατάστασιν πλέον συγκεχυμένην».

Οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τῆς πρώτης σήμερας ἐπιχειροῦν εὐρείας ἐκτάσεως ἐπιθετικὰς ἐνεργείας, ἐκτελοῦνται δὲ ἀπὸ τέσσερες φάλαγγες, μία ἀκολουθεῖ τὴν παραλιακὴν ὁδὸν μὲ κατεύθυνσιν τὰ Χανιά, ἡ ἄλλη ἐκκινήσασα ἀπὸ τὸ Γαλατᾶ καθυβύθη καὶ αὐτὴ πρὸς τὰ Χανιά. Ἡ τρίτη ἐκκινήσασα ἐκ τῶν φυλακῶν Ἀγυαῖς, προσβάλλει τὸ ἀριστερὸν τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως καὶ ἡ τετάρτη προσβάλλει κατὰ μέτωπον τὰ ὑποχωροῦντα στρατεύματα.

Περὶ τὴν 2αν μ.μ. ὤραν ἡ συμμαχικὴ γραμμὴ διεσπάρθη καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀπειλοῦν ἀμφότερα τὰ πλεῖρα τῆς Βρετανικῆς παρατάξεως. Κατόπιν σκληροτάτου ἀγῶνος τῶν 4ης καὶ 5ης Ταξιαρχιῶν, οἱ Γερμανοὶ ἀνεχαιτίσθησαν περὶ τὸ ἐσπέρας ἐπὶ τῆς γραμμῆς: δυτικῆ παρυφῆ Χανίων — Λόφος Ἀνίμπαλ, ὅπου καὶ ἐγκαθίστανται.

Τὰ Βρετανικὰ στρατεύματα ὑποχωροῦν ἀτάκτως διὰ τῆς Σούδας πρὸς Στύλον Σφακίων.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

26 ΜΑΪΟΥ (7Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Οὐδεμία καὶ σήμερα μεταβολὴ ἐπῆλθε στὴν στρατιωτικὴν κατάστασιν τῆς περιοχῆς Ρεθύμνης. Οἱ πολιορκούμενοι τὸν Ἅγιο Γεώργιο Γερμανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ Συνοικισμοῦ Σταυρωμένου, ἐξακολουθοῦν πάντοτε νὰ πιέζονται δεινῶς ὑπὸ ὁμάδων χωρικῶν καὶ χωροφυλακῆς, τὰ δὲ Ἕλληνο—Βρετανικὰ στρατεύματα, παραμένουσιν σταθερῶς στὶς θέσεις τους.

Ὁ Λόχος πολυβόλων ὑπὸ τὸν ἑφ. ὑπολ)γὸν κ. Ἀντώνιον Βηστάκη, ἐνήργησε σήμερα παρασκευαστικὴ βολὴ ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τοῦ Σταυρωμένου μὲ ἀριστα ἀποτελέσματα, βελτιωθέντων αἰσθητῶς τῶν θέσεων τῆς πολυβολαρχίας.

Δημοσιεύουμε κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Τζηφάκη, ποῦ παρέχει πληροφορίας τῆς καταστάσεως στὸ μέτωπο Ρεθύμνης κατὰ τὶς ἡμερομηνίας ἀπὸ 24 ἕως 26 Μαΐου.

«Κατὰ τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας ἀπὸ τῆς 24ης ἕως 26ης Μαΐου 1941 τόσοσ ἡμεῖς ὅσον καὶ οἱ Γερμανοὶ παρεμειναι εἰς τὰς θέσεις μας μὲ ἑλαχίστας μεταλλαγὰς ἐκατέρωθεν. Ἡμεῖς ὡς μόνην μας δρᾶσιν περιωρίσθημεν εἰς τὴν ἀπώθησιν τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τινων προκεχωρημένων θέσεων, εἰς τὰς νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς πρὸς σύλληψιν αἰχμαλώτων καὶ μόνον τὴν 26ην Μαΐου ἐνεργούμεν ἐπίθεσιν πρὸς καταλλήμην ὀχυρᾶς ἐνοχλητικῆς θέσεως τῶν Γερμανῶν, τὴν ὁποῖαν καὶ ἐπετύχομεν μὲ ἀπώλειας τοῦς ἀνθυπολ. Καφαντάρη καὶ τὸν εὐελπιν ἀνθυπολοχαγὸν Νικὸλ. Μισοῦλην καὶ τρεῖς ἐθελοντάς. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἀπλευθερώσαμεν τρεῖς Αὐστραλοὺς αἰχμαλώτους περιήλθον εἰς χεῖρας μας ἀρκετὰ τυφεκία. Τὴν 24ην Μαΐου 1941 ἐγένετο σφοδρότατος βομβαρδισμὸς τῶν θέσεών μας, κατὰ τοῦς ὑπολογισμοῦς μας, ὑπὸ 200 ἀεροπλάνων καὶ πλεόν, ἅτινα ἔρριψαν περὶ τὰς 2.000 βόμβας: αἱ εἰς νεκροῦς ἀπώλειαι μας ἦσαν τότε μικραί.

«Ἡ ἔλλειψις τυφεκίων, αὐτομάτων ὄπλων καὶ πυρομαχικῶν, ὡς προανέφερον διὰ τοῦς μαχομένους ἀνδρας μας, εὐλόγως γενᾶ εἰς πάντας τὸ ἐρώτημα: —Πῶς συντηρήθη παρ' ἡμῶν τόσοσ

ἀποτελεσματικά ὁ ἀγὼν ἐναντίον ἐχθροῦ ἐξωπλισμένου τελείως καὶ πολυαριθμοτέρου; Ἡ ἀπάντησις εἰς πάντα μὴ παρόντα κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν, ὅτι συνετηρήθη κυρίως χάρις εἰς τὴν ὀρμητικότητα, τὴν αὐταπάρησιν, τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον διὰ τὸ ἰδεώδες τῆς Πατρίδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀφθονίαν τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου εἰς πολυβόλα, ταχυβόλα, τυφέκια, πυρομαχικά κλπ. ὕλικά, ἅτινα περιήλθον εἰς χεῖρας μας ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας παρὰ τοῦ ἐχθροῦ».

Περαιτέρω ὁ κ. Τζηφάκης κάνει τίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις.

1ον) Ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκησις Ρεθύμνης δὲν εἰδοποιήθη περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς εἰσβολῆς στὰ Χανιά.

2ον) Τὸ Στρατηγεῖον Χανίων ἠγγύει καθ' ὀλοκλήριαν τὴν κατάστασις Ρεθύμνης, ἐπίστευε δὲ ὅτι τὴν 24ην Μαΐου τὸ Ρέθυμιόν εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν.

3ον) "Ὅτι τοῦ ἐστάλησαν φυσιγγία ἐκ Χανίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν.

4ον) Εἰς αἰτήσιν του ὅπως τοῦ ἀποσταλῶσιν χειροβομβίδες καὶ ὄπλοδομίδες, τοῦ ἀπεστάλησαν χειροβομβίδες ἀμυντικά.

5ον) Ἐνῶ συνεφωνήθη μετὰ Ἀγγλοῦ λοχαγοῦ τὴν 24ην Μαΐου νὰ ἐνεργηθῆ ἐπίθεσις τὴν ἐπομένην καὶ ὁ λοχαγὸς οὗτος γὰρ ἐνίσχυση τὸν Τζηφάκη με ἕνα οὐλαμὸ πυροβολικοῦ, ἡ ἐπίθεσις ἐνηργήθη μὲν, ἀλλὰ ὁ Ἀγγλος δὲν παρουσιάσθη κατὰ τὴν συμφωνηθεῖσαν ὥραν.

Ὁ κ. Τζηφάκης σημειώνει περαιτέρω καὶ τὰ ἀκόλουθα.

«Ὁ ὑποφαινόμενος μετὰ τοὺς ὀλίγους βαθμοφόρους, τοὺς πιστοὺς πρὸς τὸ καθῆκον καὶ τοὺς ἥρωας ἀπομεινάντας μαθητὰς τοῦ Σχολεῖου Χωροφυλακῆς καὶ βαθμοφόρους των, τοὺς ἐθελοντὰς πολίτας καὶ τινὰς καλοὺς στρατιώτας, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ διευθύνῃ τὰ τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ ν' ἀσφαλῆται διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν γυναικοπαίδων καὶ γερόντων ἅτινα περὶ τὰς 3.000 άτομα κατέφυγον εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως σπήλαια καὶ χαράδρας ἀνευ ἄρτου, ὕδατος καὶ στρωμνῆς.

«Ἐν τῇ συνθήκῃ, ὣν τὴν τραγικότητα ἀποφεύγομεν νὰ ἀφηγηθῶμεν, παρεμείνανεν μέχρι τῆς 28ης Μαΐου 1941 εἰς τὰς θέσεις μας, καθ' ἑκάστην δεχόμενοι τοὺς ἀπὸ ἀεροπλάνων βομβαρδισμοὺς τῶν Γερμανῶν καὶ ἀποκρούοντες τὰς συχνὰς ἀντεπιθέσεις των πρὸς ἐκδιώξιν ἐκ τῶν θέσεών μας καὶ κατάληψιν τῆς πόλεως, μετὰ γλίσχαρ μέσα ἅτινα διεβέτομεν καὶ τοὺς ἥρωας, οἵτινες παρ' ὅλας τὰς στερησεις καὶ τοὺς κινδύνους μᾶς ἠκολούθουν».

Παραθέτομεν ἐπίσης ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ Διοικητοῦ Χωροφυλακῆς Ρεθύμνης μεταρρχοῦ Γ. Χαλκιαδάκη, ποῦ ἀναφέρεται σ' ἕνα ἡρωϊκὸ καὶ πατριωτικὸ ἐπισόδιον ἀπὸ τ' ἀναριθμητα ποῦ ἔλασαν χώρα κατὰ τὴ μάχη:

«...Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἐκρίθη ἀπαραίτητος ἡ ἐκτέλεσις μικρᾶς ἐπιθετικῆς ἐνεργείας μετὰ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν περαιτέρω σύμπτυξιν τῶν Γερμανῶν ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Εἰς τὴν ἐπίθεσιν αὐτὴν ἀπεφασίσθη νὰ λάβουν μέρος πενήκοντα ἄνδρες τῆς χωροφυλακῆς, ὅσοι εἶχον περισσότερα τῶν δέκα φυσιγγίων. Ὁ διοικητὴς αὐτῶν ἐζήτησε ὅπως ἐκλέξῃ τοὺς καταλλήλους διὰ τὴν ἐπίθεσιν.

«Ἡ προσπάθειά του κατέστη δυσχερῆς. Ὁλόκληρον τὸ τμήμα διεκδικεῖ τὴν τιμὴν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπίθεσιν. Ὁ διοικητὴς παρακαλεῖ, συνιστᾷ, διατάσσει. Οὐδεὶς ὅμως τὸν ἀκούει. Καλεῖται ὁ διευθύνων τὰς ἐπιχειρήσεις ταγμασι. Τζηφάκης. Οἱ ἄνδρες παρατάσσονται. «Ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν ἄνω τῶν δέκα φυσιγγίων ἐν θῆμα ἐμπρός», διατάσσει. Ὅλοι κινοῦνται ἐμπρός. Δὲν ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ διαταγή μου, ἐσκέφθη. «Ὅσοι ἔχουν κάτω τῶν δέκα φυσιγγίων ἐν θῆμα ἐμπρός». Οὐδεὶς κινεῖται ἀπὸ τὴν θέσιν του!

«Καὶ ὅμως ἐννῶριζεν ὅτι ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς συνεκέντρωναν τὰ δέκα φυσιγγία. Ἀναγκάζεται νὰ διατάξῃ ὅπως οἱ ἔχοντες ὀλίγα φυσιγγία παραδώσουν ταῦτα εἰς τοὺς πενήκοντα ἄνδρας ποῦ χρειάζονται.

«Διευθύνεται πρὸς τὸν πρῶτον χωροφύλακα τῆς γραμμῆς, ἀνοίγει τὴν φυσιγγιοθήκην του καὶ θλέπει μόνον δύο φυσιγγία εἰς αὐτὴν.

— Ἐσὺ πρέπει νὰ μείνῃς, τοῦ εἶπεν. Μπορεῖς ν' ἀντιμετωπίσῃς τὸ πολυβόλον, τ' ἀφθονα πυρομαχικά καὶ τὸν ἀτομικὸν ὄπλον, ποῦ διαθέτει καθένας ἀπ' τοὺς ἐπιζώντας Γερμανοὺς;

— Μπορῶ! ἀπήντησε κλαίων ὁ χωροφύλαξ, ὁ ὁποῖος ἤρχισε νὰ φοβῆται ὅτι δὲν θὰ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν ἐπίθεσιν. Κύριε ταγματάρχα, εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔχω μόνον δύο φυσιγγία, ὅπως θλέπετε, ἀλλὰ μέσα στὰ φυσιγγία αὐτὰ ἔχω θάλει καὶ τὴν ψυχὴν μου, ἀπήντησε.

«Ἱστορία πραγματικὴ, τῆς ὁποίας αὐτόπτης μάρτυς ὑπῆρξεν ὁ ὑποφαινόμενος».

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

26 ΜΑΪΟΥ (7Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Τὸ σύνολο τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων εὐρίσκειται συγκεντρωμένον στὴν περιοχὴ Σπήλια—Μετόχι Καπνιστοῦ, σὲ ἀξιοθηρήθητὴν κατάστασι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις δὲν πρέπει πλέον νὰ ὑπολογίζονται. Ἀποδείξει ὅτι ἐνηργήθη ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς γερμανικῆς ἐστίας τοῦ ὕψωματος Ἁη—Λιά, καὶ μετὰ πεντάκωρον μάχην οἱ ἐλάχιστοι Γερμανοὶ ἐπέτυχον ν' ἀνατρέψουν τὰ ἐπιτεθέντα Ἑλληνικά τμήματα, καὶ τοῦτο θέβαια λόγω τῆς γενικῆς ἐλλείψεως πυρομαχικῶν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔπασχαν δεινῶς τὰ Ἑλληνικά στρατεύματα.

Ἡ μόνη Ἑλληνικὴ συντεταγμένη δύναμις ποῦ ἐμάχετο ἀκόμα ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, ἦτο τὸ Σῶμα τοῦ καπετᾶν Μανώλη Μπαντουβά, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπέτρεψε μέχρι τῆς ὄρας στοῦς Γερμανοὺς νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ δημιουργήσουν ἐστίαι σ' ὀλόκληρη τὴν ἔκτασι ἀπὸ Θερίσσου — Μεσαμπελιές — Ἁη Γιάννη — Πατέλες.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ ΑΗ—ΛΙΑ

Κατὰ τὸν φρούραρχον Ἡρακλείου κ. Τσαγκαράκη, ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἐξελιχθῆ ὡς ἀκόλουθος:

«Τὴν ἐπομένην, 26ην Μαΐου, ἀπὸ πρῶτας παρετηρήσαμεν γερμανικὰς δυνάμεις κινουμένας

ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Ἁγίου Ἰωάννου πρὸς Κνωσὸν καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἀνέρχονται εἰς τὰ ὄψωματα Ἁγίας Ἡλίας ἀνατολικῶς τῆς Κνωσοῦ, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς προηγουμένης εἶχον καταληφθῆ παρ' ἄλλων ἀλεξιπτωτιστῶν. Κατὰ τούτων διεθέσαμεν ἀμέσως τὰ ὑπάρχοντα τμήματα με ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τοῦ ὄψωματος Ἁγίας Ἡλίας καὶ ἀπόθῃν τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἀπειλῆς καταλήψεως ἢ στενωπῶς Σπήλια. Διεξήχθη τραχύς καὶ ἀνισος ἀγὼν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 26ης ἐπὶ τῶν ὄψωμάτων τοῦ Ἁγίας Ἡλίας με ἀπωλείας ἡμετέρων ἀρκετὰς, ἐγκαταλειφθέντος τέλους τοῦ ἀγῶνος λόγω παντελοῦς ἐλλείψεως φυσιογυῖαν. Δι' ὃ κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας ἠναγκάσθημεν νὰ συμπυκθῶμεν εἰς νέας θέσεις νοτιῶς τῶν Σπήλια, εἰς Μετόχι Καπιστοῦ, ὅπου καὶ ἐγκατεστήσαμεν προφυλακὰς με σκοπὸν τὴν παρεμπόδισην τοῦ ἐχθροῦ νὰ εἰσδύσῃ εἰς Ἀρχάνες.

Παρὰ τὸ χάος ποῦ ἐδημιουργήθη καὶ τὴν ἀναμφισβήτητον ἐπικράτησιν τῶν Γερμανῶν, οἱ διάφορες μικρομαδες ποῦ δροῦσαν στὶς διάφορες τοποθεσίας μεταξύ τῶν γερμανικῶν ἐστιῶν Γάζι καὶ Σταυρωμένου, ἐξηκολούθησαν τὸ ἐκκαθαριστικὸν ἔργο τους χωρὶς νὰ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη τοῦ ἀγῶνος. Ἡ ὁμάδα τοῦ Ι. Νάθαινα ἐπέτεθη ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τοῦ Τσαλικάκι τὴν ὥρα τοῦ ἑραδυνοῦ τους συσσιτίου καὶ τοὺς προξένησαν μεγάλας φθορὰς.

ΚΙΝΗΣΙΣ ΣΩΜΑΤΟΣ ΜΠΑΝΤΟΥΒΑ

Ὁ καπετὰν Μαν. Μπαντουβάς ὕστερ' ἀπὸ συνεργασίαν ποῦ εἶχε μετὸν Ἀγγλο φρούραρχο Ἡρακλεῖου, ἄρχισε νὰ ἀποσύρεται πρὸς τὴν περιοχὴ Σπήλια. Τὸ πρωὶ τῆς 26ης Μαΐου ἐξημέρωσε στὴν περιοχὴ Φορτέτσας. Στὴ θέσιν αὐτὴν τὸν ἐπισκέφθη ὁ Ἑμμ. Δασκαλάκης ἀπ' τὸ Καστέλλι μ' ἓνα ὄμιλον παλληκαριῶν καὶ τοῦ ζήτησε νὰ ἐνταχθοῦν στὴν ὁμάδα του. Ὁ Μπαντουβάς τοὺς ἐξώπλισε καὶ τοὺς κράτησε κοντὰ του.

Κατὰ τὴν ὥρα αὐτὴ τὸν ἐπισκέφθη Ἀγγλος λοχαγὸς, τὸν ὁποῖον συνώδευσαν κάμποσα ἄδεια αὐτοκίνητα καὶ τοῦ ἐζήτησε νὰ ἐπιβιβάσῃ τὰ παλληκάρια του καὶ νὰ τὰ μεταφέρῃ στὰ Σπήλια. (Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ θγαίνει ὅτι ὁ καπετὰν Μπαντουβάς εὗρισκετο σὲ ἐπίσημη συνεργασίαν μετὰ τὴ Βρετανικὴ Στρατιωτικὴ Διοίκησιν καὶ ὅτι οἱ Βρετανοὶ ἀπέδιδον ἐξαιρετικὴν σοβαρότητα στὴ δρᾶσιν τοῦ σώματος τούτου, τοῦ μόνου ἄλλωστε ἱκανοῦ, ὡς ἀπέδειξε, νὰ διεξαγάγῃ σοβαρὰς πολεμικὰς ἀποστολὰς).

Ὁ καπετὰν Μπαντουβάς, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του ὅτι στὰ ὄψωματα τοῦ Ἀη-Λιά εἶναι ἐγκατεστημένη σοβαρὰ δύναμι Γερμανῶν ἢ ὁποῖα μετὰ πολυθόλα τῆς ἐλέγχει τὴν ἀμαξίτην ὁδὸ ἀπὸ Κνωσοῦ ὡς τὰ Σπήλια καὶ συνεπῶς ἢ διάβασαι ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν ποῦ ὑπεδείκνυε ὁ Ἀγγλος λοχαγὸς ἦταν ὄχι μόνον ἐπικίνδυνη, ἀλλὰ καὶ καθολικὰ ἀκατόρθωτη, ὑπέδειξε ὅπως ἢ μεταφορὰ τοῦ σώματος του γίνῃ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀμαξίτην ὁδὸν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν δεξιὰ τῆς Φορτέτσας, Φασκομηλιά — Μετόχι Χατζηδάκη — Νίβα καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὰ Σπήλια.

Δυστυχῶς ὁ Ἀγγλος λοχαγὸς δὲν ἔκανε ἀποδεκτὴ τὴν σοφὴν αὐτὴν ὑπόδειξιν τοῦ καπετὰν Μανώλη, ἐπιμένοντας στὸ δικὸν του σχέδιον. Ὁ Μπαντουβάς, παρ' ὅλον ὅτι ἐγγώριζε τὰ ἀποτελέσματα ποῦ θάχε ἢ διὰ τῆς Κνωσοῦ μεταφορὰ τοῦ Σώματος του, ἐδέχθη τελικὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἀγγλου λοχαγοῦ, γιὰ νὰ μὴ νομίσῃ ὁ κύριος αὐτὸς ὅτι ὁ Μπαντουβάς φοβότανε. Ἐφρόντισε ὅμως νὰ καταστήσῃ ὅσο ἦτο δυνατόν πιὸ ἀνώδυνη τὴν διαδρομὴν.

Ἀφοῦ τοποθέτησε τοὺς ἀνδρας τοῦ στ' αὐτοκίνητα, τὰ ὁποῖα εἰρήσθω ἐν παρόδῳ ἦσαν ἀνοικτὰ, πῆρε τὸ γυῖο του Γιῶργη καὶ τὸν ἀνθ)γὸ Μπίρη στὸ δικὸν του αὐτοκίνητο καὶ διέταξε τ' ἄλλα αὐτοκίνητα νὰ προχωροῦν με μικρὴ ταχύτητα, ὥστε νὰ μπορῇ, προηγουμένως, νὰ κατευθύνῃ ἀναλόγως τῶν δυσκολιῶν ποῦ θὰ συνήντα, τὶς κινήσεις τῶν ἄλλων αὐτοκινήτων.

Ἡ ἐπιβίβασις τοῦ Σώματος φαίνεται πὺς προξένησε εὐχαρίστησιν στὸν Ἀγγλο λοχαγὸ γιὰτὶ μόλις τέλειωσε ἢ ἐπιβίβασι τῶν ἀνδρῶν ἠκούσθη λέγων: Ὁ-κέυ, ἐπιβάς δὲ τῆς μοτοσυκλέττας του, ἐκίνησε πρῶτος ἀκολουθοῦμενος ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο ποῦ ἐπέβαινε ὁ Μπαντουβάς μετὰ τὸ γυῖο του καὶ τὸν Μπίρη.

Μόλις ἢ φάλαγγξ ἔφθασε πρὸ τῆς Κνωσοῦ οἱ Γερμανοὶ τοῦ Ἀη-Λιά ἄρχισαν θεριστικὰ πυρὰ, μετὰ τὶς πρῶτες δὲ ριπὲς ὁ Ἀγγλος λοχαγὸς σκοτώθηκε, σκοτώθηκε δυστυχῶς καὶ ὁ σωφὲρ τοῦ Μπαντουβά. Ὁ ἀρχηγὸς τότε κατεβαίνει ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο, συμπαρασύρει τὸ γυῖο του καὶ τὸν Μπίρη καὶ τοποθετοῦνται στὸ χαντάκι τοῦ δρόμου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὁ Μπίρης μετὰ τὸ πολυθόλον του θάζει ἐναντίον τοῦ γερμανικοῦ πολυθόλου ποῦ ἀπηγόρευε μετὰ τὰ εὐστοχα πυρὰ του τὴν διέλευσιν τῆς φάλαγγος.

Μετὰ τὶς πρῶτες ριπὲς τοῦ γερμανικοῦ πολυθόλου, ὁ Μπαντουβάς διέταξε τὴν ἀναστροφήν τῆς φάλαγγος, δυστυχῶς ὅμως τὸ γερμανικὸν πολυθόλον εἶχε προφτάσει νὰ σκοτώσῃ ἑπτὰ ἀπὸ τὰ παλληκάρια.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς συγκρούσεως ὁ καπετὰν Μπαντουβάς φροντίζει νὰ διευκολύνῃ τὸ πέρασμα τοῦ γυιοῦ του ἀπὸ τὸ ἐπικίνδυνον σημεῖον ποῦ εὗρισκετο. Λέει λοιπὸν στὸ γυῖο του:

— Τὸ νοῦ σου, Γιῶργη, πέραν καὶ σύ.

Ὁ γυῖός του τοῦ ἀπαντᾷ:

— Μωρὲ ἀντρεϊγιὰ, νὰ φύγῳ γὰ καὶ γ' ἀφήσω τὸν πατέρα μου!

Περὶφρανος ὁ καπετάνιος γιὰ τὸ παιδί του, χαμογέλασε ἀπὸ εὐχαρίστησιν. Τράβηξε λοιπὸν πρῶτος, συρόμενος μετὰ τὴν κοιλιά πάντοτε, ἀκολουθοῦμενος ἀπὸ τὸ παιδί του. Δυστυχῶς ὁ μικρὸς Μπαντουβάς δὲν μπόρεσε νὰ περάσῃ ἀβλαβῆς. Τραυματίστηκε καὶ τὸ εἶπε στὸν πατέρα του ποῦ τοῦ ἀπήντησε:

— Μὴν κουνηθῆς ἀπ' τὴν θέσιν σου. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ σε βοηθήσῃ.

Ὑστερ' ἀπὸ κάμποση ὥρα κατάρθρωσαν γ' ἀπαγκιστρωθοῦν ἀπὸ τὸ ἐπικίνδυνον σημεῖον καὶ νὰ στραφοῦν πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς τὴ θύλα α' Ἀριάδνη, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένο πρόχειρον Ἀγλικὸν νοσοκομεῖον, μετὰ Ἀγγλο γιαντρὸ ἐπὶ κεφαλῆς, ὁ ὁποῖος ἠρνήθη νὰ ἐπιδέσῃ τὰ τραύματα δύο ἀνδρῶν τοῦ Σώματος Μπαντουβά. Μόλις τὸ πληροφορήθηκε ὁ ἀρχηγὸς πήγε καὶ ἐβῆκε τὸν Ἀγγλο γιαντρὸ καὶ τοῦ ἤξιώσε νὰ ἐπιδέσῃ τὰ τραύματα τῶν ἀνδρῶν του καὶ τοῦ παιδιοῦ του. Ὁ

Άγγλος γιατρός του έδήλωσε ότι ήρνήθη να περιποιηθί τους τραυματίας του, διότι είχε έντολή να μήν περιποιηται παρτιζάνους από ένα Γερμανό αξιωματικό, που είχε προηγουμένως έπισκεφθί το νοσοκομείο. Βέβαια όπήκουσε τελικώς εις τόν καπετάν Μπατουδά.

Μετá τήν τακτοποίηση των τραυματιών του, ό άρχηγός παρέλαβε τό Σώμα και διά τής Φορέτας έφθασε άσφαλώς στα Σπήλια.

ΧΑΝΙΑ

27 ΜΑΪΟΥ (8Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Τήν 7ην μ.μ. ώραν τής σήμερον οι Γερμανοί, ύστερα από συμπλοκές μετá Βρετανικών τμημάτων, εισήλθαν στα Χανιά και έγιναν κύριοι τής έρειπωμένης και φλεγόμενης πόλεως.

Όλόκληρη ή Βρετανική στρατιωτική δύναμι καθώς και τμήματα του Έλληνικού στρατού ύποχωρούν, άλλα μὲν κανονικώς, άλλα δὲ άτάκτως από τής Σούδας εις Σφακιά. Οι Γερμανοί επέτυχαν να προσθαλασώσουν αριθμό ύδροπλάνων τους με στρατεύματα στο λιμάνι τής Σούδας, και έτσι τα Βρετανικά στρατεύματα πιέζονται και εκ τών νότων τους. Κατόπιν τούτου ό Στρατηγός Φράύμπεργκ μετέφερε τό Στρατηγείο του στα Σφακιά και άπέστειλε τό άκόλουθο τηλεγράφημα προς τό Στρατηγό Ουέιτσελ :

«Είμεθα ύποχρεωμένοι να μετακινήσωμεν τό Στρατηγείον μας εις τα Σφακιά άπόψε». Περí τις πρώτες άπογευματινές ώρες τό Στρατηγείον Μ. Άνατολής έδωσε τή συγκατάθεσι του για τήν εκκένωσι τής Κρήτης και διεβίβασε σχετικές οδηγίες. Η επίβίβασι θ' άρχιζε τήν νύκτα τής 28ης Μαΐου και θα έπερατούτο τήν νύκτα τής 31ης. Παραθέτομε τό σχετικό τηλεμá :

«Θά άποχωρήσωμεν εκ Κρήτης. Άρχισατε ύποχώρησιν νύκτα 28ης Μαΐου άφίνοντες όπισθοφυλακήν διά προφύλαξιν και διά να έξαπατήση έχθρόν. Έάν σάς παρατηρούν κινηθήτε μόνον διά νυκτός και διασκορπισθήτε τήν ήμέραν. Έπίβιβάσθητε κόλπον Πλάκας νύκτα 31ης Μαΐου προς 1ην Ιουνίου. Κυρίως θέσις επίβιβάσεως πρέπει άποκρυφθί από έχθρόν. Διά τόν λόγον αυτόν πρέπει να είσθε εις περιοχήν επίβιβάσεως και κρυφθήτε τήν πρώταν τής 31ης Μαΐου. Κάνετε τό καλύτερον διά τούς πληγωμένους. Λυπούμεθα που δέν δυνάμεθα να βοηθήσωμεν επί του προκειμένου. Παραδώσατε αιχμαλώτους εις Έλληνας. Σεις και άνδρες έπολεμήσατε περίφημα. Υποχώρησις λόγω ύπερτέρας άεροπορικής δυνάμεως. Καλή τύχη».

Ευθύς μετá τή λήψι τής ανωτέρω έντολής του άρχιστρατήγου Μ. Άνατολής, ό στρατηγός Φράύμπεργκ εξέδωσε άνάλογες διαταγές τής συμπύξεως προς Σφακιά όπου και άπεσύμθη ό ίδιος.

Ίδου πώς περιγράφει στην έκθεσί του ό ίδιος τήν προς Σφακιά σύμπυξι :

ΑΣΥΝΤΑΚΤΟΙ ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΦΑΚΙΑ

Τό θράδυ, τό Γενικό Στρατηγείον έφυγε για τα Σφακιά. Η διαδρομή ήτο πραγματικός έφιάλτης. Υπήρχαν τμήματα τα όποια εβάδιζαν με τα όπλα τους, τμήματα από τας δυνάμεις που είχαν έξέλθει από τήν κυρίαν γραμμήν, άλλα γενικώς ήσαν άναδιοργάνωτα και έκινούντο πεζή με μεγάλον κόπο. Υπήρχαν χιλιάδες άοπλοι στρατιώται όπως οι Κύπριοι και οι Παλαιστίνιοι. Άνευ άρχηγίας και άνευ ούδενός είδους πειθαρχίας, είναι αδύνατον να περιμένη κανείς άλλο τίποτε από στρατό ό όποιος ούδέποτε έχει εκπαιδευθί ως μάχιμος. Όλίγον κατ' όλίγον τό όνομα των Σφακίων διεδόθη, και πολλοί από τούς άνδρες έφυγαν με ό,τι μεταφορικό μέσο ήδύναντο να κλέψουν και τα όποια εγκατέλειπαν άργότερα εις τόν δρόμον, ώστε να είναι δυστυχώς δυνατόν να άντιληφθί ό έχθρός τι είχε γίνει. Δέν θα ξεχάσω ποτέ τήν γενικήν έλλειψιν οργανώσεως και τήν σχεδόν παντελή έλλειψιν έλέγχου επί των μαζών, καθώς έπροχωρούσαμεν σιγά μέσφ τής άτελευτήτου σειράς οδοιπορούντων άνδρών.

Ό άρχηγός του Έλληνικού Στρατού, Στρατηγός Άχιλλεύς Σκουλάς, άπέστειλε σήμερα προς τόν Φράύμπεργκ τήν άκόλουθο έπιστολή του στην όποιαν περιγράφεται παραστατικώτατα ή διεινή θέσι των Έλληνικών τμημάτων :

«Στρατηγόν Φράύμπεργκ, ένταυθα.

«Λαμβάνομεν τήν τιμήν να γνωστοποιήσωμεν εις ύμάς ότι συμφώνως προς τας πληροφορίες τας όποιας συνελέξαμεν, ή θέσις των Έλληνικών Δυνάμεων είναι τόσοσν δύσκολος, ώστε ήρχισεν ή άποσύνθεσις των εις πολλά σημεία, ως άποτέλεσμα του σκληρού και έπιμόνου άγώνος ό όποιος διεξάγεται επί τούσας ήμέρας τώρα. Αυτό δέον να άποδοθί εις τήν έλλειψιν πολεμικού ύλικου, τροφίμων και ιατρικών εφοδίων επί πολλάς ήμέρας.

Η έχθρική άεροπορία, δρώσα με έμφανή κτηνωδίαν έν δση είναι ή ίδια άσφαλής λόγω τής ιδιότης μας έλλείψεως φίλικών άεροπλάνων, κατεδαφίζει πόλεις και χωρία άνευ διακοπής. Αυτό κατασφραγεί τό ήθικόν των μαχομένων δυνάμεων και του πληθυσμού. Ό στρατός, παρ' όλα αυτά, διετήρησε τό ύψηλόν ήθικόν του μέχρι τής στιγμής, και κατέστρεψε μονάδες διαβιβάσεων.

Συμφώνως προς τας δηλώσεις του κ. Τσώρτσιλ, τας όποιας είχαμεν τήν τιμήν να άκούσωμεν από τό στόμα σας, ήτο άναγκάσιον διά τήν έπιτυχή διεξαγωγήν του άγώνος να αναμενώμεν τήν άποστολήν έν καιρώ σημαντικών δυνάμεων αι όποιαι ΕΑΝ ΑΠΟ ΣΤΑΛΟΥΝ ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ΣΤΙΓΜΗΝ πιθανόν να άποδειχθοϋν άποφασιστική εσθήθεια διά τήν νίκην. Ειδ' άλλως τό τέλος του άγώνος έν Κρήτη άποκαλύπτεται σύντομον και ολέθριον.

Στρατηγός Άχιλλεύς Σκουλάς, Διοικητής Έλληνικού Στρατού»

ΡΕΘΥΜΝΟΝ 27 ΜΑΪΟΥ (8^Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

ΟΙ Έλληνικές δυνάμεις Ρεθύμνης είχαν σήμερα μιὰ αξιόλογη επίτυχία. Ὁ Λόχος πολυβόλων ὑπὸ τὸν ἑφ. ὑπολοχαγὸ Ἀντώνιον Βησιτάκη, ἐπέτεθη ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τοῦ Συνοικισμοῦ Σταυρωμένου καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐκδίωξί του. Ἀπὸ τὴ σχετικὴ ἔκθεσι τοῦ κ. Βησιτάκη παίρνομε τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα:

27—5—1941.... Μετ' ὀλίγον ἔλαβα τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν: «Τὴν 14ην ὥραν τῆς σήμερον ἔνα τάνκς, ὀδηγούμενον ὑπὸ Αὐστραλιῶν θὰ ἐκτελέσῃ δύο διαδρομὰς διερχομένων ἐκ τοῦ Συνοικισμοῦ Σταυρωμένου καὶ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ φθάσιν μέχρι τῆς στροφῆς τῆς κειμένης ἀνατολικῶς καὶ ἐκεῖθεν τῆς γεφύρας ἔνθα θὰ σταματήσῃ κατὰ τὴν δευτέραν διαδρομὴν. Μετὰ ταῦτα ὁ Λόχος Σφακιανάκη θὰ ἐνεργήσῃ ἐπίθεισιν κατὰ τοῦ Συνοικισμοῦ Σταυρωμένου ὑποστηριζόμενος ὑπὸ πυρῶν πολυβόλων καὶ ὀλμων τοῦ Λόγου Ἀντ. Βησιτάκη».

Κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν ἔλαβον τὴν κάτωθι διαταγὴν:

«Ἴλον Λόγον Πολυβόλων,

Ἡ Διοίκησις τῶν Αὐστραλιανῶν Στρατευμάτων ἐκφράζει τὰ συγχαρητήριά της πρὸς τὸν Λόγον σας διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς βολὰς τῶν ἀτομικῶν ὀλμων κατὰ τοῦ Συνοικισμοῦ Σταυρωμένου.

Σ. Δ. 27—5—1941

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τάγματος, Στ. Καλλονάς

Ἡ Δ)γὴ αὐτὴ ἀφορὰ τὸν κατὰ τὴν χθὲς γεγόμενον βομβαρδισμόν κατὰ τοῦ ἐν λόγῳ Συνοικισμοῦ.

Ἡ ὥρα ἔφθασε καὶ τὸ τάνκς ἐπλησίαζε ἐρχόμενον ἐκ δυσμῶν τοῦ Συνοικισμοῦ. Μόλις δὲ τοῦτο διήλθε ἐκτελοῦν τὴν πρώτην του διαδρομὴν τὰ πυρὰ τῶν πολυβόλων καὶ ὀλμων ἤρχισαν ραγδαίᾳ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν θέσεων. Ἡ 3η διμοιρία εἶχε πλησιάσει πρὸς τὰς ἐχθρικές ἀντιστάσεις εἰς ἀπόστασιν ἐφόδου. Μετ' ὀλίγον διέταξα τὴν προχώρησιν τῆς 2ας διμοιρίας, Μεθ' ἧς ἐνηργήθη ἔφοδος ὑπὸ τῆς 3ης διμοιρίας, ἐπηκολούθησε ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῆς 2ας διμοιρίας, ἐνῶ ὁ ὑπόλοιπος Λόχος ἐπέτιθετο ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ. Οὕτω, ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ὁ Λόχος εὐρέθη ἐντὸς τοῦ Συνοικισμοῦ Σταυρωμένου, πραγματοποιήσας πληρῶς τὴν κατάληψιν αὐτοῦ.

Εὐρέθησαν 80 Γερμανοὶ, ἐξ ὧν 40 τραυματίαι. Οἱ ὄντιες μετήχθησαν ὑπὸ Ἑλληνο-Αὐστραλιανῶν τμημάτων εἰς «Ἀδελε. Ὁ Λόχος οὐδεμίαν ἀπώλειαν ἔσχε πλὴν ἐνὸς ἐξ ἀμελείας ἐλαφρῶς τραυματισθέντος».

Στοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς Ρεθύμνης οὐδεμίαν ἀλλαγὴν ἐπὶήλθε. Ἐνῶ ὁμοίως στὰ Χανιά εἶχε διαταχθῆ ἡ ἀποχώρησις τῶν Βρετανικῶν στρατευμάτων, ἡ Βρετανικὴ Στρατιωτικὴ Διοίκησις Ρεθύμνης δὲν κατορθῶν νὰ εἰδοποιηθῆ. Ὅπως ἀφηγεῖται ὁ στρατηγὸς Φράϊμπεργκ, τὸς ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς Ρεθύμνης δὲν ὑπῆρχε ἄλλος εἰμὴ ἡ ὑπὸ ἀεροπλάνου ρίψις ὀβηθῶν. Ὁ Φράϊμπεργκ εἰδοποίησε ἀσχετικῶς τὸ Στρατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς καὶ ἀπεστάλη εἰδικὸ ἀεροπλάνο, τὸ ἀεροπλάνο ὁμοίως κατεστράφη καθ' ὁδὸν καὶ ἔτσι τὸ Ρέθυμνο δὲν κατορθῶν νὰ εἰδοποιηθῆ, ὥστε νὰ προετοιμάσῃ τὴν ἐκκένωσιν.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

27 ΜΑΪΟΥ (8^Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ὁ Φρούραρχος Ἡρακλείου κ. Τσαγκαράκης περιγράφει στὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεώς του τὴ σημερινὴ κίνησι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ:

«27 Μαΐου. Ἐπηκολούθησε νέα ἀνασύνταξις τῶν διαλυθέντων καὶ πάλιν τμημάτων μας, ἐνισχυθέντων καὶ διὰ νέων, τὰ ὁποῖα ὠδήγησεν ὁ ἀντ)ρχης Μπετεινάκης ἐξ Ἀρχανῶν εἰς Μετόχι Καπινοτοῦ. Ταῦτα διετάχθησαν νὰ καταλάβωσιν τὸ χωρίον Σκαλάνη, ἀλλὰ τοῦτο εὐρέθη κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν».

Ὁ Στρατηγὸς Φράϊμπεργκ σημειώνει στὴν ἔκθεσί του τ' ἀκόλουθα γιὰ τὸ Ἡράκλειο: «Εἰς τὸ Ἡράκλειο ὁ ἐχθρὸς ἐξακολούθει νὰ σταθεροποιῆ τὰς θέσεις του. Μετεκινήθησαν διὰ μέσου τοῦ μετώπου μας εἰς Ἀη—Λιά, εἰς ἰσχυρὰν θέσιν καλύπτουσαν τὴν ὁδὸν Κνωσσῶν. Ἐνα φυλάκιον Αὐστραλιῶν περιεκυκλῶν ἐκεῖ, ἀλλὰ κατάρθωσε νὰ διαφύγῃ προξενούν ἀπώλειαι εἰς τὸν ἐχθρὸν. Ἐν ὄψει τῆς καταστάσεως εἰς τὸν τομεῖ τῆς Σούδας, ἡ θέσις τῶν δύο αὐτῶν φρουρῶν ἐγένετο ὀλονὲν περισσότερο ἐπισημῆς».

Τὸ ἀεροδρόμιο τῶν Ρουσῶν εἶναι πάντοτε στὰ χέρια τῶν Βρετανῶν. Παρὰ τὸ ὅτι οἱ ἔστιες Γάζι καὶ Σταυρωμένου ἔχουν σοβαρὰς ἐνισχυθῆ, οἱ Γερμανοὶ δὲν ἐπιχειροῦν καμμιὰ ἀξία λόγου ἐπιθετικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ παραμένουν ἀκίνητοῦντες στίς δύο αὐτὲς ἐστίες.

Καὶ ἡ ἐστία τοῦ Ἀη—Λιά ἔχει ἐνισχυθῆ, δὲν ἐπιχειρεῖ ὁμοίως ἐπιθετικὴ ἐνέργεια. Δὲν ἐπιχειρεῖται ὁμοίως καὶ ἀπὸ μέρους τῶν Βρετανῶν καμμιὰ δράσι ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τοῦ Ἀη—Λιά. Ἡ ἀδράνεια αὐτῆ τῶν Βρετανῶν δίκαια δημιουργεῖ σκέψεις ὄχι εὐμενεῖς γι' αὐτοὺς, ὅταν μάλιστα ἔχει κανεὶς ὄπ' ὄψει τοῦ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Μπαντουῆας ζήτησε νὰ κινηθῆ ἐναντίον τοῦ γερμανικοῦ προγεφυρώματος τοῦ Ἀη—Λιά κατὰ τὴν 27ην Μαΐου καὶ πῆρε τὴν ἀπάντησι ἐπὶς οἱ Βρετανοὶ δὲν τὸ ἐπιτρέπουν».

Αὐτὸ τὸ συγκεκριμένον γεγονός καὶ ἡ ματαίωσις τῆς ἐναντίον τῶν προγεφυρωμάτων Γάζι, Σταυρωμένου καὶ Κεφαλογιάνη Χαλέπα, ἐπιθέσεως ποῦ θὰ ἐνηργεῖτο με δυνάμεις τοῦ Σώματος Μπαντουῆ καὶ τμημάτων τοῦ Βρετανικοῦ στρατοῦ, κυρίως ὁμοίως ἡ ἀνευλόγητη ὑποχώρησι τῶν Βρετανῶν, κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς 28ης Μαΐου — ὅλα αὐτὰ τὰ πολὺ περιεργα πράγματα δίδουν ὑπόστασι στίς φήμες ποῦ κυκλοφόρησαν τότε πῶς καὶ Βρετανοὶ ἦσαν σὲ συμφωνίαν με τοὺς Γερμανοὺς, οἱ μὲν πρώτοι νὰ παύσουν ἐπιτιθέμενοι ἐναντίον τους ἀπὸ τῆς 27ης Μαΐου, οἱ δὲ δεῦτεροι νὰ μὴ ἐμπροδίσουν τὴν ἐπιβίβασί τους».

Οἱ ἴδιες φήμες ἔλεγον πῶς οἱ Βρετανοὶ δὲν τήρησαν τὴν ὑπόσχεσι ποῦ ἔδωσαν στὸ Στρατηγὸ Ἀναρδάκη περὶ ἀνεφοδισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων, γιὰτι ἐν τῷ μεταξύ ἦσαν σὲ συνεννόησι με τοὺς Γερμανοὺς, στοὺς ὁποίους ἔδωσαν ὑπόσχεσι ὅτι θὰ παύσῃ ὁ ἐναντίον τους ἀγῶνας καὶ ἔπαυσε, δυστυχῶς!!

Ἐδῶ, νομίζω, ἔχει τὴ θέσις τῆς μιᾶς ἀπάντησι στὸ Στρατηγὸ Φράϊμπεργκ, ποῦ ἰσχυρίζεται στὴν ἔκθεσί του πῶς «τὸ Ἀγγλικὸ Στρατηγεῖο Κρήτης, καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τῶν κρίσιμων

τούτων ημερών, εύρίσκεται εις στενήν έπαφήν μετά του 'Ελληνικού Στρατού, ό όποιος όμως, έλλειπει πυρομαχικών, τροφίμων και έφοδίων, εύρίσκεται εις τάς παραμονάς άποσυνθέσεως». 'Ο Στρατηγός Φράνκμπεργκ, ισχυρίζεται πράγματα τελείως έξω της πραγματικότητας. Δέν είναι άληθής ό Ισχυρισμός αυτός. Σε καμμιά περίπτωση ή Βρετανική Διοίκηση δέν ζήτησε τή συνεργασία τής 'Ελληνικής Στρατιωτικής Διοικήσεως. 'Αντίθετα, όσάκις 'Ελληνες στρατιωτικοί ζήτησαν νά πληροφορηθοούν, όπως είχαν δικαίωμα και υποχρέωση έναντι του πληθυσμού και του στρατού που διοικούσαν, τήν εξέλιξη τής καταστάσεως, ή δέν πήραν διόλου άπάντησι ή πήραν μιά ξερη άπάντησι, αντίθετη πάντοτε προς τήν πραγματικότητα.

'Ο Στρατηγός Φράνκμπεργκ, τό έπιτελείο του και οι κατά τύπου Βρετανοί διοικηταί, δέ λαβαίνανε διόλου ύπ' όψι τους τους 'Ελληνες αξιωματικούς. Ήταν σάν νά μη ύπήρχαν γι' αυτούς. Νά μερικά στοιχεία που άνατρέπουν τους ισχυρισμούς του Φράνκμπεργκ:

1) Ουδέποτε έκοινοποιήθη στην 'Ελληνική Διοίκηση τό Δελτίο Πληροφοριών που εξέδιδετο καθημερινώς και έκοινοποιείτο στις Βρετανικές μονάδες.

2) Ουδέποτε ειδοποιήθηκαν, ύπό των Βρετανών, οι 'Ελληνες διοικηταί τμημάτων περι των κινήσεων Βρετανικών τμημάτων δρώντων στο πλευρό των 'Ελληνικών.

3) Στο 'Ηράκλειο άπεφασίσθη και εξέτελέσθη ή εκκένωσι των Βρετανικών τμημάτων χωρίς καν νά ειδοποιηθοούν οι 'Ελληνικές άρχές.

4) Ουδέποτε ή 'Ανωτάτη 'Ελληνική Στρατιωτική ήγεσία ειδοποιήθη περι τής πραγματικής καταστάσεως, παρά τις άγωνιώδεις παρακλήσεις της.

5) Μιά ζωντανή άπόδειξι του γεγονότος ότι ουδέποτε οι Βρετανικές στρατιωτικές άρχές, έδιδαν πραγματικές πληροφορίες στους 'Ελληνες στρατιωτικούς ήγέτες, άποτελεί ή άπάντησι που έβωσε τό Στρατηγείο του Φράνκμπεργκ: ή κατάστασι δέν είναι εύχάριστη, δέν είναι όμως τόσον κακή, ώστε νά μη διατηρούνται έλπίδες!! 'Εν τώ μεταξύ είχε διαταχθή ή εκκένωσις των Βρετανικών στρατευμάτων, έν άγνοία θέβαια τής 'Ελληνικής στρατ. ήγεσίας!!

6) Γενικός ή συμπεριφορά των Βρετανικών στρατιωτικών άρχών έδειχνε από των πρώτων ημερών τής μάχης, ότι οι Βρετανοί προσεβάνουν νά χωρίσουν την προσπάθειαν τους από εκείνην των 'Ελλήνων συμπολεμιστών τους.

7) 'Επίμονες ύποδείξεις και παρακλήσεις των 'Ελλήνων διοικητών προς τους έν 'Ηρακλείω και Ρεθύμνω Βρετανούς διοικητάς περι παροχής συνδρομής προς έξουδετέρωσιν των έστίων Γάζι και Σταυρωμένου στο 'Ηράκλειο και του Λατζιμά και 'Αγ. Γεωργίου στο Ρέθυμνο, έμειναν χωρίς άπάντησι. Γιατί;

8) Κατά τήν 24ην Μαΐου ό τότε ύπουργός των Στρατιωτικών Στρατηγός Τζανακάκης έζήτησε από τον Φράνκμπεργκ πληροφορίες για τήν κατάστασι, που δέν τήν έβλεπε τόσο ικανοποιητική όσο τήν παρουσίαζαν οι πληροφορίες στο Βρετανικό Στρατηγείο — πήρε τήν έξης άπάντησι: Παρακαλώ νά εισθε έτοιμος μετά τετάρων, επιβίβασθητε πλοίο προς Αίγυπτον!!! Καί καμμιά άπάντησι στις άγωνιώδεις έρωτήσεις του άειμήστου Τζανακάκη.

9) Τέλος, ή έπιστολή που έστειλε ό Στρατηγός 'Αχ. Σκουλάς στο Φράνκμπεργκ, είναι μιά επί πλέον άπόδειξι του γεγονότος ότι τό Βρετανικό Στρατηγείο είχε τελείως εγκαταλείπει τον 'Ελληνικό στρατό, άποκείωσε δέ επί πλέον και μιά έντονη διαμαρτυρία των 'Ελλήνων αξιωματικών, έναντι τής συμπεριφοράς που έδειχνε τό Βρετανικό Στρατηγείο προς αυτούς. Ή άπάντησι που δόθηκε στην έπιστολή αυτή ήταν: Τόσον ό ύπογράφας τήν έπιστολήν όσον και τό 'Ελληνικό Γ.Ε.Σ. και οι αξιωματικοί, μά είχαν θέσι στα πλοία εκκένώσεως!!

Νά μάς συγχωρήση, λοιπόν, ό Στρατηγός Φράνκμπεργκ άν άρνηθούμε νά παραδεχθούμε τον Ισχυρισμό του ως πραγματικό. "Άλλο πράγμα τώρα άν εκ των ύστερων άντελήφθη τό σφάλμα του και προσπάθησε νά τό καλύψη στην έκθεσί του. Τά γεγονότα όμως παραμένουν πάντοτε γεγονότα.

Παρ' όλη τήν τραγικότητα τής καταστάσεως και τό πρωτοφανές χάος που δημιουργήθηκε, άστερα από τή διάλυσι του 'Ελληνικού Στρατού, δέν σταμάτησε καθόλου ή δράσι των ένόπλων δμάδων. Στην τοποθεσία 'Αλμυρός, μεταξύ Γάζι και Κουμπέδων, έχει δημιουργηθή μιά μικρότερη σημασίας έστία. 'Εναντίον τής γερμανικής αυτής δυνάμεως επιτίθεται τετραμελής δμάδα ύπό τον άνθ'οστη Χωροφυλακής Γ. Φραγκούλη, ως άγνωριστικό τμήμα τής κυρίας δμάδος ύπό τον μοίραρχο Καλαποδάκη, άποτελουμένη από κατοίκους του 'Αγίου Μύρωνος. "Υστερα από πολύωρη συμπλοκή, οι Γερμανοί ένισχυθέντες με δυνάμεις άλεξιπτωτιστών, όλους και πολυβόλα, επιτίθενται και έξαναγκάζουν τήν 'Ελληνική δμάδα σέ ύποχώρησι.

Ή έπιχείρησι αυτή δείχνει τό άκατάβλητο τής Κρητικής παλληκαριάς και τον πόθον των Κρητών ν' άγωνισθοούν, ως τήν τελευταία στιγμή, για τή διάσωσι του νησιού τους.

Και άλλες μικροσυνάδες έδρασαν και σήμερα έναντίον μεμονωμένων Γερμανών και μικροσυνιστών των άλεξιπτωτιστών. "Ως άργά τό θράδυ τής 27ης Μαΐου δέ σταμάτησε καθόλου ή δράσι των έλευθέρων σκοπευτών.

'Ο "Άγγλος φρούραρχος 'Ηρακλείου συναντήθηκε σήμερα τό πρωί με τον καπετάν Μ. Μπαντουβά και του ανέφερε πως είχε άποφασισθή από τον ταξίαρχο Κιάπελ νά ένεργηθή τό άπόγευμα τής 28ης Μαΐου, σοβαρά έπίθεσι έναντίον των προγεφυρωμάτων Κεφαλογιάννη, Χαλέπας, Γαίι, Σταυρωμένο και Τσαλίκνας Μετόχι, έζήτησε δέ από τον Μπαντουβά νά λάβη μέρος στην έπιχείρησι με όλόκληρη τή δύναμι του Σώματός του.

'Ο καπετάν Μπαντουβάς άπεδέχθη τήν πρότασι με έξαιρετική εύχαρίστησι και προθυμία, δεδομένου ότι ή αδράνεια των δύο ημερών, τής 26ης και 27ης, τον είχε βαθύτατα άπογοητεύσει. Ή πρότασι αυτή των Βρετανών προς τον Μπαντουβά και όχι προς τον στρατηγό Μιχ. Λιναρδάκη, διοικητή του 'Ελληνικού στρατού, έξηγείται από τό γεγονός ότι οι 'Ελληνικές τακτικές δυνάμεις είχαν άποσυντεθή πλέον και ή μόνη 'Ελληνική δύναμι που ύφιστατο καθολικά οργανωμένη, ήτο τό Σώμα του καπετάν Μπαντουβά, που είχε πλήρως άποδείξει, κατά τις προηγούμενες μέρες, πως ήτο ικανό νά αναλάβη σοβαρές έπιχειρήσεις.

"Έτσι, ή γνώμη που ύποστηρίζουμε σέ προηγούμενες σελίδες, πως από τής 24ης Μαΐου και πέρα οι Βρετανοί ύπελόγιζαν μόνον επί τής δυνάμεως που διέθετε ό Μπαντουβάς και ότι ό Μπαντου-

θας ήτο ο μόνος τόν όποιον συνεβουλεύοντο οι Βρεταννοί, ή γνώμη αυτή στηρίζεται σέ γεγονότα άναμφισβήτητα.

Τό Σώμα Μπαντουεά κινήθηκε τις θραδυνές ώρες από τά Σπήλια και βρέθηκε τό πρωί τής 28ης Μαΐου στίς καθωρισμένες από τό σχέδιο τής έπιχειρήσεως θέσεις του, στην περιοχή Γιόφυρο.

ΧΑΝΙΑ

28 ΜΑΪΟΥ (9Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Από χθές οι Γερμανοί είναι άπόλυτοι κύριοι τής πόλεως Χανίων. Μεγάλα τμήματα γερμανικού στρατού, προερχόμενα από τις φυλακές Άγυας και τό Μάλεμε, εισήλθαν στην πόλι. Τά άντίποινα πού ήπειλθσαν οι Γερμανοί με τις προκηρύξεις τους, άρχισαν νά εφαρμόζονται. Τά Χανιά εύρίσκονται στό έλεος τών κτηνανθρώπων του Χίτλερ.

Νά πώς περιγράφει Γερμανός παρατηρητής την κατάληψη τής πόλεως:

«Στό μεταξύ όμως ή πόλις έχει καταληφθή από μās από όλες τις μεριές. Ο Δήμαρχος, ένας από τούς λίγους πολίτας πού έμειναν, παρέδωκε τά Χανιά. πού ύστερα από τη στρατιωτική κατάληψη ήταν θέαται μόνο ένας τύπος. Για μās εσήμαινε μόνο μετακίνησι του άρχηγείου μας στην πόλι. Η εισοδος μας στα Χανιά, αυτή τη φορά δυστυχώς χωρίς μηχανοκίνητες δυνάμεις, γίνεται τις τελευταίες ώρες τής ημέρας. Ήταν μία πορεία διά μέσου σαρών έρειπίων. Τά μεγάλα οικοδομήματα, τά εργοστάσια και οι άποθήκες καπνίζουν ακόμα σέ μερικά μέρη. Οι έπιδρομές τών Γερμανικών αεροπλάνων έχουν φέρι καταστρεπτικά αποτελέσματα. Οι πολίτες πού έμειναν στην πόλι μετρούνται στό δάκτυλα. Οι δρόμοι είναι σέ πολλά μέρη κατατρυπημένοι από μεγάλες χωάνες βομβών και μόνο εις τάς έξόδους τής πόλεως έχουν μείνει ακόμη μερικά σπία άθικτα».

Συνεχίσθηκε έντακτικά από νωρίς τό πρωί ή καταδίωξι τών ύποχωρούντων Βρετανικών τμημάτων. Πολλά Έλληνικά τμήματα στρατού και ομάδες πολιτών, παραμένουν ακόμα στίς θέσεις τους, μη είδοποιηθέντα εισέτι περί τής Βρετανικής ύποχωρήσεως. Έξακολουθούν νά μάχονται άπεγνωσμένα, άγνωούντα ότι άπεχώρησαν του άγώνος, τά διπλανά τους Βρετανικά τμήματα!! Η θέσι ίδιως τών ένόπλων χωρικών, πού μάχονται ακόμα σέ διάφορες τοποθεσίες, είναι άληθινά τραγική. Οι Γερμανοί δέν θά τούς συγχωρέσουν ποτέ. Αυτόι θά πληρώσουν με τη ζωή τους τό έγκλημα πού διέπραξαν οι Βρεταννοί νά μη τούς είδοποιήσουν έγκαίρως ώστε ν' άποσυρθούν πρώτοι αυτόι, όπως έπρεπε, του άγώνος, για νά μη δώσουν περισσότερες αιτίες στους Γερμανούς νά πραγματοποιήσουν τις άπειλές τους. Και πλήρωσαν, πράγματι, θαρύτατα οι Κρήτες πολεμιστές την άδιαφορία αυτή τών Άγγλων.

Ο πληθυσμός τής Κρήτης είδε τούς Βρεταννούς σαν άδελφια του, τούς έδωσε την καρδιά του και την έμπιστοσύνη του. Πολέμησε στό πλευρό τους και τούς προσέφερε τέτοιες υπηρεσίες, ώστε νά μειωθούν στό ήμισυ οι άπώλειες πού, φυσικώς, έπρεπε νά έχουν. Κι' αυτό έφευγαν τώρα χωρίς νά θυμηθούν πώς χιλιάδες παλληκάρια εξακολουθούν ν' άντιτάσσονται στον έχθρο, σέ άγώνα μάταιο πού μοιραίως θάχη τραγικές συνέπειες εις θάρος τους, όπως και είχε.

Οι Κρήτες όμως δέ θέλησαν νά ίδουν στην πράξι αυτή τών Βρετανών έλλειψι φιλίας από μέρους τους. Δέ στάθηκαν καν νά την έρευνήσουν και νά θγάλουν συμπεράσματα ανάλογα. Μέσα στην άνελέτη έκδίκηση τών Γερμανών, έρθηκαν τό ψυχικό κουράγιο νά προστατέψουν με νέο κίνδυνο τής ζωής τους, τούς Βρεταννούς πού μείνανε στην Κρήτη.

Κι' έμεις θέλουμε νά λησμονήσαμε τά σφάλματα τών φίλων μας τών Βρετανών, πού είχαν έν τούτοις θανάσιμες συνέπειες εις θάρος του ύπερψάνου λαού μας. Οι Βρεταννοί φίλοι μας όμως άς σταματήσουν τις δικαιολογίες τους, με τις όποιες προσπαθούν τώρα νά μās πείσουν πώς δέν διέπραξαν σφάλματα. Ο λαός τής Κρήτης δέν θέλει νά θυμάται τά σφάλματα αυτά. Θυμάται μόνον τό Βρετανικό αίμα πού χύθηκε εκεί για τη διάσώσι της. Και καθημερινώς έπισκέπτεται τούς τάφους τών Βρετανών πού έμειναν στό νησί τους και τούς στολίζουν με λουλουδία τής Κρητικής γής, για νά εκφράση έτσι την εϋγνωμοσύνη πού νιώθει πώς τούς όφειλει.

Φίλοι έίμεθα και σήμερα με τούς Βρεταννούς. Οι Κρήτες θάνα αιώνια φίλοι τής Μ. Βρετανίας. Άκολουθούν πιστά τις έντολές του μεγάλου συμπατριώτου τους, του Έλευθ. Βενιζέλου. Θερμά, όμως, παρακαλούμε τούς Βρεταννούς φίλους μας, νά μās έπιτρέψουν νά διατηρήσωμε αυτή τη φιλία μας.

Από πολύ νωρίς σήμερα οι γερμανικές δυνάμεις έκινήθησαν έναντιον τών ύποχωρούντων Βρετανικών τμημάτων. Μιά γερμανική φάλαγγ φθάνει στό λιμάνι τής Σούδας άνενόλητη και προχωρεί ταχύτατα προς την κατεύθυνσι Σούδας — Καλύθσι — Ρέθυμνο. Άλλη φάλαγγ άνέρχεται στα ύψώματα Μολάζας και προσβάλει στη θέσι Μεγάλα Χωράφια τις Βρετανικές όπισθοφυλακές, πού όμως συνεκρατήθη από άντεπίθεσι τμημάτων τής 5ης και 19ης Ταξιαρχίας.

Από τώρα και εις τό έξής οι 4η, 5η και 19η Ταξιαρχίες και τμήμα «Κομάντος» δίδουν άλλεπάλληλες μάχες όπισθοφυλακών και κατορθώνουν νά συγκρατούν τούς Γερμανούς επί διαδοχικών γραμμών, ώστε νά καθίσταται δυνατή ή επίβιθασις τών τμημάτων πού φθάνουν στίς άκτές τών Σφακιών.

Νά πώς περιγράφει ο Στρατηγός Φράύμπεργκ την κατάστασι τό θράδυ τής 28ης προς την 29ην Μαΐου :

«Την νύκτα τής 28ης προς 29ην Μαΐου, ή 5η Ταξιαρχία Πεζικού και 19η Αύστραλιανή Ταξιαρχία ύπεχώρησαν από τον Στόλον, και την πρωίαν εύρίσκοντο εις τό όροπέδιον του Άσκούφου. Ο έχθρος δέν τούς παρηκολούθησεν άμέσως, άν και τούς άντελήφθη εις αρκετήν απόστασι. Συνεκλήθη ένα συμβούλιον διά τά σχεδιασθή ο τρόπος τής περαιτέρω ύποχωρήσεως, και ή 19η Αύστραλιανή Ταξιαρχία υπό την διοίκηση του ταγματάρχου Πεζοναυτών διετάχθη νά κρατήσει την τελευταίαν όπισθοφυλακήν. Η 4η και 5η Νεοζηλανδική Ταξιαρχία ύπεχώρησε κατά την διάρκειαν τής ημέρας άνευ δυσκολιών.

Δέν κατωρθώσωμε νά έπικοινωνήσωμε με τό Ρέθυμνον, αλλά άνεμενανε νέα άνυπομόνωσ από την Μέσην Άνατολήν. Εις τό Ήράκλειον αι πληροφορία ότι τά στρατεύματα είχαν άποχω-

ρήσει άσφαλώς εδόθησαν εις τόν γερμανικόν στρατόν ένωρίς τό πρωί και κατά την διάρκειαν τής ημέρας ή νηοπομπή όπέστη έπίθεσιν από βομβαρδιστικά καθέτου έφορμήσεως. Συμφώνως με άναφοράς, περίπου 100 άεροπλάνα έλαβον μέρος εις τας 5 έπιθέσεις αι όποια έγιναν. Ένα άντορπιλλικόν έβυθίσθη και άλλα πλοία έβλήθησαν με μεγάλες άπώλειες. Άργά την νύκτα έφθασαν εις Άλεξάνδρειαν.

Έκάμαμεν νέαν τελευταίαν προσπάθειαν να έπικοινωνήσωμεν με τό Ρέθυμον. Δυστυχώς δέν ήδυνήθημεν να έπιτύχωμεν τίποτε, και όπως ήδη άνέφερα, τό άεροπλάνον τό όποιον άνεχώρησεν έξ Αίγυπτου με τας όδηγίας, ούτε τας έσπριψε, ούτε έπέστρεψε.

Τό εσπέρας ό έχθρός ήλθεν εις έπαφην με την 4ην Νεοζηλανδικήν Ταξιαρχίαν και ήνοιξε πύρ δι' όλμων και μυδραλλιοβόλων κατά τών θέσεών μας. Τοúτο άντιμετωπίσθη διά τών πυροβόλων τής όπισθοφυλακής μας και ό έχθρός έπαυσε πύρ περι την δύσιν του ήλιου.

Οι δρόμοι έβομβαρδίσθησαν σοραδικώς κατά την διάρκειαν τής ημέρας, και τά Σφακιά όπέστησαν θάρεϊαν έπίθεσιν κατά την νύκτα.

Την νύκτα τής 29ης έπετελέσθη μεγάλη έπιθέσας 7.000 άνδρών.

Τό θοάδου έλαθον τηλεγράφημα από τόν Στρατηγόν WAVELL:

«Σεις προσωπικώς να έπιστρέψετε Αίγυπτον με πρώτην εύκαιρίαν».

Έλληνικά τμήματα τής περιοχής Μουριών άπεφάσισαν να στραφώσι προς Έράκλειον και έκινήθησαν προς την κατεύθυνσι αυτή. Καθ' όδον πληροφορηθέντες τά τής κατάληψεως τών Χανίων και τής Ρεθύμης και όποσάνα έπιθέσεις τής γερμανικής άεροπορίας, έπέστρεψαν στόν καταυλισμό τους στο Γέρω—λάκκο, όπου άχρήστευσαν τόν όπλισμό τους και παρέμειναν εκεί μέχρι τής 29ης Μαΐου.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

28 ΜΑΪΟΥ (9Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Τό Ρέθυμον δέν κατορθώθη να ειδοποιηθί περί τής έκκενώσεως. Έτσι, οι έκ Χανίων προελαύοντες Γερμανοί εύρήκαν τις Έλληνο-Βρετανικές φρουρές στις θέσεις τους, που άγνοούσαν τό τί συνέβαινε στα Χανιά. Η κατάσταση εδώ εξακολουθεί να είναι λίαν εύχρηστη, έτοιμάζεται δε για την 29ην Μαΐου γενική έξόρμησι προς πλήρη εκκαθάρισι τών γερμανικών έστιών άντιστάσεως.

Άργά όμως τό απόγευμα ένεφανίσθησαν πρό τής Ρεθύμης τά πρώτα έκ Χανίων προελαύοντα γεομανικά τμήματα. Τά τμήματα αυτά συνήντησαν άνυρία άντίστασι διτικός τής πόλεως υπό ομάδων ένόπλων χωρικών, καθάρθωσαν όμως να έπιβληθού και να εισέλθουν στην πόλι, ενώ άλλα γερμανικά τμήματα προχωρούσαν ανατολικώς αυτής.

Άλλα τμήματα Γερμανών έπετέθησαν έναντίον τών συμμαχικών δυνάμεων που ύπερήσπιζαν τό άεροδρόμιον Πηγής. Υστερα από σκληρόν εγώνα οι Αύστραλοί παρεδόθησαν, πολλοί όμως έξ αυτών καθάρθωσαν να διαφύγουν και να καταφύγουν προς τό έσωτερικό του νομού, όπου έτυχαν θερμής περιθάλψεως έκ μέρους τών κατοίκων.

Καθ' όν χρόνον διεξήγοντο αι έπιχειρήσεις του άεροδρομίου, άλλα τμήματα Γερμανών άηλευθέρωσαν τους πολιορκημένους στόν Άγ. Γεώργιο και στο Λατζιμά Γερμανούς και ούτω συνεπληρώθη ή πλήρης κατάληψις τής Ρεθύμης.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

28 ΜΑΪΟΥ (9Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Η γερμανική άεροπορία έξηκολούθησε και σήμερα έντατικούς βομβαρδισμούς κατά του Έράκλειου. Σήμερα μάλιστα ή άεροπορική έπίθεσι είναι άκόμη άγριότερα τών προηγουμένων. Και τό άεροδρόμιό ύπέστη νέα άεροπορική έπιδρομή, εξακολουθεί όμως πάντοτε να εύρίσκεται σταθερά στην έξουσία τών Βρετανών. Νέες ρίψεις άλεξιπτωτιστών έσημειώθησαν στο προγεφύρωμα του "Αη—Λιά, στο χωριό Έληά, στο «Κακόν Όρος», στις Γούδες και στα Σπήλια. Έδομβαρδίσθησαν τα χωριά Ζαρύ, Θραφανό, Πεζά και Άρκαλοχώρι Η όδός Έρακλείου — Πεζά — Άρκαλοχώρι συνεχώς πολυβολείται.

Τμήματα Γερμανών του προγεφυρώματος "Αη—Λιά, μαζί με τους ριφθέντες στα Σπήλια σήμερι: άλεξιπτωτιστές, απέκοψαν τη συγκοινωνία Έρακλείου—Άρχανών, άποκοπέισης έτσι πάσης έπικοινωνίας μετά τών Βρετανικών δυνάμεων.

Η κατάσταση του Έλληνικού στρατού είναι αξιοθρήνητος από πάσης πλευράς. Τοúτο άναγκάζει την Έλληνική διοίκηση ν' άποφάσισι την άπόλυσι τών στρατιωτών διά τής χορηγήσεως μηνιαιών άδειών.

Τό Σώμα Μπαντουβά εύρίσκεται από την προηγουμένη στις θέσεις Γιόφουρο και είναι έτοιμο καθ' όλα για την άποφασισθείσα έπιθετική ένέργεια έναντίον τών γερμανικών θέσεων του Σταρωμένου — Γάζι και Κεφαλογιάννη Χαλέπα. Έσημειώσαμε ότι ή έπιχειρήσι αυτή θα διεξήγηση από Βρετανικές και Έλληνικές δυνάμεις, οι Έλληνικές δε δυνάμεις ήταν τό Σώμα του Μπαντουβά. Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν τό μεσονύκτιον τής 28ης Μαΐου ό "Άγγλος φρουραρχος Έρακλείου, συνοδευόμενος υπό του διερμηνέως του, έπεσκέφθη τόν καπετάν Μπαντουβά στο σπίτι του. Όταν του άνήγγειλαν την έπίσκεψι του "Άγγλου φρουράρχου δε σκέφθηκε καθόλου, όπως μας έξήγησε, ότι έρχότανε για να του άναγγείλι την άναχώρησι τών Βρετανών. Τό μονο που δέν περίμενε ήτο ή είδησι αυτή, γιατί τίποτε δέν την έδικαιολόγει. Τό Έράκλειο είχε νικήσει τους έπιδρομείς. Και όμως ό "Άγγλος φρουραρχος δέν έφερε καλές είδησεις.

— Έξέρετε καπετάνιε, ήρθα να σας ειδοποιήσω ότι δέν θα γίνη ή αύριανή έπίθεσι, γιατί τά Βρετανικά στρατεύματα θ' άποχωρήσουν άπόψε τη νύκτα από τό Έράκλειο. Ο ταξιαρχος Κιάμπελ, έκτελών έντολήν τής "Ανωτάτης Στρατιωτικής ήγεσίας μας, μου άνέθεσε να σας πάρω μαζί μου, όπως και την οικογένειά σας και όσα παλληκάρια σας έπιθυμούν νάρθουν στη Μ. Α-

νατολή. "Όσον αφορά την Έλληνική Στρατιωτική Διοίκηση δεν έχω δυστυχώς καιρό να την ειδοποιήσω στις Άρχαίες ότι φεύγουμε.

"Εκείνοι μόνον που γνωρίζουν τον χαρακτήρα και τις σκέψεις του καπετάν Μανώλη, είναι δυνατόν να μαντεύσουν την ψυχική αναστάτωση που του έφερε η αναπάντεχη αυτή είδηση. Για πολλή ώρα παρέμεινε άμιλητος, με το κεφάλι σκυμμένο προς τη γη. Τού ήταν αδύνατον να βρη και την πιο απλή δικαιολογία για να παραδεχθή την απόφασι αυτή των Βρετανών. "Εβλεπε έξ' άλλου τις πελώριες συμφορές που μοιραίως θα έρχόντανε στο νησί και ότι οι συμφορές αυτές ήταν αποτέλεσμα της ανακόλουθης Βρετανικής πολιτικής.

— Κύριε φρούραρχε, εγώ δεν φεύγω από την πατρίδα μου. Το καθήκον μου και το καθήκον κάθε καλού πατριώτου είναι να παραμείνη στο πλευρό του λαού μας, τον όποιον περιμένουν μεγάλες συμφορές.

— Δόστε μας τότε την οικογένειά σας, καπετάνιε.

— Δεν νομίζω πως η οικογένειά μου θα το ήθελε. "Ας ρωτήσουμε όμως την καπετάνισσα και τὰ παιδιά, — και φώναξε κοντά του σύζυγό του.

— Έδω ό κ. φρούραρχε μου λέει πως έχει έντολή να μας πάρουν στην Αίγυπτο. Έγώ δεβαίως δεν φεύγω, εσύ όμως και τὰ παιδιά μπορείτε να φύγετε, τί λές;

"Η σύζυγος του καπετάνιου ύστερα από σιωπή αρκετών λεπτών απήντησε:

— Γιατί, φεύγουν, μήπως, οι "Άγγλοι;

— Ναί, φεύγουν δυστυχώς!

— Πες στον κύριο φρούραρχο πως δεν φεύγουμε από κοντά σου.

"Υστερα από την απάντησι αυτή ό "Άγγλος αξιωματικός ζήτησε ν' αποχωρήση, πριν φύγη όμως ό καπετάν Μπαντουβάς του εξέφρασε την απογοήτευσί του για την συμπεριφορά που επέδειξαν οι φίλοι μας Βρεταννοί απέναντι του Κρητικού λαού και του υπέδειξε τὰ τεράστια σφάλματα που διέπραξαν και τις συμφορές που αναμένουν τον λαόν της Κρήτης από τὰ σφάλματα αυτά. Τότε πλέον τον άποκαιρέτησε και άμέσως άσχολήθηκε με την περισυλλογή και άπόκρυψη του όπλισμού σε διάφορες άγροτικές θέσεις, όπως λ. χ. στη Φοινικιά, έδωσε δε τις κατάλληλες οδηγίες για τή διάλυσι του Σωματος.

"Ο ίδιος, συνοδευόμενος από μερικούς πιστούς συντρόφους του, κατευθύνθηκε στον "Αη—Σύλλα, όπου έγκατέστησε την έδρα του για τή μελλοντική του εθνική δράσι. Γιατί θεόβια ό Μπαντουβάς δεν σκέφθηκε ούτε για μιá στιγμή πως του έπιτρέπεται να παραμείνη έφησυχάζων όταν η πατρίδα του θα ήταν κάτω από την πιο άνελητη σκλαβιά.

Κατά τις πρώτες άπογευματινές ώρες της σημερινον οι "Ιταλοί απέβιθασαν στο λιμάνι της Σητείας με την προστασία της γερμανικής άεροπορίας όλόκληρη Μεραρχία μετά πυροβολικού και άρμάτων.

ΧΑΝΙΑ

29 ΜΑΪΟΥ (10Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Τὰ Βρετανικά στρατεύματα πιεζόμενα δεινώς από έπιθετικές έέργειες γερμανικών τμημάτων και άνηλεώς θομβαρδιζόμενα από πυκνά σμήνη γερμανικών άεροπλάνων, άποσύρονται καιήν κακώς προς τὰ Σφακιά. Τό ακόλουθο άπόσπασμα από την έκθεσι του "Αρχιστρατήγου Μ. "Ανατολής Λόρδου—Στρατάρχου Ουέιθελ, δίδει ζωντανήν την εικόνα της έκκενώσεως:

"Η πρώτη έκκένωσις από τὰ Σφακιά ένηργήθη κατά τας νύκτας της 28)29 και 29)30 Μαΐου ότε έπεβιθάσθησαν κατά τό πλείστον οι τραυματία και τὰ μη μάχιμα τμήματα. Την 30 Μαΐου ό έγθρός ήλθεν εις έπαφή με την όπισθοφυλακήν μας, άλλ' άπεκρούσθη και έλαχίστας κατόπιν κατέβηλες προσπαθείας να παρενοχλήση την επανεπιβίθασιν.

Τό ναυτικόν ειχεν ύποστη έσραείας άπωλείας εις σκάφη κατά τούς πλόας προς την Κρήτην και έξ' αυτής και έκρίθη ότι η έκκένωσις έπρεπε να τερματισθή την νύκτα της 31 Μαΐου προς την 1ην "Ιουνίου. "Η έπιβίθασις κατά τας τελευταίας δύο νύκτας ειχεν ένεργηθή υπό συνθήκας άρκετά δυσχερείς, τὰ σιτηρέσια και τό ύδωρ ήσαν περιωρισμένα και τὰ στρατεύματα, διεσκορπισμένα εις διάφόρους κρυψώνας δια να προφυλάσσωνται από τας έχθρικές άεροπορικές έπιθέσεις, δυσκόλως συνεκεντρώνοντο προς έπιβίθασιν. Διέταξα τον στρατηγόν Φράνκμπεργ να έπιστρέψη εις Αίγυπτον την νύκτα της 30)31 Μαΐου, αυτός δε και τό έπιτελείον να παρελήφθησιν από ύδροπλάνων. "Ο στρατηγός Ουέστον παρέμεινεν ως διοικητής και παρελήφθη την έπομένην νύκτα. Είναι λυπηρόν ότι σημαντικός αριθμός στρατευμάτων παρέστη ένάγκη να έγκαταλειφθή, περιλαμβανομένων ένός Αυστραλιανού Τάγματος και του όγκου της «Λαίνφορς», που ειχον πολέμησει μένοι τέλους με ικανότητα και γενναϊότητα.

"Από σύνολον 27.550 αυτοκρατορικών στρατευμάτων εις την νήσον κατά την έναρξιν της έπιθέσεως, 14.580 μετεφέρθησαν (7.130 από 14.000 "Άγγλους, 2.890 από 6.450 Αυστραλούς, 4.560 από 7.100 Νεοζηλανδούς). Ποία άναλογία από τούς άπολεσθέντας 13.000 είναι των τραυματιών και των φονευθέντων, δεν είναι δυνατόν εισέτι να καθορισθή.

Τὰ Έλληνικά τμήματα, κατόπιν διαταγής των Γερμανών, κατηρθύνθησαν στα Χανιά όπου παρέβωσαν ένα έλάχιστο μέρος του όπλισμού τους και κατόπιν διετάχθησαν να συγκεντρωθούν στο στρατόπεδο αιχμαλώτων παιδικών "Εξοχών. Μικρά Έλληνική δύναμι τακτικού στρατού, ύποστηρίζουσα την ύπαχώρησι των Βρετανικών τμημάτων στην περιοχή Μπαμπαλή—Φρέ, ύστερα από ένα άπελλι άγώνα, εκυκλώθη και ήχηλωτίσθη, ώδηγηθείσα και αυτή στο ίδιο στρατόπεδο αιχμαλώτων. "Η Χωροφυλακή διετάχθη και ανέλαβε τὰ καθήκοντά της στα Χανιά.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ

29 ΜΑΪΟΥ (10Η ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

"Από τό πρωί σήμερα καταφθάνουν συνεχώς νέα τμήματα γερμανικού στρατού και καταλαμβάνουν κτίρια, τοποθεσίες στρατιωτικού ενδιαφέροντος, όπου τοποθετούν φρουρές και γενικώς άσχολούνται με την όργάνωσιν των τμημάτων τους.

Πρό της πλήρους κυριαρχίας και έπιβολής των Γερμανών εύρεθείσα η Έλληνική Στρατιω-

τική Διοίκησης Ρεθύμνης, απέφασε να συνθηκολογήσει μετά των Γερμανών για ν' αποφύγει έτσι την αλχμαλωσία του στρατού. Δυστυχώς, οι όρισθέντες για τὸ καθήκον αὐτὸ ταγματάρχαι Χανιώτης καὶ Λογιάκης ἠνθήθησαν νὰ συναντήσουν τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἔτσι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν αξιωματικῶν.

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσι τοῦ κ. Τζιφάκη παίρνουμε τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα, ποὺ δίδει μιὰ εἰκόνα τῆς τελευταίας τραγικῆς ἡμέρας γιὰ τὸ Ρέθυμνο:

«Τὴν 29ην Μαΐου 1941 τὰ πρῶτα γερμανικὰ τμήματα κατέφθονον πρὸ τῆς δυτικῆς παρυφῆς τῆς πόλεως προερχόμενα ἐκ Χανίων ἵνα μετ' ὀλίγον εἰσελθῶσι εἰς τὴν πόλιν καὶ παραλάβουσι αἰχμάλωτους ὅσους δὲν ἤθελον νὰ τραποῦν πρὸς τὰ ὄρη.

«Ἐγκρίναμεν ὡς σκόπιμον καὶ δεδικοιολογημένην τὴν παράδοσιν τοῦ Σχολείου Χωροφυλακῆς ὡς τῶν πλειεστῶν μὴ καταγομένων ἐκ Κρήτης, ἀδικαιολόγητον δὲ ὄλως διόλου τῶν αξιωματικῶν Κρητῶν.

«Μεταξὺ τῶν μὴ παραδοθέντων ἦτο καὶ ὁ ὑποφαινόμενος προτιμήσας τὴν φιλόξενον ζωὴν τοῦ θουνοῦ μῆχρι τῆς δοθείσης ἀμνηστίας.

«Ἡ ζωὴ αὐτὴ μᾶς ἔφερεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς Ἄγγλους αξιωματικοὺς παραμένοντας ἐν Κρήτῃ καὶ μὲ πολλὰ ἡγετικά στοιχεία τοῦ τόπου, μεθ' ὧν ἐμελετήθη, ὀργανώθη καὶ ἐξετελέσθη ἡ γνωστὴ ἀντίστασις κατὰ τοῦ κατακτητοῦ ἐν τῷ Νομῷ Ρεθύμνης καὶ μεθ' ὧν αἱ κοιναὶ προσπάθειαι καὶ πόθοι ἀδελφικὰ μᾶς συνέδεσαν.

«Μὲ ὑπερφάνειαν ἐπιηροφουρούμεθα ἀργότερα ὅτι εἰς τὸ ἐν Ρεθύμνῃ Γερμανικὸν Φρουραρχεῖον ὤπηρχε κατάλογος τῶν φονευθέντων Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν κατὰ τὴν μάχην τῆς Ρεθύμνης, ὅστις τοὺς ἀνεβίβαζε εἰς 1762 αξιωματικούς καὶ ὄπλιτας καὶ 17 ἀεροπλάνα, γεγονός ἀλλωστὲ μαρτυρούμενον καὶ ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα νεκροταφεῖα, ἅτινα ἱδρυσαν εἰς τὴν Α. καὶ Ν. παρυφῆν τῆς πόλεως.

«Ἐνα εἶναι γεγονός, ὅτι τὸ Ρέθυμνον δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ δὲν ἐκάμφθη παρ' ὅλων ποὺ ὁ ἐχθρὸς καὶ πολυαριθμότερος ἦτο καὶ σύγχρονα ἄφθονα μέσα διέθετε, παρὰ μόνον ὅταν ὁ ἐχθρὸς κατάρχησεν εἰς τὸν Νομὸν Χανίων καὶ ἐκείθεν μὲ τὰ μηχανοκίνητα μέσα μετεφέρθη εἰς Ρέθυμνον».

Τὰ Αὐστραλιανὰ τμήματα μάχονται, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν σήμερα, λυσσῶδως ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Ὁ ἀγῶνας ὅμως εἶναι ἄνισος. Οἱ Αὐστραλοὶ τελικῶς ὑποκύπτουν καὶ παραδίδονται, μέρος δὲ αὐτῶν κατορθώνει καὶ τρέπεται πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ρεθύμνης, ὅπου εὐρίσκει ἀδελφικὴ φροντίδα καὶ στήριξη ἀπὸ μέρους τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Τοὺς ἀξίζει. Οἱ Αὐστραλοὶ πολέμησαν σὺν λέοντες τοὺς Γερμανοὺς καὶ δειχθήκαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο βρετανικὸν τμήμα, πῶ κοντὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ Κρήτη θὰ τοὺς θυμᾶται πάντα καὶ ἀγάπη καὶ θαυμασμό.

Ἔτσι ἐτελείωσε ἡ μάχη στὸ Ρέθυμνο. Ὅλοι ἐκεῖ ἔκαμαν τὸ καθήκον τοὺς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὴν Κρήτη. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐτίμησαν τὸ ἔνδοξο ὄνομα τῆς Κρήτης καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς. Τὸ Ρέθυμνο ἐξεπλήρωσε μὲ τὸ παραπάνω τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τοῦ καθήκον.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ 29 ΜΑΪΟΥ (10ῃ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Μετὰ τὴν ἀναχώρησι, κατὰ τὴν χθεσινὴν νύκτα, τοῦ Βρετανικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Ἡρακλείου, καὶ τὴν πλήρη ἀπουσίῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εὐρίσκομενον ἐν διασπορᾷ εἰς Ἀρχάνες καὶ στὰ Πεζᾶ, ὁ Στρατηγὸς Μ. Λιναρδάκης ἔχων συμφωνίαν καὶ τοὺς αξιωματικούς τοῦ ἐπιτελείου του, ἀπέφασε τὴν συνθηκολόγησι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὶς πληροφορίες ποὺ ἔλαθε ἀπὸ Ἕλληνας αξιωματικούς προερχομένους ἀπὸ τὰ Χανιά, περὶ τῆς πλήρους ἐπιβόλης τῶν Γερμανῶν. Ἀνέθεσε τότε στὸν ταγματάρχη Τσαγκαράκη νὰ μεταβῇ στὸ Ἡράκλειο καὶ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ διοικητοῦ τῶν γερμανικῶν δυνάμεων, ποὺ ἐν τῷ μεταβῆ εἶχαν καταλάβει τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ἀεροδρόμιον καὶ ἐγκατεστάθησαν στοὺς στρατώνες τῶν Ρουσῶν. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία ἐξηκολοῦθει νὰ βομβαρδίζῃ διάφορα χωριά χωρὶς διακοπῆ.

Ἀποφασίσας ὁ Λιναρδάκης τὴν μετὰ τῶν Γερμανῶν συνθηκολόγησι, ἐξέδωκε τὴν κάτωθι διαταγὴν:

«Ἀρχάναις 29 Μαΐου, ὥρα 22.15'»

Κατόπιν συνθηκολογήσεως μετὰ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, ἐντέλλομαι κατὰθεσιν ὅλων τὰ ὁποῖα θέλετε συλλέξει εἰς τὰ κατὰ τόπους ἀστυνομικὰ τμήματα. Καθίστατε προσωπικῶς ἀπευθύνους οἰκέτους ἀστυνομικὰς ἀρχὰς δι' ἐκτέλεσιν παρουσίας. Παροῦσα διαταγὴ ἀφορᾷ ἅπαντα στρατεύματα. Λιναρδάκης, ὑποστράτηγος»

Ὁ ταγματάρχης Τσαγκαράκης συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἀνθυπὸν Γερ. Σπανὸν ὡς διερμηνέας, μετέβη στὶς Ροῦσες καὶ συνήντησε τὸ Γερμανὸν διοικητὴ, πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπέβαλε προτάσεις συνθηκολογήσεως. Ὁ Γερμανὸς διοικητὴς τότε τοῦ εἶπεν ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς εἶναι εὐχάριστος γιὰ τὴν ἐκακοποίησιν τοῦ ἀλεξιπτωτιστάς. Ὁ Τσαγκαράκης τοῦ ἀπήντησεν ὅτι οἱ Κρητῆες εἶναι πολιτισμένος λαὸς καὶ ἀπόδειξι οἱ περιποιήσεις ποὺ ἔγιναν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς αἰχμάλωτους. Ὁ Γερμανὸς ἤξιωσε τὴν ἀνευ ὄρων παράδοσιν καὶ ἠπειλήσεν ἀντιποινα γιὰ τὴν κακομεταχείρισιν τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Παρατυχὼν ἐκεῖ ὁ Γερμανὸς ταγματάρχης ποὺ συνελήφθη στὸ σπῆτι Κωνσταντινίδη, ἐβεβαίωσε τὸ Γερμανὸν διοικητὴν περὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς ποὺ ἔτυχον οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τότε ὁ Γερμανὸς διοικητὴς ἠλλαξε γνώμη καὶ ἐπέτρεψε προσωρινὰ νὰ μείνουν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα στὶς Ἀρχάνες καὶ τὰ Πεζᾶ, μέχρις ὅτου συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ γερμανικοῦ Στρατηγείου Ἀθηνῶν, ἐπέτρεψε δὲ τὴν παραλαβὴν τροφίμων ἐκ τῶν ἀποθηκῶν Ἡρακλείου καὶ τέλος ὑπαχέθη νὰ σταματήσῃ τοὺς βομβαρδισμοὺς ἐναντίον τῶν χωρίων.

ΧΑΝΙΑ 30 ΜΑΪΟΥ (11ῃ ΗΜΕΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

Ἐξακολουθεῖ ἐντατικὰ ἡ καταδίωξι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῶν ὑποχωρούντων πρὸς Σφακίᾶ Βρετανικῶν δυνάμεων. Σήμερα δὲν ἔγιναν ἀεροπορικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Βρετανικῶν καὶ ἔτσι ἡ ὑποχώρησις ἐπεταχύνθη κάπως.

Από το βιβλίο του Άγγλου στρατιωτικού Ιατρού Θ. Στεφανίδη «Η Μάχη της Κρήτης», παίρνουμε το ακόλουθο απόσπασμα, που είναι σχετικά με την άποψή τους των Βρετανών από την Κρήτη:

«...Καθ' ὅσον συνητήσαμεν ἕνα ὄμιλον χωρικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὠμίλει ἕνας γέροντ' ἐν γενεαίᾳ, ζῶσι μὲν μετὰ ἀσκήσεως, καὶ ἕνα ὄπλο, λάφυρον τῶν πολέμων πού εἶχε μετὰσχει, καὶ ὁ ὁποῖος παρῴντων τοὺς συγχαριανούς του νὰ ἐξασκολεθῆσιν τὸν ἀγῶνα. Τὸν ἠρώτησα τί θὰ κάμῃ καὶ μοῦ ἀπάντησε ψυχρὰ: «Θὰ καθαρίσω μερικὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χοίρους καὶ εἶναι τὸ τελευταῖον πρᾶγμα πού θὰ κάμω στὴ ζωῆ μου». Ἐνοοῦσε φυσικὰ τοὺς Γερμανούς.

Τὸ θάρρος καὶ ἡ ἀυτοπεποίθησις τοῦ γέροντος αὐτοῦ ἔδωκε κούραγμα τόσον σὲ ἐμὲ ὅσον καὶ εἰς τοὺς συντρόφους μου. Βλέπαμε τὸ μεγαλεῖον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀξίως καλύτερας τύχης καὶ μεταχειρίσεως ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἔχον ἔγκραται φθῶρα ὕστερα ἀπὸ ἕξ μηνῶν παραμονῆν, σκόλος καὶ ἀπροστάτευτος εἰς τὴν ἐκδίκησιν καὶ μανίαν τοῦ κατακτητοῦ.

Τὸ πρῶτ' ἡ ἐπομένης ἡμέρας, 30 Μαΐου, ἔμαθα ὅτι ἡ πρώτη φάσις τῆς ἐκκενώσεως εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Εἶχαν ἐπιβιάσθῃ εἰς πλοῖα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς 5.000—6.000 ἀνδρῶν, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων τραυματίαι, πού εἶχον μεταφερθῆ διὰ τῶν αὐτοκινήτων. Εἰς τὰς 3½ μ.μ. τὸ ἀπόγευμα ἔλαθα διαταγὴν νὰ συνοδεύσω πρὸς τὰ Σφακιά μίαν φάλαγγα πληρωμένων. Ὅταν φθάσαμε δύο μίλια μακρὰ ἀπὸ τὰ Σφακιά, ἀναγκασθήκαμε νὰ ἀφήσωμε τὰ αὐτοκίνητα. Ἐπρεπε νὰ κατευθυνθῶμε πρὸς τὰ Σφακιά βαδίζοντες.

Αἰφνης ἀκούσαμε τὸν θόρυβον τῶν μηχανῶν τῶν «Στούκα» καὶ σὲ λίγο ἕνα σμήνος 15 γερμανικῶν ἀεροπλάνων ἐφάνη εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀμέσως ἤρριξαν νὰ μάς πολυβολούσιν.

Ἐπὶ ὕστερα ἀπὸ ἀρκετῶν ὥρων ἀναμονῆν κατάρθωσα νὰ διακρίνω μερικὰς σκιὰς τῶν πλοίων μας. Δὲν ἐνθουμοῦμαι πῶς ἐβάρηκα εἰς μίαν «μασοῦνα». Εἶχα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶχα εὐρεθῆ εἰς ἕνα ἄλλον κόσμον.

Ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖ μάς ἐξήγησαν τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ τηρήσωμεν.

Ἡ ὁμίλια καὶ αἱ συστάσεις τῶν ἀξιωματικῶν μάς ἔδωσαν θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνην, καὶ εἶχον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὐδοκίμοι ἦδη καὶ εἰς τὰ πλοῖα.

Ἐπὶ ὕστερα ἀπὸ ἀρκετῶν ὥρων ἀναμονῆν κατάρθωσα νὰ διακρίνω μερικὰς σκιὰς τῶν πλοίων μας. Δὲν ἐνθουμοῦμαι πῶς ἐβάρηκα εἰς μίαν «μασοῦνα». Εἶχα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶχα εὐρεθῆ εἰς ἕνα ἄλλον κόσμον.

Πληρωμένοι καὶ μὴ, στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ, ὅλοι μάς ἀγκαλιάζαμεν καὶ φιλοῦσαμεν τοὺς ναῦτες καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ πολεμικοῦ, καὶ τοὺς εὐχαριστοῦσαμε διὰ τὴν διάσωσίν μας.

Εἰς ὅλον μας τὰ χεῖλη ἦτο ἡ εὐχή: «Ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ τὸ Ναυτικόν, καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐκκένωσις τῶν δυναμῶν μας ἀπὸ τὴν Κρήτην».

Ἦτο 11 νυκτερινῆ τῆς 30)31 Μαΐου, ὅταν ἐπιβιάσθην εἰς τὸ πολεμικὸν «PERT», ὅπως μοῦ ἐξήγησαν οἱ ἀξιωματικοὶ, μέχρι τὰς 3 τὸ πρῶτ' ἔβητο ἡ ἐπιβίασις στρατιωτῶν, διότι ἡ χαρραυγὴ ἔπρεπε νὰ εὐρῇ τὰ πλοῖα ἀρκετὰ μακρὰ ἀπὸ τὴν ἀκτὴν.

Τὴν ἐπομένην τὸ πρῶτ' 31 Μαΐου μάς ἐπέτεθησαν οἱ Γερμανοὶ, εὐτυχῶς ὅμως ὁ συναγεμῶς ἦτο μικρὰς διαρκείας. Τὸ ἀπόγευμα ὅμως εἶχον δύο σφοδρούς θορβαρισμούς. Μία θόμβη πού ἔπεσε ἐπὶ τοῦ πλοίου, προέκλεσε τὸν θάνατον 12 ναυτῶν καὶ τὸν τραυματισμὸν ἀρκετῶν ἀνδρῶν.

Τὴν 2αν πρωΐνην τῆς 1 Ἰουνίου 1941 τὸ πολεμικὸν «PERTH» εἰσέπλεεν ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας.

Παραθέτομεν κατωτέρω τὴν ἐκθεσιν τοῦ κ. Π. Γύπαρη, πού ἀποτελεῖ κείμενον μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας. Ἡ ἐκθεσις αὐτὴ φέρνει στὴ δημοσιότητα πολλὰ ἀνεξήγητα πράγματα, πρῶτον δὲ ἀπὸ ὅλα τὸ ὅτι γινώσκω νὰ ἐπιτρέψω οἱ Βρετανοὶ στὸ Γύπαρη νὰ πολεμήσῃ τοὺς Γερμανοὺς, τὸν ὁποῖον ἀποχρῶσαν νὰ διδῇ «ὀμήρους», ὡσάν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἐχθρικό τμήμα πού δὲν τοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνην! Δευτέρως παρατήρησι εἶναι ὅτι παρὰ τὶς ὑποσχέσεις τους, δὲν βοήθησαν τὴν ἐπιχείρησιν, πού τόσο λαμπρὰ διεξήγαγε ὁ Γύπαρης στὰ ὑψώματα τοῦ Ἀνήμπαλι, Περιβόλια καὶ Γαλατὰ, καὶ χάθηκε ἔτσι ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξακαθρισθῇ μὴ γιὰ πάντα ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ τοῦ Μάλεμε. Συνιστοῦμαι ἰδιαίτερος τὴν μελέτη τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Γύπαρη:

Ἐκεῖ εἶχε στρατοπεδεύσει ἕνα τμήμα Ἀγγλικῶν στρατοῦ. Ἐκεῖ ἐπίσης προσῆλθον πολλοὶ ἐβελονταὶ ἀπὸ τὰ διάφορα χωρὰ τῆς περιφέρειας, τοὺς ὁποίους μοῦ ἐξήγησαν οἱ Ἀγγλοὶ καὶ ἀντικατέστησαν τὰ ἀπρηχαιμένα ὄπλα τῶν Γκράδες καὶ Μαρτίνια μετ' Ἱταλικὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα εἶχαν συγκεντρώσει ἐκεῖ. Ἐκτὸς τούτου, οἱ Ἀγγλοὶ ἀνέλαβον καὶ τὴν τροφοδοσίαν τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀποσπασμάτος μου.

Ὁ φρουραρχεὸν Ἀγγλὸς ταγματάρχης μάς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν μάς. Ἐπρεπε νὰ προσέχωμεν πολὺ, καθ' ὅσον κινδυνεύομεν νὰ φουεθῶμε ἀπὸ τοὺς κρυπτομένους ἀνὰ τοὺς ἀγρούς εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν ἀλεξιπτωτιστῶν. Τότε τὸν ἠρώτησα διὰ τὴν σύστασιν του καὶ τοῦ ἐδήλωσα ὅτι πρέπει νὰ μεταβῶ μετὰ τὸ ἀπόσπασμά μου εἰς Γαλατὰ, ὅπου διεξήγητο τὴν ὥραν ἐκείνην μάχη. Μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι εἶχε διαταγὴν νὰ παραμείνω ἐκεῖ μετὰ τοὺς ἀνδρας μου.

Τὴν ἑσπέραν ἐξήτησα ἐπιμόνωσ νὰ μοῦ δοθῇ ἄδεια νὰ προσῶρῃσω μετὰ τὸ ἀπόσπασμά μου. Πράγματι μοῦ ἐδόθη, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἀφήσω ἐκεῖ 15 ἀνδρας μ' ἕνα ἀξιωματικῶν καὶ νὰ ἐπιστρέψω τὴν ὄνῃ πρωΐνην ὥραν τῆς ἐπομένης ἐντὸς τῆς Ἀγγλικῆς ζώνης.

Πράγματι ἡ ἐντολὴ ἐξετελεσθῆ μετ' ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Χτύπησα μετ' ἀφηνειασμὸν τὰ προκεχωρημένα γερμανικὰ φυλάκια ἐκ μικρῆς ἀποστάσεως τὴν 3ην πρωΐνην ὥραν καὶ συμφώνως τῇ διαταγῇ ἐπιστρέψαμεν τὴν πρωΐαν ἐντὸς τῆς Ἀγγλικῆς ζώνης.

Τὴν 21ην Μαΐου ἐξήτησα καὶ ἔλαθα πληροφορίας σχετικῶς μετὰ τὴν διεξαγομένην μάχην τοῦ Γαλατὰ κατὰ τὴν πῶσιν τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ ἔλαθον τὴν εὐχάριστον ἐξηκριβωμένην πληροφορίαν, ὅτι οἱ ἀμυνόμενοι εἰς τὸ χωρίον Γαλατὰ χωρικοὶ καὶ στρατιῶται ἔδειξαν ἀληθινὸν ἠρωτισμὸν κατορθώσαντες νὰ ἐκκαθαρίσωμεν τὴν περιοχὴν τοῦ Γαλατὰ εἰς ἀκτὴν δύο χιλιομέτρων. Τὴν 21ην Μαΐου κατάρθωσα νὰ φτάσῃ ἐκεῖ καὶ ὁ καπετὰν Σπύρος Γερογιάννης, συγκεντρώσας ὅλους τοὺς ἰδιώτας καὶ ἀδειούχους στρατιώτας. Τὴν 22αν Μαΐου καὶ περὶ ὥραν 3 μ.μ. ἀφίχθεις Ἀγγλὸς λοχαγὸς εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Περιβολίων μετὰ τοῦ διερμηνέως του, μάς ἀνεκοίωσε ὅτι οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον εἰς τὸ χωρίον Γαλατὰ τὴν «Ντάμπια», λόφον ἐπὶ τῆς νοτίας παρυφῆς τοῦ

χωρίου και τας επί του λόφου τούτου εδρισκομένας οικίας. Το Τάγμα του Γρηγορίου και οι άντάρτες διετάχθησαν κι' άντεπετέθησαν εις την θέσιν «Αλώνια» και μετά διωρον σκληρών αγώνα εξετόπισαν τόν έχθρον, κατεδίωξαν και ηνάγκασαν τούτον να επανέλθῃ εις την θέσιν εξορμησέως του. Εις την μάχην αυτήν έφονεύθησαν πολλοί Γερμανοί, εκ τών ημετέρων δε έφονεύθησαν ηρωϊκώς μαχόμενοι τρείς άντάρται. ο Τσουρανάκης 'Αθανάσιος, ο Πατεράκης 'Αλκιτιάδης, ο Δρεπάνος Βασίλειος και έπληρώθησαν πλέον τών είκουσι, από δε το Τάγμα του Γρηγορίου έφονεύθησαν αρκετοί αξιωματικοί και στρατιώται, καθώς και πολλοί "Αγγλοι.

«Την 23ην Μαΐου έξήτησα και έλαβα την άδειαν να έπιτεθώ με τους άνδρας του άποσπάσματος μου εις τα ύψώματα του 'Ανήμπαλι μεταξύ ύψωμάτων Περιβολιών και Γαλατά και τα όποια κατείχοντο υπό ισχυράς δυνάμεως άλεξιπτωτιστών Γερμανών, παρεκάλεσα δε να μ' ενισχύσουν μ' αυτόματα όπλα κ' 'Αγγλικά τμήματα. Οι αξιωματικοί της 'Αγγλικής Ταξιαρχίας μου είπαν ότι οι άνδρες του άποσπάσματος δεν έπαρκοϋν για μιά τόσο σοβαρά έπιχείρησι. Τους έδήλωσα ότι όποσδήποτε θα έπιτεθώ κι' ελπίζω 95% ότι θα τους εκτοπίσω με αίφνηδισμόν και θα καταλάβω τα ύψώματα κι' έπειδη έδλεπα ότι έδυσπιστούσαν τους είπα ότι την 2αν μεταμεσονύκτιον της 24ης Μαΐου θα γίνω κύριος τών ύψωμάτων και θ' ανάψω φωτιά εις τόν ύψηλότερον λόφον. Ο "Αγγλος ταξιαρχος έπεισθη δια την άπόφασίν μου και έδωσε διαταγήν να μ' ενισχύσῃ το Τάγμα του Φιωτάκη, το όποιον εδρίσκετο εις Μουρινιές. Μετά όλιγώροσ προπαρασκευήν κι' έπιθεώρησιν τών άνδρών μου, καλυπτόμενοι υπό τών ελαιώνων μετέβημεν και έλαβόμεν θέσεις κατά του έχθρου άνωθεν της οικίας του Βολάνη Γεωργίου εις τα πρώτα ύψώματα.

'Εκεί εδρίσκοντο δύο ούλαμοί ως προκεχωρημένα φυλάκια του Τάγματος Μουρινιών. Παρεκάλεσα τους διοικητάς τών ούλαμών να με άκολουθήσουν εις την μελετωμένη έπιχείρησιν. Ούτοι όμως μου ήρνήθησαν και μου έδήλωσαν ότι μόνον κατόπιν διαταγής του άντισυνταγματάρχου Φιωτάκη θα μ' ενισχύσουν.

Στείλαμε κατόπιν δύο στρατιώτας τών ούλαμών με δύο ίδιούς μου εις τις Μουρινιές προς αναζήτησιν του Διοικητού. Δυστυχώς όμως, παρά τας προσπάθειάς των, δεν τόν άνευρον και έπέστρεψαν άπρακτοι. Έστειλα δεύτερη άποστολή, αλλά κι' αύτοι παρ' όλας τας έρεύνας δεν τόν άνεκάλυψαν. Όσοις εκ του Τάγματος του ήρώτησα δεν εγνώριζε κανεις πώς ώφείλει το άπουσία του Διοικητού των.

Κατόπιν της μη άνευρέσεως του άντισυνταγματάρχου Φιωτάκη και της άνοήσεως τών δύο ούλαμών της προκαλίψεως να με άκολουθήσουν, κάλεσα τους μετ' εμάς κεφαλής του άποσπάσματος μου εις σύσκεψιν. 'Αφού τους εξέθεσα τα πράγματα έμειναν όλοι σύμφωνοι μαζί μου να ένεργήσωμεν έστω και μόνοι εναντιον τών Γερμανών.

'Η ώρα 11 νυκτερινή. 'Εκινήσαμε κι' άνερχόμεθα από την χαράδρα τών Βουτσουναριών. Τα εδρισκόμενα γερμανικά φυλάκια εις την άπέναντι όχθην έντελήθησαν, ή μάλλον ήκουσαν, τας κινήσεις μας, και μās έβαλαν με ταχεία και πυκνά πυρά, εύτυχώς με πλήρη άστοχίαν λόγω του σκότους. Διέταξα τότε κι' έπιστρέψαμεν εις την παραπλευράς μικροτέραν χαράδραν και ούτω έξηπατήσαμεν τους Γερμανούς νομίζοντας ότι υποχωρήσαμεν και έτσι κατωρθώσαμε ν' άνέλθωμεν εις τα παραπλευρώσ των Γερμανών ύψώματα, άκριβώς εις το σημείον που διέρχεται ο δρόμος της Θερίσσου. 'Εκεί έσταθμεύσαμεν αρκετήν ώραν, πρώτον για να δώσω καιρόν να συγκεντρωθώσ οι άνδρες και δεύτερον δια να ξεκουρασθώσ. Εις τας άναπνοάς των μου έφάνη πως άκουσα να θυαίη ένας καινούργιος άντίλαλος από την πατριωτική και άνδρική καρδιά τών άνδρών του άποσπάσματος. Στους ήρωας τούτους άνήγγειλα με κάποια υπερηφάνεια, με χαμηλή φωνή, ότι με τη φλόγα του ένθουσιασμού των θα σταθούσ ίκανοί να γκρεμίσουν στο διάβα τους Λόχους και Τάγματα θαρράρων.

«Το εύχόμεθα», άπήνησαν όλοι.

'Εκεί έρχίζει ή προπαρασκευή για μάχη, που θα δόξαζε την Κρήτη για μιά φορά ακόμη. Μετά παραμονήν όλιγων λεπτών ακόμη, διέταξα να προχωρούσ οι άνδρες άκροβολισμένοι, μέχρις ότου θθάσαμε εις τας θέσεις της στρατοπέδισ των Γερμανών, εις έγγυτάτην άπόστασιν, κρατώντας και την άναπνοήν μας. Οι Γερμανοί άνύποπτοι έκοιμώντο. Δεν περίμεναν από κεί έπιθεσιν. Πλησιάσαμε ακόμη στόν πρώτο λόφο τόσο πλησίον, ώστε να τους διακρίνωμεν έμπροσθέν μας ξεπλωμένους τόν ένα δίπλα στόν άλλον. Τότε, σύμφωνα με τα συμπεφωνημένα, έβριψα εγώ την πρώτη βολή, έπηκολούθησε δε μιά όμοβροντία, άλλη κι' άλλη. Οι Γερμανοί αίφνηδισθέντες έγκατέλειπον ό,τι είχον και έτράπησαν εις άτακτον φυγήν, όσοι δεν έπεσαν από τας σφαίρας τών όπλων τών άνδρών του άποσπάσματος.

«Οι άνδρες του άποσπάσματος με τα όπλα στα χέρια ώρμησαν κατά τών Γερμανών και τους κατεδίωκαν.

«Ω 'Ελευθερία! 'Ελευθερία μεγάλη Θεότης του κόσμου! κανεις λαός και κανένας τόπος δεν σ' άγάπησε περισσότερο, όσο ο αδάσαστος κι' αγέρωχος λαός της Κρήτης και καμιά γωνία της Γής δεν έποτισθη με το χείμαρρο τόσο αίματος προς χάριν σου. Προς χάριν τών ιδεωδών σου! Ένας κόσμος ώραιοτήτων, που δεν είχε ακόμη ώρμίσει δια την μάχην και τόν φρικτόν χορόν του θανάτου, τα νεαρά Κρητικώπουλα, σου έδόθη όλόκληρος, έξεχούθη με την πρώτη όμοβροντία και έτρεξεν πάνω εις τα ύψώματα, που έγένετο ή μάχη από δεκάδες χωρίων, και σφιγγοντας με μέθην χαράς το πρώτον έστω και πεπαλαιωμένον τουφέκι επάνω εις το στήθος του, έπολέμησεν, έπολέμησε με πίστιν και άφοσίωσιν!

«Με την δύναμιν της ψυχής, παρά την ατέλειαν του όπλισμού, κατωρθώσαμεν να τους άποδεκατίσωμεν και να έλευθερώσωμεν όλο το συγκρότημα τών λόφων καταδιώκοντες τόν έχθρον, ο όποιος έγκατέλειπε επί του πεδίου της μάχης πτώματα και λάφυρα πολλά.

«Σύμφωνα με την υπόσχεσίν μου εις τους "Αγγλους αξιωματικούς, διέταξα κι' ύναψαν φωτιά, αλλά δυστυχώς ούδέμια ενίσχυσις ήλθε.

«Οι δύο ούλαμοί της προκαλίψεως του τάγματος του Φιωτάκη έμειναν καρφωμένοι εις τας θέσεις της προηγουμένης ήμέρας κι' έκείθεν έβαλον με τα τέσσερα πολυβόλα άτινα διέθετον, έξ άποστάσεως 1700—1800 μέτρων. Αι σφαίρες έπιπτον εις τας θέσεις μας.

«Μέχρι της 6ης πρωϊνής ώρας δεν είχα λάθει ούδέμια ενίσχυσις. Με έλλειψιν αυτομάτων όπλων κι' άλλων πολεμικών μέσων και μη διαθέτοντες παρά μόνον τα άτομικά μας όπλα και όλί-

γιατα τουφέκια χωρίς σχεδόν φυσίγγια, καθ' ότι κι' αυτά τὰ λάφυρα ακόμη, πού ἐγκατέλειψαν οἱ Γερμανοὶ, φυσίγγια καὶ λοιπὰ πυρομαχικά, καταναλώθησαν εἰς τὴν δλονύκτιον μάχην, ἠναγκάσθημεν νὰ διακόψωμεν τὴν περαιτέρω καταδίωξιν τῶν Γερμανῶν.

«Ἡ ὀρμητικότης κι' ὁ ἠρωϊσμός τὸν ὅποιον ἐπέδειξαν πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ ἀποσπάσματος κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην μάχην, εἶναι ἄνευ προηγουμένου. Ἰδιαίτερος ὅμως διεκρίθησαν οἱ κάτωθι ἄρχοι: Κιονίδης Κρίτων καὶ Ἀντωνιάδης καὶ ὑπολοχ. Γυπαράκης Ἰωάννης καὶ Δικονυμάκης Μανούσος.

«Δυστυχῶς οὔτε οἱ Ἄγγλοι, οὔτε οἱ Ἕλληνες διοικηταὶ τῆς περιφερείας προθυμοποιήθησαν νὰ κινηθοῦν πρὸς τὰ ἐμπρὸς τουλάχιστον μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν ἦτταν τῶν Γερμανῶν εἰς τὴν μάχην ἐκείνην, ὅποτε τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν διαφορετικά. Δύο τὰγματα στρατοῦ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ προελάσουν ἐκκαθαρίζοντα τὸ ἔδαφος μὲν οἱ Μέλιε.

«Ὅταν τὴν πρωΐαν ἐπωφελήθηκα μίαν δασώδους ρεματιάς κι' ἐπέστρεψα εἰς τὸν κάμπον τῶν Περιβολιῶν καὶ συνήντησα τὸν Ἄγγλον ταξιαρχόν με τοὺς ἐξίωματικούς του, μοῦ ἔκαμαν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν. Με συνεχάρησαν ὅλοι καὶ ὁ Ἄγγλος διοικητὴς τῆς Ταξιαρχίας πού εἶπεν ὅτι θὰ συντάξῃ ἔκθεσιν νὰ ἐξιμῆ τὸν Κρητικὸν ἠρωϊσμόν. Ἀφοῦ τὸν ἠγασρίστησα δι' ὅσα καλά λόγια εἶπεν, ἐπαραινέθη εἰς αὐτὸν διότι δὲν διέταξε προέλασιν ἐκμεταλευόμενος τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γερμανῶν καὶ τοῦ εἶπα ὅτι μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἀκόμη θὰ εἶναι πολὺ δύσκολον, διότι οἱ Γερμανοὶ θὰ τετραπλασιασθοῦν, ἀφοῦ συνεχῶς μεταφέρονται ἀλεξιπτωτισταί. Μοῦ εἶπεν ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι οἱ Γερμανοὶ, ὅσοι κι' ἂν ἔλθουν εἰς τὴν Κρήτην, θὰ αἰχμαλωτισθοῦν, φθάνει, μοῦ εἶπε, πού ἡ Κρήτη θρέχεται ἀλόγιστα ἀπὸ θάλασσαν.

Σήμερα τὸ πρωὶ ὁ Στρατηγὸς Λιναρδάκης ἐπεσκέφθη τὸ Γερμανὸν διοικητὴν στὸ Σύνταγμα Ρουσσῶν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συνομιλίαν ὁ Γερμανὸς ἐπανέλασεν καὶ πάλιν τὰ ὅσα εἶχε δηλώσει γῆρας στὸν ταγματάρχη Τσαγκαράκη περὶ ἀγριοτήτων τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὄρος τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, τοῦ Στρατηγοῦ Λιναρδάκη ἀποκρούσαντος τοὺς ἰσχυρισμούς τοῦ Γερμανοῦ. Τελικῶς ὑπεγράφη τὸ πρωτόκολλον τῆς συνθηκολογήσεως, τοῦ Λιναρδάκη ζητήσαντος ὅπως καταπαύσων οἱ βομβαρδισμοὶ τῶν χωριῶν καὶ ἀναληφθῇ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ τροφοδοσία τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Μπαντουῆς ἔχει ἐγκατασταθῆ ἀπὸ δύο ἡμερῶν στὸν Ἄη—Σύλλα καὶ ὀργανώνει ἤδη τοὺς πρώτους πυρήνας τῆς ἐνεργοῦ ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Πληροφορηθεὶς ἐκεῖ τὴ συνθηκολόγησι τοῦ στρατοῦ, ἔστειλε τὴν ἀκόλουθὴ ἐπιστολὴν στὸν ταγματάρχη Ἄντ. Μπεντινάκη:

Ἄη—Σύλλας, 2 Ἰουνίου 1941

«Ἀγαπητὲ Ἀντώνη,

Σοῦ στέλνω τὸν Νικόλαον Σαμαριτῆν, ἐάν ἔχῃς αὐτοῦ Ἄγγλους νὰ τοὺς στείλεις ἐδῶ καὶ ἐγὼ θὰ φροντισῶ νὰ τὴ φύλαξι των.

Ἔμαθα ὅτι γίνονται συνεισησεις διὰ τὴν συνθηκολόγησι. Ἔχω τὴν ἐξῆς γνώμη, ἐάν θέθαια συμφωνήτε καὶ ἐσεῖς νὰ διώξετε τοὺς Κρήτας στρατιώτας με τὸν ὄπλισμό τους καὶ αὐτοὺς πού εἶναι ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ τοὺς πᾶρω ἐγὼ καὶ θὰ τοὺς διοχετεύσω στὰ χωριά, πού θὰ εἶναι ἀσφαλῶς πὺ ἀσφαλεῖς παρὰ στὰ στρατόπεδα καὶ ἔτσι θὰ σώσωμε καὶ τὸν ὄπλισμό. Ἐλπίζω ὅτι θὰ συμφωνήτε μαζί μου.

Θὰ ἔγραφα ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν κ. Λιναρδάκη καὶ στὸν κ. Παπαθανασόπουλον, ἀλλὰ δὲν ἔχω τότες σχέσεις ὅπως με ἐσάς. Ἐάν χρειασθῆτε συσσίτιο ἀπὸ κρέας μηνυστέ μου νὰ σᾶς στείλω ζῶα. Τὰ 90 ἀρνιά σᾶς τὰ στέλνω ὡς δῶρον.

Παρακαλῶ νὰ ἔχω ἀπάντησί σας ἐντὸς τῆς σήμερον. Οἱ ὄρες εἶναι κρίσιμες καὶ οἱ ἀποφάσεις πού θὰ πάρετε θὰ μείνουν ἱστορικῆς.

Ὁ Θεὸς Βοηθός.

EMMAN. ΜΠΑΝΤΟΥΒΑΣ

Κτηνοτρόφος

Υ. Γ.— ἠμπορεῖτε νὰ δικαιολογηθῆτε στοὺς Γερμανοὺς ὅτι ὁ στρατὸς διελύθη ἔνεκα σφοδρῶν βομβαρδισμῶν.

Ἦστερα ἐπὶ σύσκεψι τῶν Λιναρδάκη, Παπαθανασόπουλου, Τσαγκαράκη καὶ Ἄντ. Μπεντινάκη, ἐδόθη ἀπάντησι στὸ Μπαντουῆ πᾶς δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίησι τῆς ὑποδειξεῶς του, ὅσαις τῶν στρατιωτικῶν κανονισμῶν.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσι τῶν Κρητῶν στρατιωτῶν, οἱ ἐκ παλαιᾶς Ἑλλάδος καταγόμενοι στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ μετεφέρθησαν, κατὰ διαταγὴ τῶν Γερμανῶν, εἰς τὴν Μεσσαρᾶ, πλὴν μίαν Διολοχίαν πού μετεστάθμισε στὸ Ἡράκλειο. Οἱ ὑπόλοιποι ἀξιωματικοὶ ἔμειναν ὑπὸ ἀπλὴ ἐπιτήρησι ἐλευθεροὶ εἰς τὰ Ἀρχάνες καὶ εἰς τὰ Πεζᾶ. Τὴν 9ην Ἰουνίου μετεφέρθησαν εἰς τὰ Χανιά καὶ περιερίσθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον αἰχμαλώτων ὅπου ἐκρατοῦντο Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες.

Ἔτσι ἔληξε ἡ μάχη τοῦ Ἡρακλείου, μὴ πολὺ περιεργὴ μάχη, κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ νικητὴς ὀποχρεώθηκε νὰ ὑποκύβῃ καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ με τὸν ἡττημένο. Γιατὶ τὸ Ἡράκλειο, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὸ Ρέθυμνο δὲ νικήθηκε. Ὅμως αὐτὴ ἦταν ὀποχρεωτικὴ ἡ μοῖρα τους, ὅστερα ἀπὸ τὴν ἐπικράτησι τῶν Γερμανῶν στὸν τομᾶ Χανίων. Καὶ ἐκεῖ ἄλλωστε οἱ Ἕλληνες δὲν νικήθηκαν. Ὑπέκυψαν κι' αὐτοὶ, ὅστερα ἀπὸ τὴν ἦττα τῶν Βρετανῶν, πού ὀφείλεται εἰς τὴν ἀλήθειαν πού διέπραξαν. Οἱ Γερμανοὶ νίκησαν χάρις εἰς τὰ σφάλματα τῶν Βρετανῶν. Σ' αὐτὰ τὰ σφάλματα ὀφείλεται ἡ ἀπώλεια τῆς Κρήτης!

ΠΡΩΤΟΙ ΠΥΡΗΝΕΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ

Ἐνῶ ἡ μάχη τοῦ Ἡρακλείου συνεχίζεται ἀκόμη, ὁ καπετᾶν Μπαντουῆς θέτει τὰ θεμέλια τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως, στὸν Ἄη—Σύλλα, λίγα γιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν ἄσιν τῶν Γερμανῶν. Αὐτὸς ὕψωσε πρῶτος, μέσα εἰς τὴν κατακτημένην Εὐρώπη, τὸ ἀνάστημά του στὸν Ἀδόλφου Χίτλερ καὶ τὸν ταπεινὸν συνεταῖρο του. Τὸ θῆράδι τῆς 3 Ἰουνίου τοῦ 1941 ἡ πρώτη ἐθνικὴ ἀντίστασι Ἑρωπαϊκοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ γερμανικοῦ κολοσσοῦ, εἶχε ἐκδηλωθῆ.

Ἀρχηγὸς τοῦ ἀγῶνα τὸν ἀνέδειξε ἡ πρωτοφανέρωτη ἠρωϊκὴ δράσι του κατὰ τὴ μάχη τοῦ Ἡρακλείου. Ἐκεῖ μέσα, εἰς φλόγες καὶ εἰς τὴν κόλασι τῆς μάχης, ἀναδείχθηκε ὁ ἀξίος, ὁ ἱκανὸς μέσα στοὺς ἱκανοὺς, ὁ ἦρος τῶν ἡρώων, ὁ Ἀρχηγός!

ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΩΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΑΛΞΕ. ΠΑΠΑΓΟΣ

"Ένα από τὰ πλέον θανάσιμα σφάλματα πού διεπράχθησαν, με αποτέλεσμα να χαθή ἡ Κρήτη, ἦταν ὅτι ὁ Ἀρχιστρατηγὸς κ. Ἀλέξ. Παπάγος δὲν ἠκολούθησε τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησι στὴν Κρήτη. Ποιὲς ἦταν οἱ αἰτίες δὲν ἐνδιαφέρει. Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει σήμερα εἶναι τοῦτο: ὅτι ἂν ὁ κ. Παπάγος ἠκολούθη τὴν Κυβέρνησι καὶ βρισκόντανε στὴν Κρήτη ὅταν ἀπεφασίζετο ἡ συ- νήχσις τοῦ πολέμου καὶ ὀργανώετο ὁ ἀγῶνας, τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο θὰ ἦτο ὑποχρεωμένον νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴ διοίκησι τοῦ πολέμου.

"Ὅλοι οἱ λόγοι ἐπέβησαν μιὰ τέτοια ἀπόφασι. Δὲν ἦταν ὁ νικητὴς τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου; Στὶς ἱκανότητες καὶ στὶς ἀρετὲς του δὲν ὤφειλετο ἡ λαμπρὰ διεξαγωγὴ τοῦ Ἑλληνο-Ἰταλικοῦ πολέμου; Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ τὸν ἀγνοήσουν;

"Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωσι ἀκόμη πού οἱ Βρετανοὶ θὰ ἤξισον νὰ ἔχουν τὴν κυρία εὐθύνη τοῦ ἀγῶνος, καὶ τότε ἀκόμη ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Παπάγου δὲν μπορούσε ν' ἀγνοηθῆ. Θάχε φυσικῶς ὑ- πεύθυνη συμμετοχὴ στὴ διοίκησι τοῦ πολέμου, πράγμα πού θ' ἀπέτρεπε τὴ διάπραξι τῶν σφαλμά- των τοῦ Φράυμπεργκ, καὶ θὰ ἔσωζε τὴν Κρήτη.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ κ. Παπάγος, ἀγνωστον γιὰ ποιὲς αἰτίες, δὲν κατέθεκε στὴν Κρήτη. Αὐτὸ ἀπέτέλεσε ἓνα μεγάλο σφάλμα, πού πληρώθηκε πολὺ ἀκριθὰ, με τὴν ἀπώλεια τῆς Κρήτης.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΦΡΑΪΜΠΕΡΓΚ

Σ ἐ προηγούμενες σελίδες ἐσημειώσαμε ὅτι ὁ Φράυμπεργκ ἦταν ἓνας καλὸς Στρατηγός, με πολλές ἐπαγγελματικὲς ἱκανότητες καὶ με γενναῖα καρδιά. Σ τὴν Κρήτη ὅμως παρουσιάσθηκε ἓνας ἄλλος, ἀγνώριστος Φράυμπεργκ, τελειῶς διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πού πίστευαν ὅσοι τὸν ἐγνώριζαν.

"Ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγία τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ὡς τὴν ὥρα πού ἐγκατέλειπε τὴν Κρήτη, σφάλματα μόνον διέπραξε. Σφάλματα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Τὸ σοβαρώτερον ἀπὸ τὰ σφάλματά του ἦταν ὅτι ἠγνόησε τελειῶς τὸ Ἑλληνικὸ Γ.Ε.Σ., ὡσάν νὰ μὴ ὄφισατο. Ἐν τοῦτοις, ἓνας καλὸς στρατιωτικὸς ἠγέτης, ξένος πρὸς τὴ χώρα πού ἔβιθε τὸν ἀγῶ- να, θ' ἀγκάλιαζε ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοὺς στρατιωτικοὺς τῆς χώρας αὐτῆς, οἱ ὅποιοι καὶ τὸν τόπο ἐγνώριζαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ πληθυσμοῦ εἶχαν ἀμέριστο. Δὲν καταλαβαίναυ πῶς ἀπεφάσισε νὰ ἠγηθῆ τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος, χωρὶς νὰ ἔχη στὸ πλευρὸ του τοὺς Ἑλληνες ἀξιωματικούς; Ἐνας ἄλλος στὴ θέσι τοῦ Φράυμπεργκ, θὰ κατήρτιζε τὸ Ἐπιτελεῖο του μόνον με Ἑλληνες ἀξιωματικούς ἢ τουλάχιστον θὰ τοὺς συνεβουλεύετο σὲ κάθε περίπτωσι. Ὁ Φράυμπεργκ ἔκαμε τὸ ἀντίθετο, τοὺς ἠγνόησε!

Τοὺς ἠγνόησε ὅταν κατήρτιζε τὸ Ἐπιτελεῖον του, τοὺς ἠγνόησε ὅμως καὶ ὅταν οἱ συμφορὲς ἤρχοντο ἢ μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης. Εἶναι βέβαια ἀλήθεια πῶς ὅταν ὀργάνωνε τὸν ἀγῶνα ἐστη- ρίζετο κυρίως στὶς βρετανικὲς δυνάμεις καὶ φυσικὸ ἦταν νὰ κρατήσῃ αὐτὸς καὶ οἱ συνεργάτες του τὴ διοίκησι τῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅταν ὅμως ἤρχισε ὁ ἀγῶνας καὶ εἶδε πῶς τὸν ἀγῶνα τὸν διεξήγαγαν, κατὰ τὸ μεγαλύτερον καὶ οὐσιαστικότερον μέρος του, οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις, τότε γιὰτὶ δὲ δέχθηκε τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν στὴ διεύθυνσι τοῦ πολέμου;

Μὲ λίγα λόγια, ὅταν ἀντελήφθη πῶς τὰ σχέδιά του καὶ οἱ προοπτικὲς του ἀπέτυχαν οἰκτρὰ γιὰτὶ δὲν ἀπεδέχθη τὴ συνδρομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γ.Ε.Σ., πού εἶχε δικὸ του σχέδιο, ἐγαλμένο ἀπὸ μακρὰ πείρα καὶ ἐφαρμοσμένο στὴν πράξι, πολλὰς φορὲς, ἀπὸ τὴν 5ῃ Μεραρχία Κρήτης;

— Ἄλλο θανάσιμον καὶ αὐτὸ σφάλμα τοῦ Φράυμπεργκ καὶ τοῦ Ἐπιτελείου του ἦταν ἡ ἐσφαλ- μένη διάταξι ἐπὶ τὸ ἐδάφους τῶν δυνάμεων πού διέθετε. Σπουδαῖες τοποθεσίαι ἀφῆσε τελειῶς ἀφροῦρητες ἢ σχεδὸν ἀφροῦρητες καὶ ἄλλες τοποθεσίαι πού δὲν παρουσιάσθαι ἐνδιαφέρον ἐφρου- ρησε με μεγάλας δυνάμεις, τίς ὅποιες ἔτσι ἀχρήστευσε. Παράδειγμα τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε, τὸ Βαθύπετρο καὶ ἡ Ἄγυιὰ. Ὁ σπουδαιότερος στόχος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου θὰ ἐστρέφετο ὁ ἐχ- θρὸς με λύσσα, ἦταν τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε, πράγμα πού ὤφειλε νὰ τὸ γνωρίζῃ. Τὸ ἀερο- δρόμιον ὅμως δὲν ἀφῆσε ἄερόν ἔτι μόνον Τάγμα, ἐνῶ σὲ λίγες ἑκατοντάδες μέτρα ἀπὸ τὸ ἀεροδρό- μιο, εἶχε καθλωσθεῖ μιὰ ὀλόκληρη Ταξιαρχία, πού δὲν ἔριξε οὔτε μιὰ τουφεκιά γιὰ νὰ ὑπο- στηρίξῃ τὸ ἀεροδρόμιον!

Καὶ θὰ τοῦ συγχωροῦσε κανεὶς τὰ σφάλματα πού διέπραξε πρὸ τῆς μάχης καὶ κατὰ τὴν πρώτη μέρα τῆς μάχης, με τὸ ἐλαφροντικὸν ὅτι ἠγνόει τὸν τόπο καὶ ὅτι δὲν εἶχε λάβει ἄλλοτε μέρος σὲ ἀγῶνα ἐναντίον ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἀπὸ τὴ δεύτερη ὅμως μέρα πού ἀντελήφθη πῶς ὄλα τὰ σχέδιά του ἦταν ἐσφαλμένα καὶ ἐγνώρισε τὴ μορφή πού παρουσιαζε ὁ ἀγῶνας κατὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ὤφειλε νὰ προσαρμόσῃ πάραυτα τὰ σχέδιά του, βάσει τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρώτης μέρας τοῦ ἀγῶνος. Δὲν ἔκαμε οὔτε κ' αὐτό. Ἄφησε τὴν κατάστασι νὰ ἐξελιχθῆ μόνη τῆς, χωρὶς νὰ ἔχη ὁ ἴδιος τὸν ἐλεγχον τοῦ ἀγῶνος, γιὰτὶ ἀπὸ τὴ δεύτερη κ' ὄλας μέρα τῶν ἐπι- χειρήσεων ὁ συμμαχικὸς πόλεμος διεξήγετο χωρὶς ἀρχιστράτηγον. Ἡ κατάστασι εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια του.

— Ἀσυγχώρητον ἐπίσης εἶναι τὸ σφάλμα τοῦ Φράυμπεργκ ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, πράγμα πού ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τὸ κάμῃ καὶ πρὸ τῆς μάχης, κυρίως ὅμως ἀπὸ τὴ δεύτερη μέρα τῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ ταξιαρχὸς Inglis εὐρέθως ὑποχρεωμένος νὰ παραδεχθῆ ὅτι οἱ Βρετανικὲς δυνάμεις στὴν Κρήτη δὲν ἐπολέμησαν καὶ θὰ ἤχητο, ὅπως εἶπε στὸν Συναγ- κ. Σταυρουλάκη, νὰ γαθοῦν ὄλα τὰ Βρετανικὰ πλοῖα πού στόληθαι στὴν Κρήτη γιὰ νὰ παρα- λάθουν τίς Βρετανικὲς δυνάμεις, γιὰ νὰ ὑποχρεωθοῦν, ἔτσι, νὰ πολεμήσουν!

Στὴν Κρήτη ὅμως ἐγίνε ἓνας πόλεμος πού κράτησε δέκα ὀλόκληρες μέρες καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς κρίθηκε, ἀπὸ φίλους καὶ ἐχθρούς, ὡσάν τὴ μεγαλύτερη τιτανομαχία πού ἐλαβε γῶρα κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, Ποιὸς τὸν ἔκαμε, λοιπόν, τὸν πόλεμον αὐτόν, ἀφοῦ δὲν πολέμη- σαν οἱ Βρετανικὲς δυνάμεις; Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὸν Κρητικὸν λαόν; Ὁ Φράυμπεργκ ὅμως ἀφῆσε ἄσπλον, ἀφοῦ εἶχε ὄλα, τὸν Κρητικὸν λαόν. Ἀπὸ τὴ δεύτερη μέρα τῶν ἐπιχειρήσεων εἶδε πῶς τὸν

ἀγώνα τὸν ἔκαναν οἱ Κρήτες καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἕνας καλὸς Στρατηγὸς ὤφειλε νὰ δώσῃ τὴ μεγαλύτερη προσοχὴ στὸν κύριον παράγοντα τῆς μάχης, νὰ τὸν ἐξοπλίσῃ, νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ μὲ ὕλικὸ καὶ τρόφιμα καὶ νὰ τὸν ἐντάξῃ σὲ ὄργανωμένα τμήματα, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὰ διοικήσῃ. Δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ πράγματα. Ἴσως ἦταν καλύτερα ἔτσι. Γιατὶ ἔτσι θρῆθηκε ὁποιοὶ ἦτο εὐκόλο νὰ ἰσχυρισθῇ τ' ἀντίθετα, χωρὶς καὶ μὲ τοῦτο νὰ εἶχαν πολέμησει οἱ δικοὶ του, οἰκειοποιούμενος ὁμοίως τὸν ἀγώνα τῶν Κρητῶν.

— Ὁ Φράντσερκ καὶ τὸ Ἐπιτελεῖο τοῦ ἰσχυρισθῆσαν πολλὰς φορές μετὰ τὴ μάχην, πὼς ἦν ἡττα τοὺς ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ δημιουργήσουν ἀνάλογη ὀχυρωματικὴ ὀργάνωσιν καὶ πὼς τοὺς ἔλλειψαν τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια γιὰ νὰ διεξαγάγουν ἀπρόσκοπτα τὸν ἀγώνα. Καὶ στὴ μίᾶ καὶ στὴν ἄλλην περίπτωσιν, ὁ Φράντσερκ ἔχει πέρα γιὰ πέρα δίκην. Εἶναι οἱ περιπτώσεις αὐτὲς οἱ μόνες πᾶν τὸν δικαιολογοῦν. Θανάσιμη πράγματι ὑπῆρξε ἡ ἔλλειψις τῆς ὀχυρώσεως καὶ τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου. Ἕνας ἀμυντικὸς πόλεμος δὲν κερδίζεται χωρὶς ὀργάνωσιν ἀμύνης καὶ χωρὶς ἐφόδια.

Ἐν τούτοις παρ' ὅλες τὶς ἐλλείψεις αὐτὰς ὁ Βρετανικὸς στρατὸς ἦτο ἱκανὸς νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ κερδίσῃ μεγάλας νίκας. Δὲν ἦταν βέβαια καλύτερα ἐξοπλισμένοι οἱ Κρήτες χωρικοὶ, ἀπὸ τὸν Βρεταννὸ στρατιῶτη. Καὶ ὁμοίως οἱ Κρήτες ἐθαύματούργησαν μὲ τὰ λιανοτούφεκά τους καὶ τὶς εὐλίβες βέργες τους!

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Φράντσερκ ἔχει δίκην ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ὕλικου. Τοῦ ἀνέθεσαν ἕνα ἀγώνα ἀπὸ τοὺς δυσκολώτερον· καὶ τὸν ἐγκατέλειψαν ἔπειτα χωρὶς καμμιά βοήθειαν. Δὲν μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ τοῦ ἀναγνωρίσῃ πὼς ἐγκατελείφθη καὶ πὼς, κατὰ ἕνα τρόπο, ἡ στέρησις τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου πού εἶχε ἀνάγκη, συνέτεινε στὴν ἀποτυχίαν του. Αὐτὸ εἶναι ἀληθέστατον.

Δὲν ὑπάρχουν ἄραγε αἰτίαι πού νὰ ἀπαλλάσσουν τὸν Φράντσερκ ἀπὸ πολλὰς εὐθύνες τῶν ἀποτυχιῶν του; Ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν. Γιατὶ εἶναι ἀκατανόητον νὰ δεიχθῇ ὁ Φράντσερκ τόσο κατώτερος τῆς φήμης του.

ΒΡΕΤΑΝΝΟΙ ΚΑΙ ΚΡΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ὅταν ὁμιλοῦμεν γιὰ τὴ «Μάχην τῆς Κρήτης» ὑποθέτομεν πὼς ἐκεῖ, στὸ θρυλικὸ νησί, δόθηκε μιά μάχη μεταξὺ Βρεταννῶν καὶ Γερμανῶν, πού ἦταν συνέχεια τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου. Ἡ μάχη βέβαια τῆς Κρήτης ἦταν ἡ συνέχεια καὶ τὸ τέλος τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου, δὲ δόθηκε ὁμοίως ἐκεῖνος μεταξὺ Βρεταννῶν καὶ Γερμανῶν. Γιατὶ μεταξὺ Βρεταννῶν καὶ Γερμανῶν; Ἄς ἐξετάσομε χωριστὰ κάθε μιά μάχην.

ΧΑΝΙΑ. Μάχη Καστελλίου — Κισσάμου: Διεξήχθη ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ ἔνοπλα τμήματα Κρητῶν χωρικῶν καὶ μικροσμάδων τακτικοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Μάχη Ἀλικιανοῦ: Καὶ ἐδῶ οἱ Βρεταννοὶ ἀπουσίασαν.

Μάχη Κανδάνου: Διεξήχθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος ὑπὸ τῶν Κρητῶν.

Μάχη Γαλατᾶ: Καὶ ἡ μάχη τοῦ Γαλατᾶ ὀφείλεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς στῆ δρᾶσι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐνόπλων Κρητῶν. Οἱ Αὐστραλοὶ πού εὐρίσκοντο στὴν περιοχὴ τοῦ Γαλατᾶ διεξήγαγον ἀμυντικὰς ἐνέργειαι, τὴν ἐπίθεσιν ὁμοίως ἀνέλαβαν οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις.

Μόνον στὸ Μάλεμε πολέμησαν Βρεταννικὲς δυνάμεις, τὸ 22ο Τάγμα Νεοζηλανδῶν.

Ὁ ἀγὼνας τῶν Βρεταννῶν σ' ὀλόκληρον τὸν τομεᾶ Χανίων ἦταν καθαρῶς ἀμυντικὸς καὶ σὲ καμμιά περίπτωσιν ἐπιθετικὸς. Καμμιά ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῶν Βρεταννῶν δὲ σημειοῦται καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων. Σὲ δύο περιπτώσεις οἱ Βρεταννοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιθεθοῦν, μιά στὸ Μάλεμα καὶ μιά στὴν περιοχὴ Χανίων, τελικῶς ὁμοίως οἱ ἐπιθετικὲς αὐτὲς ἐνέργειαι δὲν πραγματοποιήθησαν, ὅπως εἶδαμε σὲ προηγούμενες σελίδες.

Ἀντιθέτως, ὅπου ἐξεδηλώθησαν ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, τὶς ἐπιθέσεις αὐτὲς τὶς ἐνήργησαν τμήματα Κρητῶν καὶ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ Βρεταννοὶ περιορίσθησαν σὲ ἄμυνα, τὴν ὁποίαν μάλιστα οὐδέποτε ὑπεστήριξαν σθεναρῶς καὶ μέχρι τέλους. Παράδειγμα ἡ δρᾶσι τῆς 5ης Ταξιαρχίας, ἡ ὁποία μπορούσε νὰ ἐνεργήσῃ ἀσφαλῆς ἐπιθετικὲς ἐνέργειαι καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, περιορισθεῖσα νὰ δέχεται τὰς γερμανικὰς ἐπιθέσεις καὶ νὰ ὑποχωρῇ. Τὸ ἴδιον καὶ ἡ 4η Ταξιαρχία.

Σὲ ὅλες τὶς περιοχὰς πού κατήλθον ἀλεξιπτωτιστὲς, οἱ Γερμανοὶ εὐρέθησαν πρὸ Ἑλληνικῶν τμημάτων τακτικοῦ στρατοῦ καὶ πρὸ τῶν Κρητῶν, ἰδίως. Οἱ Κρήτες πολεμιστὲς ἦταν ἐκεῖνοι πού ἐπετίθεντο ἀμέσως κατὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ τοὺς φόνευαν κατὰ ἑκατοντάδες. Οἱ Κρήτες πολεμιστὲς μὲ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν (κάποτε-κάποτε τοὺς βοηθοῦσαν οἱ Βρεταννοὶ μὲ πυροβολικὸ) ἐξορμοῦσαν κατὰ τῶν Γερμανῶν, ἐνῶ οἱ Βρεταννοὶ ἦταν ταμπουρωμένοι στὶς ἀμυντικὰς θέσεις τους. Οἱ Κρήτες καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξολόθρευαν ὀλόκληρα μεγάλα τμήματα, ὅπως μὲ τὸν Λόχον μοτοσυκλετιστῶν αὐτῶν Βακολιῆς, ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐνήργουν ἐπιθέσεις. Κανεὶς δὲ γλύτωσε ἀπὸ τὸν γερμανικὸν αὐτὸν Λόχον. Τοὺς ἐξόντωσαν ὁμοίως οἱ Ἕλληνες.

Δὲ μπορεῖ κανεὶς, ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀλήθειαι αὐτὲς, νὰ μὴ ἐξανίσταται ὡς τὰ κατὰβῆθα τῆς ψυχῆς του, ὅταν ἀκούῃ νὰ λέγεται ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς πὼς ἡ μάχη τῆς Κρήτης ἦταν Βρεταννο-γερμανικὴ σύγκρουσις. Νὰ μᾶς συμπαθοῦν. Οἱ Βρεταννοὶ διεδραμάτισαν δευτερεύοντα ρόλον, ρόλον σαρτοῦ πού δὲν πιστεύομε ποτὲ στὴ νίκην του. Ὁ ταξιαρχὸς Ἰνγλὶς, ἄλλωστε, εἶχε ὅλη τὴν τιμιότητα πού χρειάζεται γιὰ νὰ παραδεχθῇ πὼς οἱ Βρεταννοὶ δὲν πολέμησαν στὴν Κρήτη. Τί χρειάζεται περισσότερον;

Ἄς κυτᾶζομε τώρα τοὺς ἄλλους τομεῖς :

ΡΕΘΥΜΝΟΝ. Στὸ Ρεθύμνον ὑπῆρχε ἡ 19 Αὐστραλιανὴ Ταξιαρχία Πεζικοῦ. Βάσει τοῦ σχεδίου ἐπιχειρήσεων, δύο τμήματα τῆς Ταξιαρχίας ὑπεστήριξαν τὸ ἀεροδρόμιον Πηγῆς καὶ ἡ ὑπόλοιπος δύναμις τῆς ἐτοποθετήθη στὴν περιοχὴ Γεωργιουπόλεως. Τὰ Αὐστραλιανὰ τμήματα πού ὑπερήσπιζαν ὁμοίως μὲ Ἑλληνικὰς βέβαιαι δυνάμεις, τὸ ἀεροδρόμιον, ἐπολέμησαν καλῶς ἐναντιρρήτως. Πουθενὰ ὁμοίως ἄλλοῦ στὸν τομεᾶ Ρεθύμνης δὲν δώσανε καμμιά μάχην. Ὅλες τὶς σκληρότατες μάχαις τὶς ἔδωσαν Ἑλληνικὰ τμήματα στρατοῦ, χωροφυλακῆς καὶ Κρήτες ἔνοπλοι.

Τὴν μάχη τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Ἑλληνικά τμήματα τὴν ἔδωσαν. Τὴν μάχη τοῦ Λατζιμά ἐπίσης. Τὴν μάχη τοῦ Σταυρωμένου ἔδωσε καὶ ἐκέρδισε ὁ Ἑλληνικὸς Λόχος Βιστάκη. Τὸ ἴδιο καὶ τὶς φονικὲς μάχες στὸ ἐργοστάσιο Ἐλαιουργίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ. Στὸ Ἡράκλειον τὰ πράγματα εἶναι ἀκόμη περισσότερον εἰς θάρος τῶν Βρετανῶν ἀπὸ ἀπόψεως συμμετοχῆς τους στὶς ἐπιχειρήσεις. Κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἐπιχειρήσεων οἱ Βρετανοὶ περιορίσθησαν καὶ ἐδῶ στὴ φρουρῆσι τοῦ ἀεροδρομίου Ρουσσῶν. Ὀλοκλήρως ὁ ἄλλος τομεὺς, πού ἦτο ἑκατονταπλάσια μεγαλύτερος σὲ ἔκτασι, ἀνετέθη στὶς Ἑλληνικὰς δυνάμεις.

Οἱ Βρετανοὶ κράτησαν γερὰ ὡς τὴν τελευταία στιγμή τὸ ἀεροδρόμιον. Δὲν ἔλαβαν ὅμως μέρος στὶς φονικὲς μάχες πού δόθηκαν στὸν ἄλλο τομεῖα. Περιορίσθησαν ἀσπληρότητα στὸν τομεῖα τῆς εὐθύνῃς τους, στὸν τομεῖα ὅμως αὐτὸν δὲν δόθηκαν μάχες. Ἐγίναν βέβαια πολλὰς ἐπιθετικὰς ἐνέργειαι τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου, οἱ ἐπιθέσεις ὅμως αὐτὰς δὲν ἀντιμετωπίσθησαν καθόλου ἀπὸ τοὺς Βρετανούς. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν ἐπιθετικὰ γερμανικὰ τμήματα συγκερατῆθησαν καὶ ἐξωντῶθησαν ἀπὸ τοὺς Κρήτες ἀγωνιστὰς καὶ τοὺς Ἑλληνας στρατιώτας πού ὑπεστήριζαν τὴν περιορίαν τοῦ ἀεροδρομίου σὲ θέσεις μακρὰ ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιον. Ἀναφέρεται συγκρακρῆμένα ἡ δρᾶσι τῶν, ὑπὸ τοὺς λογαγούς Γαλεμιανὸν καὶ Κολλίνον Λόχων τοῦ «Κακοῦ Ὁρους», πού ἔβαν τὴν εὐθύνῃ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἀεροδρομίου.

Ἡ μάχη τῆς πόλεως Ἡρακλείου κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν Γερμανῶν διεξήθη ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ Ἑλληνικὰς δυνάμεις. Οἱ φονικὲς μάχες ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἀντιμετωπίσθησαν καὶ αὐτὰς ἀπὸ Ἑλληνικὰ τμήματα. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ μάχες πού δόθηκαν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη, στὶς τοποθεσίας Κιτρικὴ — Καμίνια — Θέρισσο — Μασταμπά — Ἀτσαλένιο Μετόχι — Κόκκινον Σπίτι — Μεσαμπελιές, Ἄγι Γιάννης — Φορτέσσα — Ἄγι Λιάς. Σ' ὅλες αὐτὰς τὶς συγκρούσεις δὲν ἔλαβε μέρος Βρετανικὴ δύναμις. Ἀντιμετωπίσθησαν καὶ κερδίσθησαν ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὰς δυνάμεις.

Ἀντιθέτως ὅπου ἀπεπειρήθησαν οἱ Βρετανοὶ νὰ ἐνεργήσουν, ἔπαθαν ἄλλοι μὲν πληρῆ καταστροφῆ, ἄλλοι δὲ διεσώθησαν χάρις στὴν ἐπέμβασι τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων. (Ὅρα καὶ ἐπιχειρήσι στὶς Μεσαμπελιές ὑπὸ τοῦ Μπαντουβά).

Ἄν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὴ Βρετανικὴ φρουρὰ τοῦ ἀεροδρομίου, οἱ Βρετανοὶ δὲν σημείωσαν καμμιά ἄλλη δρᾶσι στὴν τιτάνια μάχη τοῦ Ἡρακλείου, πού κράτησε ὀλοκλήρως δέκα μέρες. Ἀπολύτως καμμιά. Στὸ Ἡράκλειον ὅμως σκοτώθηκαν περὶ τὶς 3.000 Γερμανοὶ καὶ ἄλλοι ἑπακόσιοι ἐτραυματίσθησαν ἢ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Στὸ ἀεροδρόμιον θρῆθηκαν κάμποσοι σκοτωμένοι. Οἱ πολλὰς ἑκατοντάδες σκοτώθηκαν μακρὰ ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιον, μακρὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὶς τοποθεσίας πού θρῆκόνταν οἱ Βρετανοὶ. Αὐτὰς οἱ χιλιάδες τῶν σκοτωμένων, σκοτώθηκαν ἀπὸ Ἑλληνας, δὲν σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Βρετανούς. Καὶ πρέπει νὰ πολέμησαν καλά οἱ Ἑλληνας γιὰ νὰ μὴ ἔχουν οἰ ἴδιοι τὶς ἴδιες ἐπώλειες καὶ γιὰ νὰ προσεγγίσουν στοὺς Γερμανοὺς τέτοιες συμφορὰς. Ἔτσι δὲν εἶναι; Βεβαίως ἔτσι εἶναι. Στὴ μάχη τοῦ Ἡρακλείου οἱ Βρετανοὶ ἀπέτελεσαν μιά φρουρὰ τοῦ ἀεροδρομίου καὶ τίποτε περισσότερον. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ χαρακτηριεῖται ὁ ρόλος τους αὐτὸς πόλεμος καὶ νὰ λέγεται πὼς ἡ μάχη τῆς Κρήτης διεξήχθη μεταξὺ Βρετανῶν καὶ Γερμανῶν. Ἀπὸ πού ὡς πού; Πὼς εἶναι δυνατόν Θεέ μου νὰ κακοποιήται τόσον ἀσύστολα ἡ ἀλήθεια ἀπὸ ἐκείνους πού γνώρισαν τὴν πραγματικότητα καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς φίλους μας τοὺς Βρετανούς; Πὼς εἶναι δυνατόν νὰ διαπράττουν μιά τέτοια φοβερὴ ἀδικία εἰς θάρος τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ λαοῦ μας;

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε πέρα γιὰ πέρα τὴν ἔκτασι τῆς ἀνευ προηγουμένου προσφορὰς τῶν ἀόπλων Κρητῶν στὴ μάχη τῆς Κρήτης, πρέπει νὰ κάμωμεν ἕνα ἀναγκαῖον διαχωρισμὸν μεταξὺ Κρητῶν καὶ Ἑλληνικοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Στὴ μάχη τῆς Κρήτης ἡ Ἑλληνικὴ συμμετοχὴ εἶχε δύο παράγοντας: τὸν τακτικὸ Ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ τοὺς Κρήτες ἀγωνιστὰς.

Ἀπὸ τί ἀπετελεῖτο ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ποιά ἦταν ἡ συμβολὴ του στὸν ἀγῶνα; Ὅπως ἐξηγήσαμε σὲ προηγούμενες σελίδες, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 8 Τάγματα νεοσυλλέκτων, χωρὶς καμμιά στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσι, ἀπὸ μερικὰς ἑκατοντάδες ἐφέδρων τοῦ Ἀλθωνικοῦ μετώπου, κατὰ τὸ πλεῖστον τραυματιῶν, δυὸ-τρὶς ἑκατοντάδες γαροφυλάκων καὶ ἀπὸ τὴν I τάξι τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων. Αὐτὸς ἦταν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, τοῦ ὁποῖο ὁ ὄπλισμὸς ἦτο παμπάλαιος, σκουριασμένος, ἐλαττωματικὸς κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του. Ὁ ὄπλισμὸς τῶν Εὐελπίδων προήρχετο ἀπὸ τὸ Μουσείον... τῆς Σχολῆς!! Τὸ κάθε ὄπλον διέθετε 15—25 σφαίρες ἀκατάλληλες σὲ πολλὰς περιπτώσεις γιὰ τὸ ὄπλον πού ἔφερε ὁ στρατιώτης. Ὅπως μᾶς πληροφοροῦν οἱ ἐκθέσεις τοῦ Στρατηγοῦ Σ. Καφφάτου, ἐπιτελάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τοῦ Χρ. Τζιφάκη, στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Ρεθύμνης, τοῦ συν)ρχου Παπαθανασοπούλου, διοικητοῦ ἐπιχειρήσεων Ἡρακλείου, τὰ πυρομαχικά τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων ἐξηντλήθησαν τὴν πρώτην ἀμέσως μερὰ τῶν ἐπιχειρήσεων. Αὐτὸ τὸ εἶδαμε στὴ μάχη τοῦ Γαλατὰ καὶ σὲ διάφορες ἄλλες μάχες στὰ Χανιά, στὸ Ρέθυμνον καὶ στὸ Ἡράκλειον.

Ὅπως ἦτο ἐπόμενον, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, λόγω τῆς ἐλλείψεως πυρομαχικῶν καὶ τοῦ ἀνεκπαίδευτου τῆς κυριωτέρας του δυνάμεως, δὲν ἦταν δυνατόν ν' ἀποτελέσῃ σταθερὸ παράγοντα τῆς μάχης. Τὰ ἀμούστακα καὶ ἀγύμναστα παιδιά, πού ἐποτελοῦσαν τὰ Τάγματα τῶν νεοσυλλέκτων, δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀντιμετωπίσουν καλύτερα τὸν Γερμανὸν στρατιώτη. Ἐπειτα ὑπῆρχε καὶ ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία, μὲ τοὺς συνεχεῖς βομβαρδισμοὺς καὶ πολυβολισμοὺς τῆς, πού τοὺς ἐπάσασε, μοιραίως, τὸ ἥθικόν. Δὲν εἴπαξε μικρότερον ρόλον, στὸ σπᾶσιμον τοῦ ἥθικου τους καὶ ἡ ἔλλειψι τροφῶν πού παρετηρήθηκε εὐθὺς ἀπὸ τὴ δευτέρη μερὰ. Ὅλα αὐτὰ συνέτειναν γιὰ νὰ μὴ γίνῃ καταρρωτὴ ἡ ὀλοκληρωτικὴ συμμετοχὴ τῶν ταγμάτων νεοσυλλέκτων στὶς διάφορες μάχες.

Εἶδαμε τοὺς Ἑλληνας στρατιώτες νὰ διαλύονται πρὶν ρίξουν μιά τουφεκιά, γιὰ τὴν σφαίρες πού εἶχαν δὲν πῆγαιναν στὸ ὄπλον πού κρατοῦσαν. τοὺς εἶδαμε νὰ σκοτώνονται κατὰ δεκάδες καὶ νὰ πέφτουν στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν εὐκολὴ λεία ἀπὸ ἀγνοια τοῦ μάχεσθαι καὶ ἔλλειψι πυρομαχικῶν. Εἶδαμε νὰ συλλαμβάνονται ὀλοκλήρως τμήματα αἰχμάλωτα καὶ Λόγοι νὰ ἀχρηστεύονται (ὅπως στὸ Γαλατὰ). Εἶδαμε ὅμως, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὰ ἀμούστακα αὐτὰ παιδιά νὰ ἐκτελοῦν

πράξεις γιγάντων, να μεταβάλλονται σε ήρωες, να πολεμούν σαν λιοντάρια τα γερμανικά κτήνη, να τιμούν την πατρίδα τους και τους έαυτούς τους.

Αλλά, στην πραγματικότητα, δεν υπήρχε τακτικός Έλληνικός στρατός, γιατί δεν είναι στρατός ένας αριθμός παιδιών που οδηγούνται στη μάχη, χωρίς να έχουν προηγουμένως εκπαιδευθεί, χωρίς να έχουν όπλισμό, χωρίς να έχουν σφαίρες, να πεινούν, να τραυματίζονται και να πεθαίνουν από τα τραύματά γιατί, άπλούστατα, δεν υπήρχε ούτε ένας έπιδεσμος (δρα μάχη του Γαλατά). Δεν είναι στρατός αυτός και δεν μπορείς να λες πως θα κάμης πόλεμο μ' ένα τέτοιο στρατό.

Αυτές ήταν οι αιτίες που, από τη δεύτερη μέρα (σε πολλές περιπτώσεις από την πρώτη) αποσύνθεσαν τα Έλληνικά τμήματα και έπαυσαν πλέον να ύπολογίζονται ως παράγων της μάχης. Ήμπορούμεν να μη λάθωμεν ύπ' όμιν μας τις δυο περιπτώσεις που αντιμετώπισε ο Μπαντουβάς στο Ήράκλειο: τη μία, την πρώτη μέρα, των τριάντα στρατιωτών, που παρεδόθησαν άμαχητί στους Γερμανούς και τους έλευθέρωσε, και την άλλη των έβδομηντα στρατιωτών το θράδυ της δεύτερης μέρας, που ήρνουντο, έλεγε ο άνθ' γός τους, να πολεμήσουν γιατί πεινούσαν; Αναρίθμητες τέτοιες αποσυνθετικές περιπτώσεις ένεφανίσθησαν.

Αν θέλωμεν να είμεθα δίκαιοι και πρό παντός αν θέλωμεν να θρικόμεθα μέσα στην πραγματικότητα, είμεθα ύποχρεωμένοι να παραδεχθώμε τουτό: πως αν εξαίρεση κανείς την ήρωική δράσι των ήφεδρων και των χωροφυλάκων, ο ύπόλοιπος Έλληνικός στρατός ήταν σαν να μη ύπήρχε από τη δεύτερη κιόλας μέρα της Μάχης.

Η ΣΧΟΛΗ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ

Ζωντανή απόδειξι του γεγονότος αυτού, άποτελεί ή ιστορία της Ι τάξεως της Σχολής Εύελπίδων. Έπρόκειτο περί 300 παιδιών 16—18 χρόνων. Δεν πρόφθασαν καλά-καλά να μπουν στη Σχολή και κηρύσσεται ο πόλεμος, έρχεται έπειτα ή κατάρρευσι και ή Σχολή μέσφ Σπάρτης και Γυθείου μεταφέρεται στα Χανιά και έγκαθίσταται στο Κολυμπάρι Κισσάμου. Ο όπλισμός των 300 Εύελπίδων άπετελείτο από όπλα Μάουζερ παλαιού τύπου, παρμένα από το Μουσείο της Σχολής, με 50—100 φυσίγγια κατά Εδέλπιν. Πολυβόλα διέθετε ένα Σεντιετιέν με 1500 φυσίγγια, 5 όπλο-πολυβόλα τύπου 1915 διαβέτονα κάννες παλαιάς και φυσίγγια για κάννες νέου τύπου, συνεπώς τελείως άχρηστα και 200 άμυντικές και έπιθετικές χειροβομβίδες.

Εν τούτοις, το έθνικό φρόνημα των Εύελπίδων υπερέβαινε κάθε προσδοκία, όλοι δε ήταν έτοιμοι για μια υπεράστη θυσία ύπέρ της πατρίδος. Η Σχολή έλαβε μέρος στη μάχη από την πρώτη μέρα των έπιχειρήσεων. Σε όλοήμερο σκληρό άγώνα εναντίον σοβαρών δυνάμεων άλεξιπρωσιτών, ή Σχολή έξήντησε τά πυρομαχικά της, το θράδυ δε της πρώτης μέρας οι Εύελπίδες διέθεταν τά 10—15 φυσίγγια άσφαλείας. Παρά τας άπεγνωσμένες προσπάθειας της Διοικήσεως της Σχολής, δεν κατέστη δυνατός ο άνεφοδιασμός της με πυρομαχικά. Έτσι, ή Σχολή από την πρώτη κιόλας μέρα, έπαυσε να ύπολογίζεται ως σοβαρός παράγων του άγώνος.

Ύστερα από συνεχεις άγώνες και άδιαλείπτως κινούμενη, ήμέρα και νύκτα, ή Σχολή κατάρθωσε ν' άποφύγη την αιχμαλωσία και να εύρεθη το πρωί της 29ης Μαΐου στον αυχένα του Άσκούφου των Σφακιών, όπου έπειτα από μακρά σύσκεψι της Διοικήσεως της άποφασίζεται ή διάλυσι της Σχολής και ή μετατροπή της σε άνταρτικά Σώματα από αξιωματικούς και Εύελπίδες της Σχολής. Πράγματι, έπειτα από μια έμπνευσμένη προσφώνησι του Διοικητού της, ή Σχολή μετατρέπεται σε ανεξάρτητα Σώματα και τρέπονται προς τά Λευκά Όρη. Πολλοί από τά γενναία αυτά Έλληνόπουλα συνελήφθησαν αιχμάλωτοι, άλλοι σκοτώθηκαν, οι περισσότεροι όμως κατάρθωσαν ύστερα από τριών μηνών άγώνες και ταλαιπωρίες, να επιστρέψουν στην ήπειρωτική Έλλάδα από την όποιαν κατήγοντο.

Κάθε Έλλην και ιδιαιτέρως οι Κρήτες που γνωρίσαμε τά γενναία αυτά παιδιά, πρέπει να σταθώμεν με εύλαθειαν πρό των νεαρών αυτών θλαστών της Έλληνικής Πατρίδος, που με τον ήρωισμό τους, την αυτοθυσία τους, την περιφρόνησι του θανάτου, προκάλεσαν το θαυμασμό και την αγάπη μας και έδραίωσαν την πίστι μας πως με τέτοια Έλληνόπουλα ούδέποτε ή Έλλάδα μας θα χάση την έλευθερία της.

Έτσι άχρηστεύθηκε ή Σχολή Εύελπίδων. Πόσα μεγάλα, πράγματι, κατορθώματα θα πραγματοποιούσε αν είχε κατάλληλο όπλισμό και πυρομαχικά;

Αναρίθμητες είναι οι παρόμοιες περιπτώσεις άχρηστεύσεως ολοκλήρων μονάδων του Έλληνικού στρατού λόγω έλλείψεως πυρομαχικών. Όπως είπαμε πιο πάνω, από τη δεύτερη μέρα των έπιχειρήσεων το μεγαλύτερο μέρος των Έλληνικών δυνάμεων έτέθη εκτός μάχης έλλείψει πυρ)κών.

Από τη δεύτερη μέρα της μάχης τούς Γερμανούς άλεξιπρωσιτές αντιμετώπιζαν πλέον οι Κρήτες άγωνιστές, και αυτοί κράτησαν τον άγώνα ως την τελευταία μέρα. Αλλά που θρέθηκε ο όπλισμός τους και κυρίως από ποιες πηγές έπρομηθεύοντο πυρομαχικά, άφου οι Άγγλοι δεν έβιδαν και οι Έλληνες δεν είχαν; Ο όπλισμός των Κρητικών Σωμάτων προήλθε κατά τά 95% από λάφυρα γερμανικά, ήταν δηλαδή ο όπλισμός των φονευθέντων, ύπό των Κρητών, Γερμανών. Από τις ίδιες αυτές πλούσιες πηγές έξοικονομούντο και τά πυρομαχικά. Ο Μπαντουβάς στο Ήράκλειο συνέλεξε κατ' αυτόν τον τρόπο μεγάλες ποσότητες έλαφροφύ και βαρέως όπλισμού με τά πυρομαχικά του, τον όποιον διεφύλαξε και μ' αυτόν έκαμε τον άγώνα αντίστασεως κατά τούς πρώτους μήνες της γερμανικής κατακτήσεως. Το ίδιο έγινε στα Χανιά και στο Ρέθυμνο. Γενικά, ο άγώνας της έθνικής αντίστασεως σ' όλους τούς Νομούς της Κρήτης, οργανώθηκε και ξεκίνησε με γερμανικό όπλισμό, με τον ίδιο όπλισμό που έδωσαν τις ιστορικές μάχες τους τά Κρητικά Σώματα, μέσα στη Μάχη της Κρήτης.

Ο κ. Κόμπτον Μάκενζι στον έπίλογο του θιβλίου του «Αέρας Έλευθερίας» σημειώνει, για τον τρόπο που έξωπλισθησαν οι Κρήτες, τά ακόλουθα:

«...Προγονικάί φωνάί ήχουν εις τά ότα των Κρητών. Αναμνήσεις περασμένων μαχών έπυρπόλουν τας καρδίας των. Άνδρες, γυναίκες και παιδιά έλαθαν τά όπλα. Μερικά των όπλων τούτων ήταν «κούμπουρες», αι όποιαί είχαν χρησιμοποιηθή εις τας κατά των Τούρκων άντιστασεις, πρό ένός αιώνος. Ύπό τοιαύτας συνθήκας, πως ήτο δυνατόν να άρνηθούν το

όπλοπολυβόλον του άλεξιπτωτιστοϋ, εάν ήδύναντο νά τον φονεύσουν και νά τó άποσπάσουν;»
Και προσθέτει :

«Ένα ευγενές γένος άνδρών και γυναικών, οί Κρήτες, έθυσιάσθη εις την Μάχην τής Κρήτης».

Αυτό τó «ευγενές Γένος άνδρών και γυναικών», αυτή «ή παλληκαρία γενιά, ή φυλή πατριωτών», έκαμε τον πολέμο εναντίον των Γερμανών. Σ' αυτούς άνήκει ή τιμή και ή δόξα της.

Η «Μάχη τής Κρήτης», άνήκει στο λαό της. Τό «Τάγμα Ίπποτών τής Κρήτης», που υπέδειξαν οί Ίππωνες εύθους μετά τή μάχη, θα πρέπει νά ιδρωθώ. Θάναί ή δικαίωσι τής μεγάλης θυσίας του Κρητικού λαοϋ και ή αναγνώρισι τής παλληκαρίας των παιδιών του.

ΜΙΑ ΤΙΜΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ INGLIS

Ο άντισημ)ρχος κ. Χρ. Σταυρουλάκης, συνητήθη στην Αίγυπτο με τον ταξίαρχο Inglis, εύθους μετά την εκεί έπιστροφή του από την Κρήτη.

Ο κ. Σταυρουλάκης του πήρε έγγραφη συνέντευξι, ύπογεγραμμένη από τον Inglis, σχετική με τή «Μάχη τής Κρήτης». Στο τέλος τής συνεντεύξεως λέει :

«Χάσαμε στα Κρητικά ύδατα 7 από τα καλύτερα πλοία μας. Χάσαμε άλλα 4 στα ύδατα των Σφακιών κατά την εκκένωσι. Μακάρι νά τά έχάναμε όλα, γιατί έτσι θα άναγκαζώμεθα νά παραμείνωμε στην Κρήτη, όποτε και θά πολεμούσαμε, γιατί δέν πολεμήσαμε».

Η τιμία αυτή όμολογία του ταξίαρχου Inglis άποτελεί την πιο άπόλυτη δικαίωσι του Κρητικού λαοϋ. Όταν παραδέχεται ό Inglis πως οί Βρετανοί δέν πολέμησαν, όσο έπρεπε θέθαια, ποιός έκαμε τον πόλεμο στην Κρήτη;

Ποιός άλλος από τον Κρητικό λαό!

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ

«Δέν υπάρχει άμφιβολία πως οί επιχειρήσεις αυτές άνάγκασαν τους Γερμανούς ν' αναβάλλουν για πολλές εβδομάδες την επίθεσί τους εναντίον τής Ρωσίας, άπεσώθησαν για ένα τουλάχιστο χρόνο τον κίνδυνο άεροπορικής εισβολής σέ χώρες τής Μ. Ανατολής, μάς έδωσαν καιρό νά επανορθώσωμε την άπειλητική κατάσταση τής Συρίας, του Ίράκ και τής Περσίας. Η φθορά των Γερμανών στην Κρήτη ήταν τέτοια που δέν μόδεσαν (πράγμα που διαφορετικά θα έκαναν άσφαλώς) νά ένισχύσουν σέ τεράστια κλίμακα τους επαναστάτες του Ίράκ και τους Γάλλους του Βισϋ στη Συρία. Για όλους αυτούς τους λόγους, ή εκστρατεία μας στην ήπειρωτική Έλλάδα και στην Κρήτη, μολοντί έληξε σέ τακτική ήττα, ένδέχεται νά θεωρηθώ στρατηγική νίκη».

(Άπόσπασμα από την έκθεσι του Βρετανικού ύπουργείου Στρατιωτικών)

Μιά παρατήρησι ακόμα: Τis φθορές των Γερμανών που αναφέρει τό άνωτέρω άπόσπασμα και που στάθηκαν έμπόδιο στο Χίτλερ για νά ένισχύση τους επαναστάτες του Ίράκ και τους Γάλλους του Βισϋ στη Συρία, τις προξένησαν οί Κρήτες στους Γερμανούς. Τά 80% των φονευθέντων άλεξιπτωτιστών έφονεύθησαν από Κρήτες άγωνιστές.

Η ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΒΡΕΤΑΝΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

«...Άπεφασίσθη νά καταέλθωη πύσα προσπάθεια ίνα κατά τό διαθεσίμον θραχύ χρονικό διάστημα τά Έλληνικά Τάγματα άναδιοργανωθούν εις τρόπον ώστε νά δυνηθούν νά ενεργήσουν άμυντικώς εις τας περιοχάς των έν περιπτώσει επίθεσεως. Βρετανοί και Αύτοκρατορικοί άξιωματικοί άπεσπασήσαν παρ' εκάστω Τάγματι ίνα ύποδοθηήσουν εις την εκγύμνασι των άνδρών».

Τό σπουδαιότερον όλων ήτο ή χορήγησι όπλων ίνα άντικατασταθούν οί διάφοροι τύποι τυφεκίων με τά όποια ήσαν έφωδιασμένα τά Τάγματα.

Ηλπίζετο τουλάχιστον νά κατορθωθώη ώστε εκάστον Τάγμα νά έχη ένα τύπον τυφεκίου προς άπλοποίησι του ζήτηματός των πυρομαχικών. Είχε δοθώ υπόσχεσις ότι θα έχορηγείτο άριθμός τις Άγγλικών, Ίταλικών και Πολωνικών τυφεκίων μόλις ταύτα θα ήσαν διαθέσιμα, άλλα ή έλλειψις μεταφορικών μέσων καθιστά την άμεσον διανομήν των αδύνατον. Επί πλέον μέρος πυρομαχικών άπωλέσθη πριν φθάση εις Κρήτην.

Η συγκρότησι των Ταγμάτων έγινετο επί Βρετανικών συνθέσεων και άπεφασίσθη νά καταμνηθούν εις δύο ίνα σχηματισθούν 8 Συντάγματα εκ δύο Ταγμάτων εκάστον. Εις εκάστον των Συνταγμάτων τούτων έν Τάγμα θα περιελάμβανε όλους τους παλαιούς στρατιώτας των Ταγμάτων φρουράς και τους έφέδρους και ούτω θα έσχηματίζοντο τά Τάγματα 1ης γραμμής έτοιμα προς δράσι άμα τή συγκροτήσει των. Τό 2ον Τάγμα εκάστου Συντάγματος θα ήτο Τάγμα Κληρωτών ή Έκπαιδευσεως. Διά τής προσελεύσεως νέων άνδρών εκάστον Συντάγμα θα έσχημάτιζε 3ον Τάγμα.

ΠΟΛΙΤΟΦΥΛΑΚΗ : Έν τώ μεταξύ ό αστικός πληθυσμός άπήτει νά του δοθούν όπλα και ούτω άπεφασίσθη ό σχηματισμός τής Πολιτοφυλακής. Η ανάπτυξις τής Πολιτοφυλακής άντετέθη εις τούς τέσσαρας Έλληνας Διοικητάς περιφερειών. Η άπάντησις εις την πρόσκλησι προς κατάταξιν υπήρξε άμεσος, πλην ή χορήγησι όπλων ήτο δύσκολος. Έπρόκειτο νά εξοπλισθούν οί άνδρες τής Πολιτοφυλακής με οιαδήποτε παλαιά όπλα, τά όποια θα ήτο δυνατόν νά διατεθούν παρ' των Ταγμάτων μετά την παραλαβήν Άγγλικών, Ίταλικών και Πολωνικών τυφεκίων. Αι ύπηρεσίαι τας όποιας προσέφεραν ή Πολιτοφυλακή δυνατόν νά μη γνωσθούν ποτέ, άλλα ή παρ' αυτής παρασχεθείσα βοήθεια ήτο τώσον άποτελεσματική, ώστε ν' άναγκασθούν οί Γερμανοί νά ρίπτουν προκηρύξεις άπειλούντες ότι θα προθούν εις όμάς άντεκδικήσεις.

Η ΕΠΙΘΕΣΙΣ : Τά ως άνω μέτρα έφηρμόσθησαν ταχέως χάρις κυρίως εις τον ένθουσια-

σμόν, ζήλον και Ικανότητα του συνταγματάρχου Καραβίτη, προσπαρχου Υ. Σ., άλλ' ή επίθεσις ήρξαστο πριν περατωθούν. Λεπτομέρεια της συμβολής ενός εκάστου Τάγματος δέν είναι δυνατόν να δοθούν, άλλά δίδομεν κατωτέρω μίαν γενικήν έκθεσιν:

ΠΕΡΙΟΧΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ : Άλεξιπτωτισται προσεγειώθησαν πλησίον τής περιοχής, όπου εύρισκοντο τά 3ον και 7ον Τάγματα. Επί τρείς ήμέρας τά τάγματα ταυτα έμάχοντο και έφόνευσαν πολλούς άλεξιπτωτιστάς, ήναγκάσθησαν δέ να ύπισθοχωρήσουν μόνον όταν έξηντηθήσαν τά πυρομαχικά των. Η Πολιτοφυλακή τότε άνελαβε τόν άγώνα. Άριθμός τις τυφεκίων είχε παραδοθή εις αυτούς, δέν έθράδουναν δέ να προσθέσουν εις τόν όπλισμόν των λάφυρα γερμανικά όπλοπολυβόλα. Τοις έδόθησαν επίσης και Βρεταννικαι χειροβομβίδες, τάς όποιας έμαθον να χειρίζονται με μεγάλην επίδειξιότητα. Η συμβολή της Πολιτοφυλακής ήτο ύπεροχος και εις αυτήν όφείλεται, κατά μέγα μέρος, ή εκκαθάρισις των έχθρικών φωλεών εις Ηράκλειον και τά περιχώρα.

Έξαιρετικήν άνδρειαν και Ικανότητα ήγάτο επεδείξατο ό συνταγματάρχης Παπασταθόπουλος, Διοικητής Τομέως, ό ταγματάρχης Τσαγκαράκης, Διοικητής πόλεως και οι ταγματάρχαι Μπετινάκης και Κασσιμάτης, Διοικηταί Ταγμάτων.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΡΕΘΥΜΝΟΥ : Λεπτομέρεια της συμβολής των 4ου και 5ου Ταγμάτων έλλείπουν, άλλά τό επόμενον τηλεγράφημα, ληφθέν παρά του ταξιάρχου Βάζεϋ κατά την δευτέραν ήμέραν της μάχης είναι αρκετή απόδειξις της άνδρειας των. «Έλληνες μάχονται ύπέρωχα. Οι άνδρες μας είναι ύπερήφανοι μαχόμενοι παρά τό πλευρόν των». Έξυπακούεται επίσης ότι ή έχχώριος Έλληνική Χωροφυλακή επεδείξατο μεγάλην μαχητικότητα.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΟΥΔΑΣ : Παρά τό γεγονός ότι οι άλεξιπτωτισται προσεγειώθησαν μεταξύ των 2ου, 6ου και 8ου Ταγμάτων εις τούς Τομείς Γαλατά, Περιθολίων, Μουρνιές, ή σκληροτέρα μάχη έδόθη από τά 5ον και 8ον Τάγματα. Έφόνευσαν πολλούς άλεξιπτωτιστάς την πρώτην ήμέραν της μάχης, άλλά την δευτέραν ήμέραν προσεγειώθησαν περισσότεροι άλεξιπτωτισται εις την ίδιαν περιοχην και πολλοί άνδρες των Ταγμάτων τούτων, κατόπιν έξαντηλήσεως και θαρειών άπωλειών, διασκορπίσθησαν προς τούς λόφους νοτίως. Ο Διοικητής του 2ου Ταγματος έφονεύθη και κατά την δευτέραν ήμέραν της μάχης ό ύπολοχαγός Μπράουν των Νεοζηλανδικών Στρατευμάτων, βοηθός του λοχαγού Γουίλσον εις τό άνω Τάγμα, παρουσιάσθη εις τό Άρχηγείον και άνέφερε ότι θά ήτο εις θέσιν να συγκεντρώση 200—300 άνδρας τούτου έάν του έβίδοντο περισσότερα όπλα και πυρομαχικά. Επίσης ανέφερεν ότι ή Χωροφυλακή συνέβαλε μεγάλως εις τόν άγώνα, «Ηδυνήθη να συλλέξω άριθμόν τινα τυφεκίων και διέταξα τόν ως άνω ύπολοχαγόν να επιστρέψη και να τεθῆ, μετά των ύπολοίπων του 8ου Ταγματος, ούς θά του ήτο δυνατόν να συγκεντρώση, ύπό τάς διαταγάς του ταξιάρχου Βάζεϋ. Επίσης τόν καθωδήγησα να διοργανώση Πολιτοφυλακήν και να φέρη τό κέντρον εις Λάκκουε, περιοχην περίφημον διά τάς πολεμικάς άρετάς των κατοίκων της. Η Πολιτοφυλακή αυτή θά είχαν ως άποστολήν να επιφέρη σύγχυσιν εις τάς γερμανικάς πέρυγας και την όπισθοφυλακήν. Ομίλος Έλλήνων στρατιωτών συνάδευσε τόν ύπολοχαγόν Μπράουν εις την επιστροφήν του και μετέφερε τά όπλα.

Έν τῷ μεταξύ τό 6ον Τάγμα είχε όμοιως ύποστή θαρείας άπωλείας. Ο λοχαγός του ΠΙ Έπιτελικού Γραφείου της Βρεταννικής Άποστολής Φόρεστερ είχε διαταχθή να παραμείνη εις τό Άρχηγείον της Νεοζηλανδικής Μεραρχίας ίνα επιβλέπει τάς άνάγκας των Έλληνικών Μονάδων, ύπό τάς διαταγάς του ταξιάρχου Πούτικ. Ο λοχαγός Φόρεστερ έξ ίδιας πρωτοβουλίας έπροχώρησε, περιουλέξε τάς ύπολειπομένας δυνάμεις του 6ου Ταγματος και διωργάνωσε έπιτυχή άντεπίθεσιν. Τό Τάγμα έν πολεμική ίαχῆ προήλασε ασρώνον τό πάν εις τόν δρόμον του. Παρ' όλα ταυτα την επομένην πρό ύπερτέρων έχθρικών δυνάμεων δέν ήτο δυνατόν να πράξη τίποτε περισσότερο.

Τό 2ον Έλληνικόν Τάγμα, τό όποιον ήδυνήθη να επισκεφθῷ εις την περιοχην Μουρνιές επτέλεσε κατά μέγα μέρος την εκκαθάρισιν ταυτης από τούς άλεξιπτωτιστάς οτινες προσεγειώθησαν πρώτοι. Υπό την έμπνευσμένην διοίκησιν του Διοικητού του και του λοχαγού Γούλνερ, Νεοζηλανδοϋ αξιωματικοϋ άπεσπασμένου παρ' αυτόϋ, με εύθυμίαν εκκαθάριζαν τά νεοπαραληφθέντα τυφέκια Βρεταννικού τύπου και εξοικειούντο με τόν χειρισμόν μερικών Ιταλικών πολυβόλων τά όποια μόλις τοις είχαν δοθή. Επολέμησαν καλά μέχρι τέλους.

Τό 1ον Τάγμα Καστελλίου απέκοπή κατά την ήμέραν της μάχης λόγω προσγειώσεως του έχθρου εις Μάλεμε. Ομάς Έλλήνων χωροφυλάκων συνοδευομένη ύπό του ύπολοχαγού Μάκ Γκρέγκορ έστάλη διά μέσου των όρέων διά να προσπαθήση να έλθῃ εις έπαφήν μετά του άνω Ταγματος. Παρ' όλον ότι έλλείπουν λεπτομερείς πληροφορία, έγνωσθη ότι οι προσγειωθέντες άλεξιπτωτισται εις την περιοχην του έν λόγω Ταγματος ύπέστησαν θαρείας άπωλείας και έδῶ όπως και άλλαχοϋ.

Η Ιστορία της Έλληνικής άντιστάσεως έν Κρήτη θά ήτο ήμιτελής εάν δέν γινή μνεία περι των άνδραγαθημάτων 100 μαθητών της Στρατιωτικής Σχολής Εύελπίδων της Ελλάδος.

Άπεχώρησαν εκ της Ηπειρωτικής Ελλάδος άποκομίσαντες την Σημαίαν των και κατά την πρώτην ήμέραν της έν Κρήτη μάχης απέκόπησαν. Μαχόμενοι έφθασαν εις Σφακιά άπωλείαντες περι τούς 20 άνδρας, έλπίζεται δέ ότι μερικοί κατόρθωσαν να διαφύγουν.

Αυτά έν συντομία είναι τά άνδραγαθήματα των γενναίων Έλληνικών και Κρητικών Στρατευμάτων. Με έλαχιστην εκπαίδευσιν, με όπλα και εξάρτυσιν κατώτερα, άντιμετώπισαν άνευ διαταγμοϋ και δειλίας δόλοκληρον την σφοδρότητα της γερμανικής επίθεσεως. Όταν δόλοκληρος ή Ιστορία έλθῃ εις φώς, θά ανακαταλεχθῇ μεταξύ των εύγενεστέρων όπομηνημάτων της Στρατιωτικής Ιστορίας.

Σ Ω Λ Σ Μ Π Ε Ρ Υ - Τ Ζ Ω Ν
Ταξιάρχος

3/3
17-5
4-12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	Σελίς 9— 10
----------------	-------------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Η Κρήτη μέσα στον *Ελληνο- *Ιταλικό πόλεμο	» 11— 19
Γεγονότα από *Οκτωβρίου 1940 μέχρι τής 5ης *Απριλίου 1941	» 20— 42

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

*Από 6 *Απριλίου μέχρι 19 Μαΐου 1941	Σελίς 43— 45
Κυβέρνησις Τσουδερού	» 46— 49
*Αναχώρησις Βασιλέως και Πρωθυπουργού	» 50— 51
Περίθωλις Κρητών και Βρετανών στρατιωτών	» 52— 54
*Ενέργειαι Κυβερνήσεως στην Κρήτη	» 54— 55
*Ενέργειαι Πρωθυπουργού Τσουδερού	» 56— 64
Οί Βρετανοί στην Κρήτη	» 65— 66
Στρατηγός Μπενάρ Φράϊμπεργκ	» 67— 70

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

*Οργάνωσις Στρατιωτικών Τμημάτων	Σελίς 71— 73
*Αεροδρόμια	» 73— 81
*Αναχώρησις Βασιλέως και Πρωθυπουργού	» 82— 87
*Ο Κρητικός Λαός στα πρό τής Μάχης γεγονότα	» 87— 92
Γερμανικές προετοιμασίαι	» 92— 94
*Απουσία τής *Ελλην. Στρατ. ηγεσίας από τή διοίκησι του πολέμου	» 95— 96

Η ΜΑΧΗ

Λίγαι λέξεισι για τισ έλλείψεισι του θιθλίου	Σελίς 97—
Τό γερμανικό σχέδιο καταλήψεως από άέρος	» 97— 98
20 Μαΐου 1941	» 98— 114
21 »	» 115— 121
22 »	» 122— 127
23 »	» 128— 134
24 »	» 135— 137
25 »	» 138— 140
26 »	» 141— 143
27 »	» 144— 147
28 »	» 147— 149
29 »	» 149— 151
30 »	» 151— 153
Μερικέσ παρατηρήσεισ ώσ έπίλογος	» 153— 159

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ.— ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΧΑΟΥΕΛ : «Φυγή προς τήν Ζωή», έκδοσις 1946. ΦΙΛΙΠ ΓΚΡΕΪΒ : «Ανασκόπησι του Β' Πολέμου», έκδοσις 1946. Θ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ : «Η Μάχη τής Κρήτις», έκδοσις 1946. ΚΟΜΠΤΟΝ ΜΑΚΕΝΖΙ : «Αέρας *Ελευθερίας», έκδοσις 1944. ΕΜΜ. ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ : «Λόγοι», έκδοσις 1942. ΓΕΩΡΓ. ΣΥΛΑΜΙΑΝΑΚΗ : «Η Μάχη τής Κρήτις», έκδοσις 1946. ΙΩ. ΑΝΝΟΥ ΜΟΥΡΕΛΛΟΥ : «Η Μάχη τής Κρήτις», έκδοσις 1946. ΕΜΜ. ΠΙΤΙΚΑΚΗ : «Θύελλα στην Κρήτη», έκδοσις 1947. ΤΑΚΗ ΑΚΡΙΤΑ : «Η Μάχη του Γαλατά», έκδοσις 1949.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ.— G. T. SGHMIDT, *Άμερ. πολεμικού κριτικού. — *Υπουργείου Στρατιωτικών Μ. Βρετανίας. — Στρατάρχου Ουέιθελ. — Στρατηγού Μπενάρ Φράϊμπεργκ. — Ναυάρχου Α. Κάλινγκσμ. — Ταξιάρχου Τζών Σόλζμπουρν. — Στρατηγού Σ. Καφάτου. — Στρατηγού Μιχ. Λιναρδάκη. — Ταγ)ρχου *Εμμ. Τσαγκαράκη. — Συν)ρχου Χρ. Τζιφάκη. — *Αντ)ρχου Π. Γύπαρη. Μ. Βρετανίας. — Στρατάρχου Ουέιθελ. — Στρατηγού Μπενάρ Φράϊμπεργκ. — Ναυάρχου Α. ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ.— Ση)λ. Δημητρακάκη. — Στρατηγού Ι. *Αλεξάκη. — Συν)χου Ι. Καραβίτη.

184

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ